

بۆكىل دۇنيە جۇزى پىرولە تارلارى، بىرىگىڭدەر!

毛泽东选集

第一卷

中共中央文献研究室 编

ماۋزىدۇڭ تاڭدامالى شىعارمالارى

1 - توم

1967 - يىلى چىقىرىلغان

毛泽东

تاڭدامالى شىعارمالاردىڭ باسلىۋىنا تۇسىنىك

بۇل تاڭدامالى شىعارمالار ماۋزىدۇڭ جولداسنىڭ جۇڭگو گىمىنىڭ
نىڭ تۇرلى داۋىرلەرىندەگى ماڭىزدى ەڭبەكتەرىنى قامتىدى. بۇدان
بىرنەشە جىل بۇرىن جەر - جەردە باسلىپ شىققان تۇرلى نۇسقاداعى
«ماۋزىدۇڭ تاڭدامالى شىعارمالارى» نىڭ ەشپىرى اپتوردىڭ ئوز
قاراۋىنان وتپەدى، شىعارمالاردىڭ ورنالاستىرىلىۋى ەداۋىر رەتسىز
بولدى، ئارپ قاتەلىكتەرى دە بولپ وتىردى، ونىڭ ۇستىنە ەان
كەيىر ماڭىزدى ەڭبەكتەرى ەنگىزىلمەدى. قازىرگى وسى تاڭدامالى
شىعارمالار جۇڭگو گۇڭچانداڭگى قۇرىلعاننان كەيىن باسپ وتىلگەن
تارىخى داۋىرلەرگە ساي جانە ەڭبەكتەردىڭ جازىلعان ۋاقتىنىڭ
رەتسە قاراي ورنالاستىرىلدى. بۇل تاڭدامالى شىعارمالارغا بۇرىن
ئار جەردە باسلىعان جىناققا ەنگىزىلمەگەن كەيىر ماڭىزدى ەڭبەكتەر
مۇمكىندىگىنشە ەنگىزىلدى. بۇل تاڭدامالى شىعارمالارغا ەنگىزىلگەن
ەڭبەكتەردىڭ ئبارىن اپتور ئوزى قاراپ شىعب، كەيىر جەرلەرىن
ادەبىي جاعىنان وگىدەدى، كەيىر ايسىرم شىعارمالاردى مازمۇن
جاعىنان ئىرقاتار تولقىتىردى جانە تۈزەتتى.

تومەندە باسپ شىعارۋىسىنە قاتىستى بىرنەشە ەسكەرتۋىلەر

بەرەمىز:

ئىبرىنىشى، قازىر باسلىپ وتىرعان بۇل تاڭدامالى شىعارمالار
الى تولىقتانا قويماق جوق. گو مىنداڭ كەرتارتياشلارنىڭ گىمىگە
دىڭ خۇجاتتاردى جويىپ جىبەرۋىسە، ۇزاق ۋاقتتىق سوعىستاردا
گىمىگىدىڭ خۇجاتتاردىڭ جوعالىپ كەتۋىنە بايلانستى، ماۋزىدۇڭ
جولداسنىڭ بارلىق ەڭبەكتەرىن، اسىرەسە ماۋزىدۇڭ جولداسنىڭ

جازغان كۆپتەگەن خاھىشلىرىم (بۇلار ماۋ زىدۇڭ جۇلداسىنىڭ ەڭبەكلىرىنىڭ كۆپ بولەگىنى ئۇستازى) ەلى تولۇق تابا العامز جوق.

ەكىشى، بۇرىن تارالعان ەڭبەكلىرىمنىڭ كەيپىرەۋلىرى، مىسالى، «اۋىل - قىستاقى تەكسەرۋ» ايتوردىڭ پىكىرى بويىنشا ەنگىزىلمەدى؛ سولداي - اق ايتوردىڭ پىكىرى بويىنشا «شارۋاشلىق ماسەلەسى مەن مالىيا ماسەلەسى» نىڭ دە ەبرىنىشى تاراۋى (ياغىنى «ۆتكەندەگى قىزمەتتەر ئۇرالى نەگىزگى قورتىندى») عانا ەنگىزىلدى.

ۇشنىشى، بۇل تاڭدامالى شىعارمالاردا كەيپىرەسكەرتۈلەر بەرىلدى. بۇلاردىڭ ەبىر بولەگى شىعارمانىڭ ئاقىرىپىنا قاتىستى بولسپ، سول شىعارمانىڭ 2 - بەتىنىڭ اياغىنا بەرىلدى؛ قالعان بولەگىنىڭ كەيپىرەۋلىرى ساياسي سىياتتا، كەيپىرەۋلىرى تەخنىكالىق سىياتتا بولسپ، ەربىر شىعارمانىڭ سوڭىنا بەرىلدى.

تورتىنىشى، بۇل تاڭدامالى شىعارمالار جىناعى ەكى ئۇرلى تۈپتەلدى. ەبىر ئۇرلى ەربىر داۋىردەگى ەڭبەكلىرى جىناقتالغان ەبىر تومدىق بولدى، ەندى ەبىر ئۇرلى تورت تومدىق بولدى. تورت تومدىقتىڭ ەبرىنىشى تومى ەبرىنىشى شىكى گىمىڭدىڭ سوعىس داۋىرىندەگى جانە ەكىشى شىكى گىمىڭدىڭ سوعىس داۋىرىندەگى ەڭبەكلىرى قامىتىدى؛ ەكىشى جانە ۇشنىشى تومى جاپون باسقىنىش - لارىنا قارسى سوعىس داۋىرىندەگى ەڭبەكلىرى قامىتىدى؛ تورتىنىشى تومى ۇشنىشى شىكى گىمىڭدىڭ سوعىس داۋىرىندەگى ەڭبەكلىرى قامىتىدى.

جۇڭگۇڭ جۇڭياڭ ماۋ زىدۇڭ تاڭدامالى

شىعارمالارىن باستىرىپ شىعارۋ ۇيىۋانخۇيى

1951 - جىلى 8 - ايدىڭ 25 - كۈنى

مازمۇنى

بىرىنشى بۆلۈم گېمىنىڭ سوغىسى ۋە داۋىرى

- 3 جۇڭگو قوغامىنىڭ تارىخىدا (1926 - يىلى 3 - ئاي) 3
- 21 ھۇنان دىھاندار قوزغىلىڭىنىڭ زەرتەۋىدەن بايانىدا ..... (1927 - يىلى 3 - ئاي) 21
- 21 دىھاندار ماسەلەسىنىڭ كەلگۈچىسى 21
- 23 ۋېمىنىڭ 23
- تۇخاۋ - لىيەننىڭ قۇلاتىلىشى، بارلىق بىلىملىك دىھاندار
25 قوغامىنىڭ ۋەتەنى 25
- 27 «ۋەتەن جامان بولدى» مەن «ۋەتەن جاقسى بولدى» 27
- 29 «شەكەن شىنقىندىق» دەيتىن ماسەلە 29
- 32 «سودىرلار قوزغىلىڭى» 32
- 34 گېمىنىڭ شىنقىنى 34
- 14 بىرىنچى بۆلۈم 41

ەكىنشى ئىشكى گىمىڭدىك سوعىس "داۋىرى

جۇڭگودا قىزىل اكىمىيات نەلىكتەن "ومىر سۈرە الادى؟

- 89 ..... (1928 - جىلى 10 - ايدىك 5 - كۈنى)
- 89 ..... 1. ئىشكى ساياسي اخۋال
2. جۇڭگودا قىزىل اكىمىياتنىڭ پايدا بولۇشنىڭ جانە "ومىر
- 92 ..... "سۇرۇشنىڭ سەبەپتەرى
3. خۇنان - جياڭشى شەكارا رايونىنىڭ گىجۇيلەنۋى جانە
- 96 ..... اۋگۇست جەڭلىسى
4. خۇنان - جياڭشى شەكارا رايونىنىڭ گىجۇيلەك جاعدايى -
- نىڭ خۇنان، خۇبىي، جياڭشى ولكەلەرىندە ۇستاغان
- 99 ..... ورنى
5. ئىقتىسادى ماسەلە 100
6. اسكەرى گىنجۇيدى ماسەلەسى 101
- جىڭگاڭشانداغى كۈرەس (1928 - جىلى 11 - ايدىك 25 - كۈنى) ... 109
- خۇنان - جياڭشى شەكارا رايونىنىڭ گىجۇيلەنۋى جانە اۋگۇست
- 109 ..... جەڭلىسى
- گىجۇيلەك رايونىنىڭ قازىرگى جاعدايى 119
- اسكەرى ستەر ماسەلەسى 122
- جەر ماسەلەسى 134
- اكىمىيات ماسەلەسى 141
- پارتىيا ۇيىمدارى ماسەلەسى 144

- 152..... گېئېئىنىڭ سىياسى ماسەلىسى
- 155..... گېئېئىنىڭ رايوندار ماسەلىسى
- پارتيا ئىشىدە گېئېئىنىڭ قاتە يەنە يالاردى تۈزەتۈ تۈرالى (1929 - جىل
- 167..... 12 - اي) (اي)
- 168..... جالاڭ اسكەرى كوزقاراس تۈرالى
- 173..... اسىرە دەموكراتىيالىنىدېرۋ تۈرالى
- 175..... ۋېمىسىز دىق كوزقاراس تۈرالى
- 176..... جۈەدۋىلى ئەگگەرمەشلىدىك تۈرالى
- 178..... جۇگۇانجۋىي تۈرالى
- 180..... گىرىنچۋىي تۈرالى
- 182..... لېۋكوۋچۋىيلىك يەنە يال تۈرالى
- 184..... ۋىرىنشاقتىنىڭ قالدېقتارى تۈرالى
- ۋىقىننان جالىن قاۋلايدى (1930 - جىلى 1 - ايدىڭ 5 - كۈنى) 189...
- ئىقتىسادى قىزمەتكە نازار اۋدارۋ كەرەك (1933 - جىلى 8 - ايدىڭ
- 211..... 20 - كۈنى) (كۈنى)
- اۋىل - قىستاقنامى تاپتاردى قالاي تالداۋ كەرەك (1933 - جىل
- 225..... 10 - اي) (اي)
- ئېزىدىڭ ئىقتىسادى ساياساتىمىز (1934 - جىلى 1 - ايدىڭ 23 - كۈنى) 231...
- بۇقارا تۈرمىسىنا قامقورلىق سىتەيك ، جۇمىسى ادەسىنە نازار
- اۋدارايىق (1934 - جىلى 1 - ايدىڭ 27 - كۈنى) 241.....
- جاپون جيانگەرلىگىنە قارسى تۇرۋدىڭ سىلىۋەسى تۈرالى
- 253..... (1935 - جىلى 12 - ايدىڭ 27 - كۈنى) (كۈنى)
- 253..... قازىرگى ساياسى جاعدايدىڭ ەرەكشەلىگى
- 270..... ۇلىتىق بىرلىكساب

- 277... .. خالىق رەسپۇبلىكاسى
- 286... .. خالىقارالىق جاردەم
- جۇڭگو گىمىگىدىك سوعىسىنىڭ جانلۇەلىك ماسەلەسى
- 305... .. (1936 - جىل 12 - اي)
- 305... .. ئېرىشى تاراۋ سوعىسى قالاى زەرتتەۋ كەرەك
- 305... .. ئېرىشى ئېولم سوعىس زاڭى دامىپ وتىرادى
- 312... .. ەكىشى ئېولم سوعىسىنىڭ ماقاتى - سوعىسى جويۇ
- ئۇشىنى ئېولم جانلۇەلىك ماسەلە - سوعىسىنىڭ ئېوتىن جاعدا
- 314... .. ىسك زاڭىن زەرتتەيتىن نارسە
- 320... .. ئورتىشى ئېولم ماڭىزدى ماسەلە ۇيرەنە بىلۇدە
- ەكىشى تاراۋ جۇڭگو گۇڭچانداڭى جانە جۇڭگو گىمىگىدىك
- 329... .. سوعىسى
- ئۇشىنى تاراۋ جۇڭگو گىمىگىدىك سوعىسىنىڭ ەرەكشە
- 334... .. لىكىنەزى
- 334... .. ئېرىشى ئېولم ئۇل ماسەلەنىڭ ماڭىزدىلىقى
- ەكىشى ئېولم جۇڭگو گىمىگىدىك سوعىسىنىڭ ەرەكشەلىكتەرى
- 337... .. قايسىلار
- ئۇشىنى ئېولم بۇدان ئېزىدىك جانلۇەمىز بەن تاكتىكامىز
- 342... .. تۋادى
- ئورتىشى تاراۋ «قورشاپ جويۇ» جانە «قورشاپ جويۇ» عا
- قارمى تۇرۇ - جۇڭگو شكى سوعىسىنىڭ
- 345... .. باستى قورماسى
- 353... .. بەسىنىشى تاراۋ جانلۇەلىك قورعانىس
- 354... .. ئېرىشى ئېولم اكنىپ قورعانىس جانە پاسىمىپ قورعانىس

360. كىشى بولم «قورشاپ جويۇ»غا قارسى نۇرۇدنىڭ ارمرلىگى .
364. ئۇشنىشى بولم جانلۇەلىك شەگىنىس.....
387. ئورتىنىشى بولم جانلۇەلىك قارسى شاۋىل.....
391. بەسىنىشى بولم قارسى شاۋىلدى باستاۋ ماسەلەسى.....
405. التىنىشى بولم اسكەر كۇشىن توپاۋ ماسەلەسى.....
416. جەتىنىشى بولم يۇندۇڭىدىق سوعىس.....
425. سەگىزىنىشى بولم تەز شەشۇشى سوعىس.....
432. توغىزىنىشى بولم چوپىمپاز سوعىس.....
- جىيال جىيەشنىڭ مالىدەمەسى جونىدە مالىدەمە (1936 - جىلى**
- 12 - ايدىڭ 28 - كۈنى)..... 447.
- جۇڭگو گۇڭچانداڭىنىڭ جاپون باسقىنشىلارنا قارسى سوعىس**
- داۋرىندەگى مىندەتى (1937 - جىلى 5 - ايدىڭ 3 - كۈنى)..... 463.**
- ۇلتىق قايشىلىق پەن شكى قايشىلىقتىڭ قازىرگى دامۇ
- كەزەڭى..... 463.
- دەموكراتىيا مەن بوستاندىق ئۇشىن كۇرمىس..... 470.
- بىزدىڭ باسشىلىق ەنۋ جاۋاپكەرلىگىمىز..... 481.
- مىليونداغان بۇقارانى جاپون باسقىنشىلارنا قارسى ۇلتىق**
- بىرلىكساپقا قاتناستىرۋ جولىندا كۇرەسەيىك (1937 . جىلى**
- 5 - ايدىڭ 7 - كۈنى)..... 503.
- نەيىتتىلىك ماسەلەسى..... 503.
- دەموكراتىيا ماسەلەسى..... 509.
- گىمىنگىڭ بولاشاعى ماسەلەسى..... 512.
- كادىرلار ماسەلەسى..... 514.
- پارتىيا نىسبەدەگى دەموكراتىيا ماسەلەسى..... 516.

- جىيالىستىڭ نىتىماقتىلىمى جانە بۇكىل پارتيانىڭ نىتىمى. 516
- مىليونىداغان بۇقارانى جاپون باسقىنشىلارنا قارسى ۇلتىق
بىرلىكسايپا قاتناستىرۋ جولىندا كۇرەسەيىك. 517
- اماليات جونىندە (1937 - جىل 7 - اي) 523
- قايشىلىق جونىندە (1937 - جىل 8 - اي) 551
1. دۇنيەگە مەكى تۇرلى كوزقاراس 552
2. قايشىلىقتىڭ جالپىلىمى 560
3. قايشىلىقتىڭ ەرەكشەلىگى 566
4. باستى قايشىلىق جانە قايشىلىقتىڭ باستى جاعى 586
5. قايشىلىق جاقتارنىڭ ۇقساستىمى جانە كۇرەسى 597
6. دۇيكاڭنىڭ قايشىلىقتاعى ورنى 609
7. قورنىدى 613

بېرىنشى شىكى گىمىگىدىك
سوعسى داۋىرى

جۇڭگو قوعامىنداعى تاپتاردى تالداۋ*

(1926 - جىل 3 - اي)

كىم بىزدىڭ جاۋىمىز؟ كىم بىزدىڭ دوستىمىز؟ بۇل مەسىلە — گىمىڭدەگى ەڭ ماڭىزدى مەسىلە. جۇڭگودا وتكەندەگى بارلىق گىمىڭدىڭ كۈرەستەر وتە از ناتىجە بەردى، ونىڭ نەگىزگى سەبەبى ناعىز دوستارمەن ئىسماقتاسا وتىرىپ، ناعىز جاۋلارغا سوققى بەرە الماعاندىمىندا. گىمىڭدىڭ پارتىيا — بۇقارانىڭ باستاۋىشى، گىمىڭدە گىمىڭدىڭ پارتىيا قاتە جولعا باستاعاندا گىمىڭ جەڭلىسكە ۇشرا- ماي قالمايدى. گىمىڭىمىزدى قاتە جولعا باستاماۋ جانە سوزسىز ناسىقا جەتكىزۋ سەنسىمەنە يە بولۇ ۇشىن، ناعىز دوستارىمىزبەن ئىسماقتاسىپ، ناعىز جاۋلارىمىزغا سوققى بەرۋگە نازار اۋدارماي بولمايدى. ناعىز دوستارىمىزبەن ناعىز جاۋلارىمىزدى ايرىۋ ۇشىن، جۇڭگو قوعامىنداعى تاپتاردىڭ ئىقتىسادى ورىنىنا جانە ولاردىڭ گىمىڭدە ۇستاعان پوزىتسىياسىنا جالىي تالداۋ جاساماى بولمايدى. جۇڭگو قوعامىنداعى تاپتاردىڭ اخۋالى قانداي؟

دېجۇ تابى جانە مايباندار تابى. مۇقىسادى مەشەۋ، جارتىلاي وتار جۇڭگودا دېجۇ تابى مەن مايباندار تابى بۇكىلىدىي خالىقارالىق بۇرجۇاريانىڭ شىلاۋىنىدا بولسى كەلەدى، ولاردىڭ ئومىر سۇرۇي مەن دامۇي جيانگەزلىككە تاۋەلدى. بۇل تاپتار جۇڭگوداعى بارىنشا مەشەۋ، بارىنشا كەرتارتىپا وندىرىستىك قاتناستارغا وكىلىدىك ەتەدى، جۇڭگونىڭ وندىرىگىش كۇشتەرىنىڭ دامۇنىغا كەدەرگىلىك جاسايدى. ولاردىڭ مۇددەسى جۇڭگو گىمىنىڭ ماقساتىمەن مۇلدە وتاسا المايدى. اسرەسە ئىرى دېجۇ تابى مەن ئىرى مايباندار تابى ئارقاشان جيانگەرلەر جاقتا تۇرىپ كەلەدى، ولار — بارىپ تۇرغان فانگىمىڭشىلدەر. ولاردىڭ ساياسىي وكىلدەرى — گوچياچۇيىشىلدەر① مەن گومىنداڭنىڭ وگىشىلدارى.

ورتا بۇرجۇازىيا. بۇل تاپ جۇڭگونىڭ قالالارى مەن اۋىلدارىنىداعى كاپىتالىستىك وندىرىستىك قاتناستارغا وكىلىدىك ەتەدى. ورتا بۇرجۇازىيا دەپ كۆپىنەسە ۇلتىق بۇرجۇازىيا ايتىلىپ وتىر، ولار جۇڭگو گىمىنىڭە قايشىلىقتى پوزىتسىيا ۇستايدى: ولار شەتەل

* ماۋ زىدۇڭ چولداستىڭ بۇل شىعارماسى سول كەزدە پارتىيا شىندە ئومىر سۇرگەن ەكى ئتۇرلى چىڭشياڭغا فارسى تۇرۇ ئۇشىن جازىلان. سول كەردە پارتىيا شىندەگى ئىرىمنى ئتۇرلى چىڭشياڭغا چىن دۇشۇ وكىلىدىك ەتتى. ول تەك گومىنداڭمەن ستەسىلىك ورناتىۋعا مانا كۆڭىل بولپ، دىيەنداردى ستەن شىعاردى. بۇل وگىشىل جىجۇي جۇيى بولدى. ەكىنشى ئتۇرلى چىڭشياڭغا جاڭ گوناۋ وكىلىدىك ەتتى، ول دا جۇمىشىلار قوزالسىنا مانا كۆڭىل بولپ، دىيەنداردى ستەن شىعاردى، بۇل «سول» شىل جىجۇي جۇيى بولدى. بۇل ەكى ئتۇرلى جىجۇي جۇيى ئوز كۇشتەرىنىڭ جەتكىلىكسىزدىگىن سەزە بۇرسا دا،

كاپىتالىنىڭ سوققىسى مەن جۇنغالاردىڭ ەزكىسى جاننى باققاندا، گىمىڭدى كەردەك ەتەدى، جيانگەرلەرگە قارسى، جۇنغالارغا قارسى گىمىڭدىڭ قورعالىستاردى قوستايدى؛ ەبىراق ولار گىمىڭگە ىشكى جاققان ەلىمىزدىڭ پىرولەتارىياتى ەزلىكپەن قاتناشقاندىن، سىرتقى جاققان خاسفارالىق پىرولەتارىياتنىڭ بەلىنىدى كۆرسەتكەن. دىگىن ۇزىنىڭ ۇرى بۇرجۇازىيا دارەجەسىنە دەيىن جەتۋدى كۆزدەگەن ئاپتىق دامۇنا حاۋىپتى دەپ سەزگەن كەزدە گىمىڭنەن كۆدىكتەنەدى. ولاردىڭ ساياسى قۇتناماسى — ۇلتتىق بۇرجۇازىيا سىندى ۇىر ئاپ ۇستەمدىك ەتەتىن مەملەكەت قۇرۇ. ۇزىن داي جىتاۋدىڭ ③ «ادال ۇمۇرىتىمىن» دەپ اتايتىن بىرەۋ بىيجىڭدە شىعاتىن «چىنباۋ» گازەتىندە ④ ىىكىرىن جارىيالاپ: «سول قوللىدى كۆتەرىپ جيانگەرلىكتى قۇرت، وڭ قوللىدى كۆتەرىپ گۇلچانداڭدى قۇرت»، — دەدى. وسى سۆزدەر بۇل ئاپتنىڭ قايشىلىقتى، ۇرەيلى خالىن كۆرسەتەدى. ولار گومىنداڭنىڭ خالىق تۇرمىسى مۇراتىن ئاپتىق كۆردەس ۇلىمى بويىنشا تۇسىندىرۋگە قارسى، ولار گومىنداڭ-

كۇشتى قايدان نەزەرىتىرۋدى، قايدان قاللىڭ وداقتاس ئابۋدى بىلىمە. دى. ماۋ زىدۇڭ جولداس جۇڭگو پىرولەتارىياتىنىڭ اسا قاللىڭ ۇارى اسا ادال وداقتاسى دىيىمادار ەكەندىگىن اتاپ كۆرسەتتى، ۇويىىپ، سۇڭگو گىمىڭنىڭ ەڭ باسىتى وداقتاسى ماسەلىسىن شەشتى. ماۋ زىدۇڭ جولداس، سونىمەن بىرگە، سول كەزدەگى ۇلتتىق سۇرجۇازىيانىڭ اۋىتقىمالى تاپ ەكەندىگىن، گىمىڭ تاسقىداغان كەزدە وىنىڭ چىككە بولىنەتىندىگىن، وڭ قاناتىنىڭ جيانگەرلەر جاققا ۇتىپ كەنەتىندىگىن بولجاي ۇيلىدى. 1927 — جىلى تۇلغان وقىما مۇسى دالەلدەدى.

نىڭ روسىيەمەن بىرلەشۈشكە جانە گۇڭچانداڭ ④ مەن سولشىلداۋدى شىنە ئۇسا قارىسى. "بىراق بۇل تاپتىق نىيەتى — ۇلتىق بۇرچۇزىپ ۇستەمدىك ەنەتسىن مەملەكەت قۇرۇ نىيەتى مۇلدە بىكە اسپىدى، ۈپكەنى فازىركى دۇنيە جۇزىندەكى جاعداي — گىمىلك مەن فاسگىيىڭ سىندى ەكى الپ كۇش اراسىندا اقتىق كۇرەس جۇرگىزىلىپ جاتقان جاعداي. بۇل ەكى الپ كۇش ەكى ۇلكەن تۇتىگىپ وتىر؛ "بىرى — قىزىل تۇستى گىمىلكىك تۇ، بۇل تۇدى 3- يىنەرناتسوناى جوعارى ۇستاپ، بۇكىل دۇنيە جۇزىندەكى بارلىق ەزىلگەن تاپتاردى ۇز تۇى استىنا توپتاسۇغا شاقىرىپ وتىر؛ ەندى "بىرى — اق تۇستى فالىگىمىلكىك تۇ، ونى حالقارالىق ۇداق جوعارى ۇستاپ، بۇكىل دۇنيە جۇزىندەكى بارلىق فالىگىمىلكىشلىدەردى ۇز تۇى استىنا توپتاسۇغا شاقىرىپ وتىر. ارالىق تاپتار، ۇسوز جوق، وتە تەز ارادا جىكتەلەدى، نە سولعا ۇتىپ گىمىلكىشلىدەرگە قوسىلادى، نە ۇگما ۇتىپ فالىگىمىلكىشلىدەرگە قوسىلادى، ولار ۇشىن «دەربەس» قالۇ مۇمكىندىكى جوق. سوندىقتان، جۇگىگى ورتا بۇرچۇزىياسىنىڭ ۇز تابىن جۇتتى ەتە وتىرىپ، «دەربەس» گىمىلك جاساۋ ۈپى قۇرغاق قىيال ەانا بولىپ تابىلادى.

ۇساق بۇرچۇزىيا- بۇعان ۇز جەرىن ۇزى ۇگدەيتىن دىيەندار ⑤. قولونەركاسىپ ورنىدارنىڭ يەلەرى، ۇساق زىالىلار جىگى (ۈفۇشلار، ورتا جانە باستاۋىش مەكتەپ ۇقتۇشىلارى، ۇساق ۇماساپىنلار، ۇساق قىزمەتكەرلەر، كىشى لۇيشلار)، ۇساق ساۋداگەرلەر جاتادى. بۇل تاپ سان جاعىنان دا، تاپتىق سىيانى جاعىنان دا بارىشا نازار اۋدارۇعا تاتىدى. ۇز جەرىن ۇزى ۇگدەيتىن دىيەندار مەن قولونەركاسىپ ورنىدارنىڭ يەلەرى باسقارغان شارۋاشلىق ۇساق

وندېرىستىك شارۋاشلىق بولپ تابىلادى. ۇساق بۇرجۇازيانىڭ شىندەگى بۇل جىكتەر ۇساق بۇرجۇازىالىق نقتىسادى ورنىدا تۇرغان مەن، ولار ئېر- بىرىنە ۇقسامىتىن ۇش توپقا بولىنەدى. ئېرىنىشى توپتاعىلار- كىرىسى اسىپ قالىپ وتىراتىندار، ياعنى ولاردىڭ دەنە نەمەسە وي مگەگىمەن تاپقان تابىستارى ۇزىن قامداۋدىڭ سىرتىندا، جىل سايىن ارتىپ قالىپ وتىرادى. بۇل ادامداردىڭ بايۋىدە ياسى وتە كۇشتى، ولار جاۋگۇڭ يۇانشۋايعا^⑥ قۇلىشنا تانىدى، ولار ۇلكەن بايلىقتى كوكسەمەگەنمەن، ورتا بۇرجۇازيانىڭ دارەجەسىنە جەتۋدى قاشان دا ويلايدى. جۇرت قۇرمەتتەيتىن ۇساق بايلاردى كورگەندە،^۹ ارقاشان ولاردىڭ اۋزىنىڭ سۋى قۇرىدى. مۇسداي ادامدار قورققا كەلەدى، ماناسىتسلاردان دا قورقادى، گىمىگىنەن دە ازداپ قورقادى. وزدەرىنىڭ نقتىسادى ورنى ورتا بۇرجۇازىاغا ەداۋىر جاقىن بولغاندىقتان، ولار ورتا بۇرجۇازيانىڭ ۇگىتىنە ەداۋىر سەنگىش كەلەدى، گىمىگىگە كۇدىكتەنۋ پوزىتسىياسىن ۇستايىدى. بۇل توپتاعىلار ۇساق بۇرجۇازىا اراسىندا ازىشلىقتى ۇستايىدى، ۇساق بۇرجۇازيانىڭ وڭ قاناتى بولپ تابىلادى. ەكىنشى توپتاعىلار- نقتىسادى جاققان، جالىي الماندا، ۇزىن ۇزى قامداي الاتىندار. بۇل توپتاعىلار ئېرىنىشى توپتاعىلاردان ەداۋىر وزگەشە، ولاردىڭ دا بايىمىسى كەلەدى، ئېراق جاۋگۇڭ يۇانشۋاي ولاردىڭ بايۋىنا ۇىمى جىل بەرمەيدى، ونىڭ بەر جاعىندا، سوكى جىلدار- دان بەرى حىيانگەرلەردىڭ، جۇنقالاردىڭ، فەودال- دىجۇلاردىڭ. مابىسان ئىرى بۇرجۇازيانىڭ مەزۋى مەن قاناۋى سالىدارىنان ولار قازىرگى دۇنيەنىڭ بۇرىنى دۇنيەدەن باسقاشا بولپ وتىرەندىمىن سەرىنۋدە. ولار مگەر قازىر دە بۇرىنى قالىپىندا مگەك مەدىس بولسا.

ۋىندا ئۈرمىسىن قامداي المايتىنىدىمىن؛ ئۈرمىسىن قامداۋ ئۈشنى
 ەڭبەك ۋاقتىن ۇزارتۇ، ەر كۈنى ئاڭنىڭ اتۇنىن كۈنىنىڭ باتۇسا
 دەيىن ەڭبەك ەتۇ، ئۈز كاسىبىنە مەسلەپ كۈڭىل ئۈلۈ فاجەت
 بولمىپ وتىرغاندىمىن سەزىنۋدە. ۇلار ازداپ بالاعاتتايتىن بولدى،
 شەتەلدىكتەردى «شەتەلدىك الباستىلار»، جۇنغالاردى «توناۋشى
 سىلىڭدەر»، بۇخاۋ- لىەشىندەردى «نىساپسىز بايلار» دەپ بالاعاتتاپ
 ئۇجۇر. ۇلار جىيانگەرلەرگە قارسى، جۇنغالارغا قارسى قوزغالىسقا
 جەڭىپ شىما الماس پا مەكەن دەپ كۇماندانا قارايدى (ۇلار مۇندا
 شەتەلدىكتەر مەن جۇنغالاردىڭ قۇۋاتى وتە زور دەگەندى نەگىز
 ەتەدى)، باتىل قاتناسقىسى كەلمەيدى، بەيتاراپ پوزىتسىيا ۇستايدى،
 ئىراق گىمىڭگە استە قارسى شىقپايدى. بۇل توپتاغلاردىڭ سانى
 وتە كۆپ، شامامەن الماندا، ۇساقى بۇرجۇازيانىڭ تەڭ جارتىسىن
 ۇستايدى. ئۇششنى توپتاغلار- ئۈرمىسى كۇيى قۇلدىراپ بارا جاتە-
 قاندار. بۇل توپتاغلاردىڭ ئىرقىدىرۋى ئىر كەزدە ئۇقانى ئاۋىر
 دەلىسەتتىن ادامدار بولسا كەرەك، ەندى بىرتىندەپ ارەڭ كۇنەلە-
 تەتتىن حالگە ئۇسىپ، ئۈرمىسى بىرتىندەپ قۇلدىراپ بارادى. ۇلار
 ئار جىلى جىل اياغىندا ئىر رەت مەسلەپ جاساغاندا: «ويىراي،
 تاغى دا زىيان ئارتىپتىن- اۋا»- دەپ ئىر شوشىپ قالادى، مۇنداي
 ادامدار بۇرسىن ئاۋىر ئۈرمىسى وتكىزىپ، كەيىن كەلە جىل ساينى
 قۇلدىراپ قارىزغا باتىپ، اقىرىندا ايانىشتى حالگە ەكەندىكتەن،
 «كەلەشەگىن ويلاپ قاراداي قالىتىرايدى». مۇنداي ادامدار
 فازىرگى ئۈرمىسىن مۇنىڭ مۇلدە كەرسىنىشە بولغان بۇرسىمى ئاۋىر
 ئۈرمىسىمەن سالىستىرا كەلىپ، رۇخى جاققان قاتتى قىسالادى.
 مۇنداي ادامدار گىمىڭدىك قوزغالىستا وتە ماڭىزدى، سان جاعىدىن

ەداۋىر كۆپ بۇقارا، ولار ۇساق بۇرخۇازيانىڭ سول قانابى بولپ ناسلادى. ۇساق بۇرخۇازيانىڭ جوعارىدا ايتىلغان ۇش بوسىڭ گىمىڭگە ۇستايىتىن پوزىتسىياسى ادەتتەگى كەزدەردە تۇرلىشە بولادى؛ ۇبراق سوتىس كەزىندە، ياعنى گىمىڭ تاسقىنىداپ، جەڭسى شۇغىلاسى كورنە باستاغاندا، گىمىڭگە ۇساق بۇرخۇازيانىڭ تەك سولشىل توپتاغلارى عانا مەس، ارالىق توپتاغلارى دا قانناسادى، ۇتپىتى وڭشىل توپتاغلارى دا پىرولەتارىياتنىڭ جانە ۇساق بۇرخۇازيا سولشىل توپىنىڭ گىمىڭدىن تولقىنىنىڭ قىسمىمەن گىمىڭگە قوسىلۇعا ۇماجبۇر بولادى. 1925 - جىلى 30 - ماي قوزعا - لىسى ۋەن جەر - جەردەگى دىخانداز قوزعالىسىنىڭ تاجىرىپەلەرىنەن قاراعانىمىزدا، بۇل تۇجىرىم قاتە مەس.

جارتىلاي پىرولەتارىيات. بۇل ارادا ايتىلىپ وتىرعان جارتىلاي پىرولەتارىيات مىناداي بەس ۇتۇرلى ادامدى قامتىدى: (1) جارتىلاي جەر مايلاپ الاتىن دىخاندازدىڭ ۋاسىم كوپشىلىگى، (2) كەدەي دىخانداز، (3) ۇساق قولونەرشىلەر، (4) دۇكەن قىزمەتكەرلەرى، (5) ۇساق الپىساتارلار. ال جارتىلاي جەر مايلاپ الاتىن دىخاندازدىڭ ۇاسىم كوپشىلىگى مەن كەدەي دىخانداز - اۋىل - قىستاقى سانى وتە كۆپ بۇقارا. دىخانداز ماسەلەسى دەگەنىمىز، نەگىزىنەن الماسدا، وسىلاردىڭ ماسەلەسى. جارتىلاي جەر مايلاپ الاتىن دىخانداز، كەدەي دىخانداز جانە ۇساق قولونەرشىلەر شۇغىلدانىپ وتىرعان شىۋاشلىقنىڭ بارلىعى وتە ۇساق - تۇيەك شاعىن وندى - رىنىڭ شىۋاشلىق بولپ تابىلادى. جارتىلاي جەر مايلاپ الاتىن دىخاندازدىڭ ۇاسىم كوپشىلىگى مەن كەدەي دىخانداز جارتىلاي پىرولەتارىياتقا خاتاتىن بولسا دا، ۇبراق ولار نىقسادى خاھىسا

قاراي جوعارى، ورتا، تومەن بولسۇش ۋە شەكلىنىش ئامىلى. جارتىلاي جەر مەيلىپ لاتىن دىياندارىنىڭ تۈرمىسى ئور جەرسىن ئورى ۋەگەيسى دىياندارىنىڭ قاراعاندا ئاشار، ۋەتەنلىرى ۋەلاردىڭ ارقىسى استىمى ۋار جىلى، شامەن العاندا، جىلدىڭ جارتىسى عان جەتەدى. ال ۋەل جەتەگەننىڭ تولىرى ۋەل ۋەل باسقالاردان جەر مەيلىپ ئۇسا، نەمەسە ۋەگەككۈشنىڭ بىر بولەگىن ساتۇن، نە بولماسا ۋەل ساۋدامەن شۇغلانۇن تۇرا كەلەدى. كۆكتەم مەن جاز ارالىسىدا قارا ۋەك شاققا ۋەل جوعارى ۋەتەن باسقا. لاردان قارىز الادى، ۋەتەن قىمبات باعامەن ازىق. ئۆلۈك ساتىپ الادى، ۋەتەن جەتەگەننىڭ مەس، ئۆز جەرسىن ئورى ۋەگەيىنى دىياندارغا قاراعاندا، ۋەلاردىڭ تۈرمىسىنىڭ ئور بولالىشىدىن تاپىمى، دەگەن مەن كەدەي دىياندارىنىڭ قاراعاندا ئاۋىر مەن بولادى. كەدەي دىياندار جەرى بولماغاندىقتان، ۋار جىلى ۋەگە. نىڭ جەرسىن ۋەگە، بۇل جەردەن النەن ۋەننىڭ جارتىسىن نەمەسە ۋەن دا ازىن الادى؛ جارتىلاي جەر مەيلىپ لاتىن دىياندار باسقالاردان مەيلىپ العان جەرسىن ۋەننىڭ ۋەننىڭ تەڭ جارتىسىن نەمەسە ۋەن دا ازىن العان مەن، ئۆز جەرسىن ۋەننىڭ تۈگەلمەن يەمەنەدى. سوندىقتان دا جارتىلاي جەر مەيلىپ لاتىن دىياندارىنىڭ گەيىشلىدىكى ئۆز جەرسىن ئۆزى ۋەگەيىنى دىياندارىنىڭ جوعارى كەلەدى، ال كەدەي دىياندارغا جەتەيدى. كەدەي دىياندار. ئۆل. قىسقاقتا جەر مەيلىپ لاتىن دىياندار، ۋەل دىياندار. نىڭ قانۇن ۋەل ۋەل. ۋەل دا نەمەسە ۋەل قاراي ۋەل توپقا بولۇپ بولادى. بىرىنشى مەنەي كەدەي دىياندارىنىڭ بىر شامەن جەتەكلىكتى گەيى سايماندارى جەنە ۋەل

مولشەردە قارىجىلارى بولادى. مۇنداي دىھاندار ئار جىلغى ەڭبەك ئۈنۈمىنىڭ چارتىسىن ئۆزى ئۆزى مۇمكىن. ال ەنپەگەن بولەگىن قارا اسىق ەڭگۈ، بالق جانە راك اۋلاۋ، قۇس ئۈسرۈ، شوشقا باعۇ نەمەسە ئۆزىنىڭ ئىر بولم دىگەككۈشنى ساتۇ جولىمدىن ئولىقتىرىپ ارەك كۈنەلەدى، ئۈيىپ، اۋىر تۈرمىس جاعدايىندا تىرمىسپ. تىرمىسپ، قالت-قۇلت ەنپ، جىلدى قالاي وتكىزۋىدىك قامىن وبلاۋ. مەن بولادى. سوندىقتان دا ولاردىڭ تۈرمىسى چارتىلاي جەر مەيلاپ الاتىن دىھانداردىڭ تۈرمىسى قاراعاسىدا اۋىر، ئىراق ەكىشى ئوپتاعى كەدەي دىھانداردىڭ تۈرمىسى قاراعاندا ئاۋىر ەرك. ولار- دىڭ گىمىڭشىلىدىكى چارتىلاي جەر مەيلاپ الاتىن دىھانداردىكىنەن جوعارى، ال ەكىشى ئوپتاعى كەدەي دىھانداردىكىنەن جەنپەيدى. ەكىشى ئوپتاعى كەدەي دىھاندارغا كەلەتىن بولساق، ولاردىڭ جەنكىلىكتى ەگىس سايماندارى دا، قارىجىلارى دا بولمايدى، تىڭايتقىشتارى جەنسىپەيدى، جەردەن الاتىن ئۈنۈمى از بولادى، ماي اقنى ئولەگەننەن كەيىن، ولاردىڭ قولىندا ئاز ەشتەگە دە قالمايدى، سوندىقتان ولار ئىر بولم دىگەككۈشنى ساتۇغا ونان ئارى مۇقتاج بولادى. اپات جىلدارىندا، تۈرمىنىڭ اۋىر مەزگىل- دەرىندە، ولار ەك بولماعاسىدا 4-5 كۈن بولسا دا كۈنەلۈ ئۈشنى ئور ئۇسقاندارىمان، دوستارىمان جالنىپ جالبارىسپ، اعاشاپ- شىڭداپ قارىزغا استىق سۇراپ الادى، قارىزى بارغان سايىن كۈنەيىپ، ئورنىش باستى بولادى. ولار- دىھانداردىڭ ئىشەنچى فائى كۈنەلەگەندە، ولار گىمىڭدىك ۇگىتى وتە وڭاي قىلىدايدى. ۇساق قولۇمىزىلەردىڭ چارتىلاي پىرولەتارىيات دەپ انالاتىن سەبەبى، ولار قاراپايىم ئۆندىرىس قۇرال جابدىقتارىغا بەنەن بولسپ،

مەركىسى كەسىپىنىڭ دەپ سانالسا، بىراق ولاردا ئاردايىم
 ئېر بولمى ۋەگەككۈشنى ساتۇغا ماچبۇر بولادى، ولاردىڭ نەس-
 سادى ورنى اۋىل قىستاقىنى كەدەي دىيىپ ئاردايىم قارالاس
 كەلەدى. ولاردىڭ سەمىيالىق جۇڭى اۋىر بولمى. جالافىسى مەن
 تۇرمىس قاراجانىڭ اراسىدا الشاقتى بولاتتىدىغان، ۋەنەمى
 چوققىسىنىڭ تاقىرىتى تارتادى، جۇمىسىزدىق حاۋپىنە ۋىشراپ
 وتىرادى، ولار، جالپى العاندا، كەدەي دىيىپ ئاردايىم قارالاس
 بولادى. دۈكەن قىزمەتكەرلەر، ساۋدا دۈكەندەرىندەگى جالدا-
 مالى قىزمەتكەرلەر، ولار سەمىي قاراجاتىن ماردىمىز جالاقىلارمەن
 قامدايدى، بىراق زات باعاسى جىل ساپىن ارتىپ، خالافى بىر-
 نەشە جىلدا ارەڭ ئېر رەت وسىرىلەتىن بولغاندىغان، ولارمەن
 سويلەسە قالساڭ ۋوز قىنىشلىقتارى جونىدە قىسپاي زارلانادى.
 بۇلاردىڭ ورنى كەدەي دىيىپ ئاردايىم ۋىشراپ قولىنىشەردىكىنەن
 وىشا پارىقتالمايدى، بۇلار گىمىڭدىڭ ۋىشتى وتە وڭاي قىلىدايدى.
 ۋىشراپ الپىساتارلاردىڭ — مەيلى كوتەرمەشى نەمەسە جايماشى
 بولسىن — جالپى العاندا، سوماسى از، تاپقان پايداسى بولماشى
 بولادى، ئۇتىسۇما جەتپەيدى. ولاردىڭ ورنى كەدەي دىيىپ ئاردايىم
 دىكىنەن وىشا پارىقتالمايدى، كەدەي دىيىپ ئاردايىم ۋىشراپ ولاردا
 قازىرگى جاعدايدى وزگەرتەتىن گىمىڭگە مۇقتاج.

پىرولەتارىيات. قازىرگى زامان وىشراپ پىرولەتارىيات شامامەن
 2 مىليون. جۇڭگونىڭ نەسسادى مەشەۋ بولغاندىغان، قازىرگى
 زامان وىشراپ پىرولەتارىياتنىڭ سانى كۆپ مەس. 2 مىليون
 شامامەن بۇل وىشراپ جۇمىشىلارى، كۆپىنەسە، بەس
 سالادا — تەمىر حولدا، تاۋ-كەن وىشراپىنىدە، نەگىر نەسسالدا،

توقماشلىق جانە كەمە جاساۋ ونەركاسپتەرىندە يستەيدى، ال ولاردىڭ ەداۋىر بولەگى شەتەل كاپىتالىسمەن قۇرىلعان ونەركاسپ-نىڭ قۇلىدانۋىندا بولسىپ وتىر. ونەركاسپ پىرولەتارلارى سان جاعىنان كوپ بولماغانىمەن، جۇڭگونىڭ جاڭا وندىرگىش كۈشەرە-نىڭ وكىلى، سونداي-اق تاياۋ زامانى جۇڭگودا ەڭ العاباسار تاپ، گىمىڭدىك قوزعالستىڭ باشى كۈشى. ۱۹۳4 جىلدىن بەرگى جۇمىس تاستاۋ قوزعالستارىنىڭ، مىالى، تەڭرىشەردىڭ جۇمىس تاستاۋىنىڭ^⑩، تەمر جولشيلاردىڭ جۇمىس تاستاۋىنىڭ^⑪، كاپلۋان مەن جياۋزو كومىر كەنىندەگى جۇمىس تاستاۋدىڭ^⑫، شاميانداي جۇمىس تاستاۋدىڭ^⑬، سول سياقتى «30-ماي» دان كەيىن بولغان شاڭخەي مەن شياڭگاڭداي ۱۹۴۱ جىلى جۇمىس تاستاۋلاردىڭ^⑭ كورسەت-كەن كۈشىنە كوز جىبەرسەك، ونەركاسپ پىرولەتارىاتىنىڭ جۇڭگو گىمىڭىندە ۇستاعان ورنىنىڭ ماڭىزدىلىمىن بىلە الامىز. ولاردىڭ بۇلاي بولا الۋىنىڭ ۱۹۴۱ جىلى سەبەبى — شوغرلانغاندى. ادامدار-دىڭ قالدايى بولسا دا شوغرلانۋ جاعىنان ولارعا جەنە العايدى، ەكىنشى سەبەبى — ولاردىڭ ئىقتىسادى ورنىنىڭ تومەندىگى. ولار ۱۹۴۱ جىلى قۇرال-جابدىقتارىمىنان جۇرداي، ولاردىڭ تەك ەكى قولى عانا بار، ولار بايۋدان ۇمت ۇزگەن، ونىڭ ۇستىنە جيانگەر-لەردىڭ، جۇنڭفالاردىڭ، بۇرجۇازيانىڭ اسا جاۋىزدىق مامىلەسىنە ۇشراپ وتىرادى، سوندىقتان ولار توتەنشە جاۋىنگەر كەلەدى، ۱۹۴۱ جىلى قالالارداعى كۆلى جۇمىستىلاردىڭ كۈشىنە دە مىقتاپ نارازى اۋدارۋعا بولادى. بۇلاردىڭ ئىشىندە ماتوۋلارداعى جۇڭ تاسۋىشلار جانە جايۋا اربا تارتۋىشلار كوپشىلىك ساندى ۇستايدى، كوك فوگر تاسىندىدار مەن كوشە تازالاۋىشلار دا بۇلاردىڭ قاتارىسا جاتادى.

ولاردىڭ مەكى قوللىنىپ باسقۇچىنى بولمايدى، ولاردىڭ نىسبەتلىرىنى ونەركاسىپ جۇمىششىلارنىڭكىگە ئوخشاشتى، تەڭ شوغىرلانىۋى جانە ونەرىستەگى ماڭىزدىلىقى جاعىنان ئانا ونەركاسىپ جۇمىششىلارنىڭ جەتپەيدى. جۇڭگودا جاڭا تۇرپاننى كاپىتالىستىك ئاۋىل شارۋاشلىق ئالى دەاز. ئاۋىل-قىساق پىرولەتارىياتى دەپ جىلدىقش، ايلەقش، كۇندىكىشى سياقتى جالدامالى دىخانداز ايتى-لادى. بۇل جالدامالى دىخاندازنىڭ جەرى، ەگىس سايماندارى بولماۋى بىلاي تۇرسىن، تىپتى ولاردا ەشقانداي قارچى دا بولمايدى، تەڭ ەگبەككۇشنى ساتىپ قانا كۇنەلتەدى. ولار ەگبەك ۋاقتىنىڭ ۇزىندىقى، جالاقىسىنىڭ ماردىسىزىدى، وزدەرىنە بولغان مامىلەنىڭ جاماندىقى، كاسىنىڭ تۇراقسىزىدى جاقىنارىنان باسقۇچىششىلار-دان اسىپ تۇسەدى. مۇنداي ادامدار ئاۋىل-قىساققا ئاۋىر قىيىنچىلىق كورۇشلىر بولسى، دىخانداز قوزغالىسىندا كەدەي دىخانداز سياقتى ماڭىزدى ورىن ۇستايدى.

بۇلاردان باسقا، ەداۋىر مولشەردە قاڭغىباس پىرولەتارلار بار، بۇلار-جەردەن ايرىلغان دىخانداز مەن جۇمىس ئاشۇ مۇمكىندىگە-نەن ايرىلغان قولونەركاسىپ جۇمىششىلارى. بۇلار-ادامزات ومىرىندەگى مەكەنىسىزىدەر. ولاردىڭ جەر-جەردە قۇپيا ۇيىمدارى بار، مىالى، فۇخىيان، گۇاڭدۇڭ ولكەلەرىندەگى «سانجىخۇي»، خۇنان، خۇبىي، گۇيجوۋ جانە سىچۋان ولكەلەرىندەگى «گىلاۋخۇي»، اىخۇي، حىنان جانە شاندىڭ ولكەلەرىندەگى «داداۋخۇي»، خىي مەن دۇڭبىي ۇش ولكەدەگى «زايلەخۇي»، شاڭخەي جانە باسقا جەرلەردەگى «چىڭباڭ» ۋ-بۇلاردىڭ بارلىقى ولاردىڭ ساياسىي جانە نىسبەتلىرى كۆرەستەگى ۇزارا كومەكتەسۇ ۇيىمدارى. بۇل

ئوپىيىنى ئادامداردى ورنالاستىرۇ - جۇڭگونىڭ قىيىن ماسەلەلەرىنىڭ بىرى. بۇل ئادامدار ئاسا مەلىك كۆرەستەر جۇرگىزەلەدى، ئىراق بۇلدىرگىنى كەلەدى، ەگەر دۇرس جەتەكشىلىك ئىستەلسە، ولاردى گىمىڭنىڭ كۆشكە اينالدىرۇ مۇمكىن.

جوعارىدا ئىتىلىغانلاردان مىنالاردى بىلۇگە بولادى، جيانگەلەر - مەن ئۇنىز جالاسقان بارلىق جۇنغالار، گۇانلىياۋلار، مايباندار تابى، ئىرى دىچۇ قانى جانە ولارغا تاۋەلدى بولغان ئىر بولم كەرتارپا زىباللار - ئىزدىڭ جاۋىمىز. ونەركاسىپ پىرولەتارىياتى - ئىزدىڭ گىمىڭىمىزدىڭ باسشى كۇشى. بۇكىل جارتىلاي پىرولەتارىيات پەن ۇساق ئۇرچۇازيا - ئىزدىڭ ەڭ جاقىن دوستىمىز. ئۇتىقىمالى ورتا بۇرچۇازياغا كەلسەك، ونىڭ وڭ قاناتى ئىزدىڭ جاۋىمىز بولۇى، سول قاناتى ئىزدىڭ دوستىمىز بولۇى مۇمكىن - ئىراق ئىز قاشان داساق بولسپ، ونىڭ ئىزدىڭ شەپىمىزگە لاڭ سالۇسنا چول بەرمەۋىمىز كەرەك.

ەسكەرتۇلەر

① گوجياچۇيشىلەر دەپ سول كەزدە «جۇڭگو گوجاچۇيشىل حاستار وداعى» ن ئۇسىداستىرغان، كەينىنە ونى «جۇڭگو حاسار يارتىدە - سى» دەپ ئانغان اب توبەلىندەي قاشىتىك ارسىز جىڭكىلار ئىتىلىپ ونىر. ولار اكىمىيات باسسىدا وىرغان كەرتارپاشىلاردان جانە جياڭگەر لەرەرە دراجاب الپ، گۇڭچانداڭغا، سوۋەت وداعىسا فارسى نورۇدى وىرەرسىڭ قانگىمىڭنىڭ كاسىبى ەتكەن.

② داي چىناۋ گومىنداڭغا چاس كەزىندە قاتاسقان، خىداق خېشە - مەن بىرگە جياۋيىسودا جالدايتىق ئىستەرمەن شۇغىلدانغان. 1925 - جىلى

سۇن جۇڭشان قايتىسى بولغاننان كەينى، ول گۇڭچانداڭغا قارسى جەلىك. ئىرۇ جۇمىسمەن شۇغىلدانىپ، جىياڭ جىيەشىنىڭ 1927- جىلى فانگىيىڭنىڭ خىگىيار خۇرگىزۇنە رۇھى جاققان ازىرلىك جاسادى. ول ۇزاق ۋاقىت بويىسا جىياڭ جىيەشى فانگىيىڭنىڭ ادال بىتارشىسى بولدى. 1949- جىلى 2- ايدا، ول جىياڭ جىيەشى ۇستەمدىگىنىڭ كۇپرەۋ الدىندا تۇرغاندىن، ۇز بولاشاعىنان ۇمت جوق ەكەندىگىن بايقاپ، ۇزىن ۇزى ۇلسردى. ③ بىيجىڭدە شىعاتىن ەچىنباۋ ڭازەتى سول كەزدە ساياسى جاققان بىياڭ جۇنغالارى ۇستەمدىگىن قولدايتىن ساياسى ۇيىمداردىڭ ۇيرىنىڭ - يانجىۋىتىدىڭ ورگان ڭازەتى ەدى.

④ 1923- جىلى سۇن جۇڭشان جۇڭگو گۇڭچانداڭنىڭ كومەگىمەن گومىنداڭدى قايتا ۇيىمداستىرۇدى، گومىنداڭ - گۇڭچانداڭ سىتەستىگىن جۇزەگە اسرۇدى، كوممۇنىستەردى گومىنداڭغا قاتناستىرۇدى ۇيىمداستىرۇدى جانە 1924- جىلىدىڭ 1- ايدىدا گۇاڭجۇۋدا گومىنداڭنىڭ ۇيرىنىسى رەتتى بۇكىل مەملەكەتتىك قۇرۇلتايمىن شاقىرىپ، روسىيامەن بىرلەسۇ، گۇڭچانداڭمەن بىرلەسۇ، دىيەندار مەن جۇمىشىلارغا كومەكتەسۇ سىندى ۇش ۇرى ساياساتتى بەلگىلەدى. سول كەزدە ماۋزىدۇڭ جولىداس جانە لى داجاۋ، لىن بوچۇي، جۇي چىۋباي سياقتى جولىداستار وسى قۇرۇلتايعا قاتناسىپ، گومىنداڭنىڭ گىمىڭدىك حولىا تۇسۇنە كومەك- تەسۇدە وراسان زور رول اتقاردى. ولار سول كەزدەگى گومىنداڭ جوبگىڭىنىڭ اتقارۇ ۇيىۋاندىمەن نەمەسە خوۋبۇ اتقارۇ ۇيىۋاندىمەن سىلاندى.

⑤ ماۋزىدۇڭ حولىداس بۇل ارادا ورتا دىيەنداردى اتىپ وتىر. ⑥ حاۋگۇڭ يۇانسۇۋاي - جۇڭگو خالىق اڭىردارىندا ايتىلاتىن بايلىق ۇاڭسىرى، ول جاۋ گۇڭمىڭ دەپ نە اتالادى.

⑦ 1925- جىلى شاڭخايداى انگلىيا ساقىملارنىڭ 5 ايدىڭ 30- كۇنى جۇڭگو خالىقن قىرعىنداعان وقىعاسىنا بۇكىل ەلىمىزدەگى خالىق نارازىلىق ۇيىلدىرىپ كوتەرگەن جيانگەزلىككە قارسى قوزعالىس

ايتىپ بىرىش. 1925-يىلىنىڭ 5-ئاينىدا چىڭداۋ مەن شاڭخايدىكى جاپونىيىلىك "جىپ" ئىمىرۇ زاۋۇتىدا ئىكەنلىكىنى بىلىپ بولغان جۇمىشچىلارنىڭ ئاسا كەڭ كۆلەمىدى جۇمىش تاستاۋ كۆرمىسى جاپونىيە جيانگەرلىرى مەن ولاردىن يىتارشىسى بېيىڭ جۇنغلارنىڭ جانىشتاۋىغا ۋىسرادى. 5-ئاينىڭ 15-كۈنى شاڭخايدىكى جاپونىيىلىك "جىپ" ئىمىرۇ زاۋۇتىنىڭ كاپىتالىستىرى جۇمىشنى كۆچىگۈڭىدى ئىتپ ئولتۇردى، وئان ئاستام جۇمىشنى جاراۋادى. 28-كۈنى چىڭداۋ جۇمىشچىلار 8 ئادەم كەرتارتپا ۋىكىمەت جاعىنان ئولتۇردى. 30-كۈنى شاڭخايدىكى ۋىكىمەت جاعىنان 2 مىڭ ئادەم زۇجىيەلەردە جۇمىشچىلارغا مەدەت بەرۋ جولىنىدە ۋىكىمەت جۇرگىزدى جاعىنە زۇجىيەلەردى قايتارپا ئولتۇردى، وئىنىڭ ئىزىدە، 10 مىڭ ئادەم تۇتۇلۇپ، ئىنگلىيە زۇجىيەسىدەكى ساقشى مەكەمەسىنىڭ قاقپىسى ئالدىدا «جيانگەرلىرى جويىلىن»، «بۈكىل جۇڭگو خالىق ئىتتىپاقى» دەگەن ۋاراندەر شاقىردى. ئىنگلىيە جيانگەرلىكىنىڭ ساقشىلار دەۋرۋوق جاۋدىرىپ، كۆپتەگەن ۋوقۇشنى ئولتۇردى جاعىنە جاراۋادى، بۇل ئىگىلى «30-ماي قاندى ۋىقىياسى» دەدى. بۇل زور قىرىغىنداۋ ۋىقىياسى تۇتۇلۇپ بۈكىل ئىلىمىزدەكى خالىقنىڭ ئىزى كەگەن تۇتاندىردى، بارلىق جەردە ۋىكىمەت جاعىنە تاستاۋ، ۋوقۇ تاستاۋ، ساۋدا توقتاتۇ بولدى، جيانگەرلىككە قارشى ئاسا كەڭ كۆلەمدى قوزغىلىپ قالماستى.

⑤ ماۋ زىدۇڭ جولداس بۇل ارادا جارتىلاي جەردى بار، جارتىلاي جەردى مايلاپ ئالدىن كەدەي دىيەنداردى ايتىپ بىرىش.

⑥ جۇڭگونىڭ دۈكەن قىزمەتكارلىرى "ارتۇرلى جىكتەرگە بولمە دى. ماۋ زىدۇڭ جولداس بۇل ارادا دۈكەن قىزمەتكارلىرىنىڭ ئىرشاما كۆپىلىگەن وئىسىن ئادەمداردى ايتىپ بىرىش: قالغان ئىمىر "بولمە بولمە جىكتەرگە دۈكەن قىزمەتكارلىرى پىرولەتارلىق تۇرمىسىنى ئاساس كەشەتس.

⑦ بۇل ارادا 1922-يىلىنىڭ ئاسى شەننىدە بولغان شىياڭگاڭ

نەگىرىشلەرنىڭ جۇمىس تاستاۋى مەن چاڭجياڭ وزەندە تەڭرى كەمەش
نەردىك جۇمىس تاستاۋى ايتىلىپ وتىرە شياڭگاڭ نەگىزىسىرى جۇمىس
ناساۋدى 8 اپتاعا سوزدى، ولاردىڭ كەسكىلەسكەن قاندى كۆرەسسىڭ
ناتىجەسىدە، انگېلىيا جىيانگەرلىكىنىڭ شياڭگاڭدامى داڭجۇبى افسىرى
جالامى ارىتىرۇعا، جۇمىشىلار ۋىمىن قالپىنا كەلتىرۈگە، فولالساغار
جۇمىشىلاردى بوساتۇعا، قۇربان بولغان جۇمىشىلاردىڭ ۋىي شىسە
ئىپاقا بەرۈگە مۇنجۇر بولدى. مۇنىڭ بىرىشە، چاڭجياڭ وزەندە تەڭرى
كەمەشلىرى مەن كەمە جۇمىشىلارى دا 2 اپسا بويى جۇمىس ئاستاپ
جەڭسكە جەتتى.

① خۇڭگو گۇڭچانداڭلى 1921-جىلى قۇرىلغاننان كەيىن تەمىر
چول جۇمىشىلارى ارانىدا ۋىمىداستىرۇ جۇمىسنان بىن جۇرگىزدى،
1922- 1923- جىلدارى نەگىرگى تەمىر چول جەلىلەرىدە گۇڭچان-
داڭلىڭ ناسىلىمەن جۇمىس تاستاۋ كۆرەستەرى بولدى. ولاردىڭ
ەڭ اېگىلىسى 1923-جىلى 2- ايدىڭ 4- كۈنى بىيچىڭ - خىنكوۋ
تەمىر چول جۇمىشىلارنىڭ باس جۇمىشىلار ۋىمىن ۋىمىداستىرۇ
ەركىندىگى چولدا جۇرگىزگەن خالىي جۇمىس ناساۋى بولدى. انگېلىي
چىيانگەرلىكى قولداغان بىيىڭ جۇنەلارى ۋىيەۋ، شياۋ ياۋنان جۇمىس
ناساغان جۇمىشىلارغا قارىسى 2- ايدىڭ 7- كۈنى چان نۇرشىگەرلىك
نەرسىن جۇرگىردى، بۇل ماريختامى اېگىلى «7- فەبرال قاسدى
ۋىيەلى» ەدى.

② كاپلۇان كومىر كەنى - كاپىيىڭ - لۇانجۇۋ كومىر كەن راوندا -
رىنىڭ خانپى انالۋى، ولار خۇڭگونىڭ جىيىي ولكەسىدە تەڭرى سىر - سىرە
توماسدىن كۆمىر كەن راونى، وندا 50 مىڭنان استام جۇمىشى
سەمىس. انگېلىيا جىيانگەرلىكى 1900- جىلى يىخىتۇان فوزعالىسى كەرنە -
دە كەپىڭ كومىر كەتن تارتىپ العاتنان كەيىن، خۇڭگولۇقار سىفادان
لۇاچوۋ كومىر كەن گۇڭمىسىن قۇردى، نەرتىن كەلە ول كاپلۇان كومىر
كەن ياسى مەكەمەستە بىرىكتىرىلدى، سونمەن بۇل ەكى كەندى انگېلىي

خانىگەرلىگى خەكە يەمدەنىپ الدى. كاپلۇانداعى جۇمىس ئاستاۋ دەپ 1922 - جىلدىڭ 10 - ايسىنداعى جۇمىس ئاستاۋ ايتىلىپ وتىر. جىلداۋ كومىر كەمى خىنان ولگەسىندە، بۇل جۇڭگونىڭ ئاتاقلىق كومىر كەن رايونى. جىلداۋداعى جۇمىس ئاستاۋ دەپ 1925 - جىلى 7 - ايدىڭ 1 - كۈنى 8 - ايدىڭ 9 - كۈنىدە دەپىنگى جۇمىس ئاستاۋ ايتىلىپ وتىر. ⑤ شامان سول كەزدە انگلىيا جىيانگەرلىگىنىڭ گۇاڭخوۋداعى زۇڭجىيەلىك جەزى بولاتتىن. شاماندى يىلەپ - توسىتەپ تۇرغان انگلىيا جىيانگەرلىرى 1924 - جىلدىڭ 7 - ايدا جاڭا ساقشلىق *تارتىپ جارىا - لاپ، شاماندى جۇڭگولۇقتار زۇڭجىيەگە كىرىپ - شىققاندا سۇرەتى جەپىرىلغان كۋالىكتى الا *جۇرۇى *ئىسى دەپ بەلگىلەدى. ال شەتەل - دىكتەر ەمىن - ەركىن كىرىپ - شەتەرەتتىن. شامان جۇمىشلىرى 7 - ايدىڭ 15 - كۈنى جۇمىس ئاستاپ، بۇل جولىسىز شاراعا ئارازلىق *ئىدىردى. ناتىجەدە انگلىيا جىيانگەرلىرى لاجىزدان جاڭا ساقشلىق *تارتىپىن كۇشەن قالدردى.

⑥ 1925 - جىلى 5 - ايدىڭ 30 - كۈنى شاڭخاي وقىعاسىنان كەيىن، 6 - ايدىڭ 1 - كۈنى شاڭخايدا جالىپى جۇمىس ئاستاۋ ئاستالدى، 6 - ايدىڭ 19 - كۈنى شىڭگاڭدا جالىپى جۇمىس ئاستاۋ ئاستالدى. الدىڭغىسىنا 200 مىڭار اسنام ادام، سۇڭغىسا 250 مىڭ ادام قاتناستى. شىڭگاڭ - دىمى زور جۇمىس ئاستاۋ بۇكىل ەلىمىزدەگى خالىقتىڭ قولداۋىدىن *تىر جىل *تورت ايدا سوزىلىپ، دۇنيە جۇزىدەگى جۇمىشلىار قوزغىلىدە - سىڭىڭ بىرىشىدا ەڭ ۇزاققا سوزىلغان جۇمىس ئاستاۋ بولدى.

⑦ سانجىخۇي، گىلاۋخۇي، داداۋخۇي، زاپىلىخۇي، چىڭشاڭ - جۇرئىشلىق اراسىا تاراعان ئاستاۋىش فورماداعى قۇيىيا ۇيىمدار، بۇل ۇيىمدار، كۈشەمە، كۈيەلگەن دىيىپىنداردان، جۇمىسىز قالغان قولور - شەلەردە، سودىر بىرۈلەتارلاردان، ئامى باسقالاردان قۇرالدىن. جۇڭگونىڭ قەدىمىي داۋىرىدە بۇل ادامدار، ەكىنىڭ بىرىدە، *دىسى سۇفىر سەمىمىدى ئايلاتىس دانەكەرى ەنە وتىرىپ، وتاعاسلىق ۇيىمىدىق

[illegible]

خۇنان دىھاندار قوزغالسىن زەرتتەۋمەن بايانداما*

(1927 - جىل 3 - ئاي)

دىھاندار ماسەلەسىنىڭ كەلەللىكى

مەن ۋىسى جولى خۇنانغا^① بارىپ، 5 ئاۋداننىڭ — شياڭناننىڭ، شياڭشياڭنىڭ، خىڭشاننىڭ، لىيىڭنىڭ، چاڭشاننىڭ اخۋالىنى سول جەرلەردىڭ وزىدە رەرتتەدىم. 1 - ئايدىڭ 4 - كۈنىدىن 2 - ئايدىڭ 5 - كۈنىگە دەيىن جېشى 32 كۈن ئىشىدە ئۈل - قىستاقئاردا، ئاۋدان - دىق قالالاردا تەحرىبەلى دىھانداردى جانە دىھاندار قوزغالسىمەن شۇغىلدانىپ خورگەن جولداسئاردى شاقىرىپ تەكسەرۋ جىندارىن اشىم، ولاردىڭ باياندامالارنى ئىنقىلاپىيەن ئىگدادىم، بىر تالاي ماتەرىيالدار حىيادىم. دىھاندار قوزغالسى جۈملىدە ولاردان ەسىمگەن كۆپىيەن داۋىلەر خانكوۋ مەن چاڭشاداى شىنشىلەردەن ەسىمگەن داۋىلەردىڭ بۈكىلدەي كەرىسى بولپ شىقتى. بۇرىن

كۆرمەگەن، ەسنەمەگەن *بىرقىدىرۋ تاڭما جايىپ سىنەردى كوردىم
 حامە ەستىدىم. مەن مۇنداي جاعدايلار *بىرسىپرا جەردە بار دەپ
 ويلايمىن. دىحاندار قوزعالىسنا قارىسى بارلىق داقىرىت سورەردى
 تەز تۈزەتۋ كەرەك. گىمىڭدىك داڭجۇيلەر دىحاندار قوزعالىسى
 جوسىندەگى تۈزلى قاتە شارالارىن تەز وزگەرتۈلەرى كەرەك. وسىلاي
 سىتەۋ مانا گىمىڭنىڭ بولاشاعىنا پايدالى بولادى. وينىكەلى قازىرگى
 كۈندە دىحاندار قوزعالىسىنىڭ كۈتەرلىپ وتىرعانىسى اسا زور
 ماسەلە. وتە قىسقا ۋاقىت ىشىندە، جۇڭگونىڭ ورتا بولەگىندەگى،
 وڭتۇستىك بولەگىندەگى جانە سولتۇستىك بولەگىندەگى ولكەلەردەن
 100 مىليونداغان دىحاندار قوزعالادى، ولاردىڭ نوسەرلى داۋىل
 داي ايسىندى ەكىپىن *ارقانداي جويىق كۇش باسا المايدى. ولار
 وزدەرىن شىرماغان تورلاردىڭ بارلىقىن بىت - شىت ەتىپ، ازاتسىققا
 بەت العان جولسىمەن جەدەل ىلگەرىلەيدى. ولار بارلىق جيانگەر -
 لەردى، جۇنغالاردى، قىاناتشى - پاراقور *مانساپتىلاردى، تۇخاۋ -
 لىەشىندەردى كۆرگە تىعادى. ولار بارلىق گىمىڭدىك پارتىيا -
 ئوپىتاردى، گىمىڭشىل جولداستاردى سىسان وتكىزىپ، الاتىننى

* ماۋرىدۇڭ جولداستىڭ نۇل ەڭىگى سول كەزدە پارتىيا ىشىندە جانە
 پارتىيا سىرتىندا دىحانداردىڭ گىمىڭدىك كۈرەسىە تاعىلعان كىسلارە
 ھاۋاپ رەتىندە جازىلمىغان. بۇل كىسلالارما ھاۋاپ قايتىرۋ ۇشى
 ماۋرىدۇڭ جولداستى جۇنانغا بارىپ 32 كۈن زەرتەۋ جۇمىسى جۇر
 گىردى جانە وسى باياندامانى جازدى. ول كەزدە پارىس ىشىندە
 چىن دۇشۇناسىلىقىنداى وڭشىل جىيەجۇيىچىلىلدەر ماۋرىدۇڭ
 جولداستىڭ پىكىرىن قابىلداغى كەلمەي، وزدەرىنىڭ قاتە كۆرۈر -
 سىدا قاسارسىپ تۇرىپ العان ەدى. ولاردىڭ قانەلىگى، كۈسەسە،

الادى دا، ناسايىتىنىن تاستايدى. دىيخاندازدىڭ الدىدا تۇرىپ،
ولارغا باسشىلىق ئەۋ كەرەك پە؟ الدە ارتىندا تۇرىپ، قوجاڭداپ
ولاردى سىنداۋ كەرەك پە؟ نەمەسە الدىن كەس - كەستەپ، ولارغا
قارسى شىمۇ كەرەك پە؟^۱ ارىپىر جۇڭگولۇق بۇل ۇشەۋىنىڭ بىرىن
ئاڭداپ الۇعا ەرىكتى، الايدا قازىرگى چاىداي "سۇدى تەز ارادا
ئاڭداپ الۇعا" ماجبۇر ەتەدى.

ۋىيىمدا سۇي

خۇناندايى دىيخانداز قوزغالسى، ورتا خۇنان مەن وڭتۇستىك
خۇناندا قوزغالسى دامىپ وتىرعان اۋداندار جونىسەن ايتىساق،
شامامەن العاندا، ەكى مەزگىلگە بولىنگەن. وتكەن جىلدىڭ 1 - ايسان
9 - ايسان دەيىنگى ۋاقىت بىرىنشى مەزگىل، ياىنى ۋىيىمدا سۇ مەزگىلى
بولعان. بۇل مەزگىلدە 1 - ايدان 6 - ايعا دەيىنگى ۋاقىت قۇپيا
ارەكەتتەنۇ مەزگىلى، گىمىڭدىك ارىيا جاۋ حىڭىدى^② قۇپ شىققان

گومىنداڭنىڭ كەرتارىپا ئولقىسىنان ۇرەيلەنسپ، دىيخاندازدىڭ
كونەرىلگەن جانە كونەرىلىپ كەلە جاتقان ۇلى گىمىڭدىك كۈرەسى
فولداۋعا ئاتىلىدىق ەتە العاندىمى ەدى. گومىنداڭنىڭ بىرە - ۱
كونۇ ۇش، ولار ەڭ باستى وداقتاس بولغان دىيخانداز ەنەۋگە
دەيىن بارىپ، خۇمىشى مايبى مەن گۇڭچيانداڭدى سۇيەنسەر ۇشاۋ
كۇيگە "نۇسىرىپ قويدى. 1927 - جىلدىڭ جازىدا گومىنداڭ
وياسىردىق سەۋگە بايلى بارىپ، "پارىيى تازالاۋ قوزغالسى"
مەن - لىيىغا قارسى سوعىتى قوزغاۋدا، كۈبەسە، گۇڭچيانداڭنىڭ
وسى سىردىگەن پايدالاندى.

7-ايدان 9-ايدا دەينىكى ۋاقىت اشكەرە ارەكەتتەشۋ مەرگىلى بولغان. بۇل مەرگىلدە دىخاندار قوعامى مۇشەلەرنىڭ جالىي سانى 3-4 ئۆزۈ مىڭان اسپايتىن، دىخاندار قوعامى تىكەلەي بىشىلىق ەتە الاتىن بۇقارا سانى دا ئىر مىليوننان كوپ اسپايتىن، اۋىل-قىستان. نارددا ەشقانداي كۆرەس جوق بولاتىن، سوندىقتان ارقايسى سالا-لاردان دىخاندار قوعامىنا ەشقانداي سىن دا بولمايدىن. دىخاندار قوعامىنىڭ مۇشەلەرى جول باستاۋ، بارلاۋ، جۇك تاسۋ خۇمىستارىن بىستەسىپ بەرگەندىكتەن، سولتۇستىككە جورىق ارىياسىنىڭ جۇنگۇان-دارى ولاردى ماقىتاپ تا قوياىى ەكەن. 10-ايدان بىىل 1-ايدا دەينىكى ۋاقىت ەكىشى مەزگىل، ياعنى گىمىڭ مەزگىلى بولغان. بۇل مەزگىلدە دىخاندار قوعامىنىڭ مۇشەلەرى قاۋىرت كۈبەيىپ 2 مىليونغا جەتكەن، ول تىكەلەي باسشىلىق ەتە الاتىن بۇقارا كۈبەيىپ 10 مىليونغا جەتكەن. دىخاندار دىخاندار قوعامىنا كىرۋدە، كۈبەنەسە، ئۇي باسى بىردەن ادام جازدىرغان، سوندىقتان قوعام مۇشەلەرى 2 مىليون بولسا، بۇقارا شامامەن 10 مىليون بولغان. خۇنانداى بارلىق دىخاننىڭ جارتىسىنا جۇمىي ئۇيىمىداىقان. مىالى، شياڭنان، شياڭ-شياڭ، لىۋياڭ، چاڭشا، لىلىڭ، نىڭشياڭ، پىڭجياڭ، شياڭيىن، خىڭشان، خىڭياڭ، لىياڭ، چىنشان، انخۇا اۋداندارنىڭ دىخاندارى تۈگەل دەرىلىك دىخاندار قوعامىنا ئۇيىمىداىقان جانە دىخاندار قوعامىنىڭ باسشىلىقىندا بولغان. دىخاندار كەڭ كۈلەمدى ئۇيىمىا يە بولسىمەر-اق قوزغالا باستاعان، سونىمەن 4 اي شىنىدە اۋىل-قىستانغا نۇرىن بولپ كۆرمەگەن ۇلى گىمىڭ جارىققا شىققان.

تۇخاۋ - ليەشىندەردىڭ قۇلاتىلۋى، بارلىق يىلىكتىڭ دىھاندار قوعامىنا ءوتۋى

دىھانداردىڭ شابۋىلى تۇخاۋ - ليەشىندەردى، جۇگەنسز دىجۇلاردى باستى نسانا ەتكەن، سونمەن بىرگە ءتۈرلى رۋلىق يدەيالاردى جانە تۈزىمدەردى، قالالارداعى فيئاناشى - پاراقور ءانسايتىلاردى، اۋىل - قىستاقئارداعى جامان ادەتتەردى شارپىعان. بۇل شابۋىلىدىڭ ەكىپىنى نوسەرلى داۋىل ءتارنىزدى بولس، وعان بويسۇنغاندار امان قالعان، قايشى كەلگەندەر كۇيرەگەن. وسىنىڭ ئاتىجەسىندە فەودال - دىجۇلاردىڭ مىگداعان جىلدىان بەرگى ەرەكشە ۇقتاتارىنىڭ كۈل - تالقانى شىققان. دىجۇلاردىڭ ابرويى مەن ايبىسىنىڭ كۈلى كوككە ۇشقان. دىجۇلاردىڭ بىلىگى قۇلاتىلدى. سىمەن - اق دىھاندار قوعامى بىردەن - بىر بىلىك ورگانىنا اينالىپ، ادامداردىڭ «بارلىق بىلىك دىھاندار قوعامىنا بەرىلسىن» دەگەنى شىن مانىدە ورنىدالغان. ءتپتى ەرلى - زايىپتىلار اراسىندا داعى ۇرىس - قاعىس سىياقتى ۇساق - تۋپەك مەتەردە دىھاندار قوعامىندا شەشەلتىن بولعان. ءارقانداي ءسى دىھاندار قوعامىنىڭ ادامىسىز شەشەلمەيتىن بولعان. دىھاندار قوعامى اۋىل - قىستاققا بارلىق سىكە بىلىك جۇرگىزەتىن، ءتپتى «ايتقانسىن سەيتىن» بولعان. بۈگدەلەر تەك دىھاندار قوعامى جاقسى دەيتىن، جامان دەۋگە باتىلدىق ەتە المايتىن بولعان. ال تۇخاۋ - ليەشىندەر، جۇگەنسز دىجۇلار ءسوز سويلەۋ ۇقىمىنان مۇلدە ماحىرۇم ەتىلگەن، ولاردىڭ قاي - قايسىسى دا ءلام دەپ اۋىز اشالمايتىن بولعان.

دېھاندار قوعامىنىڭ ايىنسان ۋە يەنە ئىكەن تۇخاۋ - لىە شىندەردىڭ ئىرسىشى دارەجەلىلەرى شاڭخايعا، مەكىشى دارەجەلىلەرى خانكوۋغا، ئۇششى دارەجەلىلەرى چاڭشاغا، ئورتىشى دارەجەلىلەرى ئاۋدان - دىق فالالارغا قاشىپ كەتكەن، تۇخاۋ - لىە شىندەردىڭ بەسىنىشى دارەجەلىلەرى جامە ودان نۆمەنگى كۈشكتەرى ئاۋىل - فىناقتاردا قالىپ، دېھاندار قوعامىنا تىزە بۆككەن.

ۇساق لىە شىندەردە: «مەن 10 كۋايچيان بەرەپىن، دېھاندار قوعامىنا كىرۈپمە رۇقسات ەنىڭىزدەر»، - دەيدى مەكەن.

وعان دېھاندار: «ە! سەنىڭ ارام اقشاڭنىڭ كىمگە كەرەگى بارا» - دەپ جاۋاپ بەرەدى مەكەن.

ئىرقىدىرۇ ورتا جانە ۇساق دىجۇلار، باي دېھاندار، ئىپتى ورتا دېھاندار دا بۇرىن دېھاندار قوعامىنا قارسى شىققان بولسا، ەندى دېھاندار قوعامىنا كىرۈگە زار بولىپ ئۇر مەكەن. مەن بارغان جەرلەرىمەن ئىلمى وسىنداي ادامداردى كەزدەستىردىم، ولار ماغان: «ئەلەكە دەن كەلگەن ۇيىۋان، بىرگە كەپىل بولسا - گىزىشى!» - دەپ ئوتىشى ەتتى.

چىڭ خاندەمى تۇسىندا جەر - جەردە خالىق ساناعىن ئۇ داپتەرى رەسمى داپتەر، ايرىم داپتەر دەپ مەكى تۇرگە بولىنەدى مەكەن، جاقسى ادامدار رەسمى داپتەرگە، ال ۇرى - قاراقشالار خابە سول سىياقتى جامان ادامدار ايرىم داپتەرگە تىزىمىدەلەدى مەكەن. فارىر كەيىر جەرلەردەگى دېھاندار ئال سونى قولدانىپ، بۇرىن دېھاندار قوعامىنا قارسى شىققانداردى «بۇلار ايرىم داپتەرگە تىزىمىدەلسىن!» دەپ قورقتاسىن بولىپتى.

الگى ادامدار ايرىم داپتەرگە تىزىمىدەلىپ قالۋدان قورقپ.

دېھقاندار قوغامسا كىرۋىدىڭ ئتۇرلى شارالارىن مۇدەستىرىپ
 ئۇرپىتى. ولاردىڭ يارلىق مىسى - دەرتى ئوز اتتارىن دېھقاندار
 قوغامسىڭ داپتەرىنە جازدىرىپ الىپ، جاي نامۇ عانا بولغان.
 ئېراي ولار دېھقاندار قوغامسىڭ قاشتى توپتارىسىغا ئۇشراپ
 وتىرعان. سوندىقتان ولار ئۇنەمى ئۇرەپلەنىپ جۇرگەن؛ دېھقاندار
 قوغامسان قاعىلىپ قالغاندىقتارىن باسپاناسىز قالغانىداي كۆرەدى
 ەكەن، بۇل اۋىل - قىستاق تىلىندە «پاناسىز» دەپ اتالغان. قىس -
 قاسى، بۇدان 4 اي بۇرىن ادەتتەگى ادامدار كوزگە بىلمەيتىن
 «دېھقاندار قوغامسى» قازىر ەڭ داڭقتى نارسەگە ايلالپتى. بۇرىن
 شىنشىلەر بېلىگىنە باس يىگەن ادامدار ەندى دېھقاندار بېلىگىنە
 باس يۇدە. بىلىنەر 10 - ايدان بۇرىنقى ۋاقىت پەن 10 - ايدان
 كەينىگى ۋاقىتتىڭ ئېر - بىرىنە ئۇسامايتىن ەكى دۇنيە ەكەندىگىن
 موپىندامايتىن بىردە - ئېر ادام جوق.

«وتە جامان بولدى» مەن «وتە جاقسى بولدى»

دېھقاندار اۋىل - قىستاقداردا كۆتەرىلىس جاساپ، شىنشىلەردىڭ
 ئاتتى ئۇيقىسىن بۇرپىتى. اۋىل - قىستاقدارداغى حابار قالالارغا
 جەتسىمەن. اى قالالارداغى شىنشىلەر ۋ - شۇ بولپىتى. مەن چاڭشاغا
 العاش بارغانىمدا، ئار سالاداعى ادامدارمەن كەردەسىم، كۆپنەگەن
 كوڭكىز سوردەر ەستىدىم. قوغامسىڭ ورتا جانە ودان جوعارى
 فانامداغىلارنىان باستاپ گومىيداك وڭشىلدارنىا دەيسىگى ادامسىڭ
 ئبارى بىردەي «وتە جامان بولدى» دەسكەن. ئتپىنى وتە گىمىڭ
 نىل دەلىنىپ جۇرگەن ادامدار دا «وتە جامان بولدى» دەۋش.

لەردىڭ بۇكىل قالانى قايتاغان داقىبىرت سوزدەرىنىڭ قىسمى
 ۋىشراغاندىقتان، كوزىن جۇمىپ اۋىل - قىستاق احوالىن كوز الدىنا
 كەلتىرىسەن - اق سۇلكىنى ئۇسىپ، «جامان بولدى» دەگەن
 سوزدى تەرىسكە شىعارۋعا شاراسىز قالغان. ئىپتى وتە العاباسار
 ادامداردىڭ وزدەرى دە: «بۇل جامان بولغانىمەن، گىمىڭ بارسىندا
 بولاتىن ئىس» دەگەننەن ازى پارا الماعان. قىسقاشىن ايتقاندا،
 قانداي ادام بولسا دا، «جامان بولدى» دەگەن سوزدى مۇلدە
 تەرىسكە شىعارا الماعان. ال ئىس جۇزىندە شى، جوعارىدا ايتىلغان
 داي، قالىڭ دىحاندار بۇقاراسى قوزعالىپ، وزدەرىنىڭ تارىخى
 مىندەتىن ورنىداۋعا كىرىسكەن، اۋىل - قىستاقتارداعى دەموكرى -
 تىالىق كۇشتەر قوزعالىپ، اۋىل - قىستاقتارداعى فەودالدىق كۇشتەردى
 اۋدارۋعا كىرىسكەن. زۇڭغاللىق - فەودالدىق سىياتىن تۇھاۋ -
 لىيەشىندەر، جۇگەنسز دىچۇ تابى - مىڭداغان جىل بويى ۋىسر
 سۇرىپ كەلگەن جەكە وكتەمدىك ساياسىدىڭ نەگىزى، جيانگەر -
 لەردىڭ، جۇنغالاردىڭ جانە قىاناتشى - پاراقور مانساپتىلاردىڭ
 بىرگە تاسى. بۇل فەودالدىق كۇشتەردى اۋدارىپ ئاستاۋ - گومىن
 گىيىڭنىڭ ناعىز نساناسى. سۇن جۇڭشان مىرزا گومىن گىيىڭى
 جولىندا 40 جىل كۇش جۇمىپ ورنىدماقتى بولغان، بىراق ورنىداي
 الماعان سىتەردى دىحاندار بىرنەشە ايدا - اق ورنىداپ بولغان.
 بۇل - 40 جىل، ئىپتى بىرنەشە مىڭ جىل بويى جۇزەگە اسىپ كور -
 مەگەن عاجايىپ زور ئىس. بۇل وتە جاقسى. مۇندا «جامان بولدى»
 دەيتىر ەشتەگە جوق، بۇل «وتە جامان بولدى» دەيتىن ئىس ئىپتى
 دە مەس. «وتە جامان بولدى» دەۋ دىچۇلار مۇددەسى جاعىندا
 تۇرىپ، دىحاندار قوزعالسىنا سوققى بەرۋ نازارىياسى مەكىندىگى

اپ-ايقىن، دىچۇ ئامىنىڭ فەۋۋالىدىق مەسكى تارتىشى ساقىتاپ قالىپ، دەموكراتىيالىق جاڭا تارتىپتەردىڭ ورناتىلۇسا كەدەرگىلىك جاساۋدى كوزدەۋ ئازارپاسى مەندىكى اپ-ايقىن، فانگىمىڭدىك ئازارپ مەندىكى اپ-ايقىن. ئارپىر گىمىڭشىل جولداس ولارغا بىلەسپ الماتى سويلەمەۋ كەرەك. مەگر سىز گىمىڭدىك كوزقاراستى بەرىك ورناتقان ادام بولساڭىز، ونىڭ ۇستىنە اۋىل-قىستامقا بارىپ، ونداعى احوالداردى بىر رەت كورگەن بولساڭىز، ارينە، بۇرىن بولسپ كورمەگەن قۇانىشقا بولەنگەن بولار ەدىڭىز. سان مىليونداغان قۇلدار-دىخانداز ول جەرلەردە وزدەرىنىڭ قانىشەر قاس جاۋلارىن اۋدارىپ تاستاۋدا. دىخاندازدىڭ سىتەگەن نىسى ابدەن دۇرىس، ولاردىڭ نىسى وتە جاقسى بولدى! «وتە جاقسى بول-دى» دەۋ-دىخاندازدىڭ جانە باسقا گىمىڭشىلدەردىڭ ئازارپاسى. بارلىق گىمىڭشىل جولداستار گومىن گىمىڭنىڭ اۋىل-قىستاقئاردا زور بىر وزگەرىس بولۇش قاجەت ەتىپ وتىرعانىدىن بىلۇگە ئىيس. وسىنداي وزگەرىس بولماغاندىقتان شىنخاي گىمىڭى ③ جەڭلىسكە ۇشراغان بولاتىن. قازىر وسىنداي وزگەرىس بولسپ وتىر، بۇل-گىمىڭدى ورنىداۋدىڭ ماڭىزدى يىنسۇي. بارلىق گىمىڭشىل جولداستار بۇل وزگەرىستى قولداۋ كەرەك، وپتەگەندە فانگىمىڭدىك مايدانغا ۇتىپ كەتەدى.

«شەكتەن شىققاندىق» دەيتىن ماسەلە

ەندى بىر بولم ادامدار: «دىخانداز قوعامىن قۇرۇعا بولادى، بىراق قارىر دىخانداز قوعامىنىڭ ارەكەتى تىم شەكەن شىمىپ

كەنى،» — دەسەدى. بۇل — ارالمىقتاغلاردىڭ داڭقىرت سوزدەرى.
 ال ئىس خۇرىندە قالاي بولدى؟ راس، دىھاندار اۋىل. قىستاقئاردا
 ئىرار «سەلىق» سىتەپ وتىر. دىھاندار قوعامى ەڭ خوعارى
 بىلىك ورنى بولسپ الپ، دىچۇلاردىڭ سويلەۋىسە رۇقسات
 دىتەگەن، دىچۇلاردى بەدەلىسەن جۇرداي ەتكەن. مۇنىڭ ۇزى
 دىچۇلاردى الپ سوعىپ تەپكىلەگەنمەن بىردەي. «سەلى ئىرىم
 داپتەرگە ئىزىمدەيمىز!» دەپ تۇخاۋ. لىەشىندەرگە ايسپ سالىپ،
 سالىق تاپسىرىقان، ولاردىڭ حياۋرىلارنىڭ فېراققان. دىھاندار قوعامى
 قارسى شىققان تۇخاۋ. لىەشىندەردىڭ ۇيلەرىنە ادامدار توپ. توبە.
 مەن باسا. كۆكەپ كىرىپ، شوشقالارنى سويىپ، استىقتارنى الپ
 شىغىپ جەگەن. تۇخاۋ. لىەشىندەردىڭ قىزدارى مەن كەلىندەرسىڭ
 اسم تۈسەكتەرىنە شىغىپ الپ اۋناعان. قىمىس ەتسە بولغانى،
 تۇخاۋ. لىەشىندەردى تارپا باسالىپ باستارىنا شوشاق قالىپاق
 كىگىزىپ، اۋىس ارالاتىپ ماسقارا قىلغان، ولارعا: «لىەشىن! ەندى
 ۇبىزدى تاسىپ قوي!» — دەپ وينا كەلىگەننى سىتەگەن، بارلىق
 ئىس بۇرىمىنىڭ كەرسىنىشە بولسپ، اۋىل. قىستاقئاردا ئىرار تۇرلى
 ۇرەيلى قۇبىلىس پايدا بولغان. كەبىرەۋلەردىڭ «شەكتەن شىققان»
 دىق، «قىمىتى تۇزەتەم دەپ ارتىق يىگەندىك»، «تىم ورنىسىزدىق»
 دىق وتىرغانى، مەن، وسىلار. مۇلاردىڭ داڭقىرت سوزدەرى دە
 سىرساي قاراعاندا ورنىدى بولغانمەن، شىنىدا، قاتە. تىرىشىدەن.
 خوعارىدا باياندالغان سەردىڭ تۇلۇما تۇخاۋ. لىەشىندەردىڭ،
 جۈشەسىز دىچۇلاردىڭ وزدەرى سەبەپشى بولغان. تۇخاۋ. لىەشىن.
 ەن، خوكەسىز دىچۇلار ەجەلدەن بەرى كۆشەنەرىنە سۇبەسىپ
 ورنىق. رومىلىق سىنەپ، دىھانداردى اياق استى ەكەندىكەن.

دېھاندار ۋىسىداي قاتتى قارسىلىق كۆرسەتىپ وتىر. تۇخاۋ - لىەشىدە -
 دەردىڭ، جۇگەنسز دىچۇلاردىڭ جاۋىزدىعى قاي جەردە شەكەن
 اسقن بولسا، سول جەردە قارسىلىق ەڭ كۆشتى، دىنقىيالىق ەڭ
 زور بولۇدا. دېھانداردىڭ كوزى استە جازا ئايمايدى. كىم جامان،
 كىم جامان ەمەس، كىم اسا جاۋىز، كىم ونشا جاۋىز ەمەس، كىمگە
 اۋىر جازا بەرۋ كەرەك، كىمگە جەڭىل جازا بەرۋ كەرەك ەكەندىگىن
 دېھاندار وتە ايقتىن ەسەپتەگەن، بەرىلگەن جارانىڭ قىلمىسىنا ساي
 كەلمەگەندەرى وتە از. ەكىنشەدەن، گىمىڭ قوناق شاقىرىپ قوناقاسى
 بەرۋ ەمەس، ماقالا جازۋ ەمەس، سۆرەت سىزۋ - كەستە تىگۋ ەمەس،
 گىمىڭ ونداي اسەم، ونداي بايسالدى، سپايى، ونداي مەيىرىمدى،
 ادەبىتى، تەجەمدى، كىشىپەيىل بولا المايدى. گىمىڭ دەگەنسەز
 زورلىقتى قىيىل، ئىر تاپتىڭ ەندى ئىر قايتى اۋدارىپ تاستاۋداعى
 سۇراپىل قىيىلى. اۋىل - قىناق گىمىڭى - دېھاندار ئابى فەودال -
 دىچۇ ئابىنىڭ بىلىگىن اۋدارىپ تاستايتىن گىمىڭ. دېھاندار اسا
 زور كۇش جۇمسا ماينشا، مىڭداغان جىل بويى تەرەك تامىر تارتقان
 دىچۇ بىلىگىن استە اۋدارىپ تاستاي المايدى. اۋىل - قىستاقستا
 زور گىمىڭنىڭ ورلەۋ بولۇعا قىيىس، سوندا عانا مىڭداغان، 10 مىڭ -
 داغان بۇقارانى قىوزعاپ، زور كۇش قالىمىستاسىرۋعا بولادى.
 سوعارىدا ايسىلعان «شەكتەن شەقاندىق» دەگەن ارەكەتتەردى اۋىل -
 قىستاقتاعى زور گىمىڭنىڭ ورلەۋدىڭ ەكىنچى قوزغالغان دىھان
 داردىڭ كۇشى تۇدىردى. بۇل ارەكەتتەر دېھاندار قوزغالىسىنىڭ
 ەكىشى مەرگىلىندە (گىمىڭ مەرگىلىندە) توتەنشە قاجەنى. ەكىشى
 مەرگىلدە دىھانداردىڭ جۇەدۇيىلى بىلىگىن ورناتۋ كەرەك. ادام
 داردىڭ دېھاندار قوعامىدا جامان نيەپەن سىن ايتۇننا حول بەرمەۋ

كەرەك. شىنشىلەر بىلىگىن تۈگەلىدىي اۋدارۇ، شىنشىلەردى الپ سوغۇ، ئىپتى تەپكىلەۋ كەرەك. «شەكتەن شىققاندىق» دەيتىن بارلىق ارەكەتتەر مەكشى مەزگىلدە گىمىگىدىك ماڭىزعا يە. تۇراسىن ايتقاندا، «ارېر اۋىل - قىستاققا بىر مەزەت ۇرەيلى قۇبىلس تۇدىرۇ كەرەك، مۇنىسز اۋىل - قىستاققاى فانگىمىگىشلىدەردىك ارەكەتتەرىن جانشتاۋ استە مۇمكىن مەس، شىنشىلەر بىلىگىن قۇلاتۇ استە مۇمكىن مەس. قىسقىتى تۇزەتۇ ۇشنى قالپىتان اسرا يۇ كەرەك، قالپىتان اسرا يەيىنشە تۇزەتۇگە بولمايدى»^①. ارالىقتاعىلاردىك داقبىرت سوزدەرى، كورىنىستە، الدىگىملاردىكىنەن باسقاشا بولعان مەن، «بىراق، مانى جاعىنان، الدىگىملاردىكىنەن بىر كوزقاراستان شىققان، بۇل دا مەركشە ۇقىقتى تاپتىك مۇددەسىن قورعايتىن دىجۇلار «نازارياسى بولپ تابلادى. مۇنداي «نازاريا دىحاندار قوزعالىسىنىڭ ورستەۋىنە كەدەرگى بولادى، ونىڭ ناتىجەسى گىمىگىدى بۇلدىرەدى، بىز وعان باتىل قارسى شىقپاي تۇرا المايمىز.

«سودىرلار قوزعالىسى»

گومىنداڭ وڭشىلدارى: «دىحاندار قوزعالىسى - سودىرلار قوزعالىسى، جالىقۇ دىحاندار قوزعالىسى»، - دەيدى. مۇنداي داقبىرت سوزدەر چاڭشادا مداۋىر كوپ تارالغان. مەن اۋىل - قىس - تاقىما بارغاندا شىنشىلەردىڭ: «دىحاندار قوعامى قۇرۇعا بولادى، بىراق قازىر جۇمىس ىستەپ وتىرعاندار جارامسىز، ولاردى اۋىستىرۇ كەرەك!» - دەگەن سوزدەرىن ىستىدىم، مۇنداي سوزدەر وڭشىلدار - دىڭ سوزدەرىمەن بىر ماعتادا، بۇلاردىڭ بىرى دىحاندار قوزعا -

لىسىن ۋېمىداستىرۇغا بولادى (دىھاندار قوزغالىسى باستالىپ كەتكەندىكىنەن، چۈرگىزۋگە بولمايدى دەپ ايتۇغا ەشكىمىڭ بائىلى بارمايدى)، ۋىراق قازىر دىھاندار قوزغالىسىن ۋېمىداستىرۇشلار جارامسىز دەسەدى، اسرەسە تومەن دارەجەلى دىھاندار قوعامىن باسقارۇشسلاردى جەك كورەدى، ولاردى «سودىرلار» دەيدى، قىسقالسى، بۇرىن شىشىلەر كوزگە نىلمەگەندەر، شىشىلەردىڭ اياق استىندا تەپكى كورگەندەر، قوعامنان ورىن ئىمەگەندەر، سويلەۋ ۇقىمى بولماغاندار قازىر بىردەن ەگسە كوتەردى. ەگسەسىن كوتەرۋمەن بىرگە بىلىكتى دە قولنا الدى. ولار اۋىلدىق دىھاندار قوعامىندا (دىھاندار قوعامىنىڭ ەك تومەن دارەجەلىسى) قوجا بولدى، اۋىلدىق دىھاندار قوعامى ولاردىڭ قولىندا وتە ايسىندى نارسەگە اينالدى، ولار وزدەرنىڭ كۇس باسقان سوم جۇدىرىقتارىن شىشىلەردىڭ باستارىنا وىناتتى. ولار ليەشىندەردى ارقانمەن بايلاپ، باستارىنا شوشاق قالپاق كيگىزىپ، اۋىل ارالاتىپ ماسقارا قىلغان (بۇل شياڭنان، شياڭشياڭ اۋداندارىندا قىستاق ارالاتىپ ماسقارا قىلۇ، ال لىلىڭ اۋدانىندا اسىز ارالاتىپ ماسقارا قىلۇ دەپ اتالادى)، ولاردىڭ راقىمىز، قاتتى جازىرعان ۇندەرى شىشىلەر لەردىڭ قۇلاعىنا ۋار كۇنى ەستىلىپ تۇرادى. ولار جارلىق شاشىپ، بۇيرىق ۋتۇسىرىپ، بارلىق سىكە قولباسشىلىق سىتەۋدە. ولار بارلىق ادامان جوعارى ورنىدا تۇر — بۇرىن ولار بارلىق ادامان تومەن تۇراتىن، سوندىقتان بۇرىنمىنىڭ كەرىسىنشە بولدى دەلىسىپ وتىر.

گىمىك شىانفىڭى

بىر ئىس نەمەسە بىر ادام جۈنىندە بىر - بىرىنە فاراما - قارسى
 ەكى ئۇرلى كوزقاراس بولسا، وندا بىر - بىرىنە فاراما - قارسى
 ەكى ئۇرلى باغا كەلىپ شىعادى. بۇعان «وتە جامان بولدى» مەن
 «وتە جاقسى بولدى»، «سودىرلار» مەن «گىمىك شىانفىڭى» دەگەن.
 دەر مىسال بولا الادى.

جوعارىدا دىحانداردىڭ ۇزاق جىلداردان بەرى جۈزەگە اسپاي
 كەلگەن گىمىكىدىك ئىستى جۈزەگە اسىرعاندىمىن، دىحانداردىڭ
 گومىن گىمىكىنىڭ ماڭىزدى جۇمىستارىن ىستەگەندىگىن ايتتىم.
 بىراى بۇل گىمىكىدىك بىرى ئىستى، گىمىكىدىك ماڭىزدى جۇمىستى
 دىحانداردىڭ بىرى ىستەدى مە؟ جوق. دىحاندار باي دىحان،
 ورتا دىحان، كەدەي دىحان دەگەن ئۇش ئۇرگە بولىنىدى. بۇل
 ۇشەۋنىڭ كۆي - جايى ۇقاس بولماغاندىقتان، گىمىك جۈنىندەگى
 كوزقاراستارى دا ئۇرلىشە بولادى. بىرىنشى مەزگىلدە باي
 دىحاندار: جياڭشىدە قاتتى جەڭگىلىس بولىپتى، جياڭجىەشى اياغى -
 مان جاراالانىپ④، ايرىپىلانمەن گۇاڭدۇڭغا⑤ قايتىپ كەتپىتى؛
 ۋ پىمۇ⑥ يۇەجوۋ قىلاسنى قايتا باسىپ الپىتى؛ دىحاندار قوعامى،
 ئوز جوز، كوپ ئومىر سۇرە المايدى، سانىنچۇيى⑦ دە وركە
 باسپايدى، وپىنكەنى بۇرىن وسىنىداي ئىس بولسىپ كورگەن مەس
 دەگەن سوردەردى ەستىگەن. اۋىلدىق دىحاندار قوعامىنىڭ ئىس
 باسقارۇشلارى (بۇلاردىڭ كويى «سودىرلار» دەلىنەتىندەر) دىحاندار
 قوعامىنىڭ تىزىم داپىتەرىن المىپ، باي دىحانداردىڭ اۋلاست

بارىپ، ولارغا: «دىخانداز قوعامىنا كىرگىزدەر»، — دەگەن. باي دىخانداز مە دەپ جاۋاپ بەرگەن؟ باي دىخاندازدىڭ پوزىتسىيىسى «بىرەر تاۋىرلەرى: «دىخانداز قوعامى دەيسىزدەر مە؟ مەن ونداغان جىلدان بەرى وسىندا جاساپ كەلەمىن، سول ونداغان جىلدان بەرى ەگىن سالىپ كەلەمىن، دىخانداز قوعامى دەگەندى كورگەنمىن جوق، سوندا دا كۈنەلىپ كەلدىم. مەن سىزدەرگە مۇنداي سىپەن ايانا- لىمىپاندارىڭىز اىزال دەپ ماسلىحات بەرمەن!» — دەپ جاۋاپ بەرگەن. ال باي دىخاندازدىڭ پوزىتسىيىسى ناسازلارى: «دىخانداز قوعامى دەپ حۇرگەندىرىڭ نە، ول باس كەسەرلەردىڭ قوعامى، سىرەۋدى كۆيدىرمەڭدەر!» — دەگەن. تاڭقالارلىقى سول، دىخانداز قوعامى كوپ ايلار بويى تابان تىرەپ تۇرا اۋدىڭ ۇستىنە، شىنشە- لەرگە قارسى شىمۇعا دا باتىلى بارغان. ماڭايداعى شىنشەنەر اپىن تارتاتىن اسپايتارىن تاپسىرماغاندىقى ۇشىن، دىخانداز قوعامى ولاردى ۇستاپ الىپ، اۋىل ارالاتىپ ماسقارا قىلغان. ئىتتى اۋدان- دىق قالالاردا ىرى شىنشەلەردى، مىسالى، شياڭستان اۋدانىنداعى ين رۇڭچىۋدى، نىڭشياڭ اۋدانىنداعى ياك حۇنىلى ولتىرگەن. وكتاسىر گىمىڭىن اتاپ ۇتۇ زور جىنىندا، انگلياعا قارسى زور جىنىندا، سولتۇستىككە جورىقتىڭ جەڭسىن جاپپاي قۇتقىقتاۋدا ارابىر اۋىلدان سان مىڭداغان دىخانداز قولدارىنا ۇلكەندى. كىشىلى جالاۋلار، اپكەشتەر، جوتۇلار كوتەرىپ شىسىپ، لەك- لەك بولپ، ساپ تۇزەپ ەزەۋىل جاساغان. وسى كەزدە عانا باي دىخانداز ارخى باستاغان. سولتۇستىككە جورىقتىڭ جەڭسىن جاپپاي قۇتقىقتاۋدا، ولار، جىۋجياڭ قالاسى دا اللىتى، جياڭ جەشىڭ ابىعى حار لانباپتى، ۇپىيغۇ اقىرى جەڭلىپتى دەگەندى ەستىپتى.

ۋىلىق ۋىستىسە «سانمىنچۈيى جاساسىن»، «دېخاندار قوغامى جاساسىن»، «دېخاندار جاساسىن» دەگەن سىياقتى ايقىن جازىلمان «قىرىلدى-جا-سىلدى قۇلاپاندىرۇلار» دى (جازبا ۇرانداردى) كۈرگەن. سونىمەن باي دېخاندار: «دېخاندار جاساسىن دەگەنى نەسى، مۇنداي ادامدار دا جاساسىنغا ئېلىنىپ پە؟» — دەپ قاتتى سانسقان. دەمەك، دېخاندار قوغامىنىڭ اېيىنى ارتقان. دېخاندار قوغامىنىڭ ادامدارى باي دېخاندارغا: «سەندەردى اېىرم داپتەرگە تىزىمدەيمىز!» دەپتىن نەمەسە «ەندى ئېىر اېى وتسە دېخاندار قوغامىنا كىرەلمىدەر 10 كۇاچىياننان اقشا تولەيتىن بولادى!» دەپتىن بولسپتى، وسىنداي جاعدايدا عانا باي دېخاندار بىرتىشىدەپ دېخاندار قوغامىنا كىرە باستاپتى^①، كەپىرەۋلەرى قوغامىنا كىرۋ ئۇشىن 5 ماۋچيان نەمەسە ئېىر كۇاچىيان تولەپتى (اسىلى نەبارى 100 جارماق تولەۋگە ئىستى ەدى)، كەپىرەۋلەرى اراغا كىسى سالىپ ئجۇرىپ، دېخاندار قوغامىنا كىرۋگە ازەر رۇقاتالسىپتى. دېخاندار قوغامىنا كۈنى بۇگىنگە دەيىن كىرمەي جۇرگەن كەپىر توڭمويىندار دا بار ەكەن. باي دېخاندار دېخاندار قوغامىنا كىرۋدە، كۈپىنەسە، ۇپىندەگى 60-70 جاستاعى شالدارىنىڭ اقتارىن جازدىمىپتى، وپتىكەنى ولار «اسكەرلىككە ۇستالۋ»دان قورقادى ەكەن. ولار دېخاندار قوغامىنا كىرىپ العاننان كەيىن دە دېخاندار قوغامىنىڭ سىنە قىزۇ قاتناسىپايدى ەكەن. ولار باستان-اياق كەرەناۋلىق پوزىتسىيادا بولغان. ورتا دېخاندار شى؟ ولار سولقىلداقتىق پوزىتسىيادا بولغان. ولار كىمىگىنەن وزدەرىنە پالەندەي ۇلكەن پايدا كەلمەيدى دەپ ويللايدى. ولاردىڭ قازانىندا تاماعى پىسۋلى تۇرادى، ەشكىم مۇن جارمىسدا ەسىگىن قاعىپ، قارىزىڭدى قايتار دەمەيدى. ولار دا بۇرىن

ۋەسنداي ئىس بولسپ كورگەن مەس دەگەن داۋىلىلەرنە نەگىز-
 دەلىل، وڭاشادا قاباغن ئۇيىپ: «دىيخانداز قوغامى شىنمەن-اق
 باياندى بولا الار ما؟» «سانمىنچۇيى شىنمەن-اق ورگە باسار ما
 «كەن؟»-دەگەن ويما شومادى دا، «ولاي بولا قويماس!» دەيتىن
 قورتىندىما كەلەدى. ولار، مۇنىڭ بارىن قۇدايدىڭ بۇيرىمىنا
 بايلانستى دەپ قاراپ: «دىيخانداز قوغامى قۇرىلىپ جاتىر، كىم
 ئېلىسىن، ونى قۇداي ئچون كورەر مە؟»-دەيدى. ئېرىنىشى
 مەزگىلدە دىيخانداز قوغامىنىڭ ادامدارى ئىزىم داپتەرىن الپ،
 ورتا دىيخاندازدىڭ ۋىلەرىنە بارىپ، ولارغا: «دىيخانداز قوغامىنا
 كىرىڭىزدەر!»-دەگەندە، ورتا دىيخانداز: «اسقىياڭدار!»-دەپ
 جاۋاپ بەرگەن. ال ەكىنشى مەزگىلدە، دىيخانداز قوغامىنىڭ كۈشى
 مەيلىنشە ۇلىعايمان كەزدە مانا ورتا دىيخانداز قوغامىنا
 كىرە باستاعان. ولاردىڭ دىيخانداز قوغامىنداغى ئىگىلى باي دىيخان-
 داردىكىنەن ئاۋىر بولغان، دەگەنمەن ئالى دە ونشالقتى بەلسەندى
 مەس، ولار ئالى دە بايغاپ كورمەكشى. دىيخانداز قوغامى ورتا
 دىيخاندازدى دىيخانداز قوغامىنا تارتۇي، ولارغا ئۇسندىرۋ قىزمەتىن
 كوپىرەك سىتەۋى ابدەن قاجەتتى.

اۋىل-قىستاقئاردا مەجەلدەن-اق قاجىرلىقپەن كۈرەس جۇرگە-
 زىپ كەلگەن باستى كۈش كەدەي دىيخانداز بولسپ تابىلادى. قۇپيا
 مەرگىلدەن جاريا مەزگىلگە دەينىڭى ۋاقىتتىڭ ئون بويىندا كەدەي
 دىيخانداز بەلسەندى كۈرەس جۇرگىزىپ وتىرعان. ولار كۇڭچانداڭ-
 نىڭ باسشىلىمىنا قاتتى بويسۇنادى. ولار-تۇخاۋ-لىەشىندەردىڭ
 قاس حاۋى، ولار تۇخاۋ-لىەشىندەردىڭ قامالىنا تىيىتەي دە
 مركىلەستەن شابىۋىل جاساعان. ولار باي دىيخاندازغا: «ئىز

دېھاندار قوعامىمىزدا الدەقاشان كىردىك، سەندەر نەسىپ بىركىلىپ تۇرسىڭدار؟» - دەگەندە، باي دېھاندار مىسقىلداپ: «سەندەردىڭ ئادايى ۋىلەرىڭ، الاقانداي جەرلەرىڭ جوق، دېھاندار قوعامىمىز كىرمەي قاپتە كىسىڭدەر!» - دەپتى. شىنىدا دا، كەدەي دېھاندار - دىڭ ئايرىلىپ قالام دەپ الاڭدايتىن شىنارسەسى جوق. شىنىدا دا، ولاردىڭ كۆپشىلىگىنىڭ «ئادايى ۋىلەرى، الاقانداي جەر - لەرى جوق»، ولار دېھاندار قوعامىمىز كىرمەي قاپتەسىن؟ چاڭشادا جۇرگىزىلگەن تەكسەرۋەگە قاراعاندا، ئۇل - قىستاق جان ساننىڭ كەدەي دېھاندار 70 پروتسەنتىن، ورتا دېھاندار 20 پروتسەنتىن، دىچۇلار مەن باي دېھاندار 10 پروتسەنتىن ۇستاعان. ال 70 پروتسەنتىن ۇستايىتىن كەدەي دېھانداردىڭ ۇزى دە تاقىر كەدەي، جارىلى دەپ ەكىگە بولىسەدى. مۇلىدە كاسپىس، ياعنى جەرى دە جوق، قورى دا جوق، كۈنەلتەرلىك شىقانداي سۇيەنشى دە جوق، شەتكە شىسىپ اسكەر بولۇعا، ياكى شەتكە شىسىپ جۇمىس سىتەۋگە، نەمەسە تەنشىرەپ *جۇرپ قايرى تىلەۋگە *ماجبۇر بولغانداردىڭ بار. لىمى «تاقىر كەدەيلەر»^⑩، بۇلار 20 پروتسەنتى ۇستايىدى. جارىتلاي كاسپىس، ياعنى ازىراق جەرى بار نەمەسە ازىراق قورى بار، *بىراق تاپقاننى *شىپ - جەۋىسە جەتەيتىن، جىل بويى بەينەت شەگىپ، *ومىرى وكىۋەن وتەتىندەر، مىالى. قولونەر جۇمىش - لارنىڭ، جەر مايلاپ الاتىن دېھانداردىڭ (جەر مايلاپ الاتىن ئاۋاننى دېھاندار بۇعان كىرمەيدى)، جارىتلاي جەر مايلاپ الاتىن دېھانداردىڭ بارلىمى «جارلىلار»^⑪، بۇلار 50 پروتسەنتى ۇستايىدى. وسى ەكى *مۇرلى كەدەي دېھانداردىڭ قالىڭ بۇقاراسى قوسىلىپ، ئۇل - قىستاق تارداعى جان ساننىڭ 70 پروتسەنتىن ۇستايىدى،

بۇلار—دېھاندار قوغامنىڭ ارقاۋى، قەۋالدىق كۈشتەردى خويۇ-
 دىڭ شىپىلىقى، ۇزاق جىلداردان بەرى جۇزەگە اسپاعان گىمىڭدىڭ
 ۇلى ئىستى ورىنداۋدىڭ باس قاھارمانى. كەدەي دېھان بايى بولماسا
 (شىشىلەردىڭ سوزىمەن ايتقاندا، «سودىرلار» بولماسا)، اۋىل-
 قىستاقئاردا فارىرگىدەي گىمىڭدىڭ جاعدايدى جارقىققا شىعارۋعا
 استە بولمايدى، تۇخاۋ-لىەشىندەردى جويۇعا، دەموكرائىيالىق
 گىمىڭدى ورىنداۋعا استە بولمايدى. كەدەي دېھاندار وتە گىمىڭ-
 شىل بولغاندىقتان، ولار دېھاندار قوغامىندا باسشىلىق ۇقتى قولىنا
 الدى. ەڭ تومەن دارەجەلى دېھاندار قوغامنىڭ بارلىق ۇيىۋانجاڭ-
 دارى مەن ۇيىۋاندارى ئىرىشى جانە ەكىشى مەزگىلدەردە تۇگەل
 دەرلىك كەدەي دېھانداردان بولدى (جىڭشان اۋدانىندا اۋىلدىق
 دېھاندار قوغامنىڭ قىزمەتكەرلەرى اراسىندا تاقىر كەدەيلەر جىڭى
 50 پروتسەنت، جارىلار جىڭى 40 پروتسەنت، كەدەي زىيالىلار
 10 پروتسەنت بولدى). كەدەي دېھانداردىڭ مۇنداي باسشىلىقى
 توتەنشە قاجەتتى. كەدەي دېھاندار بولمايىنشا گىمىڭ دە بولماي-
 دى، ولاردى موبىنداماۋ گىمىڭدى مويىنداماعاندىق. ولارغا سوققى
 بەرۋ گىمىڭگە سوققى بەرگەندىك. ولاردىڭ گىمىڭدىك جالىي
 بەتالىسىندا شىفاىداي قاتەلىك جوق. ولار تۇخاۋ-لىەشىندەردىڭ
 اسروپىس توكتى. ولار ۇلكەندى كىشىلى تۇخاۋ-لىەشىندەردى
 الپ سوققى جانە تەپكىلەدى. كەدەي دېھانداردىڭ گىمىڭ مەز-
 گىلىندەگى «شەكتەن شىققاندىق» دەلىنگەن كوپتەگەن ارەكەتتەردى،
 شىنىدا، گىمىڭ ئۇشىن قاجەتتى. خۇنانداغى كەيىر اۋدانداردىڭ
 اۋداندىق ۇكىمەتى، اۋداندىق داڭبۇي ② جانە اۋداندىق دىھاندار
 قوغامى ئىرىقىرۋ قاتە شارالار قوللانغان، ئىپتى ولاردىڭ كەپ-

بىرەۋلەرى دىچۇلاردىڭ ئوتىنىشى بويىنشا اسكەر جىبەرىپ، تۈمەن دارمىجەلى دىيىپاندار قوعامىنىڭ قىزمەتكەرلەرىنى قولغا العان. خىگشان جامە شياڭشياڭ اۋداندارىنىڭ تۇرمەلەرىنى اۋىلدىن دىيىپاندار قوعامىنىڭ بىر سىپىرا ۋىيىۋانجاڭدارى مەن ۋىيىۋاندارى قامالغان. بۇل بارىپ تۇرغان زور قاتەلىك، ول كەرتارتياشلاردىڭ ايباتىن ارتىرا ئۇستى. بۇل ئۇستىڭ قاتە بولغان. بولمىغاندىن دىيىپاندار قوعامىنىڭ ۋىيىۋانجاڭدارى مەن ۋىيىۋاندارى قولغا السىنغاندا، جەرگىلىكتى جۇگەنسز دىچۇلاردىڭ مەيلىنشە ماسايراعان. دىيىپاندا، كەرتارتيا اۋانىڭ قويۇلانا ئۇسكەندىگىنە قاراپ. اق بىلۈگە بولادى. بىز «سودىرلار قوزعالىسى»، «جالقاۋ دىيىپاندار قوزعالىسى» دەيتىن فانگىيىڭدىك داقىبىرت سوزدەرگە قارسى تۇرۇمىز، اسىرەسە ئۇجاۋ. لىەشىندەردىڭ كەدەي دىيىپان تابىنا سوققى بەرۋىنە كومەگى تىيەن قاتە ارەكەتتەر سىتەپ قوبماۋعا نازار اۋدارۇمىز كەرەك. ئۇس جۇزىندە، كەدەي دىيىپانداردان شىققان باشىلاردىڭ كەيىپ. رەۋلەرى بۇرىن، شىنىندا، كەمشىلىك ونكىزگەن بولسا دا، بىراق قازىر ولاردىڭ كوپشىلىگى تۇزەلدى. ولاردىڭ وزدەرى قۇمار وپىندارىنا تىم سالۇ ئۇشنى، ۇرى. قاراقشىلاردى جويۇ ئۇشنى كۇش سالۇدا. دىيىپاندار قوعامىنىڭ كۇشەيۋىنە بايلانستى جەر. جەردە قۇمار وپىندارىنا تىم سالىنغان، ۇرى. قاراقشىلاردىڭ قاراسى وشكەن. كەيىپىر جەرلەردە، شىنىندا دا، جولدا جاتقاندى وشكىم المايتىن، ئۇندە سىڭ بەكىتىلمەيتىن بولغان. خىگشان اۋداننى تەكسەرۋگە قاراعاندا، كەدەي دىيىپانداردان شىققان باشىلاردىڭ 85 پروسەنتى وتە جاقسى، وتە قابىلەتتى، وتە بەلسەندى مەن. تەك 15 پروسەنتى عانا الى دە كەيىپىر ناشار ادەتتەردەن ارلىپ

كەتە قويماپتى. بۇلاردى «ازساندى ئاشار ەلمەنتتەر» دەۋگە عانا بولادى، نۇخاۋ-ليەشىندەردىڭ سوزىنە ملەسىپ، ولاردى ئۇگەلىمەن «سودىرلار» دەپ الباتى ياناقتاۋعا استە بولمايدى. وسى «ازساندى ئاشار ەلمەنتتەر» دىڭ ماسەلەسىن شەشۋ «ۇشىن دە تەك دېھقاندار قوعامىندا تارتىپتەردى رەتتەۋ ۇرانى استىندا، بۇقاراعا ۇگىت جۇر-گىزىپ، «ئاشار ەلمەنتتەر» دىڭ وزدەرىنە دە تارىيە بەرىپ، دېھقاندار قوعامىنىڭ «تارتىپىن جاقسلاۋ كەرەك، بەتالدى اسكەر شىعارىپ ادام ۇستاپ، كەدەي دېھقان تابىنىڭ بەدەلىنە نۇقسان جەتكىزۋگە، تۇخاۋ-ليەشىندەردىڭ ايبارىن ارتتىرۋعا استە بولمايدى. بۇل — ئوتەنشە نازار اۋدارارلىق ۇس.

14 ۇرى ۇس

دېھقاندار قوعامىن جازىعراقتىن كەي ادامدار، دېھقاندار قوعامى كۆپ جامان ىستەر ىستەدى دەسەدى. مەن جوعارىدا دېھقانداردىڭ تۇخاۋ-ليەشىندەركە سوققى بەرۋى بۇكىلدەي كىمىڭىدىك ارەكەت ەكەنن، مۇندا جازىعرازلقتاي دانەگە جوق ەكەنن كورسەتتىم. «بىراق دېھقانداردىڭ ىستەگەن ىستەرى وتە كۆپ، ادامداردىڭ جازىرۋىنا جاۋاپ بەرۋ «ۇشىن، «ىز دېھقانداردىڭ بارلىق ارەكەت-نەرىن «بىر رەت مۇقيات تەكسەرىپ، ولاردىڭ ىستەگەن ىستەرىنىڭ، زاتىندا، قانداي ەكەننە «بىر-بىرلەپ كۆز جىبەرۋگە «ئىسپىز. مەن دېھقانداردىڭ ىرنەشە ايدان بەرگى ارەكەتتەرىن تۇرگە «بولىپ خىياقتادم، دېھقاندار دېھقاندار قوعامىنىڭ باشلىمىنىدا جىنى 14 ۇرى ۇس ىستەپتى، ولار مىنالار:

ئېرىشى دىھاندارى دىھاندار قوعامىنا ۋىمىداستىرغان

بۇل — دىھاندار سىتەگەن ئېرىشى ئېرىسى. شياڭتان، شياڭشياڭ، خىڭشان سىياقتى ئاۋدانداردا دىھاندار تۈگەل دەرىلىك ۋىمىداسقان، سىردە — ئېرى «قالتارىستا» اتتاسىقا كەلمەي قالغان دىھان جوق دەرىلىك، بۇل — ئېرىشى دارەجەلىسى، كەيىر ئاۋدانداردا، مىسالى، يىياڭ، خۇارۇڭ ئاۋداندارىدا دىھاندارنىڭ دەنى ۋىمىداسقان، ئاز بولەگى ئالى ۋىمىداسپان، بۇل — ەكىشى دارەجەلىسى. كەيىر ئاۋدانداردا، مىسالى، چىڭبۇ، لىڭلىك ئاۋداندارىدا دىھاندارنىڭ ئاز بولەگى ۋىمىداسقان، دەنى ئالى ۋىمىداسپان، بۇل — ئۇششى دارەجەلىسى. باتىس خۇنان ئوڭرى يۇان زۇمىڭنىڭ^① ئىپالىنىدا بولغاندىقتان، ول جەرگە دىھاندار قوعامىنىڭ ۈگىتى جەنپەگەن، ئىرسىپىرا ئاۋدانداردا دىھاندار لىگە دەپىن مۇلدە ۋىمىداسپان، بۇل — ئورتىشى دارەجەلىسى. جالىپالغاندا، ۋىمىداسۇ جۇمىسى چاڭشانى ورتالىق ەتكەن ورتا خۇنانداغى ئاۋدانداردا مەپلىنىشە دامغان، وڭتۇتىك خۇنانداغى ئاۋدانداردا ەكىشى ورنىدا تۇرادى، ال باتىس خۇناندا ەندى ئانا باستالىدى، ولكەلىك دىھاندار قوعامىنىڭ ەتكەن سىلدىك 11 — ئىپىنداغى ئۇڭجىيىنە قاراغاندا، بۇكىل ولكەدەگى 75 ئاۋداننىڭ 37 سىندە دىھاندار ۋىمىدارى قۇرىلىپ، ونىڭ مۇشەلەرنىڭ سانى ئېرى مىسۇن 367 مىڭ 727 ادامغا جەتكەن. بۇلاردىڭ شامامەن ئىر مىلئونى بىلىنر 10 —، 11 ئايلاردا دىھاندار قوعامىنىڭ كۇشى مەپلىشە ۇلغايدىغان مەزگىلدە ۋىمىداسقان، ال 9 ئايدا دەپىن نەبارى 3 4 ئۇر مىڭ

ادام بولغان. سودان بەرى تاغى دا ەكى اي — 12-اي، 1-اي
 ۋىتى، دىھاندار قوزغالىسى قارىشتاپ دامۇدا. 1-ايدىنك سوگسا
 دەپىن دىھاندار قوعامى مۇشەلەرىنىنك سانى كەمىندە 2 مىلىسومعا
 جەنكەن. دىھاندار قوعامىنا كىرۋدە، كۆپىنەسە، ئىبرۇيدەن ئىبرانا
 ادام تىزىمدە تىكەندىكتەن، ورتا سەپپەن 10 مىلىون بولادى. مۇنداي
 بار دەپ سەپتەكەندە، بۇقارا شامامەن 10 مىلىون بولادى. مۇنداي
 تاڭقالارلىق دارەجەدە تەز قارقىنمەن دامۇ بارلىق تۇخاۋ-لىەشىندەر
 مەن قىاناتشى-پارقور ماناسپىنلاردىنك وقشاۋ قالۋىنا، قوعمنىڭ
 تاڭقالارلىق دارەجەدە بۇرىنقى جانە كەينىكى دەپ ەكى دۇنيەگە
 بولىنۋىنە، اۋىل-قىستاقئاردا ۇلى گىمىننىڭ جارىققا شىمۇنا سەبەپ
 بولدى. بۇل — دىھانداردىنك دىھاندار قوعامىنىڭ پاشىلىنىندا
 سىتەگەن ئىرىنىشى ئىرىسى.

ەكىنشى دىھاندارما ساياسي جاقتان سوققى بەرگەن

دىھانداردىنك ۇز ۇيسى بولغاننان كەينىكى ئىرىنىشى ارەكەتى،
 ساياسي جاقتان دىھاندارنىڭ، اسرەسە تۇخاۋ-لىەشىندەردىنك
 ساعىن سىندىرۋ، ياغنى اۋىل-قىستاقئارداغى قوعامدىنك ورىسان
 دىھانداردىنك بىلىگىن قۇلاتىپ، دىھانداردىنك مىلىگىسى ورماتۇ
 بولغان. بۇل اسا كەلەلى، اسا ماگىزدى كۇرەس بولپ ناسىلادى.
 بۇل كۇرەس — ەكىنشى مەزگىلدەگى، ياغنى گىمىنك مەزگىلىندەگى
 وزەكتى كۇرەس. بۇل كۇرەس جەڭسىكە جەتپەي تۇرىپ، جەرەبى
 مەن ۇسىمدى ازايىتۇ، جەردى جانە باسقا دا ۇندىرىس قۇرال-
 جابدىقارىس تالاپ مەن سىياقتى ئىقتىسادى كۇرەستەردىنك جەڭسىكە
 جەتۋى استە مۇمكىن مەس. خۇناننىڭ ئىرىسىپرا جەرىندە، مىسالى،

شياڭشياڭ. خىكشان، شياڭتان اۋداندارىندا دىجۇلاردىڭ بىلىگى بۇگەل قۇلاتىلىپ، بىر عانا دىحانداردىڭ بىلىگى قالىپىناشقان، مۇندا ماسەلە جوق. ئېىراق لېلىگى سىقىلدى اۋدانداردىڭ ئىىر بولم جەر. لەرىندە (مسالى، لېلىگىنىڭ باتىس جانە وڭتۇستىك رايوندارىندا)، كورىنىستە، دىجۇلار بىلىگى دىحاندار بىلىگىنەن تومەن تۇرسادا، ئىس جۇزىندە، ساياسى كۇرەس قاتاڭ جۇرگىزىلمەگەندىكتەن دىجۇلار بىلىگى دىحاندار بىلىگىنەن ئالى دە استىرتىن قارسىلاشۇدا. بۇل جەرلەردە دىحاندار ساياسى جاقتان جەڭىسكە جەتتى دەپ ايتىۋعا بولمايدى، دىجۇلار بىلىگى دىحاندار ئاراپىنان ئىىر جولانا قۇلاتىد. مانعا دەپىن ساياسى كۇرەستى كۇشەيتە ئۇسۇ كەرەك. دىحانداردىڭ دىجۇلارغا ساياسى جاقتان سوققى بەرۋادىستەرى، جىناقىاپ ايتقاندا، تومەندەگىدەي:

سەپ الۋ. تۇخاۋ- لېشىندە جەرگىلىكتى الەۋمەتتىك اقشانى باسقارغاندا، ولاردىڭ كۈبى قىقىرىپ وتىرعان، سەپ- جىسابى انىق بولماغان. بۇل رەت دىحاندار سەپ الۋ جولمەن كۈپتەگەن تۇخاۋ- لېشىندەردى قۇلاتقان. ئىىر سىپىرا جەر سەپ الۋ ۇيىۋان- خۇيلارىن ۇيىمداستىرىپ، ارناۋلى تۇردە تۇخاۋ- لېشىندەردەن سەپ العان، مۇنداي ورگانداردى كۈرگەندە تۇخاۋ- لېشىندەردىڭ ۇرەيى ۇشادى ەكەن. مۇنداي سەپ الۋ قوزعالىسى دىحاندار قوزعالىسى كۈتەرلىگەن اۋدانداردا مەيلىنشە جالپىلاشقان، وىڭ ماڭىزى اقشانى قايتارتۇدا عانا مەس، تۇخاۋ- لېشىندەردىڭ قىلمىستارىن جاريالاپ، ولاردىڭ ساياسى ورنى مەن قوعامدىق ورنىن جوياتىندىمەندا.

پالى سالۋ. سەپ الۋ ناتىجەسىندە ولاردىڭ قىانات جاساغان-

دىيى، نەمەسە وتكەندە دىھانداردى سۇلىكتەي سورغان قىلمىستارى، نەمەسە قازىردىڭ وزىندە دىھاندار قوعامىن *بۇلدىرۇ ارەكەتسىدە بولغاندىيى، نەمەسە قۇمار ويىنىنا سالىنغان تىيمە قايىشلىق سىنەگەن. دىكى، نەمەسە ايىن تارتاتىن اسپايتارىن تاپسىرماغاندىيى *مالىم بولغان، وسى قىلمىستار بوپىنشا، دىھاندار پالەن نۇحاۋعا مۇنشا پالى سالىنسىن، تۇگەن ليەشىنگە مۇنشا پالى سالىنسىن دەپ قارار شىعارغان، سالىنغان پالى بىرنەشە 10 يۇاننان بىرنەشە مىڭ يۇانغا چەتكەن. دىھاندار پالى سالغان ادامداردىڭ، ارىندە، ابىروپى توكىلگەن.

اقشا جىناۋ. دۇنيەقور مەيىرىمىز دىجۇلاردان اقشا جىناپ الىپ، بۇل اقشا جارلىلاردى قۇتقارۋعا، كوپەراتىپ قۇرۇعا، دىھاندارغا اقشا قارىز بەرۋ ورنىدارىن قۇرۇعا نەمەسە باسقاداي سىتەرگە جۇمسال. مان. اقشا جىناۋ دا جازانىڭ *بىر تۇرى، *بىراق ول پالى سالۋدان جەڭلىرەك. دىجۇلاردىڭ باسما پالە كەلىپ قالماستىن دەپ دىھاندار قوعامىنا وزدىگىنەن اقشا تاپسىرغاندارى دا از مەس مەكەن.

جەڭل تەرگەۋ. دىھاندار قوعامىنا بۇلىنىشلىك جاسايتىن *سوز - ارەكەتى بار، *بىراق قىلمىسى جەڭلىرەك بولغان ادامداردىڭ ۇيلەرىنە جۇرت توپ - توپىمەن باسا - كوكتەپ كىرىپ، ولارغا جەڭل - جەلپى تەرگەۋ جۇرگىزگەن. ناتىجەدە ولاردىڭ كوپى بۇدان سىلابى جەردە دىھاندار قوعامىنىڭ بەدەلىنە نۇقسان جەتكىزەتتىن *سوز - ارەكەتتەرىن توقتاتىندىقتارىن *بىلدىرىپ *«تىل حات» تەرگەن. ۇلكەن ەردەۋىل جاساۋ. دىھاندار قوعامىمەن وشەسكەن نۇحاۋ - ليەشىندەرگە قارسى قالىڭ جۇرتتى باستاپ ەردەۋىل جاساعان، ولاردىڭ ۇيلەرىنە بارىپ تاماقتانغان، شوشقالارىن سويىپ، اسىنقا -

مارىس الپ شىعەپ جەگەن، مۇنداي ىستەر ازەمەس. ئاباۋدا شياڭنان اۋدانىنىڭ ماجىياھى اۋىلىندا، بۇقارادان 15 مىڭ ادامدى باستاپ بارىپ، 6 لىەشىندى 4 كۇن سۇراققا تارتۇ، 130 دان استام شوشقاسىن سويۇ ئىسى بولغان. ەرەۋىل كۈبىنىسە پالى سالىۋمەن تىنىپ وتىرعان.

شوشاق قالپاق كىگىزىپ، اۋىل ارالانىپ ماسقارا قىلۇ. بۇل ئىس جەر- جەردە وتە كۈپ ىستەلگەن. تۇخاۋ- لىەشىنىدەردىڭ باسىنا قاعازدان جاسالغان شوشاق قالپاق كىگىزىپ، قالپاققا پالەن تۇخاۋ نەمەسە تۇگەن لىەشىن دەپ جازىپ قويادى ەكەن. ولاردى بايىلاپ جەتەلەپ الپ قالىڭ ادام الدى- ارتىن وراپ جۇرەدى ەكەن. دابىل قاعىپ، جالاۋ كۈتەرىپ ادامداردىڭ نازارىن اۋدارۇ ىستەرى دە بولغان ەكەن. مۇنداي جازا تۇخاۋ- لىەشىنىدەردىڭ زارە- قۇتىن ۇشرادى ەكەن. بىر رەت شوشاق قالپاق كىگەندەرى، سودان باستاپ ابرويى توگىلىپ، ادام ساناتسان شىعادى ەكەن. سوندىقان، اقشا- لىلارى شوشاق قالپاق كىۋدەن كورى، كۈبىنىسە، پالى اقشا تۈلەۋگە رازى بولادى ەكەن. بىراق دىحاندار كۈبىدى تۇرىپ العاندا قالپاق، باربىر، كىگىزىلەدى ەكەن. اۋىلدىق دىحاندار قوعامىنىڭ بىرى قاتتى شەبەرلىك ىستەپتى، بىر لىەشىندى ۇستاپ اكەلىپتى دە، وعان بۇگىن ساعان شوشاق قالپاق كىگىزىلەدى دەپتى. سونىمەن لىەشىن ۇڭ- ئۇسى قالماي ۇرەپلەنىپتى. بىراق دىحاندار قوعامى بۇگىن وعان شوشاق قالپاق كىگىزبەيسك دەپ قارار شىعارغان. ويتكەنى بۇگىن قالپاق كىگىزىلسە، بۇل لىەشىن قىلمىسان قورقپاي، ساراپ تۇرىپ الار، وناندا مۇنى قويا بەرە تۇرىپ، بىرنەشە كۈندەن كەيىن كىگىزەلىك دەسكەن. سونىمەن الگى لىەشىن قاي

كۈنى شوشاق قالپاق كىيەتمىنى بىلمەي، ۋېنىدە كۈن سايىن الاڭداپ،
جاتسا - تۇرسا تىنىشتىق تاپپاپتى.

اۋداندىق تۈرمەگە چاپتىرۇ. بۇل - شوشاق قالپاق كېگىزۋدەن
دە اۋىر جازا. تۇخاۋ - لىيەشىندەردى ۇستاپ، شيان جامبىلىنىڭ
تۈرمەسىنە اپارىپ چاپتىرغان جانە ولارغا جازا بەرۋدى شيانجاڭغا
ئاپسىرغان. قازىر تۈرمەگە ادام چاپتىرۇ بۇرىنمىدان باسقاشا، بۇرىن
شىنشىلەر دىھانداردى چاپتىرىپ تاستايتىن بولسا، قازىر دىھاندار
شىنشىلەردى چاپتىرىپ تاستايدى ەكەن.

قۇپ جىبەرۇ. تۇخاۋ - لىيەشىندەردىڭ اراسىنداى قىلمىسى
ايگىلى بولغاندارىن دىھاندار قۇپ جىبەرمەكشى ەمەس، قايتا
تۇتقىندامقشى نەمەسە ولتىرمەكشى بولغان. تۇخاۋ - لىيەشىندەر
تۇتقىنما السنۇدان، ولتىرىلۇدەن قورقپ، باسقا جاققا قاشپ
كەتكەن. دىھاندار قوزغالسى ورسىتەگەن اۋدانداردا باستى تۇخاۋ -
لىيەشىندەر نۇگەل دەرىلك قاشپ كەتكەن، ناتىجەدە مۇنىڭ ۇزى
قۇپ جىبەرۇمەن بىردەي بولغان. ولاردىڭ ۇبرىنىشى دارەجەلىلەرى
شاڭخايعا، ەكىنشى دارەجەلىلەرى خاڭكوۋغا، ۇشۇنشى دارەجەلە -
مەرى چاڭشاغا، ۇتورتىنشى دارەجەلىلەرى اۋداندىق قالالارغا قاشپ
بارغان. بۇل قاشقان تۇخاۋ - لىيەشىندەردىڭ شاڭخايعا بارغاندارى
بارىشا الاڭسىز بولغان. خاڭكوۋغا قاشپ بارغاندارى، مىسالى،
خۇارۇڭ اۋدانىنان بارغان ۇش لىيەشىن ۇستالىپ، جەرىنە قايتا -
رىلغان. چاڭشاغا قاشپ بارغاندارى اۋدانداردان ولكە ورتالىمىنا
كەلىپ وقىپ جاتقان وقۇشلاردىڭ ۇستاپ الۇنان قاشان دا قاتتى
ۇرمەلەيدى ەكەن، مەن چاڭشادا ەكەۋنىڭ ۇستالىنىن ۇز كوزىمە -
مەن كوردىم. اۋداندىق قالالارغا قاشپ بارغاندارىنىڭ تولىمدىلىمى

تورتىشى دارەجەلى عانا مەكەن، ول ارادا دىھانداردىڭ كوز -
قۇلاعى تىپتى كۆپ بولغاندىقتان، ولاردى وڭاي سەزىپ الادى مەكەن.
خۇنان ۈكىمەتى مالىيەسىنىڭ قىيىنچىلىقتا قالغاندىن مالىيە داڭغۇبىلەرى
دىھانداردىڭ بايلاردى قۇپ جىبەرىپ اقشا توپتاۋغا قولايىسىزدىق
تۇدىرغاندىن كۆرگەن، مۇنىڭ وزىنەن دە تۇخاۋ - لىەشىندەردىڭ
اۋىل - قىسناققا سىياعاندىن كۆرۈگە بولادى.

اتۇ، بۇل، سوز جوق، ەڭ ئىرى تۇخاۋ - لىەشىنگە قولدانىلمان،
مۇنى دىھاندار *ار سالاداعى خالىق بۇقاراسىمەن بىرگە سىتەگەن.
مىسالى، نىڭشياڭ اۋدانىنداعى ياڭ جىزىنى، يۈەياڭ اۋدانىنداعى
جوۋ جياگاندى، خۇارۇڭ اۋدانىنداعى فۇداۋنان، سۇن بوجۇلاردى
دىھاندار مەن *ار سالاداعى خالىق ۈكىمەتكە قۇزاۋ سالىپ اتقىزغان.
ال شياڭنان اۋدانىنداعى يان رۇڭچىۋدى دىھاندار مەن *ار سالاداعى
خالىق شيانجاڭدى زورلىقىپەن كوندىرە وتىرىپ، تۇرمەدەن الپ
شىمىپ، دىھاندار *وز قولدارىمەن اتقان. نىڭشياڭ اۋدانىنداعى
ليۇجاۋدى دىھاندار تىكەلەي ۇرىپ وتىرگەن. لىيىڭ اۋدانىنداعى
پىڭ جىفان، پىياڭ اۋدانىنداعى جوۋتيانجۇە، ساۋيۇن «تۇخاۋ -
لىەشىندەردى تەرگەيتىن ەرەكشە قاتىڭ» تاراپىنان ولمىگە ۈكىم
ەتلىۋ الدىدا تۇر. مۇنداي ئىرى لىەشىندەردىڭ، ئىرى تۇخاۋلاردىڭ
بىرەۋىن اتۇ بۇكىل اۋداندى دۇر سىلكىنتكەن، مۇنىڭ *وزى فەودال -
دىقتىڭ قالدق زارداپتارىن جوۋىدا زور *ونىم بەرگەن. وسىنداي
ئىرى تۇخاۋ - لىەشىندەردىڭ *ار اۋداندا كۆپ دەگەندە بىرنەشە
10 ى، از دەگەندە بىرنەشەۋى بار، *ار اۋداندا قىلمىسى اسا
اۋىرلارسان كەمىندە بىرنەشەۋىن ولمىگە ۈكىم «تۇخاۋ كەرتىرىپ
شىلاردى جانشتاۋدىڭ *ونىمدى *ادىسى. تۇخاۋ - لىەشىندەردى

داۋرەندەپ تۇرغان كەزدە، دىھانداردى ئولتۇرۇلار ئۇشىن
 ەشتەگەگە تۇرمايتىن ەدى. چاگشا اۋدانىنىڭ شىنكاڭ جىگىنداعى
 ئۇانفاڭجۇيدىڭ جۇيىچاڭى حى مايچۇان ئۇانفاڭجۇيدى باسقارغاندىن
 بەرگى 10 جىل شىندە، كەدەي دىھانداردان مىگە جۇنق ادامدى
 ئوز قولىمەن ولتىرگەن، مۇنسىنا «پاندىلاردى ئولتۇرۇ» دەپ
 سپايىلاپ ات قويغان. مەنىڭ تۇغان جەرىم شياڭتان اۋدانىنىڭ
 يىنتيان جىگىندا ئۇانفاڭجۇيدىڭ جۇيىچاڭدارى. تاڭ جۇنيان مەن
 لو شۇلىن، مىنگونىڭ 2-جىلىنان بەرگى 14 جىل شىندە، 50 نەشە
 ادامدى ولتىرگەن، 4 ادامدى تىرىدەي كومگەن. ولتىرىلگەن 50 نەشە
 ادامنىڭ شىندە، ەڭ الدىمەن ولتىرىلگەن ەكى ادام ەشپىر جازىمى
 جوق قايرىشلار ەدى. تاڭ جۇنيان: «ئىتى وسى ەكى قايرىشنى
 ولتىرۋدەن باستايمىز!» دەيتى، سونمەن الگى ەكى قايرىشى
 ومىرمەن قوشتاسپىتى. بۇرىن تۇخاۋ-ليەشىندەردىڭ راقىمسىزدىمى،
 تۇخاۋ-ليەشىندەردىڭ اۋىل-قىتاقتا تۇدىرغان اق تەرورلىمى
 وسىنداي ەكەن، ال قازىر دىھاندار قوزغالپ، تۇخاۋ-ليەشىندەر-
 دىڭ بىرنەشەۋىن اتىپ، فانگىيىڭشىلدەردى جانىشناۋدا بولماشى
 عانا تەرورلىق فۇبىلىسى تۇدىرغان ەكەن، مۇنى ورنىسىز دەۋگە
 نەندەي نەگىز بار؟

ئۇشىنىشى دىچۇلارغا نقتىسادى جاققان سوققى بەرگەن

كۇرىشنى سىرتقا شىعارۇعا، كۇرىشتىڭ باعاسىن كوتەرۋگە،
 كۇرىشتى باسىپ قويۇعا رۇقسات ەتپەۋ. مۇنىڭ ئوزى سوڭىمى
 ايلاردان بەرى خۇنان دىھاندارنىڭ نقتىسادى كۇرەسىندەگى

ئىرى ئىس بولۇپ وتىر. بىلىتىر 10-ايدان قازىرگە دەيىن، كەدەي دىھاندار دىچۇلار مەن باي دىھانداردىڭ كۇرىشىن سىرتقا شىعارد-
پاي نوسىپ قويغان، سونداي-اق كۇرىشتىڭ باعاسىن كوتەرۈلەرىنە
جانە كۇرىشتى باسپ قويۇلارنى تىيىم سالغان. ناپىجەدە كەدەي
دىھانداردىڭ ماقساتى تولۇق ورنىدالىپ، كۇرىشتى سىرتقا شىعارۇ
قاتتى نوسىپ ئاستالغان، كۇرىشتىڭ باعاسى قاۋىرت تۇسىرىلگەن،
كۇرىشتى باسپ قويۇشلىق قۇرتىلغان.

جەر ماينى جانە جەر كەپلىدىگىن ارتتىرۇعا رۇقسات ەتپەۋ، جەر
ماينى ازايىتۇدى جانە جەر كەپلىدىگىن ازايىتۇدى ۇگىتتەۋ. بىلىتىر 7-،
8-ايلاردا، دىھاندار قوعامنىڭ كۇشى ئالىي السز كەزدە، دىچۇلار
بۇرىنمىسىنىشا قاناۋدى كۇشەيتۇدىڭ ەسكى ەرەجەلەرى بويىنىشا،
جەر مايلاپ الۇشى دىھاندارغا جەر ماينى مەن جەر كەپلىدىگىن
سوزسىز ارتىراتىندىقتارنى ۇستى-ۇستىنە حابارلاغان. ئىبراىق
10-ايدا جەتكەندە، دىھاندار قوعامنىڭ كۇشى قارىشتاپ ارتىپ،
جەر ماينى جانە جەر كەپلىدىگىن ارتتىرۇعا ئىبراىق قارىسى
تۇرغاندىقتان، دىچۇلار جەر ماينى جانە جەر كەپلىدىگىن ارتتىرۇ
دەگەن سوزدەردى ەكىشى اۋىزغا الۇعا باتا الماعان. ال 11-ايدان
كەيىن، دىھانداردىڭ كۇشى دىچۇلاردىڭ كۇشىن باسپ ئۇسىپتى
دە، دىھاندار جەر ماينى جانە جەر كەپلىدىگىن ارايتۇدى ونان ئارى
ۇگىتتەيتىن بولۇپتى. دىھاندار: امال قانشا، بىلىتىر كۇزدە جەر ماينى
ناپىراردا دىھاندار قوعامى كۇشىسىز بولدى عوي، ايتپەگەندە
بىلىتىر كۇزدە-اق جەر ماينى ازايىتۇدىتىن ەدى، دەيدى. بىل كۇزدە
جەر ماينى ازايىتۇ تۇرالى دىھاندار كەگىنەن ۇگىت جۇرگىزىپ جاتىر
دىچۇلار دا جەر ماينى ازايىتۇدىڭ شارالارىن سۇراستىرۇدا. جەر

كەپلىدىكى ازايىتۇغا كەلسەك، بۇل خىگشان قاتارلى اۋدانداردا قارىردىك ورسىدە - اقد جۇرگىزىلىپ جاتىر.

مايىغا بەرىلگەن جەردى قايتارىپ الۇعا رۇقسات ەتپەۋ. بىلىنر 7، 8 - ايلاردا دىجۇلاردىك مايىغا بەرگەن جەرىن قايتارىپ الپ، باسقارعا مايىغا بەرۋ سىتەرى كوپ بولعان ەكەن. 10 - ايدان كەيىن مايىغا بەرگەن جەرىن قايتارىپ الۇعا ەشقايىسى باتا الماپتى. قازىر مايىغا بەرىلگەن جەردى قايتارىپ الپ باسقاغا مايىغا بەرۋ تۇرالى سوز اشۇدىك مۇلدە قاجەتى قالماپتى، تەك مايىغا بەرىلگەن جەردى قايتارىپ الپ، سوزى ەگۋ حولىندە عانا ازىن - اۋلاق ماسەلە بار كورىنەدى. كەيىن جەرلەردە دىجۇلار مايىغا بەرگەن جەرىن قايتارىپ الپ، وزدەرى ەگەتىن بولعاندا، دىھاندار وعان دا رۇقسات ەتپەگەن. كەيىن جەرلەردە دىجۇلار سوزى ەگەتىن بولعاندا، ولاردىك مايىغا بەرگەن جەرىن قايتارىپ الۇنا چول بەرىلگەن، سىراق، سونىمەن بىرگە، جەر ماپلاپ الۇشى دىھانداردىك جۇمىسىز قالۇ ماسەلەسى دە تۇلغان. بۇل ماسەلەنى شەشۇدىك سىر كەلكى شاراسى الى جوق.

سومىدى ازايىتۇ. انخۇا اۋدانىندا سوم جاپپاي ارايتىلغان، باسقا اۋدانداردا دا سومىدى ازايىتۇ سى بولغان. دىھاندار فوعامنىك كۇشى ۇلمايعان جەرلەردە دىجۇلار «مۇلىك ورتاقسىمى» نان فورقپ، بۇكىلدەي «قارىز بەرۋدى دوعارعان»، اۋىل - قىستاۋ - مازدا وسىگە قارىز بەرۋ سى جوقتىك قاسى. قازىرگى اينىلىپ وتىرعان سومىدى ازايىتۇ تەك كونه قارىزىيەن عانا شەكتەلەدى. كونه قارىزدىك سومىن ازايىتۇمەن عانا تىنباي، تىپتى قارىز يەسىك قارىزعا بەرگەن نەگىزگى سوماسىن قساپ الۇنا دا چول

بەرىلمەگەن. كەمدەي دىھاندار: «وقاسى جوق، جىل اياقتاپ قالدى، كەلەسى جىلى الارىنىڭ!» — دەسكەن.

**تورتىنشى تۇخاۋ - لىەشىندەردىڭ فەودالدىق ۇستەمدىگىن
اۋدارعان — دۇ - تۋانداردى ⑩ جويغان**

ەسكشە دۇ - تۋاندىق (رايوندىق، اۋىلدىق) اكىمىيات ورگاندارى، وتە - مۈتە بۇلاردىڭ دۇ دارەجەلىسى، ياعنى اۋدانغا جەتەەاپىل - دارى تۈگەل دەرلىك تۇخاۋ - لىەشىندەردىڭ شەگگەلىندە ەدى. «دۇ» دىڭ قاراۋىندا 10 مىڭنان 50 - 60 مىڭغا دەيىن ادام بار ەدى جانە دەرەس قارۋلى كۈشى، مىسالى، نۇانفاڭجۈيى بار ەدى، دەرەس مالىا - باجى الۋ ۇقىمى، مىسالى، مۇ سالىمى سالىۋ ⑪، تاغى باسقا ۇقىقتارى بار ەدى، دەرەس سىفا ۇقىمى، مىسالى، دىھانداردى ۇز بىلگەننشە تۇتىنىنداۋ، قاماۋ، تەرگەۋ، جازالاۋ ۇقىقتارى بار ەدى. مۇنداي ورگاندارداغى لىەشىندەردىڭ تۋاندىق ۇاڭى بولپ الانىن، دىھاندار ۇكىمەتتى، مىسالى، زۇڭتۇڭدى، دۇجۇندى ⑫، شيانجاڭدى ونشا ەلەپ - ەسكەرمەيشىن، وسى اۋىل ۇاڭدارىن عانا ناغىز «ۇلىسىمىز» دەپ ەسەپتەيشىن، ولار مىڭى ەتسە بولمايى، دىھان - دار مۇنى توتەنشە كوڭىل بولەرلىك جايىت دەپ بىسلەتىن. بۇل جولى اۋىل - قىستاقشاردا بولعان كۈتەرلىس ئانىيەسىندە دىچۇ تابىنىڭ ساعى جاپاي سىنىپ، تۇخاۋ - لىەشىندەردىڭ قولىنداغى اۋىلدىق اكىمىيات ورگاندارى دا، ارىنە، وسىعان بايلانستى قۇلاپتى. دۇزۇڭدار مەن مۇانۇڭدار بوي كۈرسەتۈگە باتىلى بارماي قورعالاپ قالعان، جەرگىلىكتى سىتەردىڭ بارىن دىھاندار قوعامىنىڭ باسقا - رۇسا يتەرە سالعان. ولار:

«مۇنداي ئىستەرمەن جۇمىسىمىز جوق!» — دەپ قۇتىلغان.
 دىھاندار ۋازارا انگىمەدە دۇزۇڭىدار مەن ئۆزۈڭىداردى ئۆز
 مەتە قالغاندا، ئىزالاتىپ:
 «قۇيىشى، سول ئەمەلەردى، ولاردىڭ ئىسى ئېتىتى!» — دەستەن
 بولغان.
 «ئىسى ئېتىتى» دەگەن ئۆز، شىنىندا، گىمىڭ داۋىلى سوعىپ
 وتكەن جەرلەردەگى سىكىشە ئۇلىدىق اكسىيات وركاندارىنىڭ ھالىن
 سۈرەتتەپ بەردەدى.

بەسىنىشى دىجۇلاردىڭ قارۋىلى كۇشىن اۋدارىپ تاستاپ، دىھانداردىڭ قارۋىلى كۇشىن ورناتقان

خۇنانداى دىجۇ تابىنىڭ قارۋىلى كۇشى ورتا خۇناندا ازىراق،
 باتىس خۇنان مەن وڭتۇنىڭ خۇناندا كۆپرەك. ورتا سەپپەن
 اۋدان باسنا 600 مىلىتقان سەپپەگەندە 75 اۋداندا جىنى 45 مىڭ
 مىلىتىق بولادى، ئىس جۇزىندە مۇنان دا كۆپرەك بولۇۋى مۇمكىن.
 دىھاندار قوزغالىسى دامىمان ۋوڭر بولپ وتىرعان ورتا خۇنان
 مەن وڭتۇنىڭ خۇناندا دىھانداردىڭ اتاناسقا كەلۋ جاعداىى
 مەيلىنشە كۇشەيگەندىكتەن، ولارغا دىجۇ ئابى توتەپ بەردە الماعان،
 ولاردىڭ قارۋىلى كۇشتەرىنىڭ دەنى دىھاندار قوعامىنا تىزە بۇگىپ،
 دىھانداردىڭ مۇددەسى جاقنا تۇرعان، مىسالى، ئىكشىياڭ، پىڭجياڭ،
 لىۋياڭ، چاڭشا، لىلىڭ، شياڭنان، شياڭشياڭ، انخۇا، خىڭشان،
 خىڭياڭ اۋداندارىندا وسلاي بولغان. شاعىن بولەگى بەيتاراپ
 ورنىدا تۇرغانىمەن، ئىمىراق تىزە بۇگۇگە بەيم، مىسالى، باۋچىڭ

سقىلدى اۋدانداردا سولاي بولغان. مەندى بىر شاعى بولەگى دىحاندار قوعامىمەن جاۋلاستۇرۇندى تۇر، مىسالى، يىھاڭ، لىيۇۋ، جىياھى اۋداندارىندا سولاي بولغان، بىراق قازىرگى كەزدە دىحاندار بۇلارغا سوققى بەرىپ وتىر، تاياندى ۋاقىت ئىشلىدە بۇلاردىڭ كۈشتەرىن جويۇۋى مۇمكىن. سونىمەن كەرتارتىپ دىچۇلار. دىڭ قوللىنان تارتىپ ئىنسان قارۋىلى كۈش تۈگەلدەي «ايچۇنۋان تۇراقلىق دۇيى» نە^⑦ وزگەرتىلىپ، جاڭا اۋىل - قىستاقلىق ۋەزىن ۋەزى باسقارۋى وركاندارىنىڭ - دىحاندار اكىمىيەتنىڭ اۋىل - قىستاقلىق ۋەزىن ۋەزى باسقارۋى وركاندارىنىڭ باسقارۋىنا وتكىزىلگەن. مۇنداي ەسكى فورمادى قارۋىلى كۈشتەردى تارتىپ الۋى - دىحاندار. دىڭ قارۋىلى كۈشتەرىن قۇرۇدىڭ بىر جايى. دىحانداردىڭ قارۋىلى كۈشتەرىن قۇرۇدىڭ ئاھى بىر جاڭا جايى بار، ول دىحاندار قوعامىنىڭ سوبىياۋ دۇيى بولپ تابىلادى. سوبىياۋ - ۋەزىن ساپتى، ەكى جۇزدى ئايزا، مۇنان شياڭشياڭ اۋدانىنىڭ ۋەزىنىدە مانا 100 مىڭ بار. باسقا اۋدانداردا، مىسالى، شياڭتان، خېڭشان، لىلىڭ، چاڭشا اۋداندارىندا 70 - 80 مىڭان، 50 - 60 مىڭان، 30 - 40 مىڭان بار. جالپى الماندا، دىحاندار قورمالىسى بولپ وتىرعان اۋدانداردا سوبىياۋ دۇيى تەز قارقىنىمەن دامۇدا. مۇنداي سوبىياۋلى دىحاندار «ايچۇنۋان تۇراقلىق دۇيى» نە اينالادى. مۇنداي قاللىق سوبىياۋلى كۈشتەر جوعارىدا ايتىلغان ەسكى فورمادى قارۋىلى كۈشتەردەن كۆپ، بارلىق تۇحاۋ - لىشتەردە كۆرگەن ەەر. دەن - اق قالىترايتىن بىر تۇرلى جاڭا شىققان قارۋىلى كۈشتەر بولپ تابىلادى. خۇناندىكى گىمىڭدىڭ داڭجۇيلەر مۇنداي قارۋىلى كۈشتەردى 75 اۋداندىكى 20 مىليوننان استام دىحاندار اراسىندا شىن

مانىدە جالپىلاستىرۇغا ئىسىم، جاس جانە ورتا جاستاى دىھاندار-
دىك ئارىسى بىردەن سوبىياۋمەن قارۋىلاندىرۇ كەرەك، مۇنى ادام
قورقاتىن نارسە دەپ شەكتەمەۋ كەرەك. ەگەر مۇنداي سوبىياۋ دۇيە-
نەن ۇرەيى ۇشاتىندار بولسا، ولار ناعىز قويان جۇرەكتىك ۇزى!
مۇنداي سوبىياۋ دۇيىنەن تەك تۇخاۋ-ليەشىندەر عانا قورقادى،
گىمىگىشىلدەر استە قورىقپاۋغا ئىسىم.

التىشى شيانجاڭ لاۋيەلەر مەن جامبىل شاپار- ماندارىنىڭ اكىمىياتىن قۇلاتقان

اۋداننىڭ ساياسىي دىھاندار قوزغالماندا عانا تازارتۇغا بولادى،
بۇل گۇاڭدۇڭ ولكەسىنىڭ حايىفك اۋدانىدا دالەلدەندى. بۇل
جولى خۇناندا ئىپتى تولق دالەلدەندى. تۇخاۋ-ليەشىندەر
بىلىكتى شەگگەلىنە لىپالمان اۋدانداردا، مەيلى كىم شيانجاڭ بول-
سى، ئبارى دەرلىكتەي قىاناتشى-پاراقور مانىساتى بولعان. دىھان-
دار قوزغالغان اۋدانداردا مەيلى كىم شيانجاڭ بولسىن، ئبارى دە
ۇكىمەتتى پاك ۇستاغان. مەن ارالاغان اۋدانداردا شيانجاڭدار
ئىرىسكە تاپ بولا قالمايالىمەن دىھاندار قوعامان ماسلىحات
سۇرايدى ەكەن. دىھانداردىڭ كۇشى مەيلىنشە ۇلعايمان اۋدانداردا،
دىھاندار قوعامىنىڭ ۇسوزى ۇوتىمدى ەكەن». دىھاندار قوعامى
تۇخاۋ-ليەشىندەردى تاڭىرتەڭ ۇستاۋ كەرەك دەسە، شيانجاڭنىڭ
ونى ئۇسكە قالدىرۇغا ۇدانى شىدامايدى ەكەن، تۇستە ۇستاۋ كەرەك
دەسە، كەشكە قالدىرۇغا ۇدانى شىدامايدى ەكەن. دىھانداردىڭ
بىلىگى اۋىل-قىستاققا العاش ۇدەي باستاغان كەزدە، شيانجاڭ
مەن تۇخاۋ-ليەشىندەر استاسىپ، بىرىگىپ دىھاندارغا قارسى

شىمىنى. دىھانداردىڭ بىلىگى كۈشەيىپ دىچۇلاردىڭ بىلىگىمەن تەڭلەگەن كەزدە، شىانجاڭدار دىچۇلارعا دا، دىھاندارعا دا سەلفوس پوزىسىيا قولدانغان، دىھاندار قوعامىنىڭ سوزىنىڭ كەيسرەۋىن قابىلداغان، كەيسرەۋىنەن باس تارتقان. دىچۇلار بىلىگى دىھاندار بىلىگى تاراپىنان بۈكىلدەي جويىلغان كەزدە غانا، جوعارىدا ايتىل-مانداي، دىھاندار قوعامىنىڭ سوزى سوزىمىدى بولغان. قازىر شياڭ-شياڭ، شياڭنان، لىلىڭ، خىگشان اۋداندارىنداعى اۋدان ساياسى-نىڭ احوالى مىناداي:

(1) بارلىق ئىس شىانجاڭدار مەن گىمىگىدىڭ بۇقارالىق ۋىمىدار-دىڭ بىرلەشكەن ماجىلىسىدە شەكىللەنگەن بولغان. مۇنداي ماجىلىستەر شىانجاڭ تاراپىنان شاقىرىلىپ، اۋداندىق مەكەمدە اشىلغان. مۇنداي ماجىلىستەر كەي اۋدانداردا «ۋكىمەت ورنى مەن الەۋمەتتىك ۋىمى-داردىڭ باس قوسقان ماجىلىسى» دەپ اتالغان، ال كەي اۋدانداردا «اۋدان بىستەرى ماجىلىسى» دەپ اتالغان. بۇعان شىانجاڭداردان تىس، اۋداندىق دىھاندار قوعامىنىڭ، اۋداندىق باس جۇمىسشىلار ۋىمىنىڭ، اۋداندىق ساۋداگەرلەر قوعامىنىڭ، اۋداندىق ايەلدەر بىرلەشتىگىنىڭ، اۋداندىق وقتۇشى-قىزمەتكارلەر بىرلەشتىگىنىڭ، اۋداندىق وقۇشلار بىرلەشتىگىنىڭ، سونداي-اق گومىنداڭنىڭ اۋداندىق داڭكۇنىڭ^⑧ وكىلدەرى قاتناشقان. مۇنداي ماجىلىستەردە بۇقارالىق ۋىمىداردىڭ پىكىرلەرى شىانجاڭغا ئىقبال جاساغان، شىانجاڭ ئىلمى سولاردىڭ سوزىنەن شىقايىتىن بولغان. سوندىقتان، خۇناندا دەموكراتىيالىق ۋىيۋاندىق تۈزىمىدەگى اۋدان ساياسى ۋىمىن قولدانۇدا، ارىنە، ماسەلە بولماغان. قازىرگى اۋداندىق ۋكىمەتتەر فورمىسى جاعىنان الماندا دا، مانى جاعىنان الماندا دا

دەۋىر دەموكراتىيالىنىپ وتىر. مۇنداي جاعدايغا جەتۋ سوڭى 2 3 ايدان بەرى بولغان ئىس، ياعنى دىھاندار تۇس-قۇستان قورعالىپ، تۇخاۋ-ليەشىندەردىڭ بىلىگىن قۇلاتقاننان كەيىن بولغان ئىس. شيانجاڭدار بۇرىنقى سۈيەنىشتەرنىڭ قۇلاغانىن كورىپ، مانساپتى بولۇۋۇشىن باسقا سۈيەنىشتەر نىزدەۋگە تۇرا كەلگەندىكتەن مانا بۇقارالىق ۋەيىمدارغا جاعىمىيازانا باستاعان، سونىمەن جوعارىدا ايتىلغان جاعداي تۇلغان.

(2) تەرگەۋىشلەر قارايتىن انىزى قالماغان. خۇناننىڭ سىفاللىق ئۇزىمى ئالى دە شيانجاڭدار سىغا جۇمىسىن قوسىمىشا اتقارۇ، تەر-گەۋىشلەر شيانجاڭداردىڭ انىزىلەردى قاراپ شىمۇنا كۈمەكتەسۇ بولىپ وتىر. شيانجاڭدار جانە ولاردىڭ كۈمەكشىلەرى بايۇۋۇشىن بۈكىلدەي ساللىق سالۇ، استىق باجى الۇ، اسكەرى سايسىگە ۇستاۋ جانە اقى-تالاپ داۋى مەن قىلمىستى سىتەر داۋىن باسقارۇدا اقنى فارا قىلىپ قورقىستۇ جولىمەن بىرەر نارسە الۇ سىقىلدى بىرنەشە ئۇرلى امالدارىنا سۈيەنەتىن، وتە-موتە كەيىنگى بىرەۋىن بايۇدىڭ ۇدايىلىق سەنىمدى قاينارى ەتەتىن. بىرنەشە ايدان بەرى تۇخاۋ-ليەشىندەر قۇلاتىلىپ، داۋ-شارلاردى كاسىپ ەتىپ الۇشلار جوعال-مان. دىھانداردىڭ ۇلكەندى-كشىلى جۇمىستارنىڭ بارى دە ئار دارەجەلى دىھاندار قوعامىندا باسقارىلاتىن بولىپتى. سوندىقتان، اۋداندىق مەكەمەنىڭ تەرگەۋىشلەرىنە سىتەرلىك ئىس ئىپتى قال-ماپتى. شياڭشياڭ اۋدانىنىڭ تەرگەۋىشىسى مان بىلاي دەدى: «دىھاندار قوعامى قۇرىلغانغا دەيىن اۋداندىق مەكەمەگە اقى-تالاپ داۋى مەن قىلمىستى سىتەر داۋى جونىدىن كۇنىنە ورتا سەپپەن 60 ارىر ئۇسۇشى ەدى؛ دىھاندار قوعامى قۇرىلغاننان كەيىن كۇنىنە

ورتا مەسەپپەن نەبارى 4-5 ارىز عانا قۇسەتىن بولدى. « سونىمەن شىياناڭداردىڭ جانە ولاردىڭ كۈمەكشىلەرىنىڭ قالناسىنا مەشئارسە ئۇسپەيتىن بولعان.

(3) جىڭبىيدۇيلەر، ساقشىلار جانە شاپارماندار جاماندىق بىستەۋ. دەن مۇلدە قىلىپتى، اۋىلدارغا بارىپ قورقىتىپ بىر نارسە الۋعا باتا المايتىن بولىپتى. بۇرىن اۋىل - قىستاق ادامدارى قالا ادامدارىنان قورقاتىن، قازىر قالا ادامدارى اۋىل - قىستاق ادامدارىنان قورقاتىن بولىپتى. وقە - وقە اۋداندىق ۇكىمەت اسراپ وتىرعان ساقشى، جىڭبىيدۇي، شاپارمان سىقىلدى جەكسۇرىن يىتەر اۋىل - قىستاققا بارۋدان قورقاتىن بولىپتى، بارا قالعان كۈندەدە قورقىتىپ بىر نارسە الۋعا باتا المايدى مەكەن. ولار دىحانداردىڭ سوبياۋىن كۈرگەندە قالىتراپ كەتەتىن بولعان.

جەتىشى ستاڭداردىڭ، رۋباسلارنىڭ رۋلىق
بىلىگەن جانە چىڭخۋاڭمياۋۋاڭنىڭ،
جەر پۇساسىنىڭ دىنى بىلىگەن ەرلەر
بىلىگەن دەينگىنىڭ بىرىن قۇلاتقان

جۇڭگودا ەرلەر ادەتتە ۇش تۇرلى جۇيەدەگى بىلىكتىڭ ۇكىمىندە بولادى، بۇلار: (1) مەملەكەتتەن، ولەكەدەن، اۋداننان اۋىلدا دەينىڭى مەملەكەتتىڭ جۇيە (ساياسي بىلىك)؛ (2) رۋلىق ستاڭنان، ۇساق رۋلىق ستاڭنان وتاعاسىغا دەينىڭى رۋلىق جۇيە (رۋلىق بىلىك)؛ (3) يانلووتيانزىمدان، چىڭخۋاڭمياۋۋاڭنان جەر پۇساسىغا دەينىڭى اقيرەت جۇيەسى، سونداي - اق يۇيخۋاڭ قۇداسى - نان تۇرلى اۋىلىيە - پەرىشتەلەرگە دەينىڭى قۇدايلار جۇيەسى -

جىيپ ايتقاندا، ارۋاقتار جۇيەسى (دنىي بىلىك) بولپ تاسلادى. ال ايلەدەر جوعارىدا ايتىلعان ۇش ۇتۇرلى بىلىكتىڭ ۇكىمىندە بولۇدىڭ سىرتىندا، ەرلەردىڭ ۇكىمىندە (ەرلەر بىلىگىندە) بولادى. وسى ۇتورت ۇتۇرلى بىلىك — ساياسى بىلىك، رۇلىق بىلىك، دنىي بىلىك، ەرلەر بىلىگى بۇكىل فەودالدىق — زۇڭفالىق يدەياغا جانە تۇزىمگە وكىلىدىك ەتەدى، بۇل جۇڭگو خالىقن، اسىرەسە دىھانداردى شىرماپ تۇرعان اسا ۇلكەن ۇتورت بۇعاۋ بولپ تابىلادى. دىھانداردىڭ اۋىل — قىستاقئاردا دىجۇ اكىمىاتىن قالاي اۋدارعان — دىمى جوعارىدا ايتىلدى. دىجۇ اكىمىاتى — بارلىق بىلىكتىڭ نىرەگى. دىجۇ اكىمىاتى قۇلاتىلىسمەن — اق وعان ىلەسە رۇلىق بىلىك، دنىي بىلىك، ەرلەر بىلىگى تۇگەلدەي شايقالا باستادى. دىھاندار قوعامىنىڭ كۇشى ۇلعايعان جەرلەردە رۇ باسىلار جانە سىتاڭ اقشالارىن باسقارۋشىلار سول رۇدىڭ ۇرپاقتارىن ەندىگارى ەزە المايتىن، سىتاڭ اقشاسىن ەندىگارى قىسقرا المايتىن بولدى. رۇ باسىلاردىڭ جانە اقشا باسقارۋشىلاردىڭ بۇزاقىلارى تۇحاۋ — لىەشىندەر قاتارىندا قۇلاتىلعان. بۇرىنقى كەزدە سىتاڭداردا قولدا — نىلعان «دۇرە موۋ»، «سۇعا تۇنىشىقتىرىپ ۇلتىرۇ»، «تىرىدەي كومۇ» سىقىلدى جان تۇرىشگەرلىك ۇتان جازاسى مەن ۇلىم جازاسى ەكىشى قايىتىپ قولداىلىمايتىن بولدى. ايلەدەر مەن كەدەيلەر سىتاڭدارداغى فوناقاسىلارغا كىرە المايتىن ەكى سالت تا بۇزىلدى. خىگشان اۋدانىنىڭ بايگو دەگەن جەرىندەگى ايلەلدەر توپ — توپ بولپ سىتاڭدارغا باسىپ كىرىپ، داستارقان شەتىنە وتىرا قالپ تاعامما قول قويماي، رۇدىڭ مارتەبەلى لاۋىيەلەرىنىڭ ولاردىڭ بىرقىسا كۈنۋدەن باسقا امالى قالماعان. ەندى ۇىر جەردە، كەدەي دىھانداردىڭ

سىناڭدارداق قوناقاسما كىرۈشە تىم سالىنغاندىقتان، ئىر توپ كەدەي دىھان بۇزىپ چارىپ كىرىپ، داستارقانداقنى فى سىپىرا ئىشپ. جەگەن مەن، مۇنى كۆرگەن تۇھاۋ-لەشەندەر-ۋىزى شاپاندى مىرزالار قورققاندىن زىتسىپ بەرىپتى. دىھاندار قوز-عالىسىنىڭ ورسەۋىنە بايلانستى دىنى بىلىك تە جاپاي شاپقال-هان. ئىرسىپىرا جەردە دىھاندار قوعامى بۇتھانالاردى يەمدەلىپ دىھاندار قوعامىنىڭ كەڭسەسى تىمپ العان. بارلىق جەردەگى دىھاندار قوعامى بۇتھانانىڭ مۈلكىن دىھاندار مەكتەپىن سالىۋا جۇمىساۋدى، دىھاندار قوعامىنىڭ قاراجاتى مۇدى قۇانتاھان، ونى «قۇراپاتتىقتان كىرگەن الەۋمەتنىڭ اقشا» دەپ اتالغان. لىلىڭ اۋدانىدا قۇراپاتتىققا تىم سالىۋ، بۇتنى شاعۇ ئىسى داۋىر تەك العان. بۇل اۋداننىڭ سولتۇستىك رايوندارىدا ئۇي بۇتتارىن (توردەگى قۇداي) كۆتەرىپ چۇرىپ شياڭ كۆيدىرۈگە دىھاندار تىم سالىغان. ئۆكۈۋ رايونىنىڭ فۇبولىك دەگەن جەرىندەگى بۇت-ھانادا ئىرسىپىرا بۇتتار بولغان مەن، گومىنداڭنىڭ رايوندىق داڭبۇن قۇرۇدا ئۇي جەتسىپەي قالغاندىقتان ۇلكەندى-كىشىلى بۇتتاردى ئىر بۇرىشقا ئۇيىپ قويغاندا دىھانداردان بوتەن ئوز شىقاپتى. وسدان بىلەمى جەردە ادام ولسە ارۋاققا سىنۇ، دىنى مۇراسىمدار وتكىزۇ، ارۋاققا ارناپ شىراق چاغۇ سستەرى اناغۇرلىم ازايمان. بۇل مىكە دىھاندار قوعامىنىڭ ۇبۇنچاڭگى سۇن شياۋشان باستامشى بولغاندىقتان، سول جەردەگى دىنى ادامدار سۇن شياۋشانغا قاتتى وشىگىپتى. سولتۇستىك 3-رايوننىڭ لۇڭنىڭ-ان دەگەن جەرىندە دىھاندار مەن باستاۋىش مەكتەپ وىشۇشلارى اعاش بۇتتاردى چارىپ وتقا چاىپ، مەن پىسىرىپ

خەپتى. وگتۇستىك رايونىنىڭ دۇڭغۇ دەگەن عىبادانخاناسىنداعى 30 نەشە بۇنى وقۇشلار مەن دىھاندار جايىلىپ ورتەپ جىبەرىپتى، تەك «باۋ گۇڭ لاۋيە» دەگەن ەكى كىشىكەنە بۇتتى عانا بىر قارت دىھن: «كۇناكار بولماڭدار!» دەپ قارتىپ اكەتپتى. دىھاندار كۇشى ۇستەم بولسپ وتىرعان جەرلەردە قارت دىھاندار مەن ايەلدەر عانا قۇدايما سەنەدى ەكەن، جاس جانە ورتا جاستاعى دىھاندار سەنەيدى ەكەن. دىھاندار قوعامىندا جاس جانە ورتا جاستاعى دىھاندار بىلىك باسىندا بولغاندىقتان، ۇنىي بىلىكتى اۋدارىپ تاستاۋ، قۇراپاتىقتى جويۇ بارلىق جەردە جۇرگىزىلىپ جاتىر ەكەن. ەرلەر بىلىگىنە كەلسەك، بۇل نارسە ەجەلدەن كەدەي دىھاندار اراسىندا بىرشاما السىز ەدى، ويتكەنى نقتىسادى جاقتا، اۋقاتتى تاپىشك ايەلدەرىنە قاراعاندا كەدەي دىھان ايەلدەرى ەگبەككە كۆپ قاتناساتىن بولغاندىقتان، بۇلاردىڭ اراسىندا ۇي شارۋاسى جونىندەگى سويلەۋ ۇقىمىن، ئىپتى بىلىكتى قولنا العاندارى بىر-شاما كۆبىرەك ەدى. ئاياۋ جىلداردان بەرى اۋىل-قىستاق نقتىسادى بارغان سايىن كۆپىيەلىپ بارا جاتقاندىقتان، ەرلەردىڭ ايەلدەردى باغىندىرىپ ۇستايىتىن نەگىزگى شارتتارى دا بۇزىلعان. ئاياۋدا دىھاندار قوزغالىسى كوتەرىلىۋىنە بايلانستى، بىرشىپرا جەرلەردە ايەلدەر اۋىل قىستاق ايەلدەر بىرلەستىگىن ۇيىمداس-تىرىپتى، ايەلدەردىڭ مڭسە كوتەرىۋىنە وراي تۇپتى، سونىمەن ەرلەر بىلىگى كۇننەن-كۇنگە شايقالۇدا. قىسقاسى، بارلىق قەودال-دىق-زۇڭقالىق ىدەيا مەن قۇزىم دىھاندار بىلىگىنىڭ وسۇنە بايلانستى تۇگەلدەي شايقالۇدا ەكەن. ايتكەنمەن قازىرگى كەردە دىھانداردىڭ كۇش-قايراتى دىجولاردىڭ ساياسى بىلىگىن ئالغان.

داۋغا شوغىرلانىپ وتىرەكەن. ال دىچۇلاردىڭ ساياسى بىلىڭى
تالقاتىدالىپ بولغان جەرلەردە، دىحاندار رۇلاستىق، دىنىي جوسىق،
ەر-ايەل قارىم-قاتىناسى سىندى ئۇش تۇيىنگە شابۇل جاساي
باستىغان. بىراق بۇل شابۇلىدىڭ ۋالى «باستالۇي» عانا، بۇل
ۇشەۋىن بۇكىلىدەي قۇلاتۇ، دىحانداردىڭ نىقتىسادى كۈرەسى بۇكىل-
دەي جەڭگىگە جەتكەننەن كەيىن عانا سىكە اسادى. سوندىقتان،
قازىر بىز دىحانداردىڭ بار كۈشمەن ساياسى كۈرەس جۇرگىزۈنە
باشلىق ەتىپ، دىچۇلاردىڭ بىلىڭىن ئۆزلىدى-كەسلىدى اۋدارىپ
تاستاۋغا ئىيىسىز. سونمەن بىرگە نىقتىسادى كۈرەستى دە دەرەۋ
باستاپ، كەدەي دىحانداردىڭ جەر ماسەلەسىن، تاغى پاسقا ئقتە-
سادى ماسەلەسىن تۇبىرىنەن شەشۋگە ئىيىسىز. ال ەندى رۇشلى-
دىقتىڭ، قۇراپاتتىق كوزقاراستىڭ جانە ەر-ايەل اراسىنداعى
دۇرىس بولماغان قارىم-قاتىناستىڭ بۇزىلۇنا كەلسەك، بۇل دا
ساياسى كۈرەس پەن نىقتىسادى كۈرەستىڭ جەڭسىنەن كەيىنگى
تابىمى ناتىجە بولماق. ەگەر بىز بۇل نارسەلەردى بۇزۇغا شامادان
نىس كۇش جۇمساپ، دورەكلىكپەن، زورلانا كىرىستىن بولساق،
ۇندا، سوز جوق، تۇخاۋ-ليەشىندەر مۇنى سىلتاۋ ەتىپ، «دىحاندار
قوعامى اتا-بابانى قۇرمەتتەمەيدى»، «دىحاندار قوعامى قۇدايدى
قورلاپ، دىندى جويادى»، «دىحاندار قوعامى ايەل ورتاقىتىمىن
قۇاستابدى» دەگەن سىقىلدى فانگىمىڭدىك ۇكت ۇراندان
كوتەرىپ شىعپ، دىحاندار قوزعالسىن بۇلدىرەدى. خۇنان ولكە-
سىنىڭ شياڭشياڭ اۋدانىندا، خۇبىي ولكەسىنىڭ ياڭشىن اۋدانىندا
ناياۋدا دىحانداردىڭ بۇتتاردى شاعۇغا قارسى تۇرغاندىمىن دىچۇ-
لاردىڭ پايدالانىپ كەتكەندىكى مۇنىڭ دالەلى بولادى. بۇتتاردى

دىيخانداز ورناتقان، ۋاقتى كەلگەندە دىيخانداز ئۆز قولىدارىمەن بۇل بۇنىاردى لاقتىرىپ تاستايدى، باسقۇللاردىڭ ولار ئۇشى بۇتتاردى مەزگىلسىز الپ تاستاۋىنىڭ قاچەتى جوق. گۇڭچانداڭسىڭ بۇل نارسەلەر خۇنىندەگى ۋىگىت ساياساتى: «ساداعىڭدى كەرەن، ئېىراق جەبەڭدى اتپا»^⑨ بولۇغا ئىيس. بۇتتاردى دىيخاندازدىڭ وزدەرى لاقتىرىپ تاستاسىن، كۈيەۋى ولگەننەن كەيسن ادالدىق ئېلىدىرىپ قۇربان بولغان ايەلدەر اتىنا سالىنغان ستاڭداردى جانە كۈيەۋىنىڭ ورنىن ساقىتاپ وتىرىپ قالغان جەسىر ايەلدەر اتىنا سالىنغان ەسكەرتە. كىشى قاقىپالاردى دىيخانداز وزدەرى بۇزسىن، باسقۇللاردىڭ ولار ئۇشىن الپ تاستاۋى دۇرسى ەمەس.

مەن دە ئۇل-قىستاقئاردا دىيخاندازغا قۇراپاتتىقتان ارسلۇ جۇنىندە ۋىگىت ايتتىم. مەن بىلاي دەدىم:

«ادامدار تالايلى بولامىز دەپ سەڭىز ئارپىتى بالغا سەنەدى، زىرائى جاقسى جەردەن تاڭدالسا ارۋاقتار قولدايدى دەپ سەنەدى. بىل بىرنەشە اي شىندە عانا تۇخاۋ-لىەشىندەر، قىياناتشى-پاراقور ئاناساپتار تەگىس قۇلاتىلدى. بۇل بىرنەشە ايدان ئلگەرى تۇخاۋ-لىەشىندەر، قىياناتشى-پاراقور ئاناساپتار تالايلى بولپ، ولاردى ارۋاقتار قولداغان بولسا، ەندى وسى بىرنەشە ايدان بەرى اياق استىنان ولار تالايىمىز بولپ، ارۋاقتار ولاردى قولداماي قويدى ما؟ سىزدەردىڭ دىيخانداز قوعامدارىڭىزدى تۇخاۋ-لىەشىندەر ماسقارا-لاپ: «جارايدى-اق، بۇگىنگى كۈن ۋىيۋاندار دۇنيەسى بولدى، قاراشى، دارەتكە بارساڭدا ۋىيۋانغا كەزدەسىپ قالاسىڭ» — دەپ ئجۇر. دۇرسى ايتادى، قالادادا، قىستاقتا دا، جۇمىششار ۋىيىمىن-دا دا، دىيخانداز قوعامىندا دا، گومىنداڭدا دا، گۇڭچانداڭدا دا

تقارۇ ۋىسۋاندارى بار، شىنىندا، ۋىيۋاندار دۇنيەسى، ئىراق
بۇل دا سەگىز ئارپىتى بالدان جانە ارۋاقتاردىڭ قولداۋىنان بولپ
وتىر ما؟ جارايىدى-اق! اۋىل-قىستاق تارداغى تاقىر كەدەيلەردىڭ دە
سەگىز ئارپىتى بالدان كەنەت تالايى بولپ قالغان ەكەن عوي!
ولاردى دا ارۋاقتار كەنەت قولداغان ەكەن عوي! ئاڭىرى دەپسىز
بە؟ وعان سېنىۋعا بولادى. ئىراق دىيىپاندار قوعامىنىسىز، تەك
گۋانىشىڭ دىيچۇن، گۋانىين داشىلارمەن عانا ئۇحاۋ-لىەشىندەردى
قۇلاتۇعا بولارما ەدى؟ ول دىيچۇن، داشىلاردىڭ وزدەرى دە سورلى،
نەشە 100 جىل سېنىپ كەلگەندە، سىزدەرگە بىردە-بىر ئۇحاۋ-
لىەشىندى قۇلاتىپ بەرمەدى! قازىر سىزدەر جەر مايمىن ازايىتقالى
وتىرسىزدار، ايتىڭىزدارشى، بۇل ۇشىن نە سىتەمەكشىسىزدەر،
قۇدايىغا سەنەسىزدەر مە اللە دىيىپاندار قوعامىنا سەنەسىزدەر مە؟»
مەن وسى سوزدى ايتقاندا دىيىپاندار دۇ كۈلدى.

سەگىزىنىشى ساياسي ۇگىتى جالپىلاستىرعان

زالك-ساياسي مەكتەپىنەن 10 مىڭدى اشقان كۈندە دە، ئال
قازىرگى دىيىپاندار قوعامى جۇرگىزىپ وتىرعان ساياسي تارىپە جۈمە-
سىنداى، ساياسي تارىپەنى شەت-شالعاى جەرلەردەگى ەر-ايەل،
كارى-جاستارعا دەيىن وسىنشاما قىسقا ۋاقىت ىشىندە جالپىلاستىرۋ
مۇمكىن بولار ما ەدى؟ مەنىڭشە، مۇمكىن بولماس ەدى. جىيانگەرلىك
جوعالىسن، جۇنقالار جوعالىسن، قىياناتشى-پاراقور مانىساپىسلار
جوعالىسن، ئۇحاۋ-لىەشىندەر جوعالىسن دەگەن ساياسي ۇراندار،
شىنىندا، قاناتسىز-اق ۇشىپ ۇجۇر، اۋىل-قىستاق تارداغى سان-
ساداسىز جاستاردىڭ، ورتا جاستاعىلاردىڭ، قارتتاردىڭ، بالالار-

دىڭ، ايدەلدەردىڭ اراسىنا ۇشىپ بارىپ، ولاردىڭ وي سانسىنا ۇيالاپ، ولاردىڭ وي-ساناسىنان اۋىزدارى ارقىلى قاينادان اتىلىپ شىعۇدا. مىسالما ويىناپ جۇرگەن ۇير توپ بالانى الايىق، مەگەر ۇسىز ۇير بالانىڭ ەكىشى ۇير بالاغا كوزىن الايتىپ، جەر تەپكىلەپ، قولىن سىلتەپ تەبىتىپ تۇرعانىن كۆرە قالساڭىز، ىلە-شالا: «جيان-گەرلىك جوعالىسىن!» - دەگەن وكتەم داۋىستى ەستىسىز.

شياڭتان وڭىرىنىدەگى بالالار سىر باغىپ ۇجۇرىپ، سوعىسىپ ويىنايدى ەكەن، ۇيرى تاڭ شىڭجى، ەندى ۇيرى يەكايىشىن²⁰ بولادى ەكەن، ۇير ازدان سوڭ ۇيرى جەڭلىپ، ەكىشىسى ونى قۇالايدى ەكەن، قۇالاۋشى تاڭ شىڭجى، قۇالانۋشى يەكايىشىن بولادى ەكەن. «جوعالىسىن بەلدى جيانگەرلەر...» دەگەن ولەڭدى قالداعى بالالاردىڭ تۇگەل دەرلىك بىلەتنى تۇسىنىكتى، ۇقتى اۋىل-قىستاق بالالارىنىڭ دا كۆيى بىلەدى ەكەن.

سۇن جۇڭشان مىرزانىڭ وسىيەتنى اۋىل-قىستاقى دىھانداردىڭ دا كەيىرەۋى جانقا بىلەتنى بولىپتى. ولار سول وسىيەتتەن «بوساندىق»، «تەڭدىك»، «سانىمىنچۇيى»، «تەڭسىز شارى» دەگەن اتاۋلاردى الىپ، ۇز تۇرمىستارىندا كەلىسىن-كەلمەسىن قولدانا بەرمەدى ەكەن. شىنشى ۇيشىندى ۇير ادام جول-جۈنەكەي ۇير دىھانما كەزدەسىپ قالسىتى، شىنشى كەردىپ جول بەرمەگەن ەكەن، الگى دىھان سزا بولپ: «وي، تۇخاۋ-لىەشنى! سانىمىنچۇيىدى بىلەسىڭ بە؟» - دەپتى. چاڭشا قالاسىنىڭ ماڭىنداعى ۇسايشى دىھاندار قالاعا ۇساي ساقا بارغاندا ۇنەمى ساقىلاردىڭ فورلاۋسا وشرايتىن. فازىر دىھاندار قارۋ تاۋىپ الدى، بۇل قارۋ-سانىمىنچۇيى. ساقىسى ۇساي ساقا كەلگەن دىھانداردى ۇرىپ، بالاعانتاعاندا،

دېھاندار جالما - جان سانمىنچۇيىدى كۈلدەنەڭ تارتىپ قارسلا -
سادى ەكەن، ساقشىلار اۋىز اشا المايدى ەكەن. شياڭسان اۋدانىنىڭ
بىر رايوندىق دېھاندار قوعامى بىر جۇمىس جونىنەن اۋىلىدىق
دېھاندار قوعامىمەن كەلسە الماي قالغاندا، الگى اۋىلىدىق دېھاندار
قوعامىنىڭ ۋىيۈانچاڭى: «رايوندىق دېھاندار قوعامىنىڭ تەڭسىز
شارتىنا قارسى تۇرايىق!» - دەپ جار سالىپتى.

ساياسي ۋكىتتىڭ اۋىل - قىستاقتا جالپىلاستىرىلۋى بۇكىلدەي
كۆڭچانداڭ مەن دېھاندار قوعامىنىڭ سىڭىرگەن ەڭبەگى. ئىم قارا -
پايمىم جازبا ۇراندار، سۆرەتتەر، لەكسىلار دېھانداردىڭ ارابىرسىن
بەينە ساياسي مەكتەپتە وقىپ شىققانداي ەتىپ، اسا مول ارى تەز
ۇنىم بەرىپ وتىر. اۋىل - قىستاقتا ىستەپ جۇرگەن جولداستاردىڭ
باياندامالارىنا قاراغاندا، انگىلياما قارسى ەرەۋىل جاساۋ، وكتاىر
گىمىگىن اتاپ ۇتۇ جانە مولتۇستىككە جورىقتىڭ جەڭسىن جاپپاي
قۇتقىقتاۋ سىندى ۇش رەتتىكى ىرى بۇقارالىق جىيىندا ساياسي
ۋكىت ويداعىداي، جاپپاي جۇرگىزىلگەن. بۇل جىيىنداردا دېھاندار
قوعامى بار جەرلەر ساياسي ۋكىتتى جاپپاي ورستەتىپ، بۇكىل
اۋىل - قىستاقتى ارەكەتكە كەلتىرگەن، مۇنىڭ ۇنىمى اسا زور
بولعان. بۇدان بىلايمى جەردە كوگىل بولۇگە ئاقىتىنى سول، ار -
نۇرلى ورايدان پايدالانا وتىرىپ، جوعارىدا ايتىلمىغان قاراپايمى
ۇرانداردىڭ مازمۇنىن بىرتە - بىرتە قولقىتىرۇ، ماعىناسىن بىرتە - بىرتە
ايقىنداي ۇسۇ كەرەك.

تومىزىنىشى دېھاندار تىمىم سالعان ىستەر

كۆڭچانداڭ باسىلىمىندا دېھاندار قوعامى اۋىل - قىستاقىنداردا

بىلىك ورناتقان، مۇنەن دىھاندار وزدەرى ۋانئايتىن سىتەرگە تىم سالغان نەمەسە شەك قويغان. قاتاڭ تىم سالغىنلارداي، قۇمار وىنى، اپىن.

پاي، دىھاندار قوغامىنىڭ كۈشى ۇلعايمان جەرلەردە ماجياڭ، گۇپاي، قارتا وىندارىنا تۈگەلدەي تىم سالغان.

شياڭشياڭ اۋدانىنىڭ 14-دۇندا رايوندىق دىھاندار قوغامى ەكى شارباق ماجياڭدى ورتەپ جىبەرگەن.

اۋىل-قىستاق تارما بارا قالساڭىز پاي وىندارىنىڭ قاندايىن بولسا دا وىناپ جاتقانلاردى كورمەيسىز، تىم سالۋعا قايشى كەلۈشە-لەرگە تاباندا جازا بەرىلەدى، تىتتەي دە بەنگە قاراۋ بولمايدى.

قۇمار وىنى: بۇرىنقى «قۇمارشلار» وزدەرى ەندى قۇمار وىناۋعا تىم سالاتىن بولغان، دىھاندار قوغامىنىڭ كۈشى ۇلعايمان جەرلەردە قۇمار وىنى دا پاي وىنى سياقتى مۇلدە قۇرىلغان.

اپىن: بۇعان توتەنشە قاتاڭ تىم سالغان. دىھاندار قوغامى اپىن تارتاتىن اسپايتاردى تاپىرۋ تۇرالى بۇيرىق تۈسرگەندە تاپىسمايمىز دەپ تىتتەي دە بولسا قارىلىق جاساۋعا ەشكىمنىڭ باتىلى بارماغان. لىلىك اۋدانىندا بىر لىەشەن اپىن تارتاتىن اسپاين تاپىسماغاندا، ۇنى ۇستاپ الپ، اۋىل ارالاتىپ ماسقارا قىلغان.

دىھانداردىڭ بۇل «قۇرالسىزداندىرۋ ناۋقانى» ۇزىنىڭ دۇمبۇ جاعىنان سولتۇستىككە جورىق ارىياسىنىڭ ۇپىقۇ مەن سۇن چۋان-ماڭ ② ارىياسىن قۇرالسىزداندىرۋنان كەم سوقپاغان. گىمىڭخۇننىڭ بىرسىپرا جۇنگۇانداننىڭ سەمبالارنىداي اپىنىغا ابدەن قۇنىسىپ العان، «قۇرال» عا عانا مۇيەنىپ جان ساقىتاپ كەلگەن مارتەبەلى

كارىيالار دا «جاساسىندار» (يەشىندەر دىيىپىنداردى كەلەمە-جەپ
وسىلاي اتاعان) جاعىنان قۇرالسىزداندىرىلغان. «جاساسىندار»
ايبىن دىگۈگە، ايبىن تارتۇعا تىيىم سالىپ قانا قويماي، تىيتى ونى
تاسۇعا دا تىيىم سالغان. گۇيجوۋ ولكەسىنەن باۋچىيىڭ، شياڭشياڭ،
يۇشيان، لىيىڭ اۋدانىدارى ارقىلى جياڭشى ولكەسىنە تاسىلغان
ايبىنداردىڭ جولدان توسىپ اللىپ ورتىپ جىبەرىلگەندەرى دە از
ەمەس. مۇنداي سىتەۋ مەن ۇكىمەتتىڭ مالىياسى اراسىندا قاقتمىس
تۇلغان. ناتىجەدە ولكەلىك دىيىپىندار قوعامى سولتۇستىككە جورىق
ارمىياسىنىڭ قاراجاتىنا مان بەرىپ، تومەن دارەجەلى دىيىپىندار
قوعامىنا «ايبىن تاسۇعا تىيىم سالۇ ۋاقىتشا كەشەۋسىلدەتلىسىن» دەپ
بۇيرىق تۇسىرگەن. بىراق دىيىپىندار بۇعان قاتتى رەنجىگەن.

بۇل ۇشەۋىنەن باسقا، دىيىپىنداردىڭ تىيىم سالغان نەمەسە شەك
قوپىان نارسەلەرى دە تولىپ جاتىر، جىناق تاپ كەلگەندە، ولار مىنالار:
خۇاڭزۇ. بۇل — تياتىردىڭ شاعىن بىر تۇرى، كوپ جەرلەردە
مۇنى ويناۋعا تىيىم ساللىنغان.

جياۋزى. كوپتەگەن اۋدانىداردا جياۋزىنى قىراتۇستەرى بولغان،
بۇل مىس شياڭشياڭ اۋدانىندا وتە-موتە ۇرسىلغان. دىيىپىندار
جياۋزىعا وتىرۇشلارعا قاتتى وشىگىپ، قاشان دا جياۋزىنى قىراتىپ
تاستاعىسى كەلىپ جۇرگەن، بىراق دىيىپىندار قوعامى دىيىپىنداردى
سوسقان. دىيىپىندار قوعامىن باسقارۇشلار دىيىپىندارعا: «سىزدەر
جياۋزىلاردى قىراتساڭىزدار بايلار ۇشىن اقشا ۇنەمدەگەن بولاسىز-
دار، جياۋزى كوتەرىۋىشلەر جۇمىسىز قالادى، بۇل وزدەرىڭىزگە
ريان ەمەس پە؟» — دەگەن. دىيىپىندار مۇنى تۇسىنىپ، جاڭا اداس
ناپقان، ياعنى جياۋزى كوتەرىۋىشلەردىڭ اقسىن مەيلىنىشە ارتىرىپ،

وسى ارقىلى بايلاردىڭ سازىسى تارتقىزغان.

اراق تارتۇ جانە قانت قايناتۇ. كۇرىشتەن اراق تارتۇغا جانە قانت قايناتۇغا جاپپاي تىم سالىنغان، اراق تارتۇشلار مەن قانت قايناتۇشلار بۇعان زاريلەپ جۇرگەن. حىگشان اۋدانىنىڭ فۇيانپۇ دەگەن جەرىندە اراق تارتۇغا تىم سالىنغان، بىراق اراق باعاسى وتە نومەن بەلگىلەنگەندىكەن، اراق دۇكەندەرى پايدا تابا الماي اراق تارتۇدى قويۇغا ماجبۇر بولغان.

شوشقا. ئۇي باسى اسرايىتىن شوشقاننىڭ سانى تەجەلگەن، ويتكەنى شوشقا كۇرىش جەيدى.

ئاۋىق - ئىرەك. شياڭشياڭ اۋدانىندا ئاۋىق - ئىرەك اسراۋا تىم سالىنغان، بىراق بۇعان ئىرەك قارسى شىققان. حىگشان اۋدانىنىڭ ياڭتاڭ دەگەن جەرىندە ئۇي باسنا نەبارى ۋىشتەن، فۇيانپۇ دەگەن جەرىندە نەبارى بەستەن عانا اسراۋا رۇقسات ەتىلگەن. بىرقىدىرۇ جەرلەردە ئىرەك اسراۋا مۇلدە تىم سالىنغان، ويتكەنى ئاۋىققا قاراغاندا ئىرەك ونان ئارى پايداسىز، ول كۇرىش جەۋمەن عانا تىنباي، كۇرىش مائىسالارىن دا جاپىرىپ تاستايدى.

قوناقاسى. اسپا - توك قوناقاسى بەرۋگە جاپپاي تىم سالىنغان. شياڭنان اۋدانىنىڭ شاۋشان دەگەن جەرىندە قوناقا ئەك ئاۋىق، بالىق، شوشقا دىتەرىنەن عانا تاغام ازىرلەۋ قاۋلى ەتىلگەن. سۇنۇزدان، حايدايدان، فىنتياۋزىدان ئىساي ازىرلەۋگە تىم سالىنغان. ال حىگشان اۋدانىندا 8 ئۇرلى ئىساي تارتۇ، بۇدان بىردى دە ارتىرماۋ قاۋلى ەتىلگەن. لىلىڭ اۋدانىنىڭ شىسى 3 - رايونىدا قوناقاسىدا ئەك 5 ئۇرلى ئىساي تارتۇغا، سولتۇستىك 2 - رايونىدا

3 ئۇرلى ەنتى ساي، 3 ئۇرلى ەتسىز ساي تارنۇغا رۇقسات ەتىلگەن، باتىسى 3- رايونىندا كۆكتەم مەيرامىندا قوناق شاقىرۇغا ئىيىم سالىنغان. شياڭشياڭ اۋدانىندا «دانگاۋ قوناقاسسىنا» - جاي قوناقاسىدا ئىيىم سالىنغان. شياڭشياڭ اۋدانىنىڭ 2- دۇنىدا ئىبر ئۇي كەلىن ئۇسىرگەندە دانگاۋ قوناقاسى وتكىزگەن ەكەن، دىحاندار ونى ئىيىم سالتۇ جونىندەگى بۇيرىققا بويسۇنباى دەپ، ئوپىتالىپ ۇيىنە باسا- كۆكتەپ كىرىپ داستارقانىنىڭ ويران بوتقاسىن شىعا- رىپىتى. شياڭشياڭ اۋدانىنىڭ جيامو جىڭىندا ئاتىتى- ئامدى تاام- داردى ئىشپەۋ، اتا- بابالارىنىڭ ئازىر- شراعىن جەمسىپەن عانا وتكىزۋ جولعا قويىلغان.

سىر. بۇل - دىحانداردىڭ گاۋھارى. «سىر سويىغان ادام ماقشاردا سىپىرعا اينالادى» دەگەن سوز ئىپىتى ئىدىنى ئاقىلعا اينالىپ كەتكەن، سوندىقتان سىر سويىلمايتىن بولغان. دىحاندار قولىندا بىلىك جوق كەزدە، سىر سويۇغا تەك ئىدىنى كوزقاراس ارقىلى عانا قارىسى شىعاتىن، ولاردا بۇعان ئىيىم سالاتىن كۇش بولماغان. دىحاندار قوعامى قۇرىلماننان كەيىن ولاردىڭ بىلىگى سىردى باسقا- رۇغا دەيىن جەتسىپ، قالالاردا سىر سويۇغا ئىيىم سالىنغان. شياڭگان اۋدانىنىڭ قالاسىندا بۇرىن سىر ەتىن ساتاتىن 6 دۇكەن بار ەكەن، قازىر ونىڭ بەسەۋى جابىلىپ قالعان. بىرىندە اۋرۇ جانە جۇمسىقا جارامسىز سىرلار سويىلادى ەكەن. جىڭشان اۋدانى بوپىنشا سىر سويۇغا مۇلدە ئىيىم سالىنغان. ئىبر دىحاننىڭ سىرىنىڭ اياغى سىنىپ قالغان ەكەن، ونى دىحاندار قوعامىنىڭ رۇقساتىن العاسان كەيىن عانا سويالغان. جۇجوۋ قالالىق ساۋداگەرلەر قوعامى بەيىاستاقتىق ىستەپ ئىبر سىردى سويىپ تاستاغاندا، دىحاندار قالاعا

كەلىپ ساۋداگەرلەر قوعامىن تەرگەگەن، سونىمەن ساۋداگەرلەر قوعامى اقشالاي ايسپ تارتۇدان تىس، پوجاگىزى اتىپ كەشىرىم سۇراغان.

قاڭماسلىق ئۇرمىس. لىلىك اۋدانىندا كوكتەم مەيرامىندا ولەك ايتىپ تىلەمىلىك سىتەۋگە، جەر تاگىرىنە جالبارىنۇغا، شىلدېرماق شالىپ ولەك ايتىپ قايرى-ساداقا سۇراۋغا تىم سالۇ قاۋلى ەتىلگەن. بارلىق اۋداندار بويىنشا العاندا كەيپىرەۋلەرىنىدە بۇل سىتەرگە تىم سالىنغان، كەيپىرەۋلەرىنىدە ونىمەن شۇغىلدانان تىم ادام قالماي وزدىگىنەن جوعالغان. "بىر تۇرلى «زورلىغىش قايرىشى» لار بولپ، ولار «لاعىپ جۇرگەندەر» دەپ تە اتالۇشى ەدى، ولار جايىشلىقتا توتەنشە جاۋىز ەدى، قازىر ولاردا دىھاندار قوعامىنا باعىنۇھا "ماجبۇر بولغان. شياڭتان اۋدانىنىڭ شاۋشان دەگەن جەرىندە جاۋىن "ئاڭىرى بۇتخانىسى بار ەدى، لاغىپ جۇرگەندەر ادەتتە ەھان توپتالىپ الاتىن، ولار ەشكىمەن قورىقپايتىن، دىھاندار قوعامى قۇرىلغان سوڭ ولار اقىرىن تايىپ بەرىپتى. وسى اۋداننىڭ خۇئي اۋلىنىداغى دىھاندار قوعامى لاغىپ جۇرگەندەردەن ۇشەۋىن ۇستاپ الپ توپراق تاستىقان، قۇمدانما وت جاقىنراعان. ايتىشلايى-تىن ناشار سالتتارعا دا تىم سالۇ قاۋلى ەتىلگەن.

بۇدان تىس، جەر-جەردە بۇيرىق ارقىلى تىم سالىنغان ۇساق سىتەر دە وتە كوپ، مىسالى، لىلىك اۋدانىندا "ۇي بۇتارىن كوتەرىپ "سۇرىپ شياڭ كۇيدىرىپ كوشە اينالۇغا تىم سالىنغان، "تانتى ناعامدار، جەمىستەر ساتىپ الپ سىعا تارتۇغا تىم سالىنغان، جۇڭبۇان مەيرامىندا قاعاز كىيىمدەر ورتەۋگە تىم سالىنغان، كوكتەم مەيرامىندا قۇرپاتىق سوزدەر جازىلغان قاعازدار چاپىرۇغا تىم

سالىنغان. شياڭشياڭ اۋدانىنىڭ گۇشۇي دەگەن جەرىنىدە قورقور تارتۇعا دا تىيىم سالىنغان. سول اۋداننىڭ 2-دۇمىدا پوجاڭزى جايە قاراملىق ائۇعا تىيىم سالىنغان، پوجاڭزى اتقاندارعا ئىسرىۋان 20فىس، قاراملىق اتقاندارعا 2 يۋان 40 فىن پالى سالىتىن بولغان، 7-دۇي مەن 20-دۇندا ئىدىيە مۇراسىمدار ولىكىزۇگە تىيىم سالىنغان. 18-دۇندا اققى سالۇعا تىيىم سالىنغان. مۇنداي سىتەردى ايتىپ ئاۋسۇعا بولمايدى، بۇلاردىڭ بارى دىيىنلار تىيىم سالغان سىتەر دەپ اتالغان.

بۇل تىيىمداردا مىناداي ەكى تۈرلى ماڭىزدى مان قاتىلغان: ئىرىشسى، قوغامداغى جامان ادەتلىرىگە قارسىلىق جاسالغان، مىسالى، پايما، قۇمار ويناۋعا، ايتىنما، ئاغى سول سىياقتىلارعا تىيىم سالىنغان. بۇل ئارىسىلەر دىيىۋ تاپنىڭ پاسىق ساياسى جاعدايىندا پايدا بولغان، دىيىۋلار بىلىڭى قۇلاتىلىسىمەن-اق بۇل ئارىسىلەر دە بۇكىلدەي الاستالىپ كەتەدى. ەكىنشى، قالا ساۋداگەرلىرىنىڭ قاناۋىنان وزدەرىن قورعاغان، مىسالى، اسيا-توك قوناقاسى بەرۋىگە تىيىم سالىنغان، ئاتى تاھامدار، جەمىستەر ساتىپ الپ سىيە تارتۇعا، ئاغى سول سىياقتىلارعا تىيىم سالىنغان. ونەركاسىپ بۇيىم-دارى توتەنشە قىمات، اۋىل شارۋاشلىق ونىمدەرى توتەنشە ارزان، دىيىنلار مەيلىنشە كەدەي بولغانىدىقتان، ساۋداگەرلىرىدەن قاتتى قالدالاندىقتان، ئۇنىمىش بولۇدى داپىتەۋ ارقىلى وزدەرىن قورعاۋعا ئاجىۋ بولغان. ال جوعارىدا ايتقانمىزداي دىيىنلاردىڭ كۈرىشتى سىرتقا شىعارۇعا جول بەرمەگەندىگىنە كەلسەك، كەدەي دىيىنلار دىرىدىڭ ئوز استىغا تاپشى بولغانىدىقتان بازاردان ساتىپ الۇسا نۇر كەلگەن، سوندىقتان، استىق باعاسىنىڭ وسۇنە جول بەرمەگەن.

ۋىسىنىڭ ئىبارى دىھاندارنىڭ ۋىنەر كاسىپ بۇيىمدارنىڭ جانە قالا مەن اۋىل - قىستاق ساۋداسىنان باس تارتىپ، شىعەس مادەنىيەتى مۇراتى²² دەگەندى جولىغا قويغاندىنن بولسىپ وتىرعان جوق، قاينا بۇعان دىھاندارنىڭ كەدەيلىكى جانە قالا مەن اۋىل - قىستاق اراسىنداعى قايشىلىق سەبەپ بولسىپ وتىر. دىھاندار ۋىدەرىن ئىقتىسادى جاقىتان قورعاۋ ئۇشىن، كوپەرانتىپ ۋىمىداستىرىپ، زاتتاردى بىرگە ساتىپ الۋىدى جانە بىرگە تۇتىنىۋىدى جولىغا قويۇ كەرەك. سونداي - اق ۋىكىمەت تە جاردەم بەرىپ، دىھاندار قوعامىنىڭ امانات - قارىز (قارىز اقشا بەرۋ) كوپەرانتىپتەرىن ۋىمىداستىرىۋىنا مۇمكىندىك تۇدىرۋ قاجەت. ۋىسلاي بولغاندا، دىھاندار، ارىنە، استىق باعاسىن تەجەۋدىڭ ئادىسى رەتىندە كۇرىشتىڭ سىرتقا شىمۇن توسىۋىدى قاجەت تەسپەگەن بولار ەدى، سونداي - اق ۋىز شارۋاشلىقىن قورعاۋدىڭ ئادىسى رەتىندە كەيىپىر ۋىنەر كاسىپ بۇيىمدارنىڭ اۋىل - قىستاققا كىرۋىندەن باس تارتىپان بولار ەدى.

ۋىنىشى باندىلاردى الاستاعان

يۇي ۋاڭ مەن تاڭ ۋاڭ، ۋىن ۋاڭ مەن ۋۇ ۋاڭنان باستاپ چىڭ خاندەننىڭ پانشالارى مەن مىنگونىڭ زۇڭتۇڭدارىنا دەيىنگى خاندىقتاردىڭ بىردە - بىر بىيلەپ - توسەۋشىسى، مەنىڭشە، ۋىرى - باندىلاردى الاساۋدا قازىرگى دىھاندار قوعامىنداي قۇدىرەتتى بولغان ەمەس. دىھاندار قوعامىنىڭ كۇشى ۇلعايعان جەرلەردە ۇرى - باندىلاردىڭ ئىز - توزى دا قالماغان. عاجابى سول، كوپ جەرلەردە ئىمپىتى ئىساي - ئىپاي ۇرلايتىن كىشى - گىرىم ۇرىسلار دا قالماغان. كەيىپىر جەرلەردە كىشى - گىرىم ۇرىلار ئالى دە بىر. ال

باندىلارغا كەلسەك، مەن ارالاعان اۋدانلاردىڭ بارىنىدە، تىپتى بۇرىن باندىلار كۆپ شىققان جەرلەردە دە ولار تۈگەل قۇرتىلعان. مۇنىڭ سەبەبى: بىرىنشى، دىحاندار قوعامىنىڭ مۇشەلەرى وي مەن قىرغا تۈگەل تاراعان، اتتان شىقسا - اق سوبىياۋ، سويىر ۇستاغان. قاللىق قول دايىن تۇراتىندىقتان باندىلار كىرەرگە ئەسك تاپپاغان. ەكىنشى، دىحاندار قوزغالسى كوتەرىلگەن سولڭ كۇرىش باعاسى ارزانداغان، بىلىتىر كۆكتەمدە بىر دان كۇرىش 6 يۋان بولغان بولسا، ال قىستانەبارى 2 يۋان بولغان، خالىقتىڭ ازىق - تۈلىك ماسەلەسىندەگى قىيىنچىلىقى بۇرىنقىداي اۋىر بولماغان. ئۇشنىشى، خۇيدالڭ²⁸ مۇشەلەرى دىحاندار قوعامىنا كىرىپ، دىحاندار قوعامىندا اشق - جارىا جولدارمەن ەرىك كۆرسەتىپ شەرىن تاراتقان. «شان، تاڭ، شياڭ، شۇي»²⁹ سىقىلىدى قۇپيا ۇيىمىداردىڭ ئومىر سۇرۇنىڭ قاجەتى قالماغان. دىحاندار وزدەرىن ەزگەن تۇخاۋ - لىەشىندەردىڭ شوشقالارى مەن قويلارىن سويىپ جەپ، ولارغا اۋىر سالىق، اۋىر پالى سالىپ، ابدەن كەگىن العان. ئقورتىنىشى، ارىيالار قاۋىرت اسكەر العاندا «اۋسارلار» دىڭ كۆبى اسكەرلىككە الشعان. سوندىقتان، دىحاندار قوزغالسى كوتەرىلىسمەن - اق باندىلار اپاتى مۇلدە قۇرتىلعان. بۇل جونىندە شىنشۇلەر مەن بايلار حاغى دا دىحاندار قوعامىنا تىلەكتەستىك بىلىدىرگەن. ولار: «دىحاندار قوعامى ما؟ ار - ۇجدانمەن ايتقاندا، ونىڭ ازىن - اۋلاق جاقىلىمى دا بار»، - دەسەدى.

پايسىغا، قۇمار ويناۋغا، اپىنىغا تىم سالۋدا جانە باندىلاردى الاستاۋدا دىحاندار قوعامى جالپى جۇرتتىڭ تىلەكتەستىگىنە يە بولغان.

ون ئېرىشى ئاۋىر المان - سالىقتاردى كۈشەن قالدۇرغان

بۈگۈنكى ەل بىرلىككە كەلمەيىنشە، جىيانگەزلىك پەن جۇنغالىق كۈشتەر قۇلاتىلىمايىشا، دېھقاندار ۈكسەتكە تولەيىتىن باھسى مەن سالىقتىڭ ئزىل باتپان ئاۋىرتپالىمىنان، انىمىراق ايتىغاندا، گىمىڭ جۇنىڭ اسكەرى قاراجاتىنىڭ ئاۋىرتپالىمىنان ئالى قۇتلا المەيدى. ئىراق ئۈل اكمىيائى تۇخاۋ - لىەشىندەردىڭ شەگگەلىندە تۇرغان كەزدە دېھقاندارغا سالىقتىن ئاۋىر المان - سالىقتار، ايتالىق، مۇ سالىمى سالىق سىياقتىلار دېھقاندار قوزغالسىنىڭ ئورس ئۇنا جانە تۇخاۋ - لىەشىندەردىڭ قۇلاۋنا بايلىنىستى جويىلعان، كەمىندە جەگىلدەگەن. بۇل دا دېھقاندار قوغامىنىڭ سىگىرگەن مەگبەكتەرىنىڭ ئېرى بولسۇ سانا لادى.

ون ەكىشى مادەنيەت قوزغالىسى

جۇڭگودا ەجەلدەن بەرى ئەك دىچجۇلاردىڭ عانا مادەنيەتى بولدى دا، دېھقانداردىڭ مادەنيەتى بولمادى. ئىراق دىچجۇلاردىڭ مادەنيەتىن دېھقاندار جاساعان، ويتكەنى دىچجۇلاردىڭ مادەنيەتىن جاساعان ئارسە باسقا ەمەس، دېھقانداردان سورىپ الىنغان قان مەن تەر. جۇڭگو خالىقنىڭ 90 پىروتسەنتى مادەنيەت پەن وقۇ - عارنۇدان قۇرالاقان قالسۇ كەلدى، مۇنىڭ شىشىندە ەڭ كۆپى - دېھقاندار. ئۈل - قىستاقتا دىچجۇلاردىڭ كۈشى جويىلىسمەن - اق دېھقاندار - دىڭ مادەنيەت قوزغالىسى باستالغان. قاراڭىزدارشى، دېھقاندار بۇرىن مەكتەپتى قاتتى جەك كورگەن بولسا، ال بۇگىن سونشاما

سامەن كەشكى كۆرسىلەر اشپى وتىر. «شەتەلشە مەكتەپتەر» دى
 دىيىغاندار مەجەلدەن جاقىتىرمايتىن. مەن بۇرۇن وقىپ «جۇرۇپ
 اۋىلغا ورالغان كەزىمدە دىيىغانداردىڭ «شەتەلشە مەكتەپتەر» گە
 قارىسى شىققانىن كۆرەتىمىن، سوندا مەن دە «شەتەلشە مەكتەپ وقۇ-
 شىلارى» مەن «شەتەلشە مەكتەپ وقىتۇشىلارى» ن جاقىتاپ شەتەلشە
 مەكتەپتىڭ مۇددەسى جاعىندا تۇراتىمىن، دىيىغانداردىڭ مۇنسى
 ونشا دۇرىس مەستەي سەزىلەتىن. مىنگونىڭ 14-جىلى اۋىلدا جارتى
 جىل تۇردىم، بۇل كەزدە مەن گۇڭچانداڭ مۇشەسى ەدىم، مەن ماركس-
 تىك كوزقاراسقا يە بولغان ەدىم، سودان كەيىن عانا وزىمدىكىنىڭ
 قاتە ەكەننى، دىيىغانداردىڭ داۋلىسى دۇرىس ەكەننى ۇغنىدىم.
 اۋىل-قىستاقئارداغى باستاۋىش مەكتەپتەردىڭ وقۇلىقتارىنىدا
 نۇكىلدەي قالالارداغى نارسىلەر جونىندە ايتىلاتىن، ول اۋىل-
 قىستاقنىڭ قاجەتىنە ۇيلەسپەيتىن. باستاۋىش مەكتەپ وقىتۇشىلارنىڭ
 دىيىغاندارغا مامىلە جاساۋداغى پوزىتسىياسى دا توتەنشە ناشار بولاتىن،
 ولار دىيىغاندارغا كومەكشى بولغانى سول، كەرسىنشە، دىيىغاندار
 جەك كۆرەتىن ادامدارغا اينالغان. سوندىقتان دىيىغاندار ەسكىشە
 جەكەلىك مەكتەپتەردى (ولار مۇنى «جۇڭگوشا مەكتەپ» دەپ
 اتاپتىن) ۇناتاتىن، ال جاڭاشا مەكتەپتەردى (ولار مۇنى «شەتەلشە
 مەكتەپ» دەپ اتاپتىن) ۇناتاپتىن؛ ەسكىشە جەكەلىك مەكتەپ
 وقىتۇشىلارس ۇناتاتىن دا، جاڭاشا باستاۋىش مەكتەپ وقىتۇشىلارىن
 وناتاپتىن. فازىرگى كەزدە دىيىغاندار وزىدەرنىڭ كەشكى كۆرسىلە-
 رس كەڭسەن اشپى، ولاردى دىيىغاندار مەرتەبى دەپ اتاعان.
 كەيىر خەلەردە مۇنداي مەكتەپتەر فازىردىڭ وزىمدە اشلىپ وتىر،
 كەيىر خەلەردە اشۇعا داينىندىق كورلىپ جاتىر، ورتا ەسەپپەن

«ار اۋىلغا ئىس مەكتەپتەن تۇرا كەلەدى. دىھاندار مۇداي مەكتەپ-
تەردى اشۇغا توتەنەشە نىتالى بولپ وقىر، ولار تەك وسىداي
مەكتەپتەردى عانا ناعىز ءوز مەكتەپىمىز دەپ سانايدى، كەشكى
كۆرسەنەرگە كەرەكتى قاراجاتتاردى قۇرايى جولمەن جىبالعان
الەۋمەتتىك اقشادان، ستاگداردىڭ الەۋمەتتىك اقشاسىنان جانە
باسقادا بەكەر ساقىلىپ تۇرغان الەۋمەتتىك اقشالار مەن الەۋمەتتىك
مۈلىكتەر سەبەبىنەن شەشكەن. بۇل الەۋمەتتىك اقشالاردى اۋداندىق
وقۇ-اعارتۇ مەكەمەلەرى خالىقتىق مەكتەپتەر، ياعنى دىھانداردىڭ
قاجەتسىنە ۇيلەسپەيتىن «شەتەلشە مەكتەپتەر» اشۇغا جۇمساماقشى
بولعاندا، دىھاندار ونى دىھاندار مەكتەپىن اشۇغا جۇمساماقشى
بولعان ەكەن، تالاس ناتىجەسىندە اقشانى ەكى جاق بولپ الپتى،
كەيىر جەرلەردە بارىن دىھاندار الپتى. دىھاندار قوزغالسىنىڭ
دامۋى ناتىجەسىندە دىھانداردىڭ مادەنيەت دارەجەسى تەز وسكەن.
جۇنق ارادا بۇكىل ولكەنىڭ اۋىل-قىستاقтарыندا بىرنەشە 10 مىڭ
مەكتەپ جارىققا شىققالى تۇر، بۇل زىيالىلاردىڭ جانە «اعارتۇ
قايراتكەرلەرى» دەلىسەندەردىڭ وقۇ-اعارتۇدى جالپىلاستىرۇ دەپ
داۋرىسىپ، اياغىندا قۇر سوز بولپ قالا بەرمەن بوس مىلجىڭى
ەمەس.

ون ءۇشىنى كوپەراتىپتىك قوزغالسى

كوپەراتىپتەرگە، وقە-موقە تۇتىنى كوپەراتىپى، ساۋدا كوپەرا-
تىسى، امانات-فارنىز كوپەراتىپى سىندى ءۇش تۇرلى كوپەراتىپكە
دىھاندار، شىنىندا، مۇقتاج بولپ وقىر. دىھاندار فارىسە ساتىپ
السا دا ساۋداگەرلەردىڭ قاناۋىنا ۇشرايدى، اۋىل شارۋاشلىق

ۋىنىمىدىن ساتقاندا دا ساۋداگەرلەرگە جەم بولادى، اقشا نەمەسە كۇرىش قارىز الماندا، ۋىسىمقورلاردىڭ قاتال قاناۋىغا تاپ بولادى، ولار ۋىسى ۋۇش ماسەلەنى شەشۋگە ۋەتەنلىگەر بولپ ۋىتىر. بىلىسر قىستا چاڭجياڭ بويىنىدا سوعىس بولپ ساۋدا قاتناسى ۋۇزىلىپ، چۇنان ۋىلكەسىندە تۇزدىڭ باغاسى قىمباتتاپ كەتكەندە، دىحاندار-دىڭ تۇز قاچەتسىن شەشۋ ۋۇشىن كوپەراتىپ ۋىسىمداستىرعانىدارى ۋەتەن كوپ بولپتى. دىچۇلار «قارىز بەرۋدى دوعارغان» دىقتان دىحانداردىڭ اقشا قارىز الۋغا بولا «قارىز بەرۋ ورنىدارى» ن ۋىسىمداستىرۋغا تالىپىنغاندارى دا كوپ بولپتى. مۇنداعى ۋىلكەن ماسەلە — ئولق، رەسمى ۋىسىمدىق ەردەچە چوق بولپ ۋىتىرغاندىمى. جەر-جەردە دىحاندار ۋىزىكتەرنەن ۋىسىمداستىرعان كوپەراتىپتەر، كوپىنەسە، كوپەراتىپ پىرىنسىپىنە سايكەس كەلمەيدى كەن، سون-دىقتان دىحاندار قىزمەتسىمەن شۇغىلدانىپ چۇرگەن چولداستار شىنىمەن «جاڭچىڭ» ئالاپ ەتىپ ۋىتىر. ەگەر لايىقتى جەتەكشىلىك ەتسە، كوپەراتىپتىڭ قوزعالىسى دىحاندار قوعامىنىڭ دامۇنا بايلانىستى بارلىق جەردە ۋورسى الادى.

ۋىن تورىتىشى چولدار مەن توسپالار جاسامان

بۇل دا دىحاندار قوعامىنىڭ سىڭىرگەن ەڭبەگى. دىحاندار قوعامى قۇرىلغاندا دەپىن اۋىل-قىستاقنىڭ چولدارى ۋەتەن ئاشار ەدى. اقشا بولماغاندىقتان چولدى چۈندە ۋۇ مۇمكىن بولمادى، افشالىلاردىڭ اقشا شىعارغىسى كەلمەدى، سونىمەن چولدار بۇزىلىپ جاتا بەردى. ۋىسال-ۋىپال چۈندەلگەندەرى دە قايرىمىدىلىققا ارنالىغان ۋىس رەتىندە «ۋول دۇنيە ۋۇشىن ساۋاپ نىزدەيتىن» ادامداردان قاير-

ساداقا جېنىۋ ئاسىلى ارقلى *ارى ئار، *ارى ئاشار ەتپ جوندەلە-
تىن. دىھاندار قوعامى قۇرىلغاننان كەيىن بۇيرىق شىعارىپ جولداردى
جاعدايىنا قاراي دارەجەگە ايرىپ، كەڭ- تارلىعىن 3 چى، 5 چى،
7 چى، *بىر جاڭ ەتپ بەلگىلەپ، جول جاعاسىنداى دىجۇلارغا
تۇس- تۇسىنداى جولداردى جاساۋدى قاتتى تاپسىرعان. بۇيرىق
شىققان سولك وعان بويىسۇبىاۋعا كىمنىڭ باتىلى بارىسن؟ كوپ
وتپەي- اق كوپتەگەن جانتىق جولداز پايدا بولپتى. بۇل جولداز
قايرىمدىلىق *ىسى رەتىندە مەس، زورلاۋ ارقلى جوندەتلىپتى،
*بىراق وسى ازىن- اۋلاق زورلاۋ، شىنىن ايتقاندا، جامان بولماپتى.
توسپالار دا وسلايشا جاسالپتى. مەيسىرىمىسز دىجۇلار قاشان دا
جەر مايلاپ الۋشى دىھانداردان بىردەگە الۋدى كوزدەپتىن، *بىراق
ازىن- اۋلاق تىىن- تەبەن شىعارىپ توسپالاردى جوندەۋگە باسپاي-
تىن، سونىمەن توسپالاردى تاندىرغا اينالدىرىپ، جەر مايلاپ الۋشى
دىھانداردى اشتان ولتىرەتىن، ولار تەك جەر ماين الۋدى عانا
بىلەتىن ەدى. دىھاندار قوعامى قۇرىلغاننان كەيىن بەتى- *جۇزىڭ
دەمەي، دىجۇلاردى توسپالاردى جوندەۋگە زورلاپ بۇيرىقتار
شىعاراتىن بولپتى. دىجۇلار جوندەمەسە دىھاندار قوعامى ولارغا
سپايىلىقپەن عانا: «جارايدى! جوندەمەسەڭدەر كۇرىش شىعارىڭ-
دار، *اربىر جۇمىس كۇنى *ۇشنى *بىر اعاشى كۇرىش!»- دەيدى
ەكەن. دىجۇلار *بىر جۇمىس كۇنى *ۇشنى *بىر اعاشى كۇرىش
شىعارۋدى اۋىر كورىپ، دەرەۋ وزدەرى جوندەيدى ەكەن. سونىمەن
*بىرقىمدىرۋ ئاشار توسپالار جاقسى توسپالارغا اينالپتى.

خوعارىنداى 14 *ىستى دىھاندار دىھاندار قوعامىنىڭ باسشىلى-
عىدا ىستەگەن. وقىرماندار ويلاپ كورىڭىزدەرشى، نەگىزكى رۇجى

جاسان اينغاندا، گىمىڭدىك ماڭىزى جاعتان ايتقاندا، بۇلاردىڭ قايسى جامان كەن؟ بۇل سىنەردى جامان دەۋىشلەر، مەنىگشە، تەك نۇخاۋ - لىەشىندە را! ەڭ تاڭدانارلىقى سول، نانچاڭ حاقنان ⑤ كەلگەن خابارغا قاراعاندا، جياڭ جىيەشى، جياڭ جىيىڭجياڭ ⑥ موزالار - دىڭ پىكىرىنشە، خۇنان دىيەندارنىڭ قىمىلى تىم ورنىسىز بولغان - مىس. خۇنانداغى وڭشىلداردىڭ باشتىسى لىۋ يۇەخى ⑦ سقىلدىلار جياڭ جىيەشى، جياڭ جىيىڭجياڭدىن پىكىرلەس بولا وتىرىپ: «مۇنىڭ ۈزى بارىپ تۇرغان قىزىلداشاۋا» - دەسكەن. مەنىگشە، ەكەر وسى ازىن - اۋلاق قىزىلداشاۋ بولماسا، ول قايتىپ گومىن گىمىڭ بولسىن! ولار سوزىندە ۇنەمى «خالق بۇقاراسىن وياتۇ» دەسەدى، ال خالىق بۇقاراسى ويانسا وفان ولەردەي قورقادى، يە گۇڭنىڭ ايداعاردى جاقسى كورۋىنىنەن ⑧ مۇنىڭ قانداي پارقى بولسىن!

ەسكەرتۈلەر

① خۇنان سول كەزدە بۈكىل ەلىمىزدەگى دىيەندار قوزغالىسىنىڭ ورتالىقى بولاتتى.

② جاۋ خىگىتى - بىيياڭ جۇنڧالارىنىڭ سول كەزدە خۇناندى بىيلەگەن دايلېرىنى دەي. 1926 - جىلى سولۇستىكىكە خورىق ارمىسى ونىڭ ۇستەمدىگىن قۇلاتتى.

③ شىنخاي گىمىڭى - 1911 - جىلى چىڭ خاندەيسىڭ ەكە وكتەمدىك ۇزۇمىن اۋدارىپ تاستاعان گىمىڭ. سول جىلى 10 ايدىڭ 10 - كۈنى خاڭا ارباننىڭ ۇبر بولەگى سول كەزدەگى بۇرخۋازى مەن ۇسى بۇرخۋازىنىڭ گىمىڭدىك ۇسىمدارىنىڭ قورعاۋىمەن ۇچاڭ

فالىسىدا كۈنەرىلىسى جاسادى، ئۇدان كەيىن ئارىپىر ۋىلكەدە دە
ارت - ارىسان كۈنەرىلىسەر بولدى، چېلىك خاندەسىلىك ۋىسەمدىكى ۋە
ئەز ارادا كۈيرەدى. 1912 - جىلى 1 - ايدىلىك 1 - كۈنى مانجىڭدە خۇڭخۇا
مىنگونىڭ ۋاقىتقا ۋىكىمەتى قۇرىلىپ، سۇن جۇڭشان ۋاقىتقا دازۇڭسۇلۇ
بولۇپ سايلاندى. بۇل جولى گىمىنلىك بۇرچۇازىيانىڭ دىھاندەرمەن،
جۇمىشسىلارمەن جانە قالا ۋىساق بۇرچۇازىياسمەن ۋىداتقاسۇى ارقاسىندا
جەڭگىسكە جەتتى. الايدا بۇل جولى گىمىنلىك گىمىنلىككە باسشىلىق ەتۋىشى
توپىلىك ئىمراشلىدىمى سالدازىنان دىھاندازغا ئامىز پايدا كەلتىرمەدى،
سونداي - اق چيانگەيلىكتىڭ جانە فەودالىدىق كۈشتەردىڭ قىسمىنا
جول بەردى، سول سەبەبىتى اكىمىيات بىيالىڭ جۇنفاىسى يۇان شىكايدىڭ
قولب ەتپ، گىمىنلىك جەڭگىلىككە ۋىمىرادى.

④ «قىسقىتى تۈزەتۋ ەۋشىن قالپىتان اسرا يگەندىك» - بۇل
چىڭيۇي، مۇنىڭ جەلگى ەمانسى قانەلىكتى تۈزەتۋدە ەتىستى شەگىنەن
اسپ كەتتى دەگەن ەسوز. ەبراق بۇرىنى ۋاقىتتاردا كەيىرەۋلەر ەندىمى
ۋىسى ەسوز ارقىلى ادامداردىڭ قىيلىن شەكتەيتىن، ادامداردىڭ ەسكى
ئارتىپ - قاعىدالاردى تۈگەلدەي قىراتۇنا جول بەرمەي، ئەك ەسكى
ئارتىپ - قاعىدالارغا تۈزەتۋ ەنگىزۋ كۈلەمىندە مانا ارەكەت جاساۋىن
تالاپ ەتەتىن. ەسكى ئارتىپ - قاعىدالارغا تۈزەتۋ ەنگىزۋ كۈلەمىندەگى
ارەكەتتى «قالپى» قا ۋىلەسىمدى دەپ اتايتىن، ەگەر ەسكى ئارتىپ -
قاعىدالاردى تۈگەلدەي قىراتاتىن بولسا، ۋىنى «قالپىتان اسپ كەتكەن»
دىك دەپ اتايتىن. بۇل مانا گايلىاڭچۇيىشلەردىڭ جانە گىمىنلىك
دىك قامارداىى چىخۇيچۇيىشلەردىڭ ەمازارىسى. ماۋ زىدۇڭ جولداس
بۇل ارادا گايلىاڭچۇيىشلەردىڭ مۇنداي ەمازارىسانا توپارس بەرىپ
ۋىتىر. ەقىسقىتى تۈزەتۋ ەۋشىن قالپىتان اسرا ەيۋ كەرەك، قالپىتان
اسرا يەمەيتىنە تۈزەتۈگە بولمايدى دەگەنلىك ەمانسى ەسكى فەودال -
دىق ئارتىپەردى اياقاتۋ ەۋشىن تۈزەتۋ - ۋگدەۋ ەدىسىن قولداپاي،
بوفارالىق گىمىنلىك ەدىستى قولدانۋ كەرەك دەگەن ەسوز.

⑤ 1926 - جىلدىڭ قىسى مەن 1927 - جىلدىڭ كۆكتەمسىدە سولتۇس - تىككە جورىق ارىياسى چاڭجياڭ القابىغا جەتكەن كەزدە، جياڭ جىيەش - سىڭ فانگمىڭدىك بەت - يەتەسى "الى تولق اشكەرەلەنەگەن ەدى، دىھاندار بۇقاراسى ونى گىيىڭشىل دەپ سامايتىن. ال دىجۇلار مەن باي دىھاندار ونى جاقىتىرماي، سولتۇستىككە جورىق ارىياسى جەڭلىسكە ۇشراپتى، جياڭ جىيەشى اياھسان جارالانىپتى دەگەن وسەك تاراتقان ەدى. جياڭ جىيەشى 1927 - جىلى 4 - ايدىڭ 12 - كۇنى شاڭخايدا جانە باسقا جەرلەردە فانگمىڭدىك چىڭيان جاساپ، جۇمىششاردى قىرغىنداۋ - ەا، دىھانداردى جانشتاۋما، گۇڭچانداڭغا سوققى بەرۋگە كىرسەكەننەن كەيىن مانا ونىڭ فانگمىڭدىك بەت - يەتەسى تولق اشكەرەلەندى. سول كەزدەن باستاپ دىجۇلار مەن باي دىھاندار ونى قورعايتىن پوزىتسىيادا بولدى.

⑥ گۇاڭدۇڭ ولكەسى "بىرىنشى شىكى گمىڭدىك سوعىسى داۋىرىندە تۇڭشى گمىڭدىك گىنجۇيەي بولاتتىن.

⑦ ۋېيڭ - بىيالاڭ جۇنغالارنىڭ اتشۇلى وكىلدەرىنىڭ "بىرى، ول دا 1923 - جىلى پارا مەرۋ جولىمەن زۇڭتۇڭدىققا سايلانغان اتشۇلى ساۋ كۈن سياقتى، بىيالاڭ جۇنغالارنىڭ جىلى ئوبىنا جازادى، ول ساۋ كۈندى وسى توپىنىڭ باشلىمىنا كوتەردى. سول زاماندا ەكەۋى «ساۋ - ۋ» دەپ "بىر اتپەن اتالدى. ۋېيڭ 1920 - جىلى انخۇي تو - بىنداى جۇنغا دۋان چىرۋىدى سومىپ جەڭگەننەن كەيىن، بىيالاڭ جۇنغالارى ۇكىمەتنىڭ ساياسى ستەرمىن ۇز شەڭگەلىنە الپ، انگىيا، امەرىكا جيانگەرلەرنىڭ دايليرىنى بولدى دا، 1923 - جىلى 2 - ايدىڭ 7 - كۈنى بىيجىڭ - حانكوۋ تەمىر جولىنىڭ جۇمىس تاستاعان جۇمىش - لارىن قاتتى قىرغىنداۋى. ۋېيڭ 1924 - جىلى جالڭ زولىمەن بولغان سوعىمىنا (جۇرت مۇنى «جىلى - فىڭشان سوعىسى» دەيدى) جەڭلىسكە ۇشراپ، بىيجىڭ اكىماتىنان ايرىلدى. "بىراق 1926 - جىلى جاپوسا مەن انگىيا جيانگەرلەرنىڭ قۇتىرتۋى ارقىلى ول جالڭ رولىمەن

بىرىنكى، سونىمەن قايتا باس كوتەردى. 1926 - جىلى سولتۇسىنكىكە جورىق ارىياسىنىڭ گۇاڭدۇڭشان جورىققا اتتائاندا ەڭ الدىمەن نۇپ - تۇرا كەلىپ جوعالتقان جاۋى ۋېيىقۇ بولدى.

⑧ سانمىنچۇيى - سۇن جۇڭشاننىڭ جۇڭگونىڭ بۇرجۇازىلىق - دەموكراتىيالىق گىمىنىگە ۋسىنعان ۇلت ماسەلەسى، خالىق ۇقىمى ماسەلەسى، خالىق تۇرمىسى ماسەلەسى جونىندەگى "بىرىنسىپى مەن گاڭلىڭى، 1924 - جىلى سۇن جۇڭشان «گومىنداڭنىڭ» بىرىنشى رەتكى بۇكىل مەمە - لىكەتتىك قۇرىلتاينىڭ شۇانبانى» ندا ساتمىنچۇيىگە قايتادان نۇسىنىك بەرىپ، ۇلت مۇراتىن جىيانىگەرلىككە قارسى تۇرۇ دەپ ۇسىنىدىردى، سونداي - اق جۇمىشىلار مەن دىھاندار قوزغالىسىن بەلسەنە قولداي - ىنىدىسىن ىلىدىردى، وسعان بايلانستى ەسكى سانمىنچۇيى دامىپ، روسسىيامەن بىرلەسۇ، گۇڭچانداڭچىلەر بىرلەسۇ جانە دىھاندار مەن جۇمىشىلارغا كومەكتەسۇ سىندى ۇش ىمرى ساياساتتى جاڭا سانمىن - چۇيىگە اينالدى. ۇش ىمرى ساياساتتى جاڭا سانمىنچۇيى ىبرىسى ىشكى گىمىنگىلىك سومىسى داۋرىندە گۇڭچانداڭ مەن گومىنداڭنىڭ ستەس بولۇما ساياسى نەگىز بولدى. وسى تاڭدامالى شىعارمالاردىق 2 - تومىنداعى «جاڭا دەموكراتىزم جونىندە» نىڭ 10 - بولىمىنەن پايد - دالانىڭىز.

⑨ باي دىھانداردىڭ دىھاندار قوعامىنا كىرۋىنە جول بەرىلمەۋى ىيىس ەدى. 1927 - جىلدارى كەزىندە دىھاندار بۇقاراسى مۇنى ىلى بىدە ىتىن.

⑩ ماۋزىدۇڭ جولداسى نۇل ارادا ايتقان «تاقىر كەدەملەر» جالدامالى دىھاندارى (اۋىل - قىستاق پىرولەتارلارىن) حانە اۋىل - ىسناقدرداعى قاڭقىباس پىرولەتارلارى قامتىدى.

⑪ اۋىل قىستاقنىڭ جارتىلاي پىرولەتارلارى اينىلىپ وتىر.

⑫ سول كەزدەگى گومىنداڭنىڭ اۋداندىق داڭبۇلارى ايتىلىپ

وتىر.

⑮ بۇان زۇمىلىق — سول كەزدە باتىسى خۇماندى بىلەن گۇيخوۋ لىق جۇنغا.

⑯ خۇناتىلىق دۇي رايونغا، تۇانى اۋىلغا تەڭ. مەككە دۇ جامە تۇان سىندى اۋىلىدىق اكىمىيات ورگاندارى دىيخۇلاردىق دىيە سىدارما ۋستەمدىك جۇرگىزۋەتتى قۇرالى بولدى. دۇ مەن نۇاسىلىق جاۋاپتى ادامدارى «دۇرۇلق»، «تۇانزۇلق» دەپ اتالدى.

⑰ سول كەزدەگى تۇخاۋ — لىەشىندەر اكىمىياتىنىڭ بۇرسىنان كەلە جاتقان جەر باجىنى اۋدان تىسى، تاغى دا دىيخاندازدى راقىمىز قاناپ، جەردىلىق مۇ باسنا قاراي سالغان سالغى ايتىلىپ وتىر.

⑱ دۇجۇن — بىيىلق جۇنغا ۋستەمدىگىنىڭ ارېس ولگەگە قويغان اسكەرى باستىقتارنىڭ اتاغى. دۇجۇندەر شىس جۇزىندە بۇكىل ولگەلىك اسكەرى، ساياسى شىرى ۋىقتارمىن شەڭگەلىنە العان شىر ولگە كۈلەمىز. دە دۇسالىق جۇرگىزۋىشلەر ەدى. ولار جىيانگەرلەرمەن استاسىپ جەر. گىلىكىنى فەودالدىق — اسكەرى گىجۇي جۇرگىزدى.

⑲ ايخۇتۇان تۇراقتى دۇيى — سول كەزدەگى اۋىل — قىستاقئاردا بولغان قارۋلى ۋىمىدارنىڭ شىر تۇرى. ايخۇ دەگەن شىوز شۇي باسى دەرىلىك ادام قاتاسقان دەگەن مەنىسى بىلىدىردى. 1927 — جىلى گىمىڭ جەڭلىسكە ۋىشراغانان كەيىن كۈيىنگەن جەرلەردەگى «ايخۇ» تۇان»دى دىيخۇلار ئارتىپ الپ، فانگىمىڭدىك قارۋلى ۋىمىدارغا اينالدىردى.

⑳ سول كەزدە ۋىخاندامى گومىنداڭ جۇڭياڭنىڭ باشلىسىندا بولغان جەر. جەردەگى گومىنداڭنىڭ اۋداندىق داڭبۇلارىنىڭ كۈيى سۇن جۇڭشاننىڭ روسىيامەن بىرلەشۋ، گۇڭچاندانگىمىز بىرلەشۋ جانە دىيخانداز مەن جۇمىشالارغا كۈمەكتەشۋ سىندى شۇش شىرى ساناساتىن اتەراتىن ۋىمىدارغا، سوتداي — اق كۈمۈنىستەردىڭ، گومىنداڭنىڭ سولشىل مۇشەلەرىنىڭ جانە باسقادا گىمىڭلىلەردىڭ گىمىڭدىك وداعى جاناتىن ەدى.

⑩ بۇل «سوز» مەنۇسى دەگەن كىتاپتان ئىندى. جالبى مەنۇسى باسقۇچلارغا ساداق اتىدى ۋىرەتۈگە ھەبەر ادام ساداقى شىرەپ تارتسا دا، «سراق» ھەبەسەن چىيەرمەي وقاتلىپ تۇرادى دەگەن «سوز». بۇل ارادا: گۇگۇچانداڭ دىيىغانلارنى سايىسى چاققان تولۇق وپانۇغا باستاۋ كەردە، سوبان سولۇق قۇراپاتتىقتى جانە باسقا دا دۇرس بولمايدىن غۇرۇپ-ادەتتەردى دىيىغانلارنىڭ ەرىكتى تۇردە، وزدىگىندىن جوبۇلاردىن كۈنە تۇرۇغا، دىيىغانلار «ۋىشەن» ۋىشەن چىيىپ بەرمەس دەپ وزدەردى چارلىق شاشپاۋغا «تېس» دەگەن مەنۇدا مەسلى رەتتەن ئىنىپ وتىر. ⑪ تالە شىگىچى — سول كەزدە گىمىك چاققان تۇرۇپ، سولۇستىكىگە چورلىق سۈمىسە قاتناشقان چىگىچۇن. يەكەيشىن — سول كەزدە بىيىك چۇنغۇلارنى چامىدا تۇرۇپ، گىمىككە قارىسى شىققان چىگىچۇن.

⑫ سۇن چۇنغۇل — سول كەزدە چىگىچىگىنىڭ وگۇستىكىگە 5 ۈلگەنى بىلەگەن چۇنغۇل، شاڭخەي جۇمىسلىرىنىڭ كۈتەرلىسىن چانشتامان ھەندەت. ۈلگە ارىياسىنىڭ نەگىرىكى كۇشى 1926 - جىلدىكى قىسندا چىگىشى ۈلگەسىنىڭ نانچاڭ مەن جىۋىچىيەڭ دەگەن ھەرلەرىندە سولۇستىكىگە چورلىق ارىياسى تاراپتان تالغانىدى.

⑬ شەسى مادەنىيەتنى مۇراتى — شەسىنىڭ مەشەۋ اۋىل شارۋاشلىق «ۋىدىرىسىن جانە فەودالدىق مادەنىيەتنى ساقىتاپ قالۇمەن مانا قاناعاتتا - نائىن، تاپاۋ زامان مىلىمەن جانە مادەنىيەتنى شەتكە قاغاتىن «بىر» تۇرلى كەرتارتىپا يەيا.

⑭ «جۇگۇ قوماستىداى تاپتاردى تالداۋ» دەگەن شەرىمىنىڭ ⑮ ەسكەرتۈمەن پايدالانغىز.

⑯ شان، تالە، شىيەڭ، خۇي - ەرتەدەگى قۇيىدا زىمىمداردىن كەيىر توپتارىنىڭ اتتارى.

⑰ سولۇستىكىگە چورلىق ارىياسى 1926 - جىلى 11 - ايدا نانچاڭ قالاسىن الدى، چىيەشنى ورايدان پايدالانىپ ۈسى ھەرگە «ۋىشەن» زوگىسلىگىۋىشەن قۇردى دا، گومىنداڭ وگىملىدارمەن جانە بىيىك

هكنشى شكى گميگدىك
سوعس داۋىرى

جۇڭگودا قىزىل اكىمىيات نەلىكتەن ئومىرسۇرە الادى؟*

(1928 - جىلى 10 - ايدىكى 5 - كۈنى)

1. شىكى ساياسىي احۋال

قازىرگى گومىنداڭ جاڭا جۇنفالارنىڭ ۇستەمدىكى *الى دە قالا -
لارداعى مايباندار قابى مەن اۋىل - قىتاقتارداعى تۇحاۋ - ليەشىندەر
تابىنىڭ ۇستەمدىكى بولسې، سىرتقى جاقتا جيانگەرلىككە تىزە
بۇگۇدە، شىكى جاقتا ەسكى جۇنفالاردىڭ ورنىن جاڭا جۇنفالارعا
باسقىزۇدا، جۇمىشى قابى مەن دىحاندار تابىن ئقتىسادىي جاقتان
فاماۋىن جانە ساياسىي جاقتان ەزىپ - جانشۋىن يۇرنىعدان *ارى
ۇدەتە نۇسۇدە. گۇاڭدۇڭنان باستالغان يۇرچۋازىالىق - دەموكراتىيا -
لىى گىمىڭ چول ورتاقا كەلگەندە، مايباندار قابى مەن تۇحاۋ
ليەشىندەر تابىنىڭ باسشىلىق ۇققىتى تارقىپ الۋىمەن دەرەۋ

فانگمىگىدىكى جولغا بۇرۇلىپ كەتتى، بۇكىل ەلدەكى خۇمىشى،
دىخان، قاراپايىم خالىق، ئىپتى بۇرچۇزىدا^① بۇرىنىشىشا
فانگمىگىدىكى بىلەپ-تۈستەۋاستىندا قالپ، ساياسى، ئىقتىسادى
جەھەتتە تىتتەي دە ازاتلىققا يە بولا المادى.

گومىنداڭنىڭ جاڭا جۇنقالارى — جياڭجىيەشى توبى، گۇاڭشى توبى، فىڭ يۇيشياڭ توبى، يان شىشان توبى سىندى نۇرت توپ ①
 اراسىندا، بىيجىڭ مەن تيانجىن النۇدان بۇرىن، جاڭ زولىنىڭ ②
 قارسى ۋاقىتتا ئىتتىپاقلىق بار ەدى. بىيجىڭ مەن تيانجىن النىعان.
 نان كەيسىن، بۇل ئىتتىپاقلىق دەرەۋ بۇرىلىپ، نۇرت توپنىڭ
 اراسىندا شىيەلەنسكەن كۇرەس جاعدايىنا ايالدى، ونىڭ ۇستىنە
 جياڭجىيەشى توبى مەن گۇاڭشى توبى اراسىندا سوعىس ازىرلەنۇدە.
 جۇڭگوداعى ۱۰ ارقايسى توپ جۇنقالار اراسىندا قايىشلىقتار مەن
 كۇرەستەر جيانگەر مەملەكەتتەر اراسىندا قايىشلىقتار مەن كۇرەس-
 تەردى ساۋلەلەندىرۇدە. سوندىقتان ئەك ۱۰ ارقايسى جيانگەرلەردىڭ
 جۇڭگونى بولشەكتەۋ جاعدايى ۱۰ ۇمر سۇرەدى مەن، ۱۰ ارقايسى توپ
 جۇنقالار قايتكەنمەن دە سىرالاسا المايدى، سىرالاسۇدىڭ ۱۰ بارى
 ۋاقىتلىق قانا بولادى. بۇگىنكى ۋاقىتتىق سىرالاسۇ ەرنەڭگى،
 اناعۇرلىم ۇلكەن سوعىسى ازىرلەيدى.

جۇڭگو بۇرژۇازىالىق - دەموكراتىيالىق گىمىنىڭگە وتە مۇقتىاج، بۇل گىمىننىڭدىن پىرولەتارىياتنىڭ باشتىلىنىدىغان ھانا ورسىداۋعا بولادى.

* نۆل — ماۋزىمدۇڭ جولداس خوتان — جياڭشى شەكارا رايونىنىڭ

2- رەنكى بارتىدا قۇرۇلتايىيى *ۋەھىن جازعان قاراردىكى *سىر بولەگى،

نۇرسىيى ناقرىبىي ھىساپاسىي ماسەلەلەر جانە شەكارا رايون پارتىيا

ويهمسك مندهتدري بولاتى.

كۈاڭدۇڭنان باستالىپ چاڭجياڭغا قاراي دامىغان 1926 - جىلدىن 1927 - جىلغا دەپىنگى گىمىڭدە پىرولەتارىيات ئوزىنىڭ ياشىلىق ۇقىسىن تاناندىلىقپەن جۇرگىزىپەگەندىكتەن، مايماندار تابى مەن تۇخاۋ - لىەشىدەر تابى ياشىلىقنى تارتىپ الپ، گىمىڭنىڭ ورنىنا فانگىمىڭدى قوبىدى. سونىمەن بۇرجۇازىالىق - دەموكراتىيالىق گىمىڭ ۋاقىتشا جەڭلىسكە ۇشرادى. جۇڭگو پىرولەتارىياتى مەن دىيەندارى بۇل رەتكى جەڭلىستە اسا ۇلكەن سوققىغا ۇشرادى، جۇڭگو بۇرجۇا - زىياسى دا (مايماندار تابى مەن تۇخاۋ - لىەشىندەر تابى مەس) سوققىغا ۇشرادى. "بىراق سوڭى بىرنەشە ايدان بەرى جۇمىشى تابى مەن دىيەندار تابى كۇڭچانداڭنىڭ ياشىلىمىندا ۇپىمداسا وتىرىپ جۇرگىزگەن قالالارداعى جۇمىس تاستاۋلار مەن اۋىل - قىستاقئارداعى قوزعالاڭدار وڭتۇستىك پەن سولتۇستىككە جەر - جەرىندە ەتەك الدى. جۇنفالار ارمىياسىنىڭ اسكەرلەرى اراسىندا اش - جالاڭاشتىقنىڭ سالدارىنان اسا ۇلكەن تولقۇ بولعالى تۇر. سونىمەن بىرگە بۇرجۇازىا دا ۋاڭ جىڭۋى - چىن كۇڭبو توپىنىڭ جەلىكتىرۋىمەن، تەڭىز جانە چاڭجياڭ جاعالاۋىنداعى جەرلەردە ەداۋىر كەڭ كۆلەمدى گايلىياڭجۇيىلىك قوزعالىستى ④ ورسىتەتۇدە. مۇنداي قوزعالىستىڭ دامۋى - جاڭا ڧاكت.

جۇڭگونىڭ دەموكراتىيالىق گىمىڭنىڭ ھازىرقى، يىتەرناسىونا - دىڭ جانە جۇڭياڭنىڭ نۇسقاۋلارنى ساي، چيانگەيلەردىڭ ھانە ولاردىڭ قۇرالى بولغان جۇنفالاردىڭ جۇڭگوداعى ۇستەمدىگىن قۇلاتىپ تىساپ، ۇلتتىق گىمىڭدى ورنىداۋدى، سونداي - اق ھەر گىمىڭىن جۈزەگە اسىرىپ، تۇخاۋ - لىەشىندەر قابىلىڭ دىيەندارغا جۇرگىزىپ وتىرعان ڧەودالدىق قاناۋىن جويۇدى "وز ىشە الادى.

مۇنداي گىمىگىدىك ئىس جۇزىنىدىك قوزغالىسى 1928-جىلى
5-ايداى جىيان قاندى وقىعاسىنان^⑤ كەين كۇننەن - كۇنگە دامىپ
كەلەدى.

2. جۇڭگودا قىزىل اكىمىياتىنىڭ^⑥ پايدا بولۇشنىڭ جانە ئومىر سۇرۇشنىڭ سەبەپتەرى

ئېرەلدە، تورت توكىرەگىن اق اكىمىيات قورشاپ وتىرغان
اراللىقتا، ئېرەنەمەسە بىرنەشە شاعىن قىزىل اكىمىيات رايوندارىنىڭ
ۇزاق ۋاقىت ئومىر سۇرۇشى دۇنيە جۇزى ەلدەرىنىدە ەشقاشان دا
بولماغان ئىس. مۇنداي عاجايىپ ئىتنىڭ پايدا بولۇشنىڭ وزىنىدىك
سەبەپتەرى بار. ال ونىڭ ئومىر سۇرىپ تۇرۇشى مەن دامۇشنىڭ دا،
ئسوز جوق، وزىنە لايىق شارقتارى بار. بىرىنىشەن، ونىڭ ئار-
قانداي جىيانگەر مەملەكەتتەردە پايدا بولۇشى مۇمكىن ەمەس،
سونداي-اق ئارقانداي جىيانگەرلەر تىكەلەي بىلەپ-ئوستەپ وتىرغان
وتار ەلدەردە دە^⑦ پايدا بولۇشى مۇمكىن ەمەس، ول جىيانگەرلەر
جاننامالاي بىلەپ-ئوستەپ وتىرغان، ئقتسادى مەشەۋ، جارتىلاي
وتار جۇڭگودا عانا ئسوزسىز پايدا بولادى. ويتكەننى مۇنداي عاجايىپ
قۇبىلىس ئسوزسىز ەكىنىشى ئېرەجايىپ قۇبىلىسقا، اتاپ ايتقاندا،
اق اكىمىياتتار اراسىنىداى سوعىستارعا قوسارلاقا پايدا بولادى.
جىيانگەرلەر جانە ەل تىشىندەگى مايپاندار تابى مەن نۇجاۋ-لىەشىدە-
دەر تابى قولداپ وتىرغان ئارقايسى توپ جاڭا، ەسكى جۇنغالار

مىنگونىڭ ئىسمىنى جىلىنەن بەرى ئىسمى مەن ئىسمى قىسىم الماي
 نولاسىز سوعىسىپ كەلەدى، بۇل — جارتىلاي وتار جۇڭگونىڭ
 ەركەشەلىكتەرنىڭ ئىسمى. بۇكىل دۇنيە جۇزىنىدەكى جيانگەر مەملە-
 كەتتەردىڭ بىردە — بىرىندە مۇنداي قۇبىلىس جوق بولپ قانا قويماي،
 جيانگەرلەر تىكەلەي بېلەپ — توسىتەپ وتىرعان وتار ەلدەردىڭ دە
 بىردە — بىرىندە مۇنداي قۇبىلىس جوق، تەك جيانگەرلەر جانا مالاي
 بېلەپ — توسىتەپ وتىرعان جۇڭگودا — وسى مەملەكەتتە عانا مۇنداي
 قۇبىلىس بار. مۇنداي قۇبىلىستىڭ تۇلۇنىڭ ەكى تۇرلى سەبەبى
 بار، يەنى جەرگىلىكتى اۋىل شارۋاشلىق ئىقتىسادى (ئىرتۇتاس
 كاپىتالىستىك ئىقتىساد مەسى) جانە جيانگەرلەردىڭ ئىقتىسادى. اق
 رىنە بولپ الۋ نەگىزىندەكى بولشەكىستەۋ، قاناۋ ساياساتى. اق
 اكىمىياتار اراسىنداعى ۇزاق ۋاقىتتىق بولمىشلىق پەن سوعىستار
 ئىرى تۇرلى شارت — جاعداي تۇدىردى دا، بۇل گۇلچانداڭ باسشىلىق
 ەتكەن ئىرى نەمەسە بىرنەشە شاعىن قىزىل رايونىنىڭ ئورتوت ئوڭ-
 رەگىن اق اكىمىيات قورشاپ تۇرعان اراقىنا پايدا بولۇسنا جانە
 شىدامدىلىق كورسەتىپ تۇرا الۇنا مۇمكىندىك بەردى. جۇنان —
 جياڭشى شەكارا رايونىنىداعى گىجۇي — وسى كوپتەگەن شاعىن
 رايونلاردىڭ ئىسمى. كەيىر جولداستار قىيىن — قىستاۋ جانە قاتەرلى
 كەزدەردە، كوپىنەسە، وسىنداي قىزىل اكىمىياتنىڭ ئومىر سۈرە
 الۇسان كۇماندانادى، سونمەن قورمىشلىق پىيىلىنا سالسادى.
 بۇعان مۇنداي قىزىل اكىمىياتنىڭ پايدا بولۇى جانە ئومىر سۇرۇى
 جونىندە دۇرمىس تۇسىنىڭ تاپپاغاندىق سەبەپ بولادى. ئىز تەك
 جۇڭگودا اق اكىمىياتنىڭ بولمىشلىكى مەن سوعىستارى ۇزدىكىسىز
 بولپ تۇراتىندىن بىلسەك بولغانى، قىزىل اكىمىياتنىڭ پايدا

بولۇپ، ئومىر ئۇرۇشى جانە كۈننەن - كۈنگە دامۇى جونىندە كۇمان -
 دىنبايتىن بولامىز. ەكىشىدەن، جۇڭگودا قىزىل اكىمىيات الدىمەن
 پايدا بولغان جانە ۇزاق ۋاقىت ئومىر ئۇرۇپ وتىرعان جەرلەر
 دەموكراتىيالىق گىمىنىڭ ئىپالى تىمەگەن جەرلەر ەمەس، مىسالى،
 سىچۇان، گۇيچوۋ، يۇننان ولكەلەرى جانە سولتۇستىك چاقناغى
 باسقاندا ولكەلەر ەمەس، قايتا 1926 - 1927 - جىلدارداغى بۇرجۇا -
 زىيالىق - دەموكراتىيالىق گىمىنىڭ بارىسىندا جۇمىشى - دىحان -
 كەرلەر بۇقاراسى جاپىي كوتەرىلگەن جەرلەر، مىسالى، خۇنان،
 گۇاڭدۇڭ، خۇبىي، جياڭشى سىياقتى ولكەلەر. بۇل ولكەلەردىڭ
 كوپتەگەن جەرىندە جۇمىشىلار ۇيىمى مەن دىحاندار قوعامىنىڭ اسا
 كەڭ كولەمدى ۇيىمدارى تەگىندە بولغان، جۇمىشى ئابى مەن دىحان -
 دار ئابىنىڭ دىچۇ ئابى مەن تۇخاۋ - لىەشىندەر ئابىنا قارسى جانە
 بۇرجۇازباغا قارسى كوپتەگەن ئىقتىسادى، ساياسى كۈرەستەرى بولسپ
 وتكەن. سوندىقتان، گۇاڭجوۋدا قالالىق خالىق اكىمىياتى ئۇش كۈن
 ئومىر سۇرگەن، ال حايمىڭ، لۇڭڭ اۋداندارى، شىسى خۇنان،
 وڭتۇستىك خۇنان، خۇنان - جياڭشى شەكارا رايونى، خۇبىيداغى
 خۇاڭ - ان قاتارلى جەرلەردىڭ بارىندە دە دىحانداردىڭ گىچۇي -
 لەرى ⑨ بولغان ەدى. قازىرگى قىزىل ارىياغا كەلسەك، ول دا
 دەموكراتىيالىق ساياسى تاربيە المان جانە جۇمىشى - دىحان
 ئۇقاراسىنىڭ ئىپالىن قابىلداغان گومىن گىمىنىڭ جۇننەن بولسپ
 شىقان بولامىن. دەموكراتىيالىق ساياسى تاربيەنى مۇلدە المان،
 جۇمىشى دىحانداردىڭ ئىپالىن مۇلدە قابىلداغان اسكەرى
 بولمىدەردەن، ايتالىق، يان شىشان مەن جاڭزولىنىڭ اسكەرى
 بولمىدەرىنەن قازىرگى كەزدە قىزىل ارىيانى قۇرپ شىعۇغا بولامىن

قۇرامداردى اجراتىپ الۋاستە مۇمكىن ەمەس. ۇشىنىشىدەن، جەرگىلىكتى ھالىقتىق شاعىن اكىمىياتنىڭ ۇزاق ۋاقت ئومىر سۈرۈ- ئومىر سۈرە الماۋىن بۇكىل ەلدەگى گىمىگىدىك جاعدايدىك بىلگەرى قاراي دامۇ- دامماۋى سىندى شارت- جاعداي بەلگىلەيدى. بۇكىل ەلدەگى گىمىگىدىك جاعداي بىلگەرى قاراي دامىدى ەكەن، وندا شاعىن قىزىل رايونداردىك ۇزاق ۋاقت ئومىر سۈرۈى كۇمانسىز بولپ قانا قويماي، سونىمەن بىرگە ول، ئوز جوق، بۇكىل ەلدەگى اكىمىياتنى قولما العان كوپتەكەن كۈشتەردىك ئىرى بولادى. بۇكىل ەلدەگى گىمىگىدىك جاعداي ۇزدىكىسز بىلگەرى قاراي دامماي، ئىرشاما ۇزاق ۋاقت توقراپ قالاتىن بولسا، وندا شاعىن قىزىل رايونداردىك ۇزاق ۋاقت ئومىر سۈرۈى مۇمكىن ەمەس. قازىر جۇڭگولنىڭ گىمىگىدىك جاعدايى ەل شىندەگى مايباندار ئابى مەن تۇھاۋ- لىەشىندەر ئابىنىڭ جانە ھالقارالىق بۇرچۇازيانىڭ ۇزدىك- سىز بولپ وتىرعان بولسۇشلىكى مەن سوعىستارنى بايلانستى ۇزدىكىسز تۇردە بىلگەرى قاراي دامۇدا. سوندىقتان، شاعىن قىزىل رايونداردىك ۇزاق ۋاقت ئومىر سۈرۈى كۇمانسىز بولپ قانا قويماي، سونىمەن بىرگە بۇل قىزىل رايوندار ۇزدىكىسز دامىپ، بۇكىل ەلدەگى اكىمىياتنى قولما الۋعا كۇن سايىن جاقىنداى تۈسەدى. تورىنىشىدەن، ەداۋىر قۇاتى رەسمى قىزىل ارىماننىڭ ئومىر سۈرۈى قىزىل اكىمىياتنىڭ ئومىر سۈرۈشنىڭ قاجەتتى شارتى بولپ تابىلادى. ەگەر جەرگىلىكتى سىياتتاغى چىۋىدۇيلەر ⑥ عانا بولپ، رەسمى قىزىل ارىما بولماسا، وندا ايخۇتۇاندارعا عانا توتەپ بەرۋگە بولادى دا، رەسمى اق اسكەرى بولمىدەرگە توتەپ بەرۋگە بولماي- دى. سوندىقتان تاماشا جۇمىشى- دىخان بۇقاراسى بولعانىمەن،

ەداۋىر فۋاتى رەسمى قارۋلى كۈشتەر بولماسا، وندا گىجۇيلىك جاعداي جاساۋعا استە بولمايدى، ۇزاق ۋاقىتتىق جانە كۈننەن - كۈنگە دامىتىن گىجۇيلىك جاعداي جاساۋعا تىپى دە بولمايدى. سوبدىقان «جۇمىشى - دىحان قارۋلى گىجۇي» يدەياسى گۇڭچانداك جانە گىجۇيلىك جەرلەردەگى جۇمىشى - دىحان بۇقاراسى تولىق ازىرلەۋگە تىيىستى ماڭىزدى يدەيا بولپ تابىلادى. بەسىنىشەن، قىزىل اكىمىياتنىڭ ۇراق ۋاقىت ۇمرى سۇرۇى مەن دامۋى جوعارىدا باياندىالمان شارتتاردان قىس، تاعى بىر ماڭىزدى شارتتىڭ بولۇن، ياعنى گۇڭچانداك ۇيىمدارنىڭ قۋاتتى بولۇن جانە ونىڭ ساياسا - نىڭ قاتە بولماۋن قاچەت ەتەدى.

3. حۇنان - جياڭشى شەكارا رايونىنىڭ گىجۇيلەنۋى جانە اۋگۇست جەڭلىسى

جۇنڧالار اراسىنداعى بولىنۋىشلىك پەن سوغىستار اق اكىمىياتنىڭ ۇستەمدىك كۈشەن السرەتتى. سول سەبەبتى، جەرگىلىكتى شاعىن قىزىل اكىمىياتتار ۇسى ورايدا تۇدى. بىراق جۇنڧالار اراسىنداعى سوعىس كۈن سايىن تولاسسىز بولپ، وقىرعان جوق. بىر ولكەدەگى نەمەسە بىرىنەشە ولكەدەگى اق اكىمىياتتار ۋاقىتشا تۇراقىعان كەزدە، سول ولكەدەگى ۇستەم تاپتار نەمەسە بىرىنەشە ولكەدەگى ۇستەم تاپتار سۇرسىز بىرلەسە وتىرىپ، وسى قىزىل اكىمىياتتى حويۇعا كۈش قۋاتىن سارقا جۇمسايدى. قىزىل اكىمىياتتى قۇرۇعا جانە بەرىك

ساقىتاۋغا قاجەتتى تۇرلى شارىتتار ازىرلەنە قويماغان جەرلەردە،
 ونىڭ جاۋ خاھىشان اۋدارىلۇ جاۋىي تۇىلادى. بىلىمى خىسدىڭ
 4-اينىن بۇرىنى ورايدا ورناعان بىرسىپىرا قىزىل اكىمىياتتار-
 دىڭ، مىالى، گۇاڭجۇۋ قالاسى، خايفىڭ، لۇفىڭ اۋدادارى،
 خۇنان-جياڭشى شىكارا رايونى، وڭتۇستىك خۇنان، لىلىڭ،
 خۇاڭ-ان وڭىرلەرى سىقىلدى جەرلەردەكى قىزىل اكىمىياتلارنىڭ
 بارىنىڭ نىڭەرىنىدى-كەينىدى اق اكىمىياتلار خاھىشان ويرانداۋىنى-
 داعى داۋلى، مىنە، وسى. 4-ايدان كەينى خۇنان-جياڭشى
 شىكارا رايونىنىڭ گىجۇيلەنۇي دال وڭتۇستىكتەكى بىيەپ-توستەۋ-
 شى كۇشتەردىڭ ۋاقىتسا تۇرافتاعان كەزىنە تۇرا كەلدى، خۇنان،
 جياڭشى ولكەلەرىنەن «شايبۇل جاساپ جويۇ»غا جىبەرىلگەن اسكەرى
 بولمىدەردىڭ كۇشى قاي-قاي كەزدىڭ بارىندە 8-9 تۇانىنان
 جوعارى بولدى، كۈيەيگەندە 18 تۇانغا جەتتى. الايدا بىز 4 تۇانغا
 تولمايتىن اسكەر كۇشىمەن جاۋا قارسى 4 اي بويى كۇرەس
 جۇرگىزىپ، گىجۇيلىك رايونداردى كۇننەن-كۇنگە كەلەيتتىك،
 جەر گىمىڭىن كۇننەن-كۇنگە تەرەڭدەتتىك، خالىقنىق اكىمىيات
 ۇيسمدارىن كۇننەن-كۇنگە ۇرىسى الدىردىق، قىزىل ارىيا مەن
 چۈيدۇيدى كۇننەن-كۇنگە ۇلمايتتىق، بۇعان خۇنان-جياڭشى
 شىكارا رايونىنداعى گۇڭچانداڭ ۇيسمدارى (جەرگىلىكى پارنىيا
 ۇيسمدارى مەن ارىياداعى پارنىيا ۇيسمدارى) ساياساتىنىڭ دۇرىستىعى
 سەبەپ بولدى. ول كەزدە پارتىيا ەركەشە ۋىيۋانخۇيى مەن پارتىيا
 خۇن ۋىيۋانخۇيىنىڭ ساياساتى: جاۋمەن باقىل كۇرەسۇ، لۇشياۋشان
 تاۋ سىلەمنىڭ^(۱) ورتا بولەگىندە اكىمىيات قۇرۇ، قاشقىندىققا قارسى
 نۇرۇ؛ گىجۇيلىك رايوندارداعى جەر گىمىڭىن تەرەڭدەتە جۇرگىزۇ؛

ارمىيادىكى پارتىيە ئۇيىمىدا رى جەرىگىلىكتىكى پارتىيە ئۇيىمىدارىنىڭ دامۇشا كۈمەكتەش، جىڭگۇي اسكەرى بولمىدەر جەرىگىلىكتىكى قارۋىلى كۈشتەردىڭ دامۇشا كۈمەكتەش؛ قىزىل ارمىيانىڭ اسكەر كۈشىنى ئويىتاپ، ورايى كەلگەندە قارىسى الداعى جاۋعا ئوتىپ بەرۋ، اسكەر كۈشىنى بولپ جىبەرۋگە قارىسى تۇرىپ، جاۋدىڭ جەكە - جەكە ئالغانداۋىنان ساققانۇ؛ گىجۇيلىك رايونداردى ۇلمايتۇدا ئولقن فورماسىندا ئىگەرلەۋ ساياساتىن قولدانۇ، باسا - كۈكتەپ ئىگەرلەۋ ساياساتىنا قارىسى تۇرۇ بولدى. وسى سىلۋەلەردىڭ ۇيلەسىمدى بولغاندىمى، ونىڭ ۇستىنە جەر جاعدايىنىڭ كۈرەسكە ئىپىمدى بولغاندىمى، حۇنان، جياڭشى ولكەلەرىندەن شاۋىل جاساپ كەلە جاتقان اسكەرى بولمىدەردىڭ "بىر اۋىزدى بولماعالدىمى سەبەپتى مانا، 4 - ايدان 7 - ايعا دەيىنگى 4 اي شىندە "ار جولى جەڭىستەرگە جەتپ وتىردىق. جاۋ بىزدەن بىرنەشە سەكۈپ بولسا دا، بۇل گىجۇيدى ئالغانداي الماعانى بىلاي تۇرسىن، ئىپىتى بۇل گىجۇيدىڭ كۈننەن - كۈنگە كەڭەيۋىن دە توسا المادى، بۇل گىجۇيدىڭ حۇنان، جياڭشى ولكەلەرىنە نىيالى كۈن ساپىن كەڭە - يۈدە. اۋگۇست جەڭىلىسىنىڭ سەبەبى بۈكىلدەي مىنادا، "بىر بولم جولداسىار" دال سول مەزگىلدىڭ "وزى بىلەپ - توسەۋشى تاپتار ۋاقىتشا تۇراقتاعان مەزگىلەكەندىگىن تۇسىنەي، كەرسىنە، بىلەپ - توسەۋشى تاپتار ساياسى جاتقان بۇزىلىسقان كەزدە قولدان - لاتىس جانلۇەنى قولدانىپ، اسكەر كۈشى بولە وتىرىپ باسا - كۈكتەپ ئىگەرلەدى دە، شەكارا رايونىدى دا، وگتۇستىك حۇناندى دا جەڭىلىسكە ۇشراقتى. حۇنان شىڭسۇيىنىڭ وكىلى دۇشۇجىڭ جولداس سول كەزدەگى جاعدايدى تەكەرىپ كۆرمەي، پارنىيا

ەرەكشە ۋىيۇانخۇيىنىڭ، پارتىيا جۇن ۋىيۇانخۇيىنىڭ جانە يۇڭشىن شىيانۋىيىنىڭ بىرلەشكەن "ماجىلىسىنىڭ قارارىمەن ەسەپتەسپەي، خۇنان شىڭۋىيىنىڭ بۇيرىمەن فورمالدى تۇردە اتقارۋىدى ەنا "بىلىپ، قىزىل ارىيا 29- تۋانىنىڭ كۇرەستەن جالتارىپ "وز مەكەنىنە قايتۇپىكىرىن قوستادى، ونىڭ قاتەلىكى، شىنىندا، توتەنشە ۇلكەن. مۇنداي جەڭلىس جاعدايى، 9- ايدان كەيىن پارتىيا ەرەكشە ۋىيۇانخۇيى مەن پارتىيا جۇن ۋىيۇانخۇيىنىڭ قاتەلىكتەردى تۈزەتۋ شارالارىن قولدانۇى ناتىجەسىندە وڭالدى.

4. خۇنان- جياڭشى شەكارا رايونىنىڭ گىجۇيلىك جاعدايىنىڭ خۇنان، خۇبىي، جياڭشى ولكەلەرىندە ۇستاعان ورنى

خۇنان- جياڭشى شەكارا رايونىندا نىڭگاڭدى ورناللىق ەتكەن جۇمىشى- دىحان قارۋلى گىجۇيىنىڭ ماڭىزى استە شەكارا رايون- داعى بىرنەشە اۋدانمەن شەكتەلمەيدى، بۇل گىجۇي خۇنان، خۇبىي، جياڭشى ولكەلەرىندەگى جۇمىشى- دىحانداردىڭ قوزعالاڭ جاساپ، وسى "ۇش ولكە اكىمىياتىن قارتىپ الۋى بارىسىندا اسا ۇلكەن ماڭىز الادى. شەكارا رايونىداعى جەر گىمىگى مەن حالىقتىق اكىمىيات- نىڭ نىقبالىن خۇنان، جياڭشى ولكەلەرىنىڭ موناۋ ورتا جانە سولتۇستىك بولەكتەرىندە، "تپتى خۇبىي ولكەسىندە دەيىن جەتكىزۋ؛ قىزىل ارىيانى كۇرەس بارىسىندا كۇن سايىن "وزىنىڭ سائىن ارتىرىپ جانە ساپاسىن جوعارىلاتىپ، كەلەشەكتە "ۇش ولكەدە

جالپى قوزغالاڭ بولغان كەزدە *وزىنىڭ قاچەتتى مىندەتىن انقارا
الاتىن ەتۋ؛ *ار اۋدانداى جەرگىلىكتى قارۋلى كۇشتەردى، ياعنى
چىۋىيدۇيلەر مەن جۇمىشى - دىحان قوزغالاڭشى دۇيلەرىن *وزىنىڭ
سانىن ارتىرىپ، ساپاسىن جوعارىلاتىپ، قازىرگى كەزدە ايحۇتۋان -
مەن جانە شاعىن اسكەرى بولىمدەرمەن سوعسا الاتىن، كەلەشەكتە
بۇكىل شەكارا رايون اكىياتىن قورعاي الاتىن ەتۋ؛ جەرگىلىكتى
قىزمەتكەرلەردى قىزىل ارىمىداعى قىزمەتكەرلەردىڭ كومەگىنە يەك
سۇيەپ الۋدى بىرتە - بىرتە ازايىتىپ، بۇكىلدەي *وز الدىنا قىزمەت
ىستەي الاتىن ەتۋ، شەكارا رايون قىزمەتىنە شەكارا رايون قىزمەت -
كەرلەرىن قويۋ، قىزىل ارىمىانى جانە كەڭەيتىلگەن گىجۇيىلىك
رايولىدى قىزمەتكەرلەرمەن ونان *ارى قامداي الاتىن بولۇ -
وسلاردىڭ *بارى شەكارا رايون پارتىيا ۇيىمىنىڭ حۇنان، خۇبىي،
جياڭشى ولكەلەرىندە قوزغالاڭدى دامىتۋداعى مەيلىنشە ماڭىزدى
مىندەتتەرى بولپ تابىلادى.

5. ئىقتىسادى ماسەلە

اق كۇشتەردىڭ *تورت توڭىرەكتەن قورشاۋىدا تۇرغاندا، ارىمىعا
جانە خالىققا قاچەتتى كۇندەلىكتى تۇتىنىۋ بۇيىمىدارى مەن ئاق
اقشانىڭ كەمىش بولپ وتىرعاندىقى اسا ۇلكەن ماسەلەگە اينالدى.
*بىر جىلىدان بەرى شەكارا رايون اكىياتى گىجۇيىلەگەن جەرلەردە،
جاۋدىڭ قاتاڭ قىڭسولاۋى سەبەبىتى، قۇز كەزدەمە، *دارى ماته
ريالدارى سىقىلدى كۇندەلىكتى قاچەتتى بۇيىمدار ۇنەمى توتەنشە
كەمىش جانە توتەنشە قىمبات بولپ كەلەدى، سوندىقتان جۇمىشى،

دىھان، ۋىساق بۇرجۇازىيا^① بۇقاراسى مەن قىزىل ارىيا اسكەرلەرى بۇقاراسىنىڭ نۇرمىسىدا بەيىقام بولا الماۋىشلىق بۇدى، كەيدە ئىپتى شەگىنە جەنتى. قىزىل ارىياغا ئىبر جاعىبان سوعىس جۇرگە. زۇگە، ەندى ئىبر جاعىبان ازىق-تۇلىك ارىرلەپ الۇعا تۇرا كەلەدى. ئىشەر استىقتان ئىس، كۇنىنە تاماق قاراجانى ئۇشىن 5 فىننان بەرۇگە دە اقشا جەتپەي وتىر، تاماقتا كەنەۋ بولماغان سوڭ اۋرۇلار كۈبەيىپ بارادى، دوختىرخانا لاردا جاتقان جارالى اسكەرلەردىڭ ھالى ئىپتى مۇشكىل. مۇنداي قىنىشلىقتاردان، بۇكىل ەلدە جالىپى اكىمىياتتى قولعا العانغا دەيىن، ارىنە، قۇتىلۇعا بولمايدى، ئىبراق مۇنداي قىنىشلىقتاردى ئىبرشاما شەشىپ، تۇرمىستى ئىبرشاما جاقسارتىۋ، اسرەسە قىزىل ارىيانىڭ ازىق-تۇلىگىن ئىبرشاما تولىقتىرا ئۇسۇ توتەنشە قاچەت. شەكارا رايون پارتىيا ۇيىمى ەگەر ئىقتىسادى ماسەلە جۈمىندە بىرەر لايىقتى شارا ئابا الماسا، جاۋ كۇشنىڭ تۇراقلىمى ەلى دە ئىبرشاما ۇزاق مەرزىمگە سوزىلاتىن جاعدايدا، گىجۇيلەر اسا ۇلكەن قىنىشلىقتارغا كەزدەسەدى. بۇل ئىقتىسادى ماسەلەنى لايىقتى شەشۇ، شىنىندا، ئاربىر پارتىيا مۇشەسىنىڭ نازار اۋدارۇشقا تائىدى.

6. اسكەري گىنجۇيدى ماسەلەسى

شەكارا رايون پارتىيا ۇيىمىنىڭ تاغى ئىبر ەندەنى نار، ول — ۇشنىڭ^② مەن جىۋلۇڭ سىندى ەكى اسكەري گىنجۇيدىدى نىماتۇ. نوگىسىن، لىگىنيان، نىگگاڭ، سۇيچۋان اۋداندارىنىڭ تۇيىلسىكەن ەرسەدەگى ۇۋجىڭ ئاۋلى رايونى جانە يۇگىشىن، نىگگاڭ، چالىڭ،

ليانجۇا اۋداندارىنىڭ تۇيىلىسكەن وڭىرىندەگى جىۋلۇڭشان تاۋلى رايونى — جەر جاعدايى تاماشا وسى. كى جەر، اسىرەسە، *ارى بۇ- فارانىڭ فولداۋىنا يە بولغان، *ارى جەر جاعدايى بەكىنسكە توتەشە كىيىلى ۋۇجىڭ قازىرگى كەزدە شەكارا رايونىدا ماڭىزدى اسكەرى كىچۇيدى بولپ قانا قويماي، حۇنان، خۇبىي، جياڭشى ولكىلە- رىندە قوزعالاڭ دامىتىن كەلەشەكتە دە ماڭىزدى اسكەرى كىچۇيدى بولا بەرمەك. بۇل كىچۇيدىلەردى نىعايتۇدىڭ *ادىسى: *بىرىشى، نولق اسكەرى بەكىنستەر جاساۋ؛ *كىشى، جەتكىلىكتى ازىق- ئۇلىك داپىنداۋ؛ *ۇشىشى، *بىرشاما جاقسى قىزىل ارىيا دوختىر- حا- نالارىن قۇرۇ. وسى *ۇش *ىستى شىن مانىندە جاقسى ئىستەۋگە شەكارا رايون پارتيا ۇيىسى كۇش سالۋعا *ىيس.

ەسكەرتۈلەر

① ماۋزىدۇلۇڭ جولدىاس بۇل ارادا ۇلتىق بۇرجۇازيانى ايتىپ وتىر. ماۋزىدۇلۇڭ جولدىاس 1935- جىلى 12- ايدا جازمان «جايون جيانگەرلىگىنە قارسى تۇرۇدىڭ سىلۋىسى تۇرالى» جانە 1939- جىلى 12- ايدا جازمان «جۇڭگو كىيىلى جانە جۇڭگو كۇڭچانداڭى» دەگەن شىعارمالارىندا مايبان *ىرى بۇرجۇازيا مەن ۇلتىق بۇرجۇازيانىڭ يارقىن ەكجەي- نەكجەيلى تۇسىندىرگەن بولاتىن.

② *نورت نوپ — جىياڭ جىيەشى توبى، گۇاڭشى جۇنغالارى — لى زۇڭگىرىن. ناي جۇڭشى توبى، فىڭ بۇيشاڭ توبى، سانشى جۇيەسى — يار شىئار توبى بىرلەسىپ جالڭ زولىنگە قارسى سوعىس جۇرگىرىپ، 1928- جىلى 6- ايدا بىيجىڭ مەن تيانجىندى باسىپ الدى.

③ جالڭ زولىن — فىڭتيان توبىنداى جۇنغالاردىڭ باستىعى.

1924 - جىلى جىلى تويى مەن فىڭتيان تويى اراسىنداى مەكىشى رەتكى سوعىنا ۋە پىيغۇ جەڭلىكتەن كەيسىن، جاڭ زولىن سولتۇستىكتە اسا قىيالىدى جۇنفاغا اينالدى. ول 1926 - جىلى ۋە پىيغۇمەن بىرلەسىپ بىسجىڭدى باسپ الدى. 1928 - جىلى 6 - ايدا بىيچىڭنەن دۇڭشىغا شەگىنىپ بارا جاتقاندا، ونى تەگىننەن قۇرال رەتىندە پايدالانىپ كەلە جاتقان جاپون جيانگەرلەرى جولدا يارتتاشىپ ئولتوردى.

④ 1928 - جىلى 5 - ايدىڭ 3 - كۈنى جاپون قاراقشىلارى جيان قالاسىن باسپ العاننان جانە جياڭجىەشى اشقتان - اشق، ارسىزدىق سىتەپ جاپون باسقۇنشىلارمەن مىراسقاننان كەيسىن، 1927 - جىلدە دامى فائىگىيىڭدىك جىڭياندى قولدامان ۇلتىنق بۇرچۇازيانىڭ ئېىر بولەگى ئوز مۇددەسىنە بولا جياڭجىەشى اكىمىياتنا قارسى، اكىمىيات سىرتىدا فاندۇپاي بولپ بىرتە - بىرتە قالپىتاسا باستادى. سول كەزدە ۋاڭجىڭۋى، چىن گۇڭبو سياقتىلاردىڭ وسى ورايشىل فائىگىيىڭدىك ساياسىي توبىداىسلار سول ارەكەت بارىسىندا قىمىل جاساپ، گو مىنداڭ شىندەگى «وزگەرتىپ قۇرۇشلار تويى» دەيتىندى قالپىتاشتىردى.

⑤ 1928 - جىلى جياڭجىەشى انگلىيا، امەرىكا جيانگەرلىگىنىڭ قولداۋىمەن سولتۇستىكتە اتتاشىپ، جاڭ زولىنگە شابۇسىل جاسادى. جاپون جيانگەرلىگى انگلىيا مەن امەرىكانىڭ قىيال كۇشتەرىسىنىڭ سولە تۇستىكتە قازاي ورسىنەۋىن تومۇ ئۇشىن اسكەر شىعارىپ شاندىۋاڭ ولكەسىنىڭ ورتالىمى جيان قالاسىن باسپ الدى. تىيانجىن - پۇكوۋ تەمىر جول قاتناسىن ئۇزىپ تاستادى. 5 - ايدىڭ 3 - كۈنى جاپونىيا شاپقىشى اسكەرلەرى جيان قالاسىندا كوپتەگەن جۇڭگولۇقلاردى قىردى. بۇل قىرعىداۋ «جيان قاتدى وقىعاسى» دەپ اتالدى.

⑥ جۇڭگو قىزىل اكىمىياتى ۇيىمدىق فورماسى جاعىنان سوۋەتتىك اكىمىياتقا ۇساڭقىرايدى. سوۋەت، ياعنى وكىلدەر كەڭەسى - روسىيا - نىڭ جۇمىسى تاىى 1905 - جىلى گىمىيىڭ كەزىندە جاساعان ئېىر ئۆزلى ساياسىي ئۆزىم - لەنىن مەن ستالىن ماركسىزىم ئارارىياسىن

ئەگىزگە ئالپ، سوۋەتتىك رەسپۇبلىكا كاپىتالىزىمىدىن سوتسالىزىمگە
جەتۈدەگى وتپەلى داۋىرىدە مەڭ لايسىق قوعامدىق ساياسى ۋەسىدىق
فورما دەگەن فورتىنىدا كەلدى. 1917-يىلى روسىيا وكناسىر
سونىپلىسنىك گىمىنىكى لەنىندىك-ستالىندىك بولغەۋىكىەر پارتىياسىنىڭ
ئاسشلىقىدا، تۇڭغىش رەت دۇمىيە جۇرىنىدە وسىنداي پىرولەتارىيات
دىكتاتۇراسىنىدىق، سوتسىيالىستىك سوۋەتتىك رەسپۇبلىكانى جۇزەگە
اسىردى. جۇڭگودا 1927-يىلى گىمىنىكى جەڭلىسكە ۋىسراھانىنان
كەينى، جۇڭگو گۇڭچانداڭلى ماۋ زىدۇڭ جولداسىنىڭ باشلىقىدا
جەتەكشىلىك ەتكەن جەر-جەردەگى خالىقنى گىمىنىكى كوتەرىلىستەر
وكتىلدەر كەڭەسەن خالىقنىكىكىمىياتىنىڭ فورماسى ەتتى. ۋىسراق جۇڭگو
گىمىنىكىنىڭ بۇل كەزەڭسىدە مۇندايكىمىياتىنىڭ سىپاتى پىرولەتارىيات
بىشلىق ەتەتىن، جيانگەزلىككە، فەودالىزىمگە قارسى تۇرانىن، جاڭا
دەموكراتىيالىق گىمىنىكىگە ۋان خالىق دەموكراتىيالىق دىكتاتۇراسى
بولدى، بۇل سوۋەت ودامىنىڭ پىرولەتارىيات دىكتاتۇراسىنىدىق كىپ-
تىنان سىپاتى جاعىنان پارىقتى ەدى.

⑤ دۇنيە جۇزىلىك ەكىنشى سوۋىس كەزىنىدە، نۇرسىن، ئىگلىيا،
امەرىكا، فرانىيا، گوللاندىا جيانگەزلىرى يىلەپ-توستەگەن شىستىمى
ۋىسسىپىرا وتار ەلدەردى جاپون جيانگەزلىرى باسپىلىدى، ول
ەلدەردەگى جۇمىشى، دىھان، قالا ۋىساق بۇرچۇازىا بۇقاراسى جانە
ۋىلتىق بۇرچۇازدار گۇڭچانداڭلىنىڭ باشلىقىدا، ئىگلىيا، امەرىكا، فرانىيا،
گوللاندىا جيانگەزلىرى مەن جاپون جيانگەزلىرى اراسىندا ە قايىشلىق-
تارداپ پايدالانىپ، فاشىستىكى شاپقىنشىلىققا قارسى كەڭ بىرلىككەپ
ۋىسىدستىردى، جاپون باسقىنشىلارنا قارسى گىمىنىكىدىلەر قۇردى،
حابور باسقىنشىلارنا قارسى ماشاقاتتى پارتىزاندىق سوۋىس جۇرگىردى،
ۋىسەر دۇنيە جۇزىلىك ەكىنشى سوۋىستان نۇرسىنى ساپاسى اڭوار
وزگەرە ئاسىدادى. دۇنيە جۇزىلىك ەكىنشى سوۋىس اياقتاپ، جاپون
جيانگەزلىرى قۇلالانىسمەن، امەرىكا، ئىگلىيا، فرانىيا، گوللاندىا جيانگەزلىرى

كەرلەرى بۇرىسى ومارلارنىداغى ۇستەمدىگىن جۇرگىزە بەرۋدى كور- دەدى، "بىراق وتار ەلدەردەگى خالىقتار جاپون باسقۇنچىلارغا درىسى سوعىستا ەداۋىر قۋاتتى قارۋىلى كۇشتەردى شىنىقتىرىپ شىعاردى، ولار باياغىنىشا تۇرمىس كەشەرۋدى قالامادى؛ ونىڭ ۇستىنە سۇۋەب وداعە- سىڭ قۋاتتى بولغاندىغى، امەرىكىدان باسقا بارلىق جيانگەر مەسەكەت- نەردىڭ سوعىستا نە اۋدارىلغاندىغى، نە السىرەگەندىگى، وتە- مۈتە جۇڭگو گىمىنگى جەڭسىنىڭ جيانگەرلىك شەپتى جۇڭگودا قىراتقاندىغى سەبەپتى دۇنيە "جۇزى بويىشا يۇكىل جيانگەرلىك تۇزىمىدە اسا زور شايقالىس پايدا بولدى. "سويتىپ، شىعىستاغى وتار ەلدەردىڭ، كەسندە كەيسىر وتار ەلدەردىڭ خالىقتارى دا جۇڭگوداغىداي ۇلكەندى- كىشىلى گىمىڭدىك گىنجۇيدىلەردى جانە گىمىڭدىك اكىياتتاردى ۇزاق ۋاقىت ساقناپ تۇرا الۇ مۇمكىندىگىنە يە بولدى، اۋىل- قىستاق ارىقلى قالالار لاردى قورغاۋما الاتىن گىمىڭدىك سوعىستى ۇزاق ۋاقىت ئىپادىلىقپەن جۇرگىزۇ مۇمكىندىگىنە يە بولدى، سونىمەن بىرگە وسى ارىقلى بىرنە- بىرنە سىگەرەلەپ قالالاردى الۇ جانە سول وتار ەلدە بۇكىل ەل كۈلەمسىندىك جەڭسىكە قول جەتكىزۇ مۇمكىندىگىنە يە بولدى. وسىنداي جاڭا اخۋالدارغا ساي ماۋزىدۇلۇ جولداسنىڭ جيانگەرلىك تىكەلەي بىلەپ- تۈستەگەن وبارلار جاعدايىنداغى بۇل ماسەلە جونىدە 1928- جىلى جاساغان بايىمداۋىندا وزگەرىستەر بولدى.

④ بۇل ارادا 1927- جىلى جيانگە جەشى مەن ۋالە جىڭخۇي بىرىنەن سولۇ "بىرى گىمىڭگە وپاسىزدىق سىتەگەنسەن كەيسىن، جەر- جەردەگى خالىقتىڭ كۇڭچايداڭنىڭ باشلىغىنىدا فانگىمىڭدىك كۇشەردە قارىسى تۇڭغىشى رەت ئوزاعان قارىسى سوققى ارەكەتتى ايتىلىپ وتىر. كۇڭچىجۇۋ فلامىندا 1927- جىلى 12- ايدىڭ 11- كۇنى جۇمىسشىلار مەن گىمىڭشىل اسكەرلەر بىرىگىپ كۈتەرەلمىس جاساپ، خالىقتىق اكىمىيات فورىپ، جيانگەرلەردىڭ تىكەلەي كۈمەگىنە سۇيەنگەن فانگىمىڭدىك اسكەرى بولىمىدە رگە قارىسى سۇراپىل ۇرمىس جۇرگىزىدى، "بىراق كۇش جاعدايى

پارىقتىڭ تىم زور بولغاندىنن، ول جولى خالىقتىق كوتەرىلىس جەڭلىسكە ۋىھىرادى. گۇاڭدۇڭ ولكەسىنىڭ شىعسى جاي نەڭىر جاعالا. ۋىداغى خايفىڭ، لۇڭ قاتارلى جەرلەردەكى دىيىپاندار 1923-جىلدار 1925-جىلدا دەيىن، گۇڭچانداڭ مۇھىسى پىڭ باي جولىداستىڭ باسقىلىقىندا قۇاتتى قوزمالىس قالىپتاستىرىپ، گۇاڭجۇۋ قالاسىنداغى گومىن گىمىڭجۇنىڭ مكى رەت شىعسىقا جورىق جاساپ چىن جىۋگىمىڭنىڭ فانگىمىڭدىك تۈپىن جەڭىپ شىعۇنا اسا زور كۈمەك بەردى. 1927-جىلى 4-ايدىڭ 12-كۈنى جىالە جىيەشى گىمىڭگە قارسى شىققانىنان كەيىن، بۇل جەرلەردەكى دىيىپاندار 4-ايدا، 9-ايدا، 10-ايدا ئىلگەرىندى. كەيىندى مۇش رەت كوتەرىلىس جاساپ، خايفىڭ، لۇڭ وڭىرلەرىندە گىمىڭدىك اكىمىيات قۇرىپ، ونى 1928-جىلى 4-ايدا دەيىن ساققاندى، خۇنان ولكەسىنىڭ شىعسى بولەگىندە كوتەرىلىس جاساغان دىيىپاندار 1927-جىلى 9-ايدا لىۋياڭ، يىڭجىالە، لىياڭ، جۇچۇۋ وڭىرلەرىن باسىپ الدى. سونىمەن مېر ۋاقىتتا، خۇيىي ولكەسىنىڭ شىعسى-سول-تۈستىك بولەگىندەكى شياۋگان، ماجىڭ، خۇاڭ-ان سىقىلدى جەرلەردە 10 مىڭداغان دىيىپاندار قارۋلى كوتەرىلىس جاساپ، خۇاڭ-ان اۋدانى-نىڭ ورتالىعىن 30 نەشە كۈن ۇستاپ تۇردى. خۇنان ولكەسىنىڭ وڭتۈستىك بولەگىندەكى يىجىالە، چىنجوۋ، لىياڭ، يۇڭشىڭ، زىشىڭ اۋداندارىندا كوتەرىلىس جاساغان دىيىپاندار 1928-جىلى 1-ايدا گىمىڭدىك اكىمىيات قۇرىپ، ونى 3 اي ساقىاپ تۇرغان بولاتىن.

⑧ چۈمىدۇي-گىمىڭدىك گىنجۇيدىلەردەكى وندىرىستەن فول ۇزبەيتىن بۇقارالىق قارۋلى ۇيىم.

⑩ لوشياۋشان تاۋ سىلەمى-جىياڭشىي ولكەسى مەن خۇنان ولكەسى-نىڭ شەكاراسىداغى ۇلكەن تاۋ سىلەمى، جىيىڭگاڭشان تاۋى لوشياۋشان تاۋ سىلەمنىڭ ورتا بولەگىندە.

⑪ ماۋ زىدۇڭ جولىداس بۇل ارادا ۇساق بۇرجۇازىيا دەپ دىيىپانداردان باسقا قولونەرشىلەردى، ۇساق ساۋداگەرلەردى، "تۈرلى مەركىز

كاسىپتەگىلەردى جانە ۇساق بۇرچۇازىيادان شىققان زىالىيلاردى ايتىپ وتىر. جۇڭگودا مۇنداي قوعامدىق قۇرامدار، كوپىنەسە، قالا-جىڭداردا بولادى، "بىراق اۋىل-قىستاقئاردا دا مەداۋىر ساندى ۇسنايدى. جۇڭگو قوعامىنداى تاپئاردى ئالداۋ» دەگەن شىعارمادان پايدالانىڭىز.

⑫ ۇۇجىڭ ئاۋىلى رايونى دەپ جياڭشى ولكەسىنىڭ بىنس بولە-گىندەگى يۇڭشىن، نىڭگاڭ، سۇيچۇان اۋداندارى مەن حۇئان ولكەسى-نىڭ شىسى بولەگىندەگى لىڭشىيان اۋدانىنىڭ اراسىنا وربالاسقان جىڭگاڭشان تاۋى ايتىلىپ وتىر. ويتكەنى جىڭگاڭشامدا داجىڭ، شياۋجىڭ، شاڭجىڭ، جۇڭجىڭ، شىاجىڭ دەيتىن جەرلەر بار.

جيڭگاڭشانداغى كۇرمىس*

(1928 - جىلى 11 - ايدىك 25 - كۈنى)

خۇنان - جياڭشى شەكارا رايونىنىڭ گىجۇيلەنۋى
جانە اۋگۇست جەڭىلىسى

بىر ەلدە، تۈرت تۈگرەگىن اق اكىيات قورشاپ وتىرعان
ارالقتا بىر نەمەسە بىرەشە شاعىن قىزىل اكىيات رايوندارىنىڭ
تۇلۇۋى قازىرگى دۇنيە جۇزىندە جۇڭگودا عانا بولپ وتىرعان ئىس.
بىزدىڭ ئالداۋسىمىزدا، ونىڭ پايدا بولۇ سەبەپتەرىنىڭ بىرى
جۇڭگودا مايباندار تابى مەن نۇخاۋ - ليەشىندەر تابى اراسىدا ۈز -
دىكىر بولسۇشلىك پەن سوعىستار بولپ جاتقاندىغىندا. مايباندار
تابى مەن نۇخاۋ - ليەشىندەر تابى اراسىندا بولسۇشلىك پەن
سوعىستار ۇزدىكىسىز بولا بەرسە، جۇمىشى - دىحان قارۋلى گىجۇيى
دە ۇزدىكىسىز ئومىر سۈرە الادى جانە دامى الادى. مۇنان تىس،
جۇمىشى دىحان قارۋلى گىجۇيىنىڭ ئومىر سۈرۋى مەن دامۋى

مىسا شارتتاردى دا ازىرلەۋدى قاجەت مەدى: (1) تاماشا بۇقارا بولۇ؛ (2) تاماشا پارتيا ۋىيىمدارى بولۇ؛ (3) مەداۋىر قۋاتتى قىزىل ارىيا بولۇ؛ (4) سوعسى جۇرگىزۋگە قولايلى جەر تۇزىلىسى بولۇ؛ (5) جەتكىلىكتى ازىق - تۇلىكىپەن قامدايتىن ئىقتىسادى قۇۋات بولۇ.

بىلەپ - تۈستەۋشى تاپتار اكىمىياتى ۋاقتشا تۇراتقان كەزدە جانە بۇزىلىشقان كەزدە گىجۈيلىك رايوندار ئورت توڭرەگىن قورشاعان ۋستەم تاپتارغا تۇرلىشە جانلۇە قولدانۇعا ئىيس، بىلەپ - تۈستەۋشى تاپتار شىكى جاققان بۇزىلىشقان كەزدە، مىسالى، خۇنان، خۇبىي ولكەلەرىندە لى زۇڭرىن مەن تاڭ شىڭجى سوعسى تۇسىندا - مىسالى كەزدە^①، گۇاڭدۇڭ ولكەسىندە جاڭ فاكۇي مەن لى چىشىن سوعسى تۇسىندا مىسالى كەزدە^②، بىزدىڭ جانلۇەمىز بىرشاما پاسا - كۆكتەپ ئىگەرلىەي بەرۇ، گىجۈيلىك جەرلەردى اسكەرى كۈشپەن دامىتۇدى بىرشاما كەڭىنەن جۇرگىزۇ بولادى. دەگەنمەن، اق تەرورلىق كەلە قالغان كەردە ابىرجىماي، بەرىك تۇرۇ ئۇشىن ورتا - لىق رايونىڭ بەرىك نەگىزىن قالاۋعا كۆڭىل بولۇ دە بۇرىنمىسىنشا قاجەت بولادى. بىلەپ - تۈستەۋشى تاپتاردىڭ اكىمىياتى بىرشاما تۇراتقان كەزدە، مىسالى، بىيىلى 4 - ايدان كەيىن وڭتۇسىنكە - تەڭى ولكەلەردە بولامىنىداي كەزدە، بىزدىڭ جانلۇەمىز بىرتىندەپ ئىگەرلىەۋ بولۇعا ئىيس. بۇل كەزدە اسكەرى بىستەردە اسكەر كۈشى بولپ، پاسا كۆكتەپ ئىگەرلىەي بەرۇدەن قانتى سافتانۇ قاجەت، جەرگىلىكتى جۇمىستار جاعىندا (جەر بولۇ، اكىمىيات

* نۇل - ماۋزىدۇڭ بولدىسى جۇڭگۇڭ خۇڭياڭغا جازماي بايانىدا.

ورناۋ، پارتىيانى ورگەندەتۋ، جەرگىلىكتى قارۋلى كۈشتەردى ۇيسە-
 داستىرۋ) ادام كۈشىن بىتىراتىپ جىبەرۋدەن جانە ورتالىق رايوندا
 بەرىك نەگىز ورناتىۋعا نازار اۋدارماۋدان قاتتى ساقستانۇ كەرەك.
 جەر-جەردە تولىپ جاتقان شاعىن قىزىل رايونداردىڭ جەگىلىسكە
 ۇشراۋى نە كىگۋان جاقىنا شارت ازىرلەنبەگەندىكتەن، نە جۇگۋان
 جاقىنا سىلۋەدە قاتەلىك بولعاندىقتان تۋدى. ال سىلۋەدە قاتەلىكتىڭ
 بولۋى بۇكىلدەي بىلەپ-تۈستەۋشى تاپتار اكىميانىڭ ۋاقتىشا
 تۇراقتاغان كەزى مەن بۇزىلىسقان كەزى سىندى بىر-بىرىنە
 ۇقسامايتىن ەكى تۋرلى كەزدى ايقىن ايسرا بىلمەگەندىكتەن بولدى.
 كەيىر جولداستار بىلەپ-تۈستەۋشى تاپتار اكىميانى ۋاقتىشا
 تۇراقتاغان كەزدە دە جاۋ جاقىنا ايچۇتۋاننان باسقادا رەسمى ارمىيانى
 توپتاپ شابۋىل جاماۋ سىندى ئىس بولاندىن مۇلدە بىلمەيتىن-
 دەي، اسكەر كۈشىن بولپ، باسا-كۈكتەپ ئىلگەرىلەۋدى قۋاتتادى،
 تىپتى كەڭ-بايتاق جەرلەردى چۈيىدۇيمەن عانا قورعاۋدى قۋات-
 تادى. جەرگىلىكتى قىزمەت جاعىندا ورتالىق رايونداردىڭ بەرىك
 نەگىزىن قالاپ الۋعا مۇلدە كۈگىل بولمەي، جۇگۋاندىق كۈشتەردىڭ
 مۇمكىندىگىمەن ەسەپتەسپەي، شەكسىز كەگەيتە بەرۋدى مانا كوز-
 دەدى. ەگەر بىرەر ادامنىڭ اسكەرى جاقىنا بىرتە-بىرتە كەگەيتىۋ
 ساپاساتىن قولدانۋدى قۋاتتاپ، جەرگىلىكتى قىزمەتتەر جاعىندا كۈش-
 تەردى توپىاي وتىرىپ ورتالىق رايوننىڭ بەرىك نەگىزىن قالاپ
 الۋدى قۋانتاپ، وسىلار ارقىلى ۇزىن جەگىلىمەس ورنىغا شىعارۋعا
 ۇمىلعاسىن اڭمارسا، مۇنى «باۋشۋجۋي» دەپ اتاستى. ولاردىڭ
 بۇل قاتە پىكىرلەرى بىيل 8-ايدا حۇنان-جياڭشى شەكارا رايونى-
 داعى جەگىلىستىڭ جانە سول كەزدەكى قىزىل ارىيا 4-جۇنىستىڭ

وڭتۇسنىڭ خۇئانداغى جەڭلىسىنىڭ قۇبۇرلى سەبەبى بولسپ
مەسپەتلەدى.

خۇبان - جياڭشى شەكارا رايونىنداعى قىزەتتەر بىلتىر 10 - ايدا
باستالدى. العاشىندا بارلىق اۋداندا يارقيا ۋىمىدارى مۇلدە
بولمايدى، جەرگىلىكتى قارۋلى كۈشتەردەن تەك يۇان ۋىنساي مەن
ۋاڭ زونىڭ 60 تان ناشار مىلتىقى بار بولمىدەرى عانا جىڭگاڭشان
ماڭىندا تۇردى، يۇڭشىن، لىانخۇا، چالىڭ، لىڭشىيان اۋداندارىنداعى
دېخانداز زىيۇنچۇندەرنىڭ بارلىق مىلتىقىن تۇخاۋ - لىەشىندەرتابى
الىپ العان، بۇقارانىڭ گىمىڭدىك مىتاسى نوپىتارلىغان ەدى. بىيل
2 - ايدا جەنكەندە لىڭگاڭ، يۇڭشىن، چالىڭ، سۇيچۇان اۋداندارىندا
تۈگەلىدەي پارتىيانىڭ شيانۋىيلارى قۇرىلدى، لىڭشىيان اۋدانىندا
ەرەكشە چۈيۈسى قۇرىلدى، لىانخۇا اۋدانىندا دا پارتيا ۋىمىدارى
قۇرىلا باستاپ، ۋان - ان شيانۋىيەن بايلانس جاسادى. لىڭشىيان
اۋدانىنان باسقا بارلىق اۋدانداردا ازداپ جەرگىلىكتى قارۋلى
كۈشتەر بولسپ وتىر. لىڭگاڭ، چالىڭ، سۇيچۇان، يۇڭشىن اۋدان -
دارىندا، وتە - مۈتە سۇيچۇان، يۇڭشىن اۋداندارىندا تۇخاۋ - لىەشىن -
دەردى قۇلاتاتىن، بۇقارانى جۇملىدىراتىن پارتىزاندىق قوزغالاڭدار
تالاي رەت جاسالدى، ناتىجەلەرى دە جاقسى بولدى. بۇل كەزدە
جەرگىمىڭكى ەلى تەرەڭدەي قويماغان ەدى. اكىمىيات ورگانى جۇمىس -
شى - دىخان - اسكەرلەر ۇكىمەتى دەپ اتالدى. ارىبادا اسكەرلەر
ۋىيۋانخۇيى ① ۋىمىداستىرىلدى. اسكەرى بولمىدەر بولسپ
ارەكەت جاساغان كەزدە، ارەكەت ۋىيۋانخۇيى ۋىمىداستىرىلىپ،
قولباسشلىق ەتىلدى. بۇل كەزدە پارتىيانىڭ جوعارى دارەجەلى
جەتەكشى ورگانى كۈزگى جىين - تەرمىن كەزىندەگى كۈتەرلىس

كۈننەن - كۈنگە ۇلايتتىق، بۇعان شەكارا رايونىداغى پارتيا ۇيسە -
 دارى (جەرگىلىكتى پارتيا ۇيسىدارى مەن ارمىياداغى پارتيا ۇيسە -
 دارى) ساياساتىنىڭ دۇرىستى سەبەپ بولدى. ول كەزدە شەكارا
 رايون پارتيا ەرەكشە ۇيىيۋانخۇيى (ماۋزىدۇڭ شۇجى ەدى) مەن
 پارتيا جۇن ۇيىيۋانخۇيىنىڭ (چىن يى شۇجى ەدى) ساياساتى؛
 جاۋمەن بائىل كۈرەسۇ، لوشياۋشان تاۋ سىلەمنىڭ ورتا بولەگىندە
 اكىيات قۇرۇ، قاشقىندىققا قارسى تۇرۇ؛ گىجۇيىلىك رايوندارداغى
 جەر گىمىگىن تەرەككە تە جۇرگىزۇ؛ ارمىياداغى پارتيا ۇيسىدارى
 جەرگىلىكتى پارتيا ۇيسىدارىنىڭ دامۇنا كۈمەكتەسۇ، ارمىيالىق
 قارۋلى كۇشتەر جەرگىلىكتى قارۋلى كۇشتەردىڭ دامۇنا كۈمەكتە -
 سۇ؛ بىيلەپ - توستەۋشى كۇش "بىرشاما كۇشتى بولسىپ وتىرعان
 حۇنالدا قورعانسى جاساۋ، بىيلەپ - توستەۋشى كۇش "بىرشاما" السىز
 بولسىپ وتىرعان جياڭشىدە شابۇىل جاساۋ؛ يۇڭشىن اۋدانىن زور
 كۇشپەن باسقارسىپ، بۇقارانىڭ گىجۇيىن جارىققا شىعارۇ، ۇزاق
 ۋاقىتتىق كۈرەس ورنالاستىرۇ؛ قىزىل ارمىيانىڭ اسكەر كۇشىن
 توپىتاپ، ورايى كەلگەندە قارسى الداعى جاۋعا سوققى بەرۇ،
 اسكەر كۇشىن "بولسىپ جىبەرۇگە قارسى تۇرىپ، جاۋدىڭ جەكە -
 جەكە تالقانداۋىنان ساقتانۇ؛ گىجۇيىلىك رايونداردى كەگەيتۋدە
 تولقىن فورماسىندا ىلگەرىلەۋ ساياساتىن قولدانۇ، باسا - كۈكتەپ
 ىلگەرىسلەۋ ساياساتىنا قارسى تۇرۇ بولدى. وسى سىلۋەلەردىڭ
 ۇيسەسىمدى بولعاندىغى، ونىڭ ۇستىنە شەكارا رايون جەر جاعدايە -
 نىڭ كۈرەسكە "تىمدى بولعاندىغى، حۇنان، جياڭشى ولكەلەرىدىن
 شابۇىل حاساپ كەلە جاتقان اسكەرى بولمىدەردىڭ "بىر اۋىزدى
 بولماعاسىدى سەبەپتى عانا، 4 - ايدان 7 - ايعا دەيىنگى 4 اي

[illegible]

اسلىنىدە 7 ايدىلىق ورنا شەنىنىدە، خۇنانداغى جاۋدىڭ ۋۇشاڭ قولباشلىق ەتكەن 8 جۇنى نىڭگاڭ اۋدانىنا باسا. كۆكتەپ كىر- كەن، سونان سوڭ يۇڭشىن اۋدانىنا كىرگەن ەدى، ئېىراق سوعىۋ ماقساتىنا جەتە المادى دا (بىزدىڭ ارىمانىز جالغىز اياق جولمەن بارىپ سوققى بەرمەكشى بولسا دا، جاۋعا كەزدەسە المادى)، بىز جاقتاعى بۇقارادان قورقپ اسىپ- ساسىپ لىانخۇا اۋدانى ارقىلى چالىڭ اۋدانىنا شەگىنىدى. بۇل كەزدە قىزىل ارىمانىڭ قالىڭ قولى نىڭگاڭ اۋدانىنان لىڭشىيان، چالىڭ اۋداندارىنا شابۇىل جاساپ جاتقان، سونداي- اق لىڭشىيان اۋدانىندا ۇز جوسپارىن ۆزگەرتىپ وڭتۇستىك خۇنانما بەت المان ەدى، ئېىراق جياڭشى ولكەسىنىدەگى جاۋدىڭ ۋاڭ جۇن جانە جىن خاندىڭ قولباشلىق ەتكەن 3- جۇنە- نىڭ 5 تۋانى، خۇۋىندوۋ قولباشلىق ەتكەن 6- جۇننىڭ 6 تۋانى بىرلەسىپ تاغى دا يۇڭشىن اۋدانىنا شابۇىل جاسادى. بۇل كەزدە يۇڭشىن اۋدانىندا بىزدىڭ ارىمانىزدىڭ تەك بىر عانا تۋانى بار ەدى، بۇل تۋان قالىڭ بۇقارانىڭ قورعاۋى ارقاسىندا ئۇس- تۇستان پارتىزانلىق جولمەن سوققى بەرۋ ئاسىلىن قولدانىپ، جاۋدىڭ ۋسى 11 تۋان اسكەرى بولمىن يۇڭشىن اۋدانىنىڭ اۋدانلىق قالاسىنا 30 لى كەلەتىن جەردە 25 كۇن بويى جىبەرمەي ۇسىناپ تۇردى. ەڭ اقىرىندا جاۋدىڭ سۇراپىل شابۇىلى سالدارىسان عانا يۇڭشىن اۋدانى قولدان كەتتى، وسىنىڭ نىزىشى، لىانخۇا، نىڭ- گاڭ اۋداندارى دا قولدان كەتتى. بۇل كەزدە جياڭشى ولكەسىدەگى جاۋدىڭ شىكى جاعىندا تۇتقىلىدان جاڭجال تۇلىپ، خۇۋىندوۋ قولباشلىق ەتكەن 6 جۇن اسىپ ساسىپ كەيىن شەگىنىدى، سونان سوڭ ۋاڭ جۇن قولباشلىق ەتكەن 3 جۇنمەن جاڭشۇ

دەگەن خەردە سوعىستى. جاۋارمياسىنىڭ جياڭشى ولەكەسىندە قالغان 5 نۆۋىتى 11 اسىپ - ساسىپ شەگىنىپ، يۇڭشىن اۋدانىنىڭ اۋدانلىق قالاسىنا كەلدى. ەگەر بىزدىڭ قالىڭ قولىمىز وڭتۇسىنىڭ خۇنانغا كەتىپ قالماي، وسى جاۋدى تالغانداغان بولسا، گىجۇيلىك رايونىدىكى - ان، ان - قۇ، پىڭشياڭ اۋداندارىنا دەيىن كەتكەيتتى، پىڭجياڭ، لىيۇياڭ اۋداندارىمەن تۇتاسىرىپ جىبەرۋايدەن مۇمكىن ەدى. قالىڭ قولىمىز بۇل ارادا بولمايدى، ونىڭ ۇستىنە بىزدىڭ وسى بىر تۋان اسكەرىمىز ابدەن شارشادى، سونىمەن اسكەرى بولمىمىزدىڭ بىر بولمىن يۋان ۇنساي اسكەرى بولمىمەن جانە ۋاڭ رو اسكەرى بولمىمەن بىرگە جېڭگاڭشاندى ساقتاۋعا قالدىرۇ، ال مەنىڭ اسكەرلەردىڭ بىر بولمىن باستاپ گۇيدۇڭ اۋدانى جاققا بارىپ قالىڭ قولى قايتارىپ اكەلۇم قۇلى ەتىلدى. بۇل كەزدە قالىڭ قول وڭتۇسىنىڭ خۇناننان گۇيدۇڭ اۋدانىنا شەگىنگەن ەكەن، 8 - ايدىڭ 23 - كۈنى بىز ولارمەن گۇيدۇڭ اۋدانىندا كەزدەستىك.

قىزىل ارماننىڭ قالىڭ قولى 7 - ايدىڭ ورتا شەئىلىدە ەندى عانا لىڭشياڭ اۋدانىنا جەتكەن كەزدە، 29 - تۋاننىڭ جۇڭگۇاندارى مەن جاۋنىڭگەرلەرى ساياسي جاقتان سولقىلىداقتىققا سالىنىپ، ۇز مەكەسى وڭتۇسىنىڭ خۇنانغا قايتۇدى كوكسەپ تۇرغاندىقتان، سىزققا كۈنەيدى؛ 28 - تۋان وڭتۇسىنىڭ خۇنانغا بارۇعا فارسى تۇرىپ، وڭتۇسىنىڭ جياڭشىگە بارۇدى كوكسەيدى، بىراق بۇلاردىڭ دا بۇڭشىس اۋدانىنا قايتقىسى كەلمەيدى. دۇشيۇجىڭ 29 - تۋاننىڭ فاتە پىكىرلەرىن قوستاغاندىقتان، تىپتى پارتيا جۇن ۇسۇانخۇبى دا ولاردى بوسا المادى، سويتىپ، قالىڭ قول 7 - ايدىڭ 17 - كۈنى

لىڭشىيان ئاۋدانىنان اتتانىپ چىنجوۋ ئاۋدانىغا قاراي ئىلگىرلىدى.
7- ئايدىڭ 24- كۈنى چىنجوۋ ئاۋدانىدا جاۋدىڭ فان شىشىڭ
اسكەرى بولىمىدە رىمەن سوعىسىپ، باستاپتا جەڭسىدە، كەيىن كەلە
جەڭلىنىپ شەڭگىنىپ شىقتى. مۇنان سوڭ 29- ئىۋان ئوز بەنسىمەن
ارەكەت جاساپ، ئوز مەكەنى يىجاڭ ئاۋدانىغا كەتتى، نەتىجەدە ئىبر
ئولىسى لوچاڭ ئاۋدانىدا پاندى خۇڭجياڭ تاراپىنان جويىلدى، ئىبر
ئولىسى چىنجوۋ، يىجاڭ ئاۋدانىنىڭ جەر- جەرىنى تاراپ كەتتى،
اقىرى نە بولغانى بەلگىسىز، ولاردان سول كۈنى چىىپ ئىنئاندارى
جۇزدەن اسىيادى. باقتىقا جاراي، نەگىزگى كۈش بولغان 28- ئۋان
ونشا زور شىعىغا ۇشرامادى، سوينىپ، 8- ئايدىڭ 18- كۈنى
گۇيدۇڭ ئاۋدانىن الدى. 23- كۈنى جىڭگاڭشانىن كەلگەن اسكەرى
بولىمىدە رىمەن قوسىلدى دا، چۇڭيى، شاڭيۇ ئاۋداندارى ارقىلى
قايتادان جىڭگاڭشانغا كەلۋدى قارار قىلدى. چۇڭسىگە كەلگەن
كەزدە، يىڭجاڭ يۋان چۇڭچۋان ئىر جاناۋ اسكەر لىيانىن، ئىبر
زەڭبىرەكشى اسكەر لىيانىن باستاپ وپاسزدى جاساپ كەتىپ قالدى،
قۇتىپ بارىپ بۇل ەكى لىياندى قايتارغان بولساق تا، ئىبراىق
ئۋانجاڭ ۋاڭ بىرجو قۇربان بولدى. 8- ئايدىڭ 30- كۈنى جاۋدىڭ
خۇنانداى ارىياسىنىڭ ئىبر بولەگى حانە خياڭشېدەگى ارىياسىنىڭ
ئىبر بولەگى ئىزدەڭ ارىيامىز ئالى كەلىپ ۇلگىرمەگەن ورايدى
پايدالانىپ خىڭگاڭشانغا شائۇىل جاسادى. ئىزدەڭ وسى ارانى
ساقىتاپ تۇرغان ئىبر يىڭغا جەتپەيتىن اسكەرىمىز بەكىسىس تىمىددە-
لىگىن پايدالانا وتىرىپ قارسىلىق جاساپ، جاۋدى فراتى دا، بۇل
گىنجۇيدى امان ساقىتاپ قالدى.

بۇل رەنكى جەڭلىستىڭ سەبەپتەرى مىنالار: (1) ئىر ئولىم

خۇنگۇاڭلار مەن جاۋنىڭلەر سولقىلداقتىقا سالنىپ، ئۇي ئىشنى ساقىنىپ، جاۋنىڭلەرلىك كۈش. قۇتلىنىپ ئايرىلىپ، ئىش بولمى خۇنگۇاڭلار مەن جاۋنىڭلەرلىك ۋىگۇستىك خۇنانغا يارۇدى قالامادى، ولاردا بەلسەندىلىك كەم بولدى. (2) شىلىڭگىر سىنىقتا السىقا جورىق جاساپ اسكەرلەر شارشادى. (3) اسكەرى بولمىدەرىمىز باسا. كۆكتەپ ىلگەرىلەپ لېڭشىيان اۋدانىنان جۇزدەگەن لى السىقا كەتىپ قالىپ، شەكارا رايونىمەن بولغان بايلانىسىن ئۇزىپ الدى دا، وقشاۋ قالغان اسكەرى بولمىگە اينالدى. (4) ۋىگۇستىك خۇناندا بۇقارا اتتانسىقا كەلتىرىلمەدى، جالاڭ اسكەرى ئاۋەكەشلىدىك قانا بولدى. (5) جاۋ احوالى ايقىن ۇغنىلىمادى. (6) داينىدىق ويدى. عىداي بولمادى، جۇنگۇاڭلار مەن جاۋنىڭلەرلىك سوعىس جۇرگىزۋىدىڭ ماڭىزىن تۇسىنبەدى.

گىجۇيلىك رايونىنىڭ قازىرگى جاعدايى

بىل 4- ايدىن بەرى قىزىل رايوندار سىرتە - سىرتە كەڭەيدى. 6- ايدىن 23- كۈنى لۇڭيۇانكوۋدا (يۇڭشىن اۋدانى مەن ئىنگاڭ اۋدانىنىڭ شەكاراسى) بولغان سوعىستا، جياڭشىدەگى جاۋ ئورنىشى رەت تالغاندا لىنىيان كەينى، بىزدىڭ رايونىمىز ئىنگاڭ. بۇڭشىن، لىياڭخۇا اۋداندارىنىڭ بۇكىل ۇڭرىن، جى-ان، انغۇ اۋداندارىنىڭ شەس بولەگىن، سۇيچۇان اۋدانىنىڭ سولۇسنىڭ بولەگىن، لىڭشىان اۋدانىنىڭ شەس - ۋىگۇستىك بولەگىن قامىتىدى، مۇنىڭ ئوزى شەكارا رايونىنىڭ بارىشا داۋىرلەگەن مەزگىلى بولدى. قىزىل رايونداردا خەردىڭ دەنى بولمىدى، از بولەگى بولمىۋە. رايوندى

اۋىلىدىكى اكىمىيەتتار جاپپاي ورنادى. نىڭگاڭ، يۇڭشىن، لىياڭخۇا، سۈيچۈان اۋداندارىنىدا تۈگەلمەن اۋداندىق ۈكىمەنتەر جارىققا شىقتى جانە شەكارا رايون ۈكىمەنى قۇرىلدى. اۋىلدار مەن فىستافىر-دا جۇمىشى-دېھان قوزغالاڭشىلار دۇيى جاپپاي ۈيىمداستىرىلدى، رايوندار مەن اۋدانداردا چۈيىدۈيلەر بولدى. 7-ايدا جياڭشىدەگى جاۋ شاپۇىل جاسادى، 8-ايدا خۇنان مەن جياڭشىدەگى جاۋ بىرىگىپ جىڭگاڭشانغا شاپۇىل جاسادى، سونمەن شەكارا رايونىداغى اۋدان-داردىڭ اۋداندىق قالالارى جانە جازىق جەرلەردىڭ بارى جاۋ جاعىسان باسىپ اللىدى. قاراقشىنىڭ قولشۇفپارى بولپ وتىرعان باۋ-اندۇي مەن ايخۇتۇانداردىڭ زۇلىمدىى شەكتەن استى، اق تەرورلىق قالالار مەن قىستاققاردى قايتادى. پارتيا ۈيىمدارى مەن اكىمىيەت ۈيىمدارىنىڭ دەنى مەرت بولدى. باي دېھاندار جانە پارتيا شىندەگى ورايشىلدار بىرىنەن سوڭ ئىرى وپاسزدىق جاسا-دى. 8-ايدىڭ 30-كۈنى جىڭگاڭشاندا بولغان سوعىستا خۇنانداغى جاۋ لىڭشىيان اۋدانىنا شەگنە باستادى، جياڭشىدەگى جاۋ اۋداندىق قالالاردى جانە اۋىل-قىستاقنىڭ كوپىلىگىن بۇرىنمىسىنا باسىپ جاتتى. ئىراق جاۋ تاۋلى رايونداردى-نىڭگاڭ اۋدانىنىڭ باتىس-سولتۇستىك ەكى رايونىن، يۇڭشىن اۋدانىنىڭ سولتۇستە-گىنىدەگى نىيانلۇڭ رايونىن، باتىسنىداغى شياۋشىجياڭ رايونىن، وڭتۇستىگىندەگى ۋانىيانشان رايونىن، لىياڭخۇا اۋدانىنىڭ شاڭشى رايونىن، سۈيچۈان اۋدانىنىڭ جىڭگاڭشان رايونىن، لىڭشىيان اۋدانىنىڭ چىڭنىڭگاڭ جانە دايۋان رايوندارىن تارتىپ الۇعا باستان-اياق شاراسىز بولدى. 7، 8 ايلاردا قىزىل ارماننىڭ ئىرتۇاسى اۋداندارداغى چۈيىدۈيلەرگە تىزە قوسا وتىرىپ، الدەنەشە ون رەت

ۋىلگەندى - كىشىلى سوعىس جۇرگىزدى، مۇندى 30 مىلىتىمان عابا
ايرىلىپ، ەڭ اقردا تاۋلى رايونغا شەگىندى.

بىزدىڭ اسكەرى بولىمدەرىمىز چوڭىي، شاڭيۇ اۋداندارى ارقىلى
جېڭگاڭشانغا قايتىپ كەلە جاتقان كەزدە، وڭتۇستىك جياڭشىدەگى
جاۋ ارمىياسىنان ليۇ شىيى قولباسشلىمىنداعى 7 - دۆلىشى اسكەرى
بولىمدەرىمىزدى سۇيچۋان اۋدانىنا دەپن قۇلاپ كەلدى. 9 - ايدىڭ
13 - كۈنى بىزدىڭ اسكەرى بولىمدەرىمىز ليۇ شىيى اسكەرى بولىمىن
جەڭلىپ، جۇزدەگەن مىلىتىق ولجاغا تۇسىرىپ، سۇيچۋان اۋدانىن
الدى. 9 - ايدىڭ 26 - كۈنى جېڭگاڭشانغا قايتىپ كەلدى. 10 - ايدىڭ

1 - كۈنى جاۋدىڭ شىۋىڭ شىخۇي قولباسشلىمىنداعى اسكەرى
بولىمىنىڭ جۇخۇنيۋان لۇيىمەن نىڭگاڭ اۋدانىندا سوعىسىپ
جەڭلىگەن جەنتى، بۈكىل نىڭگاڭ اۋدانىن قايتارىپ الدى، بۇل
كەزدە خۇناندىاعى جاۋ ارمىياسىنىڭ گۇيدۇڭ اۋدانىندا تۇرغان
يان جۇڭرۇ اسكەرى بولىمىن 126 ادام بىزدىڭ ارمىامىز جاققا
ۇستى، بۇلار ارناتۇلى يىڭ بولپ ۇيىمداستىرىلدى، بىي جانيۇن
يىڭجاڭ بولدى. 11 - ايدىڭ 9 - كۈنى بىزدىڭ اسكەرى بولىمدە -

رىمىز تاغى دا نىڭگاڭ اۋدانىنىڭ اۋدانىدىق قالاسىندا جانە لۇڭ -
يۋانكوۋدا جۇخۇنيۋان لۇيىنىڭ بىر تۋانىن تالقاندادى. ەرتەگىندە
يۇڭشىن اۋدانىن الدى دا، ملە - شالا نىڭگاڭ اۋدانىغا شەگىندى.

قارىر بىزدىڭ رايونىمىز وڭتۇستىكتە سۇيچۋان اۋدانىسىداعى
جېڭگاڭشان تاۋىنىڭ وڭتۇستىك ەتەگىنەن باستاپ سولتۇستىكتە
ليانچۋا اۋدانىنىڭ شەكاراسىنا دەيىن سوزىلعان، بۈكىل نىڭگاڭ
اۋدانىن، سۇيچۋان، نىڭشىيان، يۇڭشىن اۋداندارىنىڭ بىر بولەگىن
قامىغان، وڭتۇستىكتەن سولتۇستىككە قاراي ۇزىننان ۇراق سوزىلىپ

جانقان ئۇناس تۇلما بولپ وتىر. ال لىيانخۇا اۋدانىنىڭ شاڭشى رايونى، يۇڭشىس اۋدانىنىڭ تىيانلۇڭ رايونى، ۋاننيانشان رايونى وسى ئىبرتوئاس تۇلغامەن ونشاما تۇتاسقان مەس. جاۋ ئېزىدىڭ گىنجۇيدىسەرمىزدى اسكەرى شابۇلىمەن جانە نقتىسادى فىگۇومەن چويىپ جىبەرۋگە تىرىسۇدا، ئېز جاۋ شابۇلىن تالقانداۋعا ازىرلە- نىپ جاتىرمىز.

اسكەرى ستەر ماسەلەسى

شەكارا رايونداى كۇرەس بۇكىلدەى اسكەرى كۇرەس بولعان- دىقتان، پارتيا مەن بۇقارا جاپپاي اسكەرىلەنۇگە تۇرا كەلدى. جاۋعا قالاي توتەپ بەرۋ، سوعىستى قالاي جۇرگىزۋ كۇندەلىكتى ومردەگى وزەكتى ماسەلە بولپ وتىر. گىنجۇي بولۇ ئۇشىن قارۋلى كۇش بولۇ كەرەك. قاي جەردە قارۋلانۇ بولماسا، نەمەسە قارۋلانۇ جەتكىلىكتى بولماسا، ياكى جاۋعا توتەپ بەرۋ سىلۇەسى قاتە بولسا، سول جەر دەرەۋ جاۋ تاراپىنان باسپ الىنادى. مۇنداي كۇرەس كۇن ساپىن شىەلەنسە ئۇسسە، ماسەلە دە قوتەنشە كۇردەلىسەنەدى جانە اسقە- نادى.

شەكارا رايونداى قىزىل ارمانىنىڭ قاينارى مىنالار: (1) يە ئىلڭ مەن حى لۇڭنىڭ چاۋجوۋدان جانە شانتوۋدان كەلگەن كۈنە اسكەرى بولمىدەرى^④؛ (2) بۇرىنسى ۋچاڭ گومىن جىڭفۇسىنىڭ قورعاۋشى تۋانى^⑤؛ (3) پىيڭجياڭ، لىيۇياڭ اۋداندارىنىڭ دىحاندارى^⑥؛ (4) وڭئۇسىنىڭ خۇنان دىحاندارى^⑦ جانە شۇيكوۋشان جۇمىسشە- لارى^⑧؛ (5) شۇي كىشياڭنىڭ، تاڭ شىكجىنىڭ، باي چۇڭشىدىنىڭ، جۇ پىيدىنىڭ، ۋۇشاڭنىڭ جانە شىيۇڭ شىجۇيدىنىڭ اسكەرى

بولىمىدەرىنەن تۇتقىنغا تۇسكەن اسكەرلەر؛ (6) شەكارا رايونىدا
 اۋدانداردىڭ دىھاندارى. ئېىراق ئېىر جىلدىن اسام ۋاقىتتا
 سوزىلغان سوعىس ئاقىچەسىنىدە يە قىلىق مەن حى لۇڭسىڭ كۈنە
 اسكەرى بولىمىدەرىنىڭ، قورغاۋشى تۋاننىڭ، سونداي-اق يېڭىياڭ،
 لىۋياڭ اۋداندارىنان كەلگەن دىھانداردىڭ ۋىشتەن ئېىر بولەگى
 عانا قالدى. وڭتۇستىڭ خۇنان دىھاندارىنان دا جاراڭلانغاندار مەن
 ولگەندەر كوپ. سوندىقتان، الدىڭى ئورت تۇردەگىسى كۇنى
 بۇگىنگە دەيىن قىزىل ارىيا 4-جۇنىنىڭ تايانشى بولپ كەلە
 جاتسا دا، سوغى ەكى تۇردەگىسىنەن الدەقايدا از. سوغى ەكى
 تۇردەگىسىنىڭ اراسىندا دا جاۋ ارىياسىنان تۇتقىنغا ئۇسكەندەر
 كوپ، ەگەر ارىيا بۇلار مەن تولقىتىرىلماغان بولسا، وندا اسكەر
 ماسەلەسى ۇلكەن ماسەلە بولاتىن ەدى. سونىڭ وزىندە دە اسكەر-
 دىڭ كوبەيۋى مەن مىلىتسىڭ كۈبەيۋى، ئېىر بېىر، ئېىر-بېىرنە
 ساي كەلمەيدى، مىلىتى شىمىغا وڭاي ۇشرامايدى، ال اسكەرلەر
 جاراڭلا، ۇلۇ، اۋرۇغا شالدىمۇ، قاشپ كەتۋ ارقىلى شىمىغا وڭاي
 ۇشراپ تۇرادى. خۇنان شىڭۋېى بىزگە انبۇان جۇمىشىلارنىان ①
 جىبەرۋگە ماقۇل بولغان ەدى، وسىنىڭ سىكە اسۋىن نىتىغا
 كۇتۋدەمىز.

قىزىل ارىيا قۇرامىنىڭ ئېىر بولەگى-جۇمىشىلار، دىھاندار،
 ئېىر بولەگى-قاڭمىس پىرولەتارلار. قاڭمىستار قۇرامىنىڭ تىم
 كوپ بولۇى، ارىنە، جاقسى ەمەس. ئېىراق كۇندە ۇرىس بولپ
 تۇرغان سول جاراڭلا دا، ۇلۇ دە كوپ بولپ تۇرادى، قاڭمىستار
 قۇرامىداىلاردا جاۋىنگەرلىك كۇش-قۋات بار، قاڭمىساناردى
 تاۋپ قاتاردى تولقىترا اۋدىڭ ۇزى دە وڭايغا ئۇسپەگەن بولار

ەدى. مۇنداي احوالدا بىردەن-بىر شارا - ساياسىي تالىم تارىيەسى كۈشەيتۈ.

قىزىل ارميا جاۋىنگەرلەرنىڭ كوپى جالدامالى اسكەرى بولمە-
دەردەن كەلگەندەر، بىراق قىزىل ارمياغا كەلە سالا - اق ولاردىڭ
سىياتى وزگەردى. بارىنەن بۇرىن قىزىل ارمىيادا جالدامالىق
تۇزىمنىڭ بولساۋى اسكەرلەردە باسقارلار ئۇشىن ەمەس، ۇزى
ئۇشىن جانە خالىق ئۇشىن سوعىسۇ سەزىمىن تۇغىزدى. قىزىل ارمىيادا
كۇنى بۇگىنگە دەيىن پالەندەيىر رەسمىي ايلق ئۇزىمى جوق،
ولارغا تەك استىق بەرىلەدى جانە ماي، تۇز، وتىن، ساي افشاسى،
سونداي - اق ۇساق - تۇيەككە جۇمسالاتىن قاراجات ئۇشىن ازداپ
اقشا عانا بەرىلەدى. قىزىل ارمىيانىڭ جۇنگۇاندارى مەن جاۋىنگەر -
لەرى اراسىنداعى شەكارا رايونىنىڭ ۇز ادامدارىنا تۇگەلمەن جەر
بولىپ بەرىلدى، مەكەنى استاعى ادامدارغا عانا جەر بولىپ بەرۈ
تىم قىيىن بولىپ وتىر.

ساياسىي تارىيە ارقىلى قىزىل ارميا جاۋىنگەرلەرنىڭ بارى
تاپتىق ساناعا يە بولدى، بارى دە جەر بولۇ، اكىمىيات فۇرۇ حانە
جۇمىشى - دىحانداردى قارۇلاندىرۇ جوفىندە ساۋاقتى بولدى،
بارى دە ۇزى ئۇشىن جانە جۇمىشى تابى مەن دىحاندار تابى ئۇشىن
سوعىس جۇرگىزەتىنىدىكىن بىلدى. سوندىقتان، ولار فىن - قىستاۋ
ۇرىستاردا قىنجىلىمادى. لىانداردا، يىڭداردا، تۋانداردا اسكەرلەر
ۋېبىۋاخۇيى بار، بۇلار اسكەرلەردىڭ مۇددەسىنە وكىندىك
ەتەدى، سونداي - اق ساياسىي قىزمەت جانە بۇقارالىق قىزمەت
ستەيدى.

پارتيا وكىلى ئۇزىمىن ⑩ كۇشىنەن قالدىرۇعا بولمايىنىدىمىن

تاجىربىلەر دالەلدەدى. پارتيا جېيۇي لىانداردا قۇرىلاتىدىغان،
 وتە - مۇتە لىان دارەجەلى اسكەرى بولمىدەردە پارتيا وكىلىنىڭ
 بولۇى ئىنىنى ماڭىزدى. ول اسكەرلەر ۋىيۇانخۇيىنىڭ ساياسى
 ئالىم - ئارپىيە جۇرگىزۋىنە قۇزاۋىشلىق ەتەدى، بۇقارالىق قورعالىس
 قىزمەتتەرىنە جەتەكشىلىك ەتەدى، سونىمەن قاتار پارتيا جېيۇنىنىڭ
 شۇجىلىگىن ەتەيدى. فاكت مىنانى دالەلدەدى، قايسى لىاندا پارتيا
 وكىلى جاقىسراق بولسا، سول لىان بىرشاما مىنىسىز بولادى، ال
 لىانجاڭدارنىڭ ساياسى جاققان مۇنداي زور رول اتقارۇى وڭاي
 ەمەس. تومەن دارەجەلى كادىرلاردا ولەتىندەر جانە جارالاناتىندار
 ەتە كوپ بولسپ تۇراتىندىقتان، جاۋ ارمىياسىنان تۇتىقىنما تۇسكەن
 اسكەرلەردى كوپ رەتتەردە ۇزاق ونپەي - اق لىانجاڭ، پايجانگ
 ەتسپ قويۇعا تۇرا كەلەدى؛ بىل 2 - ، 3 - ايلاردا تۇتىقىنما تۇس -
 كەن اسكەرلەردەن قازىر يىڭجاڭ بولماندار بار. سىرتتاي قاراپ،
 قىزىل ارمىيا بولغان سوڭ پارتيا وكىلى بولماسادا بولا بەردەنن
 ئارىزدى دەۋ - بارىپ تۇرغان سوراقلىق. 28 - نۆۋان وڭتۇستىك
 خۇناندا تۇرغان كەزدە پارتيا وكىلىن كۇشنىەن قالدىرغان بولاتىن،
 كەيىن قايتادان قالپىنا كەلتىردى. پارتيا وكىلى دەگەن ات جىداۋ -
 يۇان دەگەن اتقا وزگەرتىلسە، گومىنداڭنىڭ خىداۋيۇان دەگەن
 سوزىمەن شائاسادى ەكەن دە، تۇتىقىنما تۇسكەن اسكەرلەر ونى جەڭ
 كورەدى ەكەن. ونىڭ ۇستىنە بىرەر ەسىمنىڭ وزگەرتىلۇى ئۇزىمىنىڭ
 مانىسە قاتىسىسىز. سوندىقتان بىز وزگەرتىپەۋدى ۇيىعاردىق. پارتيا
 وكىلدەرىنەن جارالاناتىندار، ولەتىندەر ەتە كوپ بولسپ تۇرادى،
 نۇلاردىڭ ورنىن ۇزىمىز كۇرسى اشىپ ئارپىيەلەپ تولغىتىرۇدان
 نىس، جۇڭباڭنىڭ جانە ەكى شىڭخۇيىدىڭ پارتيا وكىلىسە ئولىمى

جولداستاردان كەمىندە 30 ادام جىبەرۋىن ئۇستەتمىز.
ادەتتەگى اسكەر جارتى جىل نەمەسە ئىمىر جىل ئاتالمى تارىيە
الغان سوڭ عانا سوعىس جۇرگىزە الادى، ال ئىزدىڭ اسكەرلەردە.
مىز كەشە ارىيا قاتارىنا كىرسە، بۇگىن سوعىس جۇرگىزۈنە تۇرا
كەلەدى، فسقاسى، ئاتالمى - تارىيە الا المايدى. اسكەرى تەخنىكاسى
تىم ناشر، سوعىس جۇرگىزۈدە باتىرلىققا عانا سۈيەنەدى. ۇزاق
ۋاقىت دەم الدىرىپ. ئاتالمى - تارىيە بەرۋىگە مۇمكىندىك جوق، ئەك
مالىن تاۋىپ كەيىمىر ۇرىستاردان شەتتەي تۇرىپ، ئاتالمى - تارىيە
جۇرگىزۈ ئۇشىن ۋاقىت تابۇ مۇمكىن بولا ما، جوق پا، قاراپ
كورەرمىز. تومەن دارەجەلى جۇنگۋاندار جەتستىرۈ ئۇشىن قازىر
150 ادامدىق جياۋداۋدۇي قۇردىق، ۇدايى وسلاي ئستەي بىرمەكە.
شىمىز. جۇگياڭ مەن ەكى شىگۋىيدىڭ لىانجاڭ، پايجانگ جانە
مۇنان جوعارى دارەجەلى جۇنگۋانداردان كىبىرەك جىبەرۋىن ئۇستەتمىز.

خۇنان شىگۋىيى بىزدەن اسكەرلەردىڭ زاتتىق قۇرمىسىنا كوڭىل
بولۇدى، بۇلاردىڭ تۇرمىسىن كەمىندە قاراپايىم جۇمىسشىلار مەن
دېحانداردىڭ نۇرمىسىنان جاقىراق تەۋدى تالاپ ەتكەن ەدى.
قازىر اخۋال ونىڭ كەرسىنشە بولپ وتىر، استىقتى قوسپاعاندا،
ادام باسسا كۇننە ماي، تۇز، وتىن جانە ئساي ئۇشىن تەك 5 مىننان
كۇمىس اقشا بەرىلىپ وتىر، وسىنىڭ ئوزىن دە ۇزبەي بەرىپ تۇرۇ
قىسما سوعاتىس تارىزدى. تەك ماي، تۇز، وتىن جانە ئساي ئۇشىن
عابا ىسا 10 مىڭ يۋاننان استام كۇمىس اقشا قاچەت، مۇنى
بۇكىلدەي تۇخاۋلارعا سوققى بەرۋ جولىمەن شەشپ كەلگەن
ەدىڭ^(۱). ەندى بۇكىل جۇندەگى 5 مىڭ ادامنىڭ قىستىق كىيىمىنە

كەلسەك، ماقىلا بار، كەزدەمە ئالى جەتكىلىكسىز. سۈنۈش ئۇستى، كۆپتەگەن اسكەرلەر الگە دەيمىن جالاڭ كېسىمدەرىن قابىلتاپ كېسىپ چۈر. ئېىر ئاۋىرى، جاپا ماشاقتا كۈنىگىپ قالىدۇ. ونىڭ ۇستىنە، كىم بولسا دا ۇقساس جاپا-ماشاقات تارتىپ وتىر، جۇنجاڭنان اسپازغا دەينىگىلەرگە، استىقتى قوسپاعاندا، بارىنە بىردەي تاماق فاراجاتى ۇشش 5 فىننان اقشا بەرىلەدى. ۇساق-ئۆپەككە جۇمسالاتىن فاراجات ۇشش 20 فىننان بولسا، بارىنە 20 فىننان، 40 فىننان بولسا، بارىنە 40 فىننان اقشا تاراتىلادى ⑩. سولدىقتان اسكەرلەر ەشكىمگە دە رەنجىمەيدى.

ئېىر رەت سوعىس بولسا، ئېىر توپ اسكەر جارالانادى. تاماقتىڭ كەنەۋسىز بولغاندىمى، سۈنۈش ئۇستى، تاغى باسقا سەبەپتەردىڭ بولۇشى سالدارىنان جۇنگۇاندار مەن جاۋنىگەرلەردە اۋرۇغا شالىدۇ. قاندار وتە كۆپ، دوختىر خانلار تاۋغا ورنالاسقان، بۇلار اۋرۇدى جۇڭيى، شىيى ادستەرمەن ەمدەيدى، دوختىرلار دا، دارىلەر دە جەتكىلىكسىز. قازىر دوختىر خانلاردا 800 دەن استام ادام جاتىر. جۇنان شىڭئۇيى ۇدارى جىبەرمەكشى بولغان ەدى، كۇنى بۇگىنگە دەپىن كەلگەن جوق. جۇڭياڭنىڭ جانە ەكى شىڭئۇيىنىڭ سىرنەشە شىيى دوختىرىن، ئېىراز يوت تابىلىتكالارس جىبەرۋىش ۇست ەتمەز. فىزىل ارماننىڭ زاتتىق تۇرمىسى سونشاما ئاشار، ۇرىستار سونشاما كۆپ بولا تۇرسا دا، ولاردىڭ توزىمىدىلىك كۆرسەتە الۇسا پارتىيانىڭ رولى بولغاندىمىنىڭ سىرتىندا، ارمانى شىندە دەموكراتيانىڭ خۇرەگە اسە رىلۇشى سەبەپ بولدى. جۇنگۇاندار جاۋنىگەرلەردى ۇرمايدى، جۇنگۇاندار مەن جاۋنىگەرلەردىڭ قامدالۇشى تەڭ، اسكەرلەردە جىن اشۇ، سوز سويلەۋ بوستاندىمى بار، ۇساق-

تۈيەك ادەپ - قايىدالار كۈشىنەن قالدېرىلدى، ئىقتىسادى ئىستەر
 اشقۇستالدى. اسكەرلەر تاماقتى وزدەرى باسقارپ، كۈندەلىكتى
 ماي، تۇز، وتىن جانە ساي قاراجانى ئۇشىن بەرىلگەن 5 فىر
 اقشادان ازداپ ئۈنەمدەپ، ونى ئۇساق - تۈيەك قاراجانى ئۇشىن
 ئۇستۇدا، بۇل «تامماقتان ئۈنەمدەلگەن اقشا» دەپ اتالۇدا، مۇنان ادام
 باسنا كۈنىنە شامامەن 60 - 70 جارماقتان تىەدى. بۇل شارالارغا
 اسكەرلەر ابدەن رازى. اسرەسە جاڭدادان تۇتىقنىما ئۇسكەن
 اسكەرلەر گوئىنداڭ ارمىياسى مەن بىزدىڭ ارمىيىمىزدىڭ ەكى دۇنيە
 ەكەننى سەزىنۋدە. ولار قىزىل ارمىيانىڭ زاتتىق تۇرمىسى اق
 ارمىيانىكىنە جەتپەيتىندىگىن سەزىنسە دە، بىراق رۇھى جاقتان
 ازات بولدى. كەشە جاۋ ارمىيىسىندا باتىرلىق كورسەتپەگەن بىر
 اسكەردىڭ بۇگىن قىزىل ارمىيادا توتەنىشە باتىرلىق كورسەتۋىنىڭ
 سەبەبى - دەموكراتيانىڭ اسەرى. قىزىل ارمىيا بەيە بىر مەش،
 تۇتىقنىما ئۇسكەن اسكەرلەر مۇندا كەلە - اق دەرەۋ بالقىپ كەتەدى.
 جۇڭگودا خالىق قانا دەموكراتىياعا مۇقتاج بولپ قويماي، ارمىيا
 دا دەموكراتىياعا مۇقتاج. ارمىيا ئىشندەكى دەموكراتىيالىق ئۆزىم
 فەودالدىق جاندامالى ارمىيا ئۆزىمىن قىرانۇدىڭ ماڭىزدى قارۋى
 بولماق ⑬.

پارتيا ۋىيىمدارى قازىر لىيان جىبۇي، يىڭ ۋىيىۋانخۇيى، ئۇان
 ۋىيىۋانخۇيى، جۇن ۋىيىۋانخۇيى بولپ تورت دارەجەگە بولسەدى.
 لىياندا خىنۇ، باندا شياۋزۇ بار. قىزىل ارمىيانىڭ تۈز - تۈز بولپ
 سىراپ كەبەي، جاپا - ماشاقاتتى سوعىستار جۇرگىزە ئۇنىداي
 ماڭىزدى سەبەپتەردىڭ بىرى - «جىبۇلار لىياندا قۇرىلعان». بۇدان
 2 خىل نۇرىن، بىزدىڭ گوئىنداڭ ارمىياسى ئىشندەكى ۋىيىمدارىمىز

اسكەرلەردى مۈلدە وزمىنە قاراتا الماعان ەدى، يە ئېڭىڭىڭ اسكەرى بولمىنىدە دە^④ ەر تۆاندە بىردەن عانا جىبۇ بار ەدى، سوندىقتان اۋىر سىنما توتەپ بەرە المادى. قازىر قىزىل ارىيادا پارتىا مۇشە- لەرى مەن پارتىادا حوقتاردىڭ سالىستىرماسى شامامەن بىر مەن ئۇشتىڭ قاتناستىداي، ياعنى ورتا ەسەپپەن ئورت ادام اراسىندا بىر پارتىا مۇشەسى بار. پارتىا مۇشەلەرى مەن پارتىادا حوقتاردىڭ سانىن بارابار ەتۈم قاسساتىنا جەتۈ ئۇشتىن^⑤، سوعىسقا قاتناستىپ وتىرعان اسكەرلەر اراسىندا پارتىا مۇشەلەرىنىڭ سانىن ئوسىرۇ تۈرالى تاپاۋدا قارار قابىلداندى. قازىر لىان جىبۇلارىندا چاقسى شۇخىلەر از، مۇنى تولقىتىرۇ ئۇشتىن جۇڭياڭنىڭ جەر- جەردەن سول جەردە نۇراقناپ سىتەۋىنە مۇمكىندىك بولماي وتىرعان بەلسەندى- مەردەن كۆپىرەك جىبەرۋىن وتىنەمىز. وڭتۇستىك حۇناننان كەلگەن قىزمەتكلەرلەردىڭ بارى دەرىك ارىيادا پارتىا قىزمەتىن سىتەپ جانىر. بىراق 8- ايدا بىراز ادامدارىمىز وڭتۇستىك حۇناندا تارالىپ كەتتى، سوندىقتان قازىر ادام اجىراتۇ مۇمكىن بولماي وتىر.

جەرگىلىكتى قارۋلى كۇشتەردەن چۈشىدۇيى حانە جۇمىشى- دىحان قوزعالاڭشىلار دۇيى بار. قوزعالاڭشىلار دۇيى سوبياۋ جانە الڭ سىلتىقتارىمەن فارۋولانغان، اۋىلداردى بىرلىك ەتكەن، اۋىل باس سايىن بىر دۇيى بار، ادام سانىنىڭ سالىستىرماسى اۋىلدىڭ ۇلكەن- كىشىلىگىنە قاراي بولپ وتىرادى. ولاردىڭ سىدەنى- فانگىمىڭدى جانىشتاۋ، اۋىلدىق اكىمىياتتى قورعاۋ، جاۋ كەلە قالسا قىزىل ارىياعا نەمەسە چۈشىدۇيىگە كومەكتەسىپ سوعىس جۇرگىزۋ. قوزعالاڭشىلار دۇيى 1 دەگەندە يۇڭشىن اۋدانىندا قۇرىلدى، اسلىسىدە

فۇپيا ەدى، بۈكىل اۋداندى تارتىپ العاننان كەيىن اشىفا شىقتى. بۇل ئۇرىم قازىر شەكارا رايونىداغى اۋدانداردا جۇرگىزىلۇدە، اتى وزگەرتىلگەن جوق. چىۋىدۇيىدىڭ قارۋى نەگىزىنەن بەساتار، سوداي-اق توعزاتار، بىر اتار مىلىقتارى دا بار. اۋداندارداغى مىلىقتىڭ سانى مىناداي: نىڭگاڭ اۋدانىندا 140، بۇگشىن اۋدانىندا 220، لىانخۇا اۋدانىندا 43، چالىڭ اۋدانىندا 50، لىڭشىيان اۋدانىندا 90، سۇيچۇان اۋدانىندا 130، ۋان-ان اۋدانىندا 10، جىيىنى 683. مۇنىڭ كوپىن قىزىل ارىيا بەرگەن، بىراز بولەگىن وزدەرى جاۋدان تارتىپ العان. اۋداندارداغى چىۋىدۇيىلەردىڭ كوپى تۇخاۋ-ليەشىندەردىڭ باۋ-اندۇيىمەن، ايجۇتۇانمەن ۋنەمى سوعىسىپ تۇرادى، جاۋنىڭەزلىك كۇشى كۇن سايىن ارتۇدا. 21-ماي وقىعاسىنان^① بۇرىن، اۋدانداردا دىحانداردىڭ زىۋىيچۇن-دەرى بار ەدى. مىلىقتىڭ سانى: يۇشىيان اۋدانىندا 300، چالىڭ اۋدانىندا 300، لىڭشىيان اۋدانىندا 60. سۇيچۇان اۋدانىندا 50، يۇگشىن اۋدانىندا 80، لىانخۇا اۋدانىندا 60، نىڭگاڭ اۋدانىندا (بۇان ۋنساي بولمىندە) 60، جىڭگاڭشايدا (ۋاڭرو بولمىندە) 60، جىيىنى 970 ەدى. 21-ماي وقىعاسىنان كەيىن، يۇان ۋنساي بولمىمى مەن ۋاڭزو بولمىنىڭ شىمىغا ۇشراماعىن سەپكە الماعاندا، سۇيچۇان اۋدانىندا نەبارى 6 مىلىق، لىانخۇا اۋدانىندا بىر مىلىق ساقىتاپ قالىندى، قالعان مىلىق ئۇگەلىمەن تۇخاۋ ليەشىندەردىڭ قولىغا تۇسىپ كەتتى. دىحاندار زىۋىيچۇندەرىندە ۇر قوللىنداعى مىلىقتى ۇستاپ تۇرارلىق قابىلەت بولمادى، بۇل-حىۋىيچۇيىلىك لۇشىياننىڭ زاردابى. اۋداندارداغى چىۋىدۇيىلەردىڭ مىنىمى قازىر دە وتە جەتكىلىكسىز، تۇخاۋ-ليەشىندەردىكىندەي

كۆپ ەمەس، قىزىل ارميا قارۋى- جارقاق جاعىنان چۈشىدۇيىلەرگە
 ۋەزىكىسىز كۆمەك بەرمەپ وتىرۇغا قىيىس. قىزىل ارمىيانىڭ جاۋىد-
 كەزلىك كۈشىن تۆمەندە تېپەۋ شارقى استىندا خالىقتىڭ قارۋىلانىۋىنا
 مۇمكىندىكىنىڭ بارىنىشا كۆمەكتەسۇ قاجەت. "بىزدىڭ بەلگىلەۋىمىز
 بويىنىشا قىزىل ارمىيانىڭ "ارېر يىڭى تورت لىياندىق" تۈزۈمىدى
 قوللاندى، "ارېر لىياندا 75 مىلتىق بولادى. ۋەان ارناۋلى لىياندى،
 چىڭۋانچىياڭ لىيانىن، پايىچىياۋ لىيانىن، نۋانېۋدى جانە "ۋىش يىڭىۋدى
 قوسقاندا، "ارېر تۋاندا" بىر مىڭ 75 مىلتىق بولادى. سوعىستاردا
 ۋەلجى السىنان مىلتىقتارمەن مۇمكىندىگىنشە جەرگىلىكتى جەرلەر قارۋى-
 لاندىرىلادى. چۈشىدۇيدىڭ خىجۋىڭۋاندىمىن اۋداندار جاعىنان
 جىبەرىلىپ، قىزىل ارميا جاعىنان قۇرىلغان جياۋداۋدۇيدە "تالىم -
 تاربيە السان ادامدار ۋەتەيدى. قىزىل ارمىيانىڭ السىنان كەلگەن
 ادامداردى جەرگىلىكتى جەرلەرگە دۇيجاڭدىققا قاغاينىداپ جىبەرۋىن
 بىرتە- بىرتە ازايىۋ كەرەك. جۇپىدى دە "ۋىزىڭ باۋ- اندۇيىلەرى
 مەن ايچۇنۋاندارىن قارۋىلاندىرىپ جاتىر، شەكارا رايونىدارداق
 اۋدانداردا دا تۇخاۋ- لىەشىندەردىڭ قارۋىلى كۈشتەرىنىڭ ساسى
 مەن سوعىستىق قۋاتى ەداۋىر كۈشتى بولسى ۋىتىر. قىزىل جەرگىلىكتى
 قارۋىلى كۈشتەرىمىزدى ۇلمايتا بەرۋىدى "بىر مىنۇت بولسا دا كەشەۋىدە-
 ەنەۋگە اسىنە بولمايدى.

قىزىل ارميا كۈشتى توپتاۋدى "پىرىنسىپ ەتەدى، ال جۈشىدۇي
 كۈشتى سىراتۋىدى "پىرىنسىپ ەتەدى. كەرتارتىپا اكىمىيات ۋاقتىشا
 تۇراقتان كەردە، جاۋ قىرۋار اسكەرى كۈش توپتاي ۋىتىرىپ قىزىل
 ارمىياغا شابۋىل جاساي الاتىن بولغاندىقتان، قىزىل ارميا "ۋىشى
 كۈشتى بىشراتىپ جىبەرۋى قىيىمسىز بولادى. "بىزدىڭ تاجىرىيەمىز،

اسكەر كۇشىن *بولىپ جىبەرگەندە *ار رەتتە دەرىلك جەڭلىسكە
 ۇشراپ وتىراتىندىمىزدى، اسكەر كۇشىن توپتاپ كۇشى سىزدەن از،
 نەمەسە بىزگە تەڭ، ياكى بىزدىكىنەن *سال كۆبىرەك بولغان حاۋعا
 سوققى بەرگەندە ىلمى جەڭلىسكە جەتىپ وتىراتىندىمىزدى كۆرسەتتى.
 جۇڭياڭنىڭ نۇسقاۋى بويىنشا *بىز كەڭەيتەتىن پارىزان رايوندارى
 ۇزىسىنان جانە كۆلدەنەڭىنەن بىرنەشە مىڭ لى كەلەدى، بۇل
 ەرەپايسىز كەڭ بولسى كەتكەن، *سىرا، بۇل *بىزدىڭ كۇشىمىزدى
 شامادان تىس جومارى مولشەرلەگەندىكىتەن بولسا كەرەك. چىۋىيە-
 دۇيىلەر *ۇشىن كۇشتى بىتىراتىپ جىبەرۋ *تىمىدى، قازىر اۋدان-
 دارداغى چىۋىيدۇيىلەر كۇشتى بىتىراتىپ سوعىس جۇرگىزۋ *ادىسن
 قولدانىپ وتىر.

جاۋ ارىياسىنا ۇگىت جۇرگىزۋدىڭ ەڭ *ونىمىدى *ادىسى —
 تۇتىقنى تۇسكەندەردى قويا بەرۋ جانە جارالانغانداردىن ەمدەۋ. جاۋ
 ارىياسىنىڭ اسكەرلەرى مەن يىڭجاڭ، لىيانجاڭ، پايجاندارى بىزگە
 تۇتىقنى تۇسە سالسىمەن. اق بۇلاردىڭ اراسىندا ۇگىت قىزمەتىن
 جۇرگىزدىڭ، بۇلاردى قالغىسى كەلەتىندەر جانە كەتكىسى كەلەتىن-
 ەردەپ ەكىگە *بولىپ، كەتكىسى كەلەتىندەردى جول قىرا-
 جاتىن بەرسىپ قويا بەردىڭ. *سويىتىپ، جاۋدىڭ «گۇڭچانداڭ
 باندىلارى كۆرسىگەن ادامدى ولتىرەدى» دەيتىن الدامشىلىمى تاباندا
 ست - ست بولىدى. ياكى چىشىڭنىڭ «9 - شى 10 كۇنىدىن خۇرنالى»
 *بىزدىڭ بۇل *ادىمىمىزدى «نەتكەن ۇلى *ناسىل» دەپ قۇسالاندى.
 قىزىل ارىيا جاۋنىڭكەرلەرى قولغا تۇسكەن تۇتىقىنداردى كۈتۈدە جانە
 شىعىرىپ سالۋدا نوتەنشە قىزۇ قىلاس *بىلىمدى، تۇتىقنى تۇسكەن
 اسكەرلەر دە *ار رەتكى «جاڭا باۋىرلاستاردى شىعارىپ سالۋ رور

جېنىنى» ئىدا سوزگە شىمىپ بىزگە قىزۇ العىس ايتتى. جاۋ جاقىق جاۋالانغان اسكەرلەرىن مەدەۋ قىممىز دە اسا زور ئونىم بەردى. لى ئىنىن سىياقتى زەردەلى جاۋلار دا جۇنقىستان بەرى ئىزدىك اھالىمىزدى ەلىكتەدى دە، تۇتقىنداردى ولتىرمەيتىن، تۇتقىنغا تۇسكەن جارالى اسكەرلەردى مەدەيتىن بولدى. ئىراق سونان بىلايمى سوعىس كەزىندە دە ئىزدىك ادامدارىمىز، ئىباربىر، مىلتىمىن كۆتەرىپ قايتىپ كەلدى، مۇنداي ئىس ەكى رەت بولدى. بۇدان ئىس قاعاز جۇزىندەگى ئۇگىتى، ماسەلەن، ئۇران جازۇ سىقىلدى ئىستى دە كۇشتىك جەتسىنىشە سىتەپ وتىرمىز. بارغان جەرىمىزدىك بارىندە تامدارما تولتىرا ئۇران جازىپ تۇردىق. ئىراق بىزدە سۆرەت سالا- ئىن شەبەرلەر تاپشى، جۇگياڭنىڭ جانە ەكى شىگۇيىدىك مۇنداي شەبەرلەردەن بىرنەشە ئىن جىبەرۋىن سۇرايمىز.

اسكەرى گىنجۇيىدىلەر: ئىرىنىشى گىنجۇيىدى — جىڭگاڭشان تاۋى، بۇل تاۋ نىڭگاڭ، لىڭشىيان، سۇيچۇان جانە يۇڭشىن ئۇداندارىنىڭ ئۇيلىسكەن وگىرىندە. ونىڭ سولتۇستىك جاق ەتەگىندە نىڭگاڭ ئۇدانىنىڭ ماۋپىيىك دەگەن جەرى بار، وگىتۇسىنىڭ جاق ەتەگىندە سۇيچۇان ئۇدانىنىڭ خۇاڭ-اۋ دەگەن جەرى بار، بۇل ەكەۋىنىڭ ارالىمى 90 لى كەلەدى. شىمىس جاق ەتەگىندە يۇڭشىن ئۇدانىنىڭ ناشن دەگەن جەرى، باتىس جاق ەتەگىندە لىڭشىيان ئۇدانىنىڭ شۇيكوۋ دەگەن جەرى بار، بۇل ەكەۋىنىڭ ارالىمى 80 لى كەلەدى. بۇل گىنجۇيىدىنىڭ ئورت اتىراپى ناشاننان باستاپ لۇگۇئاڭكوۋدى (بۇلار يۇڭشىن ئۇدانىندا)، شىنچىڭدى، ماۋپىيىڭدى، دالۇڭدى (بۇلار سىڭگاڭ ئۇدانىندا)، شىدۇدى، شۇيكوۋدى، شىاسۇندى (بۇلار لىڭ-شىيان ئۇدانىندا)، يىڭپانتۇيىدى، دايچىياپۇدى، دافىندى، دۇيىزد-

چياندى، خۋاڭ-اۋدى، ۋۇدوۋجياڭدى، چى-اۋدى (بۇلار سۇيچۋان
 اۋدانىدا) باسپ ئوتىپ اينالىپ، ئاشانغا كەلگەنشە جىنى 550 لىي
 كەلەدى. تاۋدا داجىڭ، شياۋجىڭ، شاڭجىڭ، جۇڭجىڭ، شياڭجىڭ،
 سىپىڭ، شياڭجۇاڭ، شىڭجۇۋ، ساۋپىڭ، پايىنچۇ، لوفۇ دەگەن جەرلەر
 بار، وسىنىڭ ھەرى تەڭس سۋارمىلى ەگىستىڭ ەرى قىستاق، بۇل
 ۇڭر بۇرىن باندىلاردىڭ، قاشىپ-پىسىپ جۇرگەن اسكەرلەردىڭ
 ۇياسى بولاتىن، ال قازىر ۇبىزدىڭ گىنجۇيدىمىز بولسۇ وتىر. ۇسراق
 بۇل جەرلەردە خالىق سانى 2 مىڭغا، استىق ۇنىسى 10 مىڭ دانگە
 جەتپەيدى، ارمانىڭ ازىق-تۇلىكى بۇكىلدەي نىڭگاڭ، يۇڭشىن،
 سۇيچۋان اۋداندارىنان كەلىنەدى. تاۋداغى ەبدەيلى جەرلەردىڭ
 بارىندە بەكىنىسى جاسالدى. دوختىر خانلار، كىم-كەشەك كارخا-
 نالارى، قارۋ-جارق باسقارمالارى، تۋانداردىڭ قورعانىس-
 بايلانىس باسقارمالارى تۇگەل وسى ارادا. قازىر نىڭگاڭ اۋدانىنان
 تاۋغا استىق تاسىنىپ، جاتىر. ەگەر ازىق-تۇلىك جەتكىلىكتى
 بولسا، جاۋ بۇل ارانى ماڭايلاي المايدى. ەكىنشى گىنجۇيدى-
 نىڭگاڭ، يۇڭشىن، لىيانچۇا، چالىڭ اۋداندارىنىڭ تۇپىلىسكەن
 ۇڭرىندەگى جىۋلۇڭشان تاۋى، بۇل ماڭىزدىلى جاعىنان جىڭگاڭ-
 شانغا جەتپەسە دە، سول ۇتورت اۋدانداغى جەرگىلىكتى قارۋلى كۇش-
 تەردىڭ ەڭ سوڭى گىنجۇيدى، مۇندا دا بەكىنىستەر جاسالغان.
 ۇتورت توڭسەگىن اق اكىمىيات قورشاعان قىزىل گىجۋىلەردىڭ
 ناۋلارداغى ئىسمىدى جەرلەردى پايدالانۋى ابدەن قاچەتتى.

جەر ماسەلەسى

شەكارا رايونىنىڭ جەر جاعىدايى: تۇتاس العاندا، جەردىڭ

60 پروتسەنتتەن استامى دىيىچۇلاردىڭ قولىندا، 40 پروتسەنتتەن ازىراعى دىيىخانداردىڭ قولىندا. جياڭشى ولكەسى جاقىتا سۇيىچۇان اۋدانىنىڭ جەرلەرى بارىنشا شوغرلانغان، شامامەن 80 پروتسەنتى دىيىچۇلاردىڭ قولىندا. ونان قالسا يۇڭشىن اۋدانى، مۇندا جەردىڭ شامامەن 70 پروتسەنتى دىيىچۇلاردىڭ قولىندا. ۋان-ان، نىڭگاڭ، لىانخۇا اۋداندارىندا ۋوز جەرىن ۋوزى وڭدەيتىن دىيىخانداز ۋېرشاما كۆپ، سونىڭ وزىنىدە دە دىيىچۇلاردىڭ قولىنداعى جەر كۆپرەك بولسۇپ وتىر، ولاردىكى شامامەن 60 پروتسەنت، دىيىخاندازدىكى نەقارى 40 پروتسەنت. خۇنان ولكەسى جاقىتا چالىڭ، لىڭشىيان اۋداندارىنداعى جەردىڭ شامامەن 70 پروتسەنتى دىيىچۇلاردىڭ قولىندا.

ارالىق تاپتار ماسەلەسى: جەر جاعدايى جوعارمىداعداي بولسۇپ وتىرغان احوالدا، بارلىق جەردى مۇسادىرالاپ، قايتادان بۆلۈدى ①۷ ادامداردىڭ باسىم كۆپتىلىكى قولىدايدى. ۋېراق اۋىل-قىستاققا ادامدار جالپى ۋۇش ئاپقا، ياغىنى ۋىرى، ورتا دىيىچۇلار تاپىنا، ۋىساق دىيىچۇلار مەن باي دىيىخانداز سىندى ارالىق تاپتارغا، ورتا دىيىخان، كەدەي دىيىخان تاپىنا بولىنىدى. باي دىيىخانداز كۆپىنىدە ۋىساق دىيىچۇلار مەن مۇددەلەس بولسۇپ وتىرادى. باي دىيىخاندازدىڭ جەرلەرى جالپى جەر مۆلشەرىنىدە از بولغانىمەن، ۋېراق ۋىساق دىيىچۇلاردىڭ جەرىن قوسا مەسپتەگەندە داۋىر كۆپ. بۈكىل ەلدەگى احوال دا، بالكىم، مۇنان ونشا پارىقتى بولماسا كەرەك. شەكارا رايونىدا جەرلەردى بۈكىلىدەي مۇسادىرالاۋ، ۋېر حولانا بۆلۈ ساپسانى قولىدانلىدى؛ سوندىقتان قىزىل رايونداردا نۇخاۋ-لەشەندەر تاپى مەن ارالىق تاپتار ۋىساس سوققىسى جەدى. ساپا-

سات، مەنە، وسى، "بىراق يۇل ئىس جۈزىندە اتقارۇ بارىسىندا
ارالىق تاپتاردىڭ كەدەرگىسىنە قاتتى وشرادى. گىمىڭلىك العاشقى
كەزىندە، ارالىق تاپتار كورنىستە كەدەي دىحاندار تابىا باس
يگەنسپ، ئىس جۈزىندە وزدەرنىڭ بۇرىنقى قوعامدىق ورنى مەن
رۇشلىدىن پايدالانا وتىرىپ كەدەي دىحانداردى وړەيلەندىردى،
جەردى بولۇ ۋاقىتن كەشەۋىلدەتتى. ال كەشەۋىلدەتۇگە شاراسىز
قالغان كەزدە، جەرلەرنىڭ شىن سانىن جاسىردى نەمەسە قۇنارلى
جەرلەردى وزدەرىنە قالدىرىپ، قۇنارسىز جەرلەردى باسقالاتارغا
بەردى. بۇل كەزدە كەدەي دىحاندار ۇزاق ۋاقىت بويسنا اياق
استى ەتلىگەندىكتىڭ جانە گىمىڭ جەڭسىنە كەپىلدىك جوق دەپ
سەزىنگەندىكتىڭ سالدارىمان ىلمى ارالىق تاپتاردىڭ پىكىرلەرىن
قابىلداۋمەن بولدى دا، بەلسەنە قىمىلداۋعا باتا المادى. گىمىڭ
ورلەۋى تۇعاننان كەيىن عانا، ايتالىق، ئۇناس بىراۋداندا،
ئىپتى بىرنەشە اۋداندا اكىيات جەڭپى الشعاننان، كەرتارتىپا
ارميا بىرنەشە رەت جەڭلىگەننەن جانە قىزىل ارميا ءوزىنىڭ قۇددە-
رەتىن بىرنەشە رەت كورسەتكەننەن كەيىن عانا اۋىل - قىستاقتا
ارالىق تاپتارغا قارسى بەلسەندى قىمىل تۋادى. ماسەلەن، يۇڭشىن
اۋدانىنىڭ وڭتۇستىك وڭىرى - ارالىق تاپتارغا جاتانتىندار ەڭ
كوپ جەر، مۇندا جەردى بولۇدى كەشەۋىلدەتۇ جانە جەر جاسىرۇ
ارەكەتى دە تىم اۋىر. 6 - ايدىڭ 23 - كۇنى لۇڭبۇانسكوۋدا قىزىل
ارميا زور جەڭسىكە جەتتى، ونىڭ ۇستىنە رايوندىق ۇكىمەت جەر
بولۇدى كەشەكتىرگەن بىرنەشە ادامما شارا قولداندى، سوېان
سوڭ عانا بۇل ارادا جەردى بولۇشتىداپ جۇرگىزىلدى. "بىراق
مەيلى فايسى اۋداندا بولسىن، قەودالدىق - رۇلىق ۇيمىم توتەنشە

جالپىلاشقان، كۆيىنەسە بۈكۈل *بىر قىستاق *بىر قامىلىدا نەمەسە
سرنەشە قىساق *بىر قامىلىدا بولسۇپ شىعادى، سۈندىقتان *بىر
شاما ۇزاق ۋاقىت جۇمساھايىنشا، قىستاقئاردا تاپقا ايرۇدى ورنى-
داپ شىمۇغا بولمايدى، رۇشلىدىقتى جەڭگە بولمايدى.

اق ئەرورلىق تۇسىنداعى ارالىق تاپتاردىڭ وپاسزدىغى: گىمىڭ
ورلەگەن كەزدە ارالىق تاپتار سوققىغا ۇشرايدى، اق ئەرورلىق
كەلسىمەن- اق تاباندا وپاسزدىق جاسايدى. كەرتارتىپا ارمانى
باستاپ *جۇرۇپ يۇڭشىن، نېڭگاڭ اۋداندارىنداعى گىمىڭشىل
دېھانداردىڭ ۇيلەرىن ورنەگەندەرسى ەكى اۋدانداغى ۇساق
دېچۇلار مەن باي دېھاندار. بۇلار كەرتارتىپاشلاردىڭ بۇسقاۋى
بويىنشا ۇيلەرگە *ورت قويۇغا جانە ادام ۇستاۋغا توتەنشە مىقتى.
قىزىل ارما نېڭگاڭ، شىنچىڭ، گۇچىڭ جانە لۇڭشى وڭىرلەرنى
قايتا ورنالغان كەزدە، بىرنەشە مىڭ دېھان كەرتارتىپاشلاردىڭ
گۇڭچانداڭ سەندەردى قىرادى دەگەن ۇگىتىنە سەنىپ، كەرتارتىپاش-
لارغا نەسەپ يۇڭشىن اۋدانىنا بوسىپ كەتكەن ەدى. *بىزدىڭ
«وپاسزدىق جاساغان دېھاندار ولتىرىلمەيدى»، «وپاسزدىق
جاساغان دېھانداردىڭ قايتا كەلىپ استىغىن جىپى الۋى قارسى
السايدى» دەگەن ۇگىتىمىزدەن كەينى عانا كەيىر دېھاندار بىرتە-
بىرتە قايتىپ كەلدى.

بۈكۈل ەلدە گىمىڭ تولقىنى باسەڭدەگەن كەردە، گىچۇبىلىڭ
رايوندارداغى ەڭ قىيىن ماسەلە ارالىق تاپتاردى ۇستاپ نۇرا الماۋ
بولدى. ارالىق تاپتاردىڭ وپاسزدىق جاساۋىنا ولاردىڭ گىمىڭنىڭ
شامادان تىس قاتتى سوققىسىنا ۇشراغاندىغى باستى سەبەپ بولدى.
*بىراق بۈكۈل ەلدە گىمىڭ ورنەگەن كەزدە، كەدەي دېھاندار تابى

سەنئىمى ارتىپ، قايراتتانادى، ارالىق تاپتار ۇرىلەنپ، لاڭ سالۇغا باتىلدىن ەتپەيدى. ئى زۇڭرىن مەن تاڭ شىڭجى سوعىسى خۇنانغا قاراي ورشىگەن كەزدە، چالىڭ اۋدانىنداى ۇساق دىچۇلار دىحاندە. داردان جارسۇدى قالاپ ەتكەن، كەيىرەۋلەرى دىحاندارغا شوشقا ەتىن شاعاندىققا بەرگەن (بۇل كەزدە قىزىل ارىيا چالىڭ اۋدانىنان شەگىنىپ، سۇيچۇان اۋدانىغا قاراي بەت المان ەدى). ئى زۇڭرىن مەن تاڭ شىڭجى سوعىسى اياقتاي سالىسمەن - اق، مۇنداي سىنەر دە تىندىم بولدى. قازىر - بۇكىل ەلدە فائىگىيىڭ ۇرشىپ وتىرعان مەزگىل، سوققى جەگەن ارالىق تاپتار اق رايونداردا تۇگەل دەرىلىك تۇخاۋ - لىەشىندەر تابىغا قوسلىپ كەتتى، كەدەي دىحاندار تابى وقشاۋ قالدى. بۇل، شىنىندا، توتەنشە اۋىر ماسەلە^①.

كۇندەلىكتى تۇرمىس قىسمىنىڭ ارالىق تاپتاردىڭ وپاسىزدىق جاساۋىغا ئىگىزگەن ئىقالى: ۇىر - بىرىنە قاراما - قارسى تۇرعان قىزىل رايوندار مەن اق رايوندار ۇىر - بىرىنە جاۋ ەكى ەل تارنىزدى بولسى وىر. جاۋدىڭ قاتتى فىگۇلاۋى جانە ۇىزدىڭ ۇساق بۇرجۇازىا ماسەلەسىن شەشۋىمىزدىڭ لايىقتى بولماۋى سىندى ەكى سەبەپ سالىدارىنان، وسى ەكى رايون اراسىندا ساۋدا تۇگەل دەرىلىك ۇزىلدى دە، تۇز، كەزدەمە، ۇدارى ماتەرىيالدارى سىقىلدى كۇندە - لىكتى تۇتىنىۋ بۇيىمدارى ازايىدى ۇارى قىمباتتادى، اعاش ماتەرىيالە دارى، شاي جانە ماي سىقىلدى اۋىل شارۋاشلىق ونىمدەرىن سىرىغا شىعارۋ مۇمكىن بولماي، دىحانداردىڭ اقشا كىرىسى ۇزىلىپ قالدى، مۇنىڭ ۇزى جاي خالىققا ئىقال جاسادى. كەدەي دىحاندار تابى بۇل اۋىرتىپالىققا ەداۋىر تۈزە الادى، ورتاشا تاپتار تۈزە الما - عان كەزدە، تۇخاۋ - لىەشىندەر تابىغا تىزە بۇگەدى، جۇڭگوداى

تۇخاۋ-لەشەندەر مەن جۇنغالار اراسىنداغى بولۇشۇشلىك پەن سوعىستار ۇردىكسىز جۇرگىزىلمەسە، بۇكىل ەلنە گىمىڭ جاعدايى العا قاراپ دامىماسا، وندا شاعىن-شاعىن وڭىرلەر بولۇپ وتىرعان قىزىل گىجۇيلەر نقتىسادى جاقتان وراسان زور قىسىمدا ۇشرايدى، گىجۇيلەردىڭ ۇزاق ۇمىر ۇسۇرى ماسەلەگە اينالادى، ويتكەنى مۇنداي نقتىسادى قىسىمدا ورتاشا تاپتاردىڭ تۈزە المايتىندىقى بىلاي تۇرسىن، جۇمىشى، كەدەي دىيىپان جانە قىزىل ارىيا دا تۈزە الماي قالاتىن ۋاقىتتاردىڭ بولۇشى مۇمكىن. يۇڭشىن، نىڭگاڭ اۋداندارىندا تۈز جوق، كەزدەمە مەن ۇدارى ماتەريالدارى بۇكىلدەي تۇگەپ كەتتى، باسقا زاتتار تۇرالى ۇسوز اشۇدىڭ ۇقتىتى قاجەتى جوق. ال قازىر ساتىپ الۇعا تۈز بار، ۇسراق وتە قىمبات. كەزدەمە مەن ۇدارى ماتەريالدارى الگە دەيىن جوق. نىڭگاڭ اۋدانىندا، يۇڭشىن اۋدانى-نىڭ باتىس بولەگىندە، سۇيچۋان اۋدانىنىڭ سولتۇستىك بولەگىندە (بۇلار قازىر گىجۇيلىك جەرلەر) ەڭ كوپ وندىرىلەتىن اماش ماتەريالدار جانە شاي مەن ماي ۇالى شەتكە شىعارىلماي وتىر^⑩.

جەر بۇلۇدىڭ ولشەمى: جەر بۇلۇدە اۋىل بىرلىك ەتىلەدى. تاۋ كوپ، ەگىستىك جەر از وڭىرلەردە، ماسەلەن، يۇڭشىن اۋدانىنىڭ شياۋجياڭ رايونىندا جەردى 3-4 اۋىلدى بىر بىرلىك ەتىپ بولەگەندەردە بار، ۇسراق وتە از. بارلىق اۋىل-قىستاقئاردا جەر ەر-ايەل، كارى-جاس دەمەي جاپپاي تەڭ بولىندى. قازىر جۇڭياڭ بەلگىلەگەن شاراي بويىنشا، ەگىككۇش ولشەم ەتىلەتىن بولدى دا، ەگەك ەتە المايتىندارعا قاراغاندا ەگىك ەتە الاتىندارعا جەر ۇسرەسە كوپ بولىنىپ بەرىلدى^⑪.

ۇر جەرىن ۇزى وڭدەيتىن دىيىپاندارعا جول بەرۋ ماسەلەسى:

بۇل ئالى تولىق تالقىلانغان چوق. ئوز جەرىن ئوزى وڭدەيتىن
 دىحاندار اراسىنداعى باي دىحاندار وزدەرى تالاپ قويىپ وندىر-
 گىش كۇشتەردىڭ ولشەم مەلۇن، ياعنى ادام كۇشى مەن كاپىتالى
 (اۋىل شارۋاشلىق قۇرال-سايماندارى، تاغى وسىندايلار) كوپتەرگە
 جەردىڭ كوپ بولىنىپ بەرىلۋىن كوكسەۋدە. باي دىحاندار تەڭ
 بولۇ مەن ەڭبەككۇشەنە قاراي بولۇ ادستەرىنىڭ ەكەۋىن دە
 وزدەرى ئۇشىن تىيىمسىز دەپ سەزىنىپ وتىر. ولار ادام كۇشى
 جاعىنان كوپىرەك كۇش جۇمساق، ونىڭ ۇستىنە كاپىتال كۇشىن
 قوساق، كوپىرەك پايدا الامىز دەپ ويلايدى. ەگەر جاي ادامدار-
 مەن بىردەي بولىنىپ، ولاردىڭ ەردەكشە تىرىسشاڭدىعى مەن باسى
 ارتىق كاپىتالى ەلەۋسىز قالدىرىلسا (ەسەپكە الىنسا)، ولاردىڭ
 بۇعان كولگىسى چوق. مۇندا دا جۇڭياڭ بەلگىلەگەن شارا بويىنشا
 اتقارىپ وتىرمىز. بىراق بۇل ماسەلەنى ئالى دە تالقىلاۋعا تۇرا
 كەلەدى، قورتىندى شىعارعاننان كەيىن باياندايمىز.

جەر باجىسى: نىڭگاڭ اۋدانىندا 20 پروتسەنت الىنىپ وتىر، بۇل
 جۇڭياڭ بەلگىلەگەن شارادا كورسەتىلگەندەگىدەن 5 پروتسەنت
 ارتىق، باجى جىلىپ جاتقان قازىرگى كەزدە مۇنى وزگەرتە قويۇ
 نڭمايسىز، كەلەر جىلى كەمەيتەمىز. بۇدان ئىسى، سۇيچۇان، لىڭشىيان،
 يۇڭشىين اۋداندارنىڭ گىجۇيلىك رايونىما كىرەتىن بولەكتەرى تۇ-
 گەلىمەن تاۋلى جەر بولغاندىقتان دىحاندار تىم كۇيزەلىڭكى، باجى
 جىۋە قولايىسىز. ۇكىمەت پەن چىۋىدۇيىلەردىڭ قاراجاتى اق
 رايوندارداغى تۇحاولارغا سوققىسى بەرۋ جولىمەن شەشىلىپ وتىر.
 قىزىل ارمىانىڭ قامدالۋىنا كەلسەك، كۇرشتى ۋاقىتشا نىڭگاڭ
 اۋدانىندا جىيلعان جەر باجىسىنان الىپ تۇرۇعا بولادى، افشانى ئالى

دە بۇكىلدەي تۇخاۋلارغا سوققى بەرۋ جولىمەن شەشىپ تۇرۇغا تۇرا كەلەدى. 10-ايدا سۇيچۇان اۋدانىنداي يارتىزاندىق ارەكەت بارىسىندا 10 مىڭ يۇاننان استام اقشا قۇرادىق، مۇنى بىر ھەزگىل جۇمساپ تۇرۇشىمىزغا بولادى، تاۋسىلعان سوڭ تاغى كۈرەرمىز.

اكىمىيات ماسەلەسى

اۋدان، رايون، اۋىل دارەجەلى حالقتىق اكىمىياتتار جاپپاي ۇيىمداستىرىلىدى، بىراق اتى زاتىنا ساي مەس. بىرسىپىرا جەرلەردە جۇمىشى-دېھان-اسكەرلەر وكىلدەرى كەڭەسى جوق. اۋىل، رايون دارەجەلى، تىپتى اۋدان دارەجەلى ۇكىمەتتەردىڭ اتقارۋ ۇيىۋانجۇيلارى تۇگەلىمەن بۇقارالىق جىنالىستاردا سايلاندى. دۇرمەكپەن وتكىزىلگەن بۇقارالىق جىنالىستاردا ماسەلەلەردى تالق-لاۋغا، بۇقارانى ساياسىي قالم-تاربىيە الۋ ورايىنا يە تۇگە بولمايدى، ونىڭ ۇستىنە مۇنداي جىنالىستاردى زىيالىلار نەمەسە ورايشىلدار وڭاي عانا شەڭگەلىنە الپ الادى. كەيىبەر جەرلەردە وكىلدەر كەڭەسى بولغانىمەن، بۇل دا تەڭ اتقارۋ ۇيىۋانجۇيىن سايلايىتىن ۋاقتتىق ورگان رەتىندە قارالىپ وتىر؛ سايلالۋ اياقتاعاندا سان كەسىن بىلىك ۇيىۋانجۇيما وتەدى دە، وكىلدەر كەڭەسى اۋىزعا السنايتىن بولادى. اتى زاتىنا ساي جۇمىشى دېھان-اسكەرلەر وكىلدەرى كەڭەسى ۇيىمى جوق مەس، بىراق تىم از. بۇل وكىلدەر كەڭەسى سىندى جاڭا ساياسىي تۈزۈم جونىندەگى ۇگىت پەن تاربىيەنىڭ جەتكىلىكسىزدىگى سەبەبىنەن بولپ وتىر. فەودالدىق زامانداي دۇسايلىق وكتەمدىك سىندى جامان ادەت بۇقارانىڭ، تىپتى ادەنەگى پارنىا مۇشەلەرىنىڭ وي-ساناسىنا

ئابدەن ۋىيالاپ العان، ونى بىردەن تازالاپ جىبەرۋگە بولمايدى،
مۇنداي ادامدار ئىستىڭ وڭايىنا جۇڭگىرىدى، ئۈنەشلىكى بار
دەموكراتىيالىق ئۆزىمدى جاقىتىمايدى. دەموكراتىيالىق ورتالىقتان-
دىرۇ ئۆزىمنىڭ ونىمىدىلىگىن كىمىڭدىك كۆرەستەردە، سوز جوق،
ايقىن كۆرسەتىپ، ونىڭ بۇقارانىڭ كۆش-قۋاتىن ويداعىداي
جۇملىدىرا الاتىندىن جانە كۆرەسكە بارىشقا ئىيمىدى كەندىگىن
بۇقاراھا تۇسىندىرگەندە، ونى بۇقارالىق ۋىسىداردا چاپپاي ئارى
شىن مانىندە قولدانىۋعا بولادى. بىز ئار دارەجەلى وكىلدەر
كەڭەسنىڭ تولىق ۋىسىدىق زاڭدارىن جاساپ (جۇڭياڭنىڭ داڭاڭىنا
سايكەس)، بۇرىنقى قاتەلىكتەردى بىرتە-بىرتە تۈزەتىپ جاتىرمىز.
قىزىل ارىيادامى ئار دارەجەلى اسكەرلەر وكىلدەرى كەڭەسى دە
قازىر تۇراققاندىرىلىپ قۇرىلۇدا، اسكەرلەر ۋىيۇانخۇيى عانا بولپ،
اسكەرلەر وكىلدەرى كەڭەسى بولماغان بۇرىنقى قاتەلىك تۈزە-
تىلۇدە.

قازىر خالىقتىڭ «جۇمىشى-دېھان-اسكەرلەر ۋكىمەتى» دەپ
چاپپاي تانىپ وتىرعانى ۋىيۇانخۇي، وىتكەنى ولار وكىلدەر كەڭەس-
نىڭ بىلىگىن ئالى بىلمەيدى، ۋىيۇانخۇيىدى عانا ناعىز بىلىك
ورنى دەپ سانايدى. قۇرىلتايدى سۈيەنشى تىپەگەن اتقارۇ
ۋىيۇانخۇيلارنىڭ ئىس باسقارۇدا، كىنىڭ بىرىندە، بۇقارانىڭ
پىكىرلەرىنىن قول ۋۇزۇ، جەردى مۇسادىرالاۋدا جانە بولۇدە
ئارى-ئارى بولۇى، ئىمرالاسۇى، اقشانى بەيىبەرەكەت ۇستاۋى
جانە وعان قىانات جاساۋى، اقتار كۇشىنەن قورقپ ناسالاسۇى
نەمەسە كۆرەستە تاباندى بولماۋى بارلىق جەردە كەزدەسىپ
تۇرادى. ۋىيۇانخۇي دا جالپى جىنالىستى وتە از اشادى، ئىس شە

قالسا چاڭئۇيىچۇي ئۆزى عانا شەشەم مەتەدى. رايونىدىق، اۋىلىدىق
 ۈكەمەتەردە چاڭئۇيىچۇي جىنالىستارى دا از اشىلادى، ئىس شىعا
 قالسا جۇشى، مېشۇ، ماليا جۇمىسەن باسقارۇشى نەمەسە چىۋىيدۇي.
 دىنك دۇيىچاڭى (قوزغالاڭشىلار دۇيىنىڭ دۇيىچاڭى) الدى - الدىنا
 باسقارپ، شەشەم مەتەدى، بۇل ئورت ادام ۈنەمى ۋىيۇانجۇيىدا
 تۇرادى. سولدىقتان، دەموكراتىيالىق ورتالىقتاندىرۇدى ۈكەمەت
 قىزمەتتەرىندە قولدانۇ دا داغدما اينالمايدى.

الماشقى كەزدەگى ۈكەمەت ۋىيۇانجۇيلارنىدا، وتە - مۇتە اۋىلىدىق
 ۈكەمەتتەردە سىتەۋگە ۇساق دىچۇلار مەن باي دىچاندار ۇرىنىپ
 كوردى. ولار قىزىل بەلگى تاعىپ المپ، وتە سىتالى بولغانسىپ،
 ايلاكەرلىكىپەن ۈكەمەت ۋىيۇانجۇينا ئىسپ الدى، بارلىق ئىستى
 ئوز شەڭگەلنە المپ، كەدەي دىچاننان قاتناسقان ۋىيۇانداردى
 تەك قوسالقى ورنىغا ئۇسىرىپ قويدى. كۈرەس بارىسىندا ولاردىڭ
 جالغان بەينەسى اشلىپ، كەدەي دىچاندار تابى اتتاسىقا كەلگەننەن
 كەپسەن عانا ولاردى قۇپ شىمۇغا مۇمكىندىك تۇىلدى. مۇلداي
 ئجايت چاپپاي بولماسادا، ئىراق كوپ جەرلەردە بايقالدى.

پارتىيانىڭ بۇقارا اراسىندا اسا ۇلكەن بەدەلى بار، ال ۈكەمەت -
 نىڭ بەدەلى ودان كوپ تومەن. بۇعان پارتىيانىڭ كوپتەگەن سىتەرگە
 قولايلىلىق ئۆدۈرۈدى كوزدەپ، ونى ئۆزى تىكەلەي سىتەۋى،
 اكىمىيات ورگاندارىن ئىر جاققا قايرىپ قويۇ سەبەپ بولدى.
 مۇنداي جايتتەر وتە كوپ. كەي جەرلەردە اكىمىيات ورگاندارنىدا
 دائىزۇ ۇيىمدارى جوق، كەي جەرلەردە بولغانىمەن، ولاردى سىكە
 سالۇ سەنكىملىكتى مەس. بۇدان بىلايى جەردە پارتيا ۈكەمەتكە
 باسشىلىق مەنۇ مىندەتنى اتقارۇ قاچەت؛ پارتىيانىڭ قۇاستامالارى

مەن شارالارى ۈگىتتەلۋدەن تىس، ۈكىمەت ۈيىمدارى ارقىلى انفارىلۋ
فاخەت. ۈكىمەتكە تىكە بۇيرىق تۈسرەتتىن گومىنداڭدىق قاتە
تاسلىدەن اۋلاق بولغان ئجون.

پارتيا ۈيىمدارى ماسەلىسى

جىيۈيچۈيىمەن كۈرەسۈدىڭ بارىسى: 21 - ھاي وقىماسنان بۇرىن
جانە كەيسىن، شەكارا رايون اۋداندارىنداعى پارتيا ۈيىمدارىن
جىيۈيچۈيىشىلدەر شەڭگەلىنە الپ الدى دەۋگە بولادى. فانگىمىڭ
تۇنلغان كەزدە، وعان قارىسى باتىل كۈرەس جۇرگىزۋ وتە از بولدى.
بىلىتىر 10 - ايدا قىزىل ارميا (جۈمىشى - دىحان گىمىڭدىك ارمياسى
1 - جۇن 1 - شىسىنىڭ 1 - تۋانى) شەكارا رايون اۋداندارىنا كەلگەن
كەزدە، بۇل ارادا حاۋىپ - قاتەردەن تاسالانىپ جۇرگەن بىرنەشە
پارتيا مۇشەسى عانا قالغان ەدى، پارتيا ۈيىمدارى بۈكىلدەي جاۋ
تاراپىنان تالقاندىالغان ەدى. بىلىتىرى 11 - ايدان بىسىمى 4 - ايعا
دەيىنگى مەزگىل پارتيا ۈيىمدارىن قاينا قۇرۇ مەزگىلى بولدى،
5 - ايدان كەيىنگى مەزگىل كەڭىنەن دامىتۇ مەزگىلى بولدى. بىر
جىلدىن بەرى پارتيا شىندە جىيۈيچۈيىلىك قۇبىلىس بۇرىنقىسىنا
بارلىق جەردە بايقالىپ كەلدى، بىر بولسىم پارتيا مۇشەسى،
كۈرەسۈ نىيەتى بولماغاندىقتان، جاۋ كەلە قالغاندا تاۋ شانقالدارىنا
كىرىپ تاسالانىپ الدى، مۇنىسىن «توسقاۋىلدا تۇرۇ» دەپ اتادى.
بىر بولسىم پارتيا مۇشەسى توتەنشە بەلسەندى بولدى، بىراى
كۈزىسىزدىكىپەن قوزعالاڭ كوتەرۋگە بوي ۇرىپ وتىردى. وسىنىڭ
بارى - ۇساقى بۇرجاۋازىيالىق يدەيانىڭ كورىستەتىرى. مۇنداي
ئجايىت ۇزاق ۋاقىتتىق كۈرەستىڭ شىنقىتروۋى جانە پارتيا شىندەگى

ئارىيە ارقىلى بىرتە - بىرتە ازايۇدا. سونىمەن قاتار مۇنداي ۇساق بۇرۇلار بولسۇ يەنە قىزىل ارىيادا دا ۇمر ۇسۇرپ وتىر. جاۋ كەلە قالغاندا، ولەرمەندىك سىتەۋدى قۇتاتۇشلىق، يا بولماسا ھاشىپ كەتەمىز دەۋشلىك بولدى. نۇل ەكى تۇرلى يەنە سوعىر جۇر - گىزۇدى تاللىغان كەزدە، كوپىنەسە، ۇمر ادامنىڭ عانا اۋرىنان شىيىپ وتىردى. مۇنداي يەنە پارتيا شىندە ۇزاق ۋاقىت بويىنا كۈرەس جۇرگىزۇ ارقىلى جانە كىگۋان فاكىتلەردەن ساباق الۇ، ماسە - لەن، ولەرمەندىك سىتەگەندە شىيىنا ۇشراۋ، قاشقاندا جەڭلىسكە تاپ بولۇ ارقىلى عانا بىرتە - بىرتە وزگەردى.

جەرلەشلىك: شەكارا رايون نقتىسادى اۋىل شارۋاشلىق نقتىسادى بولسۇ تابلادى، كەيىر جەرلەر الگە دەيىن كەلى - كەلساپ داۋرىندە توقراپ تۇرسۇ قالغان (تاۋلى جەرلەردىڭ كوپىندە كۈرىشتى كەلى - كەلەيەن اقتايدى، جازىق جەرلەردە ۇرسىپرا قول تىرمەن بار). قوعامدىق ۇيىم جاپپاي ۇر فامىلىا - نى بىرلىك ەتكەن رۇلىق ۇيىم بولسۇ وتىر. پارتىيانىڭ اۋىل - قىساقشارداغى ۇيىمدارنا كەلسەك، قونستانۇ جاعدايىنا بايلانستى ۇرسىپرا قىساقشاردا ۇر فامىلىاداغى پارتيا مۇشەلەرى ۇر جىبۇ بولسۇ، جىبۇ جىنالىسى ۇتپىتى رۇلىق جىنالىسقا اينالىۋعا دەيىن بارغان. مۇنداي جاعدايدا ۇجاۋنىگەر بولسۇۋىكتىك پارتيا ۇرۇ، شىيىدا، شىيىنا سوعادى. گۇڭچانداڭ ۇشۇن مەملەكەت جانە ولكە شەكارالارى حوق دەگەن ۇسوزدى ولار ونشا قۇسنىبەيدى، اۋداندىق، رايوندىق، اۋىلدىق شەكارالار جوق دەگەن ۇسوزدى دە ولار وسا نۇسبەيدى. اۋداندار اراسىندا جەرلەشلىك وتە اۋىر، ۇر اۋدانداغى رايوندار، ۇتپىتى قىساقشار اراسىندا دا جەرلەشلىك

تەرەڭ ورسىن العان. مۇنداي جەرلەشلىدىكى وزگەرنۈدە، داۋلى
ايتۇ، مۇقتاغاندا، ماردىمىز عانا نائىجە بەردى، كۈسەنەسەق
كۈشەردىڭ جەرلەشلىدىكىكە جاتپايتىن مەزگىسى جاعدايشدا جافسى
نائىجەگە جەتۈگە بولادى. ماسەلەن، فانگىمىڭشىلدەردىڭ مەكى ولكە
بويىنشا «بىرىگىپ جويۇ» جۇرگىزۋى خالىقنىڭ كۈرەس بارىسىدا
مۇددەلەس بولۇشقا مۇمكىندىك تۇغىزدى. سونىڭ نائىجەسىندە عانا
ولاردىكى جەرلەشلىدىكى بىر تە - بىر تە الاستاۋعا مۇمكىندىك
بولدى. وسىنداي تولىپ جاتقان ساباقتار ارقىلى جەرلەشلىدىك
ازايدى.

جەرگىلىكتىلەر مەن كەلىمەكتەر ماسەلەسى: شەكارا دايون
اۋداندارىدا تاغى بىر قوتەنشە ئىسى بار، بۇل - جەرگىلىكتىلەر
مەن كەلىمەكتەر اراسىندا شەك. جەرگىلىكتى ئۇرغىندار مەن
مۇنان بىرنەشە 100 جىل بۇرىن سولتۇستىكتەن كوشىپ كەلگەن
كەلىمەكتەر اراسىدا ۇلكەن شەك ساقىتالىپ وتىر، تارىپ بويىنا
كەلە جاتقان اراز - اشتىلىق نامەسەن كۇشتى، كەي كەزدەرى قاتتى
كۈرەس بولادى. مۇنداي كەلىمەكتەر فۇجيان - گۇاڭدۇڭ شەكارا -
سىنان باستاپ، خۇنان، جياڭشى ولكەلەرىنىڭ شەكاراسىن بويلاي
وگتۇستىك خۇبىيە دەيىن تارالعان، شامامەن بىرنەشە مىليون
ادام. كەلىمەكتەر قاۋلى جەرلەردى يەلەگەن، ولار جارسىق جەر -
لەردى يەلەگەن جەرگىلىكتىلەردىڭ مەزگىسىنە ۇشراپ وتىرادى،
ولاردا اۋەلدەن - اق ماياسى ۇقىق جوق. الدىڭعى جىلغى حانە
بىلىتىرى گومىن گىمىڭدى كەلىمەكتەر باس كوتەرىپ شەۋىمىز
ۇشىن كۇن نۇدى دەپ قارسى العان بولاتىن. ويدىا خوفىنا بۇل
گىمىڭ جەڭلىسكە تاپ بولدى دا، كەلىمەكتەر بۇرىنقىسىدا جەر -

گىلىكتىن بىر تەرەپكە مەزگىلىگەن ۋىشراپ قالا بەردى. بىزدىڭ رايونىمىز شىندەگى نىڭگاڭ، سۇيچۈان، لىڭشىيان، چالىڭ اۋدانىدارىدا جەرگىلىكتىن مەن كەلمەكتەن مەسەلەسى بار، ال نىڭگاڭ اۋدانىدا بۇل مەسەلە ئىتتى اۋىر. الدىڭى جىلدىن بىلىنەرغا دەپىنگى ۋاقىت شىندە نىڭگاڭ اۋدانىداغى جەرگىلىكتىن راسىنان شىققان گىمىڭشەلەر كەلمەكتەن مەن بىرگە وتىرىپ، گۇڭچانداڭنىڭ باشلىغىدا جەرگىلىكتى تۇخاۋ-لىە شىندە راسىيان قۇلاتىپ، بۇكىل اۋداندى قوللىنا العان ەدى. بىلىنەر 6-ايدا جىڭشى ولكە-شىندەگى جۇپىدى ۋىكەتى گىمىڭگە قارسى شىمىپ، 9-ايدا تۇخاۋ-لىە شىندە جۇپىدى اسكەرى بولىمىن باستاپ كەلىپ نىڭگاڭ اۋدانىدا «شاپۇل جاساپ جويۇ» جۇرگىزدى دە، جەرگىلىكتى خالىق پەن كەلمەكتە خالىق راسىنداغى كۆرەستى قايتىدان قوزدىردى. جەرگىلىكتىن مەن كەلمەكتەن راسىنداغى مۇنداي شەك، داۋلى نۇرغىسىن العاندا، قانالىمان جۇمىشى تابى مەن دىيەندار تابىنىڭ شىكى جاعىنا كەلىنەن ۋەگە، اسرەسە گۇڭچانداڭنىڭ شىكى جاعىنا كەلىنەن ۋەگە ئىس ەدى. بىراق كوپ جىلدار بويىدا كەلە جاتقان ادەتتەر سالدانىنان مۇنداي شەك ئىس جۇزىندە ئالى ورىن الپ وتىر. مەسەلەن، شەكارا رايونىدا بولغان اۋگۇست جەگىلىسىنەن كەپىن، جەرگىلىكتى تۇخاۋ-لىە شىندە كەرتارتيا راسىيانى باستاپ نىڭگاڭ اۋدانىنا قايتا ورالىپ، كەلمەكتەن جەرگىلىكتىن بىر تەرەپكە قىرماشى بولپ جۇرەكەن دەپ ۋىگت تاراتتى، سونىمەن جەرگە-سىكتى دىيەنداردىڭ كوپى وپاسىزدىق جاساپ اق بەلگى تاعىپ الپ، اق اسكەرلەردى باستاپ جۇرۇپ ۋىلەرگە ۇرت قويدى، تۇلاردى ئىتتى. 10-، 11-ايلاردا قىزىل راسىيا اق راسىيانى

جەڭگەننەن كەيىن، جەرگىلىكتى دىحاندار كەرتارتپاشلارغا ەرىپ قاشپ كەتتى، ال كەلىمەك دىحاندار جەرگىلىكتى دىحانداردىڭ مال-مۈلكىن مۇسادىرالايدى. مۇنداي احوال پارتيا شىندە دە بەينە-لەنىپ، ورىشسز كۈرەستەر ۇنەمى بولمىپ تۇردى. ۇزدىڭ بۇعان قولدانعان شارامىز مىناداي بولدى: ۇبر جاعسان، ەوپاسىزدىق جاساعان دىحاندار ولتىرىلمەيدى، ەوپاسىزدىق جاساعان دىحاندار قايتىپ كەلسە، جۇرتپەن تەڭ جەر الادى» دەپ ۇگىت ايتىپ، ولاردىڭ تۇحاۋ-ليەشىندەر نىقالىنان ارىلۇننا جانە مەكەنىنە الاگىز قايتىپ كەلۈنە مۇمكىندىك تۇعۇز؛ ەندى ۇبر جاعىنان، اۋداندىق ۇكىمەت كەلىمەك دىحاندارغا وزدەرى مۇسادىرالاپ العان مال-مۈلىكتەردى يەلەرىنە قايتارىپ بەرۋدى تاپسىرۇ، مىنداي-اق جەرگىلىكتى دىحانداردىڭ قورعالاتىندىمى تۇرالى قۇلاستاندىرۇ شىعارۇ. پارتيا شىندە تارىيەنى كۇشەيتىپ، پارتيا مۇشەلەرىنىڭ ەكى بولەگىن بىرلىك-نىتساققا كەلتىرۇ.

ورايىشلداردىڭ وپاسىزدىمى: گىمىڭ ورلەپ تۇرعان كەزدە (6-ايدا) بولپ جاتقان ورايشلىدار پارتياغا اشىق تۇردە مۇشە قابىل-ەداۋ ورايىن پايدالانىپ، پارتياغا كوز بوياپ كىرىپ الدى، شەكارا رايونىداغى پارتيا مۇشەلەرىنىڭ سانى ەلەزدە ۇسىپ 10 مىڭنان اسىپ كەتتى. مىندىڭ جانە چۇيۋىيدىڭ جاۋاپتى ادامدارىنىڭ كوسى پارسانىڭ جاڭا مۇشەلەرىستەن بولدى دا، پارتيا شىندەگى تارىيەنى جافسى جولغا قويۇعا مۇمكىندىك بولمادى. اق تەرور كەلىسمەن-اق ورايشلىدار وپاسىزدىق جاسادى، كەرتارتپاشلاردى تاسىناپ ۇرۇپ جولداستاردى ۇستادى. اق رايونىداغى پارتيا ۇيىمدارىنىڭ دەنى مەرت بولدى. 9-ايدان كەيىن پارتىبادا تازالاۋ

جۇمىسى قاناتاڭ جۇرگىزىلىپ، پارتيا مۇشەلەرمىنىڭ قۇرامىدا قاتنى
شەك قوبىلىدى. يۇڭشىن، نىڭگاڭ اۋداندارىنداعى پارتيا ۋەيىمدارى
ئۆكەل تاراتىلىپ، پارتيا مۇشەلەرى قايتادان تىزىمگە ئىلىندى.
پارتيا مۇشەلەرىنىڭ سانى ەداۋىر ازايدى، ال جاۋىنگەرلىك كۈشى
ارتتى. بۇرىن پارتيا ۋەيىمدارى بۆكىلدەي اشكەرە ەدى، 9-ايدان
كەيىن قۇپيا ۋەيىمدار قۇرىلىپ، كەرتارتىپاشلار كەلە قالغاندا دا
قىمىل جاساي الۇعا ازىرلىك كورىلدى. سونىمەن قاتار اق رايون-
دارغا تۇس-تۇستان كىرىپ، جاۋ لاگەرىندە قىمىل جاسالدى. ۇىراق
سول ماڭداعى قالالاردا الىگە دەيىن پارتيانىڭ نەگىزى جوق.
مۇنىڭ سەبەبى، بىرىنشىدەن، قالالاردا جاۋ كۈشى مىسىراق بولدى،
ەكىنشىدەن، ۇىزدىڭ ارىيىمىز بۇل قالالاردى العاندا بۇرجۇازيانىڭ
مۇددەسىنە ۆتە زىيان جەتىكىزدى، سونىمەن ول جەرلەردە پارتيا
مۇشەلەرىنىڭ تابان تىرەپ تۇرۇى قىىنا سوقتى. قازىر قاتەلىكتەردى
تۈزەتىپ جاتىرمىز، قالالاردا ۇوز ۋەيىمدارىمىزدى قۇرۇعا كۇش سالىپ
جاتىرمىز، ۇىراق مۇنىڭ ناتىجەسى ونشالقتى كورىنە قويىان جوق.
پارتيانىڭ باشى ورگاندارى: جىبۇ گانشىۋىيى جىبۇ ۋىيىۋان-
خۇيى دەپ اتالاتىن بولدى. جىبۇدان جوعارعىسى چۇيۋىي، چۇيۋىي-
دان جوعارعىسى شيانۋىي بولدى. ەرەكشە اخۋالعا بولا چۇيۋىي مەن
شانۋىي اراسىدا ەرەكشە چۇيۋىي ۋەيىمداستىرىلغان جەرلەردە بار،
ماسەلەن، بۇڭشىن اۋدانىنىڭ سولتۇستىگىندەگى ەرەكشە رايون مەن
شىمىس-وكتۇستىگىندەگى ەرەكشە رايون. شەكارا رايوندا نىڭگاڭ،
يۇڭشىن، لىيانخۇا، سۇيچۇان جانە لىڭشىيان شيانۋىيلارى سىندى جىنىي
نەس شيانۋىي بار. چاللىڭ اۋدانىندا اسلىندە شيانۋىي بار ەدى،
قىزمەتتى جۇرگىزە الماعاندىقتان، بىلىتىر قىستا جانە بىلىل كۆكەمدە

قۇرىلغان ۋېمىداردىڭ ئېمىسپىراسى اق كۈشتەر تاراپىنان قۇلاتىد-
دى. جارتى جىلىدان يەرى تەڭ نىڭگاڭ جانە يۇڭشىن اۋداندارى
ماڭىنداعى تاۋلى جەرلەردە عانا قىزمەت جۇرگىزە الى، سول
سەبەبتى بۇل شيانۋىسى مەركشە چۈيۋىيە وزگەرتىلدى. يۇشيان،
انرىن اۋداندارىنا چالىڭ اۋدانى ارقىلى بارۋا تۇرا كەلەدى، ول
جەرلەرگە ادام جىبەرىلگەن ەدى، ەشپىر ناتىجە شىعارا الماي قىتا
ورالدى. ۋان-ان شيانۋىيى 1-ايدا سۇيچۋان اۋدانىندا بىزبەن
ئېمىر رەت بىرلەسكەن مەجلىس اشقان ەدى، جارتى جىلىدان استام
ۋاقىت بويىنا اق كۈشتەر ەكى ارانى بولپى تاستادى، 9-ايدا
قىزىل ارىيا پارتىزاندىق ارەكەتتەرمەن ۋان-انعا كەلگەندە عانا
تاعى ئېمىر رەت باس قوستىق. گىمىڭشىل دىيخانداردان 80 ادام بىز-
بەن بىرگە جىڭگاڭشانغا كەلدى، ولاردان ۋان-ان چۈيۋىيى
ۋېمىداسىتىرىلدى. انفۇ اۋدانىندا پارتيا ۋېمىدارى جوق. جى-ان
اۋدانى يۇڭشىن اۋدانىنا كورشىلەس جاتسا دا، جى-ان شيانۋىيى
بىزبەن نەبارى ەكى-اق رەت كەزدەستى، ەشپىر كۈمەك كۆرسەت-
پەدى، بۇل-تاڭقالارلىق ئىس. گۇيدۇڭ اۋدانىنىڭ شاتيان
وگىرىنىدە 3-ايدا جانە 8-ايدا ەكى رەت جەر بولىندى، پارتيا
ۋېمىدارى قۇرىلدى، بۇل ۋېمىدار لۇڭشىدەگى شى بىردۇڭ دەگەن
جەردى ورنالىق ەتكەن وگىتۋستىك خۇنان پارتيا مەركشە ۋېيۋان-
خۇيىنىنىڭ قاراۋىنىدا بولدى. ئارپىر اۋدانىداعى شيانۋىيلاردان
جوعارى ئۇراتىن خۇنان-جياڭشى شەكارا رايون پارتيا مەركشە
ۋېيۋانخۇيى بار. 5-ايدىڭ 20-كۈنى شەكارا رايونىنىڭ 1-رەتكى
پارىيا قۇرىلتايى نىڭگاڭ اۋدانىنىڭ ماۋيىڭ دەگەن جەرىندە شاقە-
رىلدى، ئىرىنىشى كەزەكتى پارتيا مەركشە ۋېيۋانخۇيىنىڭ ۋېيۋان-

دەمىنا 23 ادام سايلاندى، ماۋزىدۇڭ شۋجى بولدى. 7-ايدا خۇنان شىڭۋېيى ياڭ كايمىڭدى جىبەردى، ياڭ كايمىڭ دايمىي شۋجى بولدى. 9-ايدا ياڭ كايمىڭ اۋىرىپ قالىپ، تان جىنلىن دايمىي شۋجى بولدى. 8-ايدا قىزىل ارمىيانىڭ قالىڭ قولى وڭتۇستىڭ خۇنانغا جۇرۇپ كەتپ، اق كۆشتەر شەكارا رايونغا قاتتى قىسم جاساعاندا، بىز يۇڭشىن اۋدانىدا بىر رەت توتەنشە ماجىلىس اشتى. 10-ايدا قىزىل ارمىيا نىڭگاڭ اۋدانىغا قايتا ورالغانان كەيىن ماۋپىڭدە شەكارا رايونىنىڭ 2-رەتكى پارتىيا قۇربلىتايى شاقىرىلدى، قۇربلىتاي 10-ايدىڭ 14-كۈنىنەن باستاپ ئۇش كۈن اشلىپ، «ساياسي ماسەلەلەر جانە شەكارا رايون پارتىيا ۋېمىنىڭ مىندەت-تەرى» قانارلى قارارلار قابىلدادى، تان جىنلىن، جۇدى، چىن پى، لۇڭ چاۋچىڭ، جۇ چاڭجىيە، ليۇ تىيانچىيان، يۋان پانجۇ، تان سىسۇڭ، تان بىڭ، لى شىفىي، سۇڭ يىيۇ، يۋان ۋىنساي، ۋاڭ زونۇڭ، چىن جىڭرەن، ماۋزىدۇڭ، ۋان شىشيان، ۋاڭ زو، ياڭ كايمىڭ، خى تىڭلىڭ — 19 ادام كەشى كەزەكتى پارتىيا ەركەشە ۋېيۋانخۇيىنىڭ ۋېيۋاندىمىنا سايلاندى. 5 ادام چاڭۋىي بولدى، تان جىنلىن (جۇمىشى) شۋجى، چى جىڭرەن (زىالى) فۇ شۋجى بولدى. 11-ايدىڭ 14-كۈنى قىزىل ارمىيا 4-جۇنىنىڭ 6-رەتكى پارتىيا قۇربلىيى شاقىرىلدى، 23 ادام سايلىنىپ، پارتىيا جۇن ۋېيۋانخۇيى ۋېمىداستىرىلدى، 5 ادام چاڭۋىي، جۇدى شۋجى بولدى. پارتىيا ەركەشە ۋېيۋانخۇيى مەن پارتىيا جۇن ۋېيۋانخۇيى پارتىيا الدىڭى شەپ ۋېيۋانخۇيىنىڭ قاراۋىندا بولدى. پارتىيا الدىڭى شەپ ۋېيۋانخۇيى 11-ايدىڭ 6-كۈنى قايتا ۋېمىداستىرىلدى، ول جۇڭياڭنىڭ ۋىعارۋى بويىنشا ماۋزىدۇڭ، جۇدى، جەرگىلىكتى پارتىيا

ۋېمىنىڭ شۋىيى (تان جىنلىن)، جۇمىششىلاردان ئېر جولداس (سۇڭ چياۋشىڭ)، دىھانداردان ئېر جولداس (ماۋ كىۋى) سىياتى 5 ادامنان قۇرالدى، ماۋزىدۇڭ شۋىيى بولدى. پارىيا الدىڭى شەپ ۋېيۋانجۇيىدا ازىرگە مېشۇچۇ، ۋىگىت بولسى، ۋېمىداسىرۇ بولسى جانە جۇمىشى - قىزمەتكەرلەر قوزغالىسى ۋېيۋانجۇيى، اسكەرى ۋېيۋانجۇيى قۇرىلدى. پارتىيا الدىڭى شەپ ۋېيۋانجۇيى جەرگىلىكتى پارتىيا ۋېمىدارىن باسقارپ وتىردى. پارىيا ەرەكشە ۋېيۋانجۇيىنىڭ بولۇشى ئالى دە قاچەتتى، ۋېتكەنى پارتىيا الدىڭى شەپ ۋېيۋانجۇيىنىڭ كەيدە ارىيامەن بىرگە بولپ جۇمىسى سىتە. ۋىسە تۇرا كەلەدى. بىز پىرولەتارىيات يەدىياسىنىڭ باسشىلىقى ماسەلەسىن توتەنشە ماڭىزدى ماسەلە دەپ سەزدىك. شەكارا رايون اۋداندارىنداعى پارتىيا ۋېمىدارى تۈگەل دەرلىك دىھانداردان قۇرالمان، ەگەر بۇلارغا پىرولەتارلىق يەدىا ارقىلى باسشىلىق ەتە. مەسە، قاتەلىككە قاراي بەت الۋى مۇمكىن. اۋداندىق قالالاردا جانە ئىرى قالالاردا جۇمىشى - قىزمەتكەرلەر قوزغالىسىنا بارىنشا نازار اۋدارۋدان تىس، اكىيات ورگاندارىندا جۇمىششىلاردىڭ وكىلە. دەرىن كۈبەيتۋ كەرەك. پارتىيانىڭ ار دارەجەلى باسشى ورگاندا. رىندا دا جۇمىششىلار مەن كەدەي دىھاندار قۇرامىن كۈبەيتۋ كەرەك.

گمىڭنىڭ سىياتى ماسەلەسى

بىز كوممۇنىستىك ئىنتەرناتسىونالدىڭ جۇڭگو ماسەلەسى جونىدە گى قارارىدا تولىق قوسلامىز. جۇڭگو قازىرگى ۋاقىتتا، شىندا، ئالى دە بۇرجۇازىالىق - دەموكراتىيالىق گمىڭ كەرەڭدە نۇر. جۇڭگونىڭ ئۆزىلدى - كەسلىدى دەموكراتىيالىق گمىڭ گاللىڭى

سۈرتقى جاقتا، جيانگەرلىكتى قۇلاتىپ، ئۇزىلىدى - كەسىلىدى ۇلت
 ارانىسىغا جەتۋىدى؛ شىكى جاقتا، مايباندار تابىنىڭ فالالارداعى
 كۇشىن الاستاۋدى، جەر گىمىڭىن ورنىداپ، اۋىل - قىستانلارداعى
 فەودالدىق قانسانلاردى جويۋىدى، جۇنقالىق ۇكىمەتتى قۇلانۋىدى
 قامتىدى. وسىندا دەموكراتىيالىق گىمىڭدى "سوزسىز باستان كەشىرۋ
 كەرەك، سولدا عانا سوتسىيالىزىمگە "وتۋدىڭ شىنايى نەگىزىن قالاۋعا
 بولادى. "بىز "بىر جىلدىن بەرى جەر - جەردە اينالا سوعىس جاساپ
 "جۇرپ، بۇكىل ەل يوپىنشا گىمىڭ تاسقىنىنىڭ پاسەگىدە گەنىن
 ابدەن سەزدىڭ. "بىر جاعىنان، ازاعاتاي "ارى شاعىن عانا جەردە
 قىزىل اكىمىيات بار، ەندى "بىر جاعىنان، بۇكىل مەملەكەت حالقىندا
 "الى دە ادەتتەگى دەموكراتىيا بولماي وتىر، جۇمىشتىلار مەن دىحان -
 داردا، "تېپتى دەموكراتىياشىل بۇرجۇازىادا تەگىس "سوز جانە جىين
 اشۇ ۇقىعى جوق، گۇڭچانداڭغا كىرۋدىڭ "وزى ەڭ ۇلكەن قىلمىس
 بولپ ەسەپتەلەدى. قىزىل ارىيا بارغان جەردىڭ بارىندە بۇقارا
 سالىقىن راي "بىلدىردى، ۇگىت - ناسىحاتتان كەيىن عانا اقىرىن -
 اقىرىن وياندى. جاۋ ارىياسىمەن سوعىسقاندا، اسكەرى بولىمدەردە -
 مىزدىڭ قاي - قايسىسىنىڭ دا قاتتى سوعىس جۇرگىزۋىنە تۇرا كەلدى،
 جاۋ ارىياسىنىڭ شىكى جاعىندا "بىز جاققا "وتۋ جانە قوزعالاڭ
 كوتەرۋ ىستەرى بولمايدى. 21 - ماي وقىماسىنان كەيىن «بۇلىكشى -
 ەردى ەڭ كوپ قابىلداغان 6 - جۇندە دە جاعداي وسىندا بولدى.
 "سۈر قاتتى جالغىزدىق كورىپ وتىرمىز، مۇنداي تۇرمىستىڭ اياقالۋىن
 نىنزار بولپ كۇتىپ وتىرمىز. بۇكىل ەل كولەمىندە دۇماندى دا
 تاسقىندى گىمىڭگە كوشۇ "ۇشىن قالا ۇساق بۇرجۇازياسىن قامىتىن
 ساياسى، نىفسادى جاقتارداعى دەموكراتىيالىق كۇرەستى باسناۋدىڭ

ۋىزى سۆزىنىز ياسىپ وتەتىن جول.

ۋىساق بۇرچۇازىيا جۈمھۇرىيىتى سىياسىياتى ۋىزى بىل 2-ايمى دەپىن
بىرشاما جاقسى اتقاردىق. 3-ايدا وڭتۇستىك حۇنان پارىيا مەركىشە
ۋىيۇانخۇيىنىڭ وكىلى نىڭگاڭ اۋدانىنا كەلىپ، بىزگە تىم وڭشىل
بولىپ كەتپىسىڭدەر، ورتەۋ جانە ۋىلىتىرۋ تىم از بولىپتى، «ۋىساق
بۇرچۇازىيانى پىرولەتارلارعا اينالىدىرۋ، ونان سوڭ ونى كىمىڭ
جاساۋعا ماجبۇرلەۋ» دەگەن سىياسىياتى اتقارماپسىڭدار دەپ سىن
ايتتى، سونىمەن پارىيا الدىڭى شەپ ۋىيۇانخۇيىنىڭ بۇرىنى
باشىلارى ورنىنان اۋىستىرىلدى، سىياسىيات بىردەن وزگەرتىلدى.
4-ايدا بۇكىل ارىيا شەكارا رايونىغا كەلگەننەن كەيىن ورتەۋ جانە
ۋىلىتىرۋ بۇرىنىسىنداي كوپ بولماغانىمەن، ۋىساق قالالارداعى
ورتاشا ساۋداكەرلەردى مۇسادىرالاۋ، اۋىل-قىستاقىتارداعى ۋىساق
دېچۇلارعا جانە باي دىحاندارعا اقشالاي المان سالۋ جۇمىسى
مەيلىنشە قاتتى جۇرگىزىلدى. وڭتۇستىك حۇنان پارىيا مەركىشە
ۋىيۇانخۇيى ورتاعا قويماق «بارلىق زاۋوتىتار جۇمىشىلارعا
بەرىلسىن» دەگەن ۇران دا جاپايى ۇگىتىلدى. ۋىساق بۇرچۇازىياغا
سوققى بولپ تىەتىن مۇنداي اسىرە سولشىلدىق سىياسىيات ۋىساق
بۇرچۇازىيانىڭ كوپشىلىگىن تۇحاۋ-لىەشىندەر جاققا وتكىزىپ
جىبەردى، وسىنىڭ سالىدارىنان ولار اق بەلگى تاعىپ بىزگە قارسى
تۇردى. تاباۋدان بەرى بۇل سىياسىيات بىرتە-بىرتە وزگەرتىلىپ،
اىۋال بىرتىنىدەپ وڭالۇدا. وتە-موتە سۇيىچۇان اۋدانىندا جاقسى
ناتىجەگە قول جەتتى، اۋداندىق قالاداعى جانە قالا-جىڭدارداعى
ساۋداكەرلەر بىزدەن قاشقالاقتامايتىن، ۋىسسىپراسى قىزىل ارىيانى
ماقتايتىن بولدى. ساۋلىنىشۋى دەگەن جەردە جارمەنكە بولعان كۈنى

(*) ار ئۇش كۈنىدە، ئۇس مەزگىلىدە بىر رەت جارمەككە بولپ تۇرادى) 20 مىڭ ادام كەلدى، بۇرىن مۇنداي بولماغان. بۇل ئۇس ئېزىدىڭ ساياساتسىمىزىڭ دۇرىس ئەكەن دالەلدەدى. تۇخاۋ-
لەشنىدەردىڭ خالىققا سالغان باجىسى مەن المان-سالىمى توتەشە
اۋىرەدى، سۇيچۇان اۋدانىنداغى جېڭوئىتۇان^② خۇاڭ-اۋدان
ساۋلىنىشۇيگە دەينىڭى 70 لى كەلەتىن ارالمىقتا 5 ورىندا باجى الاتىن،
اۋىل شارۋاشلىق ونىمىدەرىنىڭ^۳ ارقاندايىنان باجى الماي قويماي-
تىن، ئېزى جېڭوئىتۇاندى قىراتىپ، بۇل باجىلاردى كۈشىنەن
قالدىردىق، سونىمەن دىحاندار جانە ورتاشا، ۇساق ساۋداگەرلەر
تۈگەلىمەن ئېزىدى قولدادى.

جۇڭياڭ بىزگە ۇساق بۇرجۇازيانىڭ مۇددەسىن قامىتىغان ساياسى
گاڭلىك جارىيالاۋدى تاپسىردى، جەر-جەردىڭ تۈگەل باسشىلىققا
الۋى ئۇشىن، ئېزى جۇڭياڭنان جۇمىشىلار مۇددەسىن، جەر گىمىڭىن
جانە ۇلت ازاتتىمىن قامىتىغان ئۇناس دەموكراتىيالىق گىمىڭىنىڭ
ساياسى گاڭلىڭىن جاساۋدى وتىنەمىز.

اۋىل شارۋاشلىقى باستى نقتىسات بولپ وتىرعان جۇڭگوداغى
گىمىڭىنىڭ بىرەرەكشەلىگى-قوزعالاڭدى اسكەرى كۈشپەن دامتۇ.
ئېزى جۇڭياڭنىڭ اسكەرى قوزعالمىسپەن شۇغىلىدانۇغا كوپ كۈش
جۇمساۋىن ۇسىنىس ەتەمىز.

گېجۇيلىك رايوندار ھاسەلەسى

كۆاڭدۇڭ ولكەسىنىڭ سولتۇستىك بولەگىنەن خۇنان، جياڭشى
ولكەلەرىنىڭ شەكارالارىن بويلاي خۇبىي ولكەسىنىڭ وڭتۇستىك
بولەگىنە دەين سوزىلىپ جاتقان جەرلەردىڭ بارى لوشياۋشان

تاۋ سىلەمى رايونىغا جاتىدى. تۇتاس لوشياۋشان تاۋ سىلەمىدە ئېز
 باسپانغان جەر جوق؛ بارلىق بولەكتەرىنى سالىستىرغاندا لوشياۋشان
 تاۋ سىلەمنىڭ نىڭگاڭ اۋدانىن ورتالىق مەتكەن ورتا بولەگى ئېزىدىڭ
 اسكەرى گىجۇي مەنۇمىز ئۇشىن ابدەن ئىسمىدى. سولتۇستىك بولەگى
 جەر ئۇزۇنلىسى جاعىنان شاپۇل جاساۋدادا، قورغانۇدادا ورتا
 بولەگىدە جەتپەيدى، سونداي-اق ئىرى ساياسى ورتالىقتارما ئىم
 جاقىن، ەگەر چاڭشانى نەمەسە ۋەئەندى تەز تارتىپ الۋ جوسپارى
 بولماسا، وندا اسكەر كۈشتەرىمىزدىڭ دەننىن لىۋياڭ، لىلىيىڭ،
 پىڭشىيىڭ، تۇڭگۇ ۋىگىرلەرنى قويۇ قاتى حابۇپتى. ۋىگىتۇستىك
 بولەگى جەر ئۇزۇنلىسى جاعىنان سولتۇستىك بولەگىدەن جاقسى بولعا-
 نىمەن، ئېراق بۇقارالىق نەگىزى جاعىنان ورتا بولەگىدە جەتپەيدى،
 ساپسى جاقىتان العاندا خۇنان، جياڭشى ۋىگەلەرنى جاسايتىن
 نىقپالى دا ونشالىقتى مەس، ئېزىدىڭ ئاربر قىمىلىمىز ارقىلى ەكى
 ۋىگەلەنىڭ ورتا بولەگى مەن سولتۇستىك بولەگىدە نىقپال جاسايتىن
 ورتا بولەككە جەتپەيدى. ورتا بولەكنىڭ ارتقىشلىقتارى: (1) ئېر
 جىلدىن استام ۋاقىت بويىنا قىزمەت مەن ارقىلى ازىرلەگەن بۇقارالىق
 نەگىز بار. (2) پارتىا ۋىسىدارنىڭ ەداۋىر نەگىزى بار. (3) ئېر
 جىلدىن استام ۋاقىت جۇمساۋ ارقىلى مول كۈرەس تاجىرىيەسى بار
 جەرگىلىكتى قارۋلى كۈشتەر جارىققا شىعارىلدى، بۇعان مەيلىنشە
 قىيىندىقپەن قول جەتسى؛ ۋىسى جەرگىلىكتى قارۋلى كۈشكە قىزىل
 ارميا 4-خۇننىڭ كۈشى قوسىلسا، ۋىنى ارقانداي جاۋ حوبا
 المايدى. (4) تاماشا اسكەرى گىنجۇيدى-جىڭگاڭشان بار، ال
 جەرگىلىكتى قارۋلى كۈشتەردىڭ گىنجۇيدىلەرى بارلىق اۋداندا بار.
 (5) ەكى ۋىگەلەگە نىقپال جاسايدى، ۋىنىڭ ۇستىنە ەكى ۋىگەلەنىڭ

ورتا بولەگى مەن سولتۇستىك بولەگىنە ئىپال جاساي الادى، تەك
بىر ولكەگە، ونىڭ ۇستىنە وسى بىر ولكەنىڭ وڭتۇستىك بولەگى
جانە شالماي وڭىرلەرىنە عانا ئىپال جاساي الاتىن وڭتۇستىك
خۇدان جانە وڭتۇستىك جياڭشى سىقىلدى جەرلەرمەن سالىستىرعاندا،
ول ساياسى ماڭسىزى جاعىنان كوپ وزگەشە. ورتا بولەكتىڭ
كەمشىلىگى سول، ونىڭ گىجۈيلەنگەنىنە ۇزاق ۋاقىت بولغاندىقتان،
اتراپىندا «فورشاپ جويۇ» ارمىياسى كوپ، وندا ئىقتىسادى ماسەلە،
اسىرەسە ئاق اقشا ماسەلىسى توتەنشە قىين.

خۇنان شىڭخۇيى بۇل ارانىڭ قىمىل جوسپارى جونىندەگى ۇز
قۇاتناماسىن 6-، 7-، 19 يىلارداعى بىرنەشە اپتا شىندە ۇش رەت وزگەرتە-
تى. بىرىنشى رەت يۇان دىشىڭ كەلىپ، لوشياۋشان تاۋ سىلەمىنىڭ
ورتا بولەگىندە اكىمىيات قۇرۇ جوسپارىن قۇپتادى. ەكىنشى رەت دۇ
شىۋجىڭ مەن ياڭ كايمىڭ كەلىپ، قىزىل ارمىيانىڭ نىيىتىدە ە ەرى-
سارى بولماي، وڭتۇستىك خۇنانغا قاراپ كەگەيۈن، چۈيىدۇي-
مەن بىرگە شەكارا رايوندى قورعاۋ ۇشىن تەك مىلىقتى 200 اسكەر
قالدىرىلۇن قۇاتتادى، سونداي-اق مۇنى «مۇلدە دۇرسى» باعىت
دەدى. ۇشىنشى رەت تاغى دا يۇان دىشىڭ كەلدى، ارادا 10 كۇن
وتپەگەن ەدى، بۇل جولعى خاتتا بىزگە كوپ يانات ايتىلعان، بۇدان
تس، قىزىل ارمىيانى شىمس خۇنانغا اتتاندىرۇ قۇاتتالغان، بۇل دا
«مۇلدە دۇرسى» باعىت دەلىنگەن، ونىڭ ۇستىنە تاغى دا بىزگە
«نىيىتىدە ە ەرى-سارى بولماۋ» تالابى قويىلعان. ۇنزمىنە
وسىنداى فاتىپ-سەمگەن نۇسقاۋلاردى قابىلدادىق، بويسۇنباىاق
فارسى شىققانداى بولامىز، بويسۇنايىق دەسەك، جەڭلىسكە ۇشرا
ۇمىز ابدەن ايقىن، نە قىلارىمىزدى بىلمەي ابدەن باسىمىز قاتتى.

ەكىنچى رەت ھات كەلگەندە پارتىا جۇن ۋىيۇانخۇيى، پارتىا ەزەكشە ۋىيۇانخۇيى جانە يۇڭشىن شىانۋىيى بىرلەشكەن ۋىيۇانخۇيى شىپى، وڭتۇستىك خۇنانغا ئىتانۋدى قاتەرلى ساپار دەپ ساناپ، شىڭۋىيەنىڭ پىكىرلەرىن ئىتقارماۋدى ۋىيەردى. ارادا بىرنەشە كۈن وىكەندەن كەيىن، دۇشۇڭچىڭ مەن ياڭ كايمىڭ شىڭۋىيەنىڭ پىكىرلەرىنە قاسارىسا جارماستى دا، 29- تۋانداغلاردىڭ ەل- جۇرتىن ساعىنۇ نىساين پايدالانا وتىرىپ، قىزىل ارىيائى باستاپ شىيىپ چىنجوۋغا شاپۇىل جاسادى، سونىڭ سالىدارىنان شەكارا رايون دا، قىزىل ارىيادا جەڭلىسكە ۋىشراى. سان جاعىنان العاندا، قىزىل ارىيائىنىڭ شامامەن جارتىسى شىيىن بولدى؛ ال شەكارا رايوندا ورتەلگەن ۋىيلەر مەن ولىتىرىلگەن ادامنىڭ ەسەبى جوق، اۋداندار ارت- ارتسان قولدان كەتتى، كۈنى بۇگىنگە دەيىن قولق قايتارىلىپ الىنباى. شىيىس خۇنانغا ئىتانۋغا كەلسەك، خۇنان، خۇبىي، جياڭشى ولكە- لەرىندەكى تۇخاۋ- لىەشىندەر اكىمىيائىندا ۋالى بولىنۇشلىك بولماي تۇرىپ، قىزىل ارىيائىنىڭ نەگىزكى كۇشىن ئىتاندىرىۋ مۇلدە ورىنىسىز ەدى. 7- ايدا وڭتۇستىك خۇنانغا ئىتانباغان بولساق، شەكارا رايونداى اۋگۇست جەڭلىسىندەن ساقىتلىپ قانا قويماي، ونىڭ ۋىستىنە گومىنداڭنىڭ 6- جۇنى مەن ۋاڭ جۇن ارىيائىسى ارانىدا جياڭشى ولكەسىنىڭ جياڭشۇ دەگەن جەرىندە سوعىس بولىپ جاتقان ورايدان پايدالانا وتىرىپ، يۇڭشىن اۋدانىنداى جاۋ ارىيا- سىن تالقاندايتىن، جى- ان جانە انفۇ اۋداندارىن الاتىن ەدىك، الدىڭكى بولىمدەرىمىز يىڭشياڭ اۋدانىغا جەتىپ، لوشياۋشان قاۋىنىنىڭ سولتۇستىك بولەگىندەكى قىزىل ارىيائىنىڭ 5- جۇنىمەن بايلانىسى جاساغان بولار ەدى. وسى كەزدىڭ وزىندە دە نىڭگاڭ اۋدانىن

دابىنىڭ مەنە قىلىپ، شەخس خۇنانغا پارتىزان بولىمىدەرسىغان
 ئاتىدىرۇ قاجەت مەنى. تۇخاۋ-لىەشىندەر ئاراسىدا سوعىس باسقان-
 ماعاندىقتان، خۇنان ولكەسىنىڭ شەكاراسىنداغى پېڭشياڭ، چالېڭ
 جانە يۇشيان اۋداندارىندا جاۋدىڭ قالىڭ قولى جانىقاندىقتان،
 نەگىزگى كۈشىمىز سولتۇستىككە اتتانىپ كەتسە، جاۋدىڭ ورايدى
 پايدالانا قوياتىندىمى سوزسىز مەنى. جۇڭياڭ بىزگە شەخس خۇنانغا
 نەمەسە وگتۇستىك خۇنانغا اتتانۇ تۇرالى وپلاپ كورۇدى تاپسىردى،
 "بىراق مۇنىڭ" ارەكەتىن اتقارۇدا قاتتى حاۋىپتى، شەخس خۇنانغا
 اتتانۇ سىنىسى جۈزەگە اسىرىلماغان بولسا دا، وگتۇستىك خۇنانغا
 اتتانۇدىڭ ناتىجەسىن تاجىرىپە دالەلدەدى. بۇل اشتى تاجىرىپە
 "اردايىم مەنە ساققانۇمىزغا تاتىدى.

قازىر- تۇخاۋ-لىەشىندەر تابىنىڭ سۈتەمدىگىندە "الى بولىنۇ-
 شىلىك تۇماغان مەزگىل، شەكارا رايوندى قورشاي قىرىپ، «شابۇل
 جاساپ جويۇ» جۇرگىزىپ قىرىغان جاۋ ارمايىسى "الى دە بولسا
 10 نەشە تۇاننان اسادى. سولاي بولا تۇرسا دا، ەگەر "بىز ئاقشا
 ماسەلەسىن شەشۋدىڭ جولىن ۇزدىكىسىز ئاۋىپ قىرا ساق (ازىق-
 تۇلىك، كىيىم-كەشەك مەندى مەۋلى ماسەلە بولۇدان قالدى)، شە-
 كارا رايونىداغى نەگىزگە سۈيەنە قىرىپ، وسىنشالىقتى جاۋعا، "تېشى
 بۇدان دا كوپ جاۋعا توتەپ بەرۋدىڭ امالسىن تابا الامىز. شەكارا
 رايونىغا كەلسەك، قىزىل ارمايا كەتە قالسا، شەكارا رايونىنىڭ 8-اي-
 داعى سىياقتى اياق استى مەتلۋى دەرەۋ قايتالانادى. چۈيىدۇي
 بۇكىلدەي حويىلىپ كەتپەگەن كۈندە دە، پارتىا مەن بۇقارالنىڭ
 نەگىزى وراسان زور ويرانشىلىققا ۇشرايدى، تاۋداغى گىجۈيلەردىڭ
 امان ساقىتاپ قالۇعا بولاتتىدارىن مەپكە الماعاندا، جازىقتاردا

8-9. ايلارداعى سياقتى تۈگەلىدەي قۇپيا جاعدايعا كوشۇگە تۇرا كەلەدى. قىزىل ارميا كەتسە قالماسا، قازىرگى نەگىزدە تۇس تۇسقا بىرنە - بىرتە كەڭەيىۋەتە بولىدى، مۇنىڭ بولاشاقتىن ئۇمىت زور. قىزىل ارمياغا كەلسەك، مۇنى ۇلعايتۇ ماقساتىنا جەتۋ ۇشىن تەك يۇقارلىق نەگىزى بار جىڭگاڭشان ماڭىندا، ياعنى يىڭگاڭ، يۇڭشىن، لىڭشىيان جانە سۇبۇچۇان اۋداندارىندا، خۇنان جانە جياڭشى ولەكە - لەرىندەگى جاۋلاردىڭ مۇددە بىرلىگى جوقىتىلىپ، ۇز كۇشىن تۇس - تۇسىنان قورعانۇعا جۇمساپ، شوغرلاندىرۇعا امالسىز بولسە وتىرعان جاعدايىن پايدالانا وتىرىپ، جاۋمەن ۇراق ۋاقىت كۇرە - سۇگە تۇرا كەلەدى. دۇرىس ئاكتىكا قولدانۇعا، سوعىسپاساق قوي مەيلى، سوعىسادى ەكەنبىز سوزسىز جەڭىسكە جەتۋەك، سوزسىز تۇتىنىن تۇسىرۋەك، سوزسىز ولجا الۇعا ئىيىسىپ، وسلاي سىستەگەندە قىزىل ارمياىى بىرتە - بىرتە ۇلعايتۇعا بولىدى. شەكارا رايونىداى بۇقارانىڭ 4-ايدان 7-ايعا دەيىنگى ارالىقتا بولغان ازىرلىگى جونىنەن العاندا، قىزىل ارمياىنىڭ قالىڭ قولى وڭىۋىتىڭ خۇنانغا اتتانباعان بولسا، 8-اي مىنىدە قىزىل ارمياىنىڭ ۇلعايتىنىدىى شۇباسىز ەدى. بىر رەت قاتەلەسكەن بولسا، قىزىل ارميا جەر جاعدايى ئىمىدى بولغان جانە حالقپەن تانۇ - تانىتى تۇراتىن شەكارا رايونىغا قايتا ورالدى، ونىڭ بولاشاعى ۇلى دە حامان بولا قويماستە دەگەن ۇمىت بار. قىزىل ارميا شەكارا رايونىدا - وسى جەردە كۇرەس جاساۋعا بەل بايلاۋ، تۈزىمىدىلىكپەن سوعىس جۇرگىزەتىن ەرلىك جىگەر كۆرسەتۋ قاجەت، سوندا عانا فارۇ - جاراتقارلىق مولايىتىپ، تاماشا جاۋىنگەرلەر شىنقتىرىپ شىعارا الادى. شەكارا رايونىدا قىزىل تۇتىلىگەننە بىر جىل بولدى، بۇل، بىر

جاعىنار، خۇنان، خۇبېي، جياڭشى ولكەلەرىندەگى، ئىتتى مۇكىل
 ەلدەگى نۇخاۋ - لىەشىندەر قابىنىڭ وشىەندىلىگىن تۇغىزىن بولسا،
 ەندى ئىر جاعىنار، سول ماڭداغى ولكەلەردىڭ خۇمىشى - دىجان -
 اسكەرلەر بۇقاراسىنىڭ مۇمتىن بىرتە - بىرتە تۇغىزدى. اسكەرلەرگە
 كەلسەك، جۇنفالاردىڭ شەكارا رايونىدا «باندىلاردى جويۇ»دى
 كەلىلى ئىس دەپ قاراپ. «باندىلاردى جويامىز دەپ ئىر جىل ئوتتى،
 شىمىغا ئالاي مىليون اقشا كەتتى» (ئۇ دىيىڭ)، «سايلاۋلى قولى،
 كەزەۋلى قارۋى بار» (ۋاڭ جۇن) دەگەندەرى جاۋ ارىياسىنداغى
 اسكەرلەردىڭ جانە تۇيىققا تىرەلگەن تومەن دارەجەلى جۇڭگوان -
 داردىڭ نازارىن بىزگە بىرتە - بىرتە اۋدارۋدا، بۇلاردان ۇز
 ەركىمەن ئىز جاققا ئوتىپ كەلەتىندەر كۇن سايىن كوبەيەدى، بۇل
 قىزىل ارىيانىڭ مولىغۇى ئۇشىن تاغى دا ئىر قايسار بولماق. ونىڭ
 ۇستىنە شەكارا رايونىدا قىزىل تۇدىڭ باستان - اياق جىمىلماي
 نۇرۋى گۇڭچانداڭنىڭ كۇش - قۋاتىن كورسەتىپ قانا قويىماي،
 سونىمەن قانار بىلەپ - توسەۋشى تاپتاردىڭ كۇيرەگەندىگىن دە
 كورسەتتى، مۇنىڭ ۇزى بۇكىل ەلدە ساياسى جاققان اسا زور
 ماڭىز الادى. سوندىقتان ئىز لوشياۋشان تاۋ سىلەمنىڭ ورتا
 بولەگىندە اكىمىيات قۇرسىلۋىن جانە مۇنىڭ ۇلمايتىلۋىن ارقاشان
 توتەشە قاچەتتى ارى توتەنشە دۇرسى دەپ سانايىمىز.

ەسكەرتۈلەر

① بۇل سوعىس 1927 - جىلى 10 ايدا بولدى.

② بۇل سوعىس 1927 - جىلى 11 - ، 12 - ايلاردا بولدى.

④ قىزىل ارىياداعى اسكەرلەر وكىلدەرى كەڭەسى مەن اسكەرلەر
ۋىسۋانجۇيى مۇزىمى كەيىن كەلە كۇشەن قالدېرىلدى. 1947-جىلى
كادىرلار ئاسىلىقىنداعى اسكەرىلەر كەڭەسى مەن اسكەرلەر ۋىسۋان-
جۇيى مۇزىمى تاغى دا قولدانىلدى.

⑤ بۇل ارادا 1927-جىلى 8-ايدىڭ 1-كۈنى ئاسچاڭدا
كوتەرىلىس جاساعان يە تىڭ، جى ئۇڭ جولداسىتاردىڭ كۈمە اسكەرى
بولسىدەرى ايتىلىپ وتىر (يە تىڭنىڭ اسكەرى بولسىمى جونىدە وسى
شىعارمانىڭ ④ سەكەز تۈنە قاراڭىز). بۇل اسكەرى بولسىدەر چاۋجوۋ
جانە شانتيۋ اۋداندارىنا جاساعان جورىقتا جەڭلىسكە وشىراعاننان
كەيىن، ولاردىڭ مېر بولەگى جۇدى، لىن بياۋ، چىن يى جوداسىتاردىڭ
باسىلىقىندا گۇاڭدۇڭنان شەڭسې شىعېپ، جياڭشى ارقىلى خۇناننىڭ
وڭتۇستىك بۆلەگىنە بارىپ ھارتىزاندىق سوعىس جۇرگىزدى. 1928-جىلى
4-ايدا چىڭگاڭنانا بارىپ، ماۋزىدۇلۇڭ جولداسقا قوسىلدى.

⑥ 1927-جىلى گىسيك داۋىرىندەگى ۋچاڭ گومىن جىڭفۇد-
نىڭ قورعاۋشىلار تۋانى، مۇنىڭ كادىرلارىنىڭ كۈبى گۇڭچانداڭ
مۇشەسى بولاتىن. ۋاڭ جىڭۋى، تاغى باسقالار گىسيككە وپاسىزدىق
جاساعاننان كەيىن، وسى قورعاۋشىلار تۋانى ئانچاڭداغى كوتەرىلىشى
ارىياعا قوسىلىقشى بولپ، 7-ايدىڭ ايانى شەندە ۋچاڭنان شىعېپ
كەتتى. ولار جول-جونەكەي ئانچاڭداغى كوتەرىلىشى ارمىيانىڭ
وڭتۇستىككە اتىنانىپ كەتكەننەن مېتىپ شىۋشۋى اۋدانىنا بارىپ،
يېڭىچاڭ، لىۋياڭ وڭىرلەرىندەگى دىيەندار ارمىياسىنا قوسىلدى.

⑦ 1927-جىلى كۈكتەمدە خۇنان ولكەسىنىڭ يېڭىچاڭ، لىۋياڭ
وڭىرلەرىدە ھەۋىر كۈشتى، دىيەندار قارۋىنى كۈشى ولىپىناستى.
5-ايدىڭ 21-كۈنى شۋى كىشياڭ چاڭخادا فانگىمىڭدىك وقىعا
(21 ماي وقىعاسى) تۋەرىپ، گىمىڭشىل نۇقارانى قىرعىداتى.
5-ايدىڭ 31-كۈنى يېڭىچاڭ، لىۋياڭ وڭىرلەرىدەگى دىيەندار
ارمىيىسى فانگىمىڭكە قايتارما سوققى بەرۋىدى كۈزدەپ، چاڭشاغا قاراي

لىكەرىلەدى؛ مېرقات چىخۇيچۇيشىل چىن دۇشيۇدىڭ بوگەت جاساۋى سالداسان، ولار قايتادان شەگىندى. دىھاندار قوسىنىنىڭ مېر بولەگى دەرمۇ دۇلىتۋان بولۇپ ۋىمىداسىپ، پارتىزاندىق سوعىس جۇرگىزدى. 8-ايدىڭ 1-كۈنگى مانچاڭ كوتەرىلىسىنەن كەيىن، يىڭجياڭ، لىۋياڭ وڭىرلەرىندەگى دىھاندار ارمىياسى شېۋىخۇي، تۇڭگۇ، يىڭجياڭ، لىۋياڭ وڭىرلەرىندە ۋچاڭ گومىن جىڭفۇنىڭ بۇرىنقى قورماۋىشلار تۋانىنا قوسىلىپ، يىڭشياڭ كومىر كەن جۇمىشىلارنىڭ قارۋىلى كۈشىمەن ئىزە قوسا وتىرىپ، كۈزگى جىيىن-تەرىن كەزىندەگى كوتەرىلىستى باستادى. كوتەرىسىشى اسكەرى مېۋىسىم 10-ايدا ماۋزىدۇڭ جولداسىنىڭ بىلەن تۇيىمەن چىڭگاڭشاڭغا كەلدى.

⑦ 1928-جىلدىڭ باس كەزىندە، جۇدى جولداس وڭتۇسىنىڭ خۇناندا گىمىڭدىڭ پارتىزاندىق سوعىس جۇرگىردى، دىھاندار قوزما-لىسىنىڭ بۇرىننان نەگىزى بار يىچاڭ، چىنچوۋ، لىيىڭ، يۇڭشياڭ، زىشېڭ اۋداندارىندا بۇل كەزدە دىھاندار ارمىياسى ۋىمىداسىتىرىلدى. كەيىن كەلە جۇدى جولداس وسى دىھاندار ارمىياسىن باستاپ چىڭگاڭشاڭغا كەلىپ، ماۋزىدۇڭ جولداسقا قوسىلدى.

⑧ خۇنان ولكەسىنىڭ چاڭئىڭ اۋدانىنداغى شۇيكوۋشان-قورما-سىن شىعائىن ماڭىزدى، جەر. مۇنداغى كەن جۇمىشىلارى 1922-جىلدىڭ وزىندە-اق، گۇڭچاڭداڭنىڭ باشلىغىندا جۇمىشىلار ۋىمىن ۋىمىداس-تىرىپ، فانگىمىڭگە قارىسى كوپ جىل بويى كۈرەس جۇرگىزگەن بولاتتىن. 1927-جىلى كۈزگى جىيىن-تەرىن كەزىندەگى كوتەرىلىستەن كەيىن مېرسىپىرا جۇمىشىلار قىزىل ارميا قاتارىنا قوسىلدى.

⑨ ايبۇان كومىر كەنى-خانىيەيىڭ گۇڭمىنىڭ مېر بولەگى، جياڭشى ولكەسىنىڭ يىڭشياڭ اۋدانىندا. سول كەزدە وسى كەندە 12 مىڭ جۇمىشى بار ئىدى. 1921-جىلدىن باستاپ جۇڭگو گۇڭچاڭداڭنىڭ خۇنان شىڭمۇسى انىۋانغا قىزمەت سىنەۋگە ادام جىبەرىپ، وندا پارتىيە-نىڭ خاھ جۇمىشىلار ۋىمىنىنىڭ ۋىمىدارىن قۇردى.

- ⑩ قىزىل ارىيادامى يارتىپا وكىلى 1929-جىلدىن باسناپ جىڭجى ۋىسۋان دەپ اتالاتىن بولدى، لىيانىڭ جىڭجى ۋىيۋانى 1931-جىلدىن باسناپ جىڭجى جىداۋيۋان دەپ اتالاتىن بولدى.
- ⑪ «تۇساۋلارغا سوققى بەرۋ» ارىقلى پالى سالۋ جولىدىن اسكەرى قىراجاپ دايارلاۋ تەڭ ۋاقىتتا جانە «شىناردا قولدانىلغان شارالار» بولاتىن. ارىيە مولايىپ، جەر كەڭەيگەن كەيىن اسكەرى قىراجانى پىچى ئالۋ جولىدىن دايارلاۋ قاجەت «ارى مۇمكىن بولدى».
- ⑫ بۇل شارالار قىزىل ارىيادا ۋزاق ۋاقىت بويىنسا جۇرگىزىلدى، ول كەزدە وسىلاي سەتۋ قاجەت ەدى، كەيىن كەلە دارەجەسىنە قاراي قامداۋما وزگەرتىلىپ، بۇرىنقىدىن «بىراز يارقىندىرىلدى».
- ⑬ ماۋ زېدۇڭ چولدىس بۇل ارادا گىمىڭدىك ارىيانىڭ شىكى جاعىندا بەلگىلى دەموكراتىيالىق تۇرمىس بولۋىنىڭ قاجەت ەكەنىن ەرەكشە باسا كۆرسەتتى، بۇعان ول كەزدە قىزىل ارىيانىڭ جاڭگادان قۇرىلىۋاتىدى، دەموكراتىيادىن تەرتىپلىك، ارىيە قاتارىن جاڭگادان كىرگەن دىيەنداردىڭ جانە اي ارىيادان تۇتىقنا تۇسكەن سەكەرلەر- دىڭ گىمىڭدىك بەلسەندىلىگە تولىق دەم بەرىلىپتىندىگى، كەرتارتىپا ارىيە تاراپىنان كادىرلار ارانىن تارالغان جۇنجاۋىيلىك ادەتەر تولىق قۇرىلىۋاتىندىسى سەپ بولغان ەدى. ارىيە، اسكەرى بولىمىدەردىڭ شىكى جاعىندامى دەموكراتىيالىق تۇرمىس اسكەرى «تارتىپ چول بەر- گەن كۆلەمدە بولۇعا، «تارتىپتى اسىرەتۋ» ۋىشىن ەمەس، قاينا «تارتىپتى كۈشەيتۋ» ۋىشىن بولۇعا «ئىس ەدى، سوندىقتان، اسكەرى بولىمىدەردە قاجەتتى دەموكراتىيالىق تەرتىپىگەن كەزدە، اسىرە دەموكراتىيالىق تالاپ ەتەتىن تەرتىپىزدىڭ قۇبىلىستارغا دا قارىسى بۇرۇ قاجەت بولدى. ال مۇنداي قۇبىلىستار قىزىل ارىيادا العاشقى كەزدە «بىر مەزگىل» ۋىشىن بولدى. ماۋ زېدۇڭ چولداستىڭ ارىيادامى اسىرە دەموكراتىيە قارىسى جۇرگىزگەن كۆرمىسى جوقىندە «پارتىيە شىندىگى قانە بدەيالاردى تۈزەتۋ تۈرالى» دەگەن شىعارماغا قاراڭىز.

④ 1926 - جىلى سولنۇستىككە جورىق كەزىندە يە تىڭ جولداسنىڭ اسكەري ئولىمى كۇڭچانداڭا مۇشەلەرىن نىرەكە ەتكەن دۇلىنۇار ەدى، ول سولنۇستىككە جورىق كەزىندە ايگىلى جاۋىنگەر ئولىم بولدى. گىمىڭدىك ارما ئۇچاڭدى العاننان كەين، بۇل تۋان كەگەيىپ 24 - شى بولدى، نانچاڭ كوتەرىلىسەن كەين قاعى دا كەگەيىپ 11 - جۇن بولدى.

⑤ ئىس جۇزىندە قىزىل ارمىدادى يارتيا مۇشەلەرىنىڭ سىنى بۇكىل ارمىاسىڭ شامامەن ۋىشەن ئىر بولەگىن ۋىستاسا چاقى بولاتىن ەدى، كەين كەلە قىزىل ارما ەن حالق ازاتىق ارمىاسىندا نەگىزەن العاندا وسىنداي بولدى.

⑥ 1927 - جىلى 5 - ايدىڭ 21 - كۈنى، جىالڭجىەشىنىڭ، ۋالڭ جىڭۇيىدىڭ ايتاقاۋىبەن گومىنداڭنىڭ حۇمان ولكەسىندەگى فانگىمىڭ - شىل جۇنگۇاندارى شۇي كىشالڭ ەن جى جيان چاڭشا قالاسىندا حۇنان ولكەلىك جۇمىشىلار ۇيىما، ولكەلىك دىيەندار قوعامىنا جانە بىرلىق گىمىڭدىك ۇيىمدارعا قورشاپ شابۇىل جاسادى دا، كوممۇنىستەردى، گىمىڭشىل جۇمىشى - دىيەن بۇقاراسىن تۇتقىندادى ارى قىردى. بۇل «21 - ماي وقىماسى» دەپ اتالدى. بۇل وقىما ۋالڭجىڭۇيى باستان ۋچانداغى گومىنداڭ فانگىمىڭشىلدەرى ەن جىالڭجىەشى باستان نانچىڭدەگى فانگىمىڭشىلدەردىڭ اشىقتان - اشىق بوسىۋىنىڭ ايقىن بەلگىسى ەدى.

⑦ 1928 - جىلى حۇنان - جياڭشى شەكارا رايونى بەلگىلەگەن جەر زاڭسىڭ ئىر تارماغى. ماۋزىدۇڭ جولداس كەين كەلە بىلاي دەپ كورسەتتى: دىيۇلاردىڭ مانا جەرىن مۇسادىرالاۋ ەن سىباي، بىرلىق ەردى مۇسادىرالاپ الۋ ئىر تۈرلى فاتەلىك، بۇل فاتەلىك سول كەردە ەر ۋىشەن بولغان كۈرەس تاجىرىەلەرىنىڭ جەتكىلىكسىزدىكى سىلدارسان تۇندى. 1929 - جىلى 4 - ايدا شىڭگو اۋدانىنىڭ ەر زاڭسىدا « - بىرلىق ەردى مۇسادىرالاۋ » ەلەۋمەتتىك جەرلەردى جانە ، جۇ

تابىسلىق جەرلەردىن مۇسادىرالاۋغا وزگەرتىلدى.

- ⑭ ۱۹۵۱-يىلى قىساقاردىكى ارالىق ئايساردىكى ئوز جاعىمىغا ئارتۇق دىق ماڭىزدىن بىر مىڭدىن ئاشىپ، ماۋزىدۇلۇڭ جولداس ارالىق ئايتارغا شامادان تىسسى اۆمىر سۇقۇپ بەرەتتىن قاتە ساياساتسى دەرەۋ تۈزەتتى. ماۋزىدۇلۇڭ جولداسنىڭ ارالىق ئايتارغا باشتالغان ساياسات جولىدىكى قۇتتالما لارى تۈرالى وسى شىعارماغا قاراڭىز. بۇدان نىس، 1928-جىلى 11-ايدىكى قىزىل ارىيا 4-جۈنىنىڭ 6-رەتكى پارتيا قۇرۇلتاينىڭ تى-اننا (مۇندا «يەتالىدى ورتەۋگە جانە يەتالىدى ولىتىرۋگە تىس سالۋ»، «ورتاشا، ۇساق ساۋداگەرلەردىڭ مۇددەسىن قورماۋ» دەگەن تارماقتار بار)، قىزىل ارىيا 4-جۈنىنىڭ 1929-جىلى 1-ايدىكى قۇلتاندىرۇنا (مۇندا «قالادىكى ساۋداگەرلەر ۇساق-تۈپەك اۋقاتىدىن شۇسىلدانا بەرسىن، تەك بىزگە بويۇنسا بولغانى، ولارغا تىسپەيمىز» دەگەن سوزدەر بار) جانە شىڭگو اۋدانىنىڭ 1929-جىلى 4-ايدىكى جەر زاڭسا (وسى شىعارمانىڭ ⑮ ەسكەرتۋى)، ت.ب. قاراڭىز.
- ⑮ مۇنداي جاعدايدى كىمىڭدىكى سوعىستىڭ دامۇسا، گىنجۇيدىنەر-دىڭ كەڭەيۈنە جانە كىمىڭدىكى ۇكىمەتتىڭ ونەركاسىپ پەن ساۋدانى قورماۋ ساياساتىنا ساي وزگەرتۈگە بولاتىن ەدى، كەيىن كەلە وزگەر-تىلدى دە. بۇل اراداعى نەگىزگى تۈيىن—ۇلىتىق ونەركاسىپ پەن ساۋدانى باتىل قورماۋ، اسىرە سولتىل ساياساتقا قارسى تۇرۇ.
- ⑯ ەڭبەككۇشتەردىن ولشەم ەتىپ جەر بولۇۋ ەدىسى بىلەسىمدى ەمەس. ەمىس جۇزىندە قىزىل رايونداردا ۇزاق ۇاقىت بويىنا خان سانسا قاراي تەڭ بولۇۋ ەيىرىنىپ ەتىلدى.
- ⑰ جىڭۇيىتۋان فانگىمىڭدىكى جەرگىلىكتى قارۋلى كۇش.

پارتيا شىندەگى قاتە يدەيالاردى تۈزەتۈ تۈرالى *

(1929 - جىل 12 - اي)

قىزىل ارىيا 4 - جۇنىندەگى گۇڭچانداڭ ۇيسى شىندە پىرولە -
ئارپىقا جات تۇرلى يدەيالار ۇمر سۇرۇدە، بۇلار پارتيانىڭ
دۇرسى لۇشيانىن اتقارۇغا تۈتەنشە زور كەدەرگى بولپ وتىر. ەگەر
بۇل يدەيالار تۇبەگەيلى تۈزەتلىمەسە، وندا قىزىل ارىيا 4 - جۇلى
جۇڭگونىڭ ۇلى گىمىگىدىك كۇرەسى جۇكتەگەن شىندەتتى، ۇسوز
جوق، وتەي المايدى. 4 - جۇنىنىڭ پارتيا ۇيىمىنداغى تۇرلى -
تۇرلى بۇرسى يدەيالاردىڭ قاينارى، ارىنە، پارتيانىڭ ۇيىمىدىق
مەگىزىنىڭ اسا زور بولەگى دىحانداردان جانە باسقا ۇساق بۇرچۇا -
زىادان شىققان قۇرامداردان قۇرالعاندىمى؛ ۇسراق پارتيانىڭ
باشى ورگاندارىنىڭ ۇسى بۇرسى يدەيالارغا باغىنغان ۇس
اۋىزدى، باتىل كۇرەسىنىڭ كەمشىل بولغاندىمى دا، پارتيا مۇشەلە -
رىنە باغىنغان دۇرسى لۇشياندىك تارىيەسىنىڭ كەمشىل بولغان.

«ئىككىنچى دىۋى بۇرمىس يىدىيالىرىنىڭ ئومۇمىي سۇرۇشى مەن ئورۇننىڭ باسقۇچى سەبەبى بولۇپ ئايرىلدى. قۇربلىق جۇڭياڭنىڭ 9-ئايدا كەلگەن خانىنىڭ رۇخسەت نامىگە ئىگە بولۇپ، 4-جۇڭياڭ پارىيە ئۇنىۋېرسال پىروپىيەتقا جات قۇرۇلۇش يىدىيالىرىنىڭ بەيئەلەرى، قاينارلارنىڭ ئىچىدە بولۇپ، ئۆزىنىڭ ئادىتىدىن كۆرسىتىپ تەننى، جۇلداسلارنى ئاتىسىغا كەلتىپ، ئۇنىڭ يىدىيالىرىنى ئۆيىگە كەلتىپ، ئالاستاغا شاقىراتتى.

جالاڭ اسكەرى كوزقاراس تۇرالى

جالاڭ اسكەرى كوزقاراس قىزىل ارمىيادىكى بىر بۆلەك جۇلداسلار ئارىسىدا مەيلىنەشە ئورۇندى. ئۇنىڭ بەيئەلەرى مىنالىرى:

(1) اسكەرى ئىستەمەن ساياسىدىكى بىر - بىرىگە قارما - قارىسى دەپ تانىپ، اسكەرى ئىستەمەننىڭ ساياسى مىندەتتەردى ورنىداۋدەي

* بۇل - ماۋزىدۇڭ جۇلداس قىزىل ارمىيە 4-جۇڭياڭنىڭ 9-رەتلىكى

پارتىيە ئورۇنلىرى ئۈچۈن جازىغا قارار. خۇڭگۇنىڭ خالىقنىڭ ارىيە.

سىنىڭ قۇرۇلۇشى ماشىقاتتى جۇلداسنى باسقۇچى. خۇڭگۇ قىزىل

ارمىيەسى (جاپون باسقۇچىلارغا قارىسى ئومۇمىي داۋرىدەكى 8-ارمىيە

مەن جۇڭياڭ 4-ارمىيە، قازىمىڭ خالىق ئازاتلىق ارمىيەسى) 1927-جىلى

8-ئاينىڭ 1-كۈنى ئانچالە كۆتۈرۈلۈشى كەزىنىدە قۇرۇلغان. ن

1929-جىلى 12-ئايدا دەپ 2-جۇڭياڭنىڭ ئاساسى كەسىپ

دى. بۇل مەزگىلدە قىزىل ارما-ئەي گۇڭچانداڭنىڭ وپىمىدارى ئۆزلى

قەبىلىيەلەرگە قارىسى كۆرۈش جۇرگۈزۈپ، بىر - بىرىگە

ويىرىدى، مەۋەزىل مول تاجىرىمەلەر توپىدا. ماۋزىدۇڭ جۇلداس

خالىق بۇل قارار ئىككىنچىلىرىنىڭ قورقۇندۇ. بۇل قارار

قۇرالداردىڭ ئىبرى عانا ەكەندىگىن مويىنداماۋ. ئىيتى: «اسكەرى سىنەر جاقسى بولسا، ساياسىدىڭ دا جاقسى بولاتتى تابىي، اسكەرى سىنەر جاقسى بولمىسا، ساياسى دا جاقسى بولا المايدى» دەپ جۇرگەندەردە بار، بۇلار ئاعى ئىبر ادمىلگەرلىدى ئوسىپ، اسكەرى سىنەر ساياسىغا باسشلىق ەتۈگە ئىيس دەپ ەسەپتەيدى. (2) قىزىل ارمانىڭ مىندەتىن دە اق ارمانىڭ مىندەتى سياقتى جالاڭ ۇرىس جۇرگىزۋ عانا دەپ ەسەپتەۋ. جۇڭگو قىزىل ارمانى سىنىڭ گىيىڭنىڭ ساياسى مىندەتتەرىن اتقاراتىن قارۋلى ئوپ ەكەندىگىن بىلمەۋ. اسىرەسە قازىرگى كەزدە، قىزىل ارمانى استە جالاڭ ۇرىس جۇرگىزەتىن ارمانى ەمەس، ول ۇرىس جۇرگىزىپ جاۋدىڭ اسكەرى كۈشتەرىن جويۋدان تىس، بۇقاراعا ۇگىت ايتۋ، بۇقارانى ۇيىمداستىرۋ، بۇقارانى قارۋلاندىرۋ، بۇقارانىڭ گىيىڭنىڭ اكىمىيات قۇرۋىدا كۈمەكتەسۋ، ئىيتى گۇڭچانداڭ ۇيىمدارىن قۇرۋ سىقسىدى كەلەلى مىندەتتەردى دە ۇستىندە العان. قىزىل ارمانىڭ

قىزىل ارمانى ئۈكىلىدى ماركىزىم-لەنىنىزىم نەگىزىدە قۇرۋعا، ەسكشە ارمانىڭ بارلىق ئىقپالدارىن ئۈگەلىدى الاستاۋعا مۇمكىندىك بەردى. بول قاراردى قىزىل ارمانىڭ 4-جۇنى عانا اندىرۋەن تىنباي، كەيىن كەلە قىزىل ارمانىڭ باسقا بولسىمەردى دە سىگە رىندى-كەيىندى وسى قارار بويىنشا ئىس جۇرگىزدى، سويىنىپ، ئۈكىل جۇڭگو قىزىل ارمانى ئۈگەلىمەن ئاغىز حالقتىق ارمانىغا ايمالدىرىلدى. 20 نەشە جىلدىن بەرى جۇڭگونىڭ حالقتىق ارمانى سىنداعى پارتىيالىق قىزمەت پەن ساياسى قىزمەتتەردە كەڭ كۈلەمدى دامۇلار جانە جاسامپازدىقتار بولدى، ارمانىڭ قازىرگى پەن-بەينەسى وتكەندەگىسىنەن اناعۇرلىم ياقشاشا، ئىبرا ق نەگىزگى لۇشىاسى ئالى دە وسى قارارداعى لۇشىان.

ۋىرس جۇرگىزۋى جالاڭ ۋىرس جۇرگىزۋ ئۈشىن ۋىرس جۇرگىزۋ
مەس، قايتا بۇقاراعا ۋگىت ايتۋ، بۇقارانى ۋىمداستىرۋ، بۇقاراسى
قارۋلاندىرۋ جانە بۇقارانىڭ گىمىگىدىك اكىمىيات قۇرۋىد كۈمەكتە.
سۇ ئۈشىن ۋىرس جۇرگىزۋ بولپ تابىلادى، بۇقارانى ۋگىتنەۋ،
ۋىمداستىرۋ، قارۋلاندىرۋ جانە گىمىگىدىك اكىمىيات قۇرۋ سىقىدى
ئىسانادان قول ۋزگەندە ۋىرس جۇرگىزۋدىڭ ماڭىزى جويىلادى،
قىزىل ارىيانىڭ ۋومىر سۇرۋىنىڭ ماڭىزى دا جويىلادى.

(3) سۈندىقتان، ۋىمىدىق جاقتا، قىزىل ارىيانىڭ ساياسى قىزمەت
ورگاندارىن اسكەرى قىزمەت ورگاندارىنا باغىنىشتى تىپ، «سىلىڭبۇ
ارىيادان تىس مستەردى دە باسقارسىن» دەگەن ۋراندى ورتاھا
قويۋ. ەگەر مۇنداي يدەيا ۋورشىتىن بولسا، بەينە گومىنداڭ ارىيا-
سىنىڭ جۇنفاچۋيلىك جولعا ئۇسىپ كەتكەنى سياقتى، بۇقارادان
قول ۋۇزۋ، ارىيا ارقىلى اكىمىياتى تىزگىندەۋ، پىرولەتارىيات باشى-
لىمىنان اىرىلۋ جولنا ئۇسىپ كەتۋ حاۋىپى تۋىلادى.

(4) سۈنمەن بىرگە، ۋگىت قىزمەتى جاعىندا، ۋگىت دۇيىنىڭ
ماڭىزدىلىمىنا نەمقۇرايدى قاراۋ. بۇقارانى ۋىمداستىرۋ جاعىندا،
ارىيادا اسكەرلەر ۋىيۋانچۋيىن ۋىمداستىرۋعا جانە جەرگىلىكتى
جەرلەردە جۇمىشى-دىحان بۇقاراسىن ۋىمداستىرۋعا نەمقۇرايدى
قاراۋ. ئايىجەدە، ۋگىت جانە ۋىمداستىرۋ قىزمەتتەرى كۈشىنەن
قالۋ كۈيىنە ئۇسىپ قالدى.

(5) سوعىستا جەڭسە دائىدايسۇ، جەڭلىسە ەڭسەسى ئۇسۇ.

(6) بىنۋىچۋيىلىك، بارلىق مستە 4-جۇنىڭ عانا قامىن ويلاۋ-
شلىق، ەەرگىلىكتى بۇقارانى قارۋلاندىرۋ قىزىل ارىيانىڭ ماڭىزدى
مىندەنتەرىنىڭ ەبرى ەكەنسىن بىلمەۋشلىك. مۇنىڭ ۋوزى ەبرى

تۈرلى ۈلكەيشلىگەن شاعىن توپىشلىدىق يولپ تابىلادى.

(7) ارساندى جولداستار 4 - جۈنمەن - وسى شاعىن مۇحتىپەن
 مانا شەكىستەلىپ، وسىدان باسقا گىمىگىدىك كۈش جوق دەپ سەپ-
 نەيدى. سول سەبەبىتى، ولاردا ناقتى كۈشتى ساقىاپ قالۇ، كۈرەستەن
 قاشىلاقىتاۋ يىدەياسى توتەنشە كۈشتى. بۇل - جىيەنچۈيىلىكتىك
 قالىدى.

(8) جۇگۇاندىق جانە كىگۇاندىق شارت - جاعدايلارمەن سەپ-
 نەسپەي، گىمىگە ۇشقالاتتىق سىتەپ، نازىك تە كۈردەلى بۇقارالىق
 قىزمەتتى قاجىرلىلىقپەن سىتەۋدى قالاماي، ۈلكەن سىپەن اپىنالىسۋدى
 ويلاپ، بوس قىالما سالىنۇ. بۇل - ۇرىشقاتتىقنىڭ قالىدى ①.

جالاڭ اسكەري كوزقاراستىڭ قاينارى:

(1) ساياسى ساۋيانلىك تومەندىكى. وسىنىڭ سەبەبىنەن ارىيا-
 داعى ساياسى باسشىلىقتىڭ رولىن تۇسىنەۋ، قىزىل ارىيانىڭ اق
 ارىيادان مۇلدە باسقاشا ەكەندىگىن تۇسىنەۋ.

(2) جالدامالى ارىيالىق يەيا. ار رەتكى سوعىستا تۇتقىندالغان
 اسكەرلەر وتە كوپ بولسىپ، مۇنداي ەلمەنتتەر قىزىل ارىيا
 ەلگەندە، كۈشتى جالدامالى ارىيالىق يەيانى الا كىرگەندىكتەن،
 جالاڭ اسكەري كوزقاراس تومەنگى قاتتام نەگىزىنە يە بولدى.

(3) جوعارىداعى ەكى سەبەپنىڭ بولۇنسا بايلىنىستى، ۇششى
 سەبەپ، ياعى اسكەري كۈشكە شامادان تىس سەنپ كەتسپ، خالىق
 بۇقاراسىنىڭ كۈشەنە سەنپەۋ سەبەبى تۇلىدى.

(4) پارتىيانىڭ اسكەري قىزمەتتەرگە بارىشقا نازار اۋدارماعان-
 دىمى مەن ونى بەلسەنە قالىقلاماعاندىمى دا ەمىر بولم جولداستاردا
 جالاڭ اسكەري كوزقاراسنىڭ قالىپتاسۇنسا سەبەپ بولدى.

ئۆزەنۋادىستەرى:

(1) تارىيە ارىقلى پارتىيا نىشىدە ساياسى ساۋيانى جوعارىلاش،
جالاڭ اسكەرى كوزقاراستىڭ نازارالىق قاينارىن ارلىش، قىزىل
ارمىيا مەن اق ارمىيانىڭ تۇپ ايرىماشلىقىن ايقىن ئۇسىنىش.
سونىمەن بىرگە، جىجۇيجۇيلىك پەن ۇرىنشاقتىقتىڭ قالدىقتارىن دا
ارىلىش، 4 - جۇندەگى بىنۇيجۇيلىكتى جويۇ.

(2) جۇنگۇاندار مەن جاۋنىڭەرلەرگە بەرىلەتىن ساياسى تارىيەنى
كۈشەيتۇ، اسرەسە قىزىل ارمىيا قاتارىنداعى بۇرىنقى تۇتقىندارغا
بەرىلەتىن تارىيەنى كۈشەيتۇ. سونىمەن بىرگە مۇمكىندىكتىڭ بارىنى
جەرگىلىكتى اكىيات ورگاندارى كۇرەس تاجىرىيەسى بار جۇمىشىلار
مەن دىيىھانداردى بىرىكتەپ الپ، قىزىل ارمىياغا قاتناستىرۇ، وسى
ارىقلى جالاڭ اسكەرى كوزقاراستىڭ قاينارىن ۇيىمدىق جاقتان
السىرەتۇ، تىپتى جويۇ.

(3) جەرگىلىكتى پارىيا ۇيىمدارىن قىزىل ارمىياداعى پارتىيا
ۇيىمدارىنا سىن ايتۇما جانە بۇقارالىق اكىيات ورگاندارىن قىزىل
ارمىياغا سىن ايتۇما جۇمىلىدىرىپ، قىزىل ارمىياداعى پارتىيا ۇيىمە-
دارىنا، قىزىل ارمىيانىڭ جۇنگۇاندارى مەن جاۋنىڭەرلەرسىنە ئىپال
جاساۋ.

(4) پارتىيا اسكەرى قىزمەتتەرگە بارىنشا نازار اۋدارۇ جانە ونى
بەلسەبە ئالقىلاۋ. بارلىق قىزمەتتى پارتىيا ئالقىلاغانسان جانە ول
جونىدە قارار شىعارغاننان كەيىن، بۇقارا ارىقلى انقارۇ.

(5) قىزىل ارمىيانىڭ تارتىپ، مەرجەلەرىن جاساپ، قىزىل
ارمىيانىڭ مىندەتتەرىن، اسكەرى قىزمەت جۇيەسىنىڭ ساياسى قىزمەت
خۇيەسىمەن قارىم قاتناستىن، قىزىل ارمىيانىڭ خالىق نۇقاراسىمەن

قارم-قاتناسىن، اسكەرلەر ۋىيۋانخۇيىنىڭ ۇقىقتارىن جانە ولاردىڭ اسكەري-ساياسي ورگاندارمەن قارم-قاتناسىن ايقىن بەلگىسەۋ.

اسىرە دەموكراتىيالاڭدىرۋ تۋرالى

قىزىل ارميانىڭ 4-جۈنى جۇڭياڭنىڭ نۇسقاۋىن العانىان كەيىن، ولدا اسىرە دەموكراتىيالاڭدىرۋ قۇبىلىسى داۋىر ازايىدى. مىسالى، پارتيا قارارلارنىڭ اتقارىلۋىنا ۇبرشاما مۇمكىندىك تۈىلدى؛ قىزىل ارميادا «تومەننەن جوعارىغا قاراي دەموكراتىيالىق ورنالۇقتاندىرۋ ۇتۇرمىسى»، «الدىمەن تومەندە تالقىلاپ، سونان سولۇ جوعارىدا قارار شىعارۋ» دەيتىندەردى جۈزەگە اسىرۋدى تالاپ ەتۋ سىقىلدى قاتە قۋاتىتامالاردى ەندى ەشكىم دە ورناعا قويمايتىن بولدى. ۇبراق، ۇسى جۈزىندە، مۇنداي ازايۇلار ۇبر مەزەتتىك جانە كورىنىستەگى قۇبىلىسى قانا، اسىرە دەموكراتىيالاڭدىرۋ يىدەياسىنىڭ اربىلا قويغاندىمى ەمەس. مۇنىڭ ۇمانىسى اسىرە دەموكراتىيالاڭدىرۋ-دىڭ نامىرى ۇبرسىپرا جولداستاردىڭ يىدەياسىندا ۇالى دە تەرەڭ ورنىن الىپ وتىر دەگەن ۇسوز. مىسالى، قارارلاردى اتقارۋدا ۇتۇرلى-ۇتۇرلى سۇلە-ساپا پوزىتسيالاردىڭ بەيىنەلەنۋى وسىنىڭ دالەلى.

تۈزەنۋ ادستەرى:

(1) اسىرە دەموكراتىيالاڭدىرۋدىڭ نامىرىن ۇنازاريا جاعىنان قۇرتۋ. الدىمەن، اسىرە دەموكراتىيالاڭدىرۋدىڭ حاۋىپى — پارتيا ۇيىمدارىن زيانغا ۇشراتىپ، ۇتىپتى تۇگەلدەي بۇزىپ، پارتىيانىڭ جاۋىنگەرلىك قۋاتىن اسىرەتىپ، ۇتىپتى بۇكىلدەي مەرت قىلىپ، پارتىيالى كۇرەس مىندەتتەرىن وتەي المايتىن ەتۋ ەكەدىگىن،

وسدان بارىپ گىمىڭنىڭ جەڭلىسكە ۇشراۋ جايىنىڭ نۇلاتىندە
مى كۆرسەتپ ۇتۇ كەرەك. سونان سوڭ، اسىرە دەموكراتىيىلاند-
رۇدىڭ قايدىرى ۇساق بۇرجۇازيانىڭ باس. باسنا كەتۈشىگى مەن
بىتىراڭلىقىمىندا مەندىگىن كۆرسەتپ ۇتۇ كەرەك. مۇنداي باس-
باسنا كەتۈشىلىك پەن بىتىراڭلىق پارتىيا ئىشەنەكلىنىسە، ساپسى
جانە ۇيىمىدىق جاقتاعى اسىرە دەموكراتىيىلاندىرۇ يەپسىن ايدىلا-
دى. مۇنداي يەپىا پىرولەتارىياتنىڭ كۆرەس مىندەتتەرمەن مۇلدە
وتاسا المايدى.

(2) ۇيىمىدىق جاقتا، ورتالىقتاندىرىلغان جەتەكشىلىك اسىنداعى
دەموكراتىيالىق تۇرمىستى قاتناڭ جولعا قويۇ. مۇنىڭ لۇشىيانى:
1- پارتىيىنىڭ باسشى ورگاندارى دۇرس جەتەكشىلىك لۇشىيانى
يە بولۇ، سىكە كەزىگە قالغاندا شارائىتتا ئاپا ئېلۇ، سۈيىتپ، باسشىلىق
ورتالىق ورىناتۇ.

2- جوعارى دارەجەلى ورگاندار تومەن دارەجەلى ورگانداردىڭ
اىۋالى مەن بۇقارانىڭ نۇرمىسى اىۋالدىن ۇسىپ وتىرۇدى دۇرس
جەتەكشىلىك مەۋدىنىڭ كىگۋاندىق نەگىزى مەۋ.

3- پارتىيىنىڭ ار دارەجەلى ورگاندارى ماسەلەلەردى شەشۈدە
تىم بەتالىدى كەتپەۋ. قارار قابىلداندى مەن، ونى بائىل اتقارۇ.

4- جوعارى دارەجەلى ورگانداردىڭ قارارلارنىڭ ماڭىزدىراق
بولغاندارى تومەن دارەجەلى ورگاندارغا جانە پارتىيا مۇشەلەرى
جۇرىشىلىقىدا دەرەۋ جەتكىزۇ. مۇنىڭ ادىسى- بەلسەندىلەر
ماھىلىسىن اشىپ نەمەسە جىبۇ، ئىيتى زۇڭىدۇي بويىنشا پارتىيا
مۇشەلەرى جىنالىسىن اشىپ (شارت)- جاعدايدىڭ مۇمكىندىگىنە
قاراۋ كەرەك)، ادام جىبەرىپ بايانداما بەرگىزۇ.

5- پارتياىنىڭ تومەن دارەجەلى ورگاندارى جانە پارنيا مۇشەلەرى جۇرنىشلىمى جوعارى دارەجەلى ورگاندارىنىڭ نۇسقاۋلارىن مۇويات تالقلاۋ ارفىلى بۇل نۇسقاۋلاردىڭ ماڭسىزىن جەرسنە جەتە ۇعسنۇ جانە ولاردى انفارۇ ادستەرىن بەلگىلەۋ.

ۋىمىسىزدىق كوزقاراس تۇرالى

4- جۇننىڭ پارتيا ۋىمىسىندا ۇمر ۇسۇرىپ ونىرەان ۋىمىسىزدىق كوزقاراستىڭ بەينەلەرى تومەندەگىدى:

(۱) ازىشلىق كوپىشلىككە بويسۇنباۋ. مىسالى، ازىشلىق ۇز ۇسە- نىسارى قابىلدا نىباسا، پارتياىنىڭ قارارلارىن ادالدىقپەن اتقارمايدى. تۈزەتۈ ادستەرى:

(1) ۇماجلىس اشقان كەزدە قاتناسۋىشلاردىڭ بارلىقىنىڭ پىكىر ايتۋىنا تولىق مۇمكىندىك بەرۋ. ئالاس ماسەلەلەردە مىراسلىدىق جانە ۇستىرىتىك سىتمەي، دۇرسى پەن بۇرىستى انىقتاۋ كەرەك. ۇبر جولىدىڭ وزىندە شەشلىمەسە، مەكىشى رەت تاغى دا تالقلاپ (قىزمەتكە كەدەرگىلىك جاساماۋ شارنىمەن) ايقىن فورىتىدىعا كەلۋ كەرەك.

(2) پارنىالىق تارتىپتەردىڭ ۇبرى- ازىشلىق كوپىشلىككە بوپ. مۇنۇ. ازىشلىق ۇز پىكىرى قابىلدا نىبەاننان كەيىن دە، كوپىشلىك مافولداعار قارارلاردى قولداۋعا ۇيسى. قاجەت تابىلغاندا ۇور پىكىر- لەرىن تاغى دا كەيىنگى ۇماجلىستىڭ تالقىسىنا قويۇسا بولادى، ۇبىراق ۇس- ارەكەتتە ۇارقانداي قارسىلىق بەينەدە بولۇعا بولمايدى.

(ب) ۋىمىسىزدىق سىن:

(1) پارىيا ئىشىندە گى سىن — پارىيا ۋىمىسى كۈشەيتەتتىن، پارىيا-
نىڭ جاۋىنگەرلىك قۇۋاتىن ارتىتىراتتىن قارۋ. "بىراق قىزىل ارىيا
داغى پارىيا ۋىمىسىدا سىنىڭ كەيپىرەۋى بۇلاي بولماي، جەكە
ادامما شاۋىل جاساۋ قارۋىنا اينالدى. ئاتىچەدە جەكە ادامدى
ستەن شىعارۋەن عانا تىنباي، پارىيا ۋىمىسى دا ستەن شىعاردى.
بۇل — ۇساق بۇرجىۋازبالىق گىرىنچۋىلىكىنىڭ بەيىنىسى. تۈزە-
تۇ "ادىسى — سىنىڭ ماقساتى پارىيانىڭ جاۋىنگەرلىك قۇۋاتىن
ارتىتىپ، ئاپتىق كۈرەستىڭ جەڭسىنە قول جەتكىزۋەكەندىگىن،
سىندى جەكە ادامدارما شاۋىل جاساۋدىڭ قۇۋالى رەتسىدە پايدا-
لانۇما بولمايتىندىن پارىيا مۇشەلەرنە ۇغىندىرۇ.

(2) "بىرسىپىرا پارىيا مۇشەسى پارىيا ئىشىندە سىن ايتپاي، پارىيا
سىرتىدا سىن ايتادى. مۇنىڭ سەبەبى، ادەتتەگى پارىيا مۇشەلەرد-
نىڭ پارىيا ۋىمىسىنىڭ ("ماجىلىشنىڭ جانە باسقۇچلاردىڭ) ماڭىزىن
الى تۇسىنبەي، سىنىڭ ۇيىم ئىشىندە بولۇۋى مەن ۇيىم سىرتىدا
بولۇشنىڭ پالەندەي پارقى جوق دەپ سانايىتىندىن بولسۇن.
تۈزەتۇ "ادىسى — پارىيا مۇشەلەرنى پارىيا ۋىمىسىنىڭ ماڭىزىن
تۇسىنۇگە، داڭۇيىلار نەمەسە جولىداستار جولىدا ايتاتتىن سىنى بولسا
پارىيا ماجىلىسىدە ايتۇ كەرەكەكەندىگىن تۇسىنۇگە تارىيەلەۋ.

جۈەدۇيلى تەڭگەرمەشىلىك تۇۋالى

قىزىل ارىيادا جۈەدۇيلى تەڭگەرمەشىلىك "بىر مەڭگىل مەيلىنىشە
ورشىگەرەدى. مىسالى، جىۋالى اسكەرلەرگە قاراجان تاراسقاندا،

خەڭگىل خاراللىار مەن اۋىر جاراللىلاردى پارىقتاۋعا قارسى شەسىپ، تەپە - تەڭ ناراتىپ بەرۋدى تالاپ ەتۋ. جۇنگۋاداردىڭ اتقا مۇسۇس قىزمەتنىڭ قاچەتى ۇشش دەپ قاراماي، تەڭسىز مۇزىم دەپ قاراۋ. كەرەك - خاراق بولگەندە جۈەدۇيلى تەڭگەرەمەشلىدىكىتى تالاپ ەتىپ، ەرەكشە اخۋالداعىلارعا كۈبىرەك مۇبولىپ بەرۋگە رازى بولماۋ. كۇرىش قاسۋدا ەرەسەك ادام نەمەسە جاس بالا ەكەندىگىنە، الۋەتتى - الۋەتسىزدىگىنە قاراماي، تەڭ كۈتەرۋدى تالاپ ەتۋ. تۇراتىن ۇيلەردى تەڭ مۇبولىدى تالاپ ەتىپ، سىلىگىۋ ۇلكەنرەك ۇيگە ورنالاسسا، وغان دا ەتىل تىگىزۋ. جۇمىسقا بۇيرعاندا مىندەتتى تەڭ تاپسىرۋدى تالاپ ەتىپ، جۇمىستى انتەك كۈبىرەك سىتەگىسى كەلمەۋ. ەتىپتى زۇزا بىرەۋ، جارالى اسكەر ەكەۋ بولغان اخۋالدا ەكەۋى دە قالىپ قالۋعا رازى بولۇ، بىرەۋنىڭ الىپ كەتىلۋىنە رازى بولماۋ. مۇنىڭ مۇبارى قىزىل ارمىيانىڭ جۇنگۋاندارى مەن جاۋىنگەرلەرى اراسىندا جۈەدۇيلى تەڭگەرەمەشلىدىكىتىڭ مالى اسا اۋىر دارەجەدە مۇمر مۇسۇرپ وتىرعاندىمىن دالەلدەيدى.

جۈەدۇيلى تەڭگەرەمەشلىدىكى قاينارى جاعىنان ساياسى جاقىتاعى اسىرە دەموكراتىيالاندىرۋعا ۇقساس، بۇل دا قولونەركاسىبى مەن ۇساق دىجان شارۋاشلىقىنىڭ تۋىندىسى، الايدا بۇلاردىڭ مۇبىرى ساياسى تۋرمىس جاقىتان بايقالسا، ەندى مۇبىرى زاتىنىق تۋرمىس جاقىنان بايقالاتىندىعى مانا.

نۈزەتۇ ادلىسى: جۈەدۇيلى تەڭگەرەمەشلىدىكىنىڭ كىپتىلىزىم مالى جويىلماغان داۋىردە، تەك ۇساق مەنشكىل دىجانداردىڭ قۇرغاق قىالى ەكەندىگىن، ەتىپتى سوتسىيالىزىم داۋىرىندە دە، زاتىق مۇبولىستىڭ مۇار كىم قابىلەتتە قاراي سىتەپ، ەڭبەگىنە قاراي اقى

الۇۋ پىرىسپىنە جانە قىزمەتتىڭ قاچەتتىنە قاراي بولاتتىدىن،
جۈەدۇيى تەڭگەرمەشىلىك دەيتىنىڭ استە بولمايتىدىن كۆرسە-
نىپ *وتۇ كەرەك. قىزىل ارىياداعى ادامدارغا زاتتىق بولسىنىڭ
نەگىزىنەن تەڭ بولۇن، مىسالى، جۇڭگۇلار مەن جاۋنىڭەلەردىڭ
ايلىمى تەڭ بولۇن جۈزەگە اسىرۇ كەرەك، وينكەسى بۇل فزىرگى
كۈرەس جاعدايى *ۇشىن قاچەتتى. *ىراق بارلىق سەپەپتەرمەن
سەپەپتەسپەيتىن جۈەدۇيى تەڭگەرمەشىلىككە قارسى تۇرۇ كەرەك،
ويتكەنى مۇنىڭ *ورى كۈرەس *ۇشىن قاچەتتى مەس، *دال مۇنىڭ
كەرسىنشە، كۈرەسكە كەدەرگى بولادى.

جۇڭگۇانجۇيى تۇرالى

جۇڭگۇانجۇيى كەيىر پارىيا مۇشەلەرى اراسىندا اۋىر دارەجەدە
*ومىر *سۇرىپ وتىر، بۇل ساياسى جاعدايما تالداۋ جاساۋعا دا حانە
قىزمەتكە جەتەكشىلىك ەتۈگە دە مەيلىنشە پايداسىز. ويتكەنى ساياسى
جاعدايما جۇڭگۇانجۇيىلىكپەن تالداۋ جاساغاندا جانە قىزمەتكە جۇ-
گۇانجۇيىلىكپەن جەتەكشىلىك ىستەگەندە، مۇنان شىعاتتى *سوزسىز
نائىجە، نە جىيۇجۇيى، نە *ۇرئاشاقتىق بولادى. ال پارتىيا شىندەگى
جۇڭگۇانجۇيىلىك سىندار، دالەلسىز الباتتى سويلەۋ نەمەسە *ورار
اگىدىسۇ، ەكىنىڭ بىرىندە، پارتىيا شىندە *پرىنسىپسىز قالاس-
تارىستار بۇدىرادى، پارتىيا *يىمدارىن بۇلدىرەدى.

پارتىيا شىندەگى سىن ماسەلەسى تۇرالى توقتالا كەتەرلىك تاعى
*بىر *مايت بار، ول — كەيىر جولداستاردىڭ سىن ايتقاندا، *ۇلكەن
جاققا نازار اۋدارماي، كىشكەنە جاققا عانا نازار اۋداراتىندى. ولار

گىرىنچۇيى تۋرالى

قىزىل ارىياداعى پارتيا ۇيىمى شىندە گىرىنچۇيىلىك چېڭشياڭ.
نىڭ تۈمەندەگىدەي بەينەلەرى بار:

(1) كەك الۋىشلىق. پارتيا شىندە اسكەر جولداسلاردىڭ
سىنىنا ۇشوراسا، پارتيا سىرتىندا ورايىن تاۋىپ، ولاردان كەك
الادى، ۇرۇ-يانا تاۋ-كەك الۋىدىڭ ۇىر تۋرالى ۇاسىلى. پارتيا
شىندە دە كەك الۋ مۇمكىندىگىن قاراستىرادى؛ سەن بۇل رەتكى
ماجىلىستە ونى ۇسوز ەتەتىن بولساڭ، ول كەلەسى جولعى ماجىلىستە
ۇىر ۇىن تاۋىپ سەنەن كەك الادى. مۇنداي كەك الۋىشلىق بۇكىل-
دەي جەكەلىك كوزقاراستى نەگىزگە الادى، تاپتىق مۇددە مەن
بۇكىل پارتىيالىق مۇددەنىڭ بار ەكەندىگىن بىلمەيدى. ونىڭ نىسا-
ناسى- جاۋ تاپتار ەمەس، ۇز قاتارمىزداعى باسقا جەكە ادامدار،
بۇل- ۇيىمدى السىرەتەتىن، جاۋىنگەرلىك قۋاتتى السىرەتەتىن
ۇىر تۋرالى شىرتكىش.

(2) شاعىن توپىشلىق. بۇل- ۇزىمنىڭ شاعىن توپىنىڭ مۇد-
دەسىنە ەانا نازار اۋدارىپ، جالپىنىڭ مۇددەسىنە نازار اۋدارمايدى،
كورىنىستە جەكە باسى ۇشىن بولپ كورىنىبەسە دە، ۇس جۇزىندە
وندا بارىپ نۇرغان تار ۇورىستى گىرىنچۇيىلىك قامتىلىپ ساتادى،
بۇل دا مەيلىنشە ۇشىرتۋ جانە ارانى اشۇ رولىن اتقارادى. قىزىل
ارىيادا تەگىننەن شاعىن توپىشلىق نىسايى ورشىگەن بولاتىن، سىن
ارقىلى قارىر جاعداي جاقسارىپ قالدى، الايدا ونىڭ قالىدىمى
الى ۇمر سۇرۇدە، مۇنى تىرىسىپ جويۇ قاجەت.

(3) جالدامالى يەنە. پارتىيانىڭ دا، قىزىل ارماننىڭ دا گىمىنىڭ دىكى مىنىستىرلارنىڭ قۇرۇلۇشىنىڭ قۇرالى مەكتىپى، ال ئورنى سولاردىڭ بىر مۇشەسى مەكتىپى تۇسىنىپىدى. ئۆزىنىڭ گىمىنىڭ جۇمىي مەكتىپى تۇسىنىپىدى، ئۆزىنىڭ گىمىنىڭ الدىندا جاۋاپكار مەسپىن، تەك باستىق الدىندا مانا جاۋاپكارمىن دەپ بىلەدى. مۇنداي جالدامالى گىمىنىڭ جاسايتىن پاسسىپ يەنە دا گىمىنىڭ گىمىنىڭ بىر تۈرلى كۆرىنىشى بولپ تاپىلدى. مۇنداي جالدامالى گىمىنىڭ جاساۋ يەنە ياشى شارتىنى تۈردە كۆش سالاتىن بەلسەندىلەردىڭ ئىشلىتىلىشى كۆپىنچە الماۋىنا سەبەپ بولپ وتىر. جالدامالى يەنە ياشى ارمانلىق. ماندا بەلسەندىلەر مولايلا مايدى، گىمىنىڭ ئۆزى جۇڭگىستان - ياشى ازساندى ادامدارنىڭ ئۆستىنە تۇسىدى، بۇل كۆرەسكە مەيلىنىشە ئۆستىنە بولادى.

(4) راقائۇمارلىق. قىزىل ارماندا گىمىنىڭ ياشى راقائۇمارلىق. لىقتان كۆرىنىشنىڭ ادامدار از مەس. ولار قاشان دا اسكەرى بولمىدىلارنىڭ ئۆلكەن قالالارغا بارۇشنى كۆرسەيدى. ولار ئۆلكەن قالالارغا قىزمەت ئۆستىن مەس، راقائۇمارلىق ئۆستىن بارماقشى بولادى. ولار تۇرمىس ماشىناقتى بولغان قىزىل رايونداردا ئۆستىن مۇلدە جارائىپادى.

(5) كەرەناۋ. سەلقۇستىق. ئۆستىن كۆڭلىنىڭ ئۆستىن جاقىپاي قالسا، كەرەناۋلىققا سالىنىپ جۇمىستى اقساۋ. مۇنىڭ سەبەبى، مەگىزىنەن، تارىيەننىڭ كەم بولغاندىمى، الايدا بۇعان باشىلاردىڭ ماسەلەلەر. دى شەشۋىنىڭ، قىزمەت بولۇشنىڭ نەمەسە تارقىتىشنىڭ انمارۇنىڭ ئۆستىنە بولماۋى دا سەبەپ بولادى.

(6) قوشنىلار كەتۋ يەنە ياشى. قىزىل ارماندا ئۆستىن جاقىپاي

ادامداردىڭ قوسىنىنان كەتتى، جەرگىلىكتى ورىندارغا قىزمەسكە
 اۋسۇدى تالاپ ەتىپ جاتقاندارى كۇن سايىن كوبەيىپ بارادى.
 نۇعان دا نۇكىلدەي جەكە ادامنىڭ ءوز باسى عانا سەبەپشى بولسى
 وتىرعان جوق، بۇدان باسقا، بىرىنشىدەن، قىزىل ارىيادا زاتتىق
 تۇرمىستىڭ تىم ناشار بولسى وتىرعاندىعى؛ ەكىنشىدەن، ۇزاي
 ۋاقىتتىق كۇرەستەن قاجىعاندىعى؛ ۇشىنشىدەن، باسىلاردىڭ ماسە-
 لەلەردى شەشۋىنىڭ، قىزمەت بولۋىنىڭ نەمەسە تارتىپتى اتقارۋ-
 نىڭ ۇيلەسىمسىز بولۋى سىقىلدى تىتەر دە سەبەپشى بولسى وتىر.
 تۇزەتۋ ادەسى: نەگىزىنەن، تارىيەنى كۇشەيتىپ، گىرىنجۋيلىكتى
 يدەيا جاقىنان تۇزەتۋ. ونان قالا بەرسە، ماسەلەلەردى شەشۋ، قىزمەت
 بولۋ، تارتىپتى اتقارۋ ۇيلەسىمدى بولۋ كەرەك. سونداي-اق
 امالىن ناۋىپ قىزىل ارىيانىڭ زاتتىق تۇرمىسىن جاقسارتۋ، بارلىق
 مۇمكىن بولغان ورايدان پايدالانىپ ارىيانى دەمالدىرۋ-رەتتەۋ،
 ولاردىڭ زاتتىق شارى-جاعدايلارىن جاقسارتۋ قاجەت. گىرىنجۋ-
 يىلىكتىڭ قوعامدىق قابىنارى—ۇساق بۇرخاۋازيا يدەياسى مەن
 بۇرخاۋازيا يدەياسىنىڭ پارتيا شىندەگى بەينەسى، تارىيە جۇرگىز-
 گەندە مۇنى تۇسىندىرۋ قاجەت.

لىۋكوۋجۋيلىك يدەيا تۇرالى

قىزىل ارىيادا قاڭغىباستار قۇرامىنا جاتاتىندار اسا كوپ ساندى
 ۇستاعاندىقتان جانە بۇكىل ەلدە، اسىرمەسە وڭتۇسىكتەگى ولەكلەر-
 دە قالسىڭ قاڭغىباستار بۇقاراسى بولسى وتىرعاندىقتان، قىزىل
 ارىيادا لىۋكوۋجۋيلىك ساياسي يدەيا تۇىلدى. مۇنداي يدەياسىڭ

بەيەلەرى مىنالار: *بىرىنشى، ماشاقاتتى قىزمەتتەر نىسەپ گىنجۇيدى قۇرۇدى. خالىق نۇقاراسىندىق اكىمىيات ورنانۇدى جانە وسى ارقللى ساياسى نىقالدى كەگەيتۇدى قالاماي، تەك كوشپەلى پارتىزاندىق *ادىستى قولدانۇ ارقللى ساياسى نىقالدى كەگەيتۇدى عانا ويلاۋ. ەكىنشى، قىزىل ارمىيانى ۇلعايتۇدا جەرگىلىكتى چۈيىدۈيەردى، جەرگىلىكتى قىزىل ارمىيانى ۇلعايتۇ ارقللى نەگىزگى كۈش قىزىل ارمىيانى ۇلعايتۇ لۇشيانىمەن جۇرمەي، «كەز كەلگەن اسكەرلىككە الۇ»، «تەگداۋسىز-تالعاۋسىز قابىلداي بەرۇ» لۇشيانىمەن جۇرمەك بولۇ. *ۇششى، بۇقارامەن بىرگە ماشاقاتتى كۇرەستەر جۇرگىزۋگە شىداماي، تەك ۇلكەن قالالارعا بارىپ كۆپ *شىپ، كۆپ جەۋدى كوزدەۋ. وسى ليۇكۇۋجۇيىلىك يىدىيانىڭ بارلىق بەيەلەرى قىزىل ارمىيانىڭ دۇرس مىندەتتى انقارۇنا مەيلىنشە كەدەرگى بولۇدا، سوندىقتان ليۇكۇۋجۇيىلىك يىدىيانى ارىلتۇ، شىنىندا، قىزىل ارمىيا- داعى پارىيا ۇيىمدارى شىندە يىدىيالىق كۇرەستىڭ ماڭىزدى نىسا- ناسى بولسىپ تابىلادى. تارىختاعى حۋاڭ چاۋ②، لى چۋاڭ③ سىقىلدىلاردىڭ تىستەگەندەي ليۇكۇۋجۇيىلىكتىڭ بولۇسا بۇگىنگى چاغداي جۈل بەرمەيتىندىگىن *نۇسنۇ قاچەت.

تۈزەتۈ ادىستەرى؛

(1) تارىيەنى كۈشەيتىپ، بۇرسى يىدىيالاردى سىنداپ، ليۇكۇۋ- جۇيدى ارىلتۇ.

(2) قارىرگى قىزىل ارمىيانىڭ نەگىزگى قوسىندارى جانە نۇتقى- داردار فاسلىدانعان جاڭا اسكەرلەر اراسىندا سودىرلىق ساباعا قارسى تارىيەنى كۈشەيتۇ.

(3) كۇرەس تاجرىيەسى بار جۇعشى- دىحان بەلسەندىلەرسىڭ

قىزىل ارىيا قاتارىنا كىرۈنە قول جەتكىزىپ، قىزىل ارىيانىڭ قۇرامى ورگەرتۈ.

(4) كۈرەس جۇرگىزىپ جاتقان جۇمىشى - دىھان بۇقاراسى
اراسىنان جاڭا قىزىل ارىيا بولمىدەرىن قۇرىپ شىمۇ.

ۋرىنشاقىقتىڭ قالدىقتارى تۋرالى

قىزىل ارىيادى پارتيا ۋىمىدارىندا ۋرىنشاقىققا قارسى كۈرەس جۇرگىزىلدى، 'بىراق بۇل 'الى دە تولىق بولماي وتىر. سول سەبەبتى، قىزىل ارىيادا ۋرىنشاقىق يىدىيانىڭ قالدىقتارى 'الى دە 'ۋىمىسۇرۇدە. مۇنىڭ بەينەلەرى مىنالار: 'بىرىنشى، جۇڭگۇلىدىق جانە كىڭگۇلىدىق شارت - جاعدايلارمەن سەپتەسپەي، ۋرىنشاقىق سىتەۋ. ەكىنشى، قالا ساياساتىنىڭ تولىق جانە باتىل اسقارىلماۋى. 'ۋىنىشى، اسكەرى ئارتىپتىڭ بوساڭسۇي، اسىرەسە سوعىستا جەڭلىگەن كەزدە. 'تورتىنشى، كەيىر اسكەرى بولمىدەردە 'ۋى - جايلاردى ورتەۋ ارەكەتىنىڭ دە بولپ وتىرعاندىمى. بەسىنشى، قاشقان اسكەرلەردى اتۇ 'تۇزىمى مەن 'تان جازاسى 'تۇرىمىنىڭ دە ۋرىنشاقىق سىيات الپ وتىرعاندىمى. ۋرىنشاقىقتىڭ قوعامىدىق قاينارى - سودىر پىرولەتلارلار يىدىياسى مەن ۋساق بۇرجۇازيا يىدىياسىنىڭ جىيىنتىمى.

تۈزەتۈ ادىستەرى:

(1) ۋرىنشاقىقتى يىدىيا جاققان ارىلتۈ.

(2) ۋرىنشاقىقتى ارەكەتتەردى 'تۇزىم جاققان جانە ساياسات

جاققان تۈرەتۈ.

ەسكەرتۈلەر

① 1927 - جىلى گىمىڭ جەڭلىسكە ۇشراغاننان كەينىگى قىسقا مەزىمدە، گۇڭچانداڭ شىندە ۇير تۇرلى «سول» شىل ۇرشاقتىق چىڭشياڭ پايدا بولدى، مۇنداي چىڭشياڭداىلار جۇڭگو گىمىڭنىڭ سىياتى «ۈزدىكسىز گىمىڭ»، جۇڭگو گىمىڭنىڭ جاعدايى «ۈزدىكسىز ورلەۋ» دەپ ەسەيتەدى، سول سەبەبتى «نارتىپتى شەگىنىستەردى ۇيىمداستىرمىسى كەلمەي، قاتە تۇردە بۇيرىقىلىدىق ۇدىسن قولدانىپ، ۇساندامى پارتيا مۇەدىسى مەن ۇساندامى بۇقاراما سۇيەنپ جەڭلىسكە جەتۈدەن تىنەي دە» ۇمت بولماعان كوپتەگەن جەرگىلىكتى كوتەردەلىستەردى مەملەكەت بوپىشا ۇيىمداستىرماق بولدى. مۇنداي ۇرشاقتىق ارەكەتتەر 1927 - جىلدىڭ ايامىندا ۇرىس العان ەدى، 1928 - جىلدىڭ باسىندا بىرتىندەپ توقتادى. ۇىراق كەيىر پارتيا مۇشەلەرىندە مۇنداي نىساي سوندا دا ۇمىر ۇسۇرپ وتىردى. ۇرشاقتىق دەگەنىمىز ماۋشانجۇيى.

② خۇاڭ چاۋ - تاڭ حاندەمنىڭ سولگى جىلدارىدا بولغان دىچاندار كوتەرىلىسنىڭ باشىسى، ساۋجوۋ ايامىنداى يۇانجۇي ۇداننىڭ (فارسى شاندۇڭ ولكەسىنىڭ خىزى ۇدانى) ادامى. جاڭا ەرانىڭ 875 - جىلى، ياعنى تاڭ حاندەمى شىزۇڭ پاتشاسىنىڭ جيانفۇ 2 - جىلى خۇاڭ چاۋ توي جىيىپ، ۇاڭ شيانجى باسشىلىق ەتكەن كوتەرىلىسكە ۇن قوسى. ۇاڭ شيانجى ولتىرلىگەننەن كەيىن، خۇاڭ چاۋ ۇاڭ شيانجىنىڭ قالعار اسكەرى بولمىدەرىن جىيىپ الىپ، ۇوزىن «اسپىندامى ايدا شاپعار ۇلى جياڭجۇن» دەپ اتادى. خۇاڭ چاۋ باساعان كوتەرىلىستى قوسىمدار ەكى رەت شاندۇڭ ولكەسىنەن اتسانىپ كوشپەلى سوعىس جۇرگىزدى. ۇيرىشى رەت شاندۇڭ ولكەسىنەن حسان ولكەسىگە كەلدى،

ۋەن انجۈي ۈلكەسى مەن جۇيىي ۈلكەسىنە باردى، جۇيىي ۈلكەسىنە
 شاندىلۇڭ ۈلكەسىنە قايتا ورالدى. ەكنىي رەت تاغى دا شاندىلۇڭ ۈلكە
 سىنەن حىنان ۈلكەسىنە كەلدى، ۋەن جياڭشىي ۈلكەسىنە سومىي،
 شىسىن جىجياڭ ارقىلى فۇجيان ۈلكەسى مەن گۇاڭدۇڭ ۈلكەسىنە باردى،
 ۋەن گۇاڭشىي ۈلكەسىنە ورالىپ، جۇنان ۈلكەسى ارقىلى جۇيىي ۈلكەسىنە
 باردى، ۋەن جۇيىدان شىسىنقا قاراي انتانپ، انجۈي، جىجياڭ ۈلكە-
 لەرسە باردى، سۈنان كەيىن جۇايىي ۈزەننەن ۈتپ، حىنان ۈلكەسىنە
 كەلىپ، لويالۇڭ قالاسىن الدى، تۇڭگۇاسىي ۈزۈپ ۈتپ، چالۇ-ان
 قالاسىن باسپ الدى. جۇالۇڭ چاۋ چالۇ-ان قالاسىا كىرگەننەن كەيىن
 چى مەنەكەتسەن قۇرىپ، ۈزىن پاتشا دەپ قارىلادى. كەيىن كەسە
 شىشەي بولشەكتەنگەندىكتەن (جۇ ۈن دەپنەن جياڭجۇنى دالە قاندىغىنا
 نىزە بۇكتى) جانە شاتورۇسنىڭ ناستىي لى كىسۇڭنىڭ اسكەري بولىمىدە-
 رىنىڭ شابۇنىسا ۈشراماندىقتان جۇالۇڭ چاۋ چالۇ-ان قالاسىان ايرىلىپ
 قالىپ، قايتادان حىنان ۈلكەسىنە كەلدى، حىنان ۈلكەسىنە شاندىلۇڭ
 ۈلكەسىنە قايتا ورالدى، اقىرىندا جەڭلىسكە ۈشراپ، ۈزىن ۈزى
 ۈلتىردى. جۇالۇڭ چاۋ سومىي 10 جىلغا سوزىلدى، بۇل-جۇڭگو
 تارىخىنداغى اتاقنى دىچاندار سومىستارىنىڭ ۈسرى. ەسكى بىسەپ-
 تۈستەۋشى تاپتاردىڭ نارىي كىتاپتارىندا؛ سول كەزدە «خالىقتىڭ اۋىر
 القان-سالىقتان ازاپ شەككەندەرىنىڭ ۈبارى چاپا-نارماھاي سومەن
 فوسىسى»، دەلىنگەن. ۈبىراق جۇالۇڭ چاۋ جاي كۈشپەلى سومىسىدان
 ەنا اينالىپ كەتسە، ۈبىرشاما بەرىك گىنجۇيىدي قۇرمادى، سوندىن
 ول «لۇكۇۋ» دەپ اتالدى.

⑤ لى جۇالۇڭ، ياعنى لى زىچىڭ - مىڭ خاندىغىنىڭ سۇڭىي خەن-
 دارىمدىغى دىچاندار كۈتەرلىسىنىڭ باسشىي، شانشىي ۈلكەسى مىجى
 اۋدانىنىڭ ادامى. جاڭا -رانىڭ 1628 جىلى، ناعىي مىڭ خاندىغى
 سىروڭ پاناشاسىنىڭ جۇڭخىس 1-جىلى شانشىي ۈلكەسىنىڭ سولۇ-ان
 بولەگىدەگى دىچاندار كۈتەرلىس ناسقىنەر تۈدەردى. لى زىچىڭ

گاۋىڭشاڭنىڭ كۈتەرلىكلىرى قوشنىدا قاتناپ، شانشى ولكەسىدىن
 ھىدىن ولكەسىگە باردى. ونان انھۇي ولكەسىگە ئۆتۈپ، شانشى ولكەسىگە
 ۋاينا ورالد . 1636 - جىلى گاۋىڭشاڭ ولكەسىدىن كەينى، لى زىچىڭ
 چۈشۈرۈلگەنلىكىگە كۈمەنلىدى. لى زىچىڭنىڭ بۇقارا ارانسىداغى بىسى
 ۋىراسى: «چۈشۈرۈلگەنلىكى قارىسى العادىر سالىق تولەمەيدى»، دەگەن
 ۋىران ەدى. ونىڭ قوشنىداردى باستارۋ تارتىسىدە «بىر ادامدى
 ئۆلتۈرۈلگەنلىكىدىن تەڭ، بىر ايەلدىڭ نامىنى ئۆتۈرۈ
 شەشەمەردىڭ نامىنى تېگەنمەن تەڭ» دەيتىن ۋىران بار ەدى. سول
 سەبەبتى، ونى قولداغان ادامدار وتە كۆپ بولدى دا، ول سول
 كەردەگى دىچاندار كۈتەرلىكلىرىنىڭ باستى نامىنى اينالدى. بىراق ول
 دا بىر شەشەمەردىڭ گىنجۇيدى قۇرماي، ئىلغى كەزىپ چۈرۈمەن بولدى.
 ون چۈشۈرۈلگەنلىكىگە كۈتەرلىكلىرىدىن كەينى، اسكەرى بولمەردىن
 باستاپ سىچۈان ولكەسىگە بارىپ، ونان قايتا ورالىپ وڭشۈرۈش
 شانشىگە كەلدى جانە خۇبىي ولكەسى ارقتىلى ھىنان ولكەسىگە باردى،
 سول - جۈنكەي خۇبىي ولكەسىنىڭ شاڭگاڭ قالاسىنىڭ ەدى، سونان
 سول ھىنان ولكەسىگە ئۆتۈپ، شانشى ولكەسىگە شاڭگاڭ ھىساب،
 شى - ان قالاسىن باستاپ ەدى، 1644 - جىلى شانشى ولكەسىگە
 ئۆتۈپ، سىچىڭگە باستاپ كىردى. كۆپ ۋىزاماي مىڭ ھاندەننىڭ
 قولباسى ۋىسانگۇيدىڭ چىڭ ھاندەننىڭ اسكەرىلەرمەن بىرىگىپ
 شىۋىل جاساۋى ناتىجەسىدە جەڭلىككە ۋىشرايدى.

ۇشقىننان جالنى قاۋلايدى *

(1930 - جىلى 1 - ايدىكى 5 - كۈنى)

جاغداي جونىدىكى مولشەر جانە وسىدان تۋاقىن *بىزدىكى قىيىنلىقىز ماسەلىسى تۋرالى پارتىيىمىزداعى *بىر *بولس جولداسىتاردا دۇرىس تاقىم الىكە دەيىن كەمىش بولس وتىر. ولار گىمىك وىرلە- ۋىنىك *سوزسىز تۋاقىندىمىنا سەنگەنمەن، گىمىك وىرلەۋىنىك تەز تۋۇ مۇمكىندىكىنە سەنبەيدى. وسى سەبەبى ولار جياڭشى ولكەسىن الۋ جوسپارىن قۇيتامىدى، فۇجيان، گۇاڭدۇڭ، جياڭشى ولكەلىرىنىڭ ارالىمىنداعى *ۇش شەكارا رايونىداعى كوشەلى پارىزاندىقتى عانا قۇيتىدى، سونىمەن قابات ولاردا پارتىزان رايوندارىندا قىزىل اكىمىيات قۇرۇ دەگەن تەرەڭ وي دا جوق، سول سەبەبى مۇنداي قىزىل اكىمىياتى نىعايتۇ جانە ۇلمايتۇ ارقىلى بۇكىل ەلدە گىمىك وىرلەۋىن تەزدەتۋ دەگەن تەرەڭ وي دا جوق. ولار گىمىك وىرلەۋى *الى السى جاتقان كەزدە اكىمىيات قۇرۇ سىندى مۇنداي جاپالى قىزمەت سىتەۋ قۇر اۋىرەشلىك بولادى دەپ ساناپ، ەبىدەيلىرەك

بولغان كۈشپەلى پارتىزاندىق ئاساسلىق ئارقىلىق ساياسىي ئىشلىرىنى
 كەڭەيتىۋېتىپ، ئۆزىنىڭ جەمئىيەتتىكى جايىنى بۇ قارارنى ئۆز جايىغا
 تارتىپ قىزمەتنى ئىشلىتىپ بولغان سوڭ نەمەسە يەلگىلى قانداق دەپس
 سىتىلگەن سوڭ ئانا بۇكىل ەلدە قارۋىلى كۈتەرلىك جاساۋدى،
 سول ۋاقىتتا قىزىل ئارمىيەنىڭ كۈشنى قوسا وتىرىپ، ئۆزىنىڭ ەل
 كۈلەندىكى رور گىمىنىڭگە ئايالدىرىۋېتىپ ئۆمىت ەتەتنى سىياقتى.
 ولارنىڭ بۇكىل ەل كۈلەندە، جۈيەدەن بارلىق جەردە، ئۆزىنىڭ
 بۇ قارارنى ئۆز جايىغا تارتىپ، ئانا سوڭ ئىشلىتىپ قۇرۇشنى
 مۇنداق ئازارلىق، جۇڭگو گىمىنىڭ ئاقىتى جايىدا سا
 كەلمەيدى. ولارنىڭ بۇ ئازارلىقنىڭ قايىنارى، كۈيەنەسە،
 جۇڭگونىڭ كۈيەنەگەن جايىگەر مەملىكەتتەر ئۆزى ئالاسىپ
 وتىرىغان جارتىلاي وتار ەل ەكەندىگىن ئىشنى تانماغاندىمىدا،
 ەكەر ولار جۇڭگونىڭ كۈيەنەگەن جايىگەر مەملىكەتتەر ئۆزى
 ئالاسىپ وتىرىغان جارتىلاي وتار ەل ەكەندىگىن ئىشنى تانسا،
 ئندا، بىرىنچىدەن، دۈيە ئۆزى بويىنسا نە ئۆزى جۇڭگودا ئانا
 بىلەپ - تۈسەنەشنى تاپتاردىڭ ئىشنى جايىدا ئۇزاق ۋاقىتتىق
 ئۆزى قىرغىۋېتىپ ئىشنى ئىشنى بولۇپ وتىرىغاندىمىن، ئىشنى
 ئۆزى قىرغىۋېتىپ نە ئۆزى ئانا ساناپ شىلەنسەپ، كۈن ساناپ
 ئۆزى ئىشلىتىپ وتىرىغاندىمىن، نە ئۆزى ئىشلىتىپ بولالماي
 كەنگەندىگىن ئۆزى ئىشلىتىپ. ەكەندەن، دىھاندار ماسەلەسىنىڭ كەلە-
 لىلىگى ئۆزى ئىشلىتىپ، ئۆزى، ئۆزى - قىستاق كۈتەرلىك قازىر نە
 ئۆزى بۇكىل ەل كۈلەندە ئىشلىتىپ دامىپ وتىرىغاندا ئۆزى.

* بۇل - ماۋ زىدۇڭ ئۆزىنىڭ سول كەزدە يارتقان ئىشلىرى بولغان ئۆزى.

ئىشلىرى بىلەن ئىشلىتىپ ئۆزى ئۆزى ئۆزى.

نەدى. ۋىقىنىن دە، جۇمىشى. دىخان دە، موكراتىيالىق اكىمىياتى
 سىندى وسى ۇراننىڭ دۇرىستىعىن تۇسىنىدەدى. تورتىنىشىدەن، دۇنبە
 "جۇزى بويىشا جۇڭگودا عانا بىلەپ. توستەۋشى ئاپتاردىڭ شىكى
 جاعىندا ۇراق ۋاقىتتىق قىرقىسۇ سىندى عاجاپ سىكە سايىكەس
 تۇلغان ەكىشى "بىر عاجاپ "ستى، ياعنى قىزىل ارىيا مەن پارنىزان
 دۇيلەرىنىڭ "ومىر "سۇرۇسىن جانە دامۇسى، سونداي. اق قىزىل
 ارىيا مەن پارنىزان دۇيلەرىنە قوسارلانا كەلگەن، اق اكىمىياتىنىڭ
 "تورت توڭىرەكتەن قورشىۋى شىندە ەسەيىپ كەلە جاتقان شاعىن
 قىزىل رايونداردىڭ "ومىر "سۇرۇسىن جانە دامۇسى (جۇڭگودان باسقا
 ەلدە مۇنداي عاجاپ "س جوق) تۇسىنىدەدى. بەسىنىشىدەن، قىزىل
 ارىيانىڭ، پارنىزان دۇيلەرىنىڭ جانە قىزىل رايونداردىڭ قۇربلىرى
 مەن دامۇى جارتىلاي وتار جۇڭگودا پىرولەتارىيات باسشىلىقىنداعى
 دىخاندار كۇرەسىنىڭ ەڭ جوعارعى فورمىسى ەكەنىن دە، جارتىلاي
 وتار ەلدەگى دىخاندار كۇرەسى دامۇىنىڭ "سوزسىز ناتىجەسى
 ەكەنىن دە تۇسىنىدەدى؛ سونىمەن بىرگە بۇكىل ەلدە گىمىيىڭ ورلەۋىن
 "سوزسىز تەزدەتەتىن ەڭ ماڭىزدى يىنسۇ ەكەنىن دە تۇسىنىدەدى. التىن.
 شىدان، جالاڭ كوشىپەلى پارنىزاندىق ساياسات بۇكىل ەلدە گىمىيىڭ
 ورلەۋىن تەزدەتەتۇ مىندەتىن ورنىنداي المايتىندىسىن، ال جۇدى.
 ماۋزىدۇڭشا، فاڭ جىمىنشە^① ساياساتىنىڭ گىتچۆيدىلەرى بار،
 جوسپارلى تۇردە اكىمىيات قۇراتىن، جەر گىمىيىڭ تەرەڭدەتە تۇسە.
 تى، حالىتىق قارۋلى كۇشتەردى ۇلعايتۇ لۇشىيانىن اۋىلىدىق
 چىۋىدۇي، رايوندىق چىۋىدادۇي، اۋداندىق چىۋىزۇڭدۇي جانە
 ەرگىلىكتى قىزىل ارىيا قۇرۇدان جىڭگۇي قىزىل ارىيا قۇرۇعا
 دەيىس "مىرئۇناس "ادىس ارقىلى جۇزەگە اسراقتىن، اكىمىيانىڭ

دامۇن تولىق فورمىسىدا العا قاراي ۇلعايتىپ وتىراتىن، ناعى
وسىندايلاردى سىسەيتىن ساياساتنىڭ شۇبىسىز دۇرىس مەكەندىگىن دە
نۇسىبەدى. وسىلاي سىسەۋ كەرەك، تەك سوندا عانا سوۋەت وداعىنىڭ
بۇكىل دۇنيە جۇزىنە سەنىم تۇغىزىپ وتىرعانىداي، بۇكىل ەلىدىڭ
گىمىنىڭ بۇقاراسىنا سەنىم تۇغىزۇعا بولادى. تەك سوندا عانا
كەرتارنىپ ۇستەم تاپىاردى ورانسان زور قىنىشىلىقتارعا ۇشتراتىپ،
ولاردىڭ نەگىزىن شايقاتىپ، ولاردىڭ شىتەي ىدىراۋىن تەزدەتۈگە
بولادى. تەك سوندا عانا قىزىل ارمانى شىن مانىدە قۇرىپ، ونى
بولاشاق ۇلى گىمىنىڭ باستى قۇرالى مەتۈگە بولادى. قىسقاشى،
تەك سوندا عانا گىمىنىڭ ورلەۋىن تەزدەتۈگە بولادى.

گىمىنگە ۇشقالاتتىق اۋرۇننا شالدىققان جولداستار گىمىنىڭ
جۇڭۋاندىق كۇشتەرىن ② ورنىسىز اسرا باعالادى دا، فانگىمىڭدىك
كۇشتەردى قوراشسىندى. بۇل مولشەر كوپىنەسە جۇڭۋانجۇيىلىكتى
نەگىزگە العان. مۇنىڭ ۇزى تۇيىندە، كۇمان جوق، ۇرىنشاقىتىق
جولعا تۇسىرەدى. ەندى بىر جاققان، ەگەر گىمىنىڭ جۇڭۋاندىق
كۇشتەرىن قوراشسىنىپ، فانگىمىڭدىك كۇشەردى اسرا باعالاسا،
بۇل دا ورنىسىز مولشەر بولادى، مۇنان دا، سور جوق، ەكىنشى بىر
جاقتاعى ناشار نائىجە تۋادى. سوندىقتان، جۇڭگونىڭ ساياسي
جاعدايسا نۇجىرم جاساغاندا تومەندەگى ماڭىزدى تۇيىندەردى
تانىپ الۋ قاجەت بولادى:

(1) فازىر جۇڭگو گىمىنىڭ جۇڭۋاندىق كۇشتەرى ەلسىز
بولغانىمەن، بىراق جۇڭگونىڭ مەشەۋ، قاۋساعان ەۋمەنىستىك
ئىنساندىي ويىمى نەگىزىنە قۇرىلغان كەرتارنىپ بىلەپ - توسەۋشى
تەپاردىڭ بارلىق ۇيىمدارى (اكىمىيى، قارۋلى كۇشەردى. پارتىيا

نوپتارى، تاغى باسقارلار) دا *السز. بۇل ارقىلى مىنانى بوسىدۇ. رۇكە بولادى، باتىس ۋىروپا ەلدەرىندەگى قازىرگى گىمىگىنىڭ جۇڭگواندىق كۇشتەرى جۇڭگو گىمىگىنىڭ قازىرگى جۇڭگواندىق كۇشىدە. رىنەن، بالىم، مىمىراق شىعار، *بىراق ولاردىڭ كەرتارىپ بىلەپ. توسەۋشى تاپتارىنىڭ كۇشتەرى جۇڭگونىڭ كەرتارىپ بىلەپ. توسەۋشى تاپتارىنىڭ كۇشتەرىنەن تالاي ەسە كۇشتى، سوندىقتان ول جەرلەردە گىمىگىنىڭ دەرەۋ بۇرق ەتە *تۇسۇ *الى دە مۇمكىن ەمەس. قازىر جۇڭگو گىمىگىنىڭ جۇڭگواندىق كۇشتەرى *السز بولغانىمەن، *بىراق قانگىمىگىدىڭ كۇشتەرى دە شياڭدۇپىلى تۇردە *السز بولپ وتىر، سوندىقتان جۇڭگو گىمىگىنىڭ ورلەۋگە بەت الۋى، *سوز جوق، باتىس ۋىروپاداعىدان تەز بولادى.

(2) 1927-جىلى گىمىگى جەڭلىسكە ۇشراغاننان كەيىن، گىمىگىنىڭ جۇڭگواندىق كۇشتەرى، شىنىندا، وتە السىرەدى. قالغان ازىن-اۋلاق كۇش، ەگەر كەيسىر قۇبىلىستار بويىنشا عانا قاراعاندا، جولداستاردا (وسىنداى كوزقاراسىناى جولداستاردا) تورىغۇ وىپىن بۇغزاتىندىعى تابىمى. *بىراق *مانى جاعىنان قاراعاندا، استە ولاى ەمەس. بۇل ارادا جۇڭگونىڭ بۇرىنان كەلە جاتقان: «ۋىشىنسان جالىن قاۋلايدى» دەگەن *سوزى كەلتىرۋگە بولادى. بۇل - قارىر كىشى - گىرىم عانا كۇش بولغانىمەن، *بىراق ونىڭ دامۋى ەتە شاپشاڭ بولادى دەگەن *سوز. بۇل كۇش جۇڭگو جاعدايسدا دامۋدىڭ مۇمكىندىگىن ازىرلەپ قانا قويماي، *تىپتى دامۋدىڭ سورسىزدىگى دە ازىرلەدى، بۇل 30-ماي قوزعالسىندا جانە ودار كەيىگى ۇلى گىمىگىدىڭ قوزعالستاردا تولق دالەلدەندى. *بىر *بىر سىكە قاراعاندا ونىڭ *مانىن كورۋىمىز، ال ونىڭ قۇبىلىسى:

ەسكىمەن كىرۋىدىڭ باستاۋىشى دەپ قانا ەسەپتەۋىمىز، ەسكىمەن كىرىمىمەن - اۋىنىڭ ەمانىن يىگەرۋىمىز كەرەك، وسى عانا سەسمەدى. علمى تالداۋ جاساۋ ەدىسى بولپ تابىلادى.

(3) فانگىمىگىدىڭ كۈشتەردى مولىشەرلەۋدە دە وسىنى ايتۋ كەرەك، استە ونىڭ قۇبىلىسنا عانا كوز جىبەرمەي، مانىسە كوز جىبەرۋ كەرەك. حۇنان - جياڭشى شەكارا رايونىن گىجۇي ەنۇدىڭ العاشقى كەزىندە، كەيىپىر جولداستار سول كەزدەكى حۇنان شىگۋىيىنىڭ تەرىس مولىشەرىنە شىن مانىدە سەنىپ، ئاپ جاۋلارىن تۈككە تۇرغىسىز دەپ ەسەپتەدى: قازىرگە دەيىن كۈلكى بولپ تارالىپ جۇرگەن، «مەبلىنشە اۋىتقۇدا»، «قورقىنىشى شەگىنە جەنتى» دەگەن ەكى اۋىز سوز سول كەزدە (1928 - جىلدىڭ 5، - 6 - ايلارى) حۇنان شىگۋىيىنىڭ حۇنان بىلەۋىشى ئۇدىيىڭنىڭ ⑤ كۈشىن مولىشەرلەي ايتقان تەگەۋى. مۇنداي مولىشەر بولپ وتىرعاندا ساياسي جاقتا ۇرىنشاقتىق ئۇمىلاتىندىسى داۋىسىز. الايدا سول جىلدىڭ 11 - ايدىن بىلىتىرى جىلدىڭ 2 - ايسا دەيىنگى (جياڭ خىەشى مەن گۇاڭشى توبى اراسىنداى سوعىس ④ باستالغاندا دەيىنگى) شاماسى 4 اي ۋاقىت ىشىندە، جاۋدىڭ ۇشىنى رەتكى «بىرىگىپ جونۇ» شابۋىلى ⑤ جىڭگاڭشانغا ناياپ قالغان كەزدە، ەبىر ۇلىم جولداستار ئاعى دا «قىزىل نۇدى قاشانغا دەيىن ۇستاپ تۇرۇعا بولار ەكەن» دەگەن كۇمانىن ورتاعا قويدى. ۇس جۇزىنىدە، بۇل كەر انگىلىيا، امەرىكا، جاپونىيلاردىڭ حۇڭگوداعى كۈرەسى ابدەن اشققا شىققان. خياڭ جىەشى مەن گۇاڭشى توبى، فىڭ يۇيشياڭ اراسىنداى قىرقىسۇ جاعدايى قالىپىناسقان، ەمانى جاعىنان العاندا، فانگىمىگىدىڭ تولقىن باسەگدەي باستاعان، گىمىگىدىڭ تولقىن ورلەي باساعان كەز ەدى.

بىراق ول كەزدە قىزىل ارىيا مەن جەرگىلىكتى پارتىا وبىمدارى شىندە عانا بىر ئۇرلى تورىمۇ يىدە ياسى بولپ قويساي، ئىپتى جۇگياڭنىڭ ۋىزى دە سول كەزدە كورنىستەگى اخۋالدارغا الداسپ، نورىمۇ سارسىنا سالنىۋدان اۋلاق بولا المادى. جۇگياڭنىڭ 2-ايداعى خانى ⑧ سول كەزدە پارتىا شىندە بولغان تورىمۇشلىق ئالداۋلارغا وكىلىدىك مەتىن دالەل بولپ تابىلادى.

(4) قازىرگى كىگۋاندىق جاعداي تەك كوز الداعى كورنىستەگى قۇبىلىستاردى عانا بايقاپ، ماندى بايقامىتىن جولداستاردى الى دە وڭاي الدايدى. اسىرەسە بىردىڭ قىزىل ارىيادا سىتەيتىن ادامدا- رىمىز سوعىستا جەڭلىسكە ۇشراغان، نەمەسە تورت جاقىن بىردەي قورشۇدا قالغان، ياكى كۇشتى جاۋ وكتەلەي قۇغان كەزدەردە، بۇكىل ەل مەن بۇكىل دۇنيە جۇرىنىڭ جاعدايىنان مۇلىدە ۇمىت قالماغانداي، گىمىڭ جەڭسىنىڭ بولاشاعى تىم كۇڭگىرتتەنىپ كەت- كەندەي-اق، مۇنداي بىر مەزەتتىك، مەركشە، بولماشى جاعدايدى كوپ مەتتەردە ساناسىز تۇردە جالپىلىق مەتىپ كورسەتەدى جانە ۇلعايتىپ جەسەردەدى. كورنىسكە عانا جارماسىپ، ماندى كەرەكسىز مەتتىن مۇنداي بايقاۋ ولاردىڭ جالىي اخۋالدىڭ مانىسە عىلىمى ئالداۋ جاساماغاندىقتارىنان بولمان. ەگەر جۇڭگو گىمىڭنىڭ ورلەۋى تاياپ قالدى ما دەپ سۇراسا، بۇل جونىندە گىمىڭ ورلەۋى ئۇدىراتىن ارتۇرلى قايشىلىقتاردىڭ شىن مانىسە العا قاراي دامىعان- دامىماغاندىمىن مەگجەي- تەگجەيلى زەرتتەگەن سول عانا بىر بايلام ايتۇعا بولادى. خالىقارادا جيانگە ولەردىڭ ۇر اراسىنداعى، جيانگە ولەر مەن وقارەلدەر اراسىنداعى، جيانگە ولەر مەن ولاردىڭ ۇزەلدەرىندەكى پىرولەقتارىات اراسىنداعى ماش-

لىقتار دامپ وتىرەكەن، جيانگەرلەردىڭ جۇڭگوغا تالاسۇ قاجەنى
 ونان ارى اسقسا تۇسەدى. جيانگەرلەردىڭ جۇڭگوغا تالاسۇ
 اسقىنىسمەن جيانگەرلەر مەن بۇكىل جۇڭگو اراسىنداعى قايشىلىق،
 جيانگەرلەردىڭ ئوز اراسىنداعى قايشىلىق بىر ۋاقىت مىشىندە جۇڭگو
 جەرىنىدە ۇدەي تۇسەدى، سوندىقتان جۇڭگونىڭ ارقابىسى توپ
 كەرتارتىپا بىلەپ-توسەۋشىلەرى اراسىندا كۇننەن-كۇنگە ۇلعاياتىن،
 كۇننەن-كۇنگە شىەلەنسەتىن قىرقىسۇلار پايدا بولادى، جۇڭگونىڭ
 ارقابىسى توپ كەرتارتىپا بىلەپ-توسەۋشىلەرى اراسىنداعى قايشى-
 مىقتار كۇن ساناپ ۇرشىدى. ارقابىسى توپ كەرتارتىپا بىلەپ-توس-
 تەۋشىلەر اراسىنداعى قايشىلىقتارغا-جۇنقالاردىڭ قىرقىسۇلارنا
 قوسارلانا المان-سالىقتار اۋىرلايدى، مۇنىڭ ۇزى المان-سالىق
 اۋىرتىپالىسى تۇسىپ وتىرعان قالىڭ قاۋىم مەن كەرتارتىپا بىلەپ-
 توسەۋشىلەر اراسىنداعى قايشىلىقتاردىڭ كۇن ساپىن ۇرشىۋىن
 تەزدەتەدى، جيانگەرلىك پەن جۇڭگونىڭ ۇلتىتىق ونەركاسىبى
 اراسىنداعى قايشىلىققا قوسارلانا جۇڭگونىڭ ۇلتىتىق ونەركاسىبىنىڭ
 جيانگەرلەردىڭ جول بەرۋىنە قول خەتكىزە الماۋى سىندى فاكت
 كەلىپ شىعادى، مۇنىڭ ۇزى جۇڭگو بۇرجۇازىياسى مەن جۇڭگو
 جۇمىشى تابى اراسىنداعى قايشىلىقتاردى ورشەتەدى، جۇڭگو كاپىتا-
 لىستەرى جۇمىشىلاردى جانتالاسا ەزۋ ارقىلى شىمار جول نۇدەيدى،
 ال جۇڭگو جۇمىشىلارى بۇعان قارسىلىق كورسەتەدى. جيانگەرلىك-
 تىڭ شاڭپىن شاپقىنشىلىقى، جۇڭگو ساۋدا كاپىتالىنىڭ سۈلكەنى
 سورۋى جاھە ۇكىمەت المان-سالىقنىڭ اۋىرلاۋى سەكىلدى
 احوالدارغا قوسارلانا دىجۋ تابى مەن دىيەنداردىڭ قايشىسى
 بۇرسىمدان بەنەر ۇشعادى، اناپ ايتقاندا، جەر مايبى جاھە ۇسىم-

قورلىق ارقىلى قاناۋ بۇرىنىدىن دا اۋىرلايدى، ال دىيىدار
 دىچۇلارغا بۇرىنىدىن ارمان وشىگە تۇسەدى. شەئەل بۇيىمدارنىڭ
 ەزگىسى، ھالىڭ جۇمىشى- دىيىخان بۇقاراسىنىڭ سىتىپ السۇ
 قۇانىنىڭ سارقىلىۋى جانە ۇكىمەت المان- سالىمىنىڭ اۋىرلاۋى
 سەبەبىتى، ۇز ەلىمىزدىڭ بۇيىمدارىمەن ساۋدا جاسايتىن ساۋدا-
 گەرلەر جانە دەربەس وندىرىشىلەر كۇن سايىن كۇيرەۋ جولىن
 ئۇسىپ وتىر. كەرتارتيا ۇكىمەتتىڭ قاراجات جەئىكىسىز بولپ
 وتىرغان جاعدايدا ارمانى شەكىسز مولايتۋى، وسىمان بايلانستى
 سوعىستى كۇننەن- كۇنگە كوبەيتە بەرۋى سەبەبىتى اسكەرلەر جۇرت-
 شىلىمى ۇنەمى مۇشكىل حالگە تۇسۇدە. مەملەكەت المان- سالىمىنىڭ
 اۋىرلاۋى، دىچۇلار الاتىن جەر مايى مەن ۇسىمىنىڭ اۋىرلاۋى جانە
 سوعىس اپاتىنىڭ كۇننەن- كۇنگە ۇلمايۋى سەبەبىتى بۇكىل ەلدى
 شارپىغان اپات پەن باندىلار لاڭى تۇپ، قالىڭ دىيىخاندان مەن
 قالا كەدەيلەرى كۇن كەشەرە المايتىن جولعا تۇسۇدە. مەكتەپتەردىڭ
 وقۇىن جۇرگىزە بەرۋىگە اقشانىڭ بولماۋى سەبەبىتى، مەكتەپتەردە
 وقىپ جانقان وقۇشيلاردىڭ ۇبرىقىدىرۋىندا وقۇسىر قالامىز با دەگەن
 ۋايىم تۇلىۋدا؛ ۇندىرىستىڭ مەشەۋ بولۋى سەبەبىتى، وقۇ بىتىرگەن
 ۇبرىسىپرا وقۇشيلار قىزمەتكە ورنالاسا المايمىز با دەپ ۇمىتسۇدە-
 نۇدە. ەگەر ۇز وسى قايشىلىقتاردى تانىساق، جۇڭگونىڭ سونشلىق
 ادام اينىقسىز اۋىر كۇندەردى باسسان كەشىرۋ جاعدايىدا نۇرعانىن،
 سونشالىق سىلىققان احوالدا تۇرعانىن بىلە الامىز. حيانگەرلەرگە
 قارسى، جۇنغالارغا قارسى جانە دىچۇلارغا قارسى گىمىڭ ورلەۋى
 ەلىكىمەن بولماي قويمايتىندىمىن، ونىڭ ۇستىنە سىم تەز ارادا
 بولاتىندىمىن بىلە الامىز. جۇڭگونىڭ بارلىق جەرىندە قۇرغاق ونى

تولپ تۇر، ول تەز ارادا لاۋلاغان وتقا اينالادى. ھۇشقننان جالين قاۋلايدى» دەگەن سوز جاعايدىك دامۇنا دۇپ كەلەتىن سۈرەتتە بولپ تابىلادى. كوپەگەن جەرلەردەگى جۈمىسشلاردىك جۈمىس تاساۋىنىك، دىجانداردىك قوزعالاڭ كوتەرۋىنىك، اسكەر-لەردىك بۈلىك تۇدىرۋىنىك، وقۇشلاردىك وقۇ تاساۋىنىك دامۇنا كوز جىبەرسەك بولغانى، وسى «ھۇشقن» نان «جالين» قاۋلايتىن مەزگىلدىك السى مەستىكى داۋسىز كەلدىكىس بىلە الامز.

جوعارىداغى سوزدەردىك جالپى مازمۇنى پارتيا الدىڭى شەپ ۋىسۋانجۇينىك بىلتىر 4-ايدىك 5-كۈنى جۇڭياڭغا جازعان خاتىندا بار ەدى. ول خاتتا بىلاي دەلىنگەن:

«جۇڭياڭنىك نۇل خاتىدا (1929-جىلى 2-ايدىك 9-كۈنى) كىگۋاندىق جاعداي دا. جۇڭۋاندىق كۇش تە تورەۋىشلىقپەن مولشەر-ەنگەر. گومىنداڭنىك خىڭگاڭغا ئۇش رەت «شاۋىل جىساپ حويۋ» دى جۇرگىرگەندىكى فانگىمىنىك ەك جوعارى ورلەۋىن كورسەتى. «بىراق ول نۇدان ارى مارا المايدى، بۇدان سولك فانگىمىك تولقىسى بىرتە-بىرتە ناسەگدەيدى، گىمىك تولقىنى بىرتە-بىرتە كوتەرىلەدى. پارتىيانىك جاۋىگەرلىك كۇشى مەن ۋىمىدىق كۇشى جۇڭياڭنىك اپتقا-نىسداي دارەجەدە السىرەگەن بولسا دا، «بىراق فانگىمىك تولقىنى بىرتە-بىرتە ناسەگدەپ وتىرعان جاعدايدا، سوز جوق، وتە نەز قاپىنا كەەدى، پارتيا شىسىدەگى كادىرلاردىك پاسسىپ پوزىتسىسى دا تەز ارادا جوسىلادى. بۇقارا، سوز جوق، سىز جاققا ەەدى. سىرىنداۋىشە-ە. «نارسىر، بالىقتى نەرىگكە قۇعاندىق بولپ اسىلادى، گامىل گىۋىي دە مەدىگارى بۇقارانى جۇمىلدىرا المايدى. ۇدىرىدە گومىنداڭ جونسەگى بوس قىالى، سوز جوق، تەز ارادا جوسىلادى. بولاشاقى جاعدايدا، شىقانداي پارتيا-توپ بۇقاراسى گۇكچىداڭغان

پارتىيىنىڭ ۋىلايىتى. پارتىيىنىڭ 6 - قۇرۇلتايى ⑧ كۆرسەتكەن سىياسىي
 ئۇششۇر مەن ۋىيىمىدىق لۇشىيان دۇرمىسى: گىمىنىڭ قازىرگى كەزەڭگى —
 سوتسىيالىزىم مەمەس، دەموكراتىزىم، پارتىيىنىڭ (مەسكەرتىپە: «ۋىلىكەن
 قالالارداعى» دەگەن سۆزدەردى قوسۇۋىتىس) قازىرگى مىندەتى — دەرهۋ
 قورعالات جاساۋ مەمەس، بۇقارانى ۋەز جاعىمىزعا ئارتۇ. ۋىراق گىمىنىڭ
 سىڭ دامۋى مىندى ۋە تەز بولادى، قارۋىلى قورعالاتقى ۋىگىتتەۋدە
 جانە وغان ۋىزىلەۋدە اكتىپ يوزىتىيا قولداۋ كەرەك. قاننى بىلىقپا.
 لىق بولپ وتىرعان قازىرگى جاعدايدا، بىلىمىدى ۋىران مەن بىلىمىدى
 يوزىتىيى بولغاندا عانا، ۋىقارعا باشلىق ۋىتۋگە بولادى. پارتىيىنىڭ
 جاۋىنىڭىرىك كۇشىنىڭ قالپىسا كەلۋى دە، ۋىسوز جوق، ۋىسنىداي
 بىلىمىدى يوزىتىيا بولغاندا عانا مۇمكىن بولادى.... پىرولەنارىياتىنىڭ
 بىشلىمى — گىمىنىڭ جەڭگىسىكە خەۋىسىنىڭ بىردەن — ۋىر كىلىتى.
 پارتىيىنىڭ پىرولەنارىلىق نەگىرىن قالاۋ، ۋىرتالىق رايونىداي ۋىر.
 كىسپ ناراۋلاردا جىبۇلار قۇرۇ — قازىرگى كەزە پارتىيىنىڭ ۋىيىمىدىق
 خاقاننى ماڭىزدى مىندەتى؛ ۋىراق، سونىمەن بىرگە، ۋىل — قىستاقدار.
 دىمى كۇرەستى دامىتۇ، شاعىن رايونىداردا قىزىل اكىمىيات ۋىرناۋ،
 قىزىل ارىمىيانى قۇرۇ جانە ۋىلەيتۇ، ۋىتە — مەن، قالالارداعى كۇرەسكە
 كۈمەكتەسۇدىڭ، گىمىنىڭ تاسقىنىن ۋىدەۋدىڭ باسقى شارتى. سوندىقتان،
 قالالارداعى كۈرەسەن كەشۇ قانە بولادى؛ ۋىراق دىيىپاندار كۇشىنىڭ
 دامۇشان قورنىپ، ۋىنىڭ جۇمىشىلار كۇشىنەن ارتىپ كەتۋى گىمىنىڭ
 ۋىسىمىس بولادى دەپ قارالسا، ەگەر پارنىيا مۇشەلەرى شىدە مۇداي
 پىكىر بولانس بولسا، بىز شە، بۇل دا قانە. ۋىتكەنى خارىسلاي ۋىار
 خۇڭگوسىڭ گىمىنىڭ دىيىپاندار كۇرەسى جۇمىشىلاردىڭ باشلىمىسى يە
 بولا مىۋشان عانا جەڭگىلىكە ۋىشراغان اخۋال بولغان، ال دىيىپاندار
 كۈرەسىنىڭ دامۋى جۇمىشىلاردىڭ كۇشىنەن ارتىپ كەتپ گىمىنىڭ
 ۋىرە تىمىرىدىك خاساغان اخۋال بولماغان.»

بول خاستا قىزىل ارىمىيانىڭ ارەكەت سىلۋەسى خوتىنىدەڭگى

ماسەلەلەرگە تومەندەگىدەي جاۋاپ قايتارىلغان:

«جۇڭگىڭ قىزىل ئارمىيىنى ساقىتاپ قالۇ جانە نۇقاراسى جۇملىدىرۇ مەقسەمەن بىزدەن قوسىندى شاعىن شاعىن ەتسپ *بولىپ اۋىل - قىس - ئافەن باراتىپ جىبەرىۋىدى. جۇدى مەن ماۋزىدۇڭنىڭ قوسسان كەۋس، *سويىسىپ، ولكەن ئىسانامى جاسىرىپ قالۋدى ئالاپ ەتتى. مۇنىڭ *وزى *ئىس جوزىسە جاناسپايتىس وي. ئىاندى نەمەسە يىڭىدى بىرلىك ەنە وتىرىپ جەكە - جەكە ارەكەت جاساۋدى، اۋىل - قىستانقىدىغا ئارالىپ كەتۋدى، يارتىزاندىق ئاكتىكا ارقىلى بۇقاراسى جۇملىدىرۇدى، ئىسانا بولسپ قىلۋدان ساقىتاۋدى *بىز 1927 - جىلدىڭ قىسنان باستىپ - ق جوسپىرلامانىمىز، سونىمەن بىرگە تالاي رەت اتقارىپ ئا كورگەنسىمىز، *تىرقى *ئارى جەڭلىسكە ۇشىرادى. وينكەمى: (1) نەگىزگى كۇش قىزىل ئارمىيادامىلاردىڭ كوپى جەڭلىكتى ئادامدار ەمەس، ول جەڭلىكتى چۈيىدۇيگە ۇقامايىدى. (2) شاعىن - شاعىن بولسپ بولىد - گەندە بىشىملىق مۇلتىكسىز بولا المايدى دا، مۇشكىل جاعدايلارغا تونەپ بەرۇ مۇمكىن بولماي، وڭاي جەڭلىسكە ۇشىرايدى. (3) جۇ جاعىنان وپ - وڭاي جەكە - جەكە تالغاندالادى. (4) جاعداي ەمۇرلىم مۇشكىل بولغان ساين قوسىندى توپتاۋ سولغۇرلىم قاجەت، باسشىلار كۇرەستى سولغۇرلىم باتىل جۇرگىزۇ قاجەت، سوندا غانا بىشى جاقىنى ئىنىقتىن تىرىپ، جاۋغا توتەپ بەرۇگە بولادى. ئەك جاقىنى جاعدايدا غانا اسكەر كۇشىن *بولسپ پارتىزاندىق سىتەۋ ئىككەن كەلەدى، دىشىلار دا مۇشكىل جاعداي كەزىدەگى ساقى قوسىننان *تىر مېنۇت ئا ايسىرلا - لمايتىس بولمايدى.»

بۇل سۆزدەردىڭ كەمىشلىگى مىناۋ: اسكەر كۇشىن بولۇگە بول - ماتىسىدى ئورالى ايتىلغان سەبەپتەردىڭ *بارى دە پاسسىپ، ەنە جەڭلىكسىز. اسكەر كۇشىن توپتاۋدىڭ اكسىپ سەبەبى مىناداي بولۇ كەرەك: توپتاۋغاندا غانا بىرەرەك جاۋدى جويۇغا. قىلا - جىڭداردى

الۇغا بولادى. بىرەرەك جاۋدى جويىپ، قالا جىگداردى العاندا عانا بۇقاراسى كەڭ كۆلەمدە جۇملىدىرۇغا، بىرنەشە اۋدان بۇقسىرىلغان اكىمىيات قۇرۇغا بولادى. وسىلاي ەتكەندە عانا السى جۇبقاندا لاردىڭ نازارىن اۋدارۇغا (ساياسي نىقالدى كەگەيتۈگە)، سوندا عانا گىمىڭ ورلەۋس بىلگەرىلەتۈدەن *سى جۇزىنىدىك ناتيىجە شىعارۇغا بولادى. مىسالى، *بىز الدىڭعى جىلى قۇرغان جۇنان - جياڭسى شەكارا رايون اكىمىياتى، بىلىتىر قۇرغان باتىس فۇجيان اكىمىياتى^⑤ وسىنداي اسكەر كۇشىن توپتاۋ ساياساتىنىڭ جەمىسى بولسى دەپ - لادى. بۇل - جالپى *پىرىنسىپ. ال اسكەر كۇشىن بولەتىن دە كەز بولاما، جوق پا؟ بۇل دا بولادى. پارىيا الدىڭعى شەپ ۋىسۇانجۇيد - نىڭ جۇگياڭغا جازغان خاتىنىدا فىزىل ارەمىيانىڭ پارىيزانىدىق ئاكتىبكاسى تۇرالى ايتىلغان، مۇندا اسكەر كۇشىن جاقىن اراللىقارعا *بولۇ قاتىلغان بولاتىن:

«بىردىڭ 3 جىلدار نەركى كۇرەسى بارىسىندا قول جەتكىزگەن ئاكتىكامىز، شىنىدا، نۇرىدا، قازىردە، جۇگىگودادا، شەتە - دەد، بولەن ئاكتىبكالارعا ۇقسانمايدى. *بىزدىڭ ئاكتىكامىردى قورۇنغان بوقارا تۈرەسكە كۇنەن - كۇنگە كەگىنەن جۇمىلا مۇسەدى، *ارقانداي كۇشتى جاۋ بىزگە ەستەگە ەسەي المايدى. *بىزدىڭ ئاكتىبكە، مەرى - پازىتىردىق ئاكتىبكا - جالپىلاي ايتىغاندا، ول: «اسكەر كۇشىن *بولى بۇقارانى ائتانىسا كەلتىرۋ، توپتاپ جاۋغا بولەپ نەزۋۋ» «سۇ سەبىل خاساسا شەگىڭ، جاۋ توقىسا مازاسىن الۋ، جاۋ شارشاسا سوقى نەزۋ، جۇ نەگىسە وگەلەي قۇۋ». «تۇرانى گىجۇي رايونىن كەگەيتۈدەن *بۇغىر دورمىسىندە بىلگەرىلەۋ ساياساتىن قولدانۇ. كۇشنى جاۋ وگەلەي قۇىدە نۇسىن فورماسىندا شىر ايتالىپ سوقى نەزۋ ساداساتىن قولدانۇ». «بۇ نەسىفە ۋاقىت ەشتەدە، ناماشا ادستەر قولدانا وتىرىپ، اسا كۆپ بوقاراسى

جۈملىدىرۋ. مۇنداي ماكتىكا بەينە ۋ جايۇ سىياقتى. وسى قالاعان كەردە جايۇ، قالاعان كەزدە جىيىپ ۋ مۇمكىن. جايۇ ارقتلى بۇقاراسى ۋر جاعىمىزعا مارىۋعا، جىيىپ ۋ ارقتلى جاۋعا بويىپ نەۋگە بولادى. 3 جىلدار بەرى وسىنداي ئاكتىكا قولدا سىلىپ كەلەدى.

بۇل ارادا ايتىلىپ وتىرعان «جايۇ» اسكەر كۇشىن چاقىن ارالقتارعا بولۇگە قاراتىلعان. مىسالى، خۇنان - جياڭشى شەكارا رايونىندا مىي يۇڭشىن ۋدانىن ۋىرىنىشى رەت ۋدا، 29 - تۋان مەن 31 - تۋان يۇڭشىن ۋىرىنىدە اسكەر كۇشىن بولدى. مىسالى، يۇڭشىن ۋدانىن ۋۇشىنىشى رەت العاندا، 28 - تۋان ۋنۇ ۋدانىنىڭ شەكاراسىنا، 29 - تۋان لىانخۇا ۋدانىنا، 31 - تۋان جى - ان ۋدانى - سىڭ شەكاراسىنا اسكەر كۇشىن بولدى. ئامى ۋىرى مىسال، بىلىرىمى جىلدىڭ 4 - ايسىنان 5 - ايسىنا دەيىن ۋىتىۋىتىڭ جياڭشىدەگى ۋدانى - داردا اسكەر كۇشى بولدى، 7 - ايدا باتىس فۇجياندا مىي ۋدانىداردا اسكەر كۇشى بولدى. اسكەر كۇشىن سىس ارالقتارعا بولۇگە كەلسەك، بۇل ئاۋىرىرەك جاعداي جانە ۋىرشاما كەمەلدەنگەن باسشى وركان سىندى ەكى تۋرلى شارەت بولغاندا عانا مۇمكىن بولادى. وىنە - كەنى اسكەر كۇشىن بولۇدەگى ماقسات بۇقاراسى ۋر جاعىمىزعا ونان ۋارى تارتۇ، جەر گىمىڭىن ونان ۋارى تەرەگدەنە ۋۇسۇ جانە اكىمىيات قۇرۇ، قىزىل ارمىيا مەن جەرگىلىكتى قارۋلى كۇشتەردى ونان ۋارى ۋلعايتا بەرۋ بولپ تابىلادى. ەگەر وسى ماقساتتارعا جەتە الماساق نەمەسە اسكەر كۇشىن بولۇ سالدارىنان جەگىلىسكە ۋىرشاساق، قىزىل ارمانىڭ كۇشى سىرەسە - مىسالى، الدىڭعى جىلى 8 - ايدا خۇنان - جياڭشى شەكارا رايونىندا اسكەر كۇشىن بولپ چىنجوۋعا شانۋىل جاساعاندا مىي سىياقتى - وندا بولگەننەن بولمەگەننىڭ ۋوزى جاقسى.

دەگەر جوعارىدا ايتىلغان ەكى شارت ازىرلەنگەن بولسا، وندا، سور جوق. اسكەر كۇشىن بولۇ قاجەت، ويتكەنى وسى ەكى شارت بوسىپ وتىرعان جاعدايدا بولۇ توپتاۋدان الدەقايدا سىمدى كەلەدى.

جۇگياڭنىڭ 2-ايداعى خاتىنىنىڭ رۇخى جاقسى بولمىدى، بۇل خات 4-جۇنىنىڭ پارتىا ۇيىمىنداى بىر بولم جولداستارغا ناشار نىپال جاسادى. جۇگياڭ سول كەزدە تاىى بىر جالىپى خابارلاندىرۇ شىعارغان ەدى، وندا جياڭ جيەشى مەن گۇاڭشى توبى اراسىندا سوعىس بولۇى ەكتىلاي دەلىنگەن بولاتىن. بىراق وسىدان كەيىن، جۇگياڭنىڭ مولشەرلەرى مەن نۇسقاۋلارنىڭ بارلىقى، جالىپى العاندا، دۇرىس بولدى. مولشەرى ۇيلەسىمسىز بولغان الكى جالىپى خابار-لاندىرۇدى جۇگياڭ باسقا بىر جالىپى خابارلاندىرۇ شىعارىپ تۇزەتتى. قىزىل ارىياغا جىبەرىلگەن بۇل خاتقا تۇزەتۋ جاسالماغان بولسا دا، بىراق سولكى نۇسقاۋلاردا ونداى تورىمۇشلىق سارىن بولمادى، قىزىل ارىيانىڭ ارەكەتى جونىندەگى قۇاتناماسى دا بىزدىڭ قۇاتنامىزبەن بىردەي بولدى. بىراق جۇگياڭنىڭ سول خاتىنىڭ بىر بولم جولداستارغا جاساغان جامان نىپالى الى دە ۇمرى سۇرىپ وتىر. سوندىقتان، مەنىڭشە، وسى ماسەلە جونىندە تۇسىنىڭ بەرۋ قازىر دە قاجەتتى.

جياڭشى ولكەسىن بىر جىلدا الۋ جونىندەگى جوسپاردى دا پارتىا الدىڭى شەپ ۇيىۋانجۇيى بىلىر 4-ايدا جۇگياڭغا جولدا-عان بولاتىن، كەيىن يۇيدۇدا بۇل تۇرالى قاۋلى دا الىندى. سول كەزدە كورىستىلگەن سەبەپتەر جۇگياڭغا جازىلغان خاتتا تومەندە-گىدەي ايتىلغان ەدى:

«جياڭ جيەشى مەن گۇاڭشى توبىنىڭ اسكەرى بولمىدەرى جىۋجياڭ

وڭسرىدە ئىس بىرىنە جاقىنداپ كەلەدى، سوعىس بۇرق مە تۈسكەلى
توز. ئۇدرالىق كۈزەسنىڭ قالىپى كەلۈى، ونىڭ ۇستىبە كەربارپ
بىدەپ - تۈسەۋشەردەنلىك تىكى جاعىسداى قايتىلىقشاردىڭ ۇلعايا
ئۇسۇى گىمىڭ ورلەۋىسنىڭ نەز ارادا نۇلۇسا مۇمكىندىك اپەرەدى.
وسىنداى جاعايدا قىزمەتتى ورنالاستىرۋدا، ئىز وڭۇستىكەگى ولكەلەر
شىندە گۇاڭدۇڭ ولكەسى مەن جۇنان ولكەسىدەگى مايناندار مەن
دېخۇلاردىڭ اسكەرى كۈشى تىم زور مەكەندىگىن، ال جۇن ولكەسىندە
پارتيا ۇيىمىنىڭ ۇرىشاقتىق قاتەلىگى سالدارمان پارتيانىڭ ئىشى -
سىرتىنداى نۇقارا تۈگەل دەزىلىك بىزدەن اۋلاقتاپ كەتكەندىگىن
سەردىك. فۇجيان، جياڭشى، جىجياڭ ولكەلەرىندە باسقۇچى ئۇرلى
جاعداى قالىپتاستى. ئىرىشى، بۇل ئۇس ولكەدە جاۋدىڭ اسكەرى
كۈشى وتە ئالسىز. جىجياڭدا جىياڭ بۈچىڭنىڭ ① از ساندى ولكەلىك
قورماۋشى اسكەرلەرى مانا بار. فۇجيانداى 5 اسكەرى بولىمەدە 14 تۋان
بولسا دا، ئىراى گوفىڭنىڭ لۇيى ② قالغانداى؛ چىن گۇخۇي مەن
لۇشىڭپاڭ ③ اسكەرى بولىدەرى تۈگەل باندى، ولاردىڭ جاۋىگەرلىك
كۈشى تىم ئاشار؛ 2 لۇي لۇئاندىۋىي تەڭىز جاعالاۋىندە تۇرادى،
ولار سوعىسقا قاتاسقان مەس، ولاردىڭ جاۋىگەرلىك كۈشىنىڭ
ونشا مەستىگى ئوزىسىز؛ تەك جالغىن ④ اسكەرى بولىمى مانا
ئىتپ - ئۇيتىپ سوعىسا الادى، ئىراى فۇجيان شىڭۋىيىنىڭ ئالداۋىنا
دراغاندا، جالغىن اسكەرى بولىمىنىڭ تەك 2 تۋاننىڭ جاۋىگەرلىك
كۈشى مەمىراى كورىندەدى. ونىڭ ۇستىنە فۇجيان ولكەسى قىزىر مۇلدە
پىسىپىلىق كۈيىدە بىرلىككە كەلمەي وتىر. جياڭشى ولكەسىندەگى
مۇيىدى ⑤ مەن شىۋاڭ شىۋى ⑥ اسكەرى بولىمەدەرىمەدە جىيى 16 تۋان
بار، ولاردىڭ اسكەرى كۈشى فۇجيان ولكەسى مەن جىجياڭ ولكەسىنىڭ
اسكەرى كۈشىمەن مەمىر، دەگەنمەن جۇنان ولكەسىندەگى اسكەرى
كۈشىمەن سالىستىرغاندا الدەقايدا ئاشار. مەشى، بۇل ئۇس ولكەدە
رىنىلىق قاتەلىگى ئىرشاما از. جىجياڭ ولكەسىدەگى احوالدىق

بىرگە وىشا مۇسىنكىنى مەسىتىگىن مەپكە الماعاندا، جياڭشى، فۇجيان ولكەلەرىدە پارنىالىق جانە بۇقارالىق نەگىز جۇدان ولكەسىدەگىدەن ئاۋىر بىرەك. جياڭشى ولكەسىن الپ ايتساق، سولتۇستىك جياڭشىدەگى دى-ان، شىۋەي، تۇڭگۇ اۋداندارىندا مەۋىر نەگىز بار؛ باتىس جياڭشىدەگى نىڭگاڭ، يۇڭخېن، لىانجۇا، سۇيچۇاڭ اۋداندارىدا پارىيا-نىڭ جانە چۈبىدۇيلەردىڭ كۈشتەرى ەلى ۇمرى سۇرىپ وىتىرا وگتۇستىك جياڭشىدەن تېپىتى زور ۇمىت كۈتۈگە بولادى، قىزىل ارمانىڭ جى-ان، يۇڭفۇڭ، شىڭگو اۋداندارىندا مى 2، -4- تۇاندارى كۈن ساناپ دامىپ كەلەدى؛ قىزىل ارمانىڭ قالق جىمىن ۇبولمى جويىلعان جوق. سونىمەن ئانچاڭدى قورشاشقا الۋ جاعدايى تۇدى. ۇبىز جۇڭياڭغا مىناداي ۇسىنىس قويامىز؛ گومىنداڭ جۇڭغالارى ۇزاق ۇاقىت بويىت سومىسى جۇرگىزىپ جاتقان كەزدە، ۇبىز جياڭ جىيەشى توبى مەن گۇڭشى توبىنان جياڭشىدى الۇمىز، سونىمەن بىرگە باتىس فۇجيان مەن باتىس جىجياڭدى دا قوسا الۇمىز كەرەك. وسى ۇش ولكەدە قىزىل ارمانىڭ سانىن ارتتىرۇمىز، بۇقارالىق گىجۈيلەر قۇرۇمىز، بۇل جوسپاردى ۇبىز جىلدا ورىنداۋمىز قاجەت.»

جياڭشى ولكەسىن الۋ تۇرالى جوعارىدا ايتىلعان سوزدەردىڭ تەرسى جەرى- ۇاقىتتىڭ ۇبىز جىل بولپ بەلكىلەنگەندىكى. جياڭشى ولكەسىن الۋعا كەلسەك، جياڭشى ولكەسىنىڭ وزىندەگى شارت- جاع-داىلاردى سلاي قويغاندا، بۇكىل ەلدە گىمىڭ ورلەۋىنىڭ تەز ارادا تۇلاتىندى مىندى شارت- جاعدايلار دا بار. وىتكەنى ەگەر گىمىڭ ورلەۋىنىڭ تەز ارادا تۇلاتىندىمىنا سەنبەگەندە، ۇبىز جىلدا جياڭشى ولكەسىن الۋ دەگەن قورقنىدىعا كەلۋاستە مۇمكىن مەس ەدى. بۇل ۇسىنىستىڭ كەمىلىگى- ۇاقىتتىڭ ۇبىز جىل ەتىپ بەلكىلەنگەندىكى، سونىڭ ۇشىن، گىمىڭ ورلەۋى تەز ارادا تۇلادى دەگەندەگى «تەز

ارادا» دەگەن سۆز دە ونىڭ نىپالىمەن ازىدى. كوپتى ۇشقالاقتىق سىپات الماي قويمايدى. ال جياڭشىدەگى جۇڭۋاندىق، كىگۋاندىق شارتتارغا كەلسەك، ولار كوڭىل بولۇگە ابدەن تاتىدى. جۇڭياڭغا جازىلمان حاتتا ايتىلمان جۇڭۋاندىق شارتتاردان نىس، كىگۋاندىق شارتتاردان قازىر ايقىن ەتىپ كورسەتۈگە بولارلىق ۇش تۋىپىن بار؛ بىرىنشى، جياڭشى ولكەسىنىڭ نقتىسادى، كوبىنەسە، فەودالدىق نقتىسات، ساۋدا بۇرجۇازياسىنىڭ كۇشى بىرشاما شاعىن، ال دىچۇلار. دىڭ قارۋلى كۇشى وڭتۈستىكتەگى ولكەلەردىڭ قاي-قايسىسىنىكىنەن دە السىز. ەكىنشى، جياڭشى ولكەسىنىڭ ۇز اسكەرى بولمىدەرى جوق، بۇل ولكەنى ەجەلدەن بەرى باسقا ولكەلەردەن كەلگەن اسكەرى بولمىدەر قورعاپ كەلەدى. شەت ولكەلەردەن كەلگەن اسكەرى بولمىدەر «گۇڭچانداڭدى جويۇ»، «باندىلاردى جويۇ» احوالىنا قانلىق ەمەس، ونىڭ ۇستىنە بۇل مىس ولارغا وسى ولكەنىڭ ۇز اسكەرى بولمىدەگىدەي نىمىز بايلانىستى بولماكان. دىقتان، كوبىنەسە پەيلىز كەلەدى. ۇششى، جيانگەرلىكتىڭ نىپالىنان بىرشاما شالماي، ونى شياڭگاڭغا جاقىن جاتقان، بارلىق مىسى دەرلىك انگليانىڭ مىرقىندا بولپ وتىرعان گۇاڭدۇڭ ولكەسىنە سالىستىرۋعا بولمايدى. وسى ۇش تۋىپىندى ۇقاساق، بىز جياڭشى اۋىل-قىستاقئارىنىداى كوتەرىلىستىڭ نە ۇشنى قاي-قايسى ولكەدەگىدەن دە جالپى بەتتىك بولاتىندىمىن، قىزىل ارىميا مەن پارتىزان دۋىلەرىنىڭ نە ۇشنى قاي-قايسى ولكەدەگىدەن دە كوپ بولاتىندىمىن تۇسىندىرە الامىز.

كىمىڭ ورلەۋى تەز ارادا تۇىلادى دەگەندەگى «تەز ارادا» دەگەن سۆزدى قالاي تۇسىندىرۋ كەرەك، بۇل - كوپتەگەن جولداستارغا

ورتاق ماسەلە. ماركشىلەردىن بالىلارغا بەرسە، بولاشاقى دامۇمەن
وزكەرسى تۇرالى جالپى باعدار عانا ايتىپ بەرە الادى جانە ايتىپ
بەرۋگە ئىيس، ونىڭ ساعاقتىن، كۈننىن چىشەلى تۇردە بەلگىلەۋگە
ئىيس مەس جانە بەلگىلەۋ دە مۇمكىن مەس. بىراق مەنىڭ جۇڭگو
گمىيىنىڭ ورلەۋى تەز ارادا تۇىلادى دەگەنم، استە، كەيپەرەۋ-
لەردىڭ «تۈۋ مۇمكىندىكى بار» دەگەن «موزى سىياقتى ارەكەتتىك
ماگىزى مۇلدە بولماغان، ۇمتەنگەنمەن سىكە اسپايتىن» بىر تۈرلى
بوس قىال مەس. ول بەينە تەڭىز جاعاسىندا تۇرىپ قىرغا كوز
تاستاغاندا تەڭىز ايدىنىنان جەلگەن اعاشىنىڭ ۇشى كورىنىپ كەلە
جانقان كەمە، ول بەينە اسقار ناۋدىڭ شىڭىندا تۇرىپ شالعايما كوز
جىبەرگەندە شۇعلاسىن شار تاراپقا توگە شىعىستان كوتەرىلىپ كەلە
جانقان كۈن، ول بەينە انا قۇرساعىندا تۇلاپ جاتقان، تەز ارادا
دۇنيەگە كەلەتىن نارەستە.

ەسكەرتۈلەر

- ① قالە جىمىن جولداس — جياڭشى ولكەسى يىبالە اۋدانىنىڭ
ادامى، جۇڭگو گۇڭچانداڭى 6-كەزەكتى جۇڭيالە ۇيىۋانخۇيىنىڭ
ۇيىۋاسى، جياڭشى ولكەسىنىڭ شىعىس — سولتۇستىك يولەگىندەگى قىزىل
رايوندى جانە قىزىل ارەيانىڭ 10-جۇننىن قۇرمان ادام. 1934-جىلى
ول قىزىل ارەيانىڭ جاپون باسقىنىشلارغا قارسى الدىڭعى يولمىدەرىن
باستاپ سولتۇستىككە اتتاندى. 1935-جىلى 1-ايدا گومېداڭىنىڭ
فانگىيىڭدىك اسكەرى يولمىدەرىمەن بولغان سوعىستا جاۋقولىسا تۇستى.
سول جىلى 7-ايدا نانچاڭدا ەرلىكىپەن قۇربان بولدى.
- ② ماۋزىدۇق جولداس بۇل ارادا «گمىيىنىڭ جۇڭۋاندىق كۈش-

تەدرى» دەپ ۋىيەتنامىدا كىيىملىك كۆشتەردى ايتىپ وتىر.

② نۇر دىيىلىك — گومىنداڭ جۇنفاسى، 1928 - جىلى، گومىنداڭ بىلەن.

ۋىسەدەگى خۇنان ۈلگەسىمىڭ جۈشۈي بولاتىن.

④ جيانگ جېدېشى مەن گۇاڭشى تۈپىنىڭ سۈرەسى دەپ 1929 - جىلدا .

دەلىۋى 3-، 4-ايلارمىدا نانچىگىدەكى گومىنداڭ جۇنفاسى جىيالىق جىيەشى مەن گۇاڭشى جۇنقالارى لى زۇڭرەن، باي چۇڭشى اراسىمىدا بولغان سۆھبەتس
ايتىلىپ وتىم.

⑤ 1928 - جىلدىكى سوڭىن 1929 - جىلدىكى باس شەننە دەپىن

خۇناندا مى جامە جياڭشىدەكى گومىنداڭ جۇنغالارىنىڭ قىزىل ارىي گىنەجۇيىدىنە — جىڭگاڭخا جاساعان "ۇششى رەتكى سۇم ئاقىمى" ايتىلىپ وتىر.

① «جۇڭياڭنىڭ 2-ايدىمى خاتى» دەپ جۇڭگۇلۇق جۇڭياڭنىڭ 1929-يىلى 2-ايدىن 9-كۈنى پارتىيەنىڭ ۋىيۋانخۇيىنا جازغان خاتى يىغىلىپ وتىرى. 1929-يىلى 4-ايدىن 5-كۈنى پارتىيەنىڭ ۋىيۋانخۇيىنىڭ جۇڭياڭغا جازغان خاتىسىنىڭ شىعارىغا كەلتۈرۈلگەن ۋەزىنەلەردە جۇڭياڭنىڭ خاتىسىنىڭ مەزمۇنى، كۆپىنچە، سول كەزدەگى جاسادىي تۈزۈلۈش مەسلىھەتلىرىنىڭ ئارقىسىدا، سول سىياسى جەھەتتىكى مەسلىھەتلىرىنىڭ قىسقاچە كۆرسەتكەن. جۇڭياڭنىڭ بۇل خاتىسىدا يىغىلىپ چىقىرىلغان ۋەزىنەلەردە، سول پارتىيەنىڭ ۋىيۋانخۇيىنىڭ جۇڭياڭغا جازغان خاتىسىدا باسقۇچى پىكىر قويۇلدى.

① فانگىيىڭىدىك كۆشتەردىكى ھالىقتىكى گىمىيىڭىدىك كۆشتەرنە تونۇپ مەرۋ "ۋىشەن فولدانغان قاندى قىرغىنچىلىق" ناملىق ايتىلىپ

③ «پارتىيانىڭ 6-قۇرۇلتايسى»-جۇڭگو گۇمىنچانداڭىنىڭ 1928-يىلى 7-ايدا باشلىغان بۆكۈل مەملىكەتتىكى 6-قۇرۇلتايسى. بۇل رەمكى قۇرۇلتايسى: 1927-يىلى گىمىڭ جەڭلىسىگە ئۇششاعاننان كەينى

جۇڭگو گىمىنىنىڭ سىپاتى بۇرىنقىسىنداي جيانگەزلىككە قارىسى،
 ۋە دالىزىمكە قارىسى بۇرچۇزىيالىق - دەموكراتىيالىق گىمىنىكە مەنەندىگىن
 كۆرسەتتى، سونىمەن بىرگە گىمىنىنىڭ جاڭا ورلەۋى تۇماي قويمايتىدە.
 دىيىن، ئىبراھىم گىمىنىنىڭ جاڭا ورلەۋى ئالى تۇماغاندىيىن، سوندىقتان
 سول كەزدە گىمىنىكە زۇڭلۇشىيانى بۇقارانى ئوز جاعىمىزغا تارتىۋ بولاتىدە.
 دىيىن كۆرسەتتى. 6 - قۇرىلتاي چىن دۇشىۋىنىڭ 1927 - جىلى ۋىشىل
 تىزەبۇگۇشلىگىنەن سەپ الدى، سونداي - اق 1927 - جىلى گىمىنىكە
 جەڭلىسكە ۋىشرايمانان كەيىن، 1927 - جىلدىڭ سوڭى مەن 1928 - جىل -
 دىڭ باس كەزىندە پارنىيا مىنىدە تۇلىغان «سول» ۋىشلىق ۋىشلىقتىقا
 يىپىن جاسادى.

⑧ 1929 - جىلى قىزىل ارىيا جىڭگاڭشانان شەسىقا - فۇجيانغا
 جورىق جاساپ، جاڭا گىمىنىدىك گىنجۇيدىلەر قۇردى، فۇجيان ولكەسى -
 نىڭ باتىس بولەگىندەكى لۇڭيان، يۇڭدىڭ، شاڭگاڭ اۋداندارىندا
 خالىقتىق گىمىنىدىك اكىمىيات قۇردى.

⑩ «تۇراقسى گىنجۇي رايونىن كەڭەيتۋ» دەپ جۇمىشى - دىيىن
 قىزىل ارىياسىنىڭ ئىبراھىم بەرلىك گىمىنىدىك گىنجۇيدىلەر قۇرۇۋ
 ايتىلىپ وتىرى.

⑪ جاپا بوجىڭ سول كەزدە گومىنداڭنىڭ جىجياڭ ولكەسىدە -
 دەگى باۋ - ان سىلىڭى بولاتىن.

⑫ بۇل ارادا فۇجيان ولكەسىندەگى گومىنداڭ ارىياسىنىڭ
 گومىنىنىڭ لۇيى ايتىلىپ وتىرى.

⑬ چىن گوجۇي مەن لۇشىڭباڭ - فۇجيان ولكەسىندەگى اتىشۇلى
 نامدىلار، ولاردىڭ اسكەرى بولمىدەن گومىنداڭ ئور قاراۋىسا الپ
 قايا قۇرغان.

⑭ خالىقچىن - گومىنداڭ ارىياسىنىڭ شىجاڭى.

⑮ جۇيىدى - گومىنداڭ جۇنفاسى، سول كەزدە جياڭشى ولكە -
 سىدە گومىنداڭ ولكەلىك ۋكىمەتنىڭ جۇشىي بولاتىن.

⑩ شىۋاڭ شىخۇي — سول كەزدە چىياڭشىدە تۇراتتىن گومىنداڭ
ارمىيىسىنىڭ شىجاڭنى.

ئىقتىسادىي قىزمەتكە نازار اۋدارۇ كەرەك*

(1933-جىلى 8-ايدىن 20-كۈنى)

گىمىنگىدىنك سوعىتىنىڭ شۇغىل دامۇى بىزدەن بۇقارانى ائتانسقا
كەلتىرىپ، ئىقتىسادىي شەپتەگى قوزعالتىسى دەرەۋ ۋورسى الدىرۇدى،
قاجەتتى جانە مۇمكىن بولغان ۋارتۇرلى ئىقتىسادىي قۇرىلىس سىتەرىن
جولغا قويۇدى تالاپ ەتۇدە. ئەلىكتەن؟ قازىر ۋىزدىنك بارلىق
قىزمەتىمىز گىمىنگىدىنك سوعىتىنىڭ جەگىسى ۋىشىن بولۇغا، الدىمەن
جاۋدىنك بەسىنىشى رەتكى ەقورشاپ جويۇۋىن^① تالقانداۋ سوعىتىنىڭ
بۈپكىلىكتى جەگىسى ۋىشىن بولۇغا؛ زاتتىق جاقىناعى شارقتارغا قول
جەنكىزىپ، قىزىل ارمانىنك ازىق-تۇلىگىن جانە قامدالۇپن قامتا-
ماسىز ەتۇ ۋىشىن بولۇغا؛ خالىق بۇقاراسىنىڭ تۇرمىسىن جاقسارتىپ،
وسى ارقىلى خالىق بۇقاراسىنىڭ گىمىنگىدىنك سوعىسقا قاتىناسۇ
بەلسەندىلىگىن ونان ۋارى قوزعاۋ ۋىشىن بولۇغا؛ ئىقتىسادىي شەپتە

قالىڭ خالىق بۇقاراسىن ۇيىمداستىرىپ جانە تارىيەلەپ، سوعىستى بۇقارالىق جاڭا كۆشكە يە-مەتۇ ئۇشىن بولۇعا؛ نقتىسادى قۇرىلىس ارقىلى جۇمىششىلار مەن دىيىپىنداردىڭ وداعىن نىعايتۇ، جۇمىششىلار مەن دىيىپىنداردىڭ دەموكراتىيالىق دىكىتاتۇراسىن نىعايتۇ، پىرولە-تارىياتتىڭ باسشىلىقىن كۇشەيتۇ ئۇشىن بولۇعا ئىيس. بۇلار ئۇشىن نقتىسادى جاقىتاعى قۇرىلىس قىزمەتىن جۇرگىزۇ قاجەت بولپ وتىر. مۇنى *اربىر گىمىڭشىل قىزمەتكەر ايقىن تانىپ الۇعا ئىيس، بۇرىن كەيىر جولداستار، گىمىڭدىك سوعىسقا ۇلگىرە الماي جاتساق، نقتىسادى قۇرىلىس قىزمەتىن نىستەۋگە ۋاقىت قايدان بولسىن دەپ قارايتىن، سونىمەن كىمدە-كىم نقتىسادى قۇرىلىستى سوزەتسە، ونى «وڭشىل» دەپ ياناتتايىتىن. ولار، گىمىڭدىك سوعىس خاء-دايىندا نقتىسادى قۇرىلىس جۇرگىزۇدىڭ مۇمكىندىگى جوق، سوعىس ەڭ سوڭى جەڭسكە جەتسىن، بەيىت-تىنىش جاعىداي ورناسىن، سونان كەيىن عانا نقتىسادى قۇرىلىستى جۇرگىزەمىز دەپ قارايتىن. جولداستار، بۇل پىكىرلەر تۇرا مەس. مۇنداي پىكىردەگى جولداستار نقتىسادى قۇرىلىس جۇرگىزىلمەسە، گىمىڭدىك سوعىستىڭ زاتتىق شارتىنا كەپىلدىك مەتۇگە بولمايتىندىمىن، خالىقتىڭ ۇزاق ۋاقىتتىق سوعىستا قاچىتىندىمىن تۇسىبەيدى. كورىپ وتىرمىزدار، جاۋ نقتى-سادى فىڭسو جۇرگىزۇدە، تاقىس ساۋداگەرلەر جانە كەرتارتپىش-لار ئىزدىڭ اقشا ماملەمىزدى جانە ساۋدا نىستەرىمىزدى بۇلدىرۇدە. قىزىل رايونىمىزدىڭ سىرتقى ساۋداسى وراسان ۇلكەن كەدەرگىگە

* نۇل. ماۋزېدۇڭ جولدىس 1933-جىلى 8-ايدا جياڭشى ولكەسىنىڭ

وڭبوسىنىڭ بولەگىندەگى 17-اۋداننىڭ نقتىسادى قۇرىلىس قىزمەتى

ماھىلىسىدە سويلەگەن سوز.

ۋىسراۋدا. مەگەر ئىز بۇل قىيىنلىقتاردى چەڭبەسەك، مۇنىڭ گىمىگىدىك سوعىسقا اسا زور كەسرى قىمەي مە؟ نۇز وتە قىمبات، كەبەدە تابىلمايدى. كۇرىش كۇز بەن قىستا ارزان بولادى دا، كوكتەم مەن جازدا وتە قىمباتاپ كەتەدى. بۇل جايتتەر جۇمىشىلار مەن دىيخانداردىڭ تۇرمىسىنا دەرەۋ ئىقبال جاساپ، ولاردىڭ تۇرمىسىن جاقسارتىۋىنا مۇمكىندىك بەرمەي وتىر. بۇل جۇمىشى - دىيخان وداعى سىندى نەگىزگى ئۇشيانغا كەسرىن تىگىزبەي مە؟ جۇمىشى - دىيخان بۇقاراسى مەگەر ئوز تۇرمىستارىنا نارازى بولاتىن بولسا، بۇل ئىزدىڭ قىزىل ارمانى ۇلعايتۇ، بۇقارانى گىمىگىدىك سوعىسقا قاتناسۇما جۇمىلدىرۇ قىزمەتمىزگە كەسرىن تىگىزبەي مە؟ سوندىقتان، گىمىگىدىك سوعىس جاعدايىندا ئىقتىسادىي قۇرىلىس جۇرگىزىۋە ئىيس دەپتىن پىكىر مەيلىنشە قاتە. مۇنداي پىكىردەكى ادامدار دا بارلىق ئىس سوعىسقا بويسۇنۇ كەرەك دەگەندى ئىجىي ايتادى، ولار مەگەر ئىقتىسادىي قۇرىلىس كۇشەنەن قالدىرىلاتىن بولسا، مۇنىڭ ئوزى سوعىسقا بويسۇنغاندىق مەمس، سوعىتى السىرەتكەندىك بولاتىندىن بىلمەيدى. تەك ئىقتىسادىي شەپ جاقتاعى قىزمەتتەردى ئورس الدىرىپ، قىزىل رايونداردىڭ ئىقتىسادىن دامىتقاندا عانا، گىمىگىدىك سوعىستى مەۋزۇر زاتتىق نەگىزگە بە مە الامىز، سوندا عانا اسكەري دىستەر جاقتاعى شابۇنلىمىزدى ويداعىداي ورىستەتىپ، جاۋدىڭ «قورشاپ جويۇ» مەن پارمەندى تۇردە سوققى بەرە الامىز؛ سوندا عانا ئىز قىزىل ارمانى ۇلعايتىپ، سوعىس شەبىمىزدى ئىر- فانىشا مىڭ لى جەرگە دەپىن سوزىپ، قىزىل ارمانىمىزدىڭ كەلەشەك- نەگى فولابىلى شارت. جاعدايدا شىبىر كۇدىكتەنەستەن نانچاڭغا، جىۋىچىگا شابۇنل جاساۋىنا مۇمكىندىك تۇدىرارلىقتاي، قىزىل

ارمىمىزدىڭ ازىقى - تۈلكىتى "وزى قاراستىراتىن" بىر "بولىم قىزمەتە -
 تەن قولى بوساتىپ، جاۋمەن الاڭسىز سوعىۋىنا مۇمكىندىك تۇردى -
 رارلىقتاي كۈش - قۇتقا يە يولا الامىز؛ سوندا عانا بىزدەگى قاللىق
 بۇقارانىڭ تۇرمىسى چاغىنان مەداۋىر قاناعاتتاشىپ، بۇرىتىدىن "ارى
 قۇانىشىپەن قىزىل ارمىغا قاتناىۋىنا، "تۇرلى گىمىڭدىك قىزمەتتەردى
 اتقارۋىنا مۇمكىندىك تە جاساي الامىز. وسىلاي ىستەۋ عانا سوعىسقا
 بويسۇنعاندىق دەپ اتالادى. قازىر جەر - جەردەگى گىمىڭشىل
 قىزمەتكەرلەر اراسىندا "بىرقىدىرۋ ادامدار نقتىسادى قۇرىلىس
 قىزمەتىنىڭ گىمىڭدىك سوعىستاعى ماڭىزدىلىمىن" الى تۇسىنگەن
 جوق، "بىرقىدىرۋ جەرگىلىكتى ۇكىمەتتەر" الى نقتىسادى قۇرىلىس
 ماسەلەسىن "مان بەرە تالقىلاعان جوق. جەر - جەردەگى ۇكىمەتتەر -
 دىڭ حالىق شارۋاشلىقى بۇلارىنىڭ ۇيىمى" الى كەمەلدەنبەدى،
 كەيىرەۋلەرىنە "ئىپتى بۇجاڭدا تاپىلماغان، ياكى قىزمەت قابىلەتى
 ئاشارلاۋ ادامدارمەن عانا سان تولتىرىلغان. كوپەرانتىپتەردى دامىتۋ
 "الى باستالۋ كەزەڭىندە عانا تۇر، استىقتى رەتكە سالۋ قىزمەتى دە
 "بىر "بولىم جەرلەردە عانا ىستەلە باستادى. جەر - جەر نقتىسادى
 قۇرىلىس سىندى مىندەتتى قاللىق بۇقاراعا "الى ۇگىستەگەن جوق
 (بۇل وتە شۇعىل جۇمىس ەدى)، بۇقارا اراسىندا نقتىسادى قۇرىلىس
 "ۇشن كۇرەسەتىن قىزۋ مىنتائى "الى تۇدىرعان جوق. بۇل جايتتەر -
 دىڭ بارلىقى نقتىسادى قۇرىلىستىڭ ماڭىزدىلىغىنا ەلەۋسىز قاراۋدان
 تۇعان. "بىز جولداستاردىڭ بۇل رەتكى جىيىندا جۇرگىزگەن تالقىسى
 جانە قايتىپ بارعانتان كەيىن جىيىننىڭ رۋحىن جەتكىزۋى ارقىلى،
 بۇكىل ۇكىمەت قىزمەتكەرلەرى اراسىندا، قاللىق جۇمىسى - دىحان
 بۇقاراسى اراسىندا نقتىسادى قۇرىلىسقا دەگەن قىزۋ مىنتائى "سوز -

سىز جارىنقا شىعارۋىمىز كەرەك. كۆپىنچىلىككە ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنىڭ كىمىگىدەك موعىستايى ماڭىزدىلىقىنى قۇسۇندىرىپ، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنى زايومىن كۇش سالا تاراتۇ، كۆپىنچىلىككە قوزغالىشىنى ەتەك الدىرۇ، بارلىق جەردە استىق ساڭدارىن، ساقىق قور ساڭدارىن قۇرۇ كەرەك. * ار اۋداندا بىردەن استىقتى رەتكە سالۇ بولىشىلەرىن قۇرۇ، ماڭىزدى رايوندار مەن ماڭىزدى جارمەنكەلەردە ⑧ استىقتى رەتكە سالۇ تارماقتارىن قۇرۇ كەرەك. * بىر جاعىنان، استىقىمىز قىزىل رايوندار ئىشىندە استىق اساتىن ورىنداردان استىق جەنسىپىدە- تىن ورىندارغا تاسلاتىن بولىسىن، كەيىر جەردە استىق * ئۇيلىپ قالسىپ، كەيىر جەردە تاپىلماي قالاتىن، كەي جەردە باعاسى تىم تومەن بولسىپ، كەي جەردە باعاسى تىم جوعارى بولاتىن بولماسىن؛ ەندى * بىر جاعىنان، رايونىمىزدىڭ اسقان استىقىن جوسپارلى ئۇردە (شەكىسىز ەمەس) چۆكۈۋ قىلىپ، تاقىس ساۋداگەرلەردىڭ ەكى ارادا قاناۋىنان ساقىتاتۇمىز، قاجەتتى بۇيىمداردى اق رايونداردان سانىپ الۇمىز كەرەك. * بارىمىز كۇش سالا وتىرىپ، اۋىل شارۋاشى- لىقى مەن قولۇنەركاسىبى * وندىرىسىن دامىتۇمىز، ەگىسى سايماندارىن مول جاساپ، نىزبوشتى مول * وندىرىپ، كەلەسى جىلى * ولىمىدى ارتىتىرۇمىز، ۆولفىروم رۇداسى، اعاش ماتەريالدارى، جاكىناۋ، قاعاز، ئەمەكى، كەندىركەزدەمە، ساڭىراۋ قۇلاق، جالبىز ھايى سىياقتى مەركەشە ونىمىدەردىڭ وتكەندەگى * ونىم مولشەرىن قالىپنا كەلتىرۇمىز جانە ولاردى اق رايونىدارغا كۆپ شىعارۇمىز كەرەك.

چۆكۈۋ جانە جىنكۇۋ ساۋدالارىنىڭ مولشەرى جاعىنان قاراعاندا، * بىردىڭ ەڭ مول چۆكۈۋ قىلاتىمىز- استىق. * ار جىلى شامەن 3 مىليون دان كۇرىش چۆكۈۋ قىلامىز، دەمەك، 3 مىليون ادام ورتا

ەسەپپەن ادام باسنا ءبىر دان كۇرش شىعارىپ قاجەتتى بۇيىمدار
ايرىباساپ الادى، بۇل ازىدىق قىلا قويماق. بۇل ساۋدانى كىمدەر
ستەپ وتىر؟ مۇنىڭ بارلىقىن ساۋداگەرلەر ستەپ وتىر، ساۋداگەر-
لەر ەكى ارادا راقىمىز قاناۋمەن شۇغىلدانۇدا. وتكەن جىلى
ۋان-ان، تايىجى اۋدانىدارنىڭ دىحاندارى ءبىر دان كۇرشتى
ساۋداگەرلەرگە 50 فىننان ساتقان ەدى، ال ساۋداگەرلەر ونى
گانجوۋغا اپارىپ ءبىر دانىن 4 كۋايچياننان ساتىپ، 7 ەسە پايدا
الغان. قاعى ءبىر مىسال، 3 مىليون ادام جىلىنا شامامەن 9 مىليون
كۋايچياننىڭ تۇزىن ستەتەدى، شامامەن 6 مىليون كۋايچياننىڭ
كەزدەمەسىن كىەدى. وسى 15 مىليون يۇاندىق تۇز بەن كەزدەمەنى
جىنكوۋ قىلۇ ئىسىن بۇرىن ساۋداگەرلەر ستەگەندىگىن ايتىپ
جانۇدىڭ قاجەتتى جوق، ونىمەن ءبىزدىڭ جۇمىسىمىز بولمايدى.
ساۋداگەرلەر بۇل ەكى ارادا، شىندا، قاتتى قاناپ وتىر. مىسالى،
ساۋداگەرلەر مىشان اۋدانىنان 7 جىڭ تۇزدى ءبىر كۋايچياننان
ساتىپ الىپ، ءبىزدىڭ رايونىمىزغا اكەلىپ 12 ئارىسىن ءبىر
كۋايچياننان ساتادى. بۇل جان تۇرشىگەرلىك قاناۋ ەمەس پە؟ بۇل
ئىستى ەندى ئوز قوللىمىزغا الماي بولمايدى، بۇدان بىلاي ئوزىمىز
قولغا ئالۇمىز كەرەك. ءبىزدىڭ سىرتقى ساۋدا مەكەمەلەرىمىز بۇل
جاققا بارىنشا كۇش سالۇعا ئىتس.

ئىقتىسادى قۇرىلىس زايومىن تاراتۇدان ئۇسكەن 3 مىليون يۋان
قالاي جۇمىسالادى؟ ءبىز ونى بىلاشا جۇمىساقىشىمىز: ءبىر مىليونى
قىزىل ارماننىڭ سوعىس قاراجاتىنا بەرىلەدى، 2 مىليونى كوپەرا
تىپنەردىڭ، استىقتى رەتكە سالۇ مەكەمەلەرىمىزنىڭ، سىرتقى ساۋدا
مەكەمەلەرىمىزنىڭ بىنچيان ەتۈنە قارىز رەتىندە بەرىلەدى. مۇنىڭ

بىرارى ئوندىرىستى دامتۇغا، كۆپى چۆكۈۋ، جىنكۈۋ ساۋدالارىن دامتۇغا جۇمسالادى. بىزدىڭ ماقساتىمىز ئوندىرىستى دامتۇغانا مەس، سونىمەن بىرگە وندىرىلىگەن بۇيىمداردى چۆكۈۋ قىلىپ، لايىقتى باعادا ساتۇ ئارى اق رايوننان ارزان باعادا تۇز، كەزدەمە سائىپ الپ، خالىق بۇقاراسىنا ۇلەستىرىپ بەرۇ، ئسويتىپ، جاۋدىڭ فىگىسسىن ئالغانداۋ، ساۋداگەرلەردىڭ قاناۋىن نيۇ بولپ تابىلادى. بىز خالىق ئىقتىسادىن كۆننەن - كۆنگە دامتۇمىز، بۇقارانىڭ تۇر - مىسىن زور دارەجەدە چاقسارتۇمىز، مالىيا كىرىمىسىن بارىنىشا ارتتىرۇۋ - مىز، گىمىگىدىك سوعىسى پەن ئىقتىسادىي قۇرىلىستىڭ زاتتىق نەگىزىن شىنداپ ورناتۇمىز كەرەك.

مۇنىڭ ئوزى ۇلى مىندەت، ۇلى تاپىشتىق كۆرەس. بىراق بىز - دىڭ مىناداي سۇراق قويۇمىزغا تۇرا كەلمەدى، بۇل مىندەت سۇراپىل سوعىسى چايدايمىندا ورنىدالا ما؟ مەنىگىشە، ورنىىدالادى. بىز لۇگيانغا باراتىن تەمىر جول سالامىز دەپ وتىرعانىمىز جوق، ازىرشە گانجوۋغا باراتىن ماشىنا جول سالامىز دەپ تە وتىرعانىمىز جوق. بىز اسىقىستى تۈگەلدىمى جۇانماي مەمەمىز دەپ وتىرعانىمىز جوق، 15 مىليون يۋاندىق تۇز چانە كەزدەمە ساۋداسى تۈگەلمەن ۇكىمەت چاىنان باسقارىلادى، ساۋداگەرلەردىڭ قول سۇغۇنىنا جول بەرىدە مەيدى دەپ تە وتىرعانىمىز جوق. بىز بۇلاي دەگەنىمىز جوق چانە بۇلاي مىستەگەنىمىز دە جوق. بىزدىڭ ايتىپ وتىرعانىمىز چانە مىستەپ وتىرعانىمىز - اۋىل شارۋاشلىقى مەن قولونەركاسىپ ئوندىرىسىن دامتۇ، اسىتىق پەن ۋولفىروم رۇداسىن شەىكە شىعارىپ، شەىتەن تۇز بەن كەزدەمە اكەلۇ، قازىرشە 2 مىليون يۋاندىق فارچىما بۇقارانىڭ چارناسىن قوسا وتىرىپ جۇمىسى جۇرگىزۇ. بۇلار مىستەۋگە

ئىيس بولماغان، ئىستەۋ مۇمكىن بولمايتتىن، قولىدان كەلمەيتتىن
 ئىستەرمە؟ بۇل ئىستەردى ئىز ئىستەي باستادىق، ئىپتى قابىستارغا دا
 جەتتىك. بىلىمى كۆزدىك ئونم بىلىتىرىمى كۆزدىك وىمىنەن
 20 پروتسەنتەن 25 پروتسەنتكە دەيىن ارتىپ، كۆزدىك ئونمىدى
 20 پروتسەنت ارتتىرامىز دەگەن مەجەدەن اسىپ ئۇستى، قولونەر-
 كاسىبى جاعىندا ەگىس سايماندارى جانە نىزبوش ئوندىرىسى قالپىنا
 كەلتىرىلىپ جاتىر، ۋولفىروم رۇداسى ئوندىرىسى قالپىنا كەلتىرىلە
 باستادى، تەمەكى، قازاز جانە اعاش ماتەريالدارى ئوندىرىسى دە
 ازداپ جاندىانا باستادى. ئىستىقتى رەتكە سالۋ ئىسندە بىيل ەداۋىر
 تابىستار بولدى. تۈز جىنكوۋ قىلۋادا كەيىر قىزمەتتەر ئىستەلە
 باستادى، بۇل تابىستار — ئىزدىك بولاشاقتا دامى الاتىندىمىزغا
 بەرىك سەنىم بايلاۋىمىزدىك نەگىزى. كەيىرەۋلەر ئىقتىسادى قۇرد-
 لىستى سوعىس اياقتانغاننان كەيىن عانا جۇرگىزۋگە بولادى، ال
 قازىر جۇرگىزۋ مۇمكىن ەمەس دەيدى، مۇنىڭ ئوزى كوپە - كورنەۋ
 قاتە كوزقاراس ەمەس پە؟

دەمەك، بۇدان مىنانى دا بىلۋگە بولادى، قازىرگى كەزەڭدە،
 ئىقتىسادى قۇرىلىس گىمىڭدىك سوعىس ئىندى وزەكتى مىندەتتى
 نەگىز ەتىپ جۇرگىزىلۋگە ئىيس. گىمىڭدىك سوعىس — كەزەكتەگى
 وزەكتى مىندەت، ئىقتىسادى قۇرىلىس ئىستەرى سول ئۇشىن بولادى،
 سولنى نەگىز ەتىپ جۇرگىزىلەدى، سوعان بويسۇنادى. ئىقتىسادى
 قۇرىلىس كەزەكتەگى بارلىق مىندەتتىڭ وزەگى بولپ وتىر دەپ
 گىمىڭدىك سوعىسقا ەلەۋسىز قاراۋ دا، گىمىڭدىك سوعىستان قول
 ۇرە وتىرىپ ئىقتىسادى قۇرىلىس جۇرگىزۋ دە قاتە كوزقاراس بولپ
 تابىلادى. ئىشكى سوعىس اياقتانغاننان كەيىن عانا ئىقتىسادى قۇرد-

مىستى بارلىق مىندەتتىڭ وزەڭگى دەپ ايتۇعا بولادى حامە سولاي ايتۇ كەرەك تە. شىكى سوعىس جۇرگىزىلىپ جانقاندا، قازىر قاجەت بولماي، كەلەشەكتە قاجەت بولاتىن، قازىرگى جاعداي مۇمكىندىك بەرمەي، كەلەشەكتەگى جاعداي عانا مۇمكىندىك بەرەتىن بەيىت ئىقتىسادىي قۇرىلىس قىزمەتىن جۇرگىزۋگە ۇرىنۇ ۇىر تۇرلى بوس قىيال بولپ تابىلادى. كەزەكتەگى قىزمەتتەر سوعىس شۇعىل تالاپ ەتىپ وتىرعان قىزمەتتەر بولپ ەسەپتەلەدى. بۇل قىزمەتتەردىڭ قاي-قايسىسى دا. سوعىستان قول ۇزگەن جايىشلىقتاعى قىزمەتتەر ەمەس، قايتا سوعىس ۇشىن بولپ وتىرعان قىزمەتتەر. ەگەر جولداسلاردا سوعىستان قول ۇزە وتىرىپ ئىقتىسادىي قۇرىلىس جۇرگىزۇ ويى بولغان بولسا، وندا ونى دەرەۋ تۇزەتۇ كەرەك.

دۇرىس باسشىلىق ئاسىلى مەن قىزمەت ئادىسى بولمايىنشا، ئىقتىسادىي شەپتەڭگى قوزغالمىستى تەز دۇرىس الدىرۇ مۇمكىن ەمەس. بۇل دا ۇىر ماڭىزدى ماسەلە، مۇنى دا وسى رەتكى مابجىلىستە شەشۇ كەرەك. ويتكەنى جولداسلار قايتقان سوڭ كوپتەگەن قىزمەتتەرگە قولما-قول كىرمىسەدى، ونىڭ ۇستىنە كوپتەگەن قىزمەتكەرلەرگە جەتەكشىلىك ەتىپ، ولارمەن بىرگە ىستەيدى. اسرەسە اۋىلدىق، قالالىق ورگاندارداغى جولداسلار، سونداي-اق كوپەراتىپ، استىق مەكەمەسى، ساۋدا مەكەمەسى، نارسە ساتىپ الۇ باسقارماسى سياقتى ورگاندارداغى جولداسلار بۇقارانى قولما-قول جۇمىلدىرىپ، كوپەراتىپ ۇيىمداستىراتىن، استىقتى رەتكە سالاتىن جانە تاسىتىن، چۇكوۋ، خىنكوۋ ساۋداسىن باسقاراتىن ئىس جۇزىندىك قىزمەتتەردى ىستەيتىن قىزمەتكەرلەر بولپ تابىلادى، ەگەر ولاردىڭ باسشىلىق ەتۇ ئاسىلى دۇرىس بولماي، ولار ئارالۋان دۇرىس، ۇتىمدى قىزمەت

۱۰۱دىن قولدانا الماسا، وندا قىزمەت وتىمىنە دەردەۋ نىيال جاسا-
لادى دا، ۱۰۱ سالاداعى قىزمەتتەرىمىز قاللىق بۇقارانىڭ قولداۋىنا
يە بولا المايدى، ورتالىق ۈكىمەتتىڭ ئىقتىسادى قۇرۇلىس جاقىدى
تۇتاس حوسپارىس بىلىمى جىلدنىڭ كۈزى مەن قىسىندا جانە كەلەسى
جىلدنىڭ كۈكتەمى مەن جازىندا ورنىداۋ مۇمكىن بولمايدى. سونىڭ
ۋشىن، مەن جولداسىتارعا تومەندەگى تۋىنىدەردى كۆرسەتىپ وتەمىن:
۱۰۱ بىرىنشى، بۇقارانى ۋىسىدار ارقىلى جۇملىدىرۇ. الدىمەن، ۱۰۱ دا-
رەجەلى ۈكىمەتتىڭ حۇشىتۋانىنداعى، خالىق شارۋاشلىمى بۇى مەن
ماليا بۇنىنداعى جولداسىتاردىڭ زايوم تاراتۇ، كوپەراتىپتەردى دامىتۇ،
استىقتى رەنكە سالۇ، ۱۰۱ وندىرىستى وركەندەتۇ، ساۋدانى دامىتۇ قىز-
مەتتەرىن ۋنەمى جۇمىس كۈن تارتىبىنە ەنگىزىپ ئالقىلاپ وتىرۇى،
قۇزاۋىشلىق ەتىپ وتىرۇى، تەكسەرىپ وتىرۇى كەرەك. ونان قالسا،
بۇقارالىق ۋىسىدارعا، كوپىنەسە جۇمىششىلار ۋىسى مەن كەدەي
دىحاندار ۋىسىمىنا قوزغاۋ سالىپ وتىرۇ كەرەك. جۇمىششىلار ۋىسىمىن
۱۰۱ ۋىشەلەرى بۇقاراسىن ئىقتىسادى شەپكە قامناستىراتىن ەتۇ كەرەك.
كەدەي دىحاندار ۋىسىمى — بۇقارانى كوپەراتىپتەردى دامىتۇعا،
زايوم ساتىپ الۇعا جۇملىدىرۇدىڭ كۈشىتى ەنگىزى، رايونىدىق
ۈكىمەتتەر مەن اۋىلدىق ۈكىمەتتەر ولارعا زور كۈشپەن باسشىلىق
ەتۇ كەرەك. ونان قالا بەرسە، قىستاقىتاردى، ۋىلەردى بىرلىك
ەتكەن بۇقارالىق جىسىندار ارقىلى ئىقتىسادى قۇرۇلىس جويىندە ۋگىت
حۇرگىزۇ، ۋگىت جۇرگىزگەندە گىمىگىدىك سوعىس پەن ئىقتىسادى
قۇرۇلىستىڭ قارىم-قاتناسىن مەيلىنشە اتىق ۱۰۱ تۇسىندىرۇ، بۇقارانىڭ
نۇرمىسىن حاقسارتۇدى، جاۋىنىگەرلىك كۈشتەردى ارىنىرۇدى
شىدىققا مەيلىنشە جاناسىمدى ەتىپ ۱۰۱ تۇسىندىرۇ كەرەك. بۇقارانى

زاىوم سانىپ الۇعا، كوپەراتىپتەردى دامىتۇعا، استىقتى رەنكە سالۇعا، اقشا ماملەسىن نىعايتۇعا، ساۋدانى دامىتۇعا شاقىرىپ، ولاردى وسى ۇرانداز ۇشىن كۇرەسۇگە شاقىرىپ، بۇقارانىڭ نىتالى-لىمىن جوعارىلاتۇ كەرەك. ەگەر بۇقارا ۇيىمداز ارقىلى وسىلايشا جۇملىدىرىلماسا جانە بۇقاراعا وسىلايشا ۇگىت جۇرگىزىلمەسە، ياعنى ۇر دارەجەلى ۇكىمەتتىڭ جۇشىتۋاندىارى، خالىق شارۋاشلىقى بۇلارى مەن مالىيا بۇلارى ئىقتىسادىي قۇرىلىس قىزمەتىن مىقتى ۇستاپ تالقىلاماسا، تەكسەرمەسە، بۇقارالىق ۇيىمدارعا قوزعاۋ سالۇعا ۇمان بەرمەسە، بۇقارالىق جىيىنداز ارقىلى ۇگىت جۇرگىزۇگە كوڭىل بولمەسە، وندا ماقساتقا جەتۇ مۇمكىن ەمەس.

ەكىنشى، بۇقارانى جۇملىدىرۇدىڭ ۇدىسى گۇانلىياۋجۇيىلىك بولماۋعا ۇيىس. گۇانلىياۋجۇيىلىك باسشىلىق ۇدىسى ۇرقانداي كىمىڭدىك قىزمەتتەردە بولماۋعا ۇيىس، ئىقتىسادىي قۇرىلىس قىزمەتىندە دە گۇانلىياۋجۇيىلىك مەتەۋگە بولمايدى. گۇانلىياۋجۇيى-لىك ۇدىستى — وسى ۇىر جىركەنشتى نارسەنى دارەتجاناھا تاستاۋ كەرەك، وىتكەنى بىردە — ۇىر جولىداس ونى جاقىنمايدى. ۇىر جولىداستىڭ جاقىنراتىنى بۇقارالاندىرۇ ۇدىسى بولۇعا، ياعنى ۇىر جۇمىشى، دىحان جاقىتىرىپ قابىلدايتىن ۇدىسى بولۇعا ۇيىس. گۇانلىياۋجۇيىدىڭ كورنىستەرنىڭ ۇىر ۇورى — ەلەپ. ەسكەرمەۋ نەمەسە ۇستىرتىكىپەن جاۋاپكەرسىزدىك سىتەپ، جۇمىستى اقسىۋىشلىق قۇبىلىسى. ۇىز مۇنداي قۇبىلىسقا قارسى قاتال كۇرەس جۇرگىزۇىمىز قاچەت. ەندى ۇىر ۇورى — بۇيرىقىشلىدىق. بۇيرىقىشلى-دار كورنىستە جۇمىستى اقساىپاعانداي، بەينە تىرىسىپ سىدەپ جاقىنداي بولسىپ كورنىەدى. ۇس جۇزىندە، بۇيرىقىشىدىقپەن

كۈپەرانتىپتەردى دامتقاندا تابىسقا جەتۈگە بولمايدى؛ ۋاقىتشا فورما جاعسار دامعانداي بولغانمەن دە، باياندى بولا المايدى، ناتىجەدە ول كۈپەرانتىپنىڭ سەنمىن كەتمەدى، دامۇنا كەدەركى بولادى. بۇيرىقىلىدىن زايوم تاراتقاندا، بۇقارانىڭ تۇسىنگەن - تۇسىنبە - گەندىگىمەن سەپتەسپەي، ونشالىق كۈپ ساتىپ الا الاتىن - الا المايتىدىمىنا قاراماي، جولىزدىق سىتەپ، *وزى بەلگىلەگەن سان بويىنشا شاشادى، ناتىجەدە بۇقارا جاقىتىلمايدى، زايومدى جاقىسى تاراتۇعا بولمايدى. بىزگە بۇيرىقىلىدىق مۇلدە كەرەك مەس، بىزگە كەرەككى - كۈش سالا ۋىگىت جۇرگىزىپ، بۇقارانى يلاندىرۇ، ناقتى جاعدايما، ناقتى بەينەلەنگەن بۇقارالىق نىسايما قاراي، كۈپەرانتىپ - تەردى دامتۇ، زايوم تاراتۇ، بارلىق نىقتىسادى جۇملىدىرۇ قىزمەت - تەرىن سىتەۋ.

*ۋىشىنى، نىقتىسادى قۇرىلىس قوزغالىسىنىڭ *ورىس الۋى اسا كۈپ ساندايى كادىرلاردىڭ بولۇپ قاجەت مەدى. بۇل ونداغان، جۇزدەگەن ادام مانا سىتەيتىن *ىس مەس، قايتا بۇعان مىڭداغان، 10 مىڭداغان ادام بولۇ كەرەك، ولاردى ۋىمىداستىرىپ، تارىيەلەپ، نىقتىسادى قۇرىلىس حىندىلەرنە جىبەرۇ كەرەك. ولار - نىقتىسادى شەپتەگى جىجۇيۇانداز، ال قالىڭ بۇقارا - جاۋىنگەرلەر. بىرەۋلەر كادىر جوق دەپ *اردايىم زارلانادى. جولداسىتار، كادىر، شىنىدا، جوق پا؟ خەر كۆرەستەرىندە، نىقتىسادى كۆرەستەردە، گىمىڭدىك سوعىستاردا شىنىققان بۇقارا اراسىنان سانسىز كادىرلار شىقىپ وتىرعانىدا، كادىر جوق دەۋگە قايتىپ اۋىز بارادى؟ قاتە كۆز - فاراستار تاستالسا، كادىر دەگەننىڭ كۆز الدىدا تۇر.

*تۈرتىنىشى، نىقتىسادى قۇرىلىستى بۇگىنگى كۈنى سوعىستىڭ

باستى مىندەتىنەن بولە قاراۋعا بولمايتىنى بىلاي ئۇرسىن، باسقا مىندەتتەردەن دە بولە قاراۋعا بولمايدى. تەك ەگىستىك چەردى تەكسەرۋ قوزغالسىن^③ تەرەڭدە تە جۇرگىزگەندە عانا فەودالدىق، جارتىلاي فەودالدىق جەر مەنشىگىن تۇبەگەيلى جويۇعا، دىحاندار-دىڭ وندىرىستەگى بەلسەندىلىگىن ارتتىرۇعا، قالىڭ دىحانداردى ئىقتىسادىي قۇرىلىس شەبىنە تەز اتتاندىرۇعا بولادى. ەگبەك زاڭىن بائىل اتقارغاندا عانا، جۇمىششىلار بۇقاراسىنىڭ تۇرمىسىن جاقسار-تۇعا، جۇمىششىلار بۇقاراسىن ئىقتىسادىي قۇرىلىس سىتەرىنە بەلسەندى جانە تەز قاتناستىن ەتۈگە، ولاردىڭ دىحاندارعا جەتەكشىلىك ەتۋ رولىن كۈشەيتۈگە بولادى. سايلاۋ قوزغالسىنا جانە ەگىستىك چەردى تەكسەرۋ قوزغالسىنىڭ ەتەك الۋىنا بايلانىستى قانات جاپىعان اشكەرەلەۋ قوزغالسىنا^④ دۇرىس باسشىلىق ەتكەندە عانا، ۇكىمەت ورگاندارىمىزدى كەمەلىنە كەلتىرۈگە، ۇكىمەتىمىزدىڭ گىمىڭدىك سوعىسقا،^۵ ار سالاداعى قىزمەتتەرگە، ئىقتىسادىي قىزمەتتەرگە ونان^۶ ارى پارمەندى تۈردە باسشىلىق ەتۈشە مۇمكىندىك تۋدىرۇعا بولادى. مادەلىيەت، وقۇ-اعارتۇ قىزمەتى ارقىلى بۇقارانىڭ ساياسى جانە مادەلىيەتتىك^۷ ساۋياسىن جوعارىلاتۇدىڭ دا حالق شارۋاشلىقىن دامىتۇ^۸ ۇشىن اسا زور ماڭىزى بار. قىزىل ارىيانى ۇلمايتۇ قىزمەتىن^۹ بىر كۇن دە ەلەۋسىز قالدىرۇعا بولمايتىندىن كەلسەك، ونى ايتىپ وتىرۇدىڭ^{۱۰} تىپى قاجەتى دە جوق. جۇرتقا ايان، قىزىل ارىيانىڭ جەڭسى بولماسا، ئىقتىسادىي قىڭسو بۇرىنمىدان^{۱۱} ارى كۈشەپە تۇسە-دى. ەندى^{۱۲} بىر جاعىنان، حالق شارۋاشلىقى دامىتىلسا، بۇقارانىڭ تۇرمىسى جاقسارتىلسا، ونىڭ قىزىل ارىيانى ۇلمايتۇ قىزمەتىنە اسا زور جاردەمى بولاتىندىمىندا، قالىڭ بۇقارانىڭ قىزۇ نىستامەن

الدىڭمى شەپكە اتتانۇنۇنا مۇمكىنىدىن جاسايتىنىدىن كۇمان جوق.
قورسىپ ايتقاندا، «گەر بىز جوعارىدا ايتىلغان بارلىق شارتتارغا،
سوسىڭ دىنىدە نىقتىسادى قۇربىلىس سىندى جاڭا» ارى اسا ماڭىزدى
شارتقا قول جەتكىزەك، سونىمەن بىرگە بۇل شارتتاردىڭ بارلىقىن
گىمىڭدىك سوعىسقا قىزمەت ەتتىرسەك، وندا گىمىڭدىك سوعىس
جەڭسىنىڭ بىزدىكى بولاتىندىن كۇمان جوق.

ەسكەرتۈلەر

① 1930 - جىلدىن 1934 - جىلغا دەيىن جىالڭجىيەنى ارىياسى
جياڭشى ولكەسىنىڭ رۇيىچىن اۋدانىن ورتالىق ەتكەن قىزىل رايوندارغا
جىينى بەس رەت كەڭ كۆلەمدى اسكەرى شاپۇل قوزغادى، مۇنىسن
بەس رەتكى «قورشاپ جويۇ» دەپ اتادى. بەسشى رەتكى «قورشاپ
جويۇ» ەك رەسمى باستالۋى 1933 - جىلدىڭ 10 - ايسىدا بولدى،
«بىراق بۇل رەتكى شاپۇلدى جىالڭجىيەنى 1933 - جىلدىڭ جازىنان
باستاپ - اق جانىن سالا ورنالاستىرغان بولاتىن.

② جارمەنكە - جياڭشى ولكەسىنىڭ اۋىل - قىستاقئارىندا بەلگىلى
مەرزىمدە بولسپ قۇراتىن ساۋدا - ساتىق بازارى.

③ ەگىتىك جەردى تەكەرۋ قوزغالىسى - سول كەزدە قىزىل
رايوندا جەردى بولسپ بولمايىنان كەيىن جۇرگىزىلگەن جەردى تەكە -
رىپ اسقناۋ قوزغالىسى، ونىڭ ماقساتى جەر بولۇدىڭ بۇكىلدەي لايىق
بولس - بولمايىندىن تەكەرىپ اسقناۋ ەدى.

④ اشكەرەلەۋ قوزغالىسى - دىموكراتىيالىق ۇكىمەت قىزمەتكەر -
لەرسىڭ كەيىبىر ئاشار قىلىقتارىن قالىڭ خالىق ئوقاراسى بومەنىمەن
جوعارىغا اشكەرەلەيتىن «بىر تۇرلى دىموكراتىيالىق قوزغالىسى.

اۋىل - قىستاقى تاپتاردى قالاي قالداۋ كەرەك*

(1933 - جىل 10 - ئاي)

1. دىجۇ

جەردى يەمدەنىپ الپ، ۋىزى ەگبەك ەتپەي نەمدە قوسمىشا
ەگبەكپەن ەانا شۇغىلدانىپ، دىيخانداردى قاناۋغا سۇيەنىپ تۇرمىس
كەشەرەننىدەر دىجۇ دەپ اتالادى. دىجۇدىك قاناۋ ۋىسىلىنىڭ
باشىسى — جەر ماينى الۋ، بۇدان تىسى، ول نە وسمگە قارىز
بەرەدى، نە ەگبەككۇشنى جالداپ الادى، نە ونەركاسىپ — ساۋدامەن
شۇغىلدانادى. الايدا دىيخانداردى جەر ماينى الۋ جولىمەن قاناۋ —
دىجۇلار قاناۋنىڭ باستى ۋاسىلى. قوعامدىق جەردى باسقارۋ مەن
مەكتەپ جەرلەرنىڭ ماينى جىپ الۋ^① دا جەر ماينى جولىمەن
قاناۋدىك ۇبر تۇرى.

كەيىن دىچۇلار سىنادا، *بىراق سىنغانان كەيىن دە مەڭگەك
نەيەي الداۋ-ارباۋ، قارتىپ الۋ نەمەسە جاقىن دوس-جارلارنىڭ
كۈمەگىنە سۈيەنۋ جۈلەن تۇرمىس كەشىرسە، تۇرمىس كۈيى
ادەتتەگى ورتا دىھانداردان جوعارى بولسا، *بارىبىر، دىچۇ
سەپتەلەدى.

جۇنغالار، گۇانلىياۋلار، تۇخاۋلار، لىەشىندەر-دىچۇ تاپىنىڭ
ساياسىي وكىلدەرى، دىچۇلاردىڭ ئىشىدەگى تۈتەنشە جاۋزدارى.
باي دىھانداردىڭ اراسىدا دا كىشىرەك تۇخاۋلار مەن لىەشىندەر
بولادى.

دىچۇلارغا كۈمەكتەسپ جەر مايىن جىناپ بەرمەن، شارۋاشە-
لىمىن باسقارساتىن، دىچۇلارغا سۈيەنسپ دىھانداردى قاناۋدى
تۇرمىس كەشىرۋىڭ باستى قاينارى ەقەتىن، تۇرمىس كۈيى ادەت-
تەگى ورتا دىھانداردىكىنەن جوعارى ادامدارغا دىچۇلار قاتارىدا
قاراۋ كەرەك.

*ئوسمقورلىققا سۈيەنسپ قاناۋدى تۇرمىس كەشىرۋىڭ باستى
قاينارى ەتكەن، تۇرمىس كۈيى ادەتتەگى ورتا دىھانداردان جوعارى
ادامدار *ئوسمقورلار دەپ اتالادى، ولارغا دا دىچۇلار قاتارىدا
قاراۋ كەرەك.

---

* بۇل خۇجاتتى ماۋزىدۇڭ جولداس جەر گايگىسى قىزمەتىدە تۇلغان
اۋنىۋىشلىقتاردى ئۆزەتىپ، جەر ماسەلەسىن دۇرمىس شەشۋ *ۋىش
1933-جىلى 10-ايدا جازمان، مۇنى سول كەزدەگى ورنالىق جۇمىس-
شى-دېھان دەموكراتىيالىق ۇكىمەتى ماقۇلداپ، اۋىل-قىسقاتماي
ناپاردى اپىرۋىڭ ولشەمى ەتكەن.

2. باي دىھان

باي دىھاننىڭ، جالىپى العاندا، يەمدەنگەن جەردى بولادى. الايدا وزىندە يەمدەنگەن ئېرى بولمى جەردى بولپ، ئېرى بولمى جەردى مايلاپ الاتىندارى دا بولادى. وزىندە مۇلدە جەردى جوق، جەردى بۇكىلدەي مايلاپ الاتىندارى دا بولادى. باي دىھاندا، جالىپى العاندا، ئېرىشاما مول ئوندىرىس قۇرال - سايمانلاردى مەن اينالمالى كاپىتال بولادى، وزدەرى ەگبەككە قاتناسادى، ئېرىق ئۇرمىسىنىڭ ئېرى بولمىن نەمەسە دەنسىن ئۇنەمى قاناۋغا سۇيەنۇ ارقىلى قامدايدى. باي دىھاننىڭ قاناۋ تاسلىنىڭ باستىسى جال - دىمالى ەگبەكتى قاناۋ (جىلدىقىشى الۋ) بولپ تاپىلادى. بۇدان ئىس، نە ئېرى بولمى جەردى مايعا بەرىپ جەر مايمەن قانايدى، نە وسمىگە قارىز بەردەدى، نە ونەركاسپ - ساۋدامەن شۇغىلدانادى. باي دىھانداردىڭ دەنى قوعامدىق جەرلەردى دە باسقارادى. كەيىرەۋلەرىنىڭ ەداۋىر كوپ قۇنارلى جەردى بولادى، وزدەرى ەگبەك ەتەدى، بۇدان ئىس، ەگبەككۇش جالداپ المايدى، ئېرىق باسقالاى تاسلىمەن - جەر مايلاۋ، وسمىگە قارىز بەرۋ، ت. ب. تاسلىدەرمەن دىھانداردى قانايدى، وسمىداي احوالداعىلارعا دا باي دىھاندار قاتارىندا قاراۋ كەرمەك. باي دىھانداردىڭ قاناۋى ئۇنەمى بولپ وتىرادى، كوپتەگەن باي دىھانداردىڭ قاناۋدان تاپقان كىرىسى بۇكىل كىرىستەرىندە باستى ورنىدا تۇرادى.

3. ورتا دىحان

ورتا دىحاننىڭ *بىرسىپىراسىنىڭ يەمدەنگەن جەرى بولادى. كەيىر ورتا دىحاننىڭ يەمدەنگەن *بىر *بولىم عانا جەرى بولادى، *بىر *بولىم جەردى مايلاپ الادى. كەيىر ورتا دىحاننىڭ مۇلدە جەرى بولمايدى، جەردى بۇكىلدەي مايلاپ الادى. ورتا دىحاننىڭ ەداۋىر قۇرال - سايماندارى بولادى. ورتا دىحان بۇكىلدەي *وز ەڭبەگىنە سۇيەنۋدى نەمەسە نەگىزىنەن *وز ەڭبەگىنە سۇيەنۋدى تۇرمىس كەشەرۋدىڭ قاينارى ەتەدى. ورتا دىحان، جالىپى العاندا، باسقۇلاردى قانامايدى، *بىرسىپىرا ورتا دىحان ازىن - اۋلاق جەر ماينى تاپسىرىپ، قارىز *وسىمىن تولەپ، باسقۇلاردىڭ قاناۋىند ۇشرايدى. *بىراق ورتا دىحان، جالىپى العاندا، ەڭبەككۈشنى ساتپايدى. ال *بىر *بولىم ورتا دىحان (اۋقاتتى ورتا دىحان) باسقۇلاردى ازداپ قانايدى، *بىراق بۇل ۇنەمى بولمايدى جانە باستى ورنىدا تۇرمايدى.

4. كەدەي دىحان

كەدەي دىحاننىڭ كەيىرەۋلەرىنىڭ يەمدەنگەن *بىر *بولىم جەرى جانە بولغىسىز قۇرال - سايماندارى بولادى؛ كەيىرەۋلەرىنىڭ مۇلدە جەرى بولمايدى، تەك تولغىسىز، ازىن - اۋلاق قۇرال - ساي - جامى عانا بولادى. ولار، جالىپى العاندا، جەردى مايلاپ الىپ ەگەدى، باسقۇلارغا جەر ماينى تاپسىرىپ، قارىز *وسىمىن تولەپ

خانىھ ارىراق ەگبەككۇشنىن جالداپ قانالادى.

ورتا دىحان، جالپى العاندا، ەگبەككۇشنىن سانپايدى، ال كەدەي دىحان، جالپى العاندا، ۇبراز ەگبەككۇشنىن ساتادى، بۇل — ورتا دىحان مەن كەدەي دىحاندى ابرۋدىنك باستى ولشەمى.

5. جۇمىشى

جۇمىشىنىنك (جالدامالى دىحان دا وسىعان كىرەدى)، جالپى العاندا، مۇلدە جەرى جانە قۇرال — سايمانى بولمايدى، كەيىر جۇمىشىنىنك بولماشى عانا جەرى، قۇرال — سايمانى بولادى. جۇمىشى بۇكىلدەي نەمەسە نەگىزىنەن ەگبەككۇشنىن سانىپ تۇرمىس كەشەردى.

ەسكەرتۋ

① جۇڭگونىڭ اۋىل - قىساقچىلاردا ۇبرىسپىرا قوعامدىق جەرلەر بار ەدى. بۇلاردىڭ كەيىرەۋلەرى ساپاسى سىپاتى، مىالى، كەيىر رايوندىق، اۋىلدىق ۇكىمەتتەردىڭ مەنشىگىندەگى جەرلەر ەدى. كەيىرەۋلەرى رۋلىق سىپاتى، مىالى، ۇر فامىلياداعىلار ستانداردىلىق مەنشىگىندەگى جەرلەر ەدى. كەيىرەۋلەرى ۇسى سىپاتى، مىالى، بۇدا ۇسىنى، داۋجياۋ ۇسى، كانولىك ۇسى خە ۇسلام ۇسىنى عىباداتخانا لارىنىڭ مەنشىگىندەگى جەرلەر ەدى. كەيىرەۋلەرى الەۋمەتلىك قۇقارۋ نەمەسە الەۋمەتلىك يىگىلىك سىپاتى، مىالى، ساقىق اسىق ساڭدارنىڭ مەنشىگىندەگى نەمەسە كوپىر سۇلۇعا، حول جاساۋعا ارنالغان جەرلەر ەدى. كەيىرەۋلەرى وقۇ - عارتۇ سىپاتى، مىالى، مەكتەپنەردىڭ مەنشىگىندەگى جەرلەر ەدى. بۇل جەرلەردىڭ دەسى دىحۇلار مەن باي دىحانداردىڭ شەگىلەندە بولىدى، دىحاندار نەك وىڭى از بولەگىن باسقارۋعا عانا اراسا الاتىن.

‘بىزدىكى ئىقتىسادىي ساياساتىمىز’

(1934-جىلى 1-ئاينىڭ 23-كۈنى)

بارىپ تۇرغان ارسىز گومىنداڭ جۇنفالارى عانا وزدەرسىنىڭ بىلەپ-تۈستەۋىندەگى رايونداردى خالىق كەدەپلەسىپ، مالىيا قۇرىپ-‘بىشتى دەرىلىك جاعدايما تۇسرە تۇرا، كۇن سايىن وسەك-اياڭ تاراتىپ، قىزىل رايوندار ونداى ويران بولىپ كەتتى، مۇنداى ويران بولىپ كەتتى دەگەندى ايتادى. جيانگەرلەر مەن گومىنداڭ-نىڭ مافسانى-قىزىل رايونداردى ‘بۇلدىرۇ، العا باسىپ بارا جاتقان قىزىل رايونداردىڭ ئىقتىسادىي قۇرىلىسى قىزمەتتەرىس ‘بۇلدىرۇ، ازاتىقىغا قول جەتكىزگەن مىليونداغان جۇمىشى-دىحان بۇقارا-سىنىڭ يىگىلىكتى ئستەرىن ‘بۇلدىرۇ. سوندىقتان، ولار قارۋلى كۇش ۋىمىداسىرىپ اسكەرى جاققان ‘قورشاپ جويۇ» جۇرگىزۋەن عانا قويماي، وىڭ ۇستىنە ئىقتىسادىي جاققان مەبىرىمىز فىگىولاۋ سايا-سانس جۇرگىزىپ وتىر. الايدا ‘بىز قالىڭ بۇقارا مەن قىزىل ارىماعا باسشىلىق ەنىپ، جاۋدىڭ قالاي رەتكى «قورشاپ جويۇ» نى ئالغانداپ

قاندا قويىمىي، ونىڭ ۇستىنە مۇمكىن جانە قاجەت بولسپ وتىرعان نقتىسادىي قۇرىلىستاردىڭ بارلىغىمەن شۇغىلدانۇ ارقىلى جاۋدىڭ نقتىسادىي مىڭسو سىنىدى ۇلى جوسپارىن تالقانداپ وتىرمىز. ۇيىزدىڭ بۇل شارامىز قازىردىڭ وزىنىدە قادام سايىن چەكسىكە جەتىپ وتىر.

ۇيىزدىڭ نقتىسادىي ساياساتىمىزدىڭ ۇپرىنسىپى — نقتىسادىي جاقىناعى مۇمكىن جانە قاجەت بولسپ وتىرعان بارلىق قۇرىلىستاردى جۇرگىزۇ، نقتىسادىي كۇشتەردى شوغىرلاندىرا وتىرىپ سوعىستى قامداۋ، سولسىمەن بىرگە حالىقتىڭ تۇرمىسىن شامانىڭ جەتىسىنشە جاقسىلاۋ، جۇمىسشىلار مەن دىحانداردىڭ نقتىسادىي جاقىناعى بىر-لىگىن بەكەمدەۋ، پىرولەتارىياتتىڭ دىحاندارعا باسشىلىغىن قامتاماسىز ەنۇ، مەملەكەتتىڭ شارۋاشلىقتىڭ جەكەلىك شارۋاشلىققا باسشىلىق ەتۇنە قول جەتكىزۇ، ۇيىتىپ، بولاشاقتا سوتسىيالىزىمگە قاراي دامۇدىڭ الى شارتتارىن جاساۋ.

ۇيىزدىڭ نقتىسادىي قۇرىلىسىمىزدىڭ وزەڭگى — اۋىل شارۋاشلىق ۇندىرىسىن دامتۇ، ەنەركاسىپ ۇندىرىسىن دامتۇ، سىرتقى ساۋدانى دامتۇ جانە كوپەراتىپتەردى دامتۇ.

قىزىل رايونداردىڭ اۋىل شارۋاشلىقى، ارىنە، قازىر العا قاراي دامىپ وتىر. 1933-جىلدىڭ اۋىل شارۋاشلىق ۇسىمدەرى، وڭتۇس-تىك جياڭشى مەن باتىس قۇجيان رايوندارىندا، 1932-جىلىغا قاراعاندا 15 پىروتسەنت ارتتى، ال قۇجيان-جىجياڭ-جياڭشى

* بۇل — ماۋ زېدۇڭ جولداس 1934-جىلى 1-ايدا جياڭشى ولكەسىنىڭ

رۇيچىن قالاسىدا شاقىرىلعان بۇكىل مەملەكەتتىڭ 2-رەككى جۇمىس

شى-دىحاندار قۇرۇلتايىندا جاساعان بايانداما.

شەكارا رايونىدا 20 پروتسەنت ارتتى. سىچۋان- شاشى شەكارا رايونىنىڭ اۋىل شارۋاشلىقىنان *ونىم جاقسى ئىندى. قىزىل رايوندار قۇرىلغان العاشقى *بىر-ەكى جىلدا اۋىل شارۋاشلىق *وندىرىسى كۆپىنەسە ئومەندەپ وتىرعان ەدى^①. الايدا جەر بولە-سىنەن كەيىن جەر ۇقىمىنىڭ ايقىن بەلگىلەنۋى، ونىڭ ۇستىنە *بىزدىڭ *وندىرىستى دارىپتە ۇمىز ارقىلى دىحاندار بۇقاراسىنىڭ ەگبەكتەگى ئىتالىلىمى ارتتى، سونىمەن *وندىرىستىڭ قالپىنا كەلۋ جاعدايى ئۇلىدى. قازىر كەيىر جەرلەر گىمىڭگەن بۇرىنى *ۇندە-رىس مولشەرىن قالپىنا كەلتىرىپ قانا قويماي، ئىپتى ونان دا اسىرىپ جىبەردى. كەيىر جەرلەر گىمىڭدىك كوتەرىلىستەر بارىسىندا ەگىلمەي قالغان جەرلەردى قالپىنا كەلتىرىپ قانا قويماي، ئىپتى تىڭ جەرلەر اشتى. كۆپتەگەن جەرلەر ەگبەك حۇجۇشى مەن گىڭياندىۋىلەر^② ۇيىمداستىرىپ، اۋىل-قىستاق تارداغى ەگبەككۇش-تەردى رەتتەدى؛ كۆلىكتەردى باسقارۋ كۆپەراتىپتەرىن ۇيىمداستە-رىپ، ەگىس كۆلىكتەرىنىڭ ئاپىشلىق ماسەلەسىن شەشتى. سونىمەن بىرگە، قالىڭ ايلەلدەر جۇرتشىلىمى *وندىرىس قىزمەتىنە قاتناستى. مۇنداي جاعدايدىڭ گومىنداڭ داۋىرىنىدە بولۋى استە مۇمكىن ەمەس. گومىنداڭ داۋىرىنىدە، جەر دىيىجۇلاردىكى بولاتىن، دىحاندار ۇز كۇشىن جۇمىساپ جەردى وگىدەۋدى قالامايتىن، سونداي-اق بۇلاي ستەۋى مۇمكىن دە ەمەس ەدى. تەڭ *بىز جەردى دىحاندارعا *بولىپ بەرىپ، دىحانداردىڭ وندىرىسپەن شۇغىلدانۋىن دارىپتە-گەننەن حاسە ولاردى جىگەرلەندىرگەننەن كەيىن عانا دىحاندار بۇقاراسىنىڭ ەگبەكتەگى ئىتالىلىمى قاسقىنداي *تۇستى، ۇلى *ۇندە-رىس جەڭسىنە قول جەتتى. بۇل ارادا مىنانى كۆرسەتىپ ۇتۇ

كەرەك: قارىرگى شارت- جاعايدا اۋىل شارۋاشلىق *وندىرىسى *بىز
 دىڭ نىقتىسادى قۇرىلىس قىزمەتتەرىمىزدە *بىرىنشى ورسىدا بۇرادى،
 ونىڭ ەڭ ماڭىزدى بولمىپ وتىرعان استىق ماسەلەسىن شەشۋى قاجەت
 بولمىپ قانا قويماي، سونىمەن بىرگە كىسىم- كەشەك، قۇم شەكەر،
 قاعاز سىقىلدى كۈندەلىكتى تۇتىنۇ بۇيىمدارنىڭ شىكىزاتتارىمەن،
 ياعنى ماقتا، كەندىر، قانت قامىسى، بامبۇك سياقتىلارمەن قامداۋ
 ماسەلەسىن شەشۋى دە قاجەتتى. ورمان *وسىرۇ، مال باسىن ارتتىرۇ
 سىتەرى دە اۋىل شارۋاشلىقىنىڭ ماڭىزدى بولەگى بولمىپ تابىلادى.
 ۇساق دىيەن شارۋاشلىقى نەگىزىندە، كەيىر ماڭىزدى اۋىل شارۋا-
 شلىق ونىمدەرى جونىندە لايىقتى *وندىرىس جوسپارىن جاساۋ،
 دىيەنداردى مۇنداي جوسپاردىڭ ورنىندالۋى جولنىدا كۇش سالۋعا
 جۇمىلىدىرۇ- جول بەرسەتسەن *ارى قاجەتتى *ىس. *بىز بۇل
 جاققا ونان *ارى نازار اۋدارۋعا جانە كۇش سالۋعا *تېسىپىز، اۋىل
 شارۋاشلىق *وندىرىسىنىڭ قاجەتتى شارتتارى جاعىندا قىيىنشىلىق
 تۇدىرىپ وتىرعان ماسەلەلەردى، مەسالى، ەڭبەككۇش ماسەلەسىن،
 ەگىس كولىگى ماسەلەسىن، تىڭايتقىش ماسەلەسىن، تۇقىم ماسەلە-
 سىن، سۇ قۇرىلىسى ماسەلەسىن، ت. ب. دىيەنداردىڭ شەشۋىنە
 پارمەندى باسشىلىق ەتۈگە *تېسىپىز. بۇل ارادا، ەڭبەككۇشتەرىن
 ۇيىمدى تۇردە رەتكە سالۋ جانە ايمەلدەردى وندىرىسكە قاتناسۋعا
 جۇمىلىدىرۇ- *بىزدىڭ اۋىل شارۋاشلىق *وندىرىسى جاعىندا ەڭ
 نەگىزگى مىندەتىمىز. ال ەڭبەك جۇجۇشىسى مەن گىگىياندىۋىلەر
 ۇيىمداستىرۋىمىز، كوكتەمگى جانە جازعى ەگىس كەزى سياقتى
 ماڭىزدى ماۋسىمداردا *بىزدىڭ بۇكىل اۋىل قىستاقئارداغى بۇقارانى
 جۇمىلىدىرۋىمىز جانە ولارعا قۇزاۋشىلىق ەتىپ وتىرۋىمىز ەڭبەككۇش

ماسەلەسىن شەشۋىڭ قاجەتتى ئادىسى بولپ تابىلادى. دىھاندار-
نىڭ ئېرسىپىراسىندا (شامامەن 25 پروتسەنتىندە) ەگىس كولىكتەرى
جوق، بۇل دا ئېر ۇلكەن ماسەلە. كولىكتەردى باسقارۇ كوپەراتىپ-
تەرىن ۇيىمداستىرىپ، كولىكتەرى جوق بارلىق ادامدى وزدىكتەرىنەن
جارنا قوسىپ كولىك ساتىپ الىپ، ورتاق پايدالانۇعا جۇملىدىرۇ-
ئېز نازار اۋدارۇعا ئىيىستى ئىس. سۇ قۇرىلىسى- اۋىل شارۋاشلىق-
مىنىڭ جان تامىرى، بۇعان دا بارىنشا نازار اۋدارۇعا ئىيىسىز.
قازىر مەملەكەتتىك اۋىل شارۋاشلىقى مەن كولىككىتىپتىك اۋىل
شارۋاشلىقى ماسەلەسىن العا قويۇعا بولمايتىندىمى قايىمى، الايدا
اۋىل شارۋاشلىقىنىڭ دامۇسىن جەدەلىدەتۇ ئۇشىن جەر- جەردە
شاعىن كولىمىدى ەگىشلىك تاجىرىبە الاڭدارىن قۇرۇ، سولداي-اق
اۋىل شارۋاشلىقىن زەرتتەيتىن مەكتەپتەردى جانە اۋىل شارۋاشلىق
ونىمدەرى كورمەلەرىن اشۇ شۇغل قاجەت بولپ وتىر.

جاۋدىڭ فىگىسولاۋى بىزدىڭ بۇيىمداردى چۆكۈۋ ەتۋىمىزگە
قىيىنشىلىق تۇدىرۇدا. قىزىل رايونىداردا ئېر تالاي قولونەركاسىپ
ئۇندىرىسى، وتە- موتە تەمەكى، قاعاز ئۇندىرىسى سىقىلىدىلار نىم
قۇلىدىراپ كەتتى. الايدا چۆكۈۋداعى مۇنداي قىيىنشىلىق مۇلدە
جەڭگۈگە بولمايتىن قىيىنشىلىق مەمس. ويتكەنى قالىڭ بۇقارانىڭ
قاجەتى بىزدىڭ وزىمىزدە دە اۋماقتى بازارلاردى جارقىققا شمارۇدا.
ەڭ الدىمەن وزىمىزدى قامداۋ ئۇشىن، ونان سوك چۆكۈۋ ەتۋىمىز
ئۇشىن دە قولونەركاسىپىن جانە كەيىر ونەركاسىپتەردى حوسپارلى
نۇردە قالپىنا كەلتىرۋىمىز جانە وركەندەتۋىمىز كەرەك. ەكى
جىلدان بەرى، اسىرەسە 1933- جىلدىڭ العاشقى جارتىسىنان بەرى
ئوزىمىزدىڭ نازار اۋدارا باستاعاندىمىمىز، بۇقارالىق ئۇندىرىس

كۆپەر تىپتەرسىنىڭ بىر تىنىدەپ دامىغاندىكى سەبەبى، ئىر تالاي قولۇندىر كاسپىتەرى مەن كەيىر ونەركاسپىتەر قازىر ھالىپنا كەلە باستادى. بۇلاردىڭ ماڭىزدىلارى: تەمەكى، قاعاز، ۋولفىروم رۇداسى، جاڭناۋ، ەگىس سايماندارى جانە تىڭايتقىش (تېزبوش، ت. ب.). سولمەن بىرگە ۋىزىمىزدە كەزدەمە توقۇعا، ۋىزىمىزدە ئدارى جاساۋعا جانە ۋىزىمىزدە قانت وندىرۋگە قازىرگى جاعدايدا نەمىسۇرايدى قاراۋعا بولمايدى. فۇجيان-جىجياڭ-جياڭشى شەكارا رايونىن الساق، سول جەردىڭ ۋىزىندە ەجەلدەن بولماي كەلگەن كەيىر ونەركاسپىتەر، مىسالى، قاعاز جاساۋ، كەزدەمە توقۇ، قانت وندىرۋ، ت. ب. قازىر اجەپتاۋىر دامىپ، ئونىم بەرپ وتىر. ولار ئۇز تاپشە-لىمىن شەشۋ ئۇشىن سوردان ئۇز ئۇندىردى. ونەركاسپىتى جولما قويۇدا لايىقتى جوسپار بولۇ قاجەت. بىتىراندى قولۇندىر كاسپى نەگىزىندە ابدەن كەمەلدەنگەن جوسپاردىڭ بولۇى، ارىنە، مۇمكىن ەمەس. الايدا كەيىر نەگىزگى ستەر ئۇشىن، ەڭ الدىمەن مەملەكەت باسقاراتىن جانە كۆپەر تىپتەر باسقاراتىن ستەر ئۇشىن ئېرشاما كە-مەلدەنگەن وندىرىس جوسپارىنىڭ بولۇى ابدەن قاجەتتى. شىكىزات وندىرىسنى ئدال ەسەپتەۋ، جاۋ رايونىنداى جانە ئوز رايونىمىز-داعى بازارلاردى ئدال ەسەپتەۋ-مەملەكەتتىك ونەركاسپىتەرىمىز بەن كۆپەر تىپتىك ونەركاسپىتەرىمىزدىڭ قاي-قايسىسىندا بولسىن جۇمىس جۇرگىزىلە باستاغانىنان-اق نازار اۋدارۋىمىزغا ئېىشتى ئىس.

ھالىقتىڭ سىرتقى ساۋداسىن جوسپارلى تۇردە ۇيىمداستىرۋىمىز، سونداي-اق كەيىر قاجەتتى شاڭپىن اينالىمىمەن، مىسالى، شەتەن ئۇز بەر كەزدەمە كىرگىزۋ. شەتكە استىق پەن ۋولفىروم رۇداسىن

شعار، سونداي-اق شىكى جاقتا استىقتى رەمكە سالۋ سىقلىدى
ستەرمەن مەملەكەتنىڭ تىكەلەي شۇغىلداۋى قازىر توتەنشە
قاجەتتى بولسۇپ وتىر. بۇل قىزمەت فۇجيان-شىجياڭ-جياڭسى شەكارا
رايونىدا ەرتەرەك ستەلدى، ال ورتالىق رايوندا 1933-جىلدىڭ
كۆكتەمىنەن باستالدى. سىرتقى ساۋدا مەكەمەسى قاتارلى ورگاندار
قۇرىلغاندىقتان، بۇل قىزمەتتەردە العاشقى تابىستارعا قول جەتتى.
قازىر “بىزدىڭ حالىق شارۋاشلىقىمىز مەملەكەتنىڭ شارۋاشلىق،
كۆپەرتىشك شارۋاشلىق جانە جەكەلىك شارۋاشلىق سىندى “ۇش
جاقتان قۇرالغان.

مەملەكەت باسقارۋىنىداى شارۋاشلىق ستەرى قازىرگى كەزدە
مۇمكىن جانە قاجەت بولسۇپ وتىرغان “بىر بولسۇم ستەرمەن عانا
شەكتەلەدى. مەملەكەتنىڭ ونەركاسىپ پەن ساۋدا دامى باستادى،
ولاردىڭ بولاشاى شەكسىز.

جەكەلىك شارۋاشلىققا كەلسەك، تەك ول ۇكىمەت زاڭى كۈلە-
مىنەن شىعپ كەتپەسە بولغانى، “بىز وعان تىم سالغاندى قويسۇپ،
قايتا ونى دارىپتەيمىز جانە وعان دەم بەرمەسۇز. ويتكەنى قازىر
جەكەلىك شارۋاشلىقتىڭ دامۋى مەملەكەت مۇددەسى مەن حالىق
مۇددەسى “ۇش قاجەت بولسۇپ وتىر. جەكەلىك شارۋاشلىقتىڭ
قازىرگى كەزدە جۇەدۇيلى باسۇم بولسۇپ وتىرعاندىمىن، سونداي-اق
ەداۋىر ۇراق ۋاقىت بويىنا دا “سوزسۇز باسۇم بولسۇپ وتىراتىندىمىن
ايتىپ جانۇدىڭ قاجەتتى حق. جەكەلىك شارۋاشلىق قىزىل
رايونداردا شاعىن كۈلەمدى شارۋاشلىق فورماسىن الپ وتىر.

كۆپەرتىشك شارۋاشلىق توتەنشە تەز دامىپ كەلەدى. جياڭسى،
فۇجيان ولكەلەرىنىدەگى 17 اۋداننىڭ 1933-جىلى 9-ايداعى

ئۆگىيىنە قاراغاندا، ولاردا ئارتۇرلى كوپەراتىپتەن جىيىسى ئىسىملىك 423 ى قۇرىلغان، بۇلارنىڭ جارىنا سوممىسى 300 مىڭ يۈەندىن ئاشقان. ەڭ قايۇرت دامغانى تۇتىنى كوپەراتىپى مەن ئاستى كوپەراتىسى، ودار قالا بەرسە ئۆندىرىس كوپەراتىپى بولغان. امات - قارىر كوپەراتىپىنىڭ ئىسىمى ەندى مانا باستالدى. كوپەراتىپىنىڭ شارۋا - شىقى پەن مەملەكەتنىڭ شارۋاشلىق ۇشتاسا وتىرىپ، ۇزاق ۇاقىت بويسا دامۇ ارىقلى ئىقتىسادى جاقنا وراسان زور كۇشكە اينالادى دا، بىرتە - بىرتە جەكەلىك شارۋاشلىقتان باسىم ورنىغا وتەدى جانە باسشىلىق ورنىغا شىعادى. سوندىقتان، مەملەكەتنىڭ شارۋاشلىقتى مۇمكىندىكىلىك بارىشا دامتۇدى جانە كوپەراتىپىنىڭ شارۋاشلىقتى كەڭ كۆلەمدە دامتۇدى جەكەلىك شارۋاشلىقتىڭ دامۇسا دەم بەرۋەن ئىبر ۇاقىتتا جۇرگىزۋ كەرمەك.

مەملەكەتنىڭ شارۋاشلىقتى دامتۇ جانە كوپەراتىپىنىڭ شارۋاش - لىقىغا كۆمەكتەسۋ ۇشىن ئىز بۇقارانىڭ قولىداۋىمەن 3 مىليون يۈەندىق ئىقتىسادى قۇرىلىس زايومىن تارانتىق. وسلايشا بۇقارانىڭ كۇشىنە سۈيەنە وتىرىپ، ئىقتىسادى قۇرىلىستىڭ قارجى ماسەلەسىن شەشۋ قازىردىڭ وزىندە بىردەن - ئىز ئارى مۇمكىندىكى بار ئادىس بولسپ وتىر.

خالىق شارۋاشلىقىن دامتۇ جولىمەن ئۆزىمىزدىڭ مالىا كىرىس - مىزدى ارىتىرۋ ئىزدىڭ مالىا ساياساتىمىزنىڭ نەگىزگى باعىتى، مۇنىڭ ايقىن ناتىجەسى قۇجيان جىجىڭ - جياڭشى شەكارا رايونىدا ئايقالىپ وتىر، ورتالىق رايوندا دا بايقالا باستادى. بۇل باعىتى باسا مان بەرىپ ئىقارۋ ئىزدىڭ مالىا ورگاندارىمىز بەر ئىقتىسادى ورگاندارىمىزدىڭ بورىشى. بۇل ارادا مىناعان تولق نازار اۋدارۋ

ۋاسىتە. مەملىكەت بانكىسى قاعاز اقشا تارقاتقاندا، مەگزىگى جافتان خانى شارۋاشلىقىنىڭ دامۇ قاجەقنىنە نەگزىدە لۇگە ئىيس، جالالڭ مالىي ۋاسىتىنى ەكىشى ورنىغا عانا قويۇغا بولادى.

مالىي شىعسى ۋنەشىلىدىك باعىتىنا نەگزىدە لۇگە ئىيس. قىاناتا- شىلىدىق پەن سىراپىشلىدىقتىڭ وراسان زور قىلمىس ەكەندىگىن ۋكىمەت قىزمەتكەرلەرنىڭ بارلىغىنا ئۇسىندىرۇ كەرەك. قىاناتشلى- دىق پەن سىراپىشلىدىققا قارسى كۆرەستە ۋنكەندە كەيپىر تابىسار بولىدى، بۇدان سوڭ داكۇش سالا بەرۇ كەرەك. ارىر جارماقتى ۋنەمدەپ، سوعىس حانە گىمىڭ ئىسى ۋۇشىن سىنەنۇ، ئىقتىسادىي قۇرىلىسىمىز ۋۇشىن سىنەنۇ. بىزنىڭ كۇايىجىلىك قۇرىلىمىمىزدىڭ پىرىنسىپى. بىزنىڭ مەملىكەت كىرىستەرىن جۇمساۋ ادسىمىزدىڭ گومىنداڭنىڭ ادسىنەن قاتاڭ ايرىماشلىقى بولۇغا ئىيس.

بۇكىل جۇڭگو اۋىر ئىقتىسادىي اپاتقا كىرىپتار بولغان، 100 مىليون- داغان خالىق اشتىق پەن حالاڭاشتىقتىڭ ئاقسىرەتىن تارتىپ وتىرغان كەزدە، بىزنىڭ خالىق ۋكىمەتىمىز بارلىق قىينىشلىقتارغا قاراماس- تان، گىمىڭنىڭ سوعىس ۋۇشىن، ۇلىت ۇدەسى ۋۇشىن ئىقتىسادىي قۇرىلىس جۇمىسى شىن مانىندە جۇرگىزۇدە. بىز جىيانگەرلەر مەن گومىنداڭدى خەڭگەندە عانا، بىز جوسپارلى جىانە ۇيمىندى بۇردە ئىقتىسادىي قۇرىلىس جۇمىسىن جۇرگىزگەندە عانا بۇكىل مەملىكەت خالىقن بۇرىن بولپ كورمەگەن وسى اپاتىتان قۇتقارا الانىدىمىمىز ابدەن ئۇسىنىكتى.

ەسكەرتۈلەر

○ قىزىل رايوندار قۇرىلغان العاشقى ەپر - ەكى جىلدا اۋىل شارۋاشلىق ۇندىرىسى كوبىنەسە تومەندەپ وتىرغان ەدى، بۇعان نەگىزىنەن العاندا، جەر ەولسى كەزىندە جەر ۇقىسىڭ ەلى ايقىن بەلگىلەنەگەندىكى، جاڭا ئىقتىسادى تارتىپتەردىڭ ەلى ارناعا تۇسىپە - گەندىكى، سونىمەن دىيەنلەردىڭ ۇندىرىستەگى ئىنتاسىندا كەيىپىر اۋىتقۇشلىقتاردىڭ بولغاندىى سەبەپ بولدى.

④ ەڭبەك ۇجۇشىسى مەن گىگىنىياندۇي - سول كەزدە قىزىل رايونىلارداعى دىيەنلەر ەڭبەككۇش رەتتەي وتىرىپ ۇندىرىسپەن شۇمىلداق ۇش جەكە شارۋاشلىق نەگىزىندە قۇرغان ەڭبەكتە سەرىك - تەسۋ ۇيىمدارى بولاتىن. مۇنداي ەڭبەكتە سەرىكتەسۋ ۇيىمدارىنا قاتناسۋ ەرىكتى جانە ۇزارا پايدا كەلتىرۋ نەگىزىندە بولدى؛ مۇندا ەڭبەككۇن ورايلاستىرىلادى. جۇمىستى از ىستەگەندەر ەسەپسەن كوپ ىستەگەن - دەرگە اقى تولەنەدى. ەڭبەك ۇجۇشىسىندا مۇشەلەر ۇزارا كۈمەكتە - سۇدەن تىس، قىزىل ارىيا قاتارلىقلاردا ەمىيىلاردا قاملىورلىق جىسالادى، پاناسىز قارتتارعا دا كۈمەك كۈرسەتىلەدى (پاناسىز قارتتارعا ەڭبەك جانەن كۈمەك كۈرسەتكەندەر ولاردان نەك ناماقى قانا ۇشتى، افى المادى). مۇنداي ەڭبەكتە سەرىكتەسۋ ۇيىمدارى ۇندىرىستە اسا زور رول اتقاردى. ولاردىڭ قولدانىغان شارالارى دا اقىلسا ونە ۇيلەسىمدى بولدى، سوندىقتان بۇل ۇيىمداردى مۇقار قىزۋ بولىپ ونىردى. ماۋزىدۇڭ جولداستىڭ ەچاڭگاۋ اۋىنىن نەكسەرۋە جانە ەسايشى اۋىلىن تەكسەرۋە دەگەن ەڭبەكتەرىشدە بۇل جۈنەدە جارنا ەسەلىكەر نار.

بۇقارا تۇرمىسىنا قامقورلىق دىستەيىك، جۇمىسى ادەبىيەت نازار اۋدارايىق*

(1934 - جىلى 1 - ايدىكى 27 - كۈنى)

جولداستار تالقىدا باسا نازار اۋدارماغان ەكى ماسەلە بار،
مەنىگىشە، مۇنى ورتاغا قويىپ ايتىپ ۇتۇ قاجەت.

بىرىنشى ماسەلە — بۇقارانىڭ تۇرمىسى تۋرالى ماسەلە.
بىزدىڭ قازىرگى وزەكتى مىندەتىمىز — قالىڭ بۇقاراسى گىمىڭ.
دىك سوعىسا قاننا سۇغا جۇمىلىدىمىز، گىمىڭدىك سوعىس ارقىلى
حيانگەرلەردى جانە گومىنداڭدى جويىپ، گىمىڭدى بۇكىل ەلىمىزدە
ۇرىس الدىرۇ، جيانگەرلەردى جۇڭگودان قۇپ شىعۇ. كىمدە - كىم
وسى وزەكتى مىندەتكە جەڭىل - جەلپى قاراسا، ول جاقسى
گىمىڭىل قىرمەتكەر مەس. جولداستار، ەگەر بىز وسى وزەكتى
مىندەتتى شىن مانىندە ايقىن تانىساق، قالاي دا گىمىڭدى بۇكىل
ەلىمىزدە ەتەك الدىرۇدىڭ قاجەت ەكەندىگىن تۇسىسەك، ولدا

قالىڭ بۇقاراسىڭ ئاتول مۇددەسى ماسەلەسىنىڭ، بۇقارانىڭ نۇرمىسى ماسەلەسىنىڭ ئىستەي دە نەمقۇرايدى قاراي المايمىز، ئىستەي دە خەڭل - جەلپى قاراي المايمىز. ويتكەنى گىمىڭنىڭ سوعىس - بۇقارالىق سوعىس، بۇقارانى جۇملىدىرغاندا غانا سوعىس جۇرگىزۋگە بولادى، بۇقاراعا سۈيەنگەندە غانا سوعىس جۇرگىزۋگە بولادى. ەگەر بىز خالىقتى سوعىس جۇرگىزۋگە جۇملىدىرۋەن غان بولپ، باسقا شقانداي جۇمىس سىنەمەسەك، جاۋدى جەڭ مافسانت جەنە الامىز با؟ ارپىنە، جەنە المايمىز. بىز جەڭسەك جەنەمىز دەسەك، سوز جوق، الى دە كوپ قىزمەتەر ئىستەۋگە - دىحاندار - دىڭ خەر كۈرەسىنە باسشلىق ەتپ، دىحاندارغا خەر بولپ بەرۋگە؛ دىحانداردىڭ ەڭەكتەگى ئىتالىسىن ئوسىرىپ، اۋىل شارۋاشلىقى ئوندىرىسپن ارىستروۋغا؛ جۇمىششالاردىڭ مۇددەسىن قامتاماسىز ەتۋگە؛ كوپەراتىپ قۇرۇغا؛ سىرتقى ساۋدانى دامىتۇغا؛ بۇقارانىڭ كىم - كەشەك ماسەلەسىن، تاماق ماسەلەسىن، تۇرار ئۇي ماسەلەسى، وتىن، كۈرىش، ماي، تۇز ماسەلەلەرىن، اۋرۇ - ناۋقاس دەنساۋلىق ساقناۋ ماسەلەسىن. نەكە ماسەلەسىن شەشۋگە ئىيىسىز. قىسقاسى، بۇقارانىڭ ئىس جۇزىدىڭ نۇرمىسى ماسەلەلەرىنىڭ بارى بىز نازار اۋدارۇغا ئىستى ماسەلەلەر بولپ تابىلادى. ەگەر بىز بۇل ماسەلەلەرگە نازار اۋدارساق، بۇل ماسەلەلەردى شەشەك، بۇقارانىڭ قاجەتتىن قاناعاتاندىرساق، وندا بىز، بۇقارا نۇرمىسىنىڭ ماغىز ئۇيىمداستىرۇشسىنا اينالامىز، بۇقارا بىزدىڭ

* بۇ - ماۋ زېدۇڭ جولداس 1934 - جىلى 1 - ايدا جاڭشى ولەكەسىنىڭ.

رىجىن قالامىدا شاقىرىلعان بۇكىل مەملەكەتتىڭ 2 - رەككى جۇمىس -

شى - دىحاندار قۇرۇلتاينىدا خاساعان فورىمىدىڭ سىر بولەگى.

ئوڭرەگىمىزگە شىن مانىدە توپتاسىپ، ئىزدە قىزۇ قولدايتىش بولادى. چولداستار، سوندا ئىزدە بۇقارانى ئۇندەپ، گىمىڭدىڭ سوعىغا قاتناستار ئۆلمە مۇمكىن بە؟ مۇمكىن، ابدەن مۇمكىن.

ئىزدە قىزمەتكەلەرمەن ارانىدا ھىنداي جايتەن بايقالپ كەلدى؛ ولار قىزىل ارمانى مولايتۇ، تاسمال دۇيلەرنى كۈپەيتۇ، جەر باجىسىن ئۇ، رايوم تارانۇ سىتەرمەن عانا شۇغىلداندى، ال باسقا سىتەردى شى، ولاردى ئۇزعا المادى، ولارمەن جۇمىسى دا بولمادى، ئىپتى باسقا سىتەردىڭ بارمەن جۇمىسى بولمادى، مىسالى، سىگەرگى ئىر كەزدە، تىڭجۇۋ قالالىق ئۇكىمەت قىزىل ارمانى مولايتۇ جانە تاسمال دۇيلەرنى جۇمىلدېرۇ سىمەن عانا اينالسىپ، بۇقارانىڭ تۇرمۇسى ماسەلەسىن ئىتەي دە ەلەپ-ەسكەرمەدى. تىڭجۇۋ قالاسىنداى بۇقارانىڭ تۇرمۇسىنداى ماسەلە-جاعاتىن وتىنىڭ چوققىسى، كاپىتالىستەردىڭ تۇزدى تىپى تاستاۋىنان ساتىپ الارلىق تۇزدىڭ بولماي وتىرغاندىمى، بۇقارانىڭ كەيپىرەۋىندە تۇرار ئۇيدىڭ چوققىسى، ول ارادا كۇرشتىڭ تاپشىلىقى ئارى قىمباتتىمى. مەن بۇلار-تىڭجۇۋ قالاسىنداى خالىق بۇقاراسىنىڭ ئىزدىڭ كۈمەكەسىپ شەشپ بەرۋىمىزدى ئىتە كۈنەپ وتىرغان ئىس جۇزىندىڭ ماسەلەلەرى. ئىراق قىڭجۇۋ قالالىق ئۇكىمەت بۇل ماسەلەلەردى ئىتەي دە تاللىلامادى. سونمەن، ول كەزدە تىڭجۇۋ قالالىق جۇمىشى دىحان وكىلدەرى كەڭەسى قايتا سايلانغاننان كەس، ئىرنەشە رەڭكى ئاجىلىستىڭ بارىندە تەك قىزىل ارمانى مولايتۇ جانە تاسمال دۇيلەرنى جۇمىلدېرۇ سىتەرى عانا تاللىلانپ، بۇقارا تۇرمۇسى مۇلدە ەسكەرۋىمىز قالدېرىلغاندىقتان، جۇزدەن استام وكىر كەس كەلە ماچىلىسكە قاتناستۇرما كۆڭلىدى بولمادى، ئماچى-

لىستى دە شاقىرۇغا بولماي قالدى. قىزىل ارمىيانى مولايتۇ، تاسمال
 دۈيلەرىن جۇملىدىرۇ جۇمىسى شى، مۇنىڭ دا ئاتىجەسى سونىڭ
 كەسىرىنەن تىم ماردىمىسىز بولدى. بۇل ئىبر قۇرلى جاعداي.
 جولداسىتار. ەكى ۇلكىلى اۋىل تۇرالى وزدەرىگىزگە بەرىلگەن
 كىستاپشانى، بالكىم، كورپ شىققان بولارسىزدار. ول ارادا احوال
 باسقاشا. جياڭشىيدىڭ چاڭگاڭ اۋىلىندا^①، فۇجياننىڭ سايشى
 اۋىلىندا^② قىزىل ارمىيا قانшалىقتى مولايعان دەسەڭىزى! چاڭگاڭ
 اۋىلىندا جاس حانە ورتا جاستاعى ەر-ايەلدەردەن 100 ادامنىڭ
 80 ى قىزىل ارمىياعا قاتناستى، سايشى اۋىلىندا 100 ادامنىڭ 88 ى
 قىزىل ارمىياعا قاتناستى. زايوم دا كوپ تاراتىلدى، بۇكىل چاڭگاڭ
 اۋىلىنداغى ئىبر مىڭ 500 ادامغا 4 مىڭ 500 كۇايچيانىدىق زايوم
 تاراتىلدى. باسقا قىزمەتتەردە دە اسا زور تابىستار بولدى. مۇنىڭ
 سەبەبى نە؟ مۇنى بىرنەشە مىسالدىڭ ئۆزى-اق ئۇسىندىرىپ
 بەرەدى: چاڭگاڭ اۋىلىندا ئىبر كەدەي دىحاننىڭ ئىبر جارم اۋىز
 ئۇيى ورتەنىپ كەتىپ ەدى، اۋىلدىق ۇكىمەت بۇقارانى جۇملىدىرىپ
 اقشا جىناپ، وعان كومەكتەستى. ئۇش ادام ازىق-تۇلىكىسىز قالغان
 ەدى، اۋىلدىق ۇكىمەت پەن كومەكتەسۇ ئۇيسى دەرەۋ كۇرىش جىناپ،
 ولارغا كومەكتەستى. بىلىتىر جازدا قۇاڭشىلىق اپاتى بولغان ەدى،
 اۋىلدىق ۇكىمەت 200 لىدەن استام قاشتىقتاعى گۇڭنۇە اۋدانىنان^③
 كۇرىش اكەلىپ بۇقارانى قۇتقاردى. سايشى اۋىلىندا دا بۇل تەكتەس
 قىزمەنەر توتەنشە جاقسى سىتەلدى. مۇنداي اۋىلدىق ۇكىمەنەر
 ناعىز ۇلكىلى اۋىلدىق ۇكىمەت بولپ تابىلادى. بۇلاردىڭ باششى
 ادسى تىڭخوۋ قالاسىنداغى گۇانلياۋجۈيىلىك باششىلىق ادسىنەر
 مۇلدە باسقاشا. ئىبر چاڭگاڭ اۋىلىنان، سايشى اۋىلىنان ئىبرەنۇسىز،

يىڭىوۋ فالاسىندا عىداي گۇانلىياۋ جۇيىشىل باسشىلارغا قارسى نۇرۇمىز كەرەك!

مەن قۇرىلتايغا مىنانى اسا نىقلاسىپەن ۇسىنامىن، ۇبىز بۇقارانىڭ تۇرمىس ماسەلەلەرىنى، جەر جانە ەگبەك ماسەلەلەرىنى، وتىن، كۇرىش، ماي، تۇز ماسەلەلەرىنى دەيىن مىقتاپ نازار اۋدارۇعا ۇتىسىپىز. ايلەلەر جۇرتشىلىعى جەر جىرتىپ، مانا باسۇدى ۇيرەنگىسى كەلدى، ولارعا ۇيرەتۈگە كىمدى جىبەرۋ كەرەك؟ بالالاردىڭ وقۇ وقىمىسى كەلدى، ولارعا ەدكتەپ اشلىپ بەرىلدى مە؟ قارىسداى اعاش كوپىر تىم كىشكەنە، جۇرگەن ادام قۇلاپ كەتۋى مۇمكىن، ونى جونىدەۋ كەرەك پە، جوق پا؟ كوپتەگەن ادامدار ۇارتۇرلى اۋرۇدان ازاپ تارتۇدا، ولاردى قالاي ەمدەۋ كەرەك؟ بۇقارا تۇر- مىسىنداى وسى ماسەلەلەردىڭ ۇبارىن دە ۇوز جۇمىسىمىزدىڭ كۇن تارتىپىنە ەنگىزۈگە ۇتىسىپىز. بۇل ماسەلەلەردى ئالاقىلاۋىمىز، بۇل ماسەلەلەر جونىندە شەشىم جاساۋىمىز، ونى انقارۇىمىز، اتقارىلۇ ۇمان- جاينى تەكسەرىپ وتىرۇىمىز كەرەك. قالىڭ بۇقارا وزدەرىنىڭ مۇددەلەرىنە ۇبىزدىڭ وكىلىدىك ەتۋىشلەر ەكەندىگىمىزدى، وزدەرى- مەن تىستاس ەكەندىگىمىزدى تۇسنەتىن بولسىن. وسى سىتەردى نەگىزگە الا وتىرىپ، ولار ۇبىز الما قويما نۇرىمىدان دا زور مىندەت- تەردى- گىمىڭدىڭ سوعىستىڭ مىندەتتەرىن تۇسنەتىن، گىمىڭدى قولدايتىن گىمىڭدى بۇكىل ەلىمىزدە ۇورسى الدىراتىن، ۇبىزدىڭ ساسى ۇبدەۋلەرىمىزدى قابىلداپ، گىمىڭنىڭ جەڭىسى ۇشىن اقىرما دەيىن كۇرمەستىن بولسىن. چاڭگاڭ اۋلىنىداى بۇقارا: «گۇڭچانداڭ، شىندا، جاقسى ەكەن، بارلىق سىتە ۇبىزدىڭ قامى- مىزدى ويلايدى»،- دەيدى. چاڭگاڭ اۋلىنىڭ ونەگەلى قىزمەت-

كەرلەرنىڭ، چاڭگاڭ ئاۋىلىنىڭ قۇرمەتنى قىزمەتكەرلەرنىڭ داڭى
 ارنا بەرسىن! ولار قالىڭ بۇقارانىڭ شىن جۇرەك، ادال نىيەن
 بىلدىرگەن سۈيسپەشلىكىگە بولەندى، ولاردىڭ سوعىغا جۇملىدۇرۇ
 جۈنىندەكى ئۇندەۋىن قالىڭ بۇقارا قولداپ - قۇتتادى. بۇقارانىڭ
 قولداپ - قۇتتاۋىنا بولەنگىلەرىڭىز كەلە مە؟ بۇقاراعا بار كۈشىن
 سوعى شەپىنە جۇمىلىقىلارڭىز كەلە مە؟ ەندەشە، بۇقارامەن بىرگە
 بولۇ، بۇقارانىڭ بەلسەندىلىكىن قوزغاۋ، بۇقارانىڭ مۇڭ - مۇقتىچىنا
 كۈڭىل بولۇ، شىن جۇرەك، ادال نىيەن بۇقارانىڭ قامىن جەۋ،
 بۇقارانىڭ ئۇندىرىسى جانە تۇرمىسى ماسەلەلەرنى، تۈز ماسەلەسىن،
 كۈرىش ماسەلەسىن، تۇرار ئۇي ماسەلەسىن، كىيىم - كەشەك ماسە -
 لەسىن، ايەلدەردىڭ بوسانۇ ماسەلەسىن، - بۇقارانىڭ بارلىق
 ماسەلەلەرنى شەشپ بەرۇ كەرەك. ئىز وىلايىستەسەك، قالىڭ
 بۇقارا ئېزدى ئىزىڭىز قولدايتىن، گىمىڭىدى وزدەرنىڭ جانىنداي
 كۈرەتىن، گىمىڭىدى وزدەرنىڭ شەكسىز داڭقىنى ئۇي دەپ قارايتىن
 بولادى. گومىنداڭ كەلىپ قىزىل رايونغا شابۇل جاسايتىن بولسا،
 قالىڭ بۇقارا باسنى ئېيىگە وتىرىپ، گومىنداڭغا قارسى شەشۋى
 شاپقاستار جۇرگىزەتىن بولادى. مۇدا كۇمان جوق؛ جاۋدىڭ
 ئېرىشى، ەكىشى، ئۇششى، ئورتىشى رەنكى «فورشاپ جويۇ»
 لارى، شىنىدا، ئېزدىڭ تاراپىمىزدان تالقاندالدى مەس پە؟

گومىنداڭ قازىر ئۆزىنىڭ قاماللىق ساياساتىن ئۆزگىزىپ،
 ئۆزىنىڭ تاسىپا قاپىرىشقتارنى قاۋىرت جاپاپ. مۇيى ئۆزىنىڭ
 قۇرىش قورغانى ەسەپتەپ وتىر. جولداسدار، بۇل شىمەن. او
 قۇرىش قورغان با؟ مۇلدە ولاي مەس! كوز جىبەرىڭىزدەرشى. ەشە
 مىڭ خىلدىن بەرى قەودال - پائىشالاردىڭ سالغان جامبىسى مەن

سارايلارى وسال ما ەدى؟ بۇقارا قوزعالپ ەدى، ئبارى ئىر - ىر لىپ قۇلاپ كەتتى. روسسىيا پاتشاسى دۇنيە جۇزىنىدەگى ەڭ جاۋىز بىلەۋىشلەردىڭ ئىرى ەدى؛ پىرولەتارىيات پەن دىيىاندار گىمىگى كوتەرىلگەن كەزدە بۇل پاتشا امان قالدى ما؟ جوى. قۇرىش قورعان شى؟ قۇلادى. جولداسار، ناعىز قۇرىش قورعان دەگەن نە؟ ول - بۇقارا، گىمىگىدى شىن جۇرەك، ادال نىيەنىپەن قولداپ وتىرعان مىليونداغان، 10 مىليونداغان بۇقارا. بۇل - ناعىز قۇرىش قورعان، ونى ەشقانداي كۇش بۇزا المايدى، بۇزۇى مۇلدە مۇمكىن ەمەس. فانگىمىڭ ئىزدى قاننانداي المايدى، ئىز فانگىمىگىدى تالقاندە. دايمىز، گىمىگىدىك ۇكىمەتتىك تەگرەگىنە مىليونداغان، 10 مىليون داغان بۇقارانى توپتاستىرىپ، گىمىگىدىك سوعىسىمىزدى ئورسى الدىراتىن بولساق، ئىز بارلىق فانگىمىگىدى جوىا الامىز، بۇكىل جۇڭگونى ئارتىپ الا الامىز.

ەكىنشى ماسەلە - جۇمىسى ئادىسى قۇرالى ماسەلە.

ئىز - گىمىگىدىك سوعىستىڭ باشىلارىمىز، ۇيىمداستىرۇش - لارىمىز، سونداي - اق ئىز بۇقارا تۇرمىسىنىڭ دا باشىلارىمىز جانە ۇيىمداستىرۇشلىرىمىز. گىمىگىدىك سوعىستى ۇيىمداستىرۇش، بۇقارا - نىڭ تۇرمىسى جاقسارتۇش - بۇل ئىزدىڭ ەكى ئىرى مىندەتىمىز. بۇل ارادا جۇمىسى ئادىسى ماسەلەسى ئىزدىڭ الدىمىزغا ەلەۋلى ماسەلە بولپ قويىلىپ وتىر. ئىز مىندەتتى العا قويۇمەن تىنباي، ونىڭ ۇستىنە مىندەتتى ورنىداۋدىڭ ئادىسى ماسەلەسى دە شەشۇگە ئىيىسىر. ئىزدىڭ مىندەتىمىز - وزەننەن ئوتۇ دەلىك، ئىراق كوپىر بولماسا نەمەسە قايتى بولماسا وزەننەن ئوتۇ مۇمكىن ەمەس. كوپىر نەمەسە قايتىق ماسەلەسى شەشلىمەسە، وزەننەن وتەمى دەۋ

بوس "سوز بولپ قالادى. "ادىس ماسەلەسى شەشلىمەسە، مىندەت تە بىتالدى ايتىلعان "سوز بولپ شىعادى. قىزىل ارىيائى مولايتۇدا باسلىققا نازار اۋدارىلماسا، قىزىل ارىيائى مولايتۇدىڭ ادىسنە "مان بەرىلمەسە، وندا قىزىل ارىيائى مولايتۇ مىڭ رەت ايتىلغان. مەن نائىجەدە، "بارىپىر، سىكە اسپايدى. باسقا جۇمىستاردىڭ، ايتالىق، "گىسىك جەردى تەكسەرۋ جۇمىسىنىڭ، نىقساندى قۇرىلىس جۇمىسىنىڭ، مادەنيەت، وقۇ-اعارتۇ جۇمىسىنىڭ، جاڭا رايوندار مەن شەكارا رايوندار جۇمىسىنىڭ بارىندە، "گەر مىندەتتى عانا العا قويىپ، ونى اتقارغان كەزدەگى جۇمىس ادىسنە نازار اۋدار-ماساق، گۇانلىياۋجۇيىلىك جۇمىس ادىسنە قارسى تۇرىپ، "س جۇزىندىك ناقتى جۇمىس "ادىسن قولدانباساق، بۇيرىقىشلىق جۇمىس "ادىسن لاقتىرىپ تاستاپ، سابىرلىقپەن يلاندىراتىن جۇمىس "ادىسن قولدانباساق، وندا "شقانداي مىندەتتى دە ورنى-داۋعا بولمايدى.

شىڭگو اۋدانىنداعى جولدىاسار قىزمەتتە ماڭداي الدى ۇلگى جاسادى، بۇلار ۇلگىلى قىزمەتكەرلەر دەپ ماداقتاۋىمىزعا تايىدى. سول سىقىلدى، شىمس-سولتۇستىك جياڭشىدەگى جولدىاسار دا تاماشا جاسامپازدىق كۆرسەتتى، ولار دا ۇلگىلى قىزمەتكەرلەر. شىڭگو اۋدانىنداعى جانە شىمس-سولتۇستىك جياڭشىدەگى جولدىاستاردى مىسالعا الاتىن بولساق، ولار بۇقارانىڭ تۇرمىسىن گىمىڭدىك سوعىس-پەن ۇشتاسىنىردى، ولار گىمىڭدىك جۇمىس "ادىسى ماسەلەسىن گىمىڭدىك جۇمىس مىندەتى ماسەلەسىمەن قاتار شەشتى، ولار بۇل جەرلەردە جۇمىستى تىڭىلىقتى سىتەپ وتىر، ولار ماسەلەلەردى مۇقيات شەشىپ وتىر، ولار گىمىڭ الدىندا ۇز جاۋاپكەرلىكتەرىس

شى مائىدە وتەپ وتىر، ولار — گىمىگىدىك سوعىستىك تاماشا
 ۋىمىداسىرۋىشلارى جانە باسشىلارى، سونداي — اق بۇقارا تۇرمىسى —
 نىڭ دا تاماشا ۋىمىداسىرۋىشلارى جانە باسشىلارى. باسقا جەرلەر —
 دەگى، مىسالى، فۇجيان ولكەسىنىڭ شاڭخاڭ، چاڭشىيىڭ، يۇڭدىڭ
 اۋداندارىنىڭ كەيىر جەرلەرىندەگى، وڭۇستىك جياڭشىدىڭ
 شىجياڭ سىقىلدى جەرلەرىندەگى، خۇنان — جياڭشى شەكارا رايونى —
 نىڭ چالىڭ، يۇڭشىن، جى — ان اۋداندارىنىڭ كەيىر جەرلەرىندەگى،
 خۇنان — خۇبىي — جياڭشى شەكارا رايونىنداعى ياڭشىن اۋدانىنىڭ
 كەيىر جەرلەرىندەگى جانە جياڭشى ولكەسىنىڭ باسقا دا كۆپتەگەن
 اۋداندارىنىڭ رايون — اۋىلدارىنداعى، ونىڭ ۇستىنە ئوتە قاراستى
 رۇيچىن اۋدانىنداعى، — وسى جەرلەردەگى جولداستاردىڭ بارى
 المباسارلىقپەن قىزمەت سىتەپ وتىر، بۇلار دا بىزدىڭ ماداقتاۋ —
 مىزغا ئاتىدى.

بىز باسشىلىق ەتىپ وتىرعان جەرلەردىڭ بارىندە كۆپتەگەن
 بەلسەلدى كادىرلار، بۇقارا اراسىنان شىققان جاقسى جولداستار بار
 ەكەندىكى كۇمانسىز. ول جولداستارغا مىناداي بىر جاۋاپكەرشلىك
 جۇكتەلۋدە، ياعنى ولار جۇمىسى بىز بولساق وتىرعان جەرلەرگە
 كۆمەكتەسۋگە، جۇمىسى سىتەۋگە بىز شەبەر بولا الماي وتىرعان
 جولداستاردىڭ جۇمىستى جاقسى سىتەۋلەرىنە كۆمەكتەسۋگە بىز
 بىز ۇلى گىمىگىدىك سوعىس جاعدايىندا تۇرمىز، بىز جاۋدىڭ
 كەڭ كۆلەمدى «قورشاپ جويۋ» مىن تالقانداۋعا، گىمىگىدى بۇكىل
 ەلىمىزدە بۇرىس الدىرۋعا بىز بىز. بۇكىل گىمىگىشلى قىزمەتكەر —
 لەرگە اسا رور جاۋاپكەرشلىك جۇكتەلىپ وتىر. قۇرلىتايدان كەيىن،
 بىز، سور جوق، ناقتى شارالاردى قولدانا وتىرىپ، قىزمەتىمىزدى

خاقسارنۇغا ئېسىپسز، ئالما كەتكەن جەرلەر وتان ئارى ئالما بىسۇغ،
ارنىغا قالغان جەرلەر ئالما كەتكەن جەرلەردى قۇپ جەتۈگە ئېسى
مىڭداغان چاڭگاڭ ئاۋىلىن، ونداغان شىڭگو ئاۋدانىن جارىغا شىعارۇ
كەرەك. مەنە مۇلار ئېزىدەك بەرىك جىندىسىمىز بولادى. ئېزىسى
جىندىگە ورىنىپ الاتىن بولساق، وندا ئېزىسى جىندىدەن انان
وتىرىپ، جاۋدىك «قورشاپ جويۇ» نىن قالغانداپ، جيانگە رلىكتىڭ
جانە گومىنداڭنىڭ بۇكىل ەلىمىزدەگى ئۈستەمدىگىس جويما الامىز.

ەسكەرتۈلەر

① چاڭگاڭ ئاۋىلى — جياڭشى ولەكىسىنىڭ شىڭگو ئاۋدانىدا
ئېزىل.

② سايشى ئاۋىلى — فۇجيان ولەكىسىنىڭ شاڭگاڭ ئاۋدانىدا
ئېزىل.

③ گۇڭلۇ ئاۋدانى — سول كەزدەگى جياڭشى قىزىل رايونىنىڭ
ئېزىل ئاۋدانى، ول جى — ان ئاۋدانىنىڭ شىسى - وكتۇستىگىندەگى دۇڭگۇ
جىڭىن ورتالىق ەتكەن. قىزىل ارىيا 3 - جۇنىنىڭ جۇنچاڭى جۇڭگۇلۇ
جولىداس 1931 - جىنى 10 - ايدا وسى جەردە قۇربان بولغان ەدى،
سوندىننار نۇل ئاۋدان وسى ەستە ساققاۋۇشۇن قۇرۇلۇپ، ونىڭ اتىدىن
اتالدى.

(4) 1933 - جىلى 7 - ايدا جياڭشىدىن ئۇشان ئاۋىسىدا اشلىغان
اسكەرى ماخلىستە جياڭ جەشى قىزىل رايونىنىڭ ايبالاسسا ياۋانلار
ساپ، ونى ەسىنىشى رەتكى «قورشاپ جويۇ» نىڭ جاڭا اسكەرى
سىلۇەسەر ەۋ جونسىدە قازار قابىلدادى. تۇڭجىيە قاراعاندا، 1934 - جىنى
1 - ايدىن سۇگسا دەپىن، جياڭشىدە جىنى 2 مىڭ 900 ياۋاناي جاسالدى.
كەيىن كەلە جايون شاپىنىشلارى جۇڭگودا 8 - ارىيادىن جانە جىڭ

4- ارەبەن سوعىغاندا، ولار دا جياڭ جيه شىمىڭ ۋىنىداي قاملىشىدىق
سىياسىي قولدايدى. ماۋ زىسۇڭ چولداستىڭ خالىقتىق سوعىس چوسى-
دە ئىي خالىۋەسىيە نەگىردەلىگەندە، مۇنداي فانگىمىگىدىك قامالىشىدىق
سىياسىتىي ئالغانداۋ جانە جەڭگىپ شىۋايدەن مۇمكىن، مۇنى ئارىيىي
فاكتىلەر تولۇق دالەلدەدى.

جاپون جيانگەرلىگىنە قارسى تۇرۇشنىڭ سىلۇەسى تۋرالى *

(1935 - جىلى 12 - ايدىڭ 27 - كۈنى)

قازىرگى ساياسي جاعدايدىڭ ەرەكشەلىگى

جولداستار! قازىرگى ساياسي جاعدايدا اسا زور وزگەرىستەر بولدى. وسى وزگەرگەن جاعدايعا نەگىزدەلىپ، پارتيامىز ۇزىنىڭ مىندەتتەرىن بەلگىلەدى.

قازىرگى جاعداي قانداي؟

قازىرگى جاعدايدىڭ نەگىزگى ەرەكشەلىگى — جاپون جاپانگەر-لىگىنىڭ جۇڭگونى ۇزىنىڭ وتارىنا اينالدىرماق بولپ وتىرعاندىعى. جۇرقا مالىم، 100 جىلعا جۇنق ۋاقتان بەرى جۇڭگو بىرنەشە جيانگەر مەملەكەتتىڭ ورتاق بىلەۋىندەگى جارتىلاي وتار مەملەكەت بولپ كەلەدى. جۇڭگو خالقىنىڭ جيانگەرلىككە قارسى كۈرەسىنە

خاھە جيانگەر مەملەكەتتەردىڭ ئوزاراسىنداعى كۇرەسكە بايلانستې ، جۇڭگو خارتىلاي تاۋەلسىزدىك ورنىدى ساقىتاپ كەلەدى . دۇبە جۇزىلىك ئېرىشى سوعىس جاپون جيانگەرلىگىنىڭ جۇڭگونى ئىر مەرەت جەكە يەمدەنپى الۇنما وراي تۇغىزىپ بەردى . ئىراي جۇڭگو خالتىنىڭ جاپون جيانگەرلىگىنە قارسى كۇرەسى ، سولداي - اق پاسقا جيانگەر مەملەكەتتەردىڭ ارالاسۋى سول كەزدەگى وتاندى ساۋدالاۋشىلاردىڭ اتامانى يۋان شىكاي^① قول قويغان ، جاپونىياعا باس ئېسىپ ، تىزە بۇگەنن 21 تارماقتى شارتى^② كۇشىنەن فال - دىرماي قوبمادى . 1922 - جىلى امېرىكا شاقىرغان 9 مەملەكەتنىڭ ۋاشىنگتون ئماجىلىسى شارت^③ جاساپ ، جۇڭگونى بىرنەشە جيانگەر مەملەكەت بىرگە بىيەيتىن جاعدايدى قايتادان قالپىسا كەلتىردى . ئىراق ارادا كوپ وتپەي - اق بۇل احوالدا تاعى دا وزگەرسى بولدى . 1931 - جىلى 9 - ايدىڭ 18 - كۇنگى وقىعا^④ جۇڭگونىڭ جاپون جيانگەرلىگىنىڭ وتارىنا اينالۋ كەزەڭنىڭ باستالۋى بولدى .

* بۇل — ماۋ زېدۇڭ جولداس سولۇستىك شائىيەگى ۋاياۋباۋ دەگەن جەردە پەرىيا نەلەندىلەرنىڭ ئماجىلىسىندە جاساغان بايئىداما . ماۋ زېدۇڭ جولداسنىڭ بۇل بايئىداماسى جۇڭگۇڭ جۇڭگالڭ خىتچىجۇ . يىنىڭ 1935 - جىلى 12 - ايدا ونكىزىلىگەن ۋاياۋباۋ ئماجىلىسىنەن كەپس جاسالغان بولاتىن . جىتچىجۇيدىڭ بۇل رەتكى ئماجىلىسى پارتىا ئىشە ئومىر ئۇرىپ وتىرغان ، جۇڭگونىڭ ۇلتىق ئۇرۇماراسىنىڭ جۇڭگو دۇمىشىلارمەن ، دىچاندارمەن نەلەسە وتىرىپ ، جاپون ئاسقىمىشىلارغا قارسى بۇرۇى مۇمكىن مەس دەپ مەسەئىس قانە كوردۇرئىسى سىسداغان . ۇلتىق مىرلىكسپ قۇرۇ سىلۋەسىن نەكىلە گەر تونەشە ماڭىزنى جۇڭياڭ ئماجىلىسى بولدى . ماۋ زېدۇڭ جولداس

جاپون جيانگەرلەرنىڭ شاپقنشىلىق جاساۋ كۈلەمىنىڭ ۋاقىشا دۇڭسىي ئورت ولكەمەن^⑥ عانا شەكتەلۇي، ادامداردا جاپون جيانگەرلەرنىڭ ەندىگارى ىلگەرلەي قويۇى ئاغايبىل كورسەدى دەگەن سەزىم ئۇدىدى. ال بۇگىنگى احوال باسقاىا بولپ وتىر، جاپون جياسگەرلەرى جۇگگونىڭ شكى بولەگىنە قاراي ىلگەرلەي بەرەتىندىكتەرىن، بۇكىل جۇگگونى باسپ الماشى بولپ وتىرعاندىقتارىن ايقىن كورسەتتى. قازىر جاپون جيانگەرلىگى بۇكىل جۇگگونى بىرنەشە جيانگەر مەملەكەتلىك تۇگەل ۇلەسى بار جارتىلاي وتارلىق كۇيدەن جاپونىا جەكە بەمدەندەتىن وتارلىق كۇيگە اينالدىر. ماقشى. جۇنوداعى شىمسى حببىي وقىعاسى^⑦ مەن ۋايىجاۋلىق كەلىسوز^⑧ وسى بەتالىستى ايقىن اڭعارتىپ، بۇكىل ەل حالقىنىڭ ومىرنە جاۋىپ ئوندىردى. مۇنداي احوال جۇگگونىڭ بارلىق تاپتارى مەن بارلىق ساناسى ئوتتارىنىڭ الدىنا «قالاي ەنۇ كەرەك» دەگەن مەسلە قويدى. قارىسى تۇرۇ كەرەك پە؟ الدە تىزە بۇگۇ

بول ارادا جۇگياڭلىق قارارنا نەگىزدەلە وتىرىپ، جاپون باسقۇنچىلارغا قارىسى تۇرۇ شارتى استىندا ۇلىتىق بۇرجۇازىامەن قايتان سىرىكساپ قۇرۇدلىق مۇكىسىدىگىن جانە ماڭىردىسىمىن ەدە ئوتسىرەدىرى، گۇڭچاندىلا مەن قىزىل ارەمىيانىڭ وسى بولىنىسايتىمى شەشۋشى ماڭىرى بار باسشىلىق رولىن باسا كورسەنسى، جوڭگو ئىمپىرىيىسىنىڭ ۇزاق ۋاقىتلىق كورسەتتى، وتكەندە يارتىا شەدە ورى ۋاقىت بولسا ئومىر سۇرگەن ئار ئورمىتى گۇاسىجۇيىنىڭ پەن گىمىگەگى ۇشقالاقتىق اۋرۇن پىيان قىلدى. بول مەكەۋى مەكشىسىنى گىمىگەگەگى سوعىس داۋىرىدە پارىيا مەن قىزىل ارەمىيانىڭ ۇرىسىرىدىكتەرىگە ۇشراۋىمىنىڭ نەگىزگى سەبەپنەرى ەدى. سوسىمەن

كەرەك پە؟ نەمەسە كى ارادا ئارى - ئسارى بولمىپ تۇرۇ كەرەك پە؟
 ەندى جۇڭگوداعى ئتۇرلى تاپتاردىڭ وسى ماسەلەگە قالاي
 جاۋاپ بەرەتىندىگىنە قاراپ كورەلىك.

جۇڭگو جۇمىسشىلارى مەن دىيىپاندارى قارسى تۇرۇدى ئالاپ
 ەتەدى. 1924 - جىلدىن 1927 - جىلعا دەينىڭى گىمىڭ، 1927 - جىل -
 دىن قازىرگە دەينىڭى جەر گىمىڭى، 1931 - جىلى 18 - سەلتابىر
 وقىعاسىنان بەرگى جاپون باسقىنشىلارنا قارسى تولقىن جۇڭگو
 جۇمىسشى تابى مەن دىيىپاندار تابى جۇڭگو گىمىڭىنىڭ ەڭ تاپەندى
 كۇشى ەكەندىگىن دالەلدەدى.

جۇڭگو ۇساق بۇرجۇازىياسى دا قارسى تۇرۇدى ئالاپ ەتەدى.
 وقۇشى جاستار مەن قالا ۇساق بۇرجۇازىياسى قازىردىڭ وزىندە - اق
 جاپون باسقىنشىلارنا قارسى كەڭ كۈلەمدى قوزعالسى ⑤ باستاپ
 وتىر ەمەس پە؟ جۇڭگونىڭ وسى ۇساق بۇرجۇازىيا قۇرامىنداىلارى
 1924 - جىلدىن 1927 - جىلعا دەينىڭى گىمىڭگە قانناسقان ەدى.

قابات، ماۋ زىدۇڭ جولىدىس پارتىيانى 1927 - جىلى چىن دۇشيۋ وڭشىل
 جىيۇيۇيىسنىڭ گىمىڭى جەڭلىككە ۇشراتقاندىكى سىندى ئارىيى
 ساباقى نازار اۋدارۇما شاقىردى، جىيەڭجىيەشنىڭ گىمىڭىدىك كۇش -
 ەردى، ئسوز جوق، بۇلىدىرۇگە بەت الاتىندىمەن اتاپ كورسەتتى،
 ئسويتىپ، پارتىيىمىزدىڭ كەينىڭى كەزدەگى جاڭا جاعدايدا سەرگەك
 نولۇ الۇس، جىيەڭجىيەشنىڭ ايتىپ ناۋىسقىسىز الدامشىلىعى مەن
 تولىپ جاتقان قارۋلى نۇتقىل شابۇلىلى جاعدايندا گىمىڭىدىك
 كۇشەردى شىعنىعا ۇشراتىپاۋىن قامتاماسىز ەتتى. دالڭ جۇڭيانڭ
 جىڭجىيۇيىنىڭ 1935 - جىلى 1 - ايدا گۇيجوۋ ولكەسىنىڭ رۇنيى
 قالاسىندا شاقىرىلغان كەڭەيتىلگەن ئماجىلىسى جۇڭيانڭنىڭ ماۋ زىدۇڭ

دېھاندار سەكىلدى ۋىلاردىڭ دا جيانگەرلىكىپەن مۇلدە ۋىتاسا
 المىتىن ۋىساق ۋىندىرستىك نىقتىسادى ۋىرنى بار. جيانگەرلەر جانە
 جۇڭگوداعى فانگىمىڭدىك كۆشتەر ۋىلارغا ۋىر زىيان كەلتىردى،
 ۋىلاردىڭ ارانىنداعى كوپ ادامدى جۇمىسىز قالۇ، كۆپزەلۇ نەمەسە
 جارتىلاي كۆپزەلۇ كۆپىنە تۇسىردى. ۋىتانى جويىلعان قۇلغا ايتىلاتىد-
 دىقتارىنا كۆزدەرى جەتىپ ۋىترعاندا، ەندى ۋىلاردىڭ قارىسى
 تۇرۇدان باسقا شىعار جولى جوق.

ال ماسەلە ۋىلتىنق بۇرجۇازيانىڭ، مايباندار تاپىنىڭ، دىچۇ
 تاپىنىڭ الدىدا قويىلعاندا، گومىنداڭنىڭ الدىدا قويىلعاندا، ۋىلار
 قايتىپ ۋىتر؟

ئىرى تۇخاۋلار، ئىرى لىەشىندەر، ئىرى جۇنغالار، ئىرى گۇاند-
 لىياۋلار مەن ئىرى مايباندار الدىدا قاشان بايلامغا كەلىپ بولغان.
 ۋىلار بۇرس: گىمىڭ (قانداي گىمىڭ بولسا دا) قالاي دا جيانگەر-
 لىكتەن جامان دەگەن ەدى، قازىر دە مولاى دەسىپ ۋىتر. ۋىلار

مولداس باستاعان سانغا باسقىلىق ۋىرقاتتى، بۇرىنقى «سول» شىل
 جىجۇچۇيىلىك باسقىلىق ۋىزگەرتتى. «بىراق ۋىل ماچىلىس قىزىل
 ارمانىڭ ۋىزاق ساپارى ۋىتىندە شاقىرىلعان ەدى، سوندىقتان تەك
 سول كەردەڭگى كەزەك كۆتىرمەيتتى اسكەرى ماسەلەلەر جوتىنىدە
 جانە جۇڭىاڭ شۇجىچۇ مەن جۇڭىياڭ گىمىڭدىك اسكەرى نەسەر
 ۋىسۇاجۇنىڭ ۋىمىدىق ماسەلەلەرى جوتىنىدە عانا قارار شىعارا
 لىدى. قىزىل ارمان ۋىزاق ساپار ارزىلى سولتۇستىك شانىڭىگە جەتكەن-
 نەن كەيىن عانا دالە جۇڭىياڭ ساياسى سىلۇد چاقتاعى ماسەلەلەردى
 جۇيەلى تۇردە تۇسىدىرۋە مۇمكىندىك الدى. ساياسى سىلۇد حافىعى
 مۇنداي ماسەلەلەرگە ماۋزىدۇڭ جولداسنىڭ ۋىسى بايانداماسدا
 مەيلىشە تولىق ئالداۋ جاسالدى.

ۋەتەندى ساۋدالاۋۇشلار لاگەرى بولۇپ ۋەسىدەستى، ۋەلەردىڭ الدىندا يالەندەيسىر ۋەتەنى جويىلغان قۇلغا اينالۋ-ايسالماۋ ماسەلەسى بۇرغان جوق، ۋەلەر ۇلتىق شەكارانى قايسرىپ قويدى، ۋەلەردىڭ مۇددەسى جيانگەرلىكتىڭ مۇددەسىنەن ايسرىلمايدى، ۋەلەردىڭ باس اتامانى - جياڭ جىەشى^⑤. ۋەتەندى ساۋدالاۋۇشلارنىڭ بۇل لاگەرى جۇڭگو خالىقنىڭ قاس جاۋى بولۇپ تابىلادى. مەگەر ۋەسى ئېرىتوپ ۋەتەندى ساۋدالاۋۇشلار بولماسا، جاپون جيانگەرلىكتىڭ ۋەسىنىشالىق دارەجەدە ەسىرىپ كەتۋى مۇمكىن مەسەدى. بۇلار - جيانگەرلىك-تىڭ يىتارىشلارى.

ۇلتىق بۇرجۇازىا ماسەلەسى - كۇردەلى ماسەلە. بۇل تاپ 1924 - جىلدىن 1927 - جىلغا دەينىڭى گمىيىگە قاناسقان، ال كەينى كەلە ۋەسى گمىيىنىڭ ۋەت - جالىنىنان زارەسى ۇشىپ، خالىقتىڭ جاۋى جاققا، ياعنى جياڭ جىەشى توبى جاققا ۇتىپ كەتتى. ماسەلە مىنادا، بۇگىسكى احوالدا ۇلتىق بۇرجۇازىادا ۋەگەرىس بولۇ مۇمكىندىكى بار ما؟ ئېز مۇنداي مۇمكىندىك بار دەپ ەسەپتەيمىز. مۇنىڭ سەبەبى، ۇلتىق بۇرجۇازىا دىجۇ تابىمەن، مايباندار تابىمەن ئېرى نارسە مەس، ۋەلەردىڭ اراسىندا پارىق بار. ۇلتىق بۇرجۇا-زىادا دىجۇ تابىنداغىداي فەودالدىق سىيات كوپ مەس، مايباندار تابىنداغىداي مايباندىق سىيات كوپ مەس. ۇلتىق بۇرجۇازانىڭ شىكى خاەنىدا شەتەل كاپىتالىسمەن جانە ئورەلىسمۇدە، خەرمەن فارم - فاسسى ئېرىشما كوپ ئېرى بولمى ادام بار، بۇلار - ۇلتىق بۇرجۇازانىڭ ۇڭ قاناتى، ئېز ۋەلەردىڭ ۋەگەرۇ مۇمكىندىكى خەنىدە قازىرشە مولىشەر جاساپ ۋەتەنمايمىز. قازىرشە ماسەلە ۋەسى ۋەتەن قارىم - قاناستارى جوق نەمەسە ۋەتەن قارىم - فاسسىارى

اىراق بولەگى تۋرالى بولپ وتىر. بىز: وتارلىققا ئۇسۇ حاۋپى
 ئوتىپ وتىرغان جاڭا جاعدايدا، ۇلتىق بۇرجۇازىيانىڭ وسى
 بولەگىنىڭ پوزىتسىيىسىدا وزگەرمىس بولۇى مۇمكىن دەپ سانايىمىز.
 بۇل وزگەرمىنىڭ ەردەكشەلىگى — ولاردىڭ سولقىلداقتىقى. ولار،
 بىر جاعىنان، جيانگەرلىكتى جەك كۆرەدى، ەندى بىر جاعىنان،
 گىمىنىڭ دايەكسىلىگىنەن قوزقادى. ولار وسى ەكى ارالىقتا اۋىتىقپ
 جۇرەدى. مۇنىڭ ۇزى 1924 — جىلدىن 1927 — جىلغا دەيىنگى گىمىنىڭ
 داۋىرىندە ولاردىڭ نە ۇشىن گىمىنگە قاناسقاننى، ال سول
 داۋىردىڭ سوڭى كەزىندە نە ۇشىن جياڭجيەشى جاققا ۇتىپ
 كەتكەننى تۇسىندىرەدى. قازىرگى مەزگىلدىڭ 1927 — جىلى جياڭ
 جيەشى گىمىنگە وپاسىزدىق جاساعان مەزگىلدەن ەندەي اپىرماش-
 ىمى بار؟ ول كەزدەگى جۇڭگو جارتىسلاي وتارەدى، ال قازىر
 وتارلىققا ەت الپ بارادى. 9 جىلدىن بەرى ۇلتىق بۇرجۇازىيا
 ۇزىنىڭ وفاقىناسىنان — جۇمىشى تابىسىنان بەزىپ، دىچۇ نابىمەن،
 مايساندار تاسىمەن دوس بولپ، نە مارقادام تاپتى؟ تۇك تە مارقادام
 تاپقان ۇق، تاپقاندارى تەك ۇلتىق ونەركاسىپ پەن ساۋدانىڭ
 كۇپرەۋ نەمەسە جارتىسلاي كۇپرەۋ ۇالىنە نۇسكەندىگى بولدى.
 وسىنداى احوالىدارعا بايلىنىستى، بىز ۇلتىق بۇرجۇازىيانىڭ
 پوزىتسىيىسىدا بۇگىنگى جاعدايدا وزگەرمىس بولۇ مۇمكىندىگى
 بار دەپ سەپنەيمىز. وزگەرمىنىڭ دارەجەسى قانداى بولادى؟
 ونىڭ ۇالىپى ەردەكشەلىگى — سولقىلداقتىق. اىراق كۆرەسىنىڭ
 ەلگىلى كەزەگىندە ولاردىڭ بىر بولەگىنىڭ (سول فانانىنىڭ)
 كۆرەسكە فاناسۇ مۇمكىندىگى بار. ال ەندى بىر بولەگىنىڭ
 سولقىلداقتىغان بەيتاراپ پوزىتسىيا ۇسناۋعا كوشۇ مۇمكىندىگى بار.

ساي ئىگكاي قاتارلى ادامدار باسشلىق مەكەن 19 - ارمايا ⑤ قايسى تاپشۇق مۇددەسىنە وكىلىدىك مەدى؟ ولار ۇلتىق بۇرخۇارباغا، ۇساق بۇرخۇازيانىڭ جوعارى قاتنامىنا، اۋىل - قىستاقناى باي دىيەنلدار مەن ۇساق دىچۇلارغا وكىلىدىك مەدى. ساي ئىگكايلا قىزىل ارمايەن ولەردەي سوعىپاپ پا ەدى؟ ۇىراق كەيسەن كەلە جاپون باسقىنشىلارنا جانە جياڭجىەشىگە قارسى تۇرۇ جونىندە قىزىل ارمايەن وداق نا قۇردى. ولار جياڭشى ولىكەسىندە قىزىل ارمايەن شابۇل جاسادى؛ ال شاڭخايغا كەلگەن سوڭ جاپون جيانە گەرلىگەن قارسى تۇردى؛ فۇجيان ولىكەسىنە كەلگەن سوڭ قىزىل ارمايەن سىمىرالاىپ، جياڭجىەشىگە وق اتتى. مەيلى ساي ئىگكاي - لاردىك بولاشاقتاى ۇسى قالاي بولسا سولاي بولسىن، مەيلى سول كەزدەكى فۇجيان خالىق ۇكىمەنى بۇرىنقى سارىنغا قانشالىقتى جارماسىپ الپ، بۇقارانى كۈرەسكە جۇمىلدىرماغان بولسىن، ۇىراق ولاردىك تەگىندە قىزىل ارمايەن باعىتتاغان وت كۇشىن بۇرىپ جاپون جيانەگەرلىكى مەن جياڭجىەشىگە باعىتتاغاندىن گىمىگە پايدالى ارەكەت دەمەي بولمايدى. بۇل - گومىنداڭ لاگەرىنىڭ بۇزىلغاندىى. 18 - سەنتاىر وقىماسنان كەينىكى جاعداي گومىنداڭ لاگەرىنەن ۇسىنداي ۇىر بولەك ادام ۇبولپ شىعارا المان ەكەن، ەندەشە، بۇگىنكى جاعداي نە ۇشىن گومىنداڭنىڭ بولشەكىستەنۇىن تۇدىرا الماسىن؟ پارقىامىز مىشندە مىناداي كوزقاراستا بولپ وتىر

عان ادامداردىكى دۇرىس ەمەس، ولار، بۇكىل دىچۇ تابى مەن بۇرخۇازيانىڭ لاگەرى بىرلىككە كەلگەن، بەرىك، ەشفانداي اخۋالدا دا وندا وزگەرىس تۇغىزۇ مۇمكىن ەمەس دەيدى. ولار بۇگىنكى اۋىر جاعدايدى تۇسىنەۋمەن عانا قويماي، ونىڭ ۇستىنە

تارىختى دا ۇمتىپ وتىر.

ەندى تارىختا ازىراق توقتالىپ وتەيىن. 1926 - جىلى جاھە 1927 - جىلى گىمىگىدىك ارىيا ۋحانغا قاراي بىلگەرىلەگەندە، تىپىنى شاپۇل جاساپ ۋحانغا، حىنانغا جەتكەن كەزدە تاڭ شىگى مەن فىڭ يۇيشياڭنىڭ ⑩ گىمىگە قاتناسۇ ۇسى بولدى. فىڭ يۇيشياڭ 1933 - جىلى چاھاردا گۇڭچانداگەن ۇبر مەزەت ىستەستىك جاساپ، جاپون باسقىنشىلارنا قارسى وداقتاس ارىيا قۇرغان ەدى.

تاعى ۇبر ايقىن مىسال، كەزىندە 19 - ارىيامەن بىرىگىپ جياڭشى ولكەسىندەگى قىزىل ارىياغا شاپۇل جاساعان 26 - ارىيا 1931 - جىلى 12 - ايدا نىڭدۇ كوتەرىلىسىن ⑪ جاساپ، قىزىل ارىياغا اينالىپ كەتكەن ەمەس پە ەدى؟ نىڭدۇ كوتەرىلىسىنىڭ باسشىلارى جاۋ بوشىڭ، دۇڭ جىنتاڭ جانە باسقار قاپاندى گىمىگىشىل جولداسنار بولپ شىقتى.

ماجاناشنىڭ دۇڭبى ۇش ولكەدە جاپون باسقىنشىلارنا قارسى جۇرگىزگەن ارەكەتى ⑫ دە يىلەپ - توسنەۋىشلەر لاگەرىنىدەگى بولشەكتەنۇ بولپ تابىلادى.

وسى مىسالداردىڭ ۇبارى مىنانى ايقىن كۆرسەتەدى: جاپونىيا بومبىسىنىڭ ۇدۇمپۇ بۇكىل ەلدى شارپىپ وتىرغان كەزدە، كۇرەس ۇزىنىڭ ادەنەگى قالىپن وزگەرتىپ، ەكىپىدى بەتالىسىپەن كەنەت العا بىلگەرىلەگەن كەزدە جاۋ لاگەرىنىدە بۇزىلىس بولادى.

جولداسنار، ەندى ۇبىز ماسەلەنىڭ ەكىنشى جاعىا كۆشەلىك. ەگەر بىرەۋ جۇڭگو ۇلتىتىق بۇرجۇازىياسىنىڭ ساياسىي جاھە ئىقتىسادىي ھاقنارداعى السىزدىكى سىندى ۇتۇيىندى كۆرسەتۋ ارقىلى ۇبىزدىڭ كوزقاراسىمىزغا قارسى تۇرىپ، جۇڭگو ۇلتىتىق تۇرۇرپىسى

ھاڭا جاسدايدا تۇرغانمەن دە، يوزىتسىياسىن وزگەرتۈ مۇمكىندىكى
 حوق دەپ مەسپەتەيتىن بولسا، بۇل دۇرسى پا؟ مەنىڭشە، بۇل دا
 دۇرسى مەس. ەگەر پوزىتسىياسىن وزگەرتە الماۋسىڭ سەبەبى
 ۇلتىق بۇرجۇازيانىڭ السىزدىكى بولسې وتىرسا، وندا 1924-جىدان
 1927-جىلعا دەيىن ول نە ۇشىن ۇزىنىڭ ادەنتەگى قالپىن وزگەرنە
 تى، سولقىلداقنىققا سالىنىپ قانا قويماي، ۇتىپتى گىمىڭگە قانداستى؟
 ۇلتىق بۇرجۇاريانىڭ السىزدىكى ۇزىنىڭ انا فۇرساىسار الا
 كەلگەن ەسكى اۋرۇى مەي، كەيىن كەلە جابىسقار جاڭا اۋرۇم
 ەكەن؟ ول بۇگىن عانا ۇلسىز بولسې، ول كەزدە ۇلسىز مەس پە
 ەكەن؟ جارتىلاي وتار ەلدەردىڭ ساياسىي مەن نقتىسادىنىڭ باستى
 مەركشەلىكتەرىنىڭ ۇسى ۇلتىق بۇرجۇازيانىڭ السىزدىكى بولسې
 تابىلادى. ۇدال وسلاي بولغاندىقتان، جيانگەرلەردىڭ ولاردى
 باسنىۋعا باتىلى بارىپ وتىر، ال مۇنىڭ ۇزى ولاردىڭ جيانگەر-
 لەردى جەك كورۇ مەركشەلىگىن بەلىگىلەگەن. سونداي-اق ۇدال
 وسلاي بولغاندىقتان، جيانگەرلەر، دىخۇ تابى مەن مايدىدار تابى
 ۇمورىى كەلگەندە بەلىگىلى پارانى شىرعا مەتە وتىرىپ، ولاردى
 وپ-وڭاي وزدەرسە تارتىپ اكەتەدى، ال، بۇل دا ولاردىڭ
 گىمىڭگە دايەكسىزدىگىن بەلىگىلەگەن، ارىنە، ۇبىز مۇنى بەكەرگە
 شىعارماۋىمىز ىلاي تۇرسىن، ۇتىپتى بۇكىلدەي مويىندايمىز. ۇسراق
 نۇگىڭى احوالدا ولاردىڭ دىخۇ تابىن جانە مايباندار تاسمان
 ەشقانداي پارفى جوق دەۋگە قالاي دا بولمايدى.

سويىدىغان ۇبىز مىنانى باسا كورسەتەمىز: گومىنداڭ لاگەرىندە
 ۇلىق دىدارسى قاتتى اسقىنغان كەزدە بۇزىلىس بولادى. بۇل
 بۇزىلىس ۇلىق بۇرجۇازيانىڭ سولقىلداقتىغان بەنەلەسىپ وىر،

جاپون باسقۇشچىلارنى قارسى تۇرۇدا بىر مەزەت انى شىققان فىڭ يۇبىياڭ، ساي ئىگىگاي، ماچاشان قاتارلىق ادامداردان بەينەلەنپ وتىر. مۇنداي احوال، نەگىزىنەن العاندا، فانگمىڭگە ئېمىسىز، گىمىڭگە ئېمىدى. جۇڭگو ساياسىيىنىڭ جانە ئىقتىسادىنىڭ بىر كەلكى بولماۋى، سونداي-اق وسىدان تۇعان گىمىڭ دامۇنىنىڭ بىر كەلكى بولماۋى بۇل بۇزىلىشتىڭ مۇمكىندىگىن ارتتىرا تۇستى.

جولداستار! بۇل ماسەلەنىڭ ئۇنامدى جاعى تۇزالى ايتىلىپ بولدى. ەندى ونىڭ ئۇنامسىز جاعىنا، ياعنى ۇلتىق بۇرجۇازيانىڭ كەيىر ەلەمەنتىلەرنىڭ كۆپ رەتتەردە بۇقارانى الداعىش كەلتەندەدىكى ماسەلەسىنە توقتالىپ وتەيىن. نەلىكتەن بۇلاي؟ ويتكەنى ۇلتىق بۇرجۇازيانىڭ اراسىندا خالىقنىڭ گىمىڭ ئىسىن شىن مانىندە فولدايتىن ادامداردان ئىس، بىر مەزگىل گىمىڭشىل نەمەسە جارتىلاي گىمىڭشىل بەينەسىندە كۆرىنە الاتىن بىرسىپىرا ادام بار، سوندىق-تان ولار بۇقارانى الدايتىن تولىمدىلىقتى دا ازىرلەپ، وزدەرىنىڭ دايەكسىزدىگىن جانە ايلانكەرلىك جالمان بەينەسىن بۇقارا وڭاي تۇسىنە المايتىن ەتەدى. مۇنىڭ ئوزى گۇڭچانداڭنىڭ ئوز وداق-تاسىن سىنداۋ، جالمان گىمىڭدى اشكەرەلەۋ، باسشىلىق ۇققا قول جەتكىزۋ جاۋاپكەرلىشىگىن ارتتىرا تۇسەدى. ەگەر بىز ۇلتىق بۇرجۇازيانىڭ كۇشتى سىلكىنىس بارىسىندا اۋىتقۇ جانە گىمىڭگە قاناسۇ مۇمكىندىگىن مويىندامايتىن بولساق، مۇنىڭ ئوزى پارتىيىمىزدىڭ باسشىلىق ۇققا قول جەتكىزۋ مىندەتىن كۇشىنەن قالدۇرەدىق، كەمىندە جەڭىلدەتكەندىك بولار ەدى. ويتكەنى ەگەر ۇانسۇ بۇرجۇاريا دىجىۋلار مەن مايباندارغا ۇقساپ، وتاندى ساۋدالاۋشىلاردىڭ چىركەمىشتى بەينەسىمەن ورتاقا شىقسا، وندا باسشىلىق ۇقىمى

قول جەتكىزۈ مىندە تىن كۈشەن قالدېرۇغا، كەمىندە جەڭلىدە نۇڭگە تۇرا كەلەر ەدى.

جۇڭگوداعى دىچۇلار مەن بۇرچۇازيانىڭ كۈشتى سىلكىنىس بارسىنداعى كۈيىنە تۇتاس قالدۇ جاساعان كەزدە، مىنا ئېر جاقتى دا، ياعنى دىچۇ تابى مەن مايپاندار تابى لاگەرنىڭ ۇزى تولق بىرلىككە كەلمەگەندىگىن دە كۈرسەتۇ قاچەت. مۇنى جارتىلاي وتارلىق جاعداي، اتاپ ايتقاندا، كۈپتەگەن جيانگەرلەردىڭ جۇڭگوغا ئالاسۇ جاعدايى تۇدىرعان. كۈرەمىن جاپون جيانگەرلىگىنە باعتتالغان كەزدە، امەرىكانىڭ، ئىتېتى انگليانىڭ پىتارشىلارى ۇز قوجايندارنىڭ زەكىرۋىنىڭ ۇزىلىسىز نەمەسە ۇرىلدى بولۇنا قاراي، جاپون جيانگەرلەرمەن جانە ولاردىڭ پىتارشىلارىمەن جاسىرمىن كۈرەسۇگە، ئىتېتى اشىق كۈرەسۇگە دەيسىن بارۇى مۇمكىن. مۇنداي ئىت قالاستارى بۇرمىن كۈپ بولغان، ئېزىنى سوزەتىپ وتىرمايمىز. بۇگىن تەك جياڭجىەشى تاراپىنان قاماققا النىغان گومىنداڭ جىڭكسى خۇ حانمىنىڭ^⑭ دە ئېزىلغا قويغان جاپون باسقىنىشلارنى قارسى تۇرىپ، وتاندى قۇتقارۇدىڭ التى تارماقتى گاڭيىڭى سىندى خۇجاقتا^⑮ جۇبردا قول قويغاندىمى تۇرالى عانا ايتامىز. خۇ حانمىن سۇيەنگەن گۇاڭدۇڭ- گۇاڭشى ئوبستداعى جۇنغلار^⑯ دا «قولدىان كەتكەن جەرلەردى قايتارىپ الۇ» جانە «جاپون باسقىنىشلارنى قارسى تۇرۇ مەن باندىلاردى جويۇ»^⑰ بىردەي مان بەرۇ» (جياڭجىەشىنىڭ «اۋەلى باندىلاردى جويۇ، ونان سۇڭ جاپون باسقىنىشلارنى قارسى تۇرۇ») دەگەن الدامىشلىق ۇران استىندا جياڭجىەشىگە قاراما- قارسى بولدى. قاراڭىزدارشى، عاجاپ مەمس پىد؟ تۇك تە عاجاپ مەمس، بۇل تەك توبەت پەن كۇشك، توق ئىت

پەن اش ئىت ارالارىنداعى توتەنشە قىزىق تالاس، ۇلكەن دە مەس، كىشى دە مەس ساڭلاۋ، جانغا باتىپ مازالاي بەرەنس قايشلىق. بىراق بۇل تالاس، بۇل ساڭلاۋ، بۇل قايشلىق گىمىڭشىل حالققا پايدالى. بىز جاۋ لاگەرىندەگى بارلىق تالاستى، ساڭلاۋدى، قايشلىقتى نۇگەلىمەن توپاپ، قازىرگى باستى جاۋغا قارسى تۇرۇ ۇشىن پايدالانۇمىز كەرەك.

وسى تاپتىق قارىم - قاتناس ماسەلەلەرىن جىناقىتاپ ايتقاندا، سىلاي بولىپ شىعادى: جاپون جيانگەرلىگىنىڭ جۇڭگونىڭ شىكى بولەگىنە باسىپ كىرۋى سىندى تۇپكىلىكتى وزگەرمىس نەگىزىندە جۇڭگوداعى تاپتار اراسىنداعى قارىم - قاتناس وزگەردى، ۇلتىق گىمىڭ لاگەرىنىڭ كۇشى ۇلعايدى، ۇلتىق فانگىمىڭ لاگەرىنىڭ كۇشى السىرەدى.

ەندى جۇڭگونىڭ ۇلتىق گىمىڭ لاگەرىندەگى جاعدايعا توقتالىپ وتەلىك.

ەڭ اۋەلى، قىزىل ارمانىڭ جاعدايعا توقتالايق. جولداسىتار، سىزدەرگە ۇالىم، بىر جارىم جىلعا جۇنق ۋاقىستان بەرى، جۇڭگونىڭ نەگىزگى كۇش قىزىل ارمانىنىڭ ۇش بولەگى جىندىلىك ۇلكەن حوتكەلۇمەن بولىپ كەلەدى. بىلىس 8 - ايدا رىن بىشى جولداس ⑩ ۋارلىلار باستاعان 6 - جۇنتۇان حى لۇڭ جولداس نۇرەن جەرگە قاراي حوتكەلە باستاعاننان كەيىن. اق ⑪، 10 - ايدا بىز حوتكەلە باستادىق ⑫. بىيل 3 - ايدا قىزىل ارمانىڭ سىچۇان - شاشى شەكارا رايونىنداعى بولەگى دە جوتكەلە باستادى ⑬. قىزىل ارمانىڭ بۇل ۇش بولەگى نۇرتى جىندىلەرىن تاستاپ، جاڭا رايوندارعا حوتكە - لىپ باردى. بۇل ۇلكەن جوتكەلۇ بايىرى رايونداردى پارتىزاندىق

رايوندارغا اينالدىردى. چوتكەلۈ بارسىندا قىزىل ارماننىڭ ۋىزى دە رور دارەجەدە السىرەدى. ەگەر ۋىزى قۇتاس جاعايدىنىڭ وسى ۋىزى جاعىس السى قارايتىن بولساق، جاۋ ۋاقتىق، ۋىشارا جەڭسىكە جەتتى، ۋىزى ۋاقتىق، ۋىشارا جەڭسىكە ۋىشارادىق. بۇلاي دەۋ دۇرسى پا؟ مەنىڭشە، دۇرسى، ويتكەنى بۇل — فاكىت. ۋىشارا بىرەۋلەر (مسالى، جاك گوناۋ^②): جۇڭياڭ قىزى ارمانىسى^③ جەڭلىدى، — دەيدى. بۇل ۋىزى دۇرسى پا؟ دۇرسى مەس. ويتكەنى بۇل فاكىت مەس. ماركسىلىدەر ماسەلەگە قاراعاندا، ۋىشارالىقتى كورۋەن مانا نىباي، قۇتاس قۇلغانى دا كورۋ كەرەك. قۇدقت جاتقان باقا: «اسپاننىڭ كەڭدىكى قۇدقتىڭ اۋزىنداى — اق»، — دەيدى ەكەن. بۇل دۇرسى مەس، ويتكەنى اسپاننىڭ كەڭدىكى قۇدقتىڭ اۋزىنداى مانا مەس قوي. ەگەر ول: «اسپاننىڭ بەلگىلى ۋىزى بولەگىنىڭ كەڭدىكى قۇدقتىڭ اۋزىنداى — اق»، — دەيتىن بولسا، بۇل دۇرسى بولار ەدى، ويتكەنى بۇل فاكىتگە ۋىلەسىمدى كەلەدى، ۋىزى بىلاي دەيمىز، قىزىل ارمان ۋىزى جاعىندىن (بۇرىنقى جىندىلەرىن سافتاۋ جاعىنان) السى ايتقاندا، جەڭلىكە ۋىشارادى، ەندى ۋىزى جاعىنان (ۋىزى ساپار جوسپارىن ورنىداۋ جاعىنان) السى ايتقاندا، جەڭسىپ شىقتى. جاۋ ۋىزى جاعىنان (ارمانىزدىڭ بۇرىنقى جىندىلەرىن باسىپ الۋ جاعىنان) السى ايتقاندا، جەڭسىپ شىقتى. ەندى ۋىزى جاعىنان («قورشاپ جويۋ»، «قۇلالاپ جۇرپ جويۋ» جوسپارىن جۇزەگە اسىرۋ جاعىنان) السى ايتقاندا، جەڭلىدى. وسىلاي دەۋ مانا ۋىلەسىمدى بولادى، ويتكەنى ۋىزى ۋىزى ساپاردى ورنىدادىق.

ۋىزى ساپار تۋرالى ۋىزى بولعاندا، ونىڭ نەندەي مانگىزى بار؟

دەگەن سۇراق قويىلۇۋى مۇمكىن. بىز بىلاي دەيمىز، ۇراق ساپار تارىختا ئېرىشى رەت بولدى، ۇزاق ساپار جازناما بولدى، ۇراق ساپار ۇگىت دۇيى بولدى، ۇزاق ساپار تۇقىم سەبەتتىن ماشىنا بولدى. جەر مەن كوك جازالاننان بەرى، سوناۋ المىساققان بەرى، تارىختا بىزدىكىندەي ۇزاق ساپار بولغان با ەدى؟ 12 اي ۋاقىت شىندە، كۈنىنە ونداغان ايرىپلان اسپاننان بارلاۋ جۇرگىزىپ جانە بومىلاپ تۇرغان، جەردە 100 مىڭداغان فالىك اسكەر قورشاشقا العان، وكشە- لەي قۇلالان، توسقاۋىل جاساغان، جول بويى ايتىپ تاۋىسقىسىز چاپا- ماشاقتار مەن قاتەرلى كەدەرگىلەر بولغان جاعدايدا، بىز ۱۰ ار ادامنىڭ ەكى اياغن سىكە سالىپ، 20 مىڭ ليدەن استام ۇزاق جول ۇجۇرۇپ، 11 ولكەنى شىرلاي باسىپ وتتىك، ايتىگىزدارشى، تارىختا بىزدىكىندەي ۇزاق ساپار بولغان با ەدى؟ بولماغان، ەشقا- شان دا بولماغان. ۇزاق ساپار ۱۰ ارى جازناما بولدى. ول قىزىل ارمىيانىڭ قاھارمان، ارداگەر ارمىيا ەكەندىگىن، جيانگەرلەردىڭ جانە ولاردىڭ يتارشىلارى جياڭجىەشى سىياسىلاردىڭ تۇككە دە جاراماينىندىمىس بۇكىل جەر جۇزىنە ايگىلەدى. ۇزاق ساپار جيانگەر- لەر مەن جياڭجىەشنىڭ قورشاشۇنىڭ، وكشەلەي قۇلالاۋنىڭ جانە توسقاۋىلىنىڭ كۇيرەگەندىگىن ايگىلەدى. ۇزاق ساپار ۱۰ ارى ۇگىت دۇيى بولدى. ول 11 ولكەنىڭ 200 مىليون شاماسىداغى حالقىغا قىزىر ارمىيانىڭ جولى عانا ولاردى ازات دەتتىن جول ەكەندىگىن جازىلادى. وسى ساپار بولماغان بولسا سونشاما فالىك بۇقارا دۇنيەدە قىرىل ارمىيا بار ەكەندىگى سىندى ۇلكەن ەسى وسشا- لىق تەز تۇسىنە الار ما ەدى؟ ۇراق ساپار ۱۰ ارى تۇقىم سەبەتتىن ماشىنا بولدى. ول 11 ولكەگە قىرۋار تۇقىم سەپتى، بۇل تۇقىم

كۆكتەپ كەلەدى، جاپىراق جايىپ كەلەدى، گۈل اشپ كەلەدى،
 ئۇيس تاستاپ كەلەدى، بولاشاقتا "ۋىم بەرەدى. قورنىپ ايتقاندا،
 ۇراق ساپار "بىزدىڭ جەڭسىكە جەتۋىمىزىن، جاۋدىڭ جەڭسىكە
 ۇشراۋىمەن اياقتالدى. ۇزاق ساپاردى جەڭسىكە جەتكىزگەن كىم؟
 گۈڭچاڭداڭ. گۈڭچاڭداڭ بولماغان بولسا، مۇنداي ۇزاق ساپاردى
 وپما الۇ مۇمكىن بولماس ەدى. جۇڭگو گۈڭچاڭداڭى، ونىڭ باشى
 وركانى، ونىڭ كادىرلارى، ونىڭ مۇشەلەرى ەشقانداي جاپا-ماش-
 قاتتان قورنىقپايدى. كىمدە-كىم "بىزدىڭ گىمىڭدىڭ سوعىسقا باس-
 شلىق ەتۋ قابىلەتىمىزدەن "شۇبالانسا، ول جىجۇيچۇيىدىڭ باپاعىن
 باتادى. ۇزاق ساپار اياقتالسىمەن-اق جاڭا جاعداي تۋا باستادى.
 جىلوجىن شايقاسىندا جۇڭياڭ قىزىل ارمىياسى شىيى قىزىل ارمىيا
 بولسىمەن تۇسقاندىق نىستماق جاساپ، وتاندى ساۋدالاۋشى
 جياڭ جىيەشنىڭ شانشى-گانسۇ شەكارا رايونىنا باغىتتاغان «قور-
 شاپ جويۇ» نىڭ تاس-تالقان ەتتى، بۇل داڭ جۇڭياڭنىڭ بۇكىل
 مەمەكەتتىك گىمىڭ دابىنىڭ شىيىيە ورناتۇ مىندەتى ۇشۇن
 بىرگە تاس قالاۋ مۇراسىمى بولدى.

نەگىزگى كۇش قىزىل ارمىيانىڭ جاعدايى وسىندا، ال وڭتۇشنىڭ
 ولكەلەردەگى پارتىزاندىق سوعىس قالاى بولپ وتىر؟ وڭتۇشنىڭ
 پارتىزاندىق سوعىس كەيىبىر ساتىزدىكتەرگە ۇشىرادى، "بىراق
 حويىلىپ كەتكەن جوق. ونىڭ "بىرسىپراسى قالپنا كەلۋدە، "وسىپ-
 جەتلىۋدە جانە دامۇدا".

گومىنداڭ بىلەپ-توستەپ وتىرغان رايونداردا، جۇمىشىلاردىڭ
 كۈرەسى زاۋوت شىتەن زاۋوت سىرتىنا قاراي، نقتىساي كۈرەستەن
 ساباسى كۈرەسكە قاراي دامۇدا. جۇمىشى تابىنىڭ جاپون باسقۇن-
 دىرىنىڭ كۈرەستەن

شىلارغا قارسى جانە وتاندى ساۋدالاۋىشلارغا قارسى قاھارماندىق كۈرەسى قۇمىرت ازىرلەنىپ جاتىر، نىكايمىنا قاراغاندا، نۇرق مەتە تۈسەتىن گەزەلىسى مەس.

دېھانداردىڭ كۈرەسى توقتاپ كۈرگەن مەس. سىرتقى اپانتىڭ، شىكى اۋىرتپالنىقتىڭ، ونىڭ ۇستىنە جاراتىلىستىق اپانتىڭ تۇرالاتۇي سالدارىنان، دېھاندار پارتىزاندىق سوعىستى، خالىق كۈتەرلىسىن، اشارىشلىققا قارسى كۈتەرلىستى، ت.ب. فورماداعى كۈرەستەردى كەڭ كۈلەمدە قوزغاپ وتىردى. دۇڭبىيداعى جانە شىمىس جىسپىداعى جاپون باسقىنىشلارغا قارسى پارتىزاندىق سوعىسى ⑤ جاپون جىيانە-گەرلىگىنىڭ شاۋېلىغا جاۋاپ بەرۋەدە.

وقۇشلار قوزغالىسى بارىتشا دامىدى، بولاشاقتا، ۇسوز جوق، ونان ۇارى دامى تۈسەدى. ۇىراق وقۇشلار قوزغالىسى جۇمىسشە-لاردىڭ، دېھانداردىڭ جانە اسكەرلەردىڭ كۈرەسىمەن ۇشتاسقاندا عانا بايانلىدى بولا الادى، وتاندى ساۋدالاۋىشلاردىڭ اسكەرىي خالەت بۇيرىمىن، ساقشىلاردىڭ، تىڭشىلاردىڭ، مەكتەپتەردەگى سوتقارلاردىڭ، فاشىستەردىڭ ۇبۇلدىرۋىن جانە قىرغىنداۋ ساياساتىن تالقانداي الادى.

ۇلتىق بۇرجۇازيانىڭ، اۋىل-قىستاقئارداعى باي دېھانداردىڭ جانە ۇساق دىيىجۇلاردىڭ سولقىلداقتىسى، سونداي-اق جاپون باسقىنىشلارغا قارسى كۈرەسكە قاتناسۇ مۇمكىندىكى تۈرالى جوعارىدا ايتىلدى.

از ۇلتتار، اسىرەسە شىكى موڭغۇلداغى موڭغۇل ۇلتى، جاپون جىيانەگەرلىگىنىڭ تىكەلەي جاۋىپ توندىرۋىمەن كۈرەسكە اتتانۇدا. بولاشاقتا بۇل كۈرەس خۇايبىي خالىقنىڭ كۈرەسىمەن جانە قىزىل

ارمىيانىڭ شىبىيداعى ارەكەتمەن توغساتىن بولادى.
 وسىنىڭ بارى گىمىڭ اۋقىمى ئىشئارالىق سىپاتتان بۇكىل
 مەملەكەتنىڭ سىپاتقا كۆشكەندىگىن، بىر كەلكىسىزدىك كۆيدەن
 بىر تە - بىر تە بەلگىلى بىر كەلكىلىك كۆيگە كۆشكەندىگىن ايقىن
 كۆرسەتەدى، قازىرگى كەز - ۋالى وزگەرمىس قارساڭى. پارتىيانىڭ
 مىندەتى قىزىل ارمىيانىڭ ارەكەتمىن بۇكىل ەلدەگى جۇمىششاردىڭ،
 دىحانداردىڭ، وفۇشلاردىڭ، ۇساق بۇرجۇازيانىڭ، ۇلتتىق بۇرجۇا -
 زياننىڭ ئىس - ارەكەتتەرمىەن توغىستىرا وتىرىپ، بىرلىككە كەلگەن
 ۇلتتىق - گىمىڭدىك ساپقا اينالدىرۇ بولپ تابىلادى.

ۇلتتىق بىرلىكساپ

فانگىمىڭ جاق پەن گىمىڭ جاقنىڭ جاعدايىن بايقاعانىنان
 كەيىن، بىز پارتىيانىڭ سىلۋەلىك مىندەتىن وڭاي تۇسىندىرە الامىز،
 پارتىيانىڭ نەگىزگى سىلۋەلىك مىندەتى نە؟ بۇل باسقا مەس،
 كەڭ ۇلتتىق - گىمىڭدىك بىرلىكساپ قۇرۇ بولپ تابىلادى.
 گىمىڭنىڭ جاعدايى وزگەرگەن كەزدە، گىمىڭنىڭ سىلۋەسى دە،
 گىمىڭنىڭ باشلىق ئاسىلى دە موعان ساي وزگەرتىلۋگە ئىيس،
 جاپون جيانگەرلىگىنىڭ جانە وفاندى ساۋدالاۋشى ساتقىنداردىڭ
 مىندەتى - جۇڭگونى وتارعا اينالدىرۇ؛ بىزدىڭ مىندەتىمىز -
 جۇڭگونى تاۋەلىسىز، ەرىكتى جانە ليگىتۋى تۇتاس مەملەكەتكە
 اينالدىرۇ.

جۇڭگونىڭ تاۋەلىسىزدىكى مەن ەرىكتىلىگىن جۇزەگە اسىرۇ - ۇلى
 مىندەت. بۇل ۇشىن شەتەل جيانگەرلىگىنە جانە ۇز ەلىمىزدەگى

فانگمىگىدىك كۈشتەرگە قارسى سوعىس جۇرگىزۋ فاجەت بولادى. جاپون جياڭگەرلىكى جاۋىزدىقپەن بامىا كوكتەپ كىرۋگە بەل بابلايدى. ەل شىندەگى تۇخاۋ- لىە شىندە تاپىنىڭ جانە ماياپاندار تاپىنىڭ فانگمىگىدىك كۈشتەرى قازىر خالىقتىڭ گمىگىدىك كۈشتەرىنەن ەلى دە باسىم بولپ وتىر. جاپون جيانگەرلىگىن جانە جۇڭگوداعى فانگمىگىدىك كۈشتەردى جويۇ ۇىر- ەكى كۈنىنىڭ شىندە ورنىدالاتىن ۇسى ەمەس، ۇزاق ۋاقىت جۇمساۋعا ازىرلە- نۈگە تۇرا كەلەدى؛ ازىن- اۋلاق كۈشپەن ورنىدالا قوياتىن ۇسى ەمەس، جويىقن كۈش توپتاۋعا تۇرا كەلەدى. جۇڭگوداعى جانە دۇنيە جۇزىندەگى فانگمىگىدىك كۈشتەر بۇرىنعىسىنان اناغۇرلىم السىرەدى، جۇڭگوداعى جانە دۇنيە جۇزىندەگى گمىگىدىك كۈشتەر بۇرىنعىسىنان اناغۇرلىم ارتتى. بۇل- دۇرىس مولشەر، بۇل- ۇىر- جاقىتاعى مولشەر. ۇىراق، سونىمەن قابات، ۇىز مىنانى دا ايتۇعا ۇىسىپىز، قازىر جۇڭگوداعى جانە دۇنيە جۇزىندەگى فانگمىگىدىك كۈشتەر ەلى دە بولسا گمىگىدىك كۈشتەردەن ۋاقىتشا زور بولپ وتىر. بۇل دا دۇرىس مولشەر، بۇل- تاغى ۇىر جاقىتاعى مولشەر. جۇڭگونىڭ ساياسي، ئقتىسادى دامۇنىنىڭ ۇىر كەلىكى بولماۋسان گمىگىڭ دامۇنىنىڭ ۇىر كەلىكى بولماۋى تۇعان. گمىگىڭ قاشان دا بول- سىن فانگمىگىدىك كۈشتەر السىزدە ۋ جەرلەردە الدىمەن باستالادى، الدىمەن دامىدى، الدىمەن جەڭسىكە جەتەدى؛ ال فانگمىگىدىك كۈشتەر مەسىم جەرلەردە گمىگىڭ باستالا قويمايدى نەمەسە دامۇى نىم باياۋ بولادى. مۇنىڭ ۇزى جۇڭگو گمىگىڭى وتكەن ۇزاق ۋاقىت شىندە تاپ بولغان جاعداي. بولاشاقتا، كەيىر كەزەڭدەردە، گمىگىڭنىڭ جالپى جاعدايى اناغۇرلىم دامىتىنىدىمىن، ۇىراق ۇىر

كەلكىسىزدىك كۇيىنىڭ بولپ ۋىتراتىدىن شامالاۋغا بولادى.
 بىر كەلكىسىزدىك كۇيىدى نەگىزگى جاققان بىر كەلكىلىك كۇيىگە
 اينالدىرۇ ۋىتىن ۋزاق ۋاقتىنى باستان كەشۋىگە، قىرۋار كۈش
 جۇمساۋغا، پارتىيانىڭ سىلۋەلىك لۇشىيانىنىڭ دۇرىستىغا سۈيەنۋىگە
 تۇرا كەلەدى. ەگەر سوۋەت وداعى گۇڭچانداڭى باسشىلىق ەتكەن
 گىمىڭدىك سوعىس ③ چىلدا اياقتالدى دەلىسەن بولسا، وندا
 جۇڭگو گۇڭچانداڭى باسشىلىق ەتكەن گىمىڭدىك سوعىسقا ەتكەندە
 ۋزاق ۋاقت جۇمسالدى، ال شىكى-سرتقى فانگىمىڭدىك كۈشتەردى
 بىر جولاتا، جەرىنە جەتە قۇرتۇ ۋىتىن بىز تاغى دا ئىيىستى
 ۋاقت جۇمساۋغا ازىرلەنۋىمىز قاجەت، ەتكەندەگى سىياقتى شامادان
 تىس ۇشقالاتىق ئىستەۋ جارامايدى. سونىمەن قابات تاماشا گىمىڭ-
 دىك سىلۋەنى العا قويۇغا تۇرا كەلەدى، ەتكەندەگى سىياقتى
 ئىس تار شەگىبەردە اينالسىوقتا بۇرۇپ، ۇلكەن ئىس ئىستەۋ
 مۇمكىن ەمەس. بۇل جۇڭگونىڭ ئىستەرىن تەك سىلىمىرلىقپەن عانا
 ئىستەۋگە تۇرا كەلەدى دەگەن سوز ەمەس، جۇڭگونىڭ ئىستەرىن
 ەكىندىلىكپەن ئىستەۋ كەرەك، ەمەلەكەتنىڭ جويىلۇ حاۋپى بىزدە
 بىر مىنۇتتا بوساڭسۇدىك بولۇنما جول بەرمەيدى. بۇدان بىلاي
 گىمىڭنىڭ دامۇ قارقىنى دا، سوز حوق، بۇرىنمىسان الدەقابدا تەز
 بولادى، ەيتكەنى جۇڭگونىڭ جانە دۇنيە جۇزىنىڭ جاعدايى سوعىس
 پەن گىمىڭنىڭ جاڭا داۋىرىمە ەنگەلى تۇر. ەسىلاي بولغانىنىڭ
 وزىندە دە جۇڭگونىڭ گىمىڭدىك سوعىسى ۇزاققا سوزىلاتى سوعىس
 بولادى، جىانگەرلىكتىڭ كۈشى جانە گىمىڭ دامۇنىڭ بىر كەلكى
 بولماۋى ونىڭ وسىندا ۇزاققا سوزىلاتىدىن بەلگىلەگەن. بىز
 بىلاي دەيمىز، جاعدايدىڭ ەركەشەلىگى—ۇلتىق گىمىڭدە جاڭا

دولەۋەتنىڭ تۇعاندىمى، جۇڭگونىڭ بۈگۈنكى مەملەكەتتىكى جاڭا، زور گىمىنىڭ فارساڭنىدا تۇرغاندىمى، بۇل — قازىرگى گىمىنىڭ جاعدايدى. نىڭ ەرەكشەلىگى. بۇل — فاكت، بۇل — بىر جاقتاعى فاكت. ەندى بىز تاغى دا بىلاي دەيمىز، جاپانگەرلىك ئالى دە بولسا مەم كۈش، گىمىنىڭ كۈشتەردىڭ بىر كەلكسىزدىك كۈيى — ەلەۋلى ولقىلىق، جاۋدى جويۇ ئۇشىن ۇزاققا سوزىلاتىن سوعىس جۇرگىزۋگە ازىرلەنۋ كەرەك، بۇل — قازىرگى گىمىنىڭ جاعداينىڭ تاغى بىر ەرەكشەلىگى. بۇل دا فاكت، بۇل — تاغى بىر جاقتاعى فاكت. وسى ەكى تۈرلى ەرەكشەلىك، وسى ەكى تۈرلى فاكت قاتارىنان كەلىپ بىزدى تاريەلەيدى، بىزدەن جاعدايعا ۇيلەسۋدى، سىلۋەنى وزگەر- تۋدى، قوسىنداردى جوتكەپ بۇرىپ، ۇرىس جۇرگىزۋ تاسىلدەرىن وزگەرتۋدى تالاپ ەتەدى. قازىرگى جاعداي بىزدەن گۋانمىنجۋيە- لىكتى بىرلىقپەن لاقتىرىپ تاستاۋدى، كەڭ بىرلىكساپ قولدانۋدى، ماۋشيانجۋيىلىكتەن ساققانۋدى تالاپ ەتەدى. شەشۋشى سوعىس جۇرگىزۋ ورايى كەلمەي تۇرىپ، شەشۋشى سوعىس جۇرگىزۋەتنى كۈش بولماي تۇرىپ اۋسارلىقپەن شەشۋشى سوعىس جۇرگىزۋگە بولمايدى.

بۇل ارادا گۋانمىنجۋيىلىك پەن ماۋشيانجۋيىلىكتىڭ قارىم- قانئاسسا توقتالمايمىز، ماۋشيانجۋيىلىكتىڭ بولاشاقناغى جالىپى جاعدايدىڭ دامۋى بارىسىندا تۋدىرۋى مۇمكىن بولغان حاۋپىنە دە توقتالمايمىز، بۇعان الداعى جەردە توقتالساق تا كەشكەن بولماي- مىز. بۇل ارادا تەك بىرلىكساپتىق سىلۋە مەن گۋانمىنجۋيىلىك سىلۋەنىڭ بىر- بىرىنە قاراما- قارسى ەكى تۈرلى سىلۋە ەكەندى- گىنە عانا توقتالامىز.

ئىبرى مول كۇش جىيىپ، جاۋدى قورشاۋغا المىپ جوۋدى كوز-
دەيدى.

ەندى ئىبرى جەكە-دارا كۇشكە عانا سۇيەنمىپ، كۇشتى جاۋغا
قارسى يەكەمسىز سوعىس جۇرگىزىپ بولادى.

ئىبرى بىلەي دەيدى، ەگەر جاپون جيانگەزلىگىنىڭ جۇڭگونى
وتارغا اينالدىرۇ ارەكەتىنىڭ جۇڭگوداعى گىمىنىڭ شەپ پەن
فانگىمىنىڭ شەپتى وركەرقە الاتىندى جەنكىلىكتى مولشەرلەنبەسە،
وندا كەڭ ۇلتىق-گىمىنىڭ بىرلىكسەپ ۇيىمداستىرۇدىڭ مۇمكىن-
دىگىن جەنكىلىكتى مولشەرلەۋگە بولمايدى. ەگەر جاپونىياداعى
فانگىمىنىڭ كۇشتەردىڭ، جۇڭگوداعى فانگىمىنىڭ كۇشتەردىڭ
جانە جۇڭگوداعى گىمىنىڭ كۇشتەردىڭ-وسى جاقىناردىڭ كۇش-
تىلىگى مەن السىزدىكى جەنكىلىكتى مولشەرلەنبەسە، وندا كەڭ
ۇلتىق-گىمىنىڭ بىرلىكسەپ ۇيىمداستىرۇدىڭ قاجەتتىلىگىن
جەنكىلىكتى مولشەرلەۋگە بولمايدى؛ باتىل شارالار قولدانۇ ارقىلى
گۋاڭشىنچۋيىدى تالقانداۋغا بولمايدى؛ بىرلىكسەپ سىندى قارۇ
ارقىلى مىلىداعان بۇقارانى جانە مۇمكىندىكى بار بارلىق گىمىنىڭ
دوس ارمانى ۇيىمداستىرا، توپتاستىرا وتىرىپ، جاپون جيانگەزلىگى
جانە ونىڭ جۇڭگوداعى ىتارشلارى بولپ وتىرعان وتاندى ساۋ-
دالاۋشلار سىندى ەڭ نەگىزكى نساناغا شابۇل جاساپ الما باسۋعا
بولمايدى؛ ءورمىزدىڭ سىلۋەلىك قارۋىمىز ارقىلى قازىرگى ەڭ
نەگىزكى نساناغا وق اتا المايتىن بولامىز، قايتا نسانانى كوبەيتىپ
الامىزدا، اتقان وعىمىز نەگىزگى جاۋغا دارىماي، ەكىشى ورنىدا
تۇراتىن جاۋلارغا، قىمىتى وداقتاستارىمىزعا دارىتىن بولادى. بۇل
جاۋدى ايرا الماۋ جانە وق-دارىنى مىراپ ەتۋ دەپ اتالادى.

بۇلاي ەكەندە جاۋدى تار، وقشاۋ جىندىگە قۇپ تىمۇ مۇمكىن بولمايدى. بۇلاي ەكەندە جاۋ لاگەرىندەگى *ماجىۋرى جۇرگەن ادامداردى، بۇرىن جاۋ بولسا دا بۇگىن دوس بولۇى مۇمكىن بولغان ادامداردى جاۋ لاگەرىنەن جانە جاۋ شەپسەنەن *وزىمىز جافقا تارتۇ مۇمكىن بولمايدى. بۇلاي ەتۇ *س جۇزىندە جاۋا كۈمەكتەسكەندىك بولادى دا، گىمىگىدى نوقىراتادى، وقشاۋ قالىدىرادى، تارايتادى، باسەگەندەدى، *تىپتى جەگىلۇ جولىنا تۇسەردى.

ەندى *بىرى بىلاي دەيدى، بۇل سىنداردىك *بارى دۇرس ەمەس. گىمىگىك كۇشتەرى تاپ- تازا بولۇ كەرەك، گىمىگىنىڭ جولى *تۇپ- *تۇزۇ بولۇ كەرەك. قاسىەتتى كىتاپتا جازىلغان نارسە غەن دۇرس. ۇلتىق بۇرجۇازىيا تۇگەلدەي، ماڭگى فائىگىگىشىل بولسۇپ قالا بەرەدى. باي دىيىپىندارغا *بىر قادام دا چول بەرۇگە بولمايدى. سارى *تۇستى جۇمىشىلار ۇسىمدارىنا كەلسەك، ولارمەن جان اپاماي كۇرەسۇدەن باسقا چول جوق. ەگەر ساي ئىككايمەن قول السۇغا تۇرا كەلسە، وندا قول السقان *ساتىك ۇزىندە- اق ونى فائىگىگىشىلىك دەپ سىباپ الۇ كەرەك. ەت جەمەيتىن مىسقى بولا ما، گىمىگىگە قارسى شىقپايتىن جۇنغا بولا ما؟ زىيالىلاردىك گىمىگىشىلىدىكى *ۇش- اق كۇنىدىك، ولاردى قابىلداۋ حاۋىپتى. دەمەك، قۇرتىندى مىناۋ: گۇانمىنجۇيى- بىردەن- *بىر فاباۋ، بىرسىكاپ- جىيۇجىۋىلىك سىلۋە.

چولدا سار، بىرلىكساپتىك داۋلىي مەن گۇانمىنجۇيىدىك داۋلىي- سىك، تەگى، قايسىسى دۇرس؟ ماركسىزىم- لەنىنىزىم، تەگى، فاسسىن قۇپنايدى؟ مەن بىلاي دەپ باقىل جاۋاپ بەرەمس: بىرلىك- ساپتى قۇپنايدى، گۇانمىنجۇيىگە قارسى تۇرادى. ادامدار اراسىندا

ئۇش خاسار بالالار دا بار، ئۇش جاسار بالانىڭ دا بىرقىسىرۇ داۋىلى دۇرس يولادى، بىراق ولارعا الەمدەگى جانە مەملەكەتتەگى ۇلكەن سىنەردى باسقارتۇعا يولمايدى، ويتكەنى ولار الەمنىڭ جانە مەملەكەتنىڭ داۋىلىلەرنىن الى تۇسنبەيسدى. ماركسىزم - لەينىنىزم گمىڭدىك قاتارداعى بالالىق اۋرۇعا قارسى تۇرادى. گۋانمىنجۋيىلىك سىلۇدە قاسارسىپ تۇرعان ادامداردىڭ قۇتتايتەنى - بالالىق اۋرۇ. گمىڭنىڭ جولى، دۇنيەدەگى بارلىق زاتلاردىڭ ارەكەتتەنۋ جولى سياقتى، قاشان دا تۈپ - تۈزۈ بولمايدى، بۇراڭ بولادى. دۇنيەدەگى بارلىق زاتلاردىڭ وزگەرۋى مۇمكىن بولاقنى سياقتى، گمىڭدىك شەپ پەن فانگمىڭدىك شەپتىڭ دە وزگەرۋى مۇمكىن. جاپون جيانگەرلىگىنىڭ بۇكىل جۇڭگونى ۇز وتارىنا اينالدىرۇعا بەل بايلاھاندى، سونداي - اق جۇڭگو گمىڭنىڭ قازىرگى كۈشىندە الى دە ەلەۋلى السىزدىك بولپ وتىرعان. دىعى، - وسى نەگىزگى ەكى فاكتى پارتىيانىڭ جاڭا سىلۇەسىنىڭ، ياعنى كەڭ بىرلىكسايتىڭ شىعار جەرى بولپ تابىلادى. مىليونداغان بۇقارانى ۇيىمداستىرىپ، ايسىندى گمىڭدىك ارمانى اتانسقا كەلتىرۋ - بۇگىنگى گمىڭنىڭ فانگمىڭگە شابۋىل جاساۋى ۇشىن قاجەتتى. وسىنداي كۈش بولعاندا ھانا جاپون جيانگەرلىگىن ھانە وتاندى ساۋدالاۋشى ساتقىنداردى قۇلاتۇعا بولادى، بۇل - جالپىعا ايان اقيقات. سوندىقتان، بىرلىكسايتىق سىلۇە عانا ماركىستىك - لەينىدىك سىلۇە بولپ تابىلادى. ال گۋانمىنجۋيىلىك سىلۇە وقشاۋ قالدىراتىن سىلۇە بولپ تابىلادى. «بالىقتى تەرەڭگە، تورعايدى توعايعا قۇيىتى» دەگەندەي، گۋانمىنجۋيى «مىليونداغان بۇقارا مەن «ايسىندى گمىڭدىك ارمانى»نى جاۋ جاققا قۇپ جىبەرەدى، جاۋدار

المىس الۋمەن عانا تىنادى. گۋانمىنجۇيى، مۇس جۇرىندە، جاپون جيانگەرلىگىنىڭ جانە وتاندى ساۋدالاۋشى ساتقىنداردىڭ ادال مالايى. گۋانمىنجۇيىدىڭ «تاپ-تازا» جانە «تۇپ-تۇزۇ» دەلىمى. تىندەرى ماركىسىزم - لەنىنىزم اۋىزعا قاعاتىن، ال جاپون جيانگەرلىگى مادداقتايتىن نارسەلەر بولپ تابىلادى. بىزگە، مۇس جوق، گۋانمىنجۇيى كەرەك مەس، بىزگە جاپون جيانگەرلىگىنە جانە وتاندى ساۋدالاۋشى ساتقىندارعا اجال توندىرەتىن ۇلتتىق - كىمىڭدىڭ بىرلىكساپ كەرەك.

حالىق رەسپۇبلىكاسى ⑤

«بىزدىڭ بۇرىنقى ۇكىمەتىمىز جۇمىشى، دىحان جانە قالا ۇساق بۇرجۇازياسى وداغىندىق ۇكىمەت دەلىمەتىن بولسا، وندا قازىردەن باستاپ ول جۇمىشىلاردى، دىحانلاردى جانە قالا ۇساق بۇرجۇازياسىن قامتۇدان سىرت، باسقا ئاپتاردىڭ اراسىنداعى ۇلتتىق كىمىڭگە قاناسۇدى قالايتىن بارلىق ەلەمەنتىلەردى دە قامتىتىن ۇكىمەت بولپ وزگەرتىلۋگە تىسى.

قازىرگى كەزدە بۇل ۇكىمەتتىڭ نەگىزگى مىندەتى — جاپون جيانگەرلىگىنىڭ جۇڭگونى جۇتقۇنا قارسى تۇرۇ. بۇل ۇكىمەتتىڭ قۇرامىنىڭ كۈلەم جاعىنان كەڭ بولاننى سونشالىق، وعان ۇلىنى كىمىڭگە عانا نىستالى، ال جەر كىمىڭگە نىتاسىز بولپ وتىرعان ادامداردىڭ قاتناسۇنا بولادى، تىبەتى ەۋروپاداعى، امەرىكاداعى جيانگەرلەرمەن بايلانسى بار، ەۋروپاداعى، امەرىكاداعى جيانگەرلەرگە فارى تۇرا المايتىن، دەگەنمەن جاپون جيانگەرلىگىنە جانە

ونىڭ يىنارشلارنى قارسى تۇرا الاتىن ادامداردىڭ دا، تەك وزدەرى
فالاسا بولغانى، قاتناشۇنى بولادى. سوندىقتان، بۇل ۈكىمەتنىڭ
گاڭلىكى جاپون جيانگەرلىگىنە جانە ونىڭ يىنارشلارنى قارسى تۇرۇ
سىندى مەگىرگى مىندەتكە ۈيلەشۈدى پىرىنسىپ تۇى جانە وسىعان
نەگىزدەلە وتىرىپ، بىزدىڭ بۇرىنقى ساياساقتارىمىزغا لايىقتى
وزگەرىستەر ەنگىزىلۈى قاجەت.

قازىرگى كەزدە گىمىڭ چاقتىڭ مەكشەلىگى — شىنقىقان گۇڭ.
چانداڭنىڭ بولپ وتىرعاندىقى، سونداي-اق، شىنقىقان قىزىل
ارمىيانىڭ بولپ وتىرعاندىقى. بۇل — توتەنشە ماڭىزدى ئىس.
ەگەر قازىرگى كەزدە شىنقىقان گۇڭچانداڭ مەن قىزىل ارمىيا بولماسا،
وندا اسا زور قىيىنشىلىق تۇلىمان بولار ەدى. نەلىكتەن؟ وىتكەنى
جۇڭگودا وتاندى ساۋدالاۋشى ساتقىندار ەداۋىر كوپ بولپ وتىر،
سونمەن بىرگە ولاردىڭ كۇشى بار، ولار، ئوز جوق، الۋان تۇرلى
ايلا-شارىلار تاۋىپ وسى بىرلىكسايىتى بۇزۇعا، قوقانلوقى جاساۋ،
شىرعالاپ وزىنە تارتۇ قاسىلدەرى ارقىلى اراعا بىرتكى سالۇعا،
وزدەرىنە قاراغاندا شاعىن، وتاندى ساۋدالاۋشىلاردان بولىنىپ،
بىزبەن بىرلەسە وتىرىپ جاپون باسقىنشىلارمەن سوعىشۋدى قالايتىن
كۇشتەرگە اسكەر كۇشمەن قاتتى قىسم جاساپ، بۇلاردى جەكە-جەكە
تالغانداۋعا ۇرىنادى. ەگەر جاپون باسقىنشىلارنى قارسى ۈكىمەت
پەن جاپون باسقىنشىلارنى قارسى ارمىيادا گۇڭچانداڭ جانە قىزىل
ارمىيا سىدى ماڭىزدى يىنسۇ بولماغان بولسا، مۇنداي جاعدايدان
اۋلاق بولۇ قىيتىعا سوعادى. 1927-جىلى گىمىڭنىڭ ەگىلىسكە
ۇشراۋىنىڭ باستى سەبەبى گۇڭچانداڭ شىندە جىخۇيخۇيىلىك
لۇشاسىلىق ورىن العاندىقى، ئوز قاتارىمىزدى (جۇمىشى) دىعان

قورعالىسىن جانە گۇڭچانداڭ باشلىغىنىداغى ارمانىنى) ۇلعاينۇعا سىرسيپاي، نەك ۇاقىسىق وداقاسقا—گومىنداڭغا عانا يەك سۇيدىلگەندىگى بولدى. وسىنىڭ سالدارىنان جيانگەرلەردىڭ بۇيرىمى بويىشا ولاردىڭ يتارشىلارى تۇجاۋ—ليەشىندەر تابى مەن مايباندار تابى تۇس—تۇستان قولدارىن سوزىپ اۋەلى جياڭجىەشىنى، وفان سوك ۋاڭجىڭۋيىدى وردەرى چاققا تارتىپ الپ، گىمىڭدى جەڭەلمىسكە ۇشراتتى. ول كەزدە گىمىڭدىك بىرلىكساپتا نەگىزگى تىرەك بولمايدى، قۇدىرەتتى، گىمىڭدىك قارۋلى كۇش بولمايدى، جان—جاقتان بۇلىكتەر تۇىپ تۇردى، سوندىقتان گۇڭچانداڭنىڭ جالغىز ۇزى سوعىس جۇرگىزۋىسە تۇرا كەلدى، ول جيانگەرلىكتىڭ جانە جۇڭگوداعى فانگىمىڭنىڭ جەكە—جەكە تالقانداۋ سىلۋەسىن تەجەۋگە دارمەنىسىز بولدى. ول كەزدە حىلۇڭ مەن يەئىڭنىڭ اسكەرى بولسى بولعانىمەن، بىراق ول ساياسي جاقتان بەرىك اسكەرى بولمەس ەدى، پارتىدادا وعان باشلىق ەتە بىلمەدى، بۇل اسكەرى بولمەس اقىرى جەڭىلدى. مۇنىڭ ۇزى گىمىڭنىڭ ۇيتقى كۇشتەرىنىڭ تاپشى بولۋى گىمىڭدى جەڭىلىسكە ۇشراتتىنەدىمى سىندى فاندى ساباق بولسىپ تابىلادى. بۇگىن بۇل سىستە وزگەرىس تۇدى، قازىردىڭ وزىنىدە قۇدىرەتتى گۇڭچانداڭ مەن قۇدىرەتتى قىزىل ارمىيا بار، ونىڭ ۇستىنە قىزىل ارمىيانىڭ گىنجۈيە—مىلەرى بار. گۇڭچانداڭ مەن قىزىل ارمىيا قازىركى كەردە جاپون باسقىنشىلارغا قارسى ۇلتتىق بىرلىكساپتى ياستاپ ورتاعا قويۋشى بولپ قانا قويماي، سونمەن بىرگە بولاشاقتاعى جاپون باسقىشىلارغا قارسى ۇكىمەت پەن جاپون باسقىنشىلارغا قارسى ارمىيادا، سوز حوق، قۇدىرەتتى تىرەك بولادى، سونمەن جاپون جيانگەر.

لەرىنىڭ جانە جياڭ جىيەشىنىڭ جاپون باسقۇنشىلارنى قارسى ۇلتىق بىرلىكساپقا قولدانىپ وتىرعان ءبۇلىدىرۇ ساياسانى ماڭ سوڭى ماقساتىا جەتە المايدى. كۇمان جوق، جاپون جيانگەرلەرى مەن جياڭ جىيەشى قوقانلىقى جاساۋ، شىرعالاپ وزىنە تارىۋ تاسىلدەرىن جان - جاقىلى قولدانادى، ءبىز قاتتى ساق بولۇمىز كەرەك.

البەتتە، جاپون باسقۇنشىلارنى قارسى ۇلتىق بىرلىكساپتىڭ كەڭ قاتارىنداعى *اربىر ءبولمىنىڭ گۇڭچانداڭ مەن قىزىل ارىياداي بەرىك بولۇن *بىز ءۇمت ەتە المايمىز. ولاردىڭ ارەكەتى بارد. سىندا، كەيىر بۇزىق ەلەمەنتتەر جاۋدىڭ ئىقالىنا ۇشراۋ سالىدارىنان بىرلىكساپتان شىىپ كەتۋ ىستەرى بولپ تۇرادى. ءبىراق ءبىز بۇلار - دىڭ شىىپ كەتۋىنەن قورنىقايىمىز. كەيىر بۇزىق ادامدار جاۋدىڭ ئىقالىنا ۇشراپ شىىپ كەتسە، ال كەيىر جاقسى ادامدار ءبىزدىڭ ئىقلىمىز ارىقلى كىرىپ جاتادى. تەك گۇڭچانداڭ مەن قىزىل ارىيا *ومىر سۇرەدى ەكەن، دامىدى ەكەن، وندا جاپون باسقۇنشىلارنى قارسى ۇلتىق بىرلىكساپ تا، ءسوز جوق، *ومىر سۇرەدى، دامىدى. بۇل - گۇڭچانداڭ مەن قىزىل ارىيانىڭ ۇلتىق بىرلىكساپتاعى باسشىلىق رولى. كوممۇنىستەر ەندى جاسى بالا ەمەس، ولار وزدەرىن ۇستاي بىلەدى، سونداي - اق وداقتاستارىمەن شىىسا بىلەدى. جاپون جيانگەرلەرى مەن جياڭ جىيەشى سان قىلى تاسىلدەرى ارىقلى گىمىڭدىڭ قاتارعا توتەپ بەرە الادى ەكەن، گۇڭچانداڭ دا سان قىلى تاسىلدەرى ارىقلى فانگىمىڭدىڭ قاتارعا توتەپ بەرە الادى. ولار ءبىزدىڭ قاتارىمىزداعى بۇزىق ەلەمەنتتەردى وزدەرى حافىا شىعارىپ اكەتە الادى ەكەن، ءبىز دە، ارىندە، ولاردىڭ قاتارىنداعى «بۇرىق ەلەمەنتتەر» دى (*بىز *ۇشىن جاقسى ەلەمەنتتەردى) *وزىمىز

جاپونغا شىعارىپ بالا الامىز. مەگەر ئىمىز ولاردىن قاتارىمان كوسىرەك ادامدى ئۆزىمىز جاققا شىعارىپ بالا الساق، وندا جاۋدىن قاتارى تارابادى. ئىزدىن قاتارىمىز كەگەيدى. قىسقىسى، قارىمەكى نەگىزگى كۇش ئىمىز. بىرىمەن كۆرەسىپ جاتىمىز، بارلىق ارالىق كۇشتەر نە انا جاققا، نە مىنا جاققا شىعادى، بۇل — بۇلجىماس داۋلى. ال جاپون جيانگەرلەرىنىڭ جۇڭگونى جويۇ ساياساتى مەن جياڭ جەشنىڭ جۇڭگونى ساۋدالاۋ ساياساتى كوپتەگەن كۇشتەردى ئىمىز جاققا وتكىزەي قويمايدى، بۇل كۇشتەر نە گۇڭچانداڭغا جانە قىزىل ارىيا قاتارىمانا تىكەلەي قاتناسادى، نە گۇڭچانداڭمەن جانە قىزىل ارىيامەن بىرىككەن شەپ قۇرادى. ئىزدىن سىلۇمىمىز گۇۋان- مىنجۈيلىك بولماسا بولغانى، بۇل ماقساتقا جەتۈگە بولادى.

نە ئۇشش جۇمىشى. دىخان رەسپۇبلىكاسىن حالق رەسپۇبلىكاسى ەتىپ وزگەرتۈ كەرەك؟

ئىزدىن ئۆگەتمىز جۇمىشى. دىخاندارغا مانا وكىلىدىن ەتىپ قويماي، ونىڭ ئۇستىنە ئۇلقادا وكىلىدىن ەتەدى. بۇل مان جۇمىشى. دىخان دەموكراتىيالىق رەسپۇبلىكاسى ئۇرانىدا بۇرىننان قاتىلىغان بولانن، ويتكەننى جۇمىشلار مەن دىخاندار بۇكىل ئۇلت جان ساننىڭ 80 - 90 پروتسەنتىن ئۇستايدى. پارتىيامىزدىن بۇكىل مەملەكەتتىن 6 - قۇرۇلتايى بىلگىلەگەن ون تارماقتى ساياسى گاڭگىڭ جۇمىشى. دىخانداردىن مانا مۇددەسىنە وكىلىدىن ەتىپ قويماي، سونمەن بىرگە ئۇلتىنڭ دا مۇددەسىنە وكىلىدىن ەتەدى. ئىراق فازىرگى احوال ئىزدى ئۇل ئۇراندى وزگەرتۈگە، حالق رەسپۇبلىكاسى ەتىپ وزگەرتۈگە ماجبۇرلەپ وتىر. مۇنىڭ سەبەبى، جاپونىاننىڭ شاپقىنشلىق جاساۋى جۇڭگوداعى تاپسىق قارىم. فاد-

ئاستاردا وزگەرمىس تۇغۇزدى، ۇساق بۇرچۇازيانىڭ غانا مەس، سونىمەن بىرگە ۇلتتىق بۇرچۇازيانىڭ دا جاپون باسقىنىشلارغا قارسى كۆرەسكە قاناسۇ مۇمكىندىكى تۇىلدى.

خالىق رەسپۇبلىكاسى جاۋ تاپتاردىڭ مۇددەسىنە ۇكىلىدىك ەتپەي-دى، مۇندا داۋ حوق. كەرمىستشە، خالىق رەسپۇبلىكاسى جيانگەرلەر-دىڭ يىتارشىلارى - تۇخاۋ - لىەشىندەر تابى مەن مايباندار تابىنا قاراما - قارسى ورىندا تۇرادى، ول بۇل خۇرامداغلاردى خالىق قاندىنا جانقىزبايدى. بۇل بەينە جياڭ جيەشىنىڭ «جۇڭخۇا مىنگو گومىن جىڭفۇي»نىڭ ەڭ ۇرى بابىلارغا غانا ۇكىلىدىك ەتپ، لاۋبايشىڭگە ۇكىلىدىك ەتپەگەندىگىمەن، لاۋبايشىڭدى «گومىن» دەلىنەتىندەر قاتارىنا قويمايتىندىمەن بىردەي ۇس. جۇڭگوسىڭ جان سانىنىڭ 80 - 90 پىروتسەنتى جۇمىشىلار مەن دىحاندار، سوندىقتان خالىق رەسپۇبلىكاسى ەڭ اۋەلى جۇمىشىلار مەن دىحان-داردىڭ مۇددەسىنە ۇكىلىدىك ەتۋگە ۇتىس. خالىق رەسپۇبلىكاسى جيانگەرلەردىڭ ەزگىسى جويىپ، جۇڭگونى ەرىكتى، تاۋەلسىز ەتەدى، دىجۇلاردىڭ ەزگىسىن جويىپ، جۇڭگونى جارتىلاي فەودال-دىق تۇزىمەن قۇتقارادى، بۇل ىستەر جۇمىشى - دىحاندارغا غانا تىمدىلىك اپەرىپ قويماي، باسقا خالىققا دا تىمدىلىك اپەرەدى. جۇمىشى دىحانداردىڭ جانە باسقا خالىقنىڭ تۇتاس مۇددەسىن جىناقشايتىن بولساق، ول جۇڭخۇا ۇلتىنىڭ مۇددەسى بولپ شىعادى. مايباندار تابى مەن دىجۇ تابى دا جۇڭگو توپىراعىندا تۇرغانىمەن، ۇىراق ولار ۇلت مۇددەسىمەن مەسپەتەسەيدى، ولاردىڭ مۇددەسى كوپ ساندى ادامداردىڭ مۇددەسىمەن قاقىمىسىپ وتىرا-دى. ۇىز ۇسى از ساندى ادامنان غانا بىرگەمىزدى اۋلاققا سالامىز،

وسى ارساندى ادامەن عانا قاقتىسسامىز، سوندىقتان ئىز*وزىمىزدى
بۇكىل ۇلتىڭ وكىلىمىز دەپ اتاۋعا ۇقتىتىمىز.

جۇمىشى تابىنىڭ مۇددەسى مەن ۇلتتىق بۇرجۇازيانىڭ مۇددە-
سىندە دە قاقتىسىس بار. ۇلتتىق گىمىڭدى ۇرس الدىرۇدا ۇلتتىق
گىمىڭنىڭ شيانفېڭدۇيىنە ساياسى جاققان، نقتىسادى جاققان ۇقتى
بەرىلمەي تۇرىپ، جۇمىشى تابىن جيانگەرلەرگە جانە ولاردىڭ
يىتىرشىلارى بولپ وتىرعان وتاندى ساۋدالاۋشىلارغا ئوتتەپ بەرە
الاتىن كۇشكە يە تەبەي تۇرىپ، تابىسقا جەنۇ مۇمكىن مەس. ۇىراق
ەگەر ۇلتتىق بۇرجۇازيا جيانگەرلەرگە قارسى بىرلىكساپقا قاتناساتىن
بولسا، ولدا جۇمىشى قابى مەن ۇلتتىق بۇرجۇازيا اراسىندا ورتاق
پايدا-زىيان قاتناسى تۇادى. خالىق رەسپۇبلىكاسى بۇرجۇازىيالىق-
دەموكراتىيالىق گىمىڭ داۋىرىندە جيانگەرلىك، فەودالدىق بولماغان
جەكە مەنشىكتى كۇشەن قالدىرمايدى، ۇلتتىق بۇرجۇازيانىڭ ونەر-
كاسىبى مەن ساۋداسىن مۇسادىرالايدى، فايتا مۇنداي ونەركاسىپ
پەن ساۋدانىڭ دامۇسا دەم بەرىپ وتىرادى. ۇارقانداي ۇلتتىق
كاپىتالىست ئەك جيانگەرلەردى جانە جۇڭگوداعى وتاندى ساۋدا-
لاۋشىلاردى قولداماسا بولغانى، ئىز*ونى قورعايسىز. دەموكراتىيالىق
گىمىڭ كەزەڭىندە ەڭبەك پەن كاپىتال اراسىنداعى كۇرەس شەكتى
بولادى. خالىق رەسپۇبلىكاسىنىڭ ەڭبەك زاڭى جۇمىشىلاردىڭ
مۇددەسىن قورعايدى، سويتسەدە ۇلتتىق كاپىتالىستەردىڭ باۋىسنا
قارسى تۇرمايدى، ۇلتتىق ونەركاسىپ پەن ساۋدانىڭ دامۇسا قارسى
تۇرمايدى، ويتكەنى مۇنداي دامۇ جيانگەرلىككە پايداسىز، ال جۇڭگو
خالىقما پايدالى. بۇدان مىنانى بىلۈگە بولادى، خالىق رەسپۇبلىكاسى
جيانگەرلىككە قارسى، فەودالدىق كۇشتەرگە قارسى ۇار جىكتەگى

حالىقتاردىڭ مۇددەسىنە ۈكىلىدىك ەتەدى. خالىق رەسپۇبلىكاسىندىق ۈكىمەت جۇمىشى. دىيىخانىداردى جۇتى ەتەدى، سونىمەن قاتار جيانگەلىككە قارسى، فەودالدىق كۈشتەرگە قارسى باسقا تاپباردى قامتىدى.

بۇل ادامداردى خالىق رەسپۇبلىكاسىندىق ۈكىمەتكە قاناس. تىرۋ حاۋىپتى بولماي ما؟ حاۋىپتى بولمايدى. جۇمىشىلار مەن دىيىخانىدار. بۇل رەسپۇبلىكانىڭ نەگىزگى بۇقاراسى. قالا ۇساق بۇرجۇازياسىنا، زىيالىلارغا، سونداي-اق جيانگەلىككە قارسى تۇرۇ، فەودالىزىمگە قارسى تۇرۇ گاڭلىگىن قولدايتىن باسقادا ەلەمەنتەرگە خالىق رەسپۇبلىكاسى ۈكىمەتىندە سوز سويلەۋ، جۇمىس ىستەۋ ۇد. مەن بەرۇ، سايلانۇ جانە سايلانۇ ۇقىمىن بەرۇ نەگىزگى بۇقارا بولپ تابىلاتىن جۇمىشى. دىيىخانىداردىڭ مۇددەسىنە قايشى كەلمەيدى. بىزدىڭ گاڭلىگىمىزدىڭ ماڭىزدى بولەگى نەگىزگى بۇقارا بولپ تابىلاتىن جۇمىشى. دىيىخانىداردىڭ مۇددەسىن قورعاۋ بولۇعا كىس. نەگىزگى بۇقارا بولپ تابىلاتىن جۇمىشى. دىيىخانىداردىڭ مۇددەسىنە كىلدەرىنىڭ خالىق رەسپۇبلىكاسى ۈكىمەتىندە كوپىلىك ساندى ۇستاۋى، گۇڭ. چانداڭنىڭ وسى ۈكىمەتەگى باسشىلىقى مەن س-ارەكەتى ونداى ادامداردىڭ قاناسۇنىڭ حاۋىپتى بولمايتىندىن قاناماسىز ەتەدى. جۇڭگو گىمىڭى قازىرگى كەزەڭدە پىرولەتارلىق. سوتسىيالىستىك سىپاتتاعى گىمىڭ ەمەس، ەلى دە بۇرجۇازىيالىق. دەموكراتىيالىق سىپاتتاعى گىمىڭ، بۇل توتەنشە ايقىن. تەك فانگىمىڭشىل تروسكە. شىلدەرى^{۵۵} عانا: جۇڭگودا بۇرجۇازىيالىق. دەموكراتىيالىق گىمىڭ ورنىدالىپ بولدى، ەندى گىمىڭ جاسالسا، ول سوتسىيالىستىك گىمىڭ عانا بولادى، دەپ بىلىمىلدايدى. 1924 جىلدىن

1927 - جىلغا دەيىنكى گىمىڭ بۇرجۇازىيالىق دەموكراتىيالىق سپاتى-
تاعى گىمىڭ ەدى، بۇل گىمىڭ ورنىدالمادى، جەڭلىسكە ۇشرادى.
1927 - جىلدىن قازىرگە دەيىن، ۇىز باسشلىق ەتىپ كەلە جاتقان
جەر گىمىڭى دە نۇرجۇازىيالىق - دەموكراتىيالىق سپانتاعى گىمىڭ،
ويتكەنى بۇل گىمىڭنىڭ مىندەتى - كاپىتالىزىمگە قارسى تۈرۈ ەمەس،
جىياسىگەرلىككە قارسى نۇرۇ، فەودالىزىمگە قارسى تۇرۇ. بۇدان
بىلايى گىمىڭ دە ەداۋىر ۇزاق ۋاقىتقا دەيىن ەسلاي بولادى.
گىمىڭنىڭ قوزغاۋشى كۈشى، نەگىزگى جافتان، ەلى دە جۇمىس-
شىلار، دىحاندار جانە قالا ۇساق بۇرجۇازىياسى، ەندى بۇعان
ۇلتتىق بۇرجۇازىيانىڭ قوسىلۋى مۇمكىن.

گىمىڭنىڭ بۇرىلىس جاساۋى - بولاشاقتاعى ۇس. بولاشاقتا
دەموكراتىيالىق گىمىڭ، ۇسوز جوق، بۇرىلىس جاساپ، سوتسيالىس-
تىك گىمىڭگە ۇلاسادى. بۇرىلىس جاساۋدىڭ قاشان بولاتىندى
بۇرىلىس جاساۋ شارىتىنىڭ ازىرلەنگەن - ازىرلەنبەگەندىگىن ولشەم
ەتۈگە ەتىس، مۇنىڭ ۋاقتى ەداۋىر ۇزاق بولۋى مۇمكىن. ساياسى
جافتا، ئقتىسادى جافتا بولۋعا ەتىستى بارلىق شارىت ازىرلەنگەن
كەزگە جەتپەي تۇرىپ، بۇرىلىس جاساۋ بۇكىل ەلدەگى ەڭ كوپ
ساندى خالىق قا پايداسىز ەمەس، پايدالى بولاتىن كەزگە جەتپەي
تۇرىپ بۇرىلىس جاساۋ تۈرالى جەڭلىستەكتىكپەن سولەمەۋ ەتەت.
مۇنان كۇماندانىپ، قسقا عانا ۋاقىت شىندە بۇرىلىس جاساۋدى
ۇمت ەتۈ. وىكەندە كەيىىر جولداستاردىڭ دەموكراتىيالىق گىمىڭ
باستى ولكەلەردە جەڭىسكە جەتە باستاعان كۇن گىمىڭ بۇرىلىس
جاساي باستاعان كەز بولادى دەگەنى دۇرىس بولماغانىداي
دۇرىس ەمەس. ويتكەنى ولار جۇڭگونىڭ ساياسى، ئقتىسادى

جاقتاردا قانداي احوالداي مەملەكەت مەكەندىگىن اڭغارماي، ولار جۇڭگودا دەموكراتىيالىق گىمىڭدى ساياسي جافتان. نقتىسادى جافتان ورنىداۋدىڭ روسسىيادا عىما قاراغاندا الدەقايدا قىين بولاتىدىمىن، اناعۇرلىم كوپ ۋاقىت جانە كۇش جۇمىساۋعا تۇرا كەلەتىندىگىن بىلمەدى.

حالىقارالىق جاردەم

ەڭ سوڭىندا جۇڭگو گىمىڭى مەن دۇنيە جۇزىلىك گىمىڭىنىڭ "وزارا قارىم-قاتناسى تۇرالى ازىراق توقتالۇعا نۇرا كەلەدى. جيانگەزلىك دەگەن قۇبىجىق دۇنيەگە كەلگەننەن كەيىن، دۇنيەدەگى يستەردىڭ "بىر-بىرىمەن شاتىسىپ كەتكەنى سونشالىق، "تپىتى ولاردى "بىر-بىرىمەن ايسرىپ جىبەرۋ دە مۇمكىن بولماي قالدى. "بىز جۇڭخۇا ۇلتىندا "وز جاۋلارىنا قارسى قاندى سوعىستى ەڭ سوڭىدا دەيىن جۇرگىزەرلىك جىگەر بار، "وز كۇشەنە سۇيەنىپ "ومىر "سۇرۋ نەگىزىندە قولدان كەتكەن جەرلەردى قايتارىپ الارلىق سەنىم بار، دۇنيە جۇزىندەگى ۇلتتار قاتارىلىدا ەڭسە كوتەرىپ تۇرا الارلىق قابىلەت بار. "بىراق بۇل بىزگە حالىقارالىق جاردەمنىڭ قاجەتى جوق دەگەن "سوز ەمەس؛ ولاي ەمەس، حال. قارالىق جاردەم قازىرگى زامانداي بارلىق مەملەكەتتىڭ، بارلىق ۇلتنىڭ گىمىڭىدىك كۇرەسى "ۇشىن قاجەتتى. بۇرىنقىلار: «چۈجۈ داۋىرىندە ادبەلەتتى سوعىستار بولماي»^②، دەگەن مەن. بۇگىنگى جىيانگەزلىك سوعىس ونان بەتەر ادبەلەتسىز سوعىس، تەك ەزىلگەن ۇلتتار مەن ەزىلگەن قايتاردىڭ سوعىسى عانا ادبەلەتتى سوعىس.

بۇكىل دۇنيە جۇزىندە ھالىق قوزعالمىپ ەزۇشلىەرگە قارسى جۇرگىز-
گەن سوعىساردىك بارلىقى ادلىەتتى سوعىس. روسىيانىڭ ەدىرال
گىمىكى مەن وكتابىر گىمىكى — ادلىەتتى سوعىس. دۇنيە جۇزىدىك
بىرىنشى سوعىستان كەيىن ەۋروپا ەلدەرىندەگى ھالىقتار جاساعان
گىمىك — ادلىەتتى سوعىس. جۇڭگونىڭ اپىنىغا قارسى سوعىسى^(۱۰)،
تاپىيىڭ تىيانگو سوعىسى^(۱۱)، يىخىتۇان سوعىسى^(۱۲)، شىنجاھى گىمىكى
سوعىسى^(۱۳)، 1926 — جىلدىن 1927 — جىلغا دەينىكى سولتۇستىككە
جورىق سوعىسى، 1927 — جىلدىن قازىرگە دەينىكى جەر گىمىكى
سوعىسى، قازىرگى جاپون باسقىنشىلارنى قارسى سوعىس پەن وتايدى
ساۋدالاۋشىلاردى جاراالاۋ جورىقى سوعىسى تۇگەلدەي ادلىەتتى
سوعىس. قازىرگى كەزدە بۇكىل جۇڭگو بوينشا كوتەرىلىپ وتىرعان
جاپون باسقىنشىلارنى قارسى تولقىن مەن بۇكىل دۇنيە جۇزى
بوينشا كوتەرىلىپ وتىرعان فاشىزىمگە قارسى تولقىندا ادلىەتتى
سوعىس بۇكىل جۇڭگوغا، بۇكىل دۇنيە جۇزىنە جايىلادى. ادلىەتتى
سوعىستاردىك بارى بىر — بىرىنە جاردەم بەرىپ وتىرادى، ادلىەت-
سىز سوعىستاردىك بارلىقىن ادلىەتتى سوعىسقا اينالىدىرۇ كەرەك،
بۇل — لەنىدىك لۇشىان^(۱۴). جاپون باسقىنشىلارنى قارسى بىزدىك
سوعىسىز دۇنيە جۇزىندەگى ھالىقتاردىك جاردەمىنە، ەك الدىمەن
سوۋەت وداعى ھالىقنىڭ جاردەمىنە مۇقتاج، ولار دا، سور ھوق،
بىزگە جاردەم بەرەدى، ويتكەنى بىز قۇانىشتا دا، قايسىدا دا ولار مەن
بىرگەمىز. ونكەن بىر مەزگىلدە، جۇڭگونىڭ گىمىكىدىك كۈشەرى
مەن ھالىقتارنى گىمىكىدىك كۈشتەر جياڭ جىەشى تاراپسان بولىپ
ناسالىغان ەدى، وسى جاعىنان العاندا، بىز جالعىز ەدىك. قازىر
بۇل جاعداي وزگەردى، بىزگە پايدالى بولىپ وزگەردى. بۇل

جاعداي الداعى جەردە دە پايدالى جاققا قاراي وزگەرە بەرەدى.
 ۋىزەندىكى جەردە جالسىز بولمايمىز. مۇنىڭ ۋىزى جۇڭگونىڭ
 جاپون باسقۇنشىلارنا قارسى سوعىسىنىڭ جانە جۇڭگو گىمىنىڭ
 جەڭگىسىگە جەتۈندەگى قاجەتتى شارت بولسۇن تابىلادى.

سەكەرتۈلەر

① يۋان شىكاي. چىڭ خاندېنىنىڭ سوغى جىلدارىنداعى سىپاڭ
 جۇنغلارنىڭ اتاماسى. 1911 - جىلى گىمىنىڭ چىڭ خاندېنى قۇلاتقاننان
 كەيىن، يۋان شىكاي فۇڭمىڭدىك قارۋىلى كۈشكە جانە جيانگەرلەردىك
 قولداپ - قۇلتاۋسا سۈيەنە وتىرىپ، سۇنداي - اق سول كەزدە گىمىنىڭ
 باشسىق ەتكەن بۇرچۇزىيانىڭ سىراشلىدىن پايدالانىپ، زۇڭتۇڭدىق
 ورسى تارتىپ الدى دا، ۋىزى دىچۇ تاى مەن ۋىزى ماپىندار تابىنا
 وكىلىدىك ەتەن تۇڭغىش بىيىڭ جۇنغلار ۋەكىلىتىن ۋىمىداسىردى.
 1915 - جىلى ول پاتشا بولمىسى كەلسى، جاپون جيانگەرلىگىنىڭ
 قولداپ - قۇلتاۋسا يە بولۇ ۋىزىن جاپونىيانىڭ بۈكىل جۇڭگونى جەكە
 نەمدەنۇدى كوزدەگەن 21 نارماقتى تالاسىن مويىندادى. سول جىلى
 12 - ايدا بۇسار ولكەسىندە يۋان شىكاي ۋىزىن پاتشا دەپ جارىپ -
 لاۋسا قارسى كوتەرمىس تۇپ، دەرەۋ جەز - جەردىك قولداۋسا
 نە بولدى. يۋان شىكاي 1916 - جىلى 6 - ايدا سەكەرتۈلدى.

② 1915 - جىلى 1 - ايدىڭ 18 - كۈنى جاپون جيانگەرلىگى جۇڭگو -
 نىڭ بۇارسىكاي ۋەكىلىتىن 21 نارماقتى تالاپ قويدى، 5 - ايدىڭ
 7 - كۈنى ەڭ سوغى بۇگىدە تاپسىرىپ، 48 ماعاات شىندە جاۋاپ
 نەردە تالاپ ەتتى. بۇل تالاشىق تولق نەكىستى 5 بولمىدىن قۇرادى.
 ەن لىڭگى ۋىزى بولمىشە گەرمانىيانىڭ شامدۇڭ ولكەسىندە
 سىرىپ اتقان ۋىزىنار بىن جاپونىيانا ۋە كىزىپ بەرۋە ونىڭ ۋىزىسى

جاپونىياغا شاندۇلە ولكەسىندە جاڭا ۇقىقتار بەرۋ، وڭتۇستىك ماسخۇرىا مەن شىمىس موڭغۇلدا جەردى زۇجىيەگە الۇ ۇقىمىن نەمەسە جەر مەنشىك- نەنۇ ۇقىمىن، قونستانۇ ۇقىمىن، ونەركاسىيىپەن جانە ساۋدامەن شۇمىلدا نۇ ۇقىمىن، نەمىر جولدار سالۇ، كەن اشۇ ستەرىن جەكە يەمدەنۇ ۇقىمىن بەرۋ، حانىيەپىك گۇڭسىن جۇڭگو- جاپونىياىك سىرگە باسقارۇسنا وتكىرۋ، تەڭىز جاعالاۋلارنىداى گاڭكۇلاردى، شىغاناقتاردى، ارال- داردى ەشقاشان دا ۇشىنىشى ۇىر ەلگە بەرمەۋ سىقىلدى تارماقتار قامتىغان؛ بەسىنىشى بولمىگە ەنگىزىلگەن تارماقتاردا جۇڭگونى بىلەپ- توسىنەۋدىك ساياسى، مالىا، ساقشى جانە اسكەرى جاقىتارداعى زور ۇقىقنارس شەڭگەلىنە الۇ بالاپ ەتىلگەن، سونىمەن بىرگە خۇسې، جياڭشى جانە گۇاڭدۇك ارالىقتارىندا ماڭىزدى تەمىر جولدار سالۇ ۇقىمىن الۇ كوزدەلىگەن. بۇان شىكاي بەسىنىشى ۇبولم تۇرالى ەكەيىن كەڭەس- سەكە دەپ مەلىمدەگەننەن تىسى، قالغاننىك ۇبارىن مويىندادى. ۇبىراق جۇڭگو خالقى ۇبىر اۋىزدان قارسى نۇرعاندىقتان جاپونىيانىك تالابى جۇزەگە اسپادى.

⑧ 1921- جىلى 11- ايدا امەرىكا ۇكىمەتى جۇڭگو، انگىيا، فران- سىيا، ىتالىا، بەلىگىا، گوللاندىا، پورتۇگالىا، جاپونىا وكىلدەرىن شاقىرىپ، بۇعان امەرىكالىك ۇوزى قوسىلىپ، جىسى 9 مەملىكەتنىك ۇاشىڭتون ۇماجىلىسىن اشتى. بۇل ۇماجىلىسى امەرىكا مەن جاپونىيانىك قىبر شىمىغا قوجا بولۇ ۇقىمىنا تالاسۇ ۇماجىلىسى بولدى. كەلەسى جىلى 2- ايدىنىك 6- كۇنى امەرىكانىك ۇجۇڭگودا ۇار ەل تەك ورايىنا نە بولۇ ەنە ۇجۇڭگولنىك قاقپاسىن اشق ۇسناۋ دەگەن ىكىرى بويىشا 9 مەملىكەت شارىتى ياسالىدى. 9 مەملىكەت شارىتىنىك رولى نەسىدى حانىگەر ەلدەر جۇڭگونى ورتاق بىللەۋ، سونىمەن بىرگە، ۇسى جۇرىدە، امەرىكا حيانگەرلىگىنىك جۇڭگونى جەكە نەمدەنۇ ۇشىن ارىلىك جاساۋ حادىيىن فالىپتاستىرۇ ارىقلى جاپونىيانىك جۇڭگونى جەكە يەمدەنۇ حوسپاردىن تالقانداۋ بولدى.

(۴) 1931 - جىلى 9 - ايدىڭ 18 - كۈنى جاپونىيانىڭ جۇڭگوسى دۇڭسى وڭسىرىدە تۇرغان «گۇاندۇڭ ارىياسى» دەپتىنى شىبگىدى كەبەت باسپالدى. بۇل كەزدە جۇڭگوسىڭ شىياڭدا جانە دۇڭسىدىڭ جەر - جەرسىدە مۇراتىن ارىياسى (دۇڭجىي ارىياسى) جانىڭ جىبەسىلىڭ «مۇندە قارىسى نورماۋ» دەگەن نۇپۇسىدىن قايىلداپ، شىبەيگۇاسىڭ وڭتۇستىكىدە دەين شەگىندى دە، جاپون ارىياسىنىڭ لياۋنىڭ، جىيىن، جىيۇڭجىڭ ولكىلەردىن تەز ارادا باسپالۇسا مۇمكىندىك بەردى. جۇڭگو خالى جاپون قاراقشالارىنىڭ بۇل جولعى شاپقىنىشىق ارەكە - تىن ادەتتە «18 - سەنتاىر وقىياسى» دەپ اتايدى.

(۵) دۇڭسى تورت ولكىدە دەپ جۇڭگوسىڭ شىبەسى - سوستۇستىك بولەگىندەگى سول كەزدەگى لياۋنىڭ، جىلېن، جىلۇڭجىڭ، رىجى ولكىلەردى، ياعنى قازىرگى لياۋنىڭ، جىلېن، جىلۇڭجىڭ ولكىلەردى، سونداي - اق جىبىي ولكىسىنىڭ شىبەسى - سولتۇستىك بولەگىندەگى ۇلى قورماننىڭ سولتۇستىكى مەن مەكى مۇڭغۇل اپتونومىيالى رايونىنىڭ شىبەسى بولەگىندەگى جەرلەر ايتىلىپ وتىر. 18 - سەنتاىر وقىياسىار كەيىن، جاپون شاپقىشى ارىياسى الدىمەن لياۋنىڭ، جىلېن، جىلۇڭجىڭ ولكىلەردىن باسپالدى، 1933 - جىلى رىجى ولكىسىدە جاۋلاپ اندى.

(۶) 1935 - جىلى 11 - ايدىڭ 25 - كۈنى گومىنداڭ ساتقىنى يىن رۇڭنىڭ جاپونىيانىڭ ايتاقتاۋمەن جىبىي ولكىسىنىڭ شىبەسى بولەگىدە - دەگى 22 - ۇداندا قۇرشاق اكىيات قۇرۇپ، ونى «شىبەسى جىبىي گۇڭچىنداڭان قورماۋ اپتونومىيالى ۇكىمەتتى» دەپ اتادى. بۇل «شىبەسى جىبىي وقىياسى» دەپ اتالادى.

(۷) ۋايجىاۋلىق كەلسوز دەپ سول كەزدە خىياڭ خىيەشى ۇكىمەتتە - نىڭ جاپون ۇكىمەتتەن «گۇاڭجيانىڭ ۇش ۇيرىنىسى» جومىدە جۇرگىزگەن كەلسوزى ايتىلىپ وتىر. «گۇاڭجيانىڭ ۇش ۇيرىسى» - سول كەزدەگى جاپونىيا سىرتقى سىتەر شياڭسى گۇاڭسەن خۇڭي ورماعا قويغان «جۇڭگو جونسىدەگى ۇش ۇيرىنىسى»، ونىڭ مازمۇنى:

1 جۇڭگو جاپونيانى قاقپايلايىتىن قىممىلداردۇڭ بارلىغىن كۇشىدىن قالدۇرۇ، 2- جۇڭگو- جاپونىيا. «مانجۇڭگو» ئىقتىسادىي سىنىستىگىس ورناتۇ، 3- جۇڭگو- جاپونىيا بىرىگىسپ گۇڭچانداڭنان مورغانۇ. 1935- جىلى 1- ايدىڭ 21- كۈنى گۇاڭتيان جۇڭخېي جاپونىيا يىغۇيىندا «سوز سويلەپ، «جۇڭگو ۇكىمەتى دىگومىز ورتاغا قويغان ۇشى» بىرىد- سىپتى مويىندادى» دەپ جاريالادى.

⑧ 1935- جىلى بۇكىل ەل حالقىنىڭ وتانىشىدىق فوزەلىسىندا جاڭا ورەۋ باستالدى. بىيجىڭ وقۇشلارى جۇڭگو گۇڭچانداڭنىڭ باسىلىسىندا، ەلق الدىمەن 12- ايدىڭ 9- كۈنى وناشلىدىق ەرەۋىل وتكىزىپ، «ئىشكى سوعىستى نوقتاتىپ، بىرىگىسپ سىرتقى جاۋا قارسى تۇرايىق»، «جاپون چىاسىگەرلىگى جوعالىن» دەگەن ۇراندار كوتەردى. بۇل فوزەلىسى گومىنداڭ ۇكىمەتىنىڭ جاپون قاراقشىلارىسىمەن وداق جاساس وتىرىپ، ۇزاق ۇاقىت بوينا جۇرگىزىپ كەلگەن تەرورلىق ۇستەمدىگىن ئالغانداپ، تەز ارادا- اق بۇكىل ەل حالقىنىڭ ئولداۋىنا يە بولدى. جۇرت مۇنى «9- دەكابر فوزەلىسى» دەپ اتايدى. وسدان بۇكىل ەلدەگى تاپتار قاتناسىندا جاڭا وزگەرسى وتە ايقىن كورىندى، جۇڭگو گۇڭچانداڭلى ەلقا قويغان جاپون باسقۇنشىلارنا قارسى ۇلتىشق بىرلىكسپ بارلىق وتانىشىدار بىردەي اشكەزە قۇتاتايىتىن مەملەكەتتىك ۇبرى سىكە ايبالدى. جىالق جىيەشى ۇكىمەتىنىڭ ونايدى ساۋدالاۋ سايا- ساتى اسا زور دارمەدە وقشاۋلاندىرىلدى.

⑨ ماۋزىدۇلق چولداى وسى باياسدامانى جاساعان كەردە، جىالق جىيەشى ۇورنىڭ دۇڭجىيدى ساۋدالاۋ سايفالدىمەن ايبالىسىپ جاتقان ۇارى ۇناسىيدى ساتقالى تۇرغان، سونداي- اق قىرىل ارمامەن ورشە- لەمە سوعىسىپ وتىرغان بولاتىن. وسى سەبەبتى، جۇڭگو گۇڭچىيىداڭلى جىلق جىيەشنىڭ ۇوسى سامقىنىنىڭ شىن كەسپىرمەن مۇمكىندىكىنىڭ بارىن اشكەزەلەۋگە ۇتىس ەدى؛ سوندىقتان دا جۇڭگو گۇڭچىيىداڭلى سول كەزدە ەلقا قويغان جاپون باسقۇنشىلارنا قارسى ۇلتىشق بىرلىكسپ

خىداق جەشىنى ئالى قاتتىق بولاتتى. دەگەنمەن، ماۋ زېدۇڭ جولداس
 ۋوزىنىڭ ۋسى ئايداندا ماسىندا، جيانگەرلەر اراسىدا قايىشلىق جۇڭگو.
 سىڭ دىيىۋ تايى مەن مايباندار تايى لاگەرىمدە چىكىلىش تۇرۇش
 مۇمكىن ەكەندىكىن ايتتى. كەين كەلە جاپون جيانگەرلىكىنىڭ جۋابى.
 داھى شانۇملى انگىلىا، امەرىكا جيانگەرلەرىنىڭ مۇددەسىمەن اۋىر
 دارەجەدە قاقىسىقاندىقما، جۇڭگو گۇڭچانداڭى: اسكىلىا، امەرىكا
 جيانگەرلەرىنىڭ مۇددەسىمەن تەيز بايلانستى بولپ وتىردىن جىداق
 جىيەشى تويى ۋوز قوحايندارلىق ۋامىرى بويىشا جاپونىياعا ۋستاعان
 پوزىتسىيىسىن ۋزگەرتۋى مۇمكىن دەپ ەسەيتەدى دە، جىداق جىيەشىنى
 جاپون باسقىنىشلارغا قارسى تۇرۇغا ماجبۇرلەۋ ساياساتىن قولداندى.
 1936 - جىلى 5 - ايدا قىزىل ارىيا سانشىدەن سولتۇستىك شانشىگە
 قايتىپ كەلىسىمەن - اق نانچىڭ گومىنداڭ ۋكىمەتتەن ەشكى سومىستى
 توقتاتىپ، بىرىگىپ جاپون باسقىنىشلارغا قارسى تۇرۇدى تىكەلەي تالاپ
 ەتتى. سول جىلى 8 - ايدا جۇڭگو گۇڭچانداڭ جۇڭچىڭى گومىنداڭ
 جۇڭچاڭغا تامى دا حات جولداپ، ەكى يارتيا بىرىگىپ جاپون باسقىنى-
 شىلارغا قارسى نۇراتىن بىرلىكىنىپ ۋىمىداسىنىرۋدى جانە وكىل
 تاماينىداپ كەلىسوز جۇرگىزۋدى تالاپ ەتتى. ۋىراق جىداق جىيەشى
 گۇڭچانداڭلىق قۇاتنامىسىن بۇرىنقىسىغا باس تارتتى. جىداق جىيەشى
 1936 - جىلى 12 - ايدا گومىنداڭلىق ەشكى جاعىندا، گۇڭچانداڭمەن
 بىرلەسىپ، جاپون باسقىنىشلارغا قارسى تۇرۇدى قۇاتتايتىن 'اسكەرلەر
 قاراپسان شى - اندا مۇتقىنالىقمان كەردە مانا گۇڭچانداڭلىق ەشكى
 سومىستى توقتاتىپ، جاپون باسقىنىشلارغا قارسى تۇرۇغا ارىرلەۋ
 جونسەڭى ئالاسىن ۋماجبۇرى قابىلدادى.

⑤ ساي تېڭكاي سول كەردە گومىنداڭلىق 19 ارىياسىنىڭ
 جۇنجاڭو جانە ۋسى ارىياسىنىڭ قۇزۇڭجىجۇيى بولاتتى، ول چىمىڭشۇ،
 جىداق گۇاڭدى قانارىندا ۋسى ارىيانىڭ جاۋاپىنى ادامى ەدى. 19 - ارىيا
 اسىلىسىدە جىياڭشىدە قىزىل ارىيامەن سومىسقان ەدى. 18 سەنسىر

ۋىجاسسان كەيىن شاڭخايغا جۈتكەلدى. شاڭخاي ھالقىنىڭ جانە نۇكىل ھال ھالىنىڭ جاپون باسقۇنچىلارغا قارسى سول كەزدەگى تولقىسى 19 - 'ارمىيە' سا زور قىيال جاسادى. 1932 - جىلى 1 - ايدىڭ 28 - كۈنى تۈمىدە، جاپونىيە تەڭىز 'ارمىيەسىنىڭ لۇجاندۇيى شاڭخايغا شاۋبۇل جاسا - عاندا، 19 - 'ارمىيە' شاڭخاي ھالقىمەن بىرلەسە ۋىتىرىپ قارسى سومىسى جۇرگۈزدى. 'بىراق بۇل سومىسى كەيىن كەلە جىيالق جىيەشى مەن ۋالڭ جىڭۋېيدىڭ ساتقىندىعى سالداتىنان جەڭلىسكە ۋىسرائدى. بۇدان سولڭ قىزىل 'ارمىيە'ن سومىستىرۇ 'ۋىشەن جىيالق جىيەشى 19 - 'ارمىيە'نى تاغى دا ۋىجىيەنغا جۈتكەلدى. بۇل كەزدە 19 - 'ارمىيە'نىڭ ئاسشىلارى قىزىل 'ارمىيە' مەن سومىۋىدنىڭ بولاشاغى جوق 'سە'سە كەنەن بىرتىندەپ تۈسىنە باستاعان ەدى. 1933 - جىلى 11 - ايدا 19 - 'ارمىيە'نىڭ جىيالق جىيەشىدىرى گومىنداڭ ئىشىندەگى لى جىيەش قاتارلىقلارنىڭ 'بىر 'بولىم كۈشمەن بىرلەسەپ، جىيالق جىيەشمەن بۇزىلىشقاندقتارمىن اشىق چارپالادى. ولار فۇجىيان ۋىلكەسىندە «جۇڭخۇا رەسپۇبلىكاسىنىڭ ھالقىنىڭ گىمىنىڭدىڭ ۋىكەتى»ن قۇردى جانە جاپون باسقۇنچىلارغا جىيالق جىيەشىگە قارسى تۇرۇ تۇرالى قىزىل 'ارمىيە'ن كەلسەم جاسادى. 19 - 'ارمىيە' جانە فۇجىيەن ھالىق ۋىكەتى جىيالق جىيەشىنىڭ اسكەرى كۈشپەن قىسىم جاساۋى سالدا - رىنان جەڭلىسكە ۋىسرائدى. وسدان سولڭ ساي تىڭسكاي جانە باسقارلار گۇڭچانداگىمەن ستەستىك جاساۋ مايدانىغا بىرتە - بىرتە ۋىتتى.

④ 1926 - جىلى 9 - ايدا سولتۇستىككە جورىق جاساعان گىمىنىڭدىڭ 'ارمىيە' شاۋبۇل جاساپ ۋىخانغا جەتكەن كەزدە، فىلىڭ يۇيشىيالق ۋىزىنىڭ اسكەرى 'بولىمىن باستاپ، بىيىيالق ھۇنغالارى جۇيەسىندە اجرالغاندىن سۇيۇن ۋىلكەسىندە (قازىر شىڭى موڭغۇل ايتونومىيالى رايونىغا قارايدى) چارپالادى دا، گىمىنىڭگە قانناستى. 1927 - جىلدىڭ بۇس كەزىندە ۋىنىڭ اسكەرى 'بولىمى شانىيەدەن اتتاسىپ، سولتۇستىككە جورىق 'ارمىيە'سەن بىرگە ھىنان ۋىلكەسىنە شاۋبۇل جاسادى. 1927 - جىلى جىيالق جىيەشى مەن ۋالڭ جىڭۋېي ۋىياسىزدىق جاساغاتقان كەيىن، فىلىڭ يۇيشىيالق

دا گۇڭچىنداڭغا قارىسى ارەكەتتەرگە قاتناستى. مېراق ونىمەن خالە جىيەشى توپى اراسىندا مۇدە قاقىنسى ۋەنەمى بولپ وتىردى. 18-سەد. مابىر وقىعاسان كەيسەن. ول جاپون باسقىنىشلارغا قارىسى نۇرۇدى فۇيىنادى. 1933-جىلى 5-ايدا گۇڭچانداڭمەن سەستىك جاساپ، جاڭجىكوۋدا خالىق بۇقاراسىنىڭ جاپون باسقىنىشلارغا قارىسى وداقتىس ارىياسىن ۋەسەستىردى. جياڭجىيەشى كۆشەنەرسىنىڭ جە جاپونىي شاپقىنىشى ارىياسىنىڭ قاب-قاباب قىسىم جاساۋى سالدۇرسان جاپون باسقىنىشلارغا قارىسى بۇل جولعى كۆتەرىلىس 8-ايدا جەڭلىككە ۋەسە رادى. مىڭ يۇيشىنەك ۋۇز ۋەسەرسىنىڭ سۇڭىي كەزىندە گۇڭچانداڭمەن سەستىك جاساۋ مايدانىن ۋەزىكسىز قولداندى.

② گومىنداڭنىڭ 26-ارىياسىن جياڭجىيەشى قىزىل ارىياعا شەبۇلن جاساتىرۇ ۋەشەن جياڭجىيەگە جىبەرگەن بولاتىن. 1931-جىلى 12-ايدا بۇل ارىيانىڭ 10-مىڭنان استام ادامى جاۋ بوشىڭ، دۇڭجىستاندا جولداستاردىڭ باسقىلىقىدا، جۇڭگو گۇڭچانداڭنىڭ جاپون باسقىنىشى-لارىغا قارىسى تۇرۇ ۋەرانىنا ۋۇن قوسىپ، جياڭجىيە ۋەكەسىنىڭ نىڭدۇ اۋدانىدا كۆتەرىلىس جاساپ، قىزىل ارىياعا قوسىلدى.

③ ما جاپان اسلى گومىنداڭ دۇڭجىيە ارىياسىنىڭ جۇنىڭۋاسى ەدى، ونىڭ اسكەرى ۋەسەرسى جىلۇڭجىيەدا تۇراتىن. 18-سەنابىر وقىعاسىنان كەيىن جاپونىي شاپقىنىشى ارىياسى لياۋنىڭنەن جىلۇڭجىيەگە فاراي جىلجىغاندا ۋەسەرسى اسكەرى ۋەسەرسى قارىسلىق كۆرسەتتى.

④ خۇشانىيىن - گومىنداڭنىڭ اتاقتى جىڭكسى، كەزىندە سۇن جۇڭشەننىڭ جۇڭگو گۇڭچانداڭمەن سەستىك جاساۋ ساياساسىغا قارىسى نۇرغۇن ەدى. ول 1927-جىلى جياڭجىيەشى قوزغالار «12-سەنابىر» ەكىمىتىدىكى جىڭيانىن جوسپارلاۋشىلاردىڭ ۋەسەرسى ەدى. كەيسە جياڭجىيەشەن ۋەسەرسى تالاسقاندىقتان، جياڭجىيەشى نارازىسار قاماقتا ەلىندى. ول 18-سەنابىر وقىعاسىنان كەيىن يوساتىپ، نانجىڭنىڭ گۇاڭخوۋغا باردى دا، گۇاڭدۇڭ - گۇاڭشى توپىنداى سۇسالىق كۆشە.

تەردى جەلىكتىرىپ، بۇلار مەن نانچىك جياڭ جىيەشى ۈكىمەنى اراسىدا
ۇراي ۋاسىقا سورىلغان قاراما - قارسىلىق جاعداي قالىپتاستىردى.

⑮ «جاپون باسقىنشىلارنا قارىسى تۇرىپ، وماندى قۇسعارۇدنىڭ
النى تارماقتى كاڭلىڭى»، يەنى «جۇڭخۇا خالىقنىڭ جاپون خيانگەرلىگىگە
قارىسى سوعىس جۇرگىزۋىنىڭ نەگىزگى كاڭلىڭى» جۇڭگو گۇڭچىنداڭى
تاراپىان 1934 - جىلى ورتاغا قويىنىپ، سۇڭ چىڭلىڭ قاتارلىقلاردىڭ
اتىنان جاريالانغان بولانن. كاڭلىڭ تومەندەگى تارماقتاردى قمتىدى:
(1) بۇكىل نەگىز، قۇرسىلىق جانە اۋە ارمىياسىن جاپون باسقىنشىلارنا
قارىسى سوعىسقا جاپپاي جۇمىلدېرۇ؛ (2) بۇكىل خالىقتى جاپپاي جۇمىل -
دىرۇ؛ (3) بۇكىل خالىقتى جاپپاي قارۇلاندېرۇ؛ (4) جاپون باسقىنشە -
لارنا قارىسى سوعىسنىڭ قاراجاتىن شەشۇ* ۇشەن جاپون خيانگەرلىگىنىڭ
جۇڭگو، يەنى مال - مۇلىكتەرىن جانە وتاندى ساۋدالاۋىشلاردىڭ مال -
مۇلىكتەرىن مۇسادىرالاۋ؛ (5) جۇمىشىلاردىڭ، دىيخانداردىڭ، اسكەر -
لەردىڭ، زىيالىلاردىڭ جانە ساۋدا - مەركاسىپىشلەردىڭ وكىلدەرى
سايلانغان بۇكىل جۇڭگونىڭ ۇلىتىق قارۇلى* ۇزىن* ۇزى قورۇۋ
ۇيىۋانۇيس قۇرۇ؛ (6) جاپون خيانگەرلىگىنىڭ بارلىق جاۋلارمەن
بىرلەسىپ، ولاردى دوسى ارمىيا مۇ، جاقسى نيەتپەر بەيتاراپ بولپ
وتىرغان بارلىق مەملەكەتەرمەن دوستىق قارىم - قاناس ورنىتۇ.

⑯ گۇاڭسۇڭ - گۇاڭشى توپىنداى جۇنغالار دەپ گۇڭدۇڭ
توپىنداى جىن جىتاڭ، گۇاڭشى توپىنداى لى زۇڭسەن، بىي جۇڭشى
جانە باسقارار ايتىلىپ وتىر.

⑰ جياڭ جىيەشى باندىلارى گمىڭشىل خالىقتى «باندى» دەپ
انادى دا، ۇزدەرىنىڭ ارمىيا ارقلى گمىڭشىل خالىققا شىۋىن جاساۋ
جانە گمىڭشىل خالىقتى قىرۇ ارەكەتتەرىن «باندىلاردى جۇڭ» دەپ
امادى.

⑱ رىن يىشى جولدىس - جۇڭگو گۇڭچىنداڭىنىڭ ەڭ العاشقى
مۇشەلەرىلىك جانە ۇيىمداسىرۇشىلارنىڭ* بىرى. ول جۇڭگو گۇڭچى -

داڭسىڭ 1927 - جىلى بۇكىل مەملەكەتتىكى 5 - قۇرىلتاسىدا كەينى، پارتىيىنىڭ ۱ - رەتلىكى قۇرىلتاسىدا جۇڭخىياڭ ۋىيۋاسىدىغا سايلاندى وتىردى، 1931 - جىلى پارتىيىنىڭ 6 - كەزەكتى جۇڭخىياڭ ۋىيۋاسىنىڭ نورمىنى جالپى مەجلىسىدە جۇڭخىياڭ جىڭجىچۈيىنىڭ ۋىيۋاسى بولپ سايلاندى. 1933 - جىلى خۇنان - جياڭشى شەكارا رايون شىڭخۇيىنىڭ شۇجىي جاھە قىزىل ارىيا 6 - جۇنتۋانى جىڭجى ۋىيۋاسى بولدى. قىزىل ارىيانىڭ 6 - جۇنتۋانى مەن 2 - جۇنتۋانى بىرىكتىرىلگەن سول 2 - جاھە 5 - جۇنتۋاسان قۇرالعان 2 - فاڭمىيانجۇنىڭ جىڭجى ۋىيۋاسى بولدى. جاپون باستىرىلاردا قارسى سوعىشنىڭ باستىرىلى كەزىدە 8 - ارىيا باس ساياسى بۇنىڭ جۇرنى بولدى. 1940 - جىلى جۇڭگۇ جۇڭخىياڭ شۇجىچۈيىنىڭ قىزمەتتە قاتناستى. 1945 - جىلى پارتىيىنىڭ 7 - كەزەكتى جۇڭخىياڭ ۋىيۋانجۇيىنىڭ ۋىيۋاسى جالپى مەجلىسىدە جۇڭخىياڭ جىڭجىچۈيىنىڭ ۋىيۋانى جاھە جۇڭخىياڭ شۇجىچۈيىنىڭ شۇجىي بولپ سايلاندى. 1950 - جىلى 10 - ايدىڭ 27 - كۈنى بېيجىڭدە قايتىس بولدى.

⑩ جۇڭگو جۇمىسى - دىيەن قىزىل ارىيانىڭ 6 - جۇنتۋانى ۋىيۋاسى خۇنان - جياڭشى شەكارا رايون گىنجۇيىدە تۇراتتىن، 1934 - جىلى 8 - ايدا ول جۇڭگۇ جۇڭخىياڭ بۇيرىمى بويىشا قورشاۋدى بۇزىپ جوتكەلە باستادى. سول جىلى 10 - ايدا گۇيجوۋ ولكەسىنىڭ شەسى بولەگىدە خى لۇڭ خولداس باستاغان قىزىل ارىيانىڭ 2 - جۇنتۋانىمەن قوسلىپ، قىزىل ارىيانىڭ 2 - فاڭمىيانجۇنى بولپ قۇرملدى دا، خۇنان - خۇبىي - سىچۋان - گۇيجوۋ گىمىڭدىك گىنجۇيىدىن قۇردى.

⑪ 1934 - جىلى 10 - ايدا جۇڭگو جۇمىسى - دىيەن قىزىل ارىيانىڭ 1 -، 3 -، 5 جۇنتۋاندارى (ياغنى قىزىل ارىيانىڭ 1 - فاڭمىيانجۇنى، جۇڭخىياڭ قىزىل ارىيانى دەپ تە امالادى) فۇجيان ولكەسىنىڭ ناتىس بولەگىدەگى چاڭشىيىڭ، نىڭخۇا دەگەن جەرلەردەن جاھە چياڭشىي ولكەسىنىڭ وڭتۇستىك بولەگىدەگى رۇيجىن، يۇيدۇ دەگەن

ھەرلەردەن انتانىپ، جانلۇەلىك ۇلكەن جوتكەلۇ باستادى. قىزىل
ارميا فۇجيان، جياڭشى، گۇاڭدۇڭ، خۇنان، گۇاڭشى، گۇبىجوۋ،
سىچۇان، يۇنان، شىكاڭ (قازىر مۇنىڭ ئىسمى بولەككى سىچۇان ولكەسى،
ئەندى ئىسمى بولەككى شىزاڭ ايتونومىيالى رايونىغا قارايدى)، گانسۇ،
شانشى ولكەلەردىن باسپ، چىل بويى قار جامىلىپ جاناتىن اسقار
تاۋلاردان اسپ، جان باسپاعان سازدى دالالاردان ئوتتى، نە ئىپىر
قىنىقتاردى باسنان كەشىرىپ، جاۋدىڭ سان رەتكى قورشاۋىن،
وكەلەي قۇالاۋىن، توسقاۋىلىن تالقانداي جۇرپ، 25 مىڭ لى
(12 مىڭ 500 كىلومەتىر) جولدى ۇزدىكسىز جورىقپەن باسپ ئوتسپ،
اقىرى 1935-جىلى 10-ايدا شانشىدىڭ سولتۇستىك بولەگىندەگى
گىمىڭدىك گىنجۇيدىگە جەڭسىپەن جەتتى.

① سىچۇان-شانشى ھەكارا رايونىنداعى قىزىل ارميا-جۇڭگو
جۇمىسى-دىغان قىزىل ارمياسىنىڭ 4-فاڭمىيانجۇنى. 1935-جىلى
3-ايدا 4-فاڭمىيانجۇن سىچۇان-شانشى ھەكارا رايون گىنجۇي-
دىنەن شىسىپ، سىچۇان-شىكاڭ ولكەلەرىنىڭ ھەكاراسىغا قاراي
جوتكەلدى. سول جىلى 6-ايدا سىچۇان ولكەسىنىڭ ساتس بولەگىندەگى
ماۋگۇڭ دەگەن ھەردە قىزىل ارميانىڭ 1-فاڭمىيانجۇنىمەن قوسىلىپ،
سول جانە واڭ باھتتارداعى ارميا بولسپ ۇيىمىداسپ، سولتۇستىككە
انتاسى، سول جىلى 9-ايدا سۇڭپان اۋدانىنىڭ ماڭىنداعى ماۋ-ىرگاي
رايونىغا جەتكەننەن كەيىن، 4-فاڭمىيانجۇندە قىزمەت مەنەپس حالە
گوناۋ حۇڭگۇڭ جۇڭياڭنىڭ بۇيرىغىغا قايشلىق جاساپ، سول نامىتتاى
ارمىيىسى ئۆز بەتمەن وڭۇستىككە باستاپ، قىزىل ارميانى بولشەكەدى.
1936-جىلى 6-ايدا خۇنان-خۇبىي-سىچۇان-گۇبىجوۋ ھەكارا رايون-
نىدا قورشاۋدى بۇزىپ شىسىپ، خۇنان، گۇبىجوۋ، يۇنان ولكەلەردىن
باسپ ئوتسپ، شىكاڭ ولكەسىنىڭ گانزى دەگەن جەرىمە كەلگەن قىزىل
ارمىيانىڭ 2-فاڭمىيانجۇنى 4-فاڭمىيانجۇنىمەن قوسىلدى. وسى كەردە
4-دېڭىپىچۇندەگى جولداستار جالا گوناۋدىڭ ەركىنە كومەي، 2-

فاكىمىيەتچىلەر بىرگە سولنۇستىكىگە چۈشكەلدى. سول جىملى 10 - ايدا 2 فاكىمىيەتچىلەر تۈگەلدەي جانە 4 فاكىمىيەتچىلەرنىڭ ئىسراپى بولدى. سول تۈستىك شائىيىگە چەتلىپ، قىزىل ارماننىڭ 1 فاكىمىيەتچىلەر جەمئىيىسى تۈردە تاپىستى.

② جالۇ گوناۋ - جۇڭگو گېمىيىسىنىڭ ساتقىنى. جاس كەزىدە ورايىشلىق سىتەپ گېمىيىگە قاتناپ، جۇڭگو گۇڭچايداڭسىا كىرىپ العان. ول پارتيا ئىشىدە اسا كۆپ فائەلىيەتلىك بولدى، وراسان ۈلكەن قىلمىس بىتەدى. ونىڭ لەۋلىلەرى مىسالار: 1935 - جىلى قىزىل ارماننى سولنۇستىكىگە اتتانۇما قارسى شىقتى، قىزىل ارماننى سىچۈان مەن شىكالى ارالىقىدايى از ۇلتىنار رايونىدا شەكىلدەنۈپ سىدى خەتەر - لىمپازدىقتى جانە چۈشپاشۇيىلىنى قۇتاتىدى، سونىمەن قابات پارتىيە قارسى، جۇڭگادا قارسى اشىقتان - اشىق وپاسىزدىق ارەكەت بىتەپ، ئوز اندىسا زاڭسىز جۇڭگادا قۇردى، پارتىيەنىڭ جانە قىزىل ارماننىڭ سىرلىكىن بۇزدى، قىزىل ارماننىڭ 4 - فاكىمىيەتچىلەر وتە 'ئىسراپا ۇشراقتى. قىزىل ارماننىڭ 4 - فاكىمىيەتچىلەر جانە ونىڭ قالىڭ كادىرلارى ماۋ زېدۇڭ جولداسنىڭ جانە دالە جۇڭگاسىنىڭ سابىرلىقپەن تارىپىيە پەرۋىسىنىڭ ارقاسىندا دالە جۇڭگاسىنىڭ خۇرسى باسشىلىرى اسىنا تەز ورايدى جانە كەينىكى كۈرەستەردە داڭقتى رول اتىغاردى؛ شىراق جالۇ گوناۋنىڭ "ئوز باسى تۈزەلدۈدەن كەتپ، 1938 - جىلدىڭ كۆكتەمىدە جالغىز "ئوزى شائىي - گانسۇ - نىڭشيا خەكارا رايونىدا قاشىپ شىقتى دا، گومىنداڭ - نىڭ شىپونىدىق ئويىنا قوسىلدى.

③ جۇڭگادا قىزىل ارمانىسى دەپ اسىلىمىدە جياڭشى، فۇجىيان رايوندارىندا دامىپ، جۇڭگو جۇڭگاسىنىڭ تىكەنەي ناسىلىق بولدى. قىزىل ارمان، يەنى قىزىل ارماننىڭ 1 فاكىمىيەتچىلەر ئىشلىتىپ وتىر، ④ 1935 جىلى 7 ايدا گومىنداڭ ارمانىسى شائىي گانسۇ گېمىيىسىنىڭ گىنىۋىدىنە باعىتقان "ۇششى رەتلىك" قورشاپ جۇڭگو بىستادى. قىزىل ارماننىڭ سولنۇستىك شائىيىدىكى 26 - جۇمىيىسى

شەمس شەپسە جاۋدىنىڭ 2 لۇيىن تالغانداپ، ونداى جاۋدى جۇاڭدە-
 سىڭ شەمس جاعىنا قۇمپ تاستادى. سول جىلى 9-ايدا قىزىل
 ارىيانىڭ *اسلى جۇمىي-جىنان-انجۇي گىنجۇيدىسىدە تۇرغان 25-
 جۇمىي وڭتۇستىك شاشى جانە شەمس گانسۇ ارىقلى سولتۇستىك شاشىگە
 كەلدى دە، سولتۇستىك شاشىدەگى قىزىل ارىمياغا ھوسىلىپ، قىزىل
 ارىيانىڭ 15-جۇنتۇۋى بولپ قۇرىلدى. قىزىل ارىيانىڭ 15-جۇنتۇۋى
 گانچۇان اۋدانىنىڭ لاۋشان دەگەن جەرىدە بولغان شايغاستا جاۋ
 ارىياسى 110-شەسنىڭ دەنن جويدى، شىجاڭن *ولتىردى، ارادا كوپ
 وتپەي نامى دا جاۋ ارىياسى 107-شەسنىڭ 4-يىڭن گانچۇان اۋدا-
 نىنىڭ يۇيلىنچياۋ دەگەن جەرىدە جويدى. سونمەن جاۋ *وز شاشىنى
 قايتا ويمداستىردى دا، دۇڭبىي ارىياسى جۇنجاڭدارىنىڭ
 *بىرى 5 شەسنى باستاپ ەكى باعتپەن شاشۇل جاسادى، شەمس
 جاقىنامى *بىر شەسنى لوچۇان، فۇشيان جولىمەن سولتۇستىككە نەت الدى،
 باتىس جاقىنامى 4 شەسنى گانسۇ ولكەسىنىڭ چىڭياڭ، حىشۇي اۋداندارە-
 مان جولغا شەمپ، خۇلۇھى وزەنن جاعالاپ، سولتۇستىك شاشىدەگى
 فۇشيان اۋدانى جاقى قاراي ئىلگەرىلەدى. سول جىلى 10-ايدا جۇڭياڭ
 قىزىل ارىياسى سولتۇستىك شاشىگە باردى. 11-ايدا جۇڭياڭ قىزىل
 ارىياسى قىزىل ارىيانىڭ 15-جۇنتۇۋىمەن بىرگە وتىرىپ، فۇشيان
 اۋدانىنىڭ باتىس-وڭتۇستىگىندەگى جىلوچىن دەگەن جەردە جاۋ
 ارىياسىنىڭ 109-شەسنى جويدى جانە قۇا سوققى بەرۋ نارىسىدا
 چىشۇيى دەگەن جەردە جاۋ ارىياسى 106-شەسنىڭ *بىر تۋاسى
 جويدى. *سويتىپ، جاۋدىڭ شاشى-گانسۇ گىنجۇيدىنىنە باعتقان
 *ۋىشى رەنكى «قورشاپ جويۇۋى *بىر جولالتا تالغاندا لى.

⑤ 1934-يىلىدا 1935-يىلىدا دەپىنگى ارالىقتا جۇڭگوسىڭ
 وڭتۇستىك بولەگىندەگى قىزىل ارىيانىڭ نەگىزگى كۇشى خوتكەلگەن
 كەردە، *بىر بولم يارتىزان بولمىدەرى قالدۇرلغان دەى. بۇل پارىيان
 بولمىدەرى 8 ولكەنىڭ 14 رايونىدا يارتىزاندىق سوعىتى تاباندىلىق.

پەن خۇرگىردى. بۇل رايوندار مىنالار: وڭتۇستىك حىچىنلار رايونى، سولتۇستىك فۇجيان رايونى، شىعىس فۇجيان رايونى، وڭتۇستىك فۇجيان رايونى، باتىس فۇجيان رايونى. شىعىس - سولتۇستىك جياڭشى رايونى، فۇجيان - جياڭشى شەكارا رايونى، گۇاڭدۇڭ - جياڭشى شەكارا رايونى، وڭتۇستىك خۇنان رايونى، خۇنان - جياڭشى شەكارا رايونى، خۇنان - خۇبىي - جياڭشى شەكارا رايونى، خۇبىي - جياڭشى شەكارا رايونى، وڭتۇستىك خىنانداق تۇڭياشان رايونى جانە گۇاڭدۇڭ ولكەسىندەگى خاينانداۋ رايونى.

② 1931 - جىلى جاپون جيانگەرلىگى دۇڭبېيدى باسپ العاننان كەيىن، جۇڭگو گۇڭچانداڭى خالىقنى قارۋانلىق قارسىلىق كورسەتۋە شاقىرىپ، جاپون باسقىنشىلارنا قارسى پارتىزان دۇيلەرىن جانە دۇڭبېي خالىقتىق گىمىڭدىك ارىياسىن ۇيمىداستىردى، جاپون باسقىنشىلارنا قارسى تۇرلى فورماداقى مىركىتى ارىياغا جاردەم بەردى. 1934 - جىل - دان كەيىن، دۇڭبېيداقى جاپون باسقىنشىلارنا قارسى اسكەرى بولسە - دەردىڭ بارلىقى جۇڭگو گۇڭچانداڭىنىڭ باسقىنشىلارنا بىرلىككە كەلگەن دۇڭبېي جاپون باسقىنشىلارنا قارسى بىرلەسكەن ارىيا بولپ قۇرىلدى دا، اناقسى گۇڭچانداڭ مۇشەسى يالغىجىيۇيدى زۇڭجىجۇيەتسپ، دۇڭبېيداقى جاپون باسقىنشىلارنا قارسى پارتىزاندىق سوعىستى ۇزاق ۋاقىت بويىنا قاباندىلىقپەن جۇرگىزدى. شىعىس خىيىدماق جاپون باسقىنشىلارنا قارسى پارتىزاندىق سوعىس دەپ 1935 - جىلى 5 - ايدا خىيىي ولكەسىنىڭ شىعىس بولەگىندە بولغان دىيەنداردىڭ جاپون باسقىنشىلارنا قارسى كوتەرىلىسى ايتىلىپ وتىر.

③ سوۋەت وداعى گۇڭچانداڭى باسقىنشىلىق مەكەن گىمىڭدىك سوعىس دەپ 1918 - جىلدا 1920 - جىلغا دەيىن سوۋەت وداعى خالىق - مىڭ انگىلىيا، امەرىكا، فرانسىيا، جاپونىيا، پولشا قانارلى جيانگەر مەملە - كەتتەردىڭ قارۋلى كىنىگۇمىنە قارسى نۇرۇ جانە اق گۇاردىياشلاردىڭ بۇلىگىن باسۇ جولىندا جۇرگىزگەن سوعىسى ايتىلىپ وتىر.

② ماۋزىدۇڭ جولىدىكى بۇل ارادا ئالغا قويغان خالىق رەسپىيۇبلىكاسىنىڭ اكىمىيەت سىياسىتى جانە ئىلىك "ارتۇرلى ساياساتى" جاپون ئاسقىنىشلارغا قارسى سوعىس مەزگىلىندە گۇڭچاىمىدالڭ ئاسقىلىمىداغى خالىقنىق ازات رايونىداردا توللىق جۇزەگە استى. وسى سەبەبتى، گۇڭچاىمىدالڭ جاۋ ارتقى شەبىندەگى مايدانداردا خالىقنىڭ جاپون قاراق شىلارغا قارسى جەڭستى سوعىس جۇرگىزۋىنە ئاسقىلىق ەتە الدى. جاپونىا تىزە بۇككەننەن كەيسىن باستالغان "ۇشىنىشى ئىكى گىمىڭدىك سومىستا، سومىتىك دامى تۇسۇنە بايلانستى، خالىقنىق ازات رايوندار بىرتىندەپ بۇكىل جۇڭگوغا كەگەيدى، "سوپىن، بىرلىككە كەلگەن جۇڭغۇا خالىق رەسپۇبلىكاسى جارىققا شىقتى. ماۋزىدۇڭ جولىداستىڭ خالىق رەسپۇبلىكاسى جىرىندەگى مۇراتى بۇكىل ەل كۈلەمىندە جۇزەگە استى.

③ 1928-جىلى 7-ايدا وتكىزىلىگەن جۇڭگو گۇڭچاىمىدالڭنىڭ بۇكىل مەملەكەتتىك 6-قۇرىلتايى تومەندەگى ون قارماقتى ساياسى كاڭلىڭدى بەلگىلەدى: 1-جىيانگەرلىكتىڭ ۇستەمدىگىن قۇلاتتۇ؛ 2-شە-ئەل كاپىتالىنىڭ كارخانا لارى مەن بانكەلەرىن مۇسادىرالاۋ؛ 3-جۇڭ-گۈنى بىرلىككە كەلتىرۋ، ۇلتتاردىڭ ۇز ئامىدىرىن ۇزى بەلگىلەۋ ۇقىمىن مويىنداۋ؛ 4-جۇنخالىق گومىنداڭ ۇكىمەتىن قۇلاتتۇ؛ 5-جۇمىس-شى-دېحان-ئىكەرلەر وكىلدەرى كەگەمىندىك ۇكىمەت قۇرۇا؛ 6-سەگىز ساعاتتىق جۇمىس "تۇزىمىن جۇرگىزۋ، جالاقىسى ارتتىرۋ، جۇمىسسىزدارغا كۈمەك بەرۋ جانە ەلەۋمەتتىك حاۋىپسىزدەندىرۋ جۇمىس-ن جۇرگىزۋ، ت.ب؛ 7-دېچولاردىڭ بارلىق جەرىن مۇسادىرالاپ، گىتىك سەرلەردى دېحاندارغا بەرۋ؛ 8-ئىكەرلەردىڭ تۇرمىس كۇيسىن جافىسارتۋ، ئىكەرلەردىڭ دە ۇلەستە جەر "بولىپ، ونى ۇي شەس بەرۋ جانە ولاردىڭ ۇيىندەگىلەرىن جۇمىسقا وربالاستىرۋ؛ 9-اۋىر ەلەن-سالىق اتاۋلىنى كۇشەنەن قالدىرىپ، بىرلىككە كەلگەن، كىرىسە قاراي ارتىپ وتىراتىن باجىنى جۇزەگە استىرۋ؛ 10-دۇسيە

خۇرى يىرولەتارىنامىن جانە سوۋەت وداعىمەن بىرلەشۋ.

⑩ تروتسكىيىلەر اسلىتىدە روسىيا جۇمىسىلار قوزغىلىسىدا لەنىنرىمگە قارىسى توپ ەدى. كەيىن قۇلدراپ مۇلدە گىمىگگە قارىسى باندىلارما ايتالدى. بۇل ساتقىن نوپىنىڭ ازىمىداۋ قارىسى جوسىندە سىنايىن جولداس 1937-جىلى سوۋەت وداعى گۇڭىچانداڭى جۇڭپىڭ ۋىيىۋامخۇيىنىڭ جالپى ماجىلىسىندە جاساعان بايانداماسىندا تومەندەگە- دەي ئۇسىنىڭ بەرگەن بولاتىن؛ ھوتكەندە، وسىدان 7-8 جىل بۇرىن، تروتسكىزىم جۇمىسىنى تابى شىندەگى وسىنداى ساياسى توپتاردىڭ ىرى ەدى، شىنىندا، لەنىنيزىمگە قارىسى، سول سەبەبىتى مەيلىنشە قاتە ساياسى توپ ەدى، ىپراق سول كەزدە ول قالاي دەگەنمەن دە ساياسى توپ بولاتىن.... قازىرگى تروتسكىزىم جۇمىسىنى ئاينىداى ساياسى توپ ەمەس، ىپرىنىسپىسىز جانە مۇراتسىز زىيانكەستەر، بۇلدىرگىشتەر، تىڭشىلار، شىپوندار، كسى ولتىرگىشى باندىلار، شەنەلدىڭ تىڭشىلىق ورگانىنا جالدىنىپ ارەكەت جاسايتىن، جۇمىسىنى تانىنىڭ قاس جاۋى بولغان باندىلار. 1927-جىلى جۇڭگو گىمىڭى جەڭلىسكە ۋىسراعتانان كەيىن، جۇڭگودا دا از ساندى تروتسكىيىلەر شىقنى، ولار چىن دۇشيۋ سەكىلدى ساتقىندارمەن بىرلەسىپ، 1929-جىلى فائىگىمىڭدىك شاعىن ۋىم بولسىپ قالىپتاستى دا، گومىنداڭ بۇرجۇاربالىق- دەموكراتىبالىق گىمىڭدى الدەقاشان ورنىدادى دەگەن سەكىلدى فائىگىمىڭدىك ۋگىت تاراتىپ، بۇكىلدەي جيانگەزلىكتىڭ جانە گومىنداڭنىڭ خالىققا قارىسى چىپرەكىشىنى قۇزالى بولدى. جۇڭگوداى تروتسكىيىلەر گومىنداڭنىڭ تىڭشىلىق ورگاندارىنا اشكەرە قاتناستى. 18-سەنتاىر وقىعاسىان كەيىن، ولار تروتسكىيىل باندىلاردىڭ «جاپونىا دىگوسىنىڭ جۇڭگوى باسىپ الۇنا بوگەت جاساماۋ» دەگەن ىامىرىن قابىلدادى دا، جاپونىا- مىڭ تىڭشىلىق ورگاندارمەن ىستەستىك جاساپ، جاپون قاراقشىلارىنان قاراجاب الپ، جاپون شايقىتىشلارنا ىتىمدى ىرتۇرلىسى ارەكەتمەر- مەن شۇعىلدىندى.

② «چۈنچىۋ داۋرىدە ادەتتە سوعىنار بولمايدى» دەگەن سور تۇرالى «مىگىزى» دەگەن كىتاپقا قاراڭىز. چۈنچىۋ داۋرىدە (جاڭا ەرادا 722 - 481 جىلدار نۇرمن)، جۇڭگودا كۆپتەگەن فەودال ئەكىنەر ئورارا وقىق ئالاسۇ سوعىسىن ئولاسىز جۇرگىزدى، سوندىقتان مىگىزى وسى سوردى ايتقان ەدى.

③ 1840 - جىلدا 1842 - جىلغا دەيىن، جۇڭگولىقتار اپىىن ساۋ - داسىا قارسى تۇرغاندىقتان، انگلىا ساۋدا مىسىن قوزغاۋدى سىلتاۋ ەتىپ اسكەر جىبەرسىپ، جۇڭگوغا شاپقىنشىلىق جاسادى، جۇڭگو ارمىياسى لىن زىشۋىدىك باشلىمىنىدا قارسى سوعىس جۇرگىزدى. سول كەزدە گۇڭجوۋ خالىقى وزدىگىنەن «پىڭيىڭنۇان» ۇيىمداستىرىپ، انگلىا شاپقىن - شىلارغا قاتتى سوققى بەردى.

④ ئاپپىك تيانگو سوعىسى - 19 - ەسىردىك ورتا شەنىدە چىك ەندىسىك فەودالدىق وكتەمدىگىسە جانە ولتىق ەزگىگە قارسى تۇلغان دىيەنلاردىك گىمىڭدىك سوعىسى. 1851 - جىلى 1 - ايدا بۇل جولعى گىمىڭىك ئاسىملارى خۇڭ شىۋچۇان، ياك شىۋچىڭدەر گۇاڭشى ولكەسىدىك گۇپپىك اۋدانىنداى جىتيان قىستاعىدا كوتەرىلىس جاساپ، «ئاپپىك تيانگو» مىك قۇرلغاندىمىن جارىالادى. ئاپپىك ارمىياسى 1852 - جىلى گۇاڭشى ولكەسىنەن اتتاسىپ، خۇنان، خۇبىي، جياڭشى، اخۇي ولكەلەرىن باسىپ ەتىپ، 1853 - جىلى نانچىڭدى الدى. سونان سولك نانچىڭنەن ئبىر ەبولىم اسكەر كۇشىن سولتۇستىككە اتتاندە - رىپ، تىيانچىن ماڭسىا دەيىن سوعىسىپ باردى. ەبىراق ئاپپىك ارمىياسى وردەرى قاراتىپ الەان جەرلەردە بەرىك گىجۋىدى قۇرمادى. وسىك ۇستىنە نانچىڭدى استانا قىلىپ تۇرغاننان كەيىن، ونىك ئاسىى توبى ساياسى جاققان، اسكەرى جاققان كوپتەگەن قاتەلىكىنەر وتكىزدى، وسى سەبەبتى چىك ەندىسىنىك فانگىمىڭدىك ارمىياسى مەن انگلىا، امەرىكا، فرانسىا شاپقىنشىلارنىك بىرىككەن شاپۇلىنا توتەپ بەرە الەمادى دا، 1864 - جىلى جەڭلىدى.

④ بىخىتۋان سوعىسى — 1900-جىلى جۇڭگونىڭ سولتۇستىك بۆلە-
گىدەگى دېھقاندار مەن قولونەرشىلەر بۇقاراسى تاڭرىشلىلىك مۇراتىمەن
جاسىرس نوپ قۇرۇق فورماسىن قولدانىپ، جيانگەرلىككە قارۋىلى كۈشپەن
قارسى تۇرغان كەڭ كۆلەمدى زىغالىق قوزغالىسى. 8 جيانگەر مەملەكەت-
تىڭ سىمىككەن قارۋىلى كۈشتەرى بېيجىڭ مەن تېيانجىمىدى باسىپ العامان
كەيىن، بۇل قوزغالىستى بارىپ تۇرغان جىرتقىشىقپەن جانىشتادى.
⑤ «خۇنان دېھقاندار قوزغالىسىن زەرتتەۋدەن بايانداما»نىڭ ②
ەسكەرتۈنە قاراڭىز.

⑥ لەنىن. «پىرولەتارىيات گىمىنىڭنىڭ اسكەرى سىتەر گاڭلىڭى»
دەگەن شىعارمادان جانە «سوۋەت وداعى گۇڭچاسىداڭلى (بولىشەۋىكتەر
پارتىياسى) تارىخى قىسقاشا كۆرسى»نىڭ 6-ئاراۋ، 3-بولىمىنەن
پايدالانىڭىز.

جۇڭگو گمپىگىدىك سوعىسىنىڭ جانلۇەلىك ماسەلەسى *

(1936 - جىل 12 - اي)

ئېرىشى تاراۋ سوعىسى قالاي زەرتتەۋ كەرەك

ئېرىشى بولمىس سوعىسى زاڭى دامىپ وتىرادى

سوعىسىنىڭ زاڭى — بۇل، سوعىسقا جەتەكشىلىك ەتەتىن * ارقانداي
ادام زەرتتەمەي بولمايتىن جانە يگەرمەي بولمايتىن ماسەلە.
گمپىگىدىك سوعىسىنىڭ زاڭى — بۇل، گمپىگىدىك سوعىسقا
جەتەكشىلىك ەتەتىن * ارقانداي ادام زەرتتەمەي بولمايتىن جانە
يگەرمەي بولمايتىن ماسەلە.
جۇڭگو گمپىگىدىك سوعىسىنىڭ زاڭى — بۇل، جۇڭگونىڭ

گىمىڭدىك سوعىسنا چەتەكشىلىك ەتەتىن *ارقانداي ادام زەرتتەمەي بولمايتىن جانە يگەرمەي بولمايتىن ماسەلە.

*بىز قازىر سوعىس جۇرگىزىپ وتىرمىز، *بىزدىك سوعىسىمىز — گىمىڭدىك سوعىس، *بىزدىك گىمىڭدىك سوعىسىمىز جۇڭگودا — وسى *بىر جارتىلاي وتار، جارتىلاي فەودالدىق مەملەكەتتە جۇرگىزىلۋدە. سونىڭ ئۇشىن، *بىز ادەتتەگى سوعىستىڭ زاڭىن زەرتتەپ قانا قويماي، ەرەكشە بولپ وتىرعان گىمىڭدىك سوعىس — شىڭ زاڭىن دا زەرتتەۋگە *تيىسىپىز، ونىڭ ئۇستىنە ونان *ارى ەرەكشە بولپ وتىرعان جۇڭگو گىمىڭدىك سوعىسنىڭ زاڭىن زەرتتەۋگە *تيىسىپىز.

جۇرىققا ايان، مەيلى قانداي دا *بىر *ستى ئىسەگەندە سول *ستىڭ *مان — جاپىن، سىپاتىن، ونىڭ وزىنەن باسقا ئىستەرمەن قارىم — قاتاسىن ئۇسىنبەي تۇرىپ، ونىڭ زاڭىن بىلۋگە بولمايدى. ونى قىلاي ئىستەۋدى بىلۋگە بولمايدى، ونى جاقسى ئىستەۋگە بولمايدى.

* ماۋزىدۇڭ خولداستىڭ ئۇل شىعارماسى ەكىنقى شىكى گىمىڭدىك سوعىسنىڭ ئاجرىسەلەرىن فورىتىدىلاۋ *ۇشىن خارلىغان، سول كەردە سولۇستىك شانشىدە قۇرىلغان قىزىل ارمىيا داشۆسىندە لەكىيا ەتىپ وىلىغان بولاتىن. اپپوردىڭ ايتۇنىشا، ئۇل كىتاپتىڭ نەس نازاۋى ە ما جازىلىپ بىتكەن. جانلۇەلىك شاپۇل، ساياسى قىرمەن ە ناسعا ماسەلەلەر شى — ان وقىماسىنىڭ تۇلۇننا بايلاسىنى خارۋە ۋاقىت بولماي توقاپ قالغان. بۇل شىعارماسە ەكىنقى شىكى گىمىڭدىك سوعىس داۋىرىدە اسكەرىي ماسەلە ەاسىدا پارتيا ئىشىدە بولغان زور اسىستىڭ ئانىچەسى، *بىر ئۇشياننىڭ ەكىنقى *بىر ئۇشيانغا قازىسى پىكىرىن بىلدىرەدى. ئۇشيان ئۇستىندەگى وسى اينىس خونىدە

سوعىس — جەكە مەنشىكتى مۇلىك جانە تاپ پايدا بولسىمەن — اق باستالغان، تاپ پەن تاپ، ۇلت پەن ۇلت، مەملەكەت پەن مەملەكەت، ساياسي توپ پەن ساياسي توپ اراسىنداى، بەلگىلى دامۇ كەرەگىدەگى قايشىلىقتاردى شەشۋ ۇشىن قولدانىلاتىن ەڭ جوعارى كۇرەس فورماسى. سوعىستىڭ جاعداين، سىياتىن، ونىڭ وزىنەن باسقا ىستەرمەن قارىم-قاناسىن تۇسىنبەي تۇرىپ، سوعىستىڭ زاڭدارىن بىلۋگە بولمايدى، سوعىسقا قالاي جەتەكشىلىك ەتۋدى بىلۋگە بولمايدى، سوعىستا جەڭىپ شەۋعا بولمايدى.

گېمىڭدىك سوعىس — گېمىڭدىك تاپتىق سوعىس پەن گېمىڭدىك ۇلتىق سوعىس، ادەتتەگى سوعىستاردا بولاتىن احوال مەن سىياتقا يە بولۇدان تىس، وزىندىك ەرەكشە احوال مەن سىياتقا دا يە. سونىڭ ۇشىن، ادەتتەگى سوعىستىڭ زاڭدارىنا يە بولۇدان تىس، وزىندىك كەيىر ەرەكشە زاڭدارغا دا يە. وسى ەرەكشە احوالدار مەن سىياتتاردى تۇسىنبەي تۇرىپ، ونىڭ ەرەكشە زاڭىن تۇسىنبەي تۇرىپ گېمىڭدىك سوعىسقا جەتەكشىلىك ەتۋگە بولمايدى، گېمىڭ-

1935-جىلى 1-ايدا دالڭ جۇڭياڭنىڭ رۇنيي مەجلىسى قورنىدى حاساپ، ماۋزىدۇڭ جولداستىڭ پىكرىن دايەكتىلەندىردى، قاتە لۇشېانسىڭ پىكرىن تەرىسكە شىعاردى. 1935-جىلى 10-ايدا جۇڭياڭ سوتۇسىك شانشىگە كوشىپ بارغانىنان كەيىن، ماۋزىدۇڭ جولداس 12-يدا «جاپون حيانكەزلىگىنە قارسى تۇرۇدىڭ سىلۇمىسى نۇرالى» دەگەر نافرېپنا ئەكىيا وقىپ. پارتىيانىڭ ەكىنشى شكى گېمىڭدىك سوعىس داۋرىقىدەگى ساباسى لۇشيانى جاعىنداى ماسەلەردى جۈنەلى تۇردە شەشتى. ەكىنشى جىلى. ياعنى 1936-جىلى ماۋزىدۇڭ جولداس جانە وسى كىتاپتى جازىپ، جۇڭگو گېمىڭدىك سوعىسىنىڭ حاسۇمىسى جاعىنا قاتىسى يار ماسەلەلەردى جۈيەلى تۇردە تۇسىندىردى.

دىمىك سوعىستا جەڭىپ شىعۇعا بولمايدى.

جۇڭگو گىمىڭدىك سوعىسى — مەيلى شىكى سوعىس نەمەسە
ۇلىتىق سوعىس بولسىن، جۇڭگونىڭ ەرەكشە جاعدايىندا جۇرگى-
زىلىپ وتىر، ادەتتەكى سوعىسقا جانە ادەتتەكى گىمىڭدىك سوعىسقا
قاراعاندا، ونىڭ وزىندىك ەرەكشە احوالى جانە ەرەكشە سىيانى
بار. سونىڭ ئۇشىن، وندا ادەتتەكى سوعىس پەن ادەتتەكى گىمىڭ-
دىك سوعىستىڭ زاڭدارى بولۋدان تىس، وزىندىك كەيىر ەرەكشە
زاڭدار دا بار. ەگەر وسىلاردى قۇسنىبەگەندە، جۇڭگو گىمىڭدىك
سوعىسىندا جەڭىپ شىعۇعا بولمايدى.

سوندىقتان، بىز ادەتتەكى سوعىستىڭ زاڭىن زەرتتەۋگە ئىسپىز؛
گىمىڭدىك سوعىستىڭ زاڭىن دا زەرتتەۋگە ئىسپىز؛ ەڭ سوڭىندا
بىز جۇڭگو گىمىڭدىك سوعىستىڭ زاڭىن دا زەرتتەۋگە ئىسپىز.
بىر تۇرلى ادامدار بار، ولاردىڭ پىكىرى دۇرىس ەمەس،
بىز مۇنداي پىكىرلەرگە الدەقاشان تويتارسى بەرگەن بولاتىمىز؛
ولار: ادەتتەكى سوعىستىڭ زاڭىن زەرتتەۋ عانا جەتكىلىكتى، نافتە-
لاپ ايتقاندا، جۇڭگونىڭ كەرتارتيا ۇكىمەتى نەمەسە جۇڭگونىڭ
كەرتارتيا اسكەرى مەكتەپتەرى باسىپ شىعارغان اسكەرى ستەر-
تياۋلىڭدەرى بويىنشا ستەۋ عانا جەتكىلىكتى، دەيدى. ولار مىنى
بىلمەيدى: بۇل تياۋلىڭدەرىم ادەتتەكى سوعىستىڭ عانا زاڭدارى.
ونىڭ ۇسىسە ئۇگەلدەي شەتەلدەن كوشىرىپ الىنغان نارسەلەر،
ەگەر بىز ولاردى بۇلجىتپاي سول قالپىندا كوشىرىپ قولداناساق،
فورماسى مەن مازمۇنىن قىتتەي دە وزگەرتپەسەك، بۇل، سوز جوق.
ەتكە قاراپ اياقتى جونعاندىق بولادى، سوعىستا جەڭىلىسكە
ۇشتراتادى. ولار: وتكەندە قان توڭۇ ارقىلى قول جەتكىزگەن

نارسەلەر نەۋۇشىن كەرەكسىز بولادى؟ — دەگەندى نەگىزەتەدى. ولار مىسى بىلمەيدى: وتىكەندە قان توڭگۇ ارقىلى قول خەتكەن تاجىرىيەلەردى، ارينە، قادىر تۇتۇمىز كەرەك، "بىراق" ئۆزىمىزدىڭ قان توڭگۇ ارقىلى قول خەتكىزگەن تاجىرىيەلەرىمىزدى دە قادىر تۇتۇمىز كەرەك.

تاغى "بىر" تۇرلى ادامدار بار، ولاردىڭ پىكىرى دە دۇرس مەس، "بىز" مۇنداي پىكىرلەرگە دە الدەقاشان تويتارس بەرگەن بولاتىمىز؛ ولار: روسىيا گىمىڭدىك سوعىنىڭ تاجىرىيەلەرىن زەرتتەۋدىڭ "وزى" خەتكىلىكتى، ئاقىتلاپ ايتقاندا، سوۋەت وداعى شىكى سوعىنىڭ خەتكىشى زاڭى مەن سوۋەت وداعىنىڭ اسكەرى وركاندارى جاريالاغان اسكەرى ستەر تياۋلىڭدەرى بويىنشا ستەۋانا خەتكىلىكتى، — دەيدى. ولار مىنانى بىلمەيدى: سوۋەت وداعىنىڭ زاڭدارى مەن تياۋلىڭدەرى سوۋەت وداعى شىكى سوعىنىڭ جانە سوۋەت وداعى قىزىل ارمىيىسىنىڭ ەركەشلىكتەرىن قامتىدى، ەگەر "بىز" ولاردى بۇلجىتاي سول قالىپىدا كوشىرىپ قولدانساق، ەشقانداي وزگەرىستىڭ بولۇنما جول بەرمەسەك، وندا بۇل دا ەتىككە قاراپ اياقتى جونماندىق بولادى، سوغىستا خەتلىسكە ۇشرانادى. ولار مۇندا: سوۋەت وداعىنىڭ سوغىسى — گىمىڭدىك سوغىسى، "ئىزدىڭ" سوغىمىز دا گىمىڭدىك سوغىسى، ونىڭ بەر جاعىدا، سوۋەت وداعى خەتلىسكە خەتتى، ەندەشە، بۇل تاجىرىيەلەردىڭ "بىرىن" تاستايمىز دەۋدىڭ نە ورسى بار؟ دەگەندى نەگىزەتەدى. ولار مىنانى بىلمەيدى: "بىز" سوۋەت وداعىنىڭ سوغىسى تاجىرىيەلەرىن، ارينە، توتەنشە قادىر تۇتۇمىمىز قەدە، وينىكەنى ول — ەڭ تايانچ زامانى گىمىڭدىك سوعىنىڭ

ناخىرىيەلەرى، لەنىنىنىڭ، ستالىننىڭ جەتەكشىلىگىندە قولغا كەلگەن تاجىرىيەلەر؛ "بىراق بىز جۇڭگو گىمىگىدىك سوعىسىنىڭ ناخىرىيەلەر. رىن دە قادىر تۇتۇمىز قاچەت، ويتكەنى جۇڭگو گىمىگى مەن جۇڭگو قىزىل ارمىياسىنىڭ دا تولىپ جاتقان مەركەشە اخۋالدارى بار.

ەندى "بىر تۇرلى ادامدار بار، ولاردىڭ پىكىرى دە دۇرس ەمەس، "بىز مۇنداي پىكىرلەرگە دە الدەقاشان توپىنارس پەرگەن بولائىنىپ؛ ولار: 1926 - جىلدىن 1927 - جىلغا دەيىنگى سولتۇستىككە جورىق سوعىسىنىڭ تاجىرىيەلەرى وتە تاماشا، "بىز ونى ۇيرەنۋگە "ئىسپىز، ئاقتىلاپ ايتقاندا، سولتۇستىككە جورىق سوعىسىنىڭ بوگەل- مەيىلىگەرلەۋىن جانە ۇلكەن قالالاردى ئارتىپ الۋىن ۇيرەنۋگە "ئىسپىز، - دەيدى. ولار مىنانى بىلمەيدى: سولتۇستىككە جورىق سوعىسىنىڭ تاجىرىيەلەرى ۇيرەنۋگە ئايدى، "بىراق ونى سول قالپىندا كوشىرىپ قولدانۇغا بولمايدى، ويتكەنى "بىزدىڭ قازىرگى سوعىسىمىزدىڭ اخۋالى وزگەردى. "بىز سولتۇستىككە جورىق سوعىسىنىڭ قازىرگى اخۋالىدا قولدانۇغا ۇيلەسمىدى ئارسەلەرىن مانا قولدانۇغا "ئىسپىز، "وز ئارسەلەرىمىزدى قازىرگى اخۋال بوپىنشا بەلگىلەۋگە "ئىسپىز.

بۇدان مىنانى كورۋگە بولادى، سوعىسى اخۋالدارىنىڭ تۇرلىشە بولۇشى سوعىسىنىڭ جەتەكشى زاگىمىنىڭ تۇرلىشە بولۇشى بەلگىلەيدى. ۋاقىت، ۋاقىت، ۋاقىت جانە سىپات ايرىماشلىقى بولادى. ۋاقىت شارتمىان ايتقاندا، سوعىسى جانە سوعىسىنىڭ جەتەكشى زاگى دامىپ وتىرادى، "اربىر تارىخىي كەزەڭنىڭ وزىنە "تان مەركەشەلىكتەرى بولادى، وسى سەبەبتى سوعىسى زاگىدارىنىڭ دا ۋرىنە "تان مەركەشەلىكتەرى بولادى، ونى تۇرلىشە كەزەڭدەردە قاتىپ.

سەمگەن تۇردە كوشىرىپ قولدانۇغا بولمايدى. سوعىسىڭ سىياتى
 جاعىسار العاندا، گېمىڭدىك سوعىسى پەن فانگىمىڭدىك سوعىسىڭ
 "بىر-بىرىشە ۇقسامايتىن وزىنە "تان ەرەكشەلىكتەرى بولادى، وسى
 سەبەپتى سوعىسى زاڭدارنىڭ دا وزىنە "تان ەرەكشەلىكتەرى
 بولادى، ولاردى قاتىپ-سەمگەن تۇردە "بىرىنىڭ ورنىنا "بىرىن
 كوشىرىپ قولدانۇغا بولمايدى. ورنىن شارتىنان العاندا، "اربىر
 مەملەكەت پەن "اربىر ۇلتنىڭ، اسرەسە ۇلكەن مەملەكەت پەن ۇلكەن
 ۇلتنىڭ وزىنە "تان ەرەكشەلىكتەرى بولادى، وسى سەبەپتى سوعىسى
 زاڭدارنىڭ دا وزىنە "تان ەرەكشەلىكتەرى بولادى، بۇلاردى دا
 قاتىپ-سەمگەن تۇردە كوشىرىپ قولدانۇغا بولمايدى. "بىز تۇرلىشە
 تاريحي كەزەڭدەردەگى، تۇرلىشە سىياتىغا، تۇرلىشە ورنىدارداغى،
 "تۇرلى ۇلتتار اراسىنداغى سوعىستاردىڭ جەتەكشى زاڭىن زەرت-
 تەكەندە، ولاردىڭ ەرەكشەلىكتەرىنە كوز جىبەرۋەك، ولاردىڭ
 دامۇلارىنا كوز جىبەرۋەك، سوعىسى ماسەلەسىندەگى جىشيەلۇنگە
 قارسى تۇرۇغا "ئىپىز.

مۇنىمەن ھانا ئىنبايدى. "بىر جىخۇيۇان جونىنەن ايتقاندا، ول
 العاشىندا شاعىن بىيگۇئاغا قولباسلىق ەتە "بىلىپ، كەيىن "بىرى
 بىيگۇئاغا دا قولباسلىق ەتە الاتىن بولسا، بۇل ونىڭ العا
 باسقانىدىغى، وسكەندىكى بولپ تابىلادى. "بىر جەردە سوعىسى
 جۇرگىزۋەن "بىرسىپىرا جەردە سوعىسى جۇرگىزۋەن "بىر-بىرىنە
 ۇقسامايدى. العاشىندا "مالىم "بىر قاقىمس جەردە سوعىسى جۇرگىزە
 "بىلىپ، كەيىن "بىرسىپىرا جەردە دە سوعىسى جۇرگىزە الاتىن
 بولسا، "مالىم "بىر جىخۇيۇان جونىنەن ايتقاندا، بۇل دا العا
 باسقاندىق، وسكەندىك بولپ سەپتەلەدى. جاۋ مەن "بىزدىڭ —

ەكى ھافىڭ تەخنىكاسىنىڭ، ئاكتىكاسىنىڭ، جانلۇەسىنىڭ دامىپ تۇرۇشقا بايلىقىنى، بىر سوغىسىنىڭ ئار كەزەڭنىدەكى ھەۋالى دا تۇرلىشە بولادى. تۆمەنگى كەزەڭدە قولباسشلىق ەتە بېلىپ، جوعارغى كەزەڭگە چەتكەندە دە قولباسشلىق ەتە بېلۇڭنىڭ ئوزى، بىر جىجۇيۇن جۈننەن العاندا، ئانغۇرلىم العا باسقاندىق جانە وسكەندىك بولادى. بەلگىلى يىڭتۇانغا، بەلگىلى جەرگە جانە سوغىسى دامۇنىڭ بەلگىلى كەزەڭنىدە ئانا ئۇيلەسۇ العا باسپاندىق جانە وسپەگەندىك دەپ اتالادى. بىر ئۇرلى ئادامدار بار، ولار بىر ئاچقاغى ارتقىشلىق مىسە تۇتىپ، ماردىمىز تۇسنىكتە بولپ ونان ئارى العا باسپايدى، ولاردىڭ گىمىڭگە بەلگىلى جەردە، بەلگىلى ۋاقىتتا ازىن-اۋلاق رولى بولغانىمەن، بىراق ۇلكەن رولى بولمايدى. بىز ۇلكەن رولى بار سوغىسى جەتەكشىلەرى بولۇدى ئالاپ ەتەمىز. بارلىق سوغىسىنىڭ جەتەكشى زاڭى ئارىچىنىڭ دامۇى بويىنشا دامىدى، سوغىسىنىڭ دامۇى بويىنشا دامىدى؛ بىر قالپتان وزگەرمەيتىن ئارسە جوق.

ەكىنشى بۆلۈم سوغىسىنىڭ ماقساتى —

سوغىسى جويۇ

سوغىسى — ئادامزات بىرىن بىرى قىراتىن وسى قۇبىجىقتى ئادامزات قوعامىنىڭ دامۇى تۈبىندە جويادى، ئىپتى تاپاۋ بولاشقا جويادى. بىراق ونى جويۇڭنىڭ تەك بىر ئادىسى بار، ول — سوغىسقا سوغىسپەن قارسى تۇرۇ، ئانگىمىڭنىڭ سوغىسقا گىمىڭنىڭ سوغىسپەن قارسى تۇرۇ، ۇلتىق ئانگىمىڭنىڭ سوغىسقا ۇلتىق گىمىڭنىڭ سوغىسپەن قارسى تۇرۇ، ئاپتىق ئانگىمىڭنىڭ سوغىسقا

تاپتىق گمپىگىدىك سوعىسپەن قارسى تۇرۇ. تارىختاعى سوعىستار
 ادبلەنتى جانە ادبلەتسىز بولپ ەكى تۇرگە بولىنەدى. "بىر
 ادبلەنتى سوعىستى قولداپ، ادبلەتسىز سوعىسقا قارسى تۇرامىز.
 فانگمپىگىدىك سوعىستاردىڭ "بارى — ادبلەتسىز سوعىس، گمپىگىدىك
 سوعىستاردىڭ "بارى — ادبلەنتى سوعىس. ادامزات ومىرىندەگى
 سوعىس "داۋىرىن "بىز" ۇز قولمىزبەن اياقتاتان بولامىز، "بىز
 جۇرگىزىپ وتىرعان سوعىس، كۇمان جوق، ەڭ سوڭى سوعىستىڭ
 "بىر بولەگىنە جاتادى. الايدا "بىزدىڭ الدىمىزدا تۇرعان سوعىس
 تا، كۇمان جوق، ەڭ ۇلكەن، ەڭ سۇراپىل سوعىستاردىڭ "بىر
 بولەگى بولپ ەسەپتەلەدى. ەڭ ۇلكەن جانە ەڭ سۇراپىل، ادبلەتسىز
 فانگمپىگىدىك سوعىس "بىزدىڭ باسمىزعا "تونىپ تۇر، ەگەر "بىز
 ادبلەنتى سوعىس تۇىن كوتەرمەسەك، ادامزاتتىڭ كوپشىلىگى ويران-
 شىلىققا ۇشرايدى. ادامزاتتىڭ ادبلەنتى سوعىس تۇى — ادامزاتتى
 قۇتقاراتىن تۇ، جۇڭگونىڭ ادبلەنتى سوعىس تۇى — جۇڭگونى
 قۇتقاراتىن تۇ. ادامزاتتىڭ كوپشىلىگى جانە جۇڭگولىقتاردىڭ
 كوپشىلىگى جۇرگىزىپ وتىرعان سوعىس، كۇمان جوق، ادبلەنتى
 سوعىس، ادامزاتتى قۇتقاراتىن، جۇڭگونى قۇتقاراتىن ەڭ قاسيەنتى،
 داڭقتى "س، بۇكىل دۇنيە "جۇزى تاريىمىن جاڭا داۋىرگە ۇلا-
 نىرانىن كوپىر. ادامزات قوعامى ىلگەرى باسپى قاپ جويىلعان،
 مەملەكەت جويىلعان داۋىرگە جەتكەندە، ەشقانداي دا سوعىس
 بولمايدى، فانگمپىگىدىك سوعىس بولمايدى، گمپىگىدىك سوعىس تا
 بولمايدى، ادبلەتسىز سوعىس بولمايدى، ادبلەنتى سوعىس تا بول-
 مايدى، بۇل ادامزاتتىڭ ماڭگى بەيىتتىلىك "داۋىرى بولادى. "بىز
 گمپىگىدىك سوعىستاردىڭ زاڭىن زەرتتەگەندە، بارلىق سوعىستى

جويۇغا ۇمىلعان تىلەگىمىزدى نەگىزگە الامىز، ۇبىز كومىۋىستىلەردى بارلىق قاناۋىشى تاپتاردان يارىقتاندىراتىن شەك، مىنە، وسى.

ۇشىنى بولم جانلۇەلىك ماسەلە — سوعىستىڭ بۇتىن جاعدايىنىڭ زاڭىن زەرتتەيتىن فارىسە

سوعىس بولادى ەكەن، سوعىستىڭ ۇبىر بۇتىن جاعدايى بولادى. دۇنيە جۇزى سوعىستىڭ ۇبىر بۇتىن جاعدايى بولۇى مۇمكىن، ۇبىر ەل سوعىستىڭ ۇبىر بۇتىن جاعدايى بولۇى مۇمكىن، دەرەسە ۇبىر پارتىزان رايونى دا، ۇمرى ۇارى دەرەسە ۇبىر سوعىس جۇرگىزۇ باعىتى دا سوعىستىڭ ۇبىر بۇتىن جاعدايى بولۇى مۇمكىن. ۇبۇرلى جاققارعا جانە ۇتۇرلى كەزەگىدەرگە ۇمان بەرۇ سىپاتىن العانىڭ ۇبارى سوعىستىڭ ۇبۇتىن جاعدايىنا جاتادى.

ۇبۇتىن جاعدايلىق سىپات العان سوعىستىڭ جەتەكشى زاڭىن زەرتتەۇ — جانلۇە ۇلىمىنىڭ مىندەتى. ۇشىنارالىق سىپات العان سوعىستىڭ جەتەكشى زاڭىن زەرتتەۇ — شايقاس ۇلىمىنىڭ جانە ئاكتىكا ۇلىمىنىڭ مىندەتى.

شايقاس جەجۇيۇاندانىن جانە ئاكتىكا جەجۇيۇاندانىنار بەلگىلى دارەجەدەگى، جانلۇە جاققتاعى زاڭدى ۇتۇسىنۇدى تالاپ ەنۇ نەلىكتەن قاجەت بولادى؟ ويتكەنى ۇبۇتىن جاعدايلىق نارسەنى ۇعىساندا، ۇشىنارالىق نارسەنى ونان ۇارى جاققى پايдалانۇعا بولادى، ويتكەنى ۇشىنارالىق سىپاتتاعى فارىسە ۇبۇتىن جاعدايلىق نارسەگە باعىنىشى بولپ وتىرادى. جانلۇەلىك جەگىستى ئاكتىكلىق جەگىس بەلگىلەيدى دەيتىن پىكىر قاتە، ويتكەنى مۇنداي پىكىردەگى

ادامدار سوعىستا جەڭگۈ مەن جەڭلۈدەگى باستى جانە ماڭداي الدى ماسەلە بۇتىن جاعدايعا، تۇرلى كەزەڭدەرگە جاقسى مان بەرۋ نەمەسە جاقسى مان بەرمەۋەكەنن كورمەيدى. ەگەر بۇتىن جاعدايعا جانە تۇرلى كەزەڭدەرگە مان بەرۋە ەلەۋلى كەمشىلىك ياكى قاتەلىك بولسا، وندا سوعىس، سوز جوق، جەڭلىسكە ۇشرايدى. «بىر جۇرىستى ابايسىز جۇرسەڭ، بۇكىل وپىندا ۇتىلاسىڭ» دەگەندە، سوز شىنارالىق سىپات العان، ياعنى بۇتىن جاعداي جونىندە شەشۋى ماڭزى بولماعان جۇرىس تۇرالى ەمەس، قايتا بۇتىن جاعدايلىق سىپات العان، ياعنى بۇتىن جاعداي ۇشىن شەشۋى ماڭزى بولعان جۇرىس تۇرالى بولپ وتىر. شاحمات وپىنىدا وسىلاي بولادى، سوعىستا دا وسىلاي بولادى.

دەگەنمەن بۇتىن جاعدايلىق سىپات العان نارسە شىنارالىقتان وقشاۋلانىپ، دەربەس بولا المايدى، بۇتىن جاعداي ۇزىنىڭ شىنارالىقتارنان قۇرالادى. كەي كەزدەرى كەيىر شىنارالىقتاردىڭ بۇلىنىۋى نەمەسە جەڭلىسكە ۇشراۋى بۇتىن جاعدايعا ەلەۋلى اسەر ەتپەۋى مۇمكىن، بۇعان سول شىنارالىقتاردىڭ بۇتىن جاعداي ۇشىن شەشۋى ماڭزى بار نارسە بولماغاندىعى سەبەپ بولادى. سوعىستا كەيىر تاكتىكا جاقىتاى نەمەسە شايقاس جاقىتاى جەڭلىستەر ياكى ساتسىزدىكتەر كوپ رەتتەردە سوعىستىڭ بۇتىن جاعدايىنىڭ ناسارلاۋىنا اكەپ سوقپايدى، بۇعان نۇل جەڭلىستەردىڭ شەشۋى ماڭزى المايتىن نارسەلەر ەكەنى سەبەپ بولادى. تىراق سوعىستىڭ بۇتىن جاعدايىن قۇرايتىن كوپشىلىك شايقاستار جەڭلىسكە ۇشراسا نەمەسە شەشۋى ماڭزى الاتىن ەلگىلى تىرەكى شايقاستا جەڭلىس بولسا، بۇتىن جاعدايدا دەرەۋ

وزگەرىسى نۋادى. بۇل ارادا ايتىلغان كوپشىلىك شايقاسار مەن بەلگىلى «بىر - ەكى شايقاس تۈگەلىمەن شەشۋشى نارسەلەر. سوعىس تاريخىندا سوعىس سايىن ىلعي جەڭسىكە جەتكەننەن كەسى، «بىر سوعىستا جەڭلىسكە ۇشراۋ سالداننان بۇكىل جەڭسى سەلگە كەنۇ «سى بولغان، تالاي سوعىستا جەڭلىگەننەن كەپىس، «بىر سوعىستا جەڭسىكە جەتۇ ارقاسىندا جاڭا جاعداي جارىققا شىعۇ «سى دە بولغان. بۇل ارادا ايتىلغان «سوعىس سايىن ىلعي جەڭسىكە جەتۇ»، «تالاي سوعىستا جەڭلۇ» «شىنارالىق سىيات العان، «بۇتىن جاعداي «ۇشىن شەشۋشى رول اتقارمايتىن نارسەلەر. بۇل ارادا ايتىلغان «بىر سوعىستا جەڭلىسكە ۇشراۋ»، «بىر سوعىستا جەڭسىكە جەتۇ» تۈگەلىمەن شەشۋشى نارسەلەر. وسىنىڭ «بارى «بۇتىن جاعدايغا «مان بەرۋدىڭ ماڭىزدىلىعىن كورسەتەدى. «بۇتىن جاعدايغا قولباس - شىلىق ەتەتىن ادام «ۇشىن ەڭ كەرەگى - «وز نازارىن سوعىستىڭ «بۇتىن جاعدايىنا «مان بەرۋ جاعىنا اۋدارۋ. مۇنىڭ «وزى، نەگىزىنەن العاندا، احۋالغا قاراي وتىرىپ، اسكەري بولىمدەر مەن بېگىتۋانداردى ۇيىمداستىرۋ ماسەلەسىنە «مان بەرۋ، ەكى شايقاس اراسىنداى قارىم - قانئاس ماسەلەسىنە «مان بەرۋ، سوعىس كەزەڭدەرى اراسىنداى قارىم - قانئاس ماسەلەسىنە «مان بەرۋ، «وزىمىز جاقىنىڭ بۇكىل ارەكەتى مەن جاۋ جاقىنىڭ بۇكىل ارەكەتى اراسىنداى قارىم - قانئاس ماسەلەسىنە «مان بەرۋ دەگەن «سوز، وسىنىڭ «بارى قامتى كۇش جۇمسالاتىن جەرلەر، ەگەر بۇلار «بىر جاعىنا قالىپ قويىپ، ەكىنشى ورنىدا تۇراتىن ماسەلەلەرمەن عانا ايدالىسىپ كەتسە، وندا زيان تارتۋدان اۋلاق بولۇقپىن.

«بۇتىن جاعداي مەن «شىنارالىقتىڭ قارىم - قاتىساسى كەلسەك،

جانلۇە مەن شايقاستىڭ قارىم - قاتناسى وسلاي بولپ قان قويماي، شايقاس پەن ئاكتىكانىڭ قارىم - قاتناسى دا وسلاي بولادى. بۇعان شىنىڭ ارەكەتى مەن تۋان - يىڭدەر ارەكەتمىنىڭ قارىم - قاتناسى، لىيانىڭ ارەكەتى مەن پاي - بانىدار ارەكەتمىنىڭ قارىم - قاتناسى ئاق مىسال بولادى. *ارقانداي باشى *وزىنىڭ بار نازارىن باسقا ماسەلەگە نەمەسە ارەكەتكە اۋدارماي، *وزى قولباسشلىق ەتىپ وتىرعان *بۇتىن جاعداي *ۇشىن ەڭ كەلەلى، ەڭ شەشۋشى ماڭىزى بار ماسەلەگە نەمەسە ارەكەتكە اۋدارۋ قاجەت.

كەلەلى، شەشۋشى ماڭىزى بار دەگەندەردى جالپى نەمەسە ابستىراكت احوالعا قاراپ بەلگىلەۋگە بولمايدى، ئاقتى احوالعا قاراي وتىرىپ بەلگىلەۋ *يىس. سوعىس بولپ جاتقان كەزدە تۇتقىل سوققى بەرۋ بەتالىسى مەن تۇتقىل سوققى بەرۋ *تۋىنىن ئاڭداپ الۋدى سول كەزدەگى جاۋ احوالىنا، جەر جاعدايىنا جانە *وز اسكەر كۈشىنىڭ احوالىنا قاراي وتىرىپ بەلگىلەۋ قاجەت. ازىق - تۈلك مول جەرلەردە جاۋنىڭكەرلەردىڭ *شىپ - جەمىن اسيا - تۈك قىلىپ جىبەرمەۋگە، ازىق - تۈلك جەتكىلىكسىز جەرلەردە جاۋنىڭكەرلەردى اشقىتىرىپ الماۋعا كوڭىل بولۇ قاجەت. اق رايوندا *بىر عانا حاباردىڭ اشكەرلەنۋىمەن - اق الداعى جەردە بولاتىن ۇرىستىڭ جەڭىلىسكە ۇشراۋى مۇمكىن؛ ال قىزىل رايوندا حاباردىڭ اشكەرلەنۋ ماسەلىسى، كوپ رەتتەردە، ەڭ ماڭىزدى ماسەلە بولا بەرمەيدى. كەيىپىر شايقاستارعا جوعارى دارەجەلى جىحۋىيۋانداردىڭ وزدەرى قاتناسۋ قاجەت، ال كەيىپىرەۋلەرىندە مۇسىڭ قاجەتى جوق. *بىر اسكەرى مەكتەپتە ەڭ ماڭىزدى ماسەلە - شياۋجاڭدى، وقتۇشالاردى بىرىكتەپ الۋ جانە *تالىم - تاريەنىڭ

باغىتىن بەلگىلەۋ. *بىر بۇقارالىق جىنالىستا، باستىسى، بۇقارانى جىنالىسقا قاتناشۇغا جۇملىدىرۇغا جانە ۇيلەسىمدى ۇرانداز كوتەرۇگە ناراز اۋدارۇ فاجەت، تاعىسىن. تاعىلار. قىسقىسى، *بىر عانا *پىرىنسىپ بار، ول — *بۇتىن جاعدايعا قاتىستى ماڭىزدى بۇتىندارعا نازار اۋدارۇ.

سوعىستىڭ *بۇتىن جاعداينىڭ جەتەكشى راڭىن زەيىن قويىپ، وي جۇگىرتكەندە عانا ۇيرەنۇگە بولادى. ويتكەنى مۇنداي *بۇتىن جاعداينىق سىپات العان نارسە كوزگە كورىنەيدى، ونى زەيىن قويىپ، وي جۇگىرىكەندە عانا ۇغنۇغا بولادى، زەيىن قويىپ، وي جۇگىرىپكەندە ۇغنۇغا بولمايدى. *بىراق *بۇتىن جاعداي *ئىشقا- رالمىقتان قۇرالادى، *ئىشسارالىق تاجىرىپەلەرى بار ادام، شايقاس پەن تاكتىكادان تاجىرىپەلەرى بار ادام زەيىن قويىپ، وي جۇگىر- تەتىن بولسا، اناعۇرلىم جوعارى دارەجەلى نارسەلەردى ۇعنا الادى. جانلۇ ماسەلەسى، ماسەلەن، جاۋ مەن *وزى اراسىنداعى قارىم- قاتناشقا *مان بەرۇ، *ارقايسى شايقاستار اراسىنداعى نەمەسە ۇرىستىڭ *ارقايسى كەزەڭدەرى اراسىنداعى قارىم- قاتناشقا *مان بەرۇ، *بۇتىن جاعدايعا قاتىستى (شەشۋشى ماڭىزى بار) بەلگىلى سالالارعا *مان بەرۇ، جالپى احوالداعى مەركەشەلىككە *مان بەرۇ، الدىڭكى شەپ پەن ارقى شەپ اراسىنداعى قارىم- قاتناشقا *مان بەرۇ، شەيىن مەن تولىقتىرۇغا، سوعىسۇ مەن دەم الۇغا، توپناۋ مەن بولۇگە. شابۇل حاساۋ مەن قورعانسى جاساۋغا، بىلگەربىلەۋ مەن شەگىنۇگە، ياسالانۇ مەن اشىققا شەۋغا، نەگىزگى شابۇل جاعى مەن ھوسالىقى شابۇل جاعىغا، تۇتقىل سوققى بەرۇ حاغى مەن قىسپاھا الۇ جاعىغا، ورتالمىقتاندىرىلغان قولباسىلىق مەن مەن

بىسواندى قولئاسشلىق تۇڭگە، ۇزاققا سوزىلاتىن سوعىس پەن تەز
شەشۇشى سوعىسقا، جىندىلىك سوعىس پەن يۇندۇڭدىن سوعىسقا،
ئوز ارىيامىز پەن دوس ارىياعا، مىنا تۇردەگى اسكەرى بولمىدەر
مەن انا تۇردەگى اسكەرى بولمىدەرگە، جوعارى دارەجە مەن
نومەن دارەجەگە، كادىرلار مەن اسكەرلەرگە، كۈنە اسكەرلەر مەن
جاڭا اسكەرلەرگە، جوعارى دارەجەلى كادىرلار مەن نومەن
دارەجەلى كادىرلارغا، كۈنە كادىرلار مەن جاڭا كادىرلارغا، قىزىل
رايون مەن اق رايونغا، كۈنە رايون مەن جاڭا رايونغا، ورتالىق
رايون مەن شەت-جاغا رايونغا، سىتىق كۇن مەن سۇسۇق كۇنگە،
جەڭگىسى سوعىس پەن جەڭگىلىسى سوعىسقا، ئىرى يىڭىۋاندار
مەن شاعىن يىڭىۋاندارغا، جىڭگوي ارىيا مەن پارتىزان دۇپلەرنە،
جاۋدى جويۇ مەن بۇقارانى ئوز جاعىمىزغا تارتۇغا، قىزىل ارىيانى
ۇلعايتۇ مەن قىزىل ارىيانى نىعايتۇغا، اسكەرى قىزمەت پەن ساياسي
قىزمەتكە، بۇرىنى مىندەتتەر مەن قازىرگى مىندەتتەرگە، قازىرگى
مىندەتتەر مەن بولاشاقتاعى مىندەتتەرگە، مىناداي احوال تۇسىنداعى
مىندەتتەر مەن اناداي احوال تۇسىنداعى مىندەتتەرگە، تۇراقلىق
سوعىس شەپتەرى مەن تۇراقسىز سوعىس شەپتەرنە، شىكى سوعىس
پەن ۇلتىتىق سوعىسقا، مىنا ئىر تارىخى كەزەڭ مەن انا ئىر تارىخى
كەزەڭگە، ئاغى وسىنداي ماسەلەلەردىڭ ايرىماسلىقى مەن بايلانە-
سىنا مان بەرۋ دەگەنمىزدىڭ بارى كوزگە كورىنبەيتىن نارسەلەر،
دەگەنمەن زەمىن قويىپ، وي جۇگىرتكەندە، ونىڭ بارىن تۇسىۋگە
بولادى، بارىن يگەرۋگە بولادى جانە بارىن جەتىك بىلۋگە بولادى.
مۇنىڭ مانىسى سوعىستىڭ نەمەسە ۇرىستىڭ بارلىق ماڭىردى مەسە
لەلەرىن ئىرشاما جوعارى پىرىنسىپكە كۈتەرە وتىرىپ شەشۋگە

بولادى دەگەن سۆز. بۇل ماقساتقا جەتۋىڭ ئۆزى جانلۇ ۋە ماسە-
لەسنى رەرتتە ۋە مىندەتى بولپ ەسەپتەلەدى.

تورتىنشى بۆلۈم ماڭىزدى ماسەلە ۋىرەنە بىلۋدە

قىزىل ارىيانى نە ئۇشنى ۋىمىداستىرامىز؟ ۋىتسكەنى ۋىنمەن
جاۋدى جەگەمىز. سوعىس زاڭدارىن نە ئۇشنى ۋىرەنەمىز؟ ۋىتسكەنى
بۇل زاڭداردى سوعىسقا قولدانامىز.

ۋىرەنۈ ۋىگاي ئىس ەمەس، ۋىرەنگەندى قولدانا بىلۋ ۋدان دا
قىيىن. سوعىس ئىلىمىن ساباقچانالاردا نەمەسە كىتاپتاردا كۆپتەگەن
ادامداردىڭ بارى بىردەي مۇلتىكىسىز بايانداسا دا، سوعىسقا كەلگەن-
دە جەڭگۈ، جەڭگىلۈ دەپتىن ايرىماشلىقتار بولادى. مۇنى سوعىس
تارىخى جانە ئۆزىمىزدىڭ سوعىستىق ئومۇمىمىز دالەلدەپ وتىر.
ەندەشە، مۇنىڭ كىلتى نەدە؟

بىز ئىس جۇزىندە ۋدايى جەڭسكە جەتپ وتىراتىن جياڭجۇن
بولۇدى تالاپ ەتە المايمىز، مۇنداي جياڭجۇن ەجەلدەن-اق تىم
از كەزدەسپ كەلەدى. بىز سوعىس بارىسىندا، جالىپى العاندا،
جەڭسكە جەتپ وتىراتىن ەر جۇرەك ئارى پاراساتى جياڭجۇن
بولۇدى- پاراساتى مەن ەرلىگى ساي جياڭجۇن بولۇدى تالاپ
ەتەمىز. پاراساتىلىق پەن ەرلىكتىڭ ساي بولۇشنا جەتۈ ئۇشنى
ۋىرەنۈگە ئىستىنى بىر ئۆزۈلى ئادىس بار، ۋىرەنگەن كەزدە ۋسى
ئادىستى قولدانۇ كەرەك، ۋىرەنگەندى سىتەتكەن كەزدە دە ۋسى
ئادىستى قولدانۇ كەرەك.

بۇل قانداي ئادىس؟ بۇل- جاۋ جاقىتىڭ دا، ئۆز جاعىمىزدىڭ
دا احوالدارىن قاننىق بىلۋ، ولاردىڭ قىممىلدارىنىڭ راڭدارىن

تاۋىپ شەۋ، سونىمەن بىرگە وسى زاڭداردى ئۆز قىمىلىمىزغا پايدالانۇ.

كۆپتەگەن ەلدەردە جاريالانغان اسكەرى تياۋلىڭدەردىڭ بارلى-
مىدا «پىرىنسىپتى احوالغا قاراي وتىرىپ يەكەمدى قولدانۇ»دىڭ
قاجەتلىگى كۆرسەتىلگەن، سوغىستا جەڭلىگەن كەزدەردە ونى
شەشم ەۋادىستەرى دە كۆرسەتىلگەن. الدىڭغىسى جىجۇيۋاننىڭ
پىرىنسىپتى ۇلى قولدانىپ، جۇڭۋاندىق قاتەلىككە كىرىپتار بولماۋى
كەرەك ەكەندىگىن بىلدىرەدى؛ سوغىسى جىجۇيۋان جۇڭۋاندىقپەن
قاتەلىك وتكىزگەن كەزدە نەمەسە كىڭۋاندىق احوالدا كۇتىلمەگەن
جانە توتەپ بەرۋگە بولمايتىن وزگەرىس بولا قالغان كەزدە،
جىجۇيۋاننىڭ قالاي شەشم ەتۋى كەرەك ەكەندىگىن ايتادى.

نە سەبەپتى جۇڭۋاندىق جاقتان قاتەلىك تۇىلادى؟ بۇل سوغىسى
نەمەسە ۇرىستى ورنالاستىرۋدىڭ جانە قولباسشىلىقتىڭ سول كەز-
دىڭ، سول جەردىڭ احوالىنا سايكەس كەلمەۋىنەن، جۇڭۋاندىق
جەتەكشىلىك پەن كىڭۋاندىق شىنايى احوالدىڭ سايكەس كەلمەۋى-
نەن، دالىمە-دال شىقپاۋىنان نەمەسە، باسقاشا ايتقاندا، جۇڭۋان
مەن كىڭۋان اراسىنداى فايشىلىقتىڭ شەشمەۋىنەن بولادى، *ار-
قانداى سە ادامداردىڭ مۇنداي احوالداردان قۇتۇلۇ قىپ،
ۇس باسقارۋدى كەيىسەرەۋلەر ۇبرشاما بىلەدى، كەيىسەرەۋلەر ونى
بىلمەيدى، ايمىرما وسى عانا. جۇمىستا ۇبرشاما سىكەرلىك تالاپ
ەتىەدى، اسكەرى ىستەردە كۆبىرەك جەڭىپ وتىرۇ تالاپ ەتىلەدى،
كەرىسىنشە انقانىدا، جەڭلىستەردىڭ ازىراق بولۇى تالاپ ەتىلەدى.
مۇنىڭ كىلى جۇڭۋان مەن كىڭۋاندى ۇبر-بىرىمەن ايتارلىقناي
سايكەستىرۋدە.

تاكىكاڭداق مىسال كەلتىرىمىز. شاپۇل جاسالان ورىن جاۋ
 حىندىنىڭ مالىم بىر قانائىن ئاڭدالسا، بۇل ارا جاۋدىڭ باق
 السىز جەرى بولسا، وسىعان بايلانستى تۇقىل سوققى ساستى
 بولس شىقسا، بۇل جۇڭۋان مەن كىگۋاننىڭ وزارا سايكەس كەل-
 گەندىكى. سونداي-اق جىجۇيۋاننىڭ بارلاۋى، ئۇچىرىمى مەن
 شەشىمى جاۋدىڭ جانە ونىڭ ورنالاسۋىنىڭ شىايى احوالىمەن
 سايكەس كەلگەندىكى دەپ اتالادى. گەر شاپۇل جاسالان ورىن
 جاۋدىڭ كەشىشى بىر قانائىن نەمەسە ورنالانغان ئاڭدالسا،
 نائىجەدە شاپۇل جاۋدىڭ ەڭ كۈشتى جەرىنە دۈپ كەلپ، شاپۇس
 ساتسىز بولس شىقسا، بۇل سايكەس كەلمەگەندىك دەپ اتالادى.
 شاپۇلغا ونۇ ۋاقتى ۇيلەسىمدى بولسا، زاپاستاعى قوسىندار دال
 ۋاعىندا پايدالانسا جانە ار الۋان ۇرىستىق تاسىلدەر مەن ۇرىس-
 نىق قىمىلدار بىزگە تىيمىدى، جاۋعا تىيمىسىز بولسا، بۇل نۇكىل
 ۇرىس بارىسىندا جۇڭۋاندىق قولباسلىق پەن كىگۋاندىق احوال-
 دىڭ وزارا تولىق سايكەس كەلگەندىكى بولس تاپىلادى. تولىق
 سايكەس كەلەتىن سى سوعىستا نەمەسە ۇرىستا وتە سىرەك كەزدە-
 سەدى، مۇنىڭ ۇزى سوعىسپ جاتقان نەمەسە ۇرىسپ جاسان
 ەكى حاۋ بولغان جانە قارۋالانغان تىرى ادامدار بولغاندىقان،
 ونىڭ ۇستىنە ۇيالىقتارمى بىر بىرىنەن جاسىراتىندىقتان بولادى،
 بۇل قورعالماي تۇراتىن زاتتاردى نەمەسە كۈندەلىكتى جۇمىستاردى
 باسقارۋدان زور دارەجەدە پارىقتى بولادى. دەگەنمەن قولباسلىق،
 خالىي العاسدا. احوالغا ۇيلەسىپ كەلەتىن بولسا، باعىي ونىڭ
 شەشۋى ماڭىزى بار بولەگى احوالغا ۇيلەسىپ كەلەتىن بولسا،
 مۇنىڭ ۇزى جەڭستىڭ نەگىزى بولادى.

جىجۇيۇاندىاردىڭ دۇرىسى ورنالاستىرۇلارنىڭ قايندىرى —
 دۇرىس شەشم، دۇرىس شەشمىنىڭ قاينارى — دۇرىس تۇخىرىم،
 دۇرىس تۇخىرىمنىڭ قاينارى — جان — جاقىتلىق ۋارى قاجەتتى بارلاۋ
 جانە ۋار الۋان بارلاۋ ماتەريالدارىنا بايلانستىرا وتىرىپ وي
 جۇگىرتىۋ. جىجۇيۇاندار مۇمكىن جانە قاجەت بولغان بارلىق بارلاۋ
 تاسىلدەرىن قولدانا وتىرىپ، بارلاۋ ارقىلى جاۋ جاقىتلىق احوالىدىن
 السىنان ۋار الۋان ماتەريالدارغا قاۋىزىن تاستاپ ۋادىنى الۋ، جالعا-
 نىن تاستاپ اقيقاتىن ساقتاۋ، ۋىرىنىشى جاقىتان ەكىنشى جاققا ۋوتۇ،
 سىرتقى جاقىتان ىشكى جاققا ۋوتۇ جولىمەن وي جۇگىرتەدى، ونان
 سولۋ وعان ۋوز جاعىنىڭ احوالىن قوسىپ، ەكى جاقىتلىق سالىستىر-
 ماسىن جانە ۋوزارا قاتناسىن زەرتتەيدى، وسىدان بارىپ تۇجىرىمعا
 كەلەدى، شەشمىن تىياناتىدىرادى، جوسپارىن جاسايدى، — مىنە
 بۇل اسكەرى مامانداردىڭ ۋاربىر جانلۇۋىلىك، شايقاستىق نەمەسە
 ۋىرىستىق جوسپارلاردى جاساۋدان ىلگەرى احوالدى تانۋىنىڭ
 بۇكىل بارىسى. شالاعاي اسكەرى ماماندار بۇلاي ىستەمەيدى،
 اسكەرى ىستەر جوسپارىن ۋوزنىڭ ىلەگى نەگىزىنە قۇرادى، مۇنداي
 جوسپار قۇر قىيال بولسىپ شىعادى، شىندىققا سايكەسپەيدى. جالالۋ
 قىزۇلىلىمىد عانا سۇيەنەتىن ولانق اسكەرى مامانداردىڭ جاۋدىڭ
 الداۋسا ۋىشراۋدان، جاۋدىڭ كورىنىستەگى نەمەسە ۋىرجاقىتلىق
 احوالدارىنا الدانىپ كەتۋەن، ۋوزنىڭ قول استىنداىلارنىڭ
 جاۋاپكەرسىزدىك ىستەپ جانە ەشئارسەگە كوزى جەتپەي تۇرىپ
 ۋىسىنان ۋىسىنىستارىنا بەرىلىپ كەتۋەن سىرت قالالمايتىندىعىنىڭ،
 وسىنىڭ سالىدارىنان، ۋىوز جوق، جارعا سوعىلاتىندىعىنىڭ سەبەبى،
 ولاردىڭ ۋارقانداي ۋىر اسكەرى جوسپاردى قاجەتتى بارلاۋ

نەگىزىنە، جاۋ جاقتىڭ جانە ءوز جاعىنىڭ احوالىدارىن، بۇلاردىڭ ءوزارا قاتناسىن مۇقيات ويلاۋ نەگىزىنە قۇرۇ قاجەت كەندىگىن تۇسىنەيىنىدىگىندە نەمەسە ونى ءتۇسىنۋدى قالاميتىندىمەندە.

احۋالدى تانۋ بارىسى اسكەرى ستەر جوسپارىن جاساۋدان بىلگەرى عانا مەس، اسكەرى ستەر جوسپارىن جاساعانىن كەيىن دە ءومىر ءسۇرىپ وتىرادى. بەلگىلىرى جوسپاردى اسقارغان كەزدە، ونى اتقارۋعا كىرىسكەننەن باستاپ، سوعىس اياقتاعاندا دەيىنگى ۋاقىتتىڭ ءوزى دە احوالدى تانۋ بارىسى، ياعنى جوسپاردى جۈزەگە اسىرۋ بارىسى بولپ مەسپەتلەدى. وسى كەزدە ءبىرىنشى بارىستىعى نارسەلەردىڭ شىنايى احوالعا سايكەس كەلگەن - كەلمەگەندىگىن قايتادان تەكسەرىپ ءتۇ قاجەت بولادى. مەگر جوسپار احوالعا سايكەس كەلمەسە نەمەسە تولىق سايكەس كەلمەسە، جاڭا تانىم بويىنشا جاڭا تۇجرىم جاساۋ، جاڭا شەشم جاساۋ، بۇرىن جاسالغان جوسپاردى وزگەرتىپ، ونى جاڭا احوالعا ۇيلەستىرۋ قاجەت. ءشىناردا وزگەرتۋ ءسى ار رەتكى سوعىسقا دەرىلىك بولپ وتىرادى، بۇكىلدەي وزگەرتۋ ءسى دە اندا - ساندا كەزدەسەدى. ولاقتىر وزگەرتۋدى بىلمەيدى نەمەسە وزگەرتۋدى قالامايدى، ۇرىسناقتىقپەن سىنەي بەرۋدى عانا بىلەدى، ناتىجەدە تاغى دا جارعا سوعىۋدان اۋلاق بولا المايدى.

جوعارىدا ايتقاندارىمىز - جانلۇەلىك قىمىل نەمەسە شايقاستىق جانە ۇرىستىق قىمىل. تاجىريبەسى كوپ اسكەرى ادام بولپ، مەگر ول ۇقىپتىلىقپەن ۇيرەنەتىن بولسا، ءوز اسكەرى بولىمىدەرىنىڭ (جىحۋىۋاندار، جاۋنىڭەرلەر، قارۋ - جارقاق، ازىق - تۇلىك، ت.ب. جانە بۇلاردىڭ جىستىمى) جاي - چاپسارىن ابىدەن بىلەدى. سود -

ئىدائى - اق جاۋ اسكەرى بولسىمىزنىڭ (جوعارىداغى سىياقتى،
 جىجۇيۇندار، جاۋنىڭەرلەر، قارۋ - چاراق، ازىق تۇلىك، ت.ب.
 جامە بۇلاردىڭ جىيىنىتى) جاي - جاپسارىن دا ابدەن بىلەدى،
 سوعىقا قانسى بار باسقا دا بارلىق شارىت - جاعدايلاردى، مىسالى،
 سىياسى، ئىقتىسادى، جاعراپىيالىق، كىلىماتىق جاعدايلاردى، ت.ب.
 ابدەن بىلەدى، مۇنداي اسكەرى ادام سوعىقا نەمەسە ۇرىسقا
 جەتەكشىلىك نەسە *بىرشاما سەنىمدى بولادى، *بىرشاما جەڭگىسى
 سوعىستار جۇرگىزە الادى. مۇنىڭ ۇزى ۇزاق ۋاقىت بويىنا جاۋ
 چاقىنىڭ دا، ۇز جاعىنىڭ دا احوالدارىن تانىپ، قىمىل زاڭدارىن
 تاپىپ، جۇڭۋان مەن كىڭۋان اراسىنداغى قايشىلىقتاردى شەشكەن -
 دىكىنىڭ ناتىجەسى. مۇنداي تانىم بارىسى توتەنشە ماڭىزدى، مۇنداي
 ۇزاق ۋاقىتتىق تاجىرىبە بولمايىنشا، بۇكىل سوعىستىڭ زاڭدارىن
 ۇغىنۇ جانە يگەرۋ قىيىن. ناعىز سىكەر جوعارى دارەجەلى جىجۇيۇان
 بولۇ ۇيادان جاڭا ۇشقان جاس تۇلەكتەردىڭ نەمەسە اسكەرى
 ستەردى تەك قاعاز جۇزىندە ھانا ايتا بىلەتىن ادامداردىڭ قولىنان
 كەلمەيدى، سوعىس بارىسىندا ۇيرەنۋ كەرەك، وعان سوندا ھانا قول
 جەتكىزۋگە بولادى.

پرىنسىپتىك سىيات ھالان اسكەرى ستەر زاڭدارىنىڭ نەمەسە
 اسكەرى ستەر *نازارىيالارنىڭ بارلىقى بۇرىنقى ادامداردىڭ نەمەسە
 بۇگىنگى ادامداردىڭ وتكەندەگى سوعىس تاجىرىبەلەرى ھونىدە
 جاساعان قورنىدىنلارى. وتكەندەگى سوعىستاردىڭ بىزگە قالدىرعان
 قاندى ساباقبارىن باسا ۇمان بەرە وتىرىپ ۇيرەنۋ كەرەك. بۇل -
 ۇس ۇس. ۇبىراق تاعى ۇبىر ۇس بار، ياعنى ۇز تاجىرىبەمىزدە
 وسى قورنىدىنلاردى سىنىنان وتكىزىپ، ونداعى كەرەككە ھارايىتىن

ئارسەلەردى قاپلىداۋ، كەرەككە جارامايتىن ئارسەلەردى قاپلىداۋ،
 ۋىزىمىزگە ئان ئارسەلەردى كۈبەيتۈ. مۇنىڭ كەينىڭسى تۈتەنشە
 ماڭىزدى، ئۇلاي سىتەمەينشە، ۋىزىمىز سوعىسقا جەتەكشىلىك سىتەي
 المايمىز.

كىتاپ ۋۇ — ۋىرەنۇ، ۋىرەنگەندى سىتەنۇ دە ۋىرەنۇ، ۋىنىڭ
 ۋىستىنە، تىپتى ماڭىزدى ۋىرەنۇ. سوعىستان سوعىستى ۋىرەنۇ — بۇل
 ۋىزىدنىڭ باستى ۋادىسىمىز. مەكتەپكە تۇسۇپ ۋۇنا ۋراي بولماغان
 ادامدار دا سوعىستى ۋىرەنە الادى، ياعنى سوعىس بارىسىندا
 ۋىرەنەدى. گىمىڭدىك سوعىستىڭ ۋىزى بۇقارالىق ئىس، بۇل
 قاشان دا الدىمەن ۋىرەنەپ الپ، ۋان سوك سىتەيتىن ئىس مەس،
 الدىمەن سىتەپ، ۋان سوك ۋىرەنەتىن ئىس، سىتەۋدىڭ ۋىزى
 ۋىرەنۇ. «لاۋبايشىڭ» نەن اسكەرى ادام بولۇۋا دەيىن بەلگىنى
 ارالىق بولادى، ۋىراق بۇل ارالىق ۋلى قورغان مەس، تەز ارادا —
 اق جويىلىپ كەتۋى مۇمكىن، گىمىڭ جاساۋ، سوعىس جۇرگىزۋ —
 ۋى ارالىقتى جويۇدىڭ ۋادىسى. ۋىرەنۇ جانە سىتەنۇ ۋگاي مەس
 دەگەنمىز جەتە ۋىرەنەپ، مۇلتىكىز سىتەتە ئىلۇ ۋگاي مەس
 دەگەن ئىس. لاۋبايشىڭنىڭ تەز ارادا اسكەرى ادامما اينالۇى
 مۇمكىن دەگەنمىز بۇل سىكە كىرسۇ ۋىشا قىيىن مەس دەگەن ئىس.
 بۇل كەۋىن جىناقماپ كەلگەندە، جۇڭگونىڭ بۇرسىنان كەلە جاتقان:
 «فىس ئىس جوق جاھاندا، ئىقلاس قويغان ادامما»، — دەگەن سوزى
 تۇرا كەلەدى. سىكە كىرسۇ قىيىن مەس كەن، ەندەشە، ۋنى خەتە
 مەڭگەرۋگە دە بولادى، تەك ئىقلاس قويسا، ۋىرەنە بىلسە بولغانى.
 اسكەرى سىتەردىڭ زاڭدارى دا باسقا زاتتاردىڭ زاڭدارى
 سىباتى، كىگۋاندىق شىندىقتىڭ ① ۋىزىدنىڭ سانامىزداى بەيمەسى،

ئىزدىنىڭ سامامىزدان باسقۇچلاردىكى بارلىقى كىڭىۋاندىق شىندىغا جاتتىن نارسىلەر. سوندىقتان، ئۈمىد ئۈمىد مەن تانىمىنىڭ دۇشپانلىقى ەكى خافىتى دا— جاۋدى دا، ئۆزىمىزدى دە قامىدى، بۇل ەكى جاي نا زەرتتە دۇشپانلىقى ەتلىپ قارالۇغا ئىس، ئەك ئېرىدىڭ سانامىز (وي- پىكىرىمىز) عانا زەرتتەۋشى جۇتى بولپ ەسەپتەلەدى. ئېر ئۇرلى ادامدار بار، ولار ئۆزىن ايقىن بىلەدى، وزگەنى ايقىن بىلمەيدى، قاعى ئېر ئۇرلى ادامدار بار، ولار وزگەنى ايقىن بىلەدى، ئۆزىن ايقىن بىلمەيدى، بۇلاردىڭ قاي- قايسىسى دا سو- عىنىڭ زاڭدارىن ئۈمىد ئۈمىد مەن سىتەتۇ ماسەلەلەرىن شەشە المايدى. جۇڭگونىڭ ەرتەدەگى ئىرى اسكەرى سىتەر عالمى سۇن ۋۇزىنىڭ ② كىتابىنداعى «وزگەنى دە، ئۆزىڭدى دە بىلىش، سوغىستا جەڭلىمەي- تىن بولاسىڭ» دەگەن ئۆز ەكى كەزەڭدى دە— ئۈمىد ئۈمىد دە، سىتەتۇدى دە قامىدى، كىڭىۋاندىق شىندىقتىڭ دامۇ زاڭدارىن تايۇدى جانە وسى زاڭدار بويىنشا ئۆز قىملىق بىلگىلەپ، الدىنداعى جاۋدى جەڭۋدى قامىدى؛ ئېز بۇل موزگە ەلەۋسىز قاراماۋغا ئىسپىز.

سوغىس— ۇلت پەن ۇلت، مەملەكەت پەن مەملەكەت، تپ پەن تپ، ساياسى توپ پەن ساياسى توپ ارانىنداعى ئوزار كۆرەستىڭ ەڭ جوعارغى فورماسى؛ سوغىس جوقىنىدەگى بارلىق زاڭداردى سوغىس جۇرگىزىپ وتىرعان ۇلتتار، مەملەكەستەر، ئاپتار، ساياسى توپار وردەرىنىڭ جەڭگىسكە قول جەتكىزۋى ئۇشش سەبەبى. سوغىسىنىڭ جەڭگىسى مەن جەڭگىلىق كوپىنەسە سوغىسىپ جانان ەكى جافىنىڭ اسكەرى، ساياسى، ئىقتىسادى جانە جاراتىلىق شار- جاعدايلارى بەلگىلەيدى، مۇندا داۋ جوق. ئېراى ئۇل عانا ەمەس، سوغىسىپ جاتقان ەكى جاقىنىڭ جۇڭىۋاندىق جەتەكشە-

لىك قاسىلەتنى دە بەلگىلەيدى. اسكەري مامانداردىڭ راستىق شارت - جاعدايلار چار بەرمەن كۈلەنەن اسىپ، سوعىس جەڭسىنە قول جەتكىزۋى مۇمكىن ەمەس، "بىراق اسكەري مامانداردىڭ راستىق شارت - جاعدايلار چار بەرمەن كۈلەمدە سوعىس جەڭسىنە قول جەتكىزۋى مۇمكىن "ارى قاجەتتى دە. اسكەري ماماندار فېمىلىنىڭ ساھناسى كىگۋاندىق - زاتتىق شارت - جاعداي ۇستىنە قۇرىلادى، ال اسكەري ماماندار وسى ساھناعا سۈيەنە وتىرىپ، تولىپ جاتقان كۈرەكتى دە ايبىندى ويىنداردى كۈرسەتە الادى. سوندىقتان، قىزىل ارىيامىزدىڭ جەتەكشىلەرى "ومىر "سۈرىپ وتىرعان كىگۋاندىق - زاتتىق نەگىزدە، ياعىنى اسكەري، ساياسي، سىقتىسادى، جاراتىلىستىق شارت - جاعدايلار نەگىزىندە "وزىمىزدىڭ كۈش - قۋاتىمىزدى "وسىرۇ، بۇكىل ارىماعا جەتەكشىلىك ەتۋ ارقىلى ۇلت جانە تاپ جاۋلارىن جەڭگۈگە، قازىرگى سۇم دۇنيەنى وزگەرتىۋگە "ئىس. بۇل ارادا "وزىمىزدىڭ جۇگۋاندىق جەتەكشىلىك قابىلەت - مىزدى سىتەتۋىمىزگە تىۋرا كەلەدى جانە سىتەتۋىمىز قاجەت تە. "بىز قىزىل ارىياداعى قانداي دا "بىر جىجۋىيۋاننىڭ بەقالدى سوقتىساتىن ولاتتار بولۇنما جول بەرمەيمىز؛ "بىز قىزىل ارىياداعى "اربىر جىجۋىيۋاننىڭ ەر جۇرەك "ارى پاراساتتى قاھارمان بولۇن. ولاردا بارلىقىن باسىپ تۈسەتىن ەرلىك جىگەر عانا بولماي، ونىڭ ۇستىنە بۇكىل سوعىستاعى وزگەرىستەر مەن دامۇدى مەڭگەرىپ وتىرا - تى قابىلەت تە بولۇن دارىپنەۋگە "ئىسىپىز. جىجۋىيۋاندار سوعىر مۇھىنىندا جۇزگەندە، وزدەرىن سۇعا باتىرىپ جىبەرمەي، تىب وردەرىن تاباندىلىقپەن جانە "ادىس امالدارمەن ەكىشى حااعا الپ شىعاتىن بولۇعا "ئىس. سوعىسقا جەتەكشىلىك ەتۋ راڭى -

سوعىش مۇجىتىنىدا "جۇزۇۋ ونەرى".
جوعارىداغلار — "بىزدىڭ" ادىسىمىز.

ەكىنشى تاراۋ

جۇڭگو گۇڭچانداڭى جانە جۇڭگو گىمىنىڭدىكى سوعىسى

1924 - جىلدىن باستالغان جۇڭگو گىمىنىڭدىكى سوعىسى ەكى
كەزەڭدى، باغىي 1924 - جىلدىن 1927 - جىلغا دەيىنگى كەزەڭ مەن
1927 - جىلدىن 1936 - جىلغا دەيىنگى كەزەڭدى باسىپ "وتى؛
بۇدان بىلايمىسى جاپون باسقۇنشىلارنا قارسى ۇلتتىق گىمىنىڭدىكى
سوعىس كەزەڭى بولادى. بۇل "ۇش كەزەڭدەگى گىمىنىڭدىكى سوعىس
جۇڭگو پىرولەتارىياتىنىڭ جانە ونىڭ ساياسي پارتىياسى جۇڭگو
گۇڭچانداڭىنىڭ باشلىغىنىدا بولدى جانە بولادى. جۇڭگو گىمىنىڭ-
دىكى سوعىشنىڭ باستى جاۋى — جيانگەرىلىك جانە فەودالدىق
كۇشتەر. جۇڭگو بۇرجۇازىياسى بەلگىلى تارىخىي كەزەڭدە گىمىنىڭدىكى
سوعىسقا قاناساۋى مۇمكىن بولغانىمەن، "بىراق "وزىنىڭ باس
پايداشلىدىغىنا جانە ساياسي جاقتا، ئىقتىسادىي جاقتا دەربەستىگىنىڭ
جوقتىغىنا بايلانستى، جۇڭگو گىمىنىڭدىكى سوعىشنىڭ تۈبەگەيلى
جەڭسىكە جەنۇ جولنا تۇسۇنە باشلىق ەتۋدى قالامايدى جانە
باشلىق تەتە المايدى. جۇڭگونىڭ دىحاندار بۇقاراسى مەن
قالا ۇساق بۇرجۇازىيا بۇقاراسى گىمىنىڭدىكى سوعىسقا بەلسەنە قاتنا-
سۋدى قالامىدى، سوعىستى تۈبەگەيلى جەڭسىكە جەتكىزۋدى دە

قالاندى. ولار — گىمىڭدىك سوعىنىڭ نەگىزگى كۈشى؛ دەگەنمەن
 ۇساق وندىرىسىلدىك مەركەشلىكى ولاردىڭ ساياسي كۈرەگەندىگىن
 شەكتەپ وتىرادى (بۇقارانىڭ جۇمىسىز قالعان ئىر بولىمىندە
 ۇكمەسىزدىك ىدەيا بولادى)، سوندىقتان ولار سوعىنىڭ دۇرس
 باشىلارى بولا المايدى. سونىڭ ۇشىن، پىرولەتارىيات ساياسي
 ساحىدا شىعپ وتىرعان زاماندا، جۇڭگو گىمىڭدىك سوعىنىڭ
 باشىلىق مەۋىنىدەتى جۇڭگو گۇڭچانداڭنىڭ ۇستىنە جۇگنەلمەي
 قويمايدى. مۇنداي كەزدە، "ارقانداي گىمىڭدىك سوعىنىڭ گەر
 پىرولەتارىياتنىڭ جانە گۇڭچانداڭنىڭ باشىلىقىنا يە بولماسا
 نەمەسە قايشىلىق جاساسا، ول سوعىنىڭ "سوز جوق، جەڭلىسكە
 ۇشرايدى. وپتىكەنى جارتىلاي وتار جۇڭگونىڭ قوعامدىق جىكتەرى
 مەن ساپاسى توپتارىندا، پىرولەتارىيات پەن گۇڭچانداڭ عانا تار
 ورستىلىكەن جانە باس پايداشىلدىقتان مۇلدە اۋلاق، ساياسي
 جاققان اسقان كۈرەگەن، اسقان ۇيمىشل، ونىڭ ۇستىنە دۇنيە
 جۇزىندەگى العاباسار پىرولەتارىياتنىڭ جانە ونىڭ ساياسي پارتىيا-
 نىنىڭ تاجىرىبەلەرىن ئىقلاپەن قابىلداپ، ۇزىنىدە پايدالان
 الادى. سونىڭ ۇشىن، پىرولەتارىيات پەن گۇڭچانداڭ عانا دىحانە-
 دارعا، بالا ۇساق بۇرجۇازىاسىنا جانە بۇرجۇارياغا باشىلىق ەتىپ،
 دىحاندار مەن ۇساق بۇرجۇازيانىڭ تار ورستىلىگىن جەڭە الادى،
 جۇمىسىز قالعان بۇقارانىڭ بۇلدىرگىشتىك سىياتىن جەڭە الادى،
 سونمەن بىرگە بۇرجۇازيانىڭ سولقىلداقتى مەن دايەكسىزدىگىن
 دە جەڭىپ (گەر گۇڭچانداڭنىڭ ساياساتى قاتە بولماسا)، گىمىڭدى
 جانە سوعىنى جەڭىس جولنا تۇسىرە الادى.

1924 - جىلدىن 1927 - جىلغا دەينىكى گىمىڭدىك سوعىنىڭ،

نەگىزىدىن الماندا، خالقارالىق پىرولەتارىياتنىڭ، جۇڭگو پىرولەتا-
رياقىنىڭ خانە ولاردىڭ ساياسي پارتىيالارنىڭ جۇڭگونىڭ ۇلتىنى
بۇرجۇازىياسا جانە ونىڭ ساياسي پارتىياسىنا ساياسي نىپال جاساۋى،
ولارمەن ساياسي سىتەستىك جاساۋى نەگىزىدە جۇرگىزىلدى. الايدا
گىمىڭ مەن سوعىستىڭ قىستىتاياڭ كەزەڭىدە، ەڭ الدىمەن ۇرى
بۇرجۇازىا وپاسىزدىق جاساعاندىقتان، سونىمەن قانات گىمىڭدىك
قاتارداعى جىجۇيچۇيشىلەر گىمىڭگە باششىلىق ەتۋ ۇقىمىنان
وزدىكتەرىنەن بەزىگەندىكتەن، بۇل جولعى گىمىڭدىك سوعىس
جەڭلىسكە ۇشرايدى.

1927 - جىلدىن قازىرگە دەيىنگى جەر گىمىڭى سوعىسى جاڭا
اىۋالدا جۇرگىزىلىپ كەلەدى. بۇل سوعىستىڭ جاۋى جيانگەزلىك
قانامەس، ۇرى بۇرجۇازىا مەن ۇرى دىچۇلار وداعى دا بولپ
وتىر. ال ۇلتىق بۇرجۇازىا ۇرى بۇرجۇازىانىڭ قۇيرىمى بولپ
كەتتى. بۇل گىمىڭدىك سوعىسقا باششىلىق ەتەتىن تەك گۇڭچانداڭ
عانا، گۇڭچانداڭ گىمىڭدىك سوعىسقا جۇەدۇيلى باششىلىق ۇقىمىن
قازىردىڭ وزىندە - اق قالىپتاستردى. گۇڭچانداڭنىڭ مۇنداي
جۇەدۇيلى باششىلىق ۇقىمى گىمىڭدىك سوعىستى سوكىنا دەيىن
جۇرگىزۋدىڭ ەڭ باستى شارتى بولپ تابىلادى. گۇڭچانداڭنىڭ
مۇنداي جۇەدۇيلى باششىلىمى بولمايىنشا، گىمىڭدىك سوعىس
مۇنداي تاباندىلىقتىڭ بولا الۋىن ويمى كەلتىرۋدە مۇمكىن ەمەس.

جۇڭگو گۇڭچانداڭى جۇڭگونىڭ گىمىڭدىك سوعىسىا ەرلىكپەن،
تاباندىلىقپەن باششىلىق ەتتى، 15 جىلعا سوزىلعان ۇزاق ۋاقىت
بويىدا③، بۇكىل ەل خالقى الدىندا ۇزىنىڭ خالىقتىڭ دوسى
ەكەندىگى كورسەتتى، خالىقتىڭ مۇددەسىن قورعاۋ ۇشىن، خالىق-

تىڭ بوستاندىمى مەن ازاتتىمى ئۇشش^۱ ار كۈنى گىمىڭدىك سوعى-
تىڭ ەڭ الدىڭمى قاتارىندا تۇردى.

جۇڭگو گۇڭچانداڭمى ئوز باسنان كەشۈرگەن جاپا- ماشاقاتتى
كۈرەستەرى ارقىلى، بىرنەشە 100 مىڭ ەر جۈرەك پارتىما مۇشەلەردە-
نىڭ جانە بىرنەشە 10 مىڭ ەر جۈرەك كادىرلارنىڭ فان توڭپ،
قۇربان بولۇى ارقىلى بۇكىل ۇلتنىڭ بىرنەشە 100 مىليون حالقى
اراسىندا ۇلى ئاربيەلىك رول اتقاردى. جۇڭگو گۇڭچانداڭنىڭ
گىمىڭدىك كۈرەستەردەگى ۇلى ئاريحي جەتسىكتەرى بۇگىنگى
ئاڭدا ۇلت جاۋى باسىپ كىرگەن قىسىلتاياڭ كەزەڭدە تۇرغان
جۇڭگونى جويىلۇدان قۇتقارپ، امان ساقناپ قالۇ- ئومىر سۇرۇ
شارتمەن قامتاماسىز ەتتى، بۇل شارى- كوپىشلىك حالق سەنگەن،
حالىق ۇزاق ۇاقىت سىننان وتكىزىپ، ئاڭداپ العان ساياسي باسشە-
نىڭ بولپ وتىرعاندىمى. قازىر گۇڭچانداڭنىڭ ايتقان سوزىن،
باسقا^۲ ارقانداي ساياسي پارتىيانىڭ سوزىنە قاراعاندا، حالق وڭاي
قابىلدايدى. جۇڭگو گۇڭچانداڭنىڭ وتكەن 15 حىلدىق جاپا-
ماشاقاتتى كۈرەستەرى بولماعان بولسا، مەملەكەتنىڭ جويىلۇى
سىندى جاڭا حاۋىپتەن امان قالۇ مۇمكىن بولماس ەدى.

جۇڭگو گۇڭچانداڭمى گىمىڭدىك سوعىستا، چىن دۇشۇ^۳ وڭشىل
جىخۇيجۇيى مەن لى لىسان «سول» شىل جىخۇيجۇيى^۴ سىندى
ەكى قاتەلىكتى وتكىزۋدەن تىس، مىناداي ەكى قاتەلىكتى دە
وتكىزدى: مۇنىڭ ئېرى، 1931- جىلدىن 1934. جىلغا دەينىڭى
«سول» شىل جىخۇيجۇيى^۵، بۇل قاتەلىك جەر گىمىڭمى سوعىسىن
ئوتەشە اۋىر زىيانغا ۇشراقتى، ئاتىجەدە بەسىنىشى رەنكى «قورشاپ
جوبۇ»غا فارسى تۇرۇدا جاۋدى جەڭۇ مۇمكىن بولمادى، كەرسىشە،

گىجۇيدىلەر قولىدىن كەتتى، قىزىل ارىيا السىرەدى. بۇل قاتەلىك 1935 - جىلى 1 - ايدا وتكىزىلگەن جۇڭياڭ جىڭجىجۇيىنىڭ كەڭەيتىلگەن زۇنىيى ماجىلىسىندە تۈزەتىلدى. ەندى ەبرى، 1935 - جىلدىن 1936 - جىلىغا دەيىنگى جاڭ گوتاۋ وڭشىل جىجۇيجۇيىيى ⑦، بۇل قاتەلىك پارنىا مەن قىزىل ارىيانىڭ تارتىپىن بۇزۇغا دەيىن ۇورشىپ، قىزىل ارىيانىڭ ەبرى بولم نەگىزگى كۇشىن اۋىر زيانغا ۇشراتتى؛ دەگەنمەن، جۇڭياڭنىڭ دۇرىس باسشىلىقىغا، قىزىل ارىياداعى پارتيا مۇشەلەرىنىڭ جانە جىجۇيىۋاندار مەن جاۋىنگەرلەردىڭ ويانۇونا بايلانستى، اقىرى بۇل قاتەلىك تە تۈزەتىلدى. وسى قاتەلىكتەر ەبىزدىڭ پارتيامىزغا، ەبىزدىڭ گمپىگىمىز بەن سوعىسىمىزغا، ارىيە، ەيىمىمىز بولدى، دەگەنمەن، اقىرى ەبىز ولاردى جويىدىق، ەبىزدىڭ پارتيامىز بەن ەبىزدىڭ قىزىل ارىيامىز وسى قاتەلىكتەردى جويۇ بارىسىندا بۇرىنمىدان دا قۇدىرەتتى بولپ شىنغا تۇستى.

جۇڭگو گۇڭچانداڭلى ايىندى، داڭقتى، جەڭىستى گمپىگىدىكى سوعىسقا باسشىلىق ەنتى جانە باسشىلىق ەتە بەرەدى. بۇل سوعىس جۇڭگونى ازات ەتۋدىڭ تۋى بولپ قانا قويماي، سونىمەن بىرگە حالقارالىق گمپىگىدىكى ماڭىزغا يە. دۇنيە جۇزىنىدەگى گمپىگىشىل حالقتاردىڭ كوزى بىزدە. جاپون باسقىنشىلارىنا قارسى ۇلتىق گمپىگىدىكى سوعىستىڭ جاڭا كەزەڭىندە، ەبىز جۇڭگو گمپىگىن جەڭىسكە باستايمىز، سونداي - اق شىعىستاعى جانە دۇنيە جۇزىندەگى گمپىگىگە تەرەڭ نىپال جاسايتىن بولامىز. وتكەندەگى گمپىگىدىكى سوعىستار بىزگە ماركىستىك دۇرىس ساياسىي لۇشيان قاجەت بولپ قانا قويماي، سونىمەن بىرگە ماركىستىك دۇرىس اسكەرى

ئۇشيان دا قاجەت بولاتتىدىن دالەلدەدى. 15 جىلدىق گىسىڭ مەن
سوعىس وسىنداى ساياسى جانە اسكەرى ئۇشياندى شىڭداپ
شىعاردى. سوعىستىڭ بۇدان بىلايى جاڭا كەزەڭى مۇنداى ئۇشياندى
جاڭا جاعدايلارعا ساي بۇرىنىدىن ارى دامىتاتىندىسا، تولىقتى-
راتىندىسا جانە بايتاتىندىسا، ۇلت جاۋىن جەڭ ۇ مافساتىنا
جەتكىزەتىندىگىنە ۇبىز سەنەمىز. تارىخ بىزگە مىنانى ۇبىسىندىردى،
دۇرس ساياسى ئۇشيان مەن دۇرس اسكەرى ئۇشيان ۇز-وزىنەن
بەيىست جولمەن تۇمايدى جانە دامىمايدى، قايتا كۇرەستە سۇادى
جانە دامىيدى. ول ۇبىر جاققان، «سول» شىل جىجۇيىچۇيىمەن
كۇرەسەدى، ەندى ۇبىر جاققان، وڭشىل جىجۇيىچۇيىمەن دە
كۇرەسەدى. گىمىڭگە جانە گىمىڭدىك سوعىسقا زيان جەتكىزەتىن
وسىنداى زالالىدى چىڭشىياڭدارمەن كۇرەسپەيىنشە جانە ولاردى
تۇبەگەيلى جويمايىنشا، دۇرس ئۇشياننىڭ ورناتىلۋى، گىمىڭدىك
سوعىستىڭ جەڭسىكە جەتۋى مۇمكىن ەمەس. مەنىڭ وسى كىتاپشادا
قاتە جاقىتاعى پىكىرلەرگە كۇبىرەك توقتالۇم مىنە وسى مافسات
ۇشىن بولپ وتىر.

ۇشىنى تاراۋ

جۇڭگو گىمىڭدىك سوعىسىنىڭ ەرەكشەلىكتەرى

ۇبىرىنى ۇبولم بۇل ماسەلەنىڭ ماڭىزدىلىعى

جۇڭگو گىمىڭدىك سوعىسىنىڭ وزىنە ۇتان ەرەكشەلىكتەرى بار

«كەينى مويىندامايتتىن، بىلمەيتتىن نەمەسە بىلگىسى كەلمەيتتىن ادامدار قىزىل ارمانىڭ گومىنداڭ ارمانىغا قارسى سوعىن ادەتتەگى سوعىستارمەن ۇقساس نەمەسە سوۋەت وداعىنىڭ ىشكى سوعىسمەن ۇقساس دەپ قارايدى. لەنين مەن ستالىن باستىلىق ەتكەن سوۋەت وداعى ىشكى سوعىسنىڭ تاجىرىبەسى دۇنيە جۇزىلىك ماڭىزغا يە. بارلىق گۇڭچانداڭ، سونداي-اق جۇڭگو گۇڭچانداڭى دا وسى تاجىرىبەنى جانە لەنين مەن ستالىننىڭ وسى تاجىرىبە جونىندەگى «نازارايالىق قورتىندىلاردىن قىلاناما ەتەدى. «بىراق بۇل ۇز شارىت-خاعدايمىزدا وسى تاجىرىبەنى جىشيەلى تۇردە قولدانىۋعا ئىسپىز دەگەن «سوز مەس. جۇڭگو گمىنگىدېك سوعىسنىڭ كۆپ جاقتاردا سوۋەت وداعىنىڭ ىشكى سوعىسنا ۇقسامايتتىن وزىندىك ەرەكشەلىكتەرى بار. مۇنداي ەرەكشەلىكتەرمەن ەسەپتەسپەۋ نەمەسە مۇنداي ەرەكشەلىكتەردى مويىنداماۋ، ارينە، قاتە. بۇل «بىزدىڭ 10 جىلدىق سوعىسمىز بارىسىندا تولىق دالەلدەندى.

«بىزدىڭ جاۋلارىمىز دا وسى تەكتەس قاتەلىك ۇنكىزگەن بولاتتىن. ولار قىزىل ارمانغا قارسى سوعىس جۇرگىزۋ «ۇشنى باسقا سوعىستارداغىدان وزگەشە جانلۇۋ جانە تەكتىكا بولۇ قاجەت ەكەن-دىگەن مويىندامادى. ولار «ار جاقتاعى باسىمدىلىقتارنى ارقالانىپ، «سردى بويلارىغا توغىتاي، وزدەرىنىڭ ەسكىلىكتى سوعىس ادەسىنە جارماسىپ الدى. بۇل — 1933-جىلى جاۋدىڭ «تورتىنشى رەنكى «فورشاپ جوۋ»ى كەزىندەگى جانە ودان بۇرىنقى احوال، سونىڭ نەتىجەسىدە ولار تالاي رەت جەڭلىسكە ۇشرايدى. گومىنداڭ ارمانى شىندە وسى ماسەلە جونىندە ەڭ الدىمەن جاڭا پىكىر ايتقان ادام گومىنداڭنىڭ كەرتارتيا جياڭجۇنى لىۋ ۋېيۋان، ۋان

كەيىن داي يۈە بولدى. ەڭ سوڭىندا ولاردىڭ پىكرى جياڭ جىيەشى جاعىسان قاتىلداندى. بۇل جياڭ جىيەشىنىڭ لۇشان جۇڭگواندار ئالىم - تارىيە كۇرسىنىڭ ⑤ جانە بەسىنىشى رەئىكى «قورشاپ جويۇ» بارىسىندا جۇرگىزگەن كەرتارتىپا، جاڭا اسكەري پىرىنسىپىنىڭ ⑥ تۇلۇ بارىسى بولپ تابىلادى.

دەگەنمەن جاۋ ئۆزىنىڭ اسكەري پىرىنسىپىن قىزىل ارىياغا قارسى سوعىس جۇرگىزۋ احوالىنا سايكەستەپ وزگەرتكەن كەزدە، ئىزدىڭ قاتارىمىزدان «كونە سارىن»غا قايتا ورالاتىن ادامدار شىقتى. ولار ادەتتەگى احوال جاققا ورالۋدى قۇتتاپ، ەركشە احوالدىڭ قاندايىن بولسا دا تۇسىنىۋدەن باس تارتتى، قىزىل ارىيانىڭ قاندى سوعىس تارىخىنىڭ تاجىيەلەرنەن باس تارتتى، جيانگەرلىكتىڭ جانە گومىنداڭنىڭ كۇشنى كوزگە ىلمەدى، گومىنداڭ ارىياسىنىڭ كۇشنى كوزگە ىلمەدى، جاۋ قولدانىپ وتىرعان كەرتارتىپا، جاڭا پىرىنسىپتەردى كورە تۇرا كورمەسكە سالدى. ناتىجەدە، شانشى - گانسۇ شەكارا رايونىنان باسقا بارلىق گىمىڭدىك گىنجۇيدىلەر قولدان كەتتى، قىزىل ارىيانىڭ ادام سانى 300 مىڭنان بىرنەشە 10 مىڭغا ئۇسىپ قالدى، جۇڭگو گۇڭچانداڭ مۇشەلەرنىڭ سانى 300 مىڭنان بىرنەشە 10 مىڭغا ئۇسىپ قالدى، گومىنداڭ رايونىنداى پارتىا ۇيمە. دارى تۇگەل دەرىلىك مەرت بولدى. قىسقالى، ئىر رەت اسا اۋىر تارىخى جاراغا ۇشراۋ بولدى. ولار وزدەرىن ماركىشىل - لەنىشىل - دەرمىز دەپ اتادى، شىنىندا، ماركىزىم - لەنىزىمىدى تىتەي دە ۇيرەنبەگەن. لەنىن: ماركىزىمنىڭ ناعىز مانى، ماركىزىمنىڭ جان جۇيەسى - ناقتى جاعدايلارغا ناقتى ئالداۋ جاساۋ، - دەگەن ەدى. ئىزدىڭ الگى جولداستارىمىز دال وسىنى ۇمتقان.

ئۇدان مىنانى بىلۈگە بولادى، جۇڭگو گمپىڭدىك سوعىسىنىڭ ەرەكشەلىكتەرىن تۇسىنىپ تۇرىپ، جۇڭگو گمپىڭدىك سوعىسىنا چەتەكشىلىك ەتۈگە بولمايدى، جۇڭگو گمپىڭدىك سوعىسىن جەڭس جولىسا باستاۋعا بولمايدى.

ەكىنشى بۆلۈم جۇڭگو گمپىڭدىك سوعىسىنىڭ ەرەكشەلىكتەرى قايسىلار

ەندەشە، جۇڭگو گمپىڭدىك سوعىسىنىڭ ەرەكشەلىكتەرى قايسىلار؟

مەنىڭشە، ونىڭ باستى تۈرت ەرەكشەلىكى بار.

۱. ئېرىنىشى ەرەكشەلىكى — جۇڭگونىڭ ساياسىي جانە ئىقتىسادىي دامۋى ئېرىكەللى بولماكان جارتىلاي وتار ئېرىكەل بولعاندىكى، ونىڭ ۇستىنە 1924 — جىلدىن 1927 — جىلعا دەينىكى گمپىڭدىك باسەننەن كەشەرگەندىكى.

بۇل ەرەكشەلىك جۇڭگو گمپىڭدىك سوعىسىنىڭ دامۋ جانە جەڭسكە چەتۈ مۇمكىندىكى بارەكەننەن كۈرسەتەدى. 1927 — جىلدىن قىسنان 1928 — جىلدىن كۈكتەمىنە دەينى، جۇڭگونىڭ پارىئىزاندىق سوعىسىنىڭ باستالغانسنا كۈپ وتپەي — اق، خۇفان، جياڭنىي ولكە — لەرنىڭ شەكارا رايونىنداعى — جىڭگاڭشانداغى جولدامىستاردىن كەيسرەۋلەرى «قىزىل تۇدى قاشانعا دەينى ۇستاپ نۇرۇعا بولارەكەن» دەگەن سۇراۋ قويغان كەزدە، ئېزىسى مۇمكىندىكىتى كۈرسەتكەن ەدىك (خۇنان — جياڭشى شەكارا رايونىنىڭ ئېرىنىشى رەنكى پارتىا قۇرىلتاينىندا^(۱)). ويتكەننى بۇل ەڭ نەگىزكى ماسەلە بولاتتى، جۇڭگو گمپىڭدىك گىنجۈيدىلەرى مەن جۇڭگو قىزىل

ارمىياسى ئومىر سۈرە بالا ما، جوق پا، دامى بالا ما، جوق پا دەگەن ماسەلەگە جاۋاپ بەرمەيىنشە، "بىز بىر قادام دا بالا باسا الماعان بولار ەدىك. 1928 - جىلى جۇڭگو گۇڭچانداڭنىڭ بۈكىل مەملەكەتتە 6 - قۇرىلتايى بۇل ماسەلەگە ئاغى "بىر رەت جاۋاپ بەردى. جۇڭگونىڭ گىمىڭدىك قوزغالىسى وسىدان باستاپ دۇرىس "نازاريا - لىق نەگىزگە يە بولدى.

ەندى وسى ماسەلەنى جەكە - جەكە قاراپ كورەيىك:
جۇڭگونىڭ ساياسي، ئىقتىسادى دامۋى بىر كەلىكى ەمەس -
"السز كاپىتالىستىك شارۋاشلىق پەن اۋىر دارەجەدەگى جارتىلاي فەودالدىق شارۋاشلىق قاتار ئومىر سۈرىپ وتىر، تاباۋ زامانى
"بىرسىپرا ونەركاسىپ - ساۋدا قالالارى مەن توقراۋ كۈيىندەگى ۇلان - بايتاق اۋىل - قىستاققار قاتار ئومىر سۈرىپ وتىر، بىرنەشە مىليون ونەركاسىپ جۇمىشىسى مەن ەسكى قۇزىم بىلەۋىندەگى الدەنەشە 100 مىليون دىحان جانە قولونەركاسىپ جۇمىشىسى قاتار ئومىر سۈرىپ وتىر، ورتالىق ۇكىمەتتى باسقاراتىن "بىرى جۇنفالار مەن ولكەلەردى باسقاراتىن ۇساق جۇنفالار قاتار ئومىر سۈرىپ وتىر، كەرتارنيا ارىيا شىندە جياڭجەشىگە باعىنىشتى جۇڭياڭجۇن دەيتىن مەن ولكەلەردەگى جۇنفالارغا باعىنىشتى قۇراما ارىيا دەيتىن ەكى ارىيا قاتار ئومىر سۈرىپ وتىر، "بىرسىپرا تەمىر جول، سۋ جولى جانە ماشىنا جولى مەن جالپىلاسقان جالەىز دەڭگەلەكىسى ارىيا جولدارى، جالەىز اياق سوقياقتار، "تىتتى جاياۋ جۇرۇگە دە قىس جول سورايتارى قاتار ئومىر سۈرىپ وتىر.

جۇڭگو جارتىلاي وتار مەملەكەت - جيانگەرلەر اراسىندا بىرلىك. تىك بولماۋى جۇڭگونىڭ بىلەپ - توسىتەۋشى توپتارى اراسىندا دا

بىرلىكتىڭ بولماۋىنا نىقابال جاسادى. بىرنەشە مەملەكەت بىلەنگەن جارتىلاي وتار مەملەكەت بىر مەملەكەت بىلەنگەن وتاردان پارىقتى بولادى.

جۇڭگو ئىرى ەل — «شىمىسىندا ئۇن بولسا، باتسىندا كۇن تۇرار، وڭتۇستىكى مۇنارتسا، سولتۇستىكى ئاغى بار»، كەڭ اينالۇعا ورىن جوق دەپ قامىۋ «جون مەس.

جۇڭگو بىر رەلىكى ۇلى گمپىڭدى باسىنان كەشردى — قىزىل ارمانىڭ ۇرىمىن ازىرلەدى، قىزىل ارمانىڭ باشسىن، ياعنى گۇڭجانداڭدى ازىرلەدى ئارى بىر رەلىكى گمپىڭكە قانناسقان حالق بۇقاراسىن ازىرلەدى.

سوندىقتان بىز بىلاي دەيمىز، جۇڭگو — بىر رەلىكى گمپىڭدى باسىن كەشەرگەن، ساياسى جانە ئىقتىسادى دامۇى بىر كەلىكى بولماغان، جارتىلاي وتار ئىرى ەل، بۇل — جۇڭگو گمپىڭدىك سوعىنىڭ بىرىنشى ەرەكشەلىكى. بۇل ەرەكشەلىك بىزدىڭ ساياسى جاقئاعى جانلۇەمىز بىن ئاكتىيكامىزدى نەگىزىنەن بەلگىلەپ قانا قويماي، سونىەن بىرگە بىزدىڭ اسكەرى جاقئاعى جانلۇەمىز بىن ئاكتىيكامىزدى دا نەگىزىنەن بەلگىلەدى.

ەكىنشى ەرەكشەلىكى — جاۋدىڭ كۇشتىلىكى.

قىزىل ارمانىڭ جاۋى بولسىپ وتىرعان گومىنداڭنىڭ احوالى قانداي؟ ول — اكىمىياتتى تارتىپ العان، ونىڭ ۇستىنە ۇز اكىمىياتىن شىياڭدۇيلى تۇردە ورنىقتىرىپ العان پارتىيا. ول دۇنيە جۇزىندەكى باستى فانگمپىڭدىك مەملەكەتتەردىڭ جاردەمىن الپ وتىر. ول ئورنىڭ ارمانىسىن قايتا قۇردى — جۇڭگونىڭ ئارقانداي بىر تىرىجى داۋىردەگى ارمانىسىنا ۇقسانمايتىن، دۇنيە جۇزىندەگى

ۋىسىزىمانى مەملەكەتتەردىڭ ارىياسىنا، جالىپى العاندا، ۇقسايتىن، قارۋ. جارق جانە باسقا سوعىستىق زاتتارمەن قامدالۋى قىزىل ارىيادان الدەقايدا مەسم، سونداي. اق اسكەر ساننىڭ كوپىنگى جاعىنان جۇڭگونىڭ "ارقانداي" بىر تارىخى داۋىردەگى ارىياسىنان اسىپ تۇسەتىن، دۇنيە جۇزىندەگى "ارقانداي" بىر مەملەكەتنىڭ تۇراقسىز ارىياسىنان اسىپ تۇسەتىن. ەتىپ قايتا قۇردى. ونىڭ ارىياسى قىزىل ارىيامەن سالىستىرغاندا، شىنىندا، جەر مەن كوكتەي پارىق بار. ول بۇكىل جۇڭگونىڭ ساياسي، ئىقتىسادى، قاتناس، مادەنىيەت تۇيىندەرىن نەمەسە جان تامىرلارنى شەڭگەلىنە اسىپ وتىر، ونىڭ اكىمىياتى. بۇكىل مەملەكەتنىڭ اكىمىياتى.

جۇڭگو قىزىل ارىياسى ۋىسىندا كۈشتى جاۋ الدىندا تۇر. بۇل. جۇڭگو گىمىڭدىك سوعىسنىڭ ەكىنشى ەرەكشەلىگى. بۇل ەرەكشەلىك قىزىل ارىيا جۇرگىزەتىن سوعىستى ادەتتەگى سوعىس. تاردان، سونداي. اق سوۋەت ۋداعىنىڭ ىشكى سوعىسىن، سولتۇستىككە جورىق سوعىسىنان "بىرسىپرا جاققان پارىقتاندىرماي قويماي.

"ۇشىنشى ەرەكشەلىگى. قىزىل ارىيانىڭ السىزدىگى. جۇڭگو قىزىل ارىياسى "بىرىنشى ۇلى گىمىڭ جەڭلىسكە ۇشرا. ھاننان كەيسىن، پارىتان دۇيەلەرىنەن تۇسلا باستادى. ول قازىر جۇڭگوداعى كەرتارىپالىق داۋىردە عانا مەمس، دۇنيە جۇزىندەگى كەرتارىپالىق، كاپىتالىستىك مەملەكەتتەر ساياسي جاقما، ئىقتىسادى جاقما "بىرشاما تۇراقتاعان داۋىردە تۇر.

"بىزدىڭ اكىمىياتىمىز. بىشراڭقى "ارى ۇقشاۋ تاۋلى ۇڭىرلەر. دەگى نەمەسە شالعاي جەولەردەگى اكىمىيات، ەشقانداي سىرنقى

جاردەم جوق. گىمىگىدىكى گىنجۇيدىلەردىڭ ئىقتىسادى شارىت - جاعدايلارى مەن مادەنيەتتىكى شارىت - جاعدايلارى گومىنداڭ رايونىنىداغىمەن سالىستىرغاندا ارتتا بولىپ وتىر. گىمىگىدىكى گىنجۇيدىلەردە اۋىل - قىستاقىتار مەن كىشكەنە قالالار غانا بار. ونىڭ رايوندارى باستاينىدا توتەنشە شاعىن بولدى، كەيىن دە ونشالىق ۇلكەيە قويمايدى. ونىڭ ۇستىنە گىنجۇيدىلەر تۇراقتى مەس؛ قىزىل ارميانىڭ شىن مانىندە نىعايعان گىنجۇيدىلەرى جوق.

قىزىل ارميانىڭ سانى از، قىزىل ارميانىڭ قارۋ - جاراقىتارى ناشار، قىزىل ارميانىڭ ازىق - تۇلىك، كىيىم - كەشەك، ت. ب. زاتتارمەن قامدالۋى توتەنشە قىيىن.

بۇل ەرەكشەلىك الدىڭكى ەرەكشەلىكپەن وتكىر سالىستىرما بولادى. قىزىل ارميانىڭ جانلۇەسى مەن ئاكتىيكاسى وسى وتكىر سالىستىرما نەگىزىندە تۇدى.

تورتىنشى ەرەكشەلىكى - گۇڭچانداڭنىڭ باسشىلىعى جانە جەر گىمىگى.

بۇل ەرەكشەلىك - تىرىشى ەرەكشەلىكنىڭ سوزسىز ناتىجەسى. بۇل ەرەكشەلىك ەكى جاقتاعى احوالدى تۇدىردى. تىرى جاقتان، جۇڭگو گىمىگىدىكى سوعىسى جۇڭگوداعى جانە كاپىتالىزىم دۇنيە - سىندەگى كەرتارتپالىق داۋىردە تۇرسادا جەڭسىكە جەتە الادى، ويتكەنى وعان گۇڭچانداڭنىڭ باسشىلىعى جانە دىحانداردىڭ جاردەمى بولىپ وتىر. گىنجۇيدىلەر شاعىن بولغانمەن دە، ساياسى جاقىان اسا زور كۇش - قۇتقا يە، ول وتە زور گومىنداڭ اكىمياتىنا قاراما - فارسى مازىمى تۇر، گومىنداڭنىڭ شابۋىل حاساۋىسا - كەرى جاقىان قاتتى قىيىنلىق تۇدىرۋدا، ويتكەنى تىرى دىحانداردىڭ

جاردەمىنە يە بولپ وتىرمىز. قىزىل ارىيا شاعىن بولغانىمەن،
قۇدىرەتتى جاۋىنگەرلىك كۈشكە يە، ويتكەننى گۇڭچانداڭ باسلىدە.
مىنداعى قىزىل ارىيا قۇرامىنداغلار جەر گىمىگىنەن تۇغان، ولار
ئوز مۇددەلەرى ئۇشىن كۆرەسەدى، ونىڭ ئۈستىنە جىجۇيىۋاندار
مەن جاۋىنگەرلەر اراسىندا ساياسي جاقتا بىر اۋىزدىلىق بار.
ەلدى بىر جاقتان، گومىنداگمەن وتكىر سالىستىرما بولدى.
گومىنداڭ جەر گىمىگىنە قارسى تۇرادى، سونىڭ ئۇشىن دىيىپاندار.
دىڭ جاردەمىنەن جۇرداي، اسكەرى كوپ بولغانىمەن، اسكەرلەر
بۇقاراسىن جانە ۇساق وندىرىسىلەردەن شىققان ئولپ جاتقان
تومەن دارەجەلى كادىرلارىن گومىنداڭ ئۇشىن سانالى تۇردە
جانقىيارلىق كورسەتەتىن ەتە المايدى. جۇنگۇاندارى مەن اسكەر-
لەرى اراسىندا ساياسي جاقتا الاۋىزدىق بار. مۇنىڭ ئوزى ونىڭ
جاۋىنگەرلىك كۇشىن كەمەيتتى.

ئۇشىنى بولم بۇدان بىزدىڭ جانلۇمىز بەن تاكتىكامىز تۋادى

بىر رەتكى ۇلى گىمىگىدى باسنان كەشىرگەن، ساياسي، ئىقتى-
سادى جاقتارداعى دامۋى بىر كەلكى بولماغان جارقىلاي وتار بىرى
ەل، كۇشتى جاۋ، "السز قىزىل ارىيا، جەر گىمىگى" — ئۇلار جۇڭگو
گىمىگىدىك سوعىسىنىڭ باستى "تورت ەرەكشەلىگى. بۇل ەرەكشە-
لىكتەر جۇڭگو گىمىگىدىك سوعىسىنىڭ جەتەكشى لۇشىانس جانە
ونىڭ بىرسىپىرا جانلۇمەلىك، تاكتىكالىق پىرىنسىپتەرىن بەلگىلەدى.
بىرىنشى ەرەكشەلىك پەن "تورتىنشى ەرەكشەلىك جۇڭگو قىزىل
ارىياسىنىڭ دامۋى مۇمكىن ەكەندىگىن جانە ئوزىنىڭ جاۋىس جەڭۋى

مۇمكىن ەكەندىگىن بەلگىلەدى. ەكىنشى ەردەكشەلىك يەنە ئۇشنىشى ەردەكشەلىك جۇڭگو قىزىل ارىياسىنىڭ وتە تەز دامۋى مۇمكىن ەمەس ەكەندىگىن جانە ئۆزىنىڭ جاۋىن وتە تەز جەڭۋى مۇمكىن ەمەس ەكەندىگىن بەلگىلەدى، ياعنى سوعىنىڭ ئۇزاققا سوزىلاتىنەدىمىن، ونىڭ ئۈستىنە ويداعىداي جۇرگىزىلمەسە جەڭلىسكە ئۇشراۋى دا مۇمكىن ەكەندىگىن بەلگىلەدى.

مىنە بۇل جۇڭگو گىمىنىڭ سوعىنىڭ ەكىنچى جايى بولسى تابىلا-دى. بۇل ەكىنچى جاق قانار ئومىر ئۇرۇپ وتىر، اتاپ ايتقاندا، قولايلى شارت-جاعداي دا بار، قىيىن شارت-جاعداي دا بار. مۇنىڭ ئۆزى جۇڭگو گىمىنىڭ سوعىنىڭ ئۇبىرلى زاڭى، تولىپ جاتقان زاڭدار وسى ئۇبىرلى زاڭنان تۇعان. ئىزدىنىڭ 10 جىلدىق سوعى تارىخىمىز بۇل زاڭنىڭ دۇرىستىمىن دالەلدەدى. كىمدە-كىم وسى ئۇبىرلى سىپات العان زاڭدى كۆزى باقرايىپ تۇرۇپ كۆرەمسە، ول جۇڭگونىڭ گىمىنىڭ سوعىنا جەتەكشىلىك ەتە المايدى، قىزىل ارىيانى سوعىنا جەڭىپ شىعاتىن ەتە المايدى.

وتە ايقىن، جانلۇەلىك بەئالىستى دۇرىس بەلگىلەپ، شاپۇل جاساعان كەزدە ماۋشانجۇيىگە قارسى تۇرۇ، قورعانىس جاساعان كەزدە باۋشۇجۇيىگە قارسى تۇرۇ، جوتكەلگەن كەزدە قاشقىندىققا قارسى تۇرۇ؛ قىزىل ارىيانىڭ پارتىزانلىقىمىزنا قارسى تۇرۇ، سونداي-اق قىزىل ارىيانىڭ پارتىزانلىق سىپاتىن دا موينىداۋ؛ شايقاسنىق ئۇزاققا سوزىلاتىن سوعىققا جانە جانلۇەلىك تەز شەشۋى سوعىققا قارسى تۇرىپ، جانلۇەلىك ئۇزاققا سوزىلاتىن سوعىستى جانە شايقاسنىق تەز شەشۋى سوعىستى موينىداۋ؛ تۇراقى سوعىس شەبىنە جانە جىندىلىك سوعىققا قارسى تۇرىپ، تۇراقى ەمەس

سوعسى شەبىن جانە يۇندۇڭدىق سوعىستى مويىنداۋ؛ كۇيرەتۇ
 سوعىسا قارسى تۇرىپ، جويىمپاز سوعىستى مويىنداۋ؛ جابلۇەلىك
 بەتالىستاعى قوس جۇدىرىقشلىدىقا قارسى تۇرىپ، بىر جۇدىرىقشلا
 دىقتى مويىنداۋ؛ ارتقى شەپ ورگاندارىن كەڭەيتۇ نۇزىمىنە قارسى
 تۇرىپ، ارتقى شەپ ورگاندارىن نىقامداۋ تۇزىمىن مويىنداۋ؛
 جۇەدۇيلى ورتالىقتاندىرىلغان قولباشلىققا قارسى تۇرىپ، شياڭ-
 دۇيلى ورتالىقتاندىرىلغان قولباشلىقتى مويىنداۋ؛ جالاڭ اسكەري
 كوزقاراسقا جانە لىۋكۇۋجۇيىگە^⑫ قارسى تۇرىپ، قىزىل ارماننىڭ
 جۇڭگو گىمىنىنىڭ ۇگىتىشى جانە ۇيىمداستىرۇشىسى ەكەندىگىن
 مويىنداۋ؛ باندىلىققا^⑬ قارسى تۇرىپ، قاتاڭ ساياسي ئارتىپتى
 مويىنداۋ؛ جۇنفاچۇيىگە قارسى تۇرىپ، شەكتى دەموكراتىيالىق
 تۇرمىستى جانە بەدەلدى اسكەري ئارتىپتى مويىنداۋ؛ دۇرىس
 بولماغان زۇڭپايچۇيىلىك كادىرلار ساياساتىنا قارسى تۇرىپ، دۇرىس
 كادىرلار ساياساتىن مويىنداۋ؛ وقشاۋلانۇ ساياساتىنا قارسى تۇرىپ،
 مۇمكىن بولغان بارلىق وداقتاستاردى ۇز جاعىمىزغا ئارتۇدى مويىن-
 داۋ؛ ەڭ سوڭىندا، قىزىل ارمانى ەسكى كەزەڭدە توقىراپ
 قويۇعا قارسى تۇرىپ، قىزىل ارماننىڭ جاڭا كەزەڭگە دامۇنىنا قول
 جەتكىزۇ- وسى پىرىنسىپتىك ماسەلەلەردىڭ بارلىقى دۇرىس
 شەشۇدى تالاپ ەتەدى. بىز ەندى ايتىلماق بولپ ونىرعان خانلۇە
 ماسەلەسىندە، جۇڭگو گىمىنىنىڭ سوعىسىنداى 10 جىلدىق قاندى
 سوعىس نارىخىنىڭ تاجىرىيەلەرىنە نەگىزدەلە وتىرىپ، وسى ماسەلە-
 لەردى ئاپىستەي تۇسىندىرىپ وتەمىز.

تورتىنچى تاراۋ

«قورشاپ جويۇ» جانە «قورشاپ جويۇ» عا
 قارسى تۇرۇ — جۇڭگو شىكى سوعىسى —
 نىڭ باستى فورماسى

10 جىلدىن بەرى، پارتىزاندىق سوعىسى باستالغان كۈنىدىن باستاپ^۱ ارقانداي^۲ بىر دەربەس قىزىل پارتىزان دۇيى نەمەسە قىزىل ارىيا جانە^۳ ارقانداي^۴ بىر گىمىنىڭ گىنجۇيىدى جاۋدىڭ «قورشاپ جويۇ» نىڭ ئۇنىمى ۇشراپ وتىردى. بىزدىڭ جاۋلارىمىز قىزىل ارىيانى قۇبىجىق نارسە رەتىدە كۆرىپ، كۆزگە شالىقسا — اق ۇستاپ^۵ الۇ وپىندا بولدى. جاۋ^۶ اردايمى قىزىل ارىيانىڭ قىر سوڭىنا^۷ ئۇستى،^۸ ئىپتىلىمى ونى قورشاپ الپ وتىردى. بۇل فورما وتكەن 10 جىل ئىشىدە وزگەرمەدى، ەگەر شىكى سوعىستىڭ ورنىن ۇلتىق سوعىسى الماعان بولسا، وندا جاۋ^۹ السىز، قىزىل ارىيا قۇدىرەستى بولپ وزگەرگەنگە دەيىن، بۇل فورما دا وزگەرمەگەن بولار ەدى. قىزىل ارىيا^{۱۰} وز ارەكەتتەرىدە «قورشاپ جويۇ» عا قارسى تۇرۇ فورماسىن قولداندى. جەڭسى دەگەندە، نەگىزىنەن، «قورشاپ جويۇ» عا قارسى تۇرۇدىڭ جەڭسى، اتاپ ايتقاندا، جانلۇم مەن شايقاستىڭ جەڭسى ايتىلادى. بىر رەتكى «قورشاپ جويۇ» عا قارسى تۇرۇدىڭ^{۱۱} ۇرى^{۱۲} بىر شايقاس بولپ ەسەپتەلەدى دە، كۆپىنەسە ۇلكەندى — كىشىلى بىرنەشەلەگەن، ئىپتىلى ونىداغان ۇرىستاردان قۇرالادى. بىر رەتكى «قورشاپ جويۇ» دى نەگىزىنەن قالقانداغانما دەيىن،

تولپ جاتقان ۇرىستاردا جەڭسىكە جەتكەن كۈندە دە، ونى جانلۇ جاققان نەمەسە تۇتاس شايقاس جاققان جەڭسىكە جەتكەندىك دەپ ايتۇعا بولمايدى. قىزىل ارميانىڭ 10 جىلدىق سوعىس تارىخى «قورشاپ جويۇ»عا قارسى تۇرۇ تارىخى بولپ تابىلادى.

جاۋدىڭ «قورشاپ جويۇ»نىدا جانە قىزىل ارميانىڭ «قورشاپ جويۇ»عا قارسى تۇرۇنىدا شابۇل جاساۋ مەن قورعانىس جاساۋ سىندى ەكى تۇرلى ۇرىس فورماسى الما-كەزەك قولدانىلدى، بۇل بۇرىن دا، قازىر دە، جۇڭگودا دا، شەتەلدە دە بولغان سوعىستاردان باسقاشا بولغان جوق. بىراق جۇڭگو شىكى سوعىسىنىڭ ەركەشەلىكى وسى ەكى فورمانىڭ ۇزاق ۋاقىت بويىنا قايتالانىپ وتىرغاندىعى بولدى. ۱۰ رەتكى «قورشاپ جويۇ»دا جاۋ قىزىل ارميانىڭ قورعانىس جاساۋىنا شابۇل جاساۋ ارقىلى قارسى تۇرسا، قىزىل ارميا جاۋدىڭ شابۇىل جاساۋىنا قورعانىس جاساۋ ارقىلى قارسى تۇرىدى، بۇل — «قورشاپ جويۇ»عا قارسى شايقاستىڭ بىرىنشى كەزەڭى. جاۋ قىزىل ارميانىڭ شابۇىل جاساۋىنا قورعانىس جاساۋ ارقىلى قارسى تۇرسا، قىزىل ارميا جاۋدىڭ قورعانىس جاساۋىنا شابۇىل جاساۋ ارقىلى قارسى تۇرىدى، بۇل — «قورشاپ جويۇ»عا قارسى شايقاستىڭ ەكىنشى كەزەڭى. «قورشاپ جويۇ» اناۋلىنىڭ قاندايى بولسا دا وسى ەكى كەزەڭدى قامتىدى، تىپتى بۇل ەكەۋى ۇزاق ۋاقىت بويىسا قايتالانىپ وتىرادى.

ۇزاق ۋاقىت بويىنا قايتالانىپ وتىرادى دەگەندە سوعىس پەن ۇرىس فورماسىنىڭ قايتالانغاندىعى ايتىلادى. بۇل — فاكىت، مۇنى ۱۰ رەنداي ادام بىر قاراعانىنان — اق بىلە الادى. «قورشاپ جويۇ» جانە «قورشاپ جويۇ»عا قارسى تۇرۇ — سوعىس فورماسىنىڭ قايتالانىپ

وتىرۇى. جاۋ *بىزدىك قورعانىس جاساۋىمىزغا *وزىمىنىڭ شاپۇل جاساۋىن قارسى قويغان، *بىز جاۋدىڭ شاپۇل جاساۋىنا *وزىمىزدىڭ قورعانىس جاساۋىمىزدى قارسى قويغان *بىرىنشى كەزەڭ مەن جاۋ *بىزدىك شاپۇل جاساۋىمىزغا *وزىمىنىڭ قورعانىس جاساۋىن قارسى قويغان، *بىز جاۋدىڭ قورعانىس جاساۋىنا *وزىمىزدىڭ شاپۇل جاساۋىمىزدى قارسى قويغان ەكىنشى كەزەڭ *ار رەتكى «قورشاپ جويۇ» بارسىنداى ۇرس فورمالارىنىڭ قايتالانىپ وتىرغاندىعى بولپ تابىلادى.

سوعىس پەن ۇرىستىڭ مازمۇنىنا كەلسەك، بۇل جاي عانا قايتالا-
نىپ وتىرمايدى، قايتا *ار رەتكىسى *بىر-بىرىنەن وزگەشە بولادى.
بۇل دا فاكت، مۇنى دا *ارقانداى ادام *بىر قاراعانىنان-اق بىلە
الادى. بۇل اراداعى زاڭدىلىق مىناۋ، «قورشاپ جويۇ»دىڭ جانە
«قورشاپ جويۇ»عا قارسى تۇرۇدىڭ كۈلەمى بارعان ساين كەڭەيە
بەردى، احوال بارعان ساين كۈردەلى بولسپ وتىرادى، ۇرس
بارعان ساين شيەلەنسە تۇسەدى.

دەگەنسەن مۇندا ۇرلەۋ مەن باسەڭدەۋ بولماي قويمايدى.
بەسىنشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»دان كەيسىن، قىزىل ارمانىڭ
مەيلىنشە السىرەۋى، وڭتۇستىكتەگى گىنجۇيدىلەردىڭ تۈگەل قولدان
كەتىپ، قىزىل ارمانىڭ باتىسى-مولتۇستىككە جوتىكەلىپ بارىپ
شكى جاۋعا حاۋىپ-قاتەر توندىرۋدە وڭتۇستىكتەگىدەي ەڭ ماڭىزدى
ورىندا تۇرا الماعاندىعى سەبەبىتى، «قورشاپ جويۇ»دىڭ كۈلەمى
*بىرشاما تارايدى، احوال *بىرشاما جەڭلىدەدى، ۇرسى *بىرشاما
باسەڭدەدى.

قىزىل ارمانىڭ جەڭلىسى دەگەن نە؟ جانلۇ جاعىنان الماندا،

«قورشاپ جويۇ»غا قارسى تۇرۇدۇڭ مۇلدە تابىسىز بولس شىغۇ
 عانا جەڭلىس دەپ اتالدى، سونىڭ وزىندە دە «شىنار» جانە
 ۋاقىتتا عانا جەڭلىس دەپ اتالدى. ويتكەنى شىكى سوعىستاعى
 تۈپكىلىكتى جەڭلىس دەپ بۈكىل قىزىل ارمانىڭ تىپى - تىپىل
 جويىلۇن ايتۇعا بولار ەدى، «بىراق مۇنداي فاكت جوق. كەڭ -
 بايتاق گىنجۇيدىلەردىڭ قولدان كەتۋى جانە قىزىل ارمانىڭ
 جوتكەلۋى ۋاقىتتا «ارى» شىنار» جەڭلىس بولس تابىلدى، مۇنداي
 «شىنار» جەڭلىس پارتىيانىڭ، ارمانىڭ جانە گىنجۇيدىلەردىڭ
 90 پروتسەنتىن قامتىغانمەن دە، ماڭگىلىك جانە بۈكىلدەي جەڭلىس
 بولا المايدى. مۇنداي فاكتنى «بىز قورغانس جاساۋدىڭ جالماسى
 دەپ اتايمىز، ال جاۋدىڭ وكتەلەي قۇپ سوققى بەرۋىن شابۋىل
 جاساۋىنىڭ جالماسى دەپ اتايمىز. مۇنىڭ «مانسى» «قورشاپ جويۇ»دا
 جانە «قورشاپ جويۇ»غا قارسى تۇرۇ كۈرەسىندە، «بىز قورغانس
 جاساۋدان شابۋىل جاساۋعا وتە المادىق، كەرسىنشە، جاۋدىڭ
 شابۋىل جاساۋى «بىزدىڭ قورغانس جاساۋىمىزدى تالقانداپ
 كەتتى دە، «بىزدىڭ قورغانس جاساۋىمىز شەگىنس جاساۋعا
 وزگەردى، جاۋدىڭ شابۋىل جاساۋى وكتەلەي قۇپ سوققى بەرۋىگە
 وزگەردى دەگەن «سوز. «بىراق قىزىل ارمانى جاڭا رايونغا جەتكەن
 كەزدە، ماسەلەن، «بىز جياڭشى سىقىلدى جەرلەردەن شانشىگە
 جۈنكەلىپ كەلگەنىمىزدە «قورشاپ جويۇ» تاغىدا قايتالاندى.
 سوندىقتان «بىز قىزىل ارمانىڭ جانلۇەلىك شەگىنس جاساۋىن
 (ۇزاق ساپاردى) قىزىل ارمانىڭ جانلۇەلىك قورغانس جاساۋىنىڭ
 جالماسى، جاۋدىڭ جانلۇەلىك وكتەلەي قۇپ سوققى بەرۋىن
 جاۋدىڭ جانلۇەلىك شابۋىل جاساۋىنىڭ جالماسى دەيمىز.

جۇڭگو شىكى سوعىنىڭ نەگىزكى ۇرس فورماسى، بۇرىن دا، فارىر دە، جۇڭگودا دا، شەتەلدە دە بولغان "ارقانداي سوعىستاعى سياقتى، تەك شابۇل جاساۋ مەن قورعانىس جاساۋ سىندى ەكى "تۇرلى بولپ كەلدى. جۇڭگو شىكى سوعىنىڭ ەركشەلىگى — «قورشاپ جويۇ» دىڭ جانە «قورشاپ جويۇ» عا قارسى تۇرۇدىڭ ۇزاق ۋاقىت قايتالانىپ وتىرعاندىعى جانە شابۇل جاساۋ مەن قورعانىس جاساۋ سىندى ەكى "تۇرلى ۇرس فورماسىنىڭ ۇزاق ۋاقىت قايتالانا- نىپ وتىرعاندىعى، سونىمەن قاتار ونىڭ "بىر رەتكى 10 مىڭ كىلو- مەتىردەن استام جولدى باسپ وتكەن ۇلى جانلۇەلىك جوتكەلۋدى (ۇزاق ساپاردى) ④ ۇزىشىنە العاندىعى.

جاۋدىڭ جەگىلىسى دەگەنىمىز دە وسىنداى. ولاردىڭ جانلۇەلىك جەگىلىسى مىناۋ، ولاردىڭ «قورشاپ جويۇ» ى "بىزدىڭ تاراپىمىز- دان تالقاندا لادى، "بىزدىڭ قورعانىس جاساۋىمىز شابۇل جاساۋعا اينالادى، جاۋ قورعانىس جاساۋ ورىنىنا تۇسەدى، قايتادان كۇش ۇيمىداستىرعاندا عانا تاغى "بىر رەت «قورشاپ جويۇ» دى جارىققا شىعارا لادى. جاۋدا بىزدەگى سياقتى 10 مىڭ كىلومەتىردەن استام جولدى باسپ وتكەن جانلۇەلىك جوتكەلۋ احوالى بولغان جوق، بۇعان ولاردىڭ بۇكىل ەل بويىنشا بىلەپ- توستەۋشى بولپ وتىر- عاندىعى "ارى بىزدەن الدەقايدا كۇشتى بولپ وتىرعاندىعى سەبەپ بولدى. "بىراق ئىشئارا جوتكەلۋەر دە بولدى. بىرنەشە گىجۇيدىدە قىزىل ارىيا قورشاي شابۇل جاساعان اق جۇيدىياندارداغى جاۋلار قورشادى بۇزىپ ۇتىپ، اق رايوندارعا شەگىنىپ، قايتادان شابۇل جاساۋدى ۇيمىداستىرعان ىستەر دە بولدى. ەگەر شىكى سوعىس ۇزاققا سوزىلىپ، قىزىل ارىيا جەگىسىنىڭ كولەمى ونان "ارى ۇلما-

ياقنى بولسا، مۇنداي سىتەردىڭ كۈبەيە بەرۋى مۇمكىن. ئېىراق
ولاردىڭ ناتىجەسىن قىزىل ارىيانىكىمەن سالىستىرۇغا بولمايدى،
ۋىتەكنى ولارغا خالىق چاردەمدە سىپەيدى، جۇڭگۇاسدارى مەن
اسكەرلەرى اراسىندا دا ئېىر اۋىزدىلىق چوق. ەگەر ولار دا قىزىل
ارىيانىڭ ۇزاق ارالىققا چۈتكەلگەننى ەلىكتەيتىن بولسا، وندا
ئسوزسىز چويىلادى.

1930 - جىلى لىسان لۇشيانى مەزگىلىندە لى لىسان چولدىاس
جۇڭگو شىكى سوعىسىنىڭ ۇزاققا سوزىلاتىندىسىن ۇپادى، سونىڭ
ئۇشىن جۇڭگو شىكى سوعىسىنىڭ دامۇنىدا «قورشاپ چويۇ»، تالقان -
داۋ، ئاعى دا «قورشاپ چويۇ»، ئاعى دا تالقانداۋ سىندى ۇزاق ۋاقىت
بويىنا قايتالانىپ وتىراتىن زاڭدىلىقتى كۈرە المادى (ول كەزدە
خۇنان - جياڭشى شەكارا رايونىندا ئۇش رەت «قورشاپ چويۇ»،
فۇجيان ەلكەسىندە ەكى رەت «قورشاپ چويۇ» بولمان ەدى)، سونىڭ
ئۇشىن، قىزىل ارىيا ئالى بۇعانامى قاتىپاعان داۋىردە تۇرعان
كەزدە، ۇحانما شابۇىل جاساۋ تۇرالى قىزىل ارىياغا بۇيرىق ئۇسى -
رەپ، بۈكىل ەل بويىنشا قارۋىلى كۈتەرلىسى جاساۋ تۇرالى بۇيرىق
ئۇسىرەپ، گىمىڭدى بۈكىل ەل كۈلەمىندە تەز جەڭسىكە جەڭكەزۋگە
ۇرىندى. ئسويتىپ، «سول» شىل جىجۇيەجۇيىلىك قاتەلىگىن ەكىزدى.

1931 - جىلدىان 1934 - جىلما دەيىنگى «سول» شىل جىجۇيەجۇيى دە
«قورشاپ چويۇ» دىڭ قايتالانۇ زاڭىنا سەنبەدى. خۇبىي - حىنان -
شىجۇي شەكارا رايون گىنجۇيدىنىندە «قوسالقى اسكەر»^(۱) دەگەن
ئسور پايدا بولا قالدى، ونداعى كەيىر باشى جولدىاسار ئۇشىنىشى
رەتكى «قورشاپ چويۇ» جەڭلىسكە ۇشراعاتنان كەيىنگى گومىيداڭ
نەك قوسالقى اسكەر خالىنە ئۇستى، قىزىل ارىياغا شابۇىل جاساۋ

ئۇشىن جيانگەرلەردىڭ وزدەرى اتقا ئىنىپ نەگىزگى كۇش ارىيا بولۇنما تۇرا كەلەدى دەپ سانادى. وسى مولشەر نەگىزىندەگى جان-لۇملىك باعىت قىزىل ارىيانىڭ ئۇچانما شابۇل جاساۋى بولدى. مۇنىڭ ئوزى جياڭشى ولكەسىندەگى كەيىپىر جولداستاردىڭ قىزىل ارىيانى نانچاڭما شابۇل جاساۋعا ئۇندەگەندىكى، گىنجۇيدىلەردى ئىرتۇتاس ەتىپ بىرىكتىرۋ قىزمەتىن جۇرگىزۋگە قارسى تۇرغاندىمى، جاۋدى شىرعالاپ شىكەرى كىرگىزىپ الپ سوعىس جۇرگىزۋگە قارسى تۇرغاندىمى، ئىپىر ولكەدە جەڭسىكە جەتۋدى ولكە ورتالىعىن جانە ورتالىق قالالاردى تارتىپ الۋ نەگىزىنە قويغاندىمى، سولداي-اق «بەسىنشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»عا قارسى تۇرۋدى گمىڭدىك جول مەن وتارشىلىق جول اراسىنداى شەشۋى سوعىس» دەپ ساناغاندىمى، تاى وسى سىقىلدى سىتەرمەن ئىپىرىنسىپ جاعىنان ئىپىر، مىنە وسى «سول» شىل جىجۇيجۇيى جۇيى-حىنان-الحۇي شەكارا رايونىنىڭ ئورتىنىشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»عا قارسى، جياڭشى ورتالىق رايونىنىڭ بەسىنشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»عا قارسى كۈرەستەرىندەگى قاتە لۇشياننىڭ ئۇرىمىن شاشىپ، جاۋدىڭ قاتى «قورشاپ جويۇ»ى الدىندا قىزىل ارىيانى دارمەنسىز كۈيگە تۇسۋگە ئىجابۇر ەتتى، جۇڭگو گمىڭگە اسا زور زىيان كەلتىردى.

«قورشاپ جويۇ»دىڭ قايتالانىپ وتىرۋىن مويىندايتىن، «سول» شىل جىجۇيجۇيىمەن تىكەلەي بايلانىسىپ جاتاتىن، قىزىل ارىيا قورعانىس جاساۋ ئاسىلىن مۇلدە قولدانباۋعا ئىيىس دەپ سانايىتىن پىكىر دە مۇلدە تەرمىس پىكىر.

گمىڭ جانە گمىڭدىك سوعىس شابۇل جاساۋ ارقىلى بولادى. بۇلاي دەۋدىڭ، ارىنە، وزىنە ئتان دۇرىستىمى بار. گمىڭ جانە

گىمىڭدىك سوعىس پايدا بولۇدان دامۇغا، كىشكەنەدەن ۈلكەنگە،
اكىمىياتى بولماۋدان اكىمىياتى تارتىپ الۇغا، قىزىل ارەبىسى بولماۋ-
دان قىزىل ارەبىنى قۇرغانغا، گىمىڭدىك گىنجۇيدى بولماۋدان
گىمىڭدىك گىنجۇيدى قۇرغانغا دەيىن قالاي دا شاپۇل جاساۋمەن
بارادى، مۇندا كەرباقىلىققا سالىنۇغا بولمايدى، باۋشۇۋجۇيلىك
چىڭشياڭغا قارسى تۇرۇ ئىيس.

گىمىڭ جانە گىمىڭدىك سوعىس شاپۇل جاساۋ ارقىلى بولادى،
بىراق مۇندا قورغانىس جاساۋ دا، شەگىنىس جاساۋ دا بولسپ
وتىرادى — وسلاي دەۋ عانا بۇكىلدەي دۇرىس. شاپۇل جاساۋ
ئۇشنى قورغانىس جاساۋ، العا باسۇ ئۇشنى ارتقا شەگىنۇ، قارسى
الدىنان شىقۇ ئۇشنى بۇيرىدەن وراپ جۇرۇ، توتە جولمەن جۇرۇ
ئۇشنى بۇراڭ جولمەن جۇرۇ — سان قىلى زاتتاردىك دامۇي
بارىسىندا بولماي قويمايتىن قۇبىلىس، ال اسكەرى قوزعالىستا
ئىپتى دە وسلاي بولادى.

جوعارىدا باياندىلان ەكى تۇجىرىمنىڭ الدىگىمىس، ساياسى
چاقتان العاندا، دۇرىس دەۋگە بولادى، ال اسكەرى سىكە كوشىرىپ
كەلگەندە دۇرىس بولماي شىعادى. ساياسى چاقتان دا ول تەك
بەلگىلى احوال جونىنەن العاندا (گىمىڭ بىلگەرىلەگەن كەزدە)
دۇرىس بولادى دا، ەكىنشى بىر تۇرلى احوالغا كوشىرىپ
كەلگەندە (گىمىڭ شەگىنگەن كەزدە: بۇكىلدەي شەگىنگەندە،
ايتالىق، روسىيانىڭ 1906 — جىلىسىندا^⑩)، جۇڭگونىڭ 1927 — جىلى-
مىسىندا^⑪؛ ئىشئارا شەگىنگەندە، ايتالىق، روسىيانىڭ 1918 — جىلى
سەست شارتى^⑫ كەزىندەگىسىندەي) دۇرىس بولماي شىعادى.
تەك سوكىمى تۇجىرىم عانا بۇكىلدەي دۇرىس اقيقات. 1931 — جىلدىن

1934 - جىلدا دەيىنگى «سول» شىل جىيخۇيىجۇيىدىڭ اسكەرى قورعا سىس جاساۋ اتاسىلىن قولدانۇغا جىشىيەلى تۇردە قارسى نۇرۇي بارىپ تۇرغان بالالىق قىلىق قانا.

«قورشاپ حويۇ» دىڭ قايتالانىپ وتىرۇ فورمىسى قاشان اياق- تايدى؟ مەنىڭ قاراۋىمشا، ەگەر شىكى سوعىس سوزىلا بەرسە، وندا جاۋ مەن «بىزدىڭ ارامىزداعى كۇشتىلىك - السىزدىڭ سالىستىرماسىندا» قۇبىرلى وزگەرىس تۇعان كەزدە اياقتايدى. ەگەر قىزىل ارميا ۇز جاۋىنا قاراعاندا اناغۇرلىم كۇشتى بولسى وزگەرە قالسا، وندا بۇل قايتالانىۋ اياقتايدى. ول كەزدە «بىز جاۋدى قورشاپ جويۇغا وتەمسىز، ال جاۋ قورشاپ جويۇغا قارسى تۇرۇغا ۇرىنادى، «بىراق جاۋدىڭ «قورشاپ جويۇ» غا قارسى تۇرۇدا قىزىل ارميانىكىندەي ورنىغا يە بولۇىنا ساياسى جانە اسكەرى شارىت - جاعدايلار جول بەرمەيدى. ول كەزدە «قورشاپ جويۇ» دىڭ قايتالانىۋ فورمىسى بۇكىلدەي اياقتايدى دەپ ايتپاساق نا، «بىراق، جالىپى الماندا، اياقتايدى دەپ كەسىپ ايتۇغا بولادى.

بەسىنى تاراۋ

جانلۇەلىك قورغانىس

بۇل تاقىرىپتا تومەندەگى ماسەلەلەردى تۇسىندىرمەكشىمىن:

- (1) اكتبىپ قورغانىس جانە ياسىپ قورغانىس؛ (2) «قورشاپ حويۇ» غا قارسى تۇرۇدىڭ ازىرلىگى؛ (3) جانلۇەلىك شەگىس؛
- (4) جانلۇەلىك قارسى شاپۇىل؛ (5) قارسى شاپۇىلدى ناستاۋ

ماسەلەسى؛ (6) اسكەر كۇشىن توپتاۋ ماسەلەسى؛ (7) يۇندۇڭدىق سوعىسى؛ (8) تەز شەشۋىشى سوعىسى؛ (9) جويىمپاز سوعىسى.

ئېرىنىشى *بولمى اکتىپ قورغانىس جانە پاسسىپ قورغانىس

*سوزدى نە *ۇشىن قورغانىستان باستايمىز؟ جۇڭگونىڭ 1924-جىلدىن 1927-جىلغا دەيىنگى ئېرىنىشى رەتلىكى ۇلتتىق بىرلىكسابى جەڭلىسكە ۇشراغاننان كەيىن، گىمىك اسانا تەرەڭ جانە اساسۇراپىل تاپتىق سوعىسقا اينالدى. جاۋ بۇكىل ەلدى بىيلەپ-توستەۋشى بولمىپ وتىر، بىزدە شاعىن عانا اسكەرىي *بولمى بار، سوندىقتان، *بىز اۋەل باستان-اق جاۋدىڭ «قورشاپ جويۇ»نا قارسى كۇرەس جۇرگىزىپ كەلەمىز. *بىزدىڭ شابۋىلىمىز «قورشاپ جويۇ»دى تالقانداۋمەن تىمىز بايلانىستى، *بىزدىڭ دامۇ ئاعدىرىمىز بۇكىلدەي «قورشاپ جويۇ»دى تالقانداي الۋ-الماۋىمىزغا بايلانىستى. «قورشاپ جويۇ»دى تالقانداۋ بارسى كوبىنەسە اينالما-بۇرالڭ بولادى، *تۇپ-تۇزۇ بولمايدى، ماڭداي الدى جانە ەلەۋلى ماسەلە-كۇشتى قالاي سافتاپ قالۇ، وراي كۇتىپ جاۋدى قالاي تالقانداۋ. سوندىقتان، جانلىۋەلىك قورغانىس ماسەلىسى قىزىل ارماننىڭ سوعىسى جۇرگىزۋىشە ەڭ كۇردەلى جانە ەڭ ماڭىزدى ماسەلە بولمىپ وتىر. *بىزدىڭ 10-جىلدىق سوعىسىمىزدا جانلىۋەلىك قورغانىس ماسەلىسى جونىندە كوبىنەسە ەكىسى *تۇرلى اۋىتقۇشلىق ورىن الپ كەلدى، *بىرى-جاۋدى ەلەمەۋ، ەندى *بىرى-جاۋدان قورقۇ. جاۋدى ەلەمەۋ سالىدارىنان تالاي پارىقزان دۇيلەرى جەڭلىسكە ۇشرايدى، قىزىل ارمان جاۋدىڭ بىرنەشە رەتلىكى «قورشاپ جويۇ»ن

سالىغانداي المادى.

گېمىڭدىك پارتىزان دۇيلەرىنىڭ عاشقى كەزىنىدە، ولاردىڭ باسشىلارى جاۋدىڭ جاعدايى مەن وزدەرىنىڭ جاعدايسىن كوپ رەتتەردە دۇرسى اڭمارمادى. ولار وزدەرىنىڭ بىر جەردە تۇتقىل-دان قارۋلى كوتەرىلىس جاساپ جەڭسكە جەتكەندىگىمەن نەمەسە اق ارميانىڭ شىكى جاعىنان بۇلىك تۇعاندىمەن جاعدايدىڭ بىر مەزەت وتە ساتتى بولغاندىمەن كوردى نەمەسە جاعداي اۋىر بولا تۇرسادا، ونى كورمەدى، سوندىقتان كوپ رەتتەردە جاۋدى ەلەمەدى. ەندى بىر جاعىنان، وزدەرىنىڭ السىزدىكتەرىن دە (تاجىرىيەنىڭ جوقتىمەن، كۇش - قۋاتىنىڭ السىزدىگىن) تۇسىنبەدى. جاۋدىڭ كۇشتىلىگى، بىزدىڭ السىزدىگىمىز اسىلىندە كىگۋان نۇردە ۇمىر سۇرىپ وتىرغان قۇبىلىس ەدى، بىراق ادامدار مۇنى وپىنا المىسى كەلمەدى، تەك شابۋىل جاساۋعا عانا مان بەرىپ، قورعانىس جاساۋعا جانە شەگىنسى جاساۋعا مان بەرمەدى دە، وزدەرىن رۇحي جاقتا قورعانىس جاساۋ قارۋىنان ماحرۇم ەتتى، سونمەن وزدەرىنىڭ ارەكەتتەرىن قاتە نساناعا باعىتتادى. تولىپ جاتقان پارتىزان دۇيلەرى وسىنىڭ سالىدارىنان جەڭلىسكە ۇشرايدى. وسىنداى سەبەپتەردىڭ سالىدارىنان قىزىل ارميانىڭ «قورشاپ جويۋ»دى تالقانداي الماعاندىمىنا مىسال رەتىندە 1928 - جىلى گۇاڭدۇڭ ولكەسىنىڭ حايفىڭ - لۇفىڭ رايونىنداى قىزىل ارميانىڭ جەڭلىسكە ۇشراغانىن ①، سونداى-اق 1932 - جىلى خۇبىي-خنان - انخۇي شەكارا رايونىنداى قىزىل ارميانىڭ گومىنداڭدى قوسالقى اسكەر دەپ اتايتىن «سوزدىڭ جەتەگىمەن تورتىنشى رەتكى «قورشاپ جويۋ»عا قارسى تۇرۋدا ۇزىنىڭ ورامدىلىق قابىلەتىندەن

ايرىلغاندىن فاكىتى ەتىپ كورسەتۈگە بولادى.

جاۋدان قورقۇ سالدارىنان ساتسىزدىكتەرگە ۇشراغاندىقىنىڭ
مسالدارى وقە كوپ.

جاۋدى ەلەمەۋدىڭ كەرسىنشە، كەي ادامدار جاۋدى تىم مەمم
كورىپ، وزدەرىن تىم قوراش كوردى، وسىنىڭ سالدارىنان قاچەسىز
بولعان شەگىنس باعىتىن قولدانىپ، بۇلار دا رۋحى جافتان وزدەرىن
قورەانس جاساۋ قارۋىنان ماحرۇم ەتتى. اقىر اياغىندا، نە پارتى-
زان دۋىپلەرى جەڭىلىسكە ۇشرادى، نە قىزىل ارمانىڭ بەلىگىلى
شايقاستارى جەڭىلىسكە ۇشرادى، نە گىنجۋىدىلەر قولدان كەتتى.

گىنجۋىدىلەردىڭ قولدان كەتۋىنىڭ ەڭ ايقىن مىسالى بەسىنشى
رەتكى «قورشاپ جويۋ»عا قارسى تۇرۋ بارىسىندا جياڭشى ورتالىق
گىنجۋىدىنىڭ قولدان كەتۋى بولدى. مۇنداعى قاتەلىك وڭشىلىق
كوزقاراستان تۋدى. باستىلار جاۋدان ەلدەي قورىقتى، ەلى
قورەانس شارالارىن قولدانىپ، قادام سايىن قورەانس جاساۋمەن
انا بولپ وقىردى، اسلىندە تىمىدى بولعان، جاۋ ارتقى شەبىنە
بارىپ سوققى بەرەتىن شايۋىلدى جۇرگىزۋگە باتا ەلەدى، سونداي-
اق جۇرەكتىلىكپەن، تىكلەي جاۋدى شىرەلاپ شىكەرى كىرگىزىپ،
«بىر اراعا توپتالىپ تۇرىپ جويۋعا دا باتا ەلەدى، نائىجەدە بۇكىل
گىنجۋىدى قولدان كەتىپ، قىزىل ارمانىڭ 12 مىڭ كىلومەتىردەن
استام ۇزاق ساپار شەگۈننە تۇرا كەلدى. الايدا بۇل قاتەلىككە
كوپىنەسە جاۋدى ەلەمەيتىن «سول» شىلىق قاتەلىگى مۇرىندىق بولپ
وتىردى. 1932 - جىلى ورتالىق قالالارعا شايۋىل جاساۋ سىندى
اسكەرى ماۋشانجۋىيىلىك تۇپ - تۇرا كەينىگى كەزدەگى جاۋدىڭ
بەسىنشى رەتكى «قورشاپ جويۋ»نا قوتەپ بەرۋ بارىسىندا پاسسىپ

قورغانىس لۇشيانىنىڭ قولدانىلۇشقا نەگىز بولدى.

جاۋدان قورۇدىڭ شەكىتتە جەتكەندىكىنىڭ مىسالى — شەكىنمپاز «جاڭ گوناۋ لۇشيانى». قىزىل ارما 4-فاڭمىيانجۇنى باتىس باغىتتا جۇنىنىڭ خۇاڭخىنىڭ باتىسىنىڭ جەڭلىسى ⑧ ۋىسى لۇشيانىنىڭ بىر جولتا كۆپرەكەندىكى بولدى.

اكتىپ قورغانىنىڭ ۋىسى شىۋىلىدىن قورغانىس دەپ تە، شەشۋىسى سوغىسىنى قورغانىس دەپ تە اتالدى. پاسسىپ قورغانىسنىڭ ۋىسى قورغانى ۋىسىنىڭ ئۇششۇرغانا بولاتتىن قورغانىس دەپ تە، جالاڭ قورغانىس دەپ تە اتالدى. پاسسىپ قورغانىس — ۋىسى جۇزىنىدە جالغان قورغانىس، تەك اکتىپ قورغانىس قانا ئاغىز قورغانىس، قارىسى شىۋىلى جانە شىۋىلى ۋىسىنىڭ بولاتتىن قورغانىس. مەنىڭ بىلىۋىشىم، «ارقالىداي» بىر قۇندى اسكەرى كىتاپىنىڭ، «ارقالىداي» بىر زەرەڭگەرەك اسكەرى مامانىنىڭ مەيلى ەرتەدەگى زاماندا جانە قازىرگى زاماندا بولسىن، مەيلى جۇڭگودا جانە شەتەلدەردە بولسىن، مەيلى جانلۇەدە جانە تەكتىكادا بولسىن، — پاسسىپ قورغانىسقا قارىسى تۇرماغانى جوق. تەك ەڭ اقىماق ئەمەسە ەڭ سەرسوق قانا پاسسىپ قورغانىسنىڭ قاپاۋ رەتتىدە كۆككە كۆتەردى. ال دۇنيەدە ۋىسىنىڭ سىپىن اينالسا تىن ادامدار بار. بۇل — سوغىسىنىڭ باۋشۇۋ-خۇبىدىنىڭ اسكەرى تەرتىپىگە كۆرىنىسى، بىز بۇعان باتىل قارىسى نۇرۇغا ئىسپىز.

سوغىسى كەزدە باس كۆتەرىپ شىققان جانە تىم تە؛ دامىغان خىيانگەر مەملەكەتتەردىڭ، ايتالىق، گەرمانىيە مەن جاپونىيەنىڭ اسكەرى ماماندارى جانلۇەلىك شىۋىلىنىڭ پايداسىن ۋىسىلەنە ۋاغىزداپ، جانلۇەلىك قورغانىسقا قارىسى تۇردى. مۇنداي ىدەيا

جۇڭگونىڭ گىمىڭدىك سوعىستى مۇلدە جاناسپايدى. گەرمانىيا جامە
 جاپوسيا جيانگەرلەرنىڭ اسكەرى ماماندارى: قورغانىستىڭ ۇلكەن
 ۇبر السىزدىكى مىنادا، ول ادامداردىڭ شىكى سەزىمىن سەرپىلىتىپ-
 ىدى، كەرسىنشە، ادامداردىڭ شىكى سەزىمىندە سولقىلداتىق
 تۇدىرادى، — دەپ كورسەتەدى. بۇل ۇسوز ئاپىتىق قايشىلىقتارى
 ابدەن اسقىنغان، سوعىستىڭ مۇددەسى تەك كەرتارتىپا ۇستەم جىك-
 تەرگە عانا، ۇتپىتى اكىمىيات باسنىداغى كەرتارتىپا ساياسى نوپتارغا
 عانا ۇتان بولپ وتىرعان مەملەكەتتەرگە باعتتالىپ ايتىلغان. ۇبىز-
 دىڭ اخۋالىمىز باسقاشا، گىمىڭدىك گىنجۇيدىلەردى قورعاۋ جانە
 جۇڭگونى قورعاۋ ۇرانى استىندا، ۇبىز خالىقتىڭ باسەم كوپشىلىگىمەن
 نىتەماقتاسىپ، ۇبارىمىز ۇبر نىيەتتە بولپ سوعىس جۇرگىزە الامىز،
 وپتىكەلى ۇبىز — ەزىلۋىشلەرمىز جانە شاپقىنشىلىققا ۇشراۋىشلارمىز،
 سوۋەت وداعىنىڭ شىكى سوعىسى داۋىرىندە قىزىل ارەپادا قورعا-
 نىس فورماسى ارقىلى جاۋدى جەڭىپ شىقتى. ولاردىڭ سوعىسى
 جيانگەر ەلدەر اق گۇاردىياشلار شابۋىلىن ۇيىمداستىرىپ وتىرعان
 كەزدە سوۋەتتەردى قورعاۋ ۇرانىمەن جۇرگىزىلىپ قانا قويماي،
 ولاردىڭ اسكەرى جۇملىدىرۋى دا وكتاىبر كوتەرىلىسىن ازىرلەۋ
 داۋىرىندە استافانى قورعاۋ ۇرانىمەن جۇرگىزىلىدى. ادەلەتتى
 سوعىسقا جاناتىن بارلىق قورغانىس سوعىستارى ساياسى جاقىتاعى
 جات ەلمەنتتەردى بىدەققامدىرۋ رولىن اتقارىپ قانا قوسماي،
 ونىڭ ۇسىنىشە خالىق بۇقاراسىنىڭ ارتتا قالعان بولەگىن دە سوعىسقا
 قاتناسۋعا جۇملىدىرادى.

ماركىستىڭ قارۋىلى كوتەرىلىس باستالغاننان كەيىن شابۋىلىدى ۇبر
 مىنۇت تا كىدىرتىپەۋ كەرمەك ۞ دەگەن ۇسوزنىڭ ۇمانسى جاۋدىڭ

ازىرلىكسىز وتىرىغاندىن پايدا لانس تۇتقىل كۆتۈرۈلس جاساغان بۇقارا كەرتارتيا بىلەپ - تۈستەۋىشلەردىڭ *وز اكىمىاتىن سافىيا قالۇمنا نەمەسە *وز اكىمىاتىن قالپىنا كەلتىرۈىنە وراي بەرمەۋگە، وسى قاس قاسم ۋاقتتى پايدالانا وتىرىپ، ەل نىنىدەگى كەرتارتيا بىلەپ - تۈستەۋىشى كۈشتەردى ەس جىۋعا مۇرسا بەرمەي سوقىلاۋعا، قول جەتكەن جەگىستەرگە قاناعاتىنىپ، جاۋدى ەلمەي، جاۋعا باعىتالغان شابۋىلدى بوساگىستىپ نەمەسە قورىنىپ العا باسپاي، جاۋدى جويۇ ورايىنان ايرىلىپ قالىپ، گىمىڭدى جەگىلىسكە ۇشە - راتپاۋعا *تىس دەگەن *سوز. بۇل دۇرىس. الايدا، بۇدان جاۋ جاق پەن *وزىمىز جاق اسكەري دۇيكاكىدا تۇرغان، ونىڭ ۇستىنە جاۋ باسىم بولىپ وتىرغان، جاۋدىڭ قىسمىنا ۇشراپ وتىرغان كەزدە دە گىمىڭشىلدەر قورعانىس *تاسلىن قولدىنباۋعا *تىس دەگەن ۇعىم تۇمايدى. ەگەر كىمدە - كىم ولاي ويلاسا، ول بارىپ تۇرغان اقساق.

*بىزدىڭ بۇرىنقى سوغىستارىمىز، تۇناس العاندا، گومىنداگى جاسالغان شابۋىل بولدى، الايدا اسكەري جاقىدا «قورشاپ جويۇ»دى تالقانداۋ فورمىسى قولدانىلدى.

اسكەري جاقىنان العاندا، *بىزدىڭ سوغىسىمىزدا قورعانىس پەن شابۋىل الما - كەزەك قولدانىلىپ وتىردى. *سوز *بىز نۇرالى بولسا، شابۋىل قورعانىستان كەيىن بولىپ وتىرادى دەۋگە دە نەمەسە شابۋىل قورعانىستان بۇرىن بولىپ وتىرادى دەۋگە دە بولادى. ويتكەسى ئىستىڭ *نۇبىنى «قورشاپ جويۇ»دى تالقانداۋدا. «قورشاپ جويۇ»دى تالقانداۋدان بۇرىن قورعانىس بولادى، «قورشاپ جويۇ» تالاندا - دالسىمەن - اق شابۋىل باستالادى، بۇل *بىر ئىستىڭ ەكى كەرەگى

ئانا، ال جاۋدىڭ بىر رەتلىكى «قورشاپ جويۇ» ى ونىڭ ئاىى رەتلىكى «قورشاپ جويۇ» مەن تۇتاسىپ جاتادى. بۇل ەكى كەزەڭنىڭ شىندە قورغانىس كەزەڭنى شايۇل كەزەڭنى قاراغاندا ئاناۋرلىم كۈردەلى، ئاناۋرلىم ماڭىزدى بولادى. بۇل كەزەڭ «قورشاپ جويۇ» دى قالاي ئالغانداۋدىڭ بىرسىپرا ماسەلەلەرىن قامتىدى. نەگىزكى پىرىنسىپ — اکتىپ قورغانىستى مويىنداپ، پاسىپ قورغانىسقا قارسى تۇرۇ.

شكى سوعىس جونىنەن ئالغاندا، ەگەر قىزىل ارىيانىڭ كۇش — قۇۋى جاۋدىكىنەن اسىپ تۇسسە، وندا، جالىپى ئالغاندا، جانلۇەلىك قورغانىستىڭ قاجەتى بولمايدى. ول كەزدەڭى باعت — جانلۇەلىك شايۇل ئانا بولادى. مۇنداي وزگەرىس جاۋدىڭ كۇشى مەن بىز — دىڭ كۇشىمىز اراسىنداى جالىپى وزگەرىسكە بايلانىستى. ول كەزگە جەنكەندە، قالغان قورغانىس ئاسىلى ئىشئارا ئارسە ئانا بولپ شىعادى.

ەكىنشى بۆلىم «قورشاپ جويۇ» ئا قارسى تۇرۇدىڭ ازىرلىگى

جاۋدىڭ جوسپارلى تۇردە جۇرگىزىپ وتىرعان «قورشاپ جويۇ» جونىندە، ەگەر بىز قاجەتتى جانە تولق ازىرلىك جاساماساق، سوزسىز بىيدۇڭ ورنىغا تۇسەمىز. سوعىسقا اسىپ — ساسىپ كىرسكەن دە، جەڭسكە جەتۈگە مەنم بولمايدى. سوندىقتان، جاۋ «قورشاپ جويۇ» ئا ازىرلەنىپ جاتقان كەزدە، بىزدىڭ دە «قورشاپ جويۇ» ئا قارسى ازىرلەنۈمىز، شىنىندا، يۇكىلدەي قاجەتتى. بىزدىڭ قاتار — مىزدا پايدا بولغان، ازىرلەنۈگە قارسى تۇرۇ پىكىرلەرى — بالالىق

بۇل ارادا وڭاي تالاس قارتسى تۇدراقتىن ئېىر قىين ماسەلە بار. بۇل قاشان ئوز شابۇلىسىمىزدى اياقتاسىپ، «قورشاپ جويۇ»عا قارسى تۇرۇدىڭ ازىرلىك كەزەگىنە وتەمىز؟ دەگەن ماسەلە. ئېىز جەگىستى شابۇلى جاساپ جاتقان، جاۋ قورعانىس ورنىندا تۇرغان كەزدە، جاۋدىڭ «قورشاپ جويۇ» ازىرلىكى قۇپيا جۇرگىزىلەتىندىكە. تەن، ولاردىڭ شابۇلىدى قاشان باستايتىندىنن ئېىلۇ ئېىز ئۇشىن قىين بولادى. ئېىز «قورشاپ جويۇ»عا قارسى تۇرۇدىڭ ازىرلىك قىزمەتىن ەرتە باستاپ جىبەرسەك، شابۇلى جاساۋدان الاتىن پايدىدانى ازايتا تۇسۇدەن اۋلاق بولا المايمىز، ئىتپتى كەيدە قىزىل ارىياعا جانە خالىققا ئېىرسىمىز ناشار نىپال جاسايمىز، ويتكەنى ازىرلىك كەزەگىندەگى باستى قادام — شەگىنۋگە اسكەرى جاققان ازىرلەنۇ جانە شەگىنۋگە ازىرلەنۇ ئۇشىن بولاتىن ساياسى جاقناعى جۇملىدىرۇ. كەيدە ازىرلىك تەم ەرتە جاسالسا، مۇنىڭ ئوزى جاۋدى كۇتىپ وتىرۇعا اينالىپ قالادى؛ ۇزاق كۇتكەندە جاۋ كەلە قويماسا، ئوز شابۇلىسىمىزدى قايتا قوزعاۋعا ئاجىبۇر بولامىز. كەي كەزدەرى قايتا قوزعاغان شابۇلىسىمىزدىڭ باستالۋى ئدال جاۋ شابۇلىنىڭ باستالۇسنا تۇرا كەلىپ قالادى دا، ئوزىمىز قىين خالىگە ئۇسىپ قالامىز. سوندىقتان ازىرلىكتى باستاۋ ورايىن تاڭداپ الۋ ماڭىزدى ماسەلە بولادى. مۇنداي ورايدى كەسەتىپ بەلگىلەۋدە خاۋ جاق پەن ئوزىمىز جاقنىڭ اخۋالدارىن جانە وسى ەكى جاق اراسىنداعى قارىم-قاتناستاردى كوزدە ۇستاۋ قاجەت. جاۋدىڭ اخۋالىن ۇعنىۋ ئۇشىن، خاۋ جاقنىڭ ساياسى، اسكەرى، مالىا اخۋالىنان جانە قوعامدىق جۇرتشىلىق پىكىرى سىقىلدى جاققتاردان ماتەريال خۇ

كەرەك. بۇل ماتەريالدارغا ئالداۋ جاساعان كەزدە جاۋدىڭ بۇكىل كۇشىن جەتكىلىكتى دارەجەدە مولشەرلەۋ كەرەك، جاۋدىڭ بۇرىنقى جەڭگىلىس دارەجەسىن اسىرەلەپ كۆرسەتۋگە بولمايدى، الايدا جاۋدىڭ شىكى قايشىلىقتارنى، مالىا قىيىنشىلىغىن، بۇرىنقى جەڭگىلىس سىنىڭ ئىپالىن، قاعى وسىندايلارنى مولشەرلەمەۋگە دە استە بولماسىدى. "وز جاعىمىزما كەلسەك، بۇرىنقى جەڭگىلىس دارە-جەسىن اسىرەلەپ كۆرسەتۋگە بولمايدى، الايدا بۇرىنقى جەڭگىلىس ئىپالىن جەتكىلىكتى دارەجەدە مولشەرلەمەۋگە دە استە بولمايدى.

"بىراق ازىرلىكتى باستاۋ ورايى ماسەلەسىنە كەلسەك، جالپى العاندا، ونى كەشەۋىلدەتپ باستاۋدان كورى ەرتە باستاعان "جون. ويتكەنى سوڭمىسىنىڭ زىيانى الدىڭمىسىنىكىنەن ازىراق بولادى، ال مۇنىڭ پايداسى سول، ساقىقتا قورلىق جوق دەگەندەي، بۇكىلدەي جەڭمىپاز ورىندا تۇرۇعا بولادى.

ازىرلىك كەزەڭىندەگى باستى ماسەلە—قىزىل ارىيانىڭ شەگى-نۇنە ازيزلىك كورۇ، ساياسى جۇملىدىرۇ، جاڭا اسكەرلۇ، مالىا جانە ارقى-تۇلىك دايارلاۋ، ساياسى جات ەلەمەشتەردى "بىر جايلى ەتۇ، قاعى باسقالاتۇر.

قىزىل ارىيانىڭ شەگىنۇنە ازيزلىك كورۇ دەگەنسىمىز قىزىل ارىيانى شەگىنۇگە "تىمىسىز بولغان نىساناعا قاراي حىسەرەمەۋ، تىم شالعاغا شابۇل جاساقتىرماۋ جانە قىزىل ارىيانى ادەتتەن تىس شارشاتىپ شالدىقتىرماۋ قاجەت دەگەن "سوز. مۇنىڭ "وزى حاۋ كەڭ كۆلەمدە شابۇل جاسايتىن قارساڭدا نەگىزگى كۇش قىزىل ارىيانىڭ قاقەسى ورمالاستىرىلۇى بولپ ەسەپتەلەدى. بۇل كەردە قىزىل ارىيانىڭ نازارى، نەگىزىنەن، سوعىس مايدانىن اشۇ، زاتتىق

كەرەك - جاراقتار جيناۋ، ئۆزىن ئۇلعايتۇ جانە ئۆزىن ئارىيەلەۋ
 حوسپارى جاعىنا اۋدارىلۋى قاجەت.

ساياسي جۇملىدىرۇ - «قورشاپ جويۇ»غا قارسى كۆرەستە ئېرىنىشى
 ماڭىزدى ماسەلە. مۇنىڭ مانىسى قىزىل ارىيا فۇرامىنداغلارغا جانە
 گىنجۇيدىلەردەكى خالىققا جاۋ شاپۇلىنىڭ سوزسىزدىكى مەن شۇغىل -
 دىمى، جاۋ شاپۇلىنىڭ خالىققا تىگىزەتمىن زاردابىنىڭ اۋىرلىقى
 تۋرالى؛ سونىمەن قاتار، جاۋدىڭ السىزدىكىلەرى، قىزىل ارىيانىڭ
 قولايلى شارت - جاعدايلارى، ئىزدىڭ سوزسىز جەڭگىپ شىغۇغا
 دەگەن تىلەگىمىز، قىزمەتىمىزدىڭ بەتالىسى، ئاغى وسىندايلار
 تۋرالى ايقىن، باتىل ارى تولىق تۇسىنىڭ بەرۋ قاجەت دەگەن
 سوز. قىزىل ارىيانى جانە خالىقتى «قورشاپ جويۇ»غا قارسى بۇرۇ،
 گىنجۇيدىلەردى قورعاۋ جولىندا جاپاي كۆرەس جۇرگىزۋگە شاقىرۇ
 قاجەت. اسكەرى قۇپىيالىقتان سىرت، ساياسي جۇملىدىرۇدى اشكەرە
 جۇرگىزۇ، ئىتتى مۇنى گىمىڭ مۇددەسىن قورعاۋ مۇمكىندىكى بار
 ئارپىر ادامما دەيىن جالپىلاستىرۇ ئۇشش تىرسۇ كەرەك، ماڭىزدى
 ئۇيىن - كادىرلاردى يىلاندىرۇ.

جاڭا اسكەر اۋدا مىنا ەكى جاقىتى ەسكە اۋ قاجەت؛ ئېىر جاعى -
 نان، خالىقنىڭ ساياسي سانالىلق دارەجەسىن جانە ادام سانى
 احوالىن ەسكە اۋ؛ ەندى ئېىر جاعىنان، قىزىل ارىيانىڭ سول
 كەردەگى احوالىن جانە «قورشاپ جويۇ»غا قارسى تۇتاس شاپقاسنا
 قىزىل ارىيانىڭ مەختىمالى بولغان شىعنىداۋ دارەجەسى ەسكە اۋ
 قاجەت.

ماليا خاھە ازىق - تۇلىك ماسەلەسىنىڭ «قورشاپ جويۇ»غا قارسى
 بۇرۇدا اسا زور ماڭىز الاتىندىنن ايتىپ وتىرۇدىڭ قاجەتى جوق.

«قورشاپ جويۇ» ۋاقتىنىڭ ۇزاققا سوزىلۇ مۇمكىندىگىن ەسكە الۇ كەرەك. نۇل ارادا، نەگىزىنەن، قىزىل ارمانىڭ، ونان قالسا، كىمىڭدىك گىنجۇيدىلەردەكى حالقىنىڭ «قورشاپ جويۇ»غا قارسى بۇكىل كۇرەس بارسىنداعى زاتتىق قاچەتتەرىن ەڭ تومەن دارەجە بويىنشا ەسەپتەۋ قاچەت.

ساياسي جات ەلەمەنتتەرگە مامىلە جاساۋدا ولارغا ساق بولماي بولمايدى؛ الايدا ولار بۇلىك تۇدىرادى دەپ شامادان تىس ۇرەي-لەنەپ، شەكتەن تىس ساقىق تاسىلدەرىن قولدانۇعا دا بولمايدى. دىچۇلاردى، ساۋداگەرلەردى، باي دىحانداردى ۇير-بىرىنەن پارىقتاۋ ۇيىس، كوپىنەسە، ولارغا ساياسي جاقتان ئۇسىنىك بەرىپ، ولاردىڭ بەيتاراپ بولۇسنا قول جەتكىزۇ، سونداي-اق ولاردى باقىلاپ وتىرۇعا بۇقارانى ۇيىمداستىرۇ قاچەت. ەڭ از ساندى، ەڭ حاۋىپتى بولپ وتىرعان ەلەمەنتتەرگە عانا قاتاڭ شارا، مىسالى، تۇتىقنا الۇ سياقتى شارا قولدانۇعا بولادى.

«قورشاپ جويۇ»غا قارسى كۇرەس جەڭسىنىڭ دارەجەسى ازىرلىك كەزەڭنىدەكى مىندەتتەردىڭ ورنىدالۇ دارەجەسىمەن تىمىز بايلانىستى بولپ وتىرادى. جاۋدى ەلەمەۋ سالدارىنان تۇاتىن ازىرلىكتى بوساڭستۇدىڭ، جاۋ شابۇلىنان قورقۇ سالدارىنان تۇاتىن ابىرجىسپ شاراسىز قالۇدىڭ ۇبارى-باتىل قارسى تۇرۇعا ۇيىستى ناشار چىڭشياڭدار. ۇبىز قىزۇ جىگەرلى ۇارى سالماقتى بولۇعا، قىزمەتتى جەدەل ۇارى ۇتارتىپتى ىستەۋگە ۇيىسىپىز.

«ۇشىنى بولم جانلۇەلىك شەڭىنىس»

جانلۇەلىك شەڭىنىس، كۇشى ۇالسز ارمايا كۇشى مىمىم ارمايانىڭ

شاۋبۇلى الدىندا تۇرغاندا، ونىڭ شاۋبۇلىن تەز ئالغانداۋغا بولماي-
تىدىن كۆزدە ۇستاي وتىرىپ، اسكەرى كۇشتى ساقناپ قالۇ، وراي
كۇتىپ جاۋدى ئالغانداۋ ۇشىن قولدانىلاتىن جوسپارلى جانلۇۋەلىك
شارا بولىپ تابىلادى. ۇىراق اسكەرى ماۋشيانجۇيىشىلىدەر بۇل
شاراھا قاسارسا قارسى تۇرادى، ولار «جاۋدى مەملەكەت قاقپاسىنىڭ
سىرتىنان توسۇ» دەيتىندى قۇتتايدى.

جۇرتقا ايان، ەكى چۋانباشى سايىسقا تۇسسە، اقلدى چۋانباشى
كۆپ رەتتەردە شەگىنىپ جول بەرەدى، ال اقساق چۋانباشى ايقۇ-
لاقتانىپ، ادەگەننەن- اق بار ونەرسىن شىعارادى، اقىر اياغىندا،
كۆپ رەتتەردە شەگىنىپ جول بەرۋشى جەگەدى.

«شۈيچۇجۋان» رومانىنداۋى حۇڭ جياۋتوۋ چاي جىيىنىڭ ۇيىنىدە
لىن چۇگەن سايىسقا تۇسپەكشى بولىپ، «كەل»، «كەل»، «كەل»
دەپ داۋىستاپ ۇتىلادى، باستابىندا شەگىنىپ جول بەرگەن لىن
چۇڭ ارتىنان حۇڭ جياۋتوۋدىڭ وسال جەرىن بايقاپ السىپ، ونى
ۇىر تەۋىپ ۇشىرىپ جىبەرەدى. ②

چۇنچيۋ داۋىرىندە لۇ بەكتىكى مەن چىي بەكتىكى ③ اراسىندا
سوعىس بولادى، لۇ بەكتىگىنىڭ بەگى جۇاڭ گۇڭ العاشىندا چىي
بەكتىكى اسكەرلەرنىڭ شارشاپ- شالدىمۇن كۇتپەي- اق سوعىسقا
شىقپاقشى بولادى، كەيىن كەلە ساۋ گۇي توقتاتىپ قويادى، بۇلار «جاۋ
تىنىقتاغاندا سوقىلاۋ» باغىتىن قوللىنىپ، چىي بەكتىگىنىڭ اسكەرىن
جەگەدى دە، جۇڭگونىڭ سوعىس تارىخىندا ۇسىز ارمانىڭ كۇشتى
ارمانى جەگۇنىڭ ايگىلى ۇلگىسىن جاراتادى. قاراڭىز، تارىخىشى
زو چيۋىڭ ④ بىلاي دەپ باياندايدى:

«كۆكتەم، چىي بەكتىگىنىڭ اسكەرلەرى بىزگە شاۋبۇلىل جاسادى.

جۋاڭ گۇڭ سوعۇغا بەكىدى. ساۋ گۇي وعان جولغۇدى وتىنىدى. ساۋ گۇيدىڭ حەرلەسنىرى وعان: اقلىن "مانايتىلار ئاپپاي ما، نەسىسە ارالاسسىز؟" دەيدى. ساۋ گۇي ولارغا: "مانايتىلار اقلىسىر كەلەدى، السىغا كوز جىبەرە المايدى،" دەيدى. سونىمەن ول جۋاڭ گۇڭنىڭ الدىغا بارادى، ونان: نەمەنەمەن سوعىپاقتىمىز؟" دەپ سۇرايدى. جۋاڭ گۇڭ: كىم - كەسەك يەن ازىق - تۈلىكنىڭ يىگىلىگىن خالىغۇز "وزىم مانا كورگەن مەسپىن، قاشان دا باسقارلارمەن ئەڭ كورگەنمىن،" دەيدى. ساۋ گۇي: ماردىمىز راقىم - شاپاعاتپەن ەشتەڭە وندىرە المايسىز، خالىق سىزگە ەلەسپەيدى،" دەيدى. جۋاڭ گۇڭ: "تىرى مال، قاس ئاسى، تورىمىن - تورقالاردى قۇداي جولسا اتادىم، ونى الدامادىم، وعان قاشان دا ادال بولدىم،" دەيدى. ساۋ گۇي: بولماشى ادالدىق تۈككە تۇرمايدى، قۇداي "سىزدى جارلىقمايدى،" دەيدى. جۋاڭ گۇڭ: خالىقتىڭ ۇلكەندى - كىشىلى داۋ - شارلارنىڭ "مانىن جەتە اڭمارا الماسام دا، وعان "ارقاشان "ادىل ۇكىم اينىپ وتىردىم،" دەيدى. ساۋ گۇي: بۇل - "وز بورىشىڭىزدى ادالدىقپەن وتەگەندىڭىز، وسى ادالدىقپەن سوعىسقا شىعۇما بولادى،" دەيدى. سوعىسقا شىعاردا بىرگە بارۋدى وتىنىدى. جۋاڭ گۇڭ ونى ارباسىنا وتىرىتىپ سوعىسقا اپارادى. سوعىس چاڭشو دەگەن جەردە بولادى. جۋاڭ گۇڭ شاپۇلغا "وتۇ" ۇشەن بارابان سوقپاق بولغاندا، ساۋ گۇي: قازىرشە بولمايدى،" دەپ توقىاتىدى. چى بەكتىڭى جاق "ۇشى رەت بارابان سوعادى. ساۋ گۇي: ەندى بارابان سوعۇغا بولادى،" دەيدى. ناتىجەدە چى بەكتىڭىنىڭ اسكەرلەرى جەڭمىلىس تاپادى. جۋاڭ گۇڭ ونى وكشەلەي قۇمىشى بولادى. ساۋ گۇي: قازىرشە قۇۋغا بولمايدى،" دەيدى. ول حاۋ اربالارنىڭ مۇدەرىنە قارايدى، سونان سولڭ اربانىڭ داتەسىسە شىعپ تۇرىپ چى اسكەرلەرشە كوز جىبەرەدى دە: ەندى قۇۋغا بولادى،" دەيدى. سونان سولڭ چى بەكتىڭىنىڭ اسكەرلەرىمىن قۇۋ ئاستالادى. جەڭگىسكە جەتكەننەن كەيىن جۋاڭ گۇڭ ساۋ گۇيدەن مۇنىڭ سەبەپتىرىس

سۇرايدى. ساۋ گۇي ۋەن بىلاي دەپ جاۋاپ بەرگەن مەن. سوعىنىڭ ئۆزى ەرلىكپەن بولاتتىن ئىس. ەرلىك جىگەر بارابان ئىرىشى رەت سوعىلغاندا اسادى، بارابان ەكىشى رەت سوعىلغاندا ناسەگدەيدى. بارابان ئۇشىنى رەت سوعىلغاندا ناۋىلادى. ولاردىڭ ەرلىك جىگەرى تاۋىلىپ، ئىردىڭ ەرلىك جىگەرىمىز اسقاندىكى ئۇش ولاردى ەگدىڭ. ۇلكەن بەكتىكپەن سوعىغاندا ونىڭ كۇشنى مولىلەرلەپ ئېلۇ قىيىن بولادى، مەن ونىڭ جاسىرىپ قويغان اسكەرلەرى بار ما ەكەن دەپ تىكىنىدىم. مەن ولاردىڭ اربالارىنىڭ نىزەرىنى قاراسام اربا نىزەرى ئۇس-ئۇسقا كەتكەن ەكەن، ئۇلارنى قاراسام، ئۇلار جىم. مان ەكەن، قۇلايىق دەگەنم سول ەدى.»

ول كەزدەگى احوال "السز بەكتىكتىڭ كۇشتى بەكتىككە قارسە-لىق جاساۋى ەدى. جوعارىداغى ۇزىندىدە سوعىس الدىنداغى ساياسى ازىرلىك-حالىق سەنىمىنە قول جەتكىزۋ كورسەتىلگەن، قارسى شاپۇلغا وتۇگە ئىسمىدى جىندى-چاڭشو دەگەن جەر بايانە-داالغان، قارسى شاپۇل باستاۋغا ئىسمىدى وراي-جاۋدىڭ ەرلىك جىگەرى تاۋىلىپ، وزدەرىنىڭ ەرلىك جىگەرى اسقان ۋاقىت بايانداالغان، وكشەلى قۇپ سوقى بەرۋدىڭ باستالۇ ورايى-اربا نىزەرى ئۇس-ئۇسقا كەتكەن، ئۇلار جىملىغان ۋاقىت بايانداالغان. مۇنىڭ ئۆزى ئىرى شايقاس بولماسا دا، مۇندا جانلۇەلىك قورغانىس ئېرىسىپى ئوزەتلىگەن. جۇڭگونىڭ سوعىس تارىخىندا وسى پىرىنە-سپىكە مايكەس سوعىس جۇرگىزىپ جەڭسىكە جەتۋدىڭ مىسالدارى توتەنشە كوپ. چۇ بەكتىكى مەن خان بەكتىگىنىڭ چىڭگاۋ سوعىسى²⁴، ۋاڭ ماڭ مەن لىۋشىۋدىڭ كۇنياڭ سوعىسى²⁵، يۋان شاۋ مەن ساۋ ساۋدىڭ گۇاندۇ سوعىسى²⁶، ۋۇ بەكتىكى مەن ۋىي بەكتىگىنىڭ چىي سوعىسى²⁷، ۋۇ بەكتىكى مەن شۇ بەكتىگىنىڭ يىلىڭ سوعىسى²⁸،

چىن بەكتىكى مەن جىن بەكتىگىنىڭ قىشۇي سوعىسى ② سىقىلدى
 اتاقتى ئىرى سوعىستاردىڭ بارىندە مەكى جاقىنىڭ كۇشتىلىكى مەن
 السىزدىكى ۇقساس بولماغان، ۇلسىز جاق الدىمەن ۇبىر قادام جول
 بەرىپ، ونان سول ئىرىقتىلىقتى قولما الپ جەڭىپ شىپىپ وتىرعان.
 ۇبىزدىڭ سوعىسىمىز 1927-جىلى كۇزدە باستالدى، ول كەزدە
 ەشقانداي ئاجرىيەمىز جوق ەدى. نانچاڭ كوتەرىلىسى ③، گۇاڭجۇۋ
 كوتەرىلىسى ④ جەڭلىس تاپتى، كۇزگى جىن-تەرىن كەزىندەكى
 كوتەرىلىسكە ⑤ قاتناسقان خۇنان-خۇبىي-جياڭشى شەكارا رايونى-
 داعى قىزىل ارىيا دا سوعىستا بىرنەشە رەت جەڭلىپ، خۇنان-
 جياڭشى شەكاراسىنداى جىڭگاڭشان رايونىنا جوتكەلدى. كەلەسى
 جىلى 4-ايدا، نانچاڭ كوتەرىلىسى جەڭلىسكە ۇشراپاننان كەپىن،
 امان قالعان اسكەرى بولمىدەر دە وگتۇستىڭ خۇنان ارقىلى
 جىڭگاڭشانغا كەلدى. دەگەنمەن، 1928-جىلدىڭ 5-اينان باستاپ
 سول كەزدەكى احوالغا ۇيلەسەتتىن، قاراپايم سىپات العان پارتىزان-
 دىق سوعىستىڭ نەگىزگى ۇپرىنسىپى جارقىقا شىقتى، مۇنىڭ ۇزى
 «جاۋ شابۇس جاساسا شەگىنۇ، جاۋ توقتاسا مازاسىن الۇ، جاۋ
 شارشاسا سوققى بەرۇ، جاۋ شەگىنسە وكشەلەي قۇۋ» دەگەن 16 ۇسوز
 بولپ شىعادى. وسى 16 ۇسوزدى اسكەرى ۇپرىنسىپتى لىسان لۇشيا-
 نىنا دەپىنگى جۇڭياڭ موپىنداغان بولاتىن. كەپىن كەلە ۇبىزدىڭ
 سوعىس جۇرگىزۇ ۇپرىنسىپىمىز ونان ۇارى دامى تۇستى. جياڭشى
 گىنجۇيدىندە ۇپرىنشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»عا قارسى تۇرۇ كەزىنە
 جەنكەندە «جاۋدى شىرعالاپ شىكەرى كىرگىزۇ» باعىتى ورتاعا قويىد-
 دى، ۇتپىتى قولدانىلىپ تابىستى بولدى. جاۋدىڭ ۇششى رەتكى
 «قورشاپ جويۇ»ن جەڭگەن كەزدە، قىزىل ارىيانىڭ سوعىسى

جۇرگىزۋەتكى تۇتاس پىرىنسىپى قالمىتاستى. بۇل كەز اسكەرى پىرىنسىپنىڭ جاڭا دامۇ كەزەڭى بولدى، مازمۇنى مۇقناپ بايىدى، تۈرلەرىندە دە كۆپ وزگەرىستەر بولدى، باستىسى، بۇرىنقى قارا-پايمىدلىق كۈلەمەن شەيپ كەتتى، بىراق نەگىزگى پىرىنسىپ، باربەر، سول 16 سۆز بولسۇپ قالا بەردى. بۇل 16 سۆز «قورشاپ جويۇ»غا قارسى تۇرۇدىڭ نەگىزگى پىرىنسىپىن قاتتىدى، جانلۇۋەلىك قورغانسى پەن جانلۇۋەلىك شاپۇل سىندى ەكى كەزەڭدى قاتتىدى، قورغانسى كەزىندە «ارى جانلۇۋەلىك شەگىنىس پەن جانلۇۋەلىك قارسى شاپۇل سىندى ەكى كەزەڭدى قاتتىدى. سوغى نارسەلەر وسى پىرىنسىپنىڭ دامۇى عانا.

الايدا 1932 - جىلدىڭ 1 - اينان باستاپ، پارتىيانىڭ «ۇشنىشى رەتكى» «قورشاپ جويۇ» تالقاندا لائىمان كەيىن الدىمەن بىر ۆلكەدە نەمەسە بىرنەشە ۆلكەدە جەڭسكە قول جەتكىزۋە دەگەن ۆرەسكەل پىرىنسىپنىڭ قاتەلىكتى قاتىمىعان قارارى جاريالانغانان كەيىن، «سول» شىل جىيۇيچۈيىشلىدەر دۇرسى پىرىنسىپكە قارسى كۆرەس جۇرگىزدى، اقىر اياغىندا، بىرتۇتاس دۇرسى پىرىنسىپ كۆشەنەن قالدىرىلىپ، مۇنىڭ كەرسىنشە، باسقا بىرتۇتاس «جاڭا پىرىنسىپ» نەمەسە «جىڭگۇيلىك پىرىنسىپ» ورناتىلدى. وسىدان كەيىن بۇرىنقى نارسەلەردى جىڭگۇيلىك نارسە دەپ اتاۋعا بولمايدى، ۆل نارسەلەر تەرسكە شىعارىلۇعا تىيىستى «پارتىزانلىق» بولسۇپ قالىدى. «پارتىزانلىق»قا قارسى تۇرۇ اۋاسى تابان 3 جىل ۇستەم ورنىندا بولدى. مۇنىڭ بىرىنشى كەزەڭى اسكەرى ماۋشيانجۈيلىك بولسا، ەكىنشى كەزەڭى اسكەرى باۋشۈۋجۈيلىككە كۆشتى، اقىر اياغىندا، «ۇشنىشى كەزەڭى قاشقىندىققا اينالدى. داڭ جۇڭياڭ 1935 - جىلى

1. ايدا گۇيجوۋ ولكەسىنىڭ زۇنىي قالاسىدا جىڭجىجۇيدىڭ كەڭەيىلىگەن مەجلىسىنى شاقىرىغان كەزدە عانا بۇل قاتە لۇشىان كۆپرەپ، بۇرىسى لۇشىاننىڭ دۇرىستىسى قايتادان مويىندالدى. بۇل قاناشاما قىماققا ئۇستى دەسەڭمىزى!

«پارتىزانلىق» قا ورشەلەنە قارسى تۇرغان جولداسلار: جاۋدى شىرعالاپ شىكەرى كىرگىزۋ دۇرىس مەس، كۆپ جەرلەردى تاستاپ شىققى. بۇرىن سوعىستاردا جەڭسەكە جەتكەن بولساق ئا، قازىرگى جاعداي بۇرىنغىدىن باسقاشا بولپ وتىر مەس پە؟ ونىڭ ۇستىنە جەردى تاستاپ شىقساق ئارى جاۋدى جەڭە الساق، بۇل ئىپتى جاقسى مەس پە؟ جاۋ رايوندارىندا ئەمەسە ئىزدىڭ رايونىمىز بىن جاۋ رايونى تۇيىلىسكەن جەرلەردە جاۋدى جەڭىپ شىقساق، بۇل ونان دا جاقسى مەس پە؟ بۇرىنقى نارسەلەردىڭ شىقاندای جىڭگۈيلىك سىپاتى بولمادى، ولار پارتىزان دۇيەلەرى قولدانعان شارا عانا بولدى. قازىر ئىزدىڭ مەملەكەتىمىز قۇرىلدى، ئىزدىڭ قىزىل ارىيالىمىز جىڭگۈيلىك بولدى. ئىزدىڭ جياڭجىيەشىگە قارسى جۇرگىزىپ وتىرغان سوعىسىمىز — مەملەكەت پەن مەملەكەت ارالىق — دىن سوعىسى، ئىرى ارىيا مەن ئىرى ارىيا ارالىق سوعىسى. تارىختى قايتالاماۋ قاجەت، «پارتىزانلىق» دەگەن نارسە بۇكىلدەي لاقىرىپ تاستالۋعا ئىيىس، جاڭا ئىرىنسىپ — «بۇكىلدەي ماركسىزىمدىك» ئىرىنسىپ، بۇرىنقى نارسەلەردى پارتىزان دۇيەلەرى تاۋدا خارىققا شىعارغان، ال تاۋدا ماركسىزىم جوق، — دەستى. بۇ — لاردىڭ جاڭا ئىرىنسىپى جوعارىدا ايتىلعانداردىڭ كەرىسسىشە: «بىرمەن ونما قارسى تۇرۇ، ونمەن جۇزگە قارسى تۇرۇ، جىڭگەرىلى ئارى باتىل بولۇ، جەڭستى پايدالانا وتىرىپ تۇرۇ، قۇۋ»، «بۇكىل

شەپ بويىنىشا شاپۇلىغا ئوتۇ»، «ورتالمىق قالالاردى تارتىپ الۇ»، «قوس جۇدىرىقىن ئۇرۇ». جاۋ شاپۇل جاساعاندا، بۇعان توتەپ بەرۋ شاراسى — «جاۋدى مەملەكەت قاقپاسىنىڭ سىرتىمان توسۇ»، «الدىن الا تىرىقتىلىقتى قولعا الۇ»، «ندىس — اياقتى شاقىرماۋ»، «سۇيەمدەي جەردى دە قولدان بەرمەۋ»، «اسكەردى التى باعتقا بولۇ»، «گېمىڭدىك جول مەن وتارشىلىدىق جول ارانىنداعى شەشۋى سوعىس»، «جاقىننان تاپ بەرىپ، ئۇتقىل سوققى بەرۋ، قامالشىلىدىق سوعىس، شىمىنداۋ سوعىسى، «ئۇزاققا سوزىلاتىن سوغىس»، «كەڭ — بايتاق ارتقى شەپشىلىدىك، جۈەدۇيلى ورتالىقتاندىرىلعان قولباسشىلىق؛ كەڭ سوڭىندا، كەڭ كۈلەمدە كوشۇ بولدى. كىمدە — كىم بۇلاردى مويىنىداماسا، وعان جازا بەرىلدى، ونىڭ ئۈستىنە وعان جيەنجۈيچۈيشىل دەپ ات قويىلىپ، ايدار تاعىلىدى، تاغى سول سىقىلدىلار.

كۇمان جوق، بۇل نازارىيالار مەن ئامالىياتىر بۇكىلىدەي قانە ەدى. بۇل — جۇڭگوانجۇيىلىك. مۇنىڭ ئوزى جاعداي ئىيمىدى بولا قالعان كەزدە، ئۇساق بۇرجۇازيانىڭ گېمىڭدەگى قىزبالىمى جانە گېمىڭدەگى ئۇشقالاقتىق ئورۇى بولپ بەينەلەندى؛ جاعداي قىين بولا قالعان كەزدە، اخۋالدىڭ وزگەرسىنە قاراي، الدىمەن ولەر — مەندىككە، وبان سوڭ باۋشۇۋجۇيىلىككە، اقىرىندا قاشقىندىققا ايسالا — دى. مۇسۇڭ ئوزى ولاقتار مەن وراشولاقتاردىڭ نازارىياسى جانە ئامالىياسى، ماركىسىزىمنىڭ جۇرناغى دا جوق نارسە، ماركىسىزىمگە فارسى نارسە.

بۇل ارادا تەك جانلۇۋەلىك شەگىنىستى عانا سوز ەتەتىن بولساق، بۇل جياڭشىدە «جاۋدى شرعالاپ شىكەرى كىرگىزۋ» دەپ، سىچۋاندا

«جىنىدىدى تارايتۇ» دەپ اتالدى. مۇنىڭ «السز ارىيا كۇشتى ارىيا-
مەن سوعس جۇرگىزگەندە سوعستىڭ عاشقى كەزەڭىندە قولدان-
لۇغا ئىستى باعت ەكەنسىن بۇرىنى اسكەري تازار ياشلار مەن
«مالىياتشىلاردىڭ دا ەويندا ماغانىدارى جوق. شەتەلدىك ئېر
اسكەري مامان: «جانلۇەلىك قورغانسى سوعستارىندا، كوپىندە،
ەڭ اۋەلى ئېمىسز شەشۋشى سوعستاردان اۋلاق بولپ، ئىمىدى
جاعداي تۇعانان كەيىن عانا شەشۋشى سوعسقا كىرسۇ قاچەت»، —
دەگەن بولاتىن. بۇل — ابدەن دۇرس، ئېز بۇعان ەشقانداي سوز
قوسپادىق.

جانلۇەلىك شەگىنىستەگى ماقسات — اسكەري كۇشتى ساقىاپ قالۇ،
قارسى شابۇلىما ازىرلەنۇ. شەگىنىستىڭ قاچەت بولاتىن سەبەبى
مىنادا، كۇشتى جاۋدىڭ شابۇلىما تاپ بولپ وتىرعاندا، ەگەر ئېر
قادام شەگىنىس جاسالماسا، وندا اسكەري كۇشتى امان ساقىاپ
قالۇغا سوزسىز جاۋىپ تونەدى. ئېراق بۇرىن كوپتەگەن ادامدار
شەگىنىسكە قاسارسا قارسى تۇرىپ، شەگىنىستى «جىجۈپچۈپىلىك
جالاڭ قورغانسى لۇشىيانى» دەپ سانادى. ئېزىڭ تارىخىمىز
مۇنداي قارسى تۇرۇدىڭ بۇكىلدەي قاتە ەكەنسىن دالەلدەدى.

قارسى شابۇلىما ازىرلەنۇدە بىزگە ئىمىدى، جاۋغا ئىمىسز
بولعان ئېرسىپىرا شارتاردى تاڭداپ السى «ارى جارىققا شىعارىپ،
جاۋدىڭ كۇشى مەن سوزىمىزىڭ كۇشىمىز سالىستىرماسىندا وزگەرس
تۇغىزۇمىز، سونان سوك قارسى شابۇل كەزەڭىنە وتۇمىز قاچەت.
ئېزىڭ بۇرىنى احوالىمىزدان ايتقاندا، جالىپى العاندا، شەگىنۇ
كەزەڭىندە تومەندەگى شارتاردىڭ كەمىندە ەكدەن استامىنا قول
جەتكىزۇ كەرەك، سوندا عانا بىزگە ئىمىدى، جاۋغا ئىمىسز

بولغان بولادى، سوندا عانا قارسى شاپۇلغا ويداعىداي وتە الاتىن بولامىز. بۇل شارقتار مىنالار:

(1) قىزىل ارىياعا بەلسەنە جاردەم بەرەتىن خالىق؛

(2) سوعى جۇرگىزۋگە تىيىمىدى چىندى؛

(3) قىزىل ارىيانىڭ نەگىزگى كۈشتەرنىڭ بۈكىلىدەي شوغىرلاند

دىرىلۇي؛

(4) جاۋدىڭ "السز جەرلەرىن تابا "بىلۇ؛

(5) جاۋدى قىتقاتىپ، ونىڭ سۈلكىنىن "تۇسۇرۇ؛

(6) جاۋدى جاڭلىدىرۇ.

خالىق دەگەن بۇل شارقتار—قىزىل ارىيا "ۇشنى ەڭ ماڭىزدى شارقتار. مۇنىڭ "وزى گىنجۇيدىلىك شارقتار. سونداي—اق وسى شارقتىڭ بولغاندىنسان، "تورتىنشى، بەسىنشى، التىنشى شارقتاردى دا وڭاي جارقىقا شىعارۇعا نەمەسە وڭاي تابۇعا بولادى. سوندىقتان جاۋ قىزىل ارىياعا كەڭ كۈلەمدە شاپۇل جاساعان كەزدە، قىزىل ارىيا سىمى اق رايونداردان گىنجۇيدىلەرگە شەگىنەدى، ويتكەنى گىنجۇيدىلەردەگى خالىق قىزىل ارىيانىڭ اق ارىياعا قارسى تۇرۇنا اسقان بەلسەندە. لىكىپەن جاردەم بەرەدى. گىنجۇيدىلەردىڭ شەت—جاغا رايوندارى مەن ورتالىق رايوندارنىڭ دا پارقى بار؛ حاباردى فىگىولاۋ، بارلاۋ جۇرگىزۇ، تاسمال، سوعىقا قاتناستۇر سىياقتى ستەردە ورتالىق رايون خالىقى شەت—جاغا رايون خالىقنان كورى قاۋىرلەۋ بولادى. سوندىقتان بۇرىن جياڭشىدە "بىرىنشى، ەكىنشى جانە "ۇشىنشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»لارعا قارسى تۇرغان كەزدە، «شەگىنۋدىڭ اقىرىعى "تۇيسى» خالىق دەگەن شارقت ەڭ جاقسى نەمەسە "بىرشاما خاقسى بولسى وتىرعان رايونداردان تاڭداپ الىنغان ەدى. گىنجۇيد.

دىلەردىڭ ۋىسى ەرىكشەلىگى ارقاسىندا قىزىل ارماننىڭ سوعىسىندا
جايىشلىقتاعى سوعىستارعا قاراعاندا ۋەتەن زور ۋىزگەرىس بۇدى،
بۇل دا كەيىن كەلە جاۋدى قامالشىلدىقتى قولدانۇعا "ماجبۇر ەتكەن
پاستى سەبەپ بولدى.

شەگىنگەن ارمان ۋىزى "جون كورگەن" ئىسمىدى جىندىدى تاڭداپ
الپ، شاپۇل جاساۋشى ارمانى ۋىزى تۇرعان شەگەر شىنە كىرۋگە
"ماجبۇر ەتە الادى، مۇنىڭ ۋىزى شىكى شەپتە سوعىس جۇرگىزۋدىڭ
تاماشا "بىر شارتى. "السز ارمان كۇشتى ارمانى جەگەمىن دەسە،
جىندى دەگەن ۋىسى شارتقا "مان بەرمەي تۇرا المايدى. دەگەنمەن،
ۋىسى شارتنىڭ عانا بولۇى جەتكىلىكسىز، بۇعان باسقا شارتتاردى
ۇشتاستىرۇ دا تالاپ ەتىلەدى. بارىنەن بۇرىن حالق دەگەن شارت
بولۇ قاجەت. ونان قالسا، جاۋدىڭ ۋگاي سوقىلاۋعا بولاتىندارىن،
ماسەلەن، ئىتتىقتاندارىن، نەمەسە جاڭلىسقاندارىن، نەمەسە
بەلگىلى باعتىپەن ىلگەرەلەپ كەلە جاتقان جاۋدىڭ جاۋىنگەرلىك
كۇشى "بىرشاما جەتكىلىكسىز بولغاندارىن تاڭداپ الا "بىلۇ تالاپ
ەتىلەدى. بۇل شارتتار ازىرلەنەنەندە، تاماشا جىندى بولغانىمەن
دە، ۋىسىمەن سەپتەسىپ جاتپاي، ۋىزى "جون كورگەن شارتتاردى
ازىرلەۋ ماقساتىمەن ۇزدىكسىز شەگىنۋگە تۇرا كەلەدى. اق رايون-
داردا تاماشا جىندىلەر جوق ەمەس، "بىراق حالق دەگەن تاماشا
شارت جوق. ەگەر تاغى باسقا شارتتار دا "الى جارقىقا شىعارىنماغان
نەمەسە تابىلماغان بولسا، وندا قىزىل ارمان گىنجۇيدىلەرگە
شەگىنۋگە "ماجبۇر بولادى. گىنجۇيدىلەردىڭ شەت-خاا رايوندار
مەن ۋرتالىق رايونداردان يارقى دا، جالىپى العاندا، ۋىسىنداي.
جەرگىلىكتى اسكەري بولىمدەردى جانە قىمپاققا الۋشى اسكەر

كۈشتەرىن قوسپاعاندا، بارلىق ەكىندى اسكەر كۈشتەرى نۇگەلمەن توپتالۇدى پېرىنسىپ ەتەدى. بىز جانلۇە جاققان قورغانسى جاساۋعا كۈشكەن جاۋعا شابۇل جاساعان كەزدە، قىزىل ارىيا كۈپ رەتتەردە بولىنەدى. جاۋ بىزگە كەڭ كۈلەمدە شابۇل جاساي قالسا، قىزىل ارىيا «ورتالىققا ۇمتىلعان شەگىنس» دەيتىندى جۇرگىزەدى. شەگىنۋدىڭ اقىرى «تۈپىنى كۈپ رەتتەردە گىنجۇيدىلەردىڭ ورتا بۈلەگىنەن تاڭدالىپ الىنادى؛ بىراق كەي كەزدەرى الدىڭى بۈلەگىنەن دە تاڭدالىپ الىنادى، كەي كەزدەرى ارتقى بۈلەگىنەن تاڭدالىپ الىنادى، بۇل احوالىعا قاراي بەلگىلەنەدى. ورتالىققا ۇمتىلعان مۇنداي شەگىنۋ قىزىل ارىيانىڭ بارلىق نەگىزگى كۈشتەرىن نۇگەلمەن شوغرلاندىرۋعا مۇمكىندىك بەرەدى.

السىز ارىيانىڭ كۈشتى ارىياغا قارسى سوعىس جۇرگىزۋىندەگى تاغى بىر قاجەتتى شارت — جاۋدىڭ السىز بولىمدەرىن تاڭداپ الىپ سوققى بەرۋ. الايدا جاۋ شابۇلىن باستاعان كەزدە، بىز ونىڭ ار باعتقا بولىنىپ ىلگەرىلەپ كەلە جاتقان ارىيانىڭ قايسى بولىمدەرىنىڭ ەڭ كۈشتى، قايسى بولىمدەرىنىڭ كۈشتەرك، قايسى بولىمدەرىنىڭ ەڭ السىز، قايسى بولىمدەرىنىڭ السىزەرك ەكەنىن كۈپ رەتتەردە بىلە المايمىز، بۇل ۇشش بارلاۋ بارىسى قاجەت بولادى. كۈپ رەتتەردە بىرقىدىر ۇقت جۇمساۋعا تۇرا كەلەدى، سوندا عانا بۇل ماقساتقا جەتۋگە بولادى. بۇل دا جانلۇەلىك شەگىننىڭ قاجەت بولاتىندىعىنىڭ بىر سەبەبى.

شابۇل جاساعان جاۋ ەگەر سانى جانە كۈشى جاعىن بىزدىڭ ارىيامىزدان الدەقايدا اسىپ كەتسە، ال بىزدىڭ كۈشتىلىك پەن السىزدىك مالىستىرماسىندا وزگەرمىس جاساعىمىز كەلسە، وندا

بەينە ئۇششى رەتلىكى «قورشاپ جويۇ» كەزىنىدە جياڭ جىيەشنىڭ
 ئالمىم ئېر لۇي سانموۋجاڭنىڭ «سەمزدەرمىزىدى سۇيرىپ جۇرۇپ
 ارنىقتى. ارنىقتارمىزىدى سۇيرىپ جۇرۇپ ئولتۇردى» دەگەندەي،
 سونداي-اق «قورشاپ جويۇ» ارىياسىنىڭ باتىس باشتىغاى زۇڭسى-
 لىيىڭى چىن مىڭسۇدىڭ «مەملەكەت ارىياسىنا بارلىق جەردە قاراڭى،
 قىزىل ارىياغا بارلىق جەردە جارقى» دەگەندەي، تەك جاۋدىڭ
 گىنجۇيدىلەرگە شىكەرلەي ەنىپ، گىنجۇيدىلەردەن سازايسىن قارتۇن
 كۈتە تۇرۇ كەرەك، سوندا عانا ماقساتقا جەتۈگە بولادى. مۇنداي
 كەزدە جاۋ ارىياسى قانئاللىقى كۈشتى بولسا دا مىقتاپ السىرەيدى؛
 اسكەرلەرى ئېتىقتايدى، ولاردىڭ سۈلكىنى تۈسەدى، تولىپ جاتقان
 السىزدىكىتەرى اشكەرلەنەدى. قىزىل ارىيا السىز بولغانىمەن،
 كۈش-قۇت جىنايدى، تىنىمىپ الادى دا، تىتىقتان جاۋغا سوققى
 بەرەدى. بۇل كەزدە ەكى جاقىنىڭ كۈش سالىستىرماسى كۆپ
 رەتتەردە بەلگىلى دارەجەدەگى تەپە-تەڭدىككە جەتە الادى نەمەسە
 جاۋ ارىياسىنىڭ جۇەدۇيلى باسىمدىلىمى شياڭدۇيلى باسىمدىلىققا
 وزگەرەدى، ئېزىڭ ارىيامىزىڭ جۇەدۇيلى وسالدىمى شياڭدۇيلى
 وسالدىققا وزگەرەدى، ئىيتى جاۋ ارىياسى ئېزىڭ ارىيامىزدان
 وسال بولاتىن، ال مۇنىڭ كەرسىنىشە، ئېزىڭ ارىيامىز جاۋ ارىيا-
 سىنان باسىم كەلەتتىن سىتەردە بولادى. جياڭشىدە ئۇششى رەتلىكى
 «قورشاپ جويۇ»غا قارسى تۇرغان كەزدە، قىزىل ارىيا ئېر تۇرلى
 شەگىنە جەنكەن شەگىنىس جاسادى (قىزىل ارىيا گىنجۇيدىڭ
 ارتقى بولەگىنە توپتالدى)، دەگەنمەن بۇلاي مەپەيىنشە جاۋدى
 جەڭگە المايتىن ەدى، ويتكەننى ول كەزدە «قورشاپ جويۇ» ارىياسى
 قىزىل ارىيادان 10 مەدەن استام ارتقى ەدى. سۇننىڭ «جاۋ

ارنىداپ كەلە جاتقان كەزدە قايسى تۇر، انىسەرەپ بەتى قايتقان كەزدە سوققى بەر» دەگەن «سوزى جاۋدى قىتتىقتاىپ، ونىڭ سۇلكە- سىن تۇسىرۋگە، وسى ارقىلى باسىمدىلىعىن جويۇعا مەڭزەي ايتىلعان. شەگىنۋدەگى ەڭ سوڭى «بىر تالاپ— جاۋدى جاڭلىدىرۋ جانە ونىڭ جاڭلىسىن تابا «بىلۋ. مىنانى «بىلۋ قاجەت، جاۋ ارمياسىنىڭ «ارقانداي زەردەلى جىحۋيۋاننىڭ ەداۋىر ۇزاق ۋاقتقا دەيىن ئىتتەي دە جاڭلىماۋى مۇمكىن ەمەس، سوندىقتان «بىز «ۇشىن جاۋدىڭ جارىقشاق تارىن پايدالانۋ مۇمكىندىگى قاشان دا بولپ تۇرادى. «وزىمىزدىڭ دە كەيدە قاتەلىك جىبەرەتىمىز، كەيدە جاۋ پايدالاناتىن جارىقشاق قالدىراتىمىز سياقتى، جاۋ دا قاتەلىك جىبەرەدى. ونىڭ ۇستىنە سۇنۇمنىڭ «كورىنىس بەرۋ» (شەمىستان كورىنىس بەرپ، باتىستان سوققىلاۋ، ياعنى شەمىستان دىبىس بەرپ، باتىستان سوققىلاۋ) دەگەنىندەي، جاۋ ارمياسىنىڭ جاڭلىسىن قولدان جاساۋىمىزعا دا بولادى. وسىلاي ەتۋ «ۇشىن شەگىنۋدىڭ اقىرى «تۇيىن بەلگىلىر رايونىن شەكتەپ قويۇعا بولمايدى. كەيدە شەگىنپ بەلگىلى رايونعا كەلگەنىمىزدە پايدالانا قويىرلىق جارىقشاق بولماسا، جاۋدا «بىز پايدالانارلىق «جارىقشاق» پايدا بولۇن كۈتە تۇرۋ مافساتىمەن تاغى دا بىرنەشە ادىم شەگىنبەي بولمايدى. شەگىنۋدە تالاپ ەتىلەتىن «ئىمىدى شارقتار، جالپىسى الماندا، جوعارىدا باياندىلانددار. «بىراق بۇدان وسى شارقتار تولق ازىر- لەنگەندە عانا قارسى شابۋىلعا وتۋگە بولادى دەگەن ۇعىم تۇمايدى. بۇل شارقتاردىڭ «بارىن «بىر ۋاقت ىشىندە ازىرلەۋ مۇمكىن ەمەس، «ئىپتى فاحەتىىز دە. دەگەنمەن جاۋدىڭ قازىرگى جاعدايىنا قاراي وتىرىپ، بىرنەشە قاجەتتى شارقتا قول جەتكىزۋ— شىكى شەپتە «السىز

كۈشپەن كۈشتى جاۋغا قارسى سوعىس جۇرگىزىپ وتىرعان ارىيا
 كوڭىل بولۇڭگە ئىستى ئىس، بۇعان قارسى پىكىرلەر دۇرس مەس.
 شەگىۋىدەڭ اقىرى ئۇيىنى، زاتىندا، قاي جەر بولاتىدىن
 بەلگىلەۋدە تۇتاس جاعدايدى شىعار جەر مەتۇ قاجەت. ئىشئارا
 جاعدايدان قاراعاندا، ئىزدەڭ قارسى شاپۇلغا وتۇمىزگە ئىمىدى
 بولغانىمەن، سونىمەن قاتار، جالپى جاعدايدان قاراعاندا، بۇل
 ئىز ئۇشىن ئىمىسىز بولسا، وسىعان قاراي وتىرىپ شەگىۋىدەڭ
 اقىرى ئۇيىن بەلگىلەۋ دۇرس بولمايدى. ويتىكەنى قارسى
 شاپۇلىدى باستاۋدا كەيىن بولاتىن وزگەردىستەردى مەسەكە الۇ
 قاجەت، ال ئىزدەڭ قارسى شاپۇلىمىز قاشاندا ئىشئارالىقتان
 باسئالادى. كەيدە شەگىۋىدەڭ اقىرى ئۇيىن گىنجۇيدىلەردەڭ
 الدىڭى بولەگىندە تاڭداپ الۇ قاجەت، ماسەلەن، جياڭشىدە مەكشى
 رەتكى، ئورتىشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»لارغا قارسى تۇرۇ،
 شانشى - گانسۇدا ئۇشىنى رەتكى «قورشاپ جويۇ»غا قارسى تۇرۇ
 كەزىندەگى سياقتى. كەيدە گىنجۇيدىلەردەڭ ورتا بولەگىندە تاڭداپ
 الۇ قاجەت، ماسەلەن، جياڭشىدە ئىرىشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»غا
 قارسى تۇرۇ كەزىندەگى سياقتى. كەيدە گىنجۇيدىلەردەڭ ارتقى
 بولەگىندە تاڭداپ الۇ قاجەت، ماسەلەن، جياڭشىدە ئۇشىنى رەتكى
 «قورشاپ جويۇ»غا قارسى تۇرۇ كەزىندەگى سياقتى. وسىنىڭ ئبارى
 ئىشارا جاعدايدى تۇتاس جاعدايغا بايلانستىرۇ جولىمەن بەلگىلە-
 نەدى. جياڭشىدە مەسنىشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»غا قارسى
 تۇرعاندا، ئىزدەڭ ارىيامىز شەگىۋىدە مۇلدە مان بەرمەدى، بۇعان
 ئىشارا جاعدايىدا، تۇتاس جاعدايىدا كوڭىل بولمەگەندىڭى
 سەبەپ بولدى، شىنىندا، مۇنىڭ ئوزى بارىپ تۇرعان ولاقتى.

جاعدايدى شارتتار تۇغىزادى؛ ئىشئارا جاعداي مەن تۇتاس جاع-
دايدىنىڭ بايلىنىسىن بايقاعاندا، سول كەزدە جاۋ جاق پەن ئورنىمىز
جاقنا ازىرلەنگەن شارتتاردىڭ ئىشئارالىق جانە جالپىلىق جاعنان
بەينەلەنۋىنىڭ قارىسى شاپۇلدى باستاۋىمىزغا بەلگىلى دارەجەدە
ئىيمىدى بولاتتىن - بولمايتىندىن قاراۋ كەرەك.

شەگىنىۋىڭ اقىرى ئۇيىنىڭ گىنجۇيدىلەردە، جالپىي العاندا،
الدىڭى بولەك، ورتا بولەك جانە ارتقى بولەك دەپ ئۇش تۈرگە
بولۇڭ بولادى. ال مۇنىڭ ئۆزى اق رايونداردا سوعىس جۇرگە-
زۇدەن مۇلدە باس تارتقاندىق بولپ شىعاما؟ جوق. ئىزدىڭ
اق رايونداردا سوعىس جۇرگىزۇدەن باس تارتۇمىز تەك جاۋ
ارمىياسىنىڭ كەڭ كۆلەمدى «قورشاپ جويۇ» سنا توتەپ بەرۋ
كەزىنىدەگى باس تارتۇدى عانا كۆرسەتەدى. جاۋ مەن ئىزدىڭ
ارامىزدا كۈشتىلىك - السىزدىك جاعىندا ۇلكەن الشاقىتىق بولپ
وتىرعاندا، ئىز اسكەرى كۈشمىزدى ساقىتاپ قالپ، وراي
كۈتپ جاۋدى تالقانداۋ ئىرىنىسى استىندا عانا گىنجۇيدىلەرگە
شەگىنىۋى قۇتاتىمىز، جاۋدى شىرعالاپ شىكەرى كىرگىزۇدى
قۇتاتىمىز، وىتكەنى تەك وسلاي سىتەگەندە عانا قارىسى شاپۇل
ئۇش ئىيمىدى شارت - جاعدايلار جاساۋعا نەمەسە تابۇعا بولادى.
ەگەر احوال ونشالىقتى اۋىر بولماسا، نەمەسە احوالدىڭ اۋىرلىقى
ئىپتى قىزىل ارمىيانى گىنجۇيدىلەردە قارىسى شاپۇل باساۋعا
لاجىسز قالدىرسا، نەمەسە قارىسى شاپۇلغا ئوتۇ ئۇش ئىيمىمىز
بولپ، جاعدايدى وزگەرتۈگە بولا تاعى دا شەگىنىۋگە نۇرا كەلسە،
وندا شەگىنىۋىڭ اقىرى ئۇيىنىڭ اق رايوننان تاڭداپ الۇدى دا
مويىنداۋ فاجەت، ەڭ بولماعاندا ئىنازاريا جاعىنان موينىنداۋ فاجەت.

بىزدىڭ بۇرۇن بۇل جۈننىدەكى تاجرىيەلەرمىز وتە از بولۇپ
وتىرسادا.

اق رايونداردا شەكىللىنىدىغان قىرغىق تۈپەنلىرى، جالپىي ئالدىدا،
ئۇش تۈرگە بۆلۈنگەن بولادى: بىرىنچىسى، گىنچۇيدىلەردىڭ ئالدىدىكى
چاچىندا، ئىككىنچىسى، گىنچۇيدىلەردىڭ ئېگىز چاچىندا، ئۈچىنچىسى،
گىنچۇيدىلەردىڭ ئارقى چاچىندا. بىرىنچىسى ئۈرۈمچى قىرغىقى
تۈپەندە، ماسەلەن، جياڭشىدە بىرىنچىسى رەتلىك «قورشاپ چۈيۈ»غا
قارىتىلىپ تۇرۇپ كەزىندە كىلىدۇ، ەگەر قىزىل ئارمىدا بىرلىككە
بىرلىككە كەلسە ۋە چاچىنىڭ بىرلىكىنى پارتىلاپ قۇتۇلدۇرۇپ بولۇپ
بولمايدۇ بولسا، يەنى لىيان ئۇشيانى مەن AB ۋېسىسى ⑧ سىنى
ەكى قىيىن ماسەلە ۋە سۈرۈمگەن بولسا، ئۇندا جى-ان، ئانلىق،
چاڭشۇ رايونلاردا ئىككى كۈشتىدىن ئېلىپ قارىتىلىپ شۇ يەردە
يېڭىلىنىپ بولاتتى. ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى
ۋە ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى
كۈشتى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى
100 مىڭ) ەكىنچىسى. ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى
ەكىنچىسى، بىراق جىندى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى، ئىككىنچىسى
چاچىندا ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى
ۋە ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى
ۋە ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى
چاچىندا ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى
چاچىندا ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى
چاچىندا ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى
چاچىندا ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى ەكىنچىسى

بولسا، ونىڭ ۇستىنە وسى ءىبر باعىتتاى كۇشى ءىزدىڭ شابۇل
 حاساۋىمىزعا ءدوپ كەلگەن بولسا، وندا قىزىل ارماننىڭ فۇجيان
 ولكەسىنىڭ باتىسىنداى اق رايونعا توپتالىپ، الدىمەن وسى ارا-
 داعى جاۋدى تالقاندايتىندىن دا وىما الۋعا بولاتىن ەدى، مىڭداغان
 لى جولدى اينالىپ ءجۇرۈپ، رۇيچىن اۋدانىنان شېڭگو اۋدانىنا
 بارۋدىڭ قاجەنى بولماس ەدى. ءۇشىنى تۇردەگى اقىرى تۇيىندە،
 ماسەلەن، جياڭشىدە ءۇشىنى رەتكى «قورشاپ جويۋ»عا قارسى تۇرۇ
 كەزىندە گىدەي، ەگەر جاۋدىڭ نەگىزگى كۇشى باتىسقا قاراي ەمەس،
 وڭۇستىككە قاراي ىلگەرىلەگەن بولسا، وندا ءىز، بالىم، خۇيچاڭ،
 شۇنۇ، انيۋان رايوندارىنا دەيىن (ول جەرلەر اق رايون) شەگىنۋگە
 ءماجبۇر بولپ، جاۋدى ونان ءارى وڭۇستىككە قاراي جىلجىتقان
 بولار ەدىك، ونان سوڭ قىزىل ارمان وڭۇستىكتەن سولتۇستىككە
 قاراي گىنجۇيدىڭ شىكى جاعىنا شابۇل جاساغان بولار ەدى، بۇل
 كەزدە سولتۇستىكتەگى گىنجۇيدىڭ شىكى جاعىنداى جاۋ ارمانىسى
 ونشا كوپ بولماس ەدى. ءىبراى جوعارىداى تۇسىندىرۋلەردىڭ
 ءبارى بولجال، تاجىرە جوق، ولاردى جالپى ءپىرىنىپ رەتىندە
 كورمەي، ەرەكشە نارسە رەتىندە كورگەن ءجون. جاۋ كەڭ كۆلەمدى
 «قورشاپ جويۋ» جۇرگىزگەن كەزدە، ءىز ءۇشىن جالپى ءپىرىن-
 سىپ — جاۋدى شىرعالاپ شىكەرى كىرگىزۋ، گىنجۇيدىلەرگە شەگىنە
 وتىرىپ سوعىس جۇرگىزۋ، ويتكەنى بۇل — ءىزدىڭ جاۋ شابۇلىن
 ەڭ سەنىمدى نۇردە تالقانداۋىمىزعا مۇمكىندىك بەرەتىن شارا.

«جاۋدى مەملەكەت قاقپاسىنىڭ سىرتىنان توسۋ»دى فۋاننايتىن
 ادامدار جانلۇۋەلىك شەگىنسەكە قارسى تۇرادى، مۇندا ولار شەگىنۋ
 جەردەن ايرادى، حالققا زيان كەلتىرەدى («ئىدىس» — اياق شاعىلا-

دى)، سىرتقا دا جامان ئىپال جاسايدى دەپ سەبەپ كۆرسەتەدى. بەسىنىشى رەتلىكى «قورشاپ جويۇ»غا قارسى تۇرۇ كەزىندە، ولار: «ئىز ئىر فادام شەگىنسەك، جاۋ قامالدارىن ئىر قادام العا حىلجى- نادى، گىجۇيدىلەر كۇن سايىن تارايىپ، ولاردى قالپىنا كەلتىرۈگە شاواسىز قالامىز؛ ەگەر جاۋدى شرعلاپ تشكەرى كىرگىزۈ بۇرىن كەرەككە جاراعان ەدى دەلىنسە، وندا قامالشىلىدىق نەگىزىندەگى بەسىنىشى رەتلىكى «قورشاپ جويۇ» دا كەرەككە جارامايدى؛ بەسىنىشى رەتلىكى «قورشاپ جويۇ»غا توتەپ بەرۈدە تەك اسكەر كۇشىن ئبولىپ قارسىلىق كۆرسەتۈ جانە جاقىننان تاپ بەرىپ، ئۇنقىيل سوققى بەرۈ ئادىسن عانا قولدانۇغا بولادى، — دەستى.

بۇل پىكىرلەرگە جاۋاپ قايتارۇ وڭاي، ئىزدىك تارىخىمىز جاۋاپ بەرىپ بولغان. جەردەن ايرىلۇ ماسەلەسىنە كەلسەك، كوپ- نەسە، مىناداي ئجايت بولىپ وتىرادى، تەك ايرىلۇ بولعاندا عانا، ايرىلماۋغا بولادى، مۇنىڭ ئوزى «الامىن دەسەك الدىسمەن بەر» دەگەن ئپىرىنسىپ. ەگەر ئىزدىك ايرىلاتىمىز — جەر، ال قول جەنكەزەتىمىز — جاۋدى جەڭگۈ، ونىڭ ئستىنە جەردى قايتارىپ الۇ، ئىپتى جەردى كەڭەيتە ئتۇسۇ بولسا، بۇل — پايدالى اۋقات. بازارداغى ساۋدادا، ساتىپ الۇشى ەگەر اقتاسىن قولىنان شىعارماسا، مال الا المايدى؛ ساتۇشى دا مالىن قولىنان شىعارماسا، اقتا الا المايدى. گىمىكىدىك قوزعالمىس ئۇدىراتىن ايرىلۇ دەگەنىمىز ئۇلىدىرۇ، ال ونىڭ قول جەتكىزەتىنى — وزات قۇرىلىس. ئۇيقتاۋ مەر دەم الۇ ۋاقتىنان ايرادى، ئىراق مۇنىڭ مەسىنە مەرتەگگى قىزمەت ئۇشىن كۇش. قۇت جىنلالادى. ەگەر ئىر اقىمىق بۇل داۋلىدى بىلمەي، ئۇيقتاۋدان باس تارتسا، ول كەلەسى كۈنى مەك-

زەڭ بولۇپ وتىرادى، مۇنىڭ ئۆزى زىياندى اوقات. حاۋدىڭ بەسنىشى رەتكى «قورشاپ جويۇ» كەزىدە تارتقان زىيانىمىز ئال وسى سەبەبتەن بولدى. ئېر بولەك جەردەن ايرىلىشىمىز كەلمەي، اقرا اياغىندا بارلىق جەردەن ايرىلىدىق. ابيسسىنيا دا يكەمىمىز سوعىس جۇرگىزىپ، اقرا اياغىندا بۇكىل ەلنەن ايرىلىغان ەدى، ابيسسىنيانىڭ جەڭلىسكە ۇشراۋىنىڭ سەبەبتەرى وسى عانا بولماسا دا.

حالىققا زىيان كەلتىرەدى دەگەن ماسەلەدە دە داۋلى وسىنداى. حالىقتىڭ ئېر بولەگىنىڭ ئۆي شىندە ىدىس-اياق ئېر مەزەت شاعىلماسا، وندا بۇكىل حالىقتىڭ ىدىس-اياغى ۇزاق ۋاقتتىق شاعىلاتىن بولادى. ئېر مەزەتتىك ناشار ساياسى ئىپالدىن قورقۇ-ئالدا، ونىڭ ورنىنا ۇزاق ۋاقتتىق ناشار ئىپال تۇىلادى. وكتاىر گىمىنىنەن كەيىن، روسىيا بولشەۋىكتەرى ەگەر «سولشىل كوممۇنىيە-زىمىشلەردە» دىڭ پىكرى بويىنشا، گەرمانىيەن ئېستىم جاساۋدان باس تارتقان بولسا، جاڭا عانا دۇنيەگە كەلگەن سوۋەت اكىمىاسىنا مەرت بولۇ حاۋپى تونگەن بولار ەدى. ⑤.

بىلاى قاراغاندا بەينە گىمىنىڭ بولۇپ كورنىگەن مۇنداي «سول» شىل پىكر ۇساق بۇرجۇازىا زىيالىلارنىڭ گىمىنىڭكى ۇشقالاقتىق اۋرۇننان ئۇىلادى، سونىمەن قاتار ۇساق وندىرىشىلەر بولۇپ تابىلاتىن دىحانداردىڭ ئىشئارا كەرباقپالىمىنان دا ئۇىلادى. ولار ماسەلەگە قاراۋدا ئېر عانا ئىشئارالىقتى نەگىزگە الادى، ئۇتىن جاعدايىا جان-جاقتى قاراۋعا قابىلەتىمىز، بۇگىنگى مۇددە مەن ەرتەڭگى مۇددەنى ۇزارا بايلانىستىرۋدى، ئىشئارا مۇددە مەن جالىپلىق مۇددەنى ۇزارا بايلانىستىرۋدى قالامىدى، ئىشئارا،

بىر مەزەتتىك نارسەگە ولەردەي جارماسىپ الادى. راس، سول كەزدەگى ناقتى احوالدىن قاراعاندا، سول كەزدەگى بۇتىن جاعداي مەن تۇتاس مەزگىل ئۇشىن پايدالى بولسۇپ وتىرعان، وتە-موتە شەشۋشى ماڭىز الپ وتىرعان بارلىق ئىشئارا جانە بىر مەزەتتىك نارسەلەردى وتكىزىپ جىبەرمەي مەقتى ۇستاۋ قاجەت، وپتەگەندە، بىز ۇز بەتىمەن كەتۋىشلەرگە نەمەسە ۇز بىرقىمەن كەتۋىشلەرگە اينالامىز. شەگىنۋدىڭ اقىرى ۇيىنى بولۇ قاجەتسىلىگىنىڭ داۋىلى، مىنە، وسىندا، الايدا مۇندا ۇساق وندىرىسىشلەردىڭ اياغىنىڭ استىنان ارىنى كورمەيتىندىگىنە سۇيەنۋگە استە بولمايدى، بىز بولشەۋىكتىك زەرەكتىكتى ۇيرەنۋگە ئىسسىپىز. كورۇ قابىلىتىمىز جەتكىلىكسىز بولسا، دۇربى مەن مىكروسكوپتىڭ كومەگىنە سۇيەنۋىمىز كەرەك. ماركستىك ادس — ساياسى جانە اسكەرىي جاقىتاعى دۇربى مەن مىكروسكوپ.

ارىنە، جانلۇلەك شەگىنستە قىيىنشىلىق بولادى. شەگىنۋدى باستاۋ ورايىن تاڭداپ الۇ، شەگىنۋدىڭ اقىرى ۇيىنىن تاڭداپ الۇ، كادىرلار مەن حالقتى ساياسى جاقىتان يلاندىرۇ — وسىنىڭ ئبارى قىيىن ماسەلەلەر، ئبارى دە شەشۋ قاجەت.

شەگىنۋدى باستاۋ ورايىن تاڭداپ الۇ ماسەلەسىنىڭ اسا زور ماڭىزى بار. بىزدىڭ جياڭشىدە بىرىنشى رەنكى «قورشاپ جويۇعا قارسى تۇرۇ كەزىندەگى شەگىنسىمىز ەگەر دال سول ورايدا بولما. عان بولسا، ايتالىق، تاعى دا كەشكەن بولسا، وندا، ەڭ كەمىندە، بىزدىڭ جەگىسىمىزدىڭ دارەجەسىنە نىقال جاسالغان بولار ەدى. تىم بۇرىن شەگىنۋ دە، تىم كەشكىپ شەگىنۋ دە، ارىنە، زىياندى. دەگەنمەن، جالىي العاندا، تىم بۇرىن شەگىنۋگە قاراعاندا تىم

كەشكىپ شەگىنۇدىڭ كەلتىرەتن زىيانى زور بولادى. دەر كەزىندە شەگىنۇ ئۆزىمىزدىڭ بۇكىلىدەي جۇدۇڭ ورنىدا تۇرۇپمىزغا مۇمكىن-دىك بەرەدى، مۇنىڭ ئۆزى شەگىنۇدىڭ اقىرى تۇيىنىنە جەتكەننەن كەيىن، ارىيانى رەتتەۋ جانە ابدەن تىنىچىپ الىپ، تىتىقتاغان جاۋغا سوققى بەرۋ ارقىلى قارسى شاپۇنغا كوشۇگە بارىنشا زور ئىپال جاسايدى. جياڭشىدە جاۋدىڭ ئېرىنىشى رەتكى، ەكىنشى رەتكى، ئۆرتىنىشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»لارنى تاللايدى شە-ئاستارىندا جاۋغا قىلىپ-قىمتىرلىماي توتەپ بەردىك. تەك ئۇشنىشى رەتكى شاپقاستا عانا، ەكىنشى رەتكى شاپقاستا سونشاما قاتتى جەڭلىسكە ئۇشراغان جاۋ ويدا جوق جەردە ئۆزىنىڭ جاڭا شاپۇلىن سونشاما تەز ئۇيىمداستىرغاندىقتان («بىز 1931-جىلى 5-ايدىڭ 29-كۈنى ەكىنشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»غا قارسى سوعىتى اياقتاتقان ەدىك، 7-ايدىڭ 1-كۈنى جياڭ جىيەشى ئۆزىنىڭ ئۇشنىشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»نى باستادى)، قىزىل ارىيا اينالىس جول باسىپ اسمىس توپتالدى، سونمەن قاتتى شارشادى. بۇل ورايدى قالاي تاڭداپ الۇدا، جوعارىدا ايتىلغان ازىرلىك كەزەڭنىڭ باستالۇ ورايىن تاڭداپ الۇدا قولدانمان ئادىمىمىز سىياقتى، بۇكىلىدەي قاجەتتى ماتەريالىدار جىناۋغا سۇيەنە وتىرىپ جانە جاۋ جاعى مەن ئۆز جاعىمىزدىڭ جالىپى جاعىدايىنا قاراي وتىرىپ ئۇچىرىم جاسادىق.

جانلۇەلىك شەگىنىستە، كادىرلار مەن حالقتىڭ ئالى تاجىرىيەسى جوق بولسىپ وتىرعان كەزدە، اسكەرىي سىتەردەگى باسشىلىقتىڭ بەدەلى جانلۇەلىك شەگىنىستىڭ شەشۋشى ئۇقىمىن ار ادامنىڭ، ئىپتى ئېر ادامنىڭ قولنا شوغرلاندىرىپ، كادىرلاردى بلاندىرار-

لىق دارەجەگە ئالى جەتپەگەن كەزدە، كادىرلار مەن خالىقتى يىلاندى.
 ۋە ماسەلەسى ئوتەنشە قىيىن ماسەلە بولادى. كادىرلاردىڭ تاجىرىيەسى
 جوق بولپ، جانلۇۋەلىك شەگىنسكە سەنبەگەندىكتەن، ئىرىنىشى
 رەتكى، ئورتىنىشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»لارغا قارسى تۇرۇدىڭ
 العاشقى كەزدەرىندە، بەسىنىشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»غا قارسى
 تۇرۇدىڭ تۇتاس مەزگىلىندە بۇل ماسەلەدە ۇلكەن قىيىنلىقتار
 كەزدەستى، ئىرىنىشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»غا قارسى تۇرۇ
 كەزىندە، لىسان لۇشياننىڭ نىقالى سالدارىنان كادىرلاردىڭ
 پىكىرى، وزدەرى يىلاندىرىلماعا دەيىن، شەگىنۋەمەس، شابۇل
 جاساۋ بولدى. ئورتىنىشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»غا قارسى تۇرۇ
 كەزىندە، اسكەرى ماۋشيانجۇيىلىكتىڭ نىقالى سالدارىنان كادىرلار
 ازىرلىككە قارسى پىكىردە بولدى. بەسىنىشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»
 غا قارسى تۇرۇ كەزىندە، كادىرلاردىڭ پىكىرى العاشىدا اسكەرى
 ماۋشيانجۇيىلىكتى جالعاستىرا قىرىپ، جاۋدى شىرعالاپ ىشكەرى
 كىرگىزۋگە قارسى تۇرۇ كوزقاراسى تۇرىندە بايقالدى، كەيىن كەلە
 اسكەرى باۋشۋجۇيىلىككە اينالدى. جاڭ گوتاۋ لۇشيانى زاڭزۇ جانە
 خۇيزۇ ۋە رايوندارىندا گىنجۇيدىلەر قۇرۇسمىزغا بولمايتىندىمىنا
 سەنەدى، نۇمىسى تاسقا تىگەننەن كەيىن بارىپ سەندى، بۇل دا
 ناقتى مىسال. تاجىرىيە كادىرلار ۇشىن قاچەتتى، جەڭىلىس،
 شىنىدا، جەڭىستىڭ اناسى. دەگەنمەن، باسقارلاردىڭ تاجىرىيەلەرىن
 كىشىپەيلىدىلىكپەن قابىلداۋ دا قاچەتتى، «گەر بارلىق ئىس ۇر
 تاجىرىيەمىزدەن وتۈگە ئىيىس، ولاي بولماسا، ۇز پىكىرىمىزدە
 تابان قىرىپ تۇرامىز، باسقارلاردىڭ پىكىرىن قايلدامايمىز دەلىنسە
 بۇل بارىپ تۇرغان «تار ۇرىستى تاجىرىيەشلىدىك» بولادى. ئىر

سوغىستا وندايلىرىنىڭ زاردابىن از تارتقان چوققىز.
 تاجرىيە سىزدىكىنىڭ سالدارىنان حالقتىڭ جانلۇەلىك شەكىلىنىدۇ.
 تىڭ قاجەتلىكىگە سەنبەۋى جياڭشىدە ئېرىشى رەتكى «قورشاپ
 جويۇ»غا قارسى تۇرۇ كەزىندە شەكىلگە جەتتى. ول كەزدە جى-ان،
 شيىڭگو، بۈگىنىڭ سىقىلدى اۋداندارداغى جەرگىلىكىتى پارتيا ۋېسە.
 دارى مەن حالق بۇقاراسىنىڭ قىزىل ارمىيانىڭ شەكىلىنىدۇ قارسى
 تۇرماغاندارى بولمادى. «بىراق ولار سول جولى تاجرىيە العاننان
 كەپس، سونان بىلايىمى جەردە بولغان بىرنەشە رەتكى «قورشاپ
 جويۇ»غا قارسى تۇرۇ كەزىندە، ونداي ماسەلە مۇلدە بولمادى.
 گىنجۈيدىلەردىڭ قولدان كەتۋى، حالقتىڭ جاپا شەكۋى ۋاقىتتىق
 قانا ئىسەكەننە جۇرتتىڭ كوزى جەتتى، قىزىل ارمىيانىڭ «قور-
 شاپ جويۇ»دى تالقانداي الاتىندىمىنا جۇرت سەنىم بايلادى.
 الايدا حالقتىڭ سەنۋى مەن سەنبەۋى كادىرلاردىڭ سەنۋى مەن
 سەنبەۋىنە ئىمىز بايلانىستى بولپ وتىرادى، سوندىقتان باستى جانە
 ئېرىشى مىندەت — كادىرلاردى يلاندىرۇ.

جانلۇەلىك شەكىلىنىڭ بۈكىل رولى — قارسى شابۇلغا وتۇدە،
 جانلۇەلىك شەكىلىنىڭ تەك جانلۇەلىك قورغاننىڭ ئېرىشى
 كەزەڭلى عانا. بۈكىل جانلۇەلىك شەشۋى ئۇيىنى جانلۇەلىك
 شەكىلىستەن كەپس عانا تۋاتىن قارسى شابۇل كەزەڭلىدە جەڭسكە
 جەتە الۇ. جەتە الماۋدا.

تورتىنشى بۆلۈم جانلۇەلىك قارسى شابۇل

جۈەدۇيلى باسىم بولپ وتىرعان جاۋدىڭ شابۇللىن جەڭگۈ
 جانلۇەلىك شەكىلىنىڭ كەزەڭلىدە جارىققا شىققان، بىزگە ئىسمىدى،

جاۋغا ئېسىز بولغان، جاۋ شابۇل باستان كەزدەگەن سالىس-
 نىرغاندا وزگەرگەن جاعدايغا بايلانستى بولادى، ال مۇنداي
 جاعدايدى تۇرلى شارتتار تۇغزادى. مۇنى جوعارىدا ايتىپ وتىك.
 ايتكەنەن بىزگە ئېسىدى، جاۋغا ئېسىز شارت پەن جاعداي-
 دىك بولپ وتىرۇى جاۋدى جەڭلىسكە ۇشاتقاندىق بولپ
 ەسەپتەلە قويمايدى. مۇنداي شارت پەن جاعداي جەڭ مەن جەڭ-
 لۇدى بەلگىلەپتىن مۇمكىندىكتى ازىرلەيدى، دەگەنەن بۇل "الى
 جەڭ مەن جەڭلۇدىك رىالدەسى ەمەس، ەكى ارمانىك جەڭ-
 جەڭلۇى "الى "س جۇزىندە كورىلە قويمايدى. بۇل جەڭ مەن
 جەڭلۇدىك "س جۇزىندە كورىلۇى ەكى ارمانىك شەشۇشى سوع-
 سىنا بايلانستى. ئەك شەشۇشى سوعىس قانا ەكى ارمانىك سوعىس
 كىم جەڭىپ، كىم جەڭلەدى ماسەلەسىن شەشەلادى. مۇنىك "وزى
 جانلۇەلىك قارسى شابۇل كەزەڭنىك تۇتاس مىندەتى بولپ
 تابىلادى. قارسى شابۇل - ۇزاق بارىس، قورعانۇ سوعىسنىك ەك
 تاماشا، ەك جاندى كەزەڭى، سونداي-اق قورعانۇ سوعىسنىك ەك
 سوغى كەزەڭى. اكتبى قورعانىس دەگەندە، كوبىنەسە، وسىنداي
 شەشۇشى سوعىس سىپاتىن العان جانلۇەلىك قارسى شابۇل ايتىلادى،
 شارت پەن جاعداي جانلۇەلىك شەڭسى كەزەڭىندە ازىرلەنىپ
 قانا قويماي، قارسى شابۇل كەزەڭىندە دە ۇزدىكسىز ازىرلەنىپ
 وتىرادى. بۇل كەزدەگى شارت پەن جاعداي الدىڭى كەرەڭدەگى
 شارتپەن حانە جاعدايمەن تۇگەلدەي ۇقساس فورمادا جانە ۇقساس
 سىپاتتا بولمايدى.

ۇقساس فورمادا، ۇقساس سىپاتتا بولۇى مۇمكىن، اينالىق، وسى
 مەزگىلدە جاۋ ارمانىسنىك ونان "ارى ئىتقتاۋى مەن ادامدارنىك

ازايۇى الدىڭكى كەزەڭدەكى تىتقتاۋى مەن ادامدارنىڭ ازايۇنىڭ جالعاسى عانا بولادى.

بىراق بۇكىلدەي جاڭا شارت پەن جاعداي دا سوزسىز تۋادى. ايتالىق، جاۋ ارمياسى سوعىستا بىر نەمەسە بىرنەشە رەت جەڭلىگەن بولسا، بۇل كەزدە بىزگە ئىيمىدى، جاۋعا ئىيمىسىز بولپ وتىرعان شارت. جاعداي جاۋ ارمياسىنىڭ تىتقتاۋىمەن، ئاعى باسقالمەن عانا شەكتەلمەيدى، ونىڭ ۇستىنە جاۋ ارمياسىنىڭ سوعىستا جەڭلىۋى سىندى جاڭا شارت. جاعداي دا قوسىلادى. جاعدايدا دا جاڭا وزگەرسى تۋادى. جاۋ ارمياسى جوتكەلۋدە الاساپىراندققا تۋسەدى، قىمىلىدا جاڭىلادى، ەكى ارميانىڭ باسىمدىلىق. وسالدىق جاعدايى دا بۇرىنسىنان باسقاشا بولادى.

ەگەر بىر نەمەسە بىرنەشە جەڭلىس جاۋ ارمياسىندا ەمەس، قايتا بىزدىڭ ارميامىزدا بولسا، وندا شارت پەن جاعدايدىڭ پايدالى بولۇ. بولماۋى دا كەرى جاققا وزگەرەدى. دەمەك، جاۋعا ئىيمىسىز بولعاندارى ازايادى دا، بىزگە ئىيمىسىز بولعاندارى تۋا باستايدى، تىپتى ۇلعايا تۋسەدى. بۇل دا الدىڭىمىز ۇقسانمايتىن بۇكىلدەي جاڭا نارسە.

مەيلى قايسى جاقنىڭ جەڭلىسى بولسا دا، بۇل جەڭلىۋى جاقنىڭ بىر تۋرلى جاڭا تىرىشاڭدىمىن، ياعنى جاۋىپتى جاعداي. دان قۇتىلۇ جولىنداى تىرىشاڭدىمىن تىكە جانە تەز تۋعىزادى، وسىدان بارپ جەڭلىۋى جاق ۇزىن وسىنداى تىڭنان پايدا بولغان، وزىنە ئىيمىسىز، جاۋنا ئىيمىدى بولپ وتىرعان شارت پەن جاعدايدان قۇتقارمى، وزىنە ئىيمىدى، جاۋنا ئىيمىسىز بولپ وتىرعان شارت پەن جاعدايدى تىڭنان تۋعىزىپ، قارسى جاققا قىسم

جاسايتىن بولادى.

جەڭۋىشى جاقتىڭ تىرىششاڭدىى مۇنىڭ كەرسىنشە بولادى، ول
ئۆزىنىڭ جەڭسىن دامتىپ، جاۋدى بۇرىنىمدان دا زور زيانغا
ۇشترانۇغا تىرىسادى، وسى ارقىلى وزىنە ئىيمىدى شارت پەن
جاعدايدى ارتتىرۇغا نەمەسە دامتۇعا ۇمتىلادى، سونداي-اق
قارسى جاقتىڭ ئىيمىسىز شارت پەن حاۋپىتى جاعدايدان قۇتىلۇ
نيەتىن جۈزەگە اسىرۇنا جول بەرمەۋگە ۇمتىلادى.

سوندىقتان، مەيلى قاي جاقتان الپ ايتقاندا دا، شەشۋىشى
سوعىس كەزەڭىندەگى كۇرەس بۇكىل سوعىس نەمەسە بۇكىل شايقاس
بارىسىندا اسا شيەلەنىستى، اسا كۇردەلى، اسا قۇبىلمالى، سونداي-
اق اسا قىين، اسا ماشافاتتى، قولباسشلىق ەتۋ جاعىنان العاندا،
اسا قىين مەزگىل بولادى.

قارسى شابۇىل كەزەڭىندە ماسەلە وتە كوپ بولادى، ونىڭ
باستىلارى؛ قارسى شابۇىلدى باستاۋ ماسەلەسى، اسكەر كۇشىن
توپتاۋ ماسەلەسى، يۇندۇڭدىق سوعىس ماسەلەسى، تەز شەشۋىشى
سوعىس ماسەلەسى، جويىسىپاز سوعىس ماسەلەسى، تاغى سول
سىقىلدىلار.

بۇل ماسەلەلەردەگى ئېرىنىسىپ، مەيلى قارسى شابۇىل جونىنەن
العاندا بولسىن نەمەسە شابۇىل جونىنەن العاندا بولسىن، - ەگىزگى
سىپاتى جاعىنان پارىقتالمايدى. وسى ماعىنادا العاندا، قارسى
شابۇىلدى شابۇىل دەۋگە بولادى.

دەگەنمەن قارسى شابۇىل شابۇىلدىڭ ئال ۇزى ەمەس. قارسى
شابۇىل ئېرىنىسىپ جاۋ شابۇىل جاساعان كەزدە قولداىسلادى.
شابۇىل ئېرىنىسىپ جاۋ قورعانىس جاساعان كەزدە قولداىسلادى.

وسى ماعاندا العاندا، بۇلاردىڭ اراسىندا ءبىرسىپىرا پارىق تا بار. وسى سەبەبىتى بۇل ارادا ءسوزدى قايتالاماۋ ءۇشىن، سوعىس جۇرگىزۋدەگى ءبىرسىپىرا ماسەلەلەردى جانلۇەلىك قورعانىسىنىڭ قارسى شابۋىل تاراۋىندا تۇگەل ءسوز ەتىپ، ال جانلۇەلىك شابۋىل تاراۋىندا باسقا ماسەلەلەردى ءسوز ەتكەن بولساق تا، ءبراق ولاردى قولدانعان كەزىمىزدە، ولاردىڭ ۇقساس جاقتارىنا دا، پارىقتى جاقتارىنا دا ەلەۋسىز قاراۋىمىزعا بولمايدى.

بەسىنشى ءبولىم قارسى شابۋىلدى باستاۋ ماسەلەسى

قارسى شابۋىلدى باستاۋ ماسەلەسى «باستاپقى سوعىس» نەمەسە «كەرسىپە سوعىس» دەگەن ماسەلە بولپ تابىلادى. بۇرجاۋيانىڭ كوپتەگەن اسكەرى ماماندارى باستاپقى سوعىس جۇرگىزۋدە ساق بولۋدى، جانلۇەلىك قورعانىستا بولسىن نەمەسە جانلۇەلىك شابۋىلدا بولسىن وسىلاي ەتۋدى، وتە - موتە قورعانىستا وسىلاي ەتۋدى قۋانتايدى. مۇنى ءبىز دە وتكەندە كەلەلى ماسەلە ەتىپ قويغان بولاتىنبىز. جياڭشىدە جاۋدىڭ ءبىرىنشى رەتتەن بەسىنشى رەتكە دەينىڭى «قورشاپ جويۋ» لارىنا قارسى جۇرگىزىلگەن سوعىس بىزگە مول تاجىريبەلەر بەردى، وسى تاجىريبەلەردى زەرتتەپ كورۋ پايداسىز بولمايدى.

ءبىرىنشى رەتكى «قورشاپ جويۋ» كەزىندە، جاۋ 100 مىڭداي اداممەن سولتۇستىكتەن وڭتۇستىككە بەت الپ، جى - ان، حيانىڭ شەپتەرىسەن 8 زۇڭدۇيگە ءبولىنىپ، قىزىل ارمىيانىڭ گىسۋىدىنە شابۋىل جاسادى. ول كەزدە قىزىل ارمىيا شامامەن 40 مىڭ ادام بولپ، جياڭشى ولكەسىنىڭ نىڭدۇ اۋدانىنداى حۋاڭپى، شياۋنۇ

رايوندارىنا توپتالغان ەدى.

ول كەزدەكى احوال مىناداي بولاتىن: (1) «شابۇل جاساپ جوپۇ» ارمياسى 100 مىڭ ادامنان ارتىپاتىن، ونىڭ ۇستىنە ولار جياڭ جىيەشنىڭ ۇز مەنشىگىندەكى اسكەرى بولىمدەر ەمەس ەدى، جالىي جاعداي ونشالىق اۋىر ەمەس بولاتىن. (2) جاۋ ارمياسىنىڭ لولىن شىسى جى - اندى قورعاپ، گانجياڭ وزەنىنىڭ باتسىندا تۇردى. (3) جاۋ ارمياسىنىڭ 3 شىسى - گۇڭ بىگقان، جاڭ خۇيزان، تان داۋ يۇان شىلارى جى - ان اۋدانىنىڭ شىسى - وگتۇستىگىندەكى، نىگدۇ اۋدانىنىڭ باتسى - سولتۇستىگىندەكى فۇتيان، دۇڭگۇ، لۇڭگاڭ، يۇانتوۋ وگىرلەرىن باسپالدى. جاڭ خۇيزان شىسىنىڭ نەگىزكى كۇشى لۇڭگاڭدا، تان داۋيۇان شىسىنىڭ نەگىزكى كۇشى يۇانتوۋدا بولدى. فۇتيان، دۇڭگۇ وگىرلەرىندەكى خالىق $A B$ ۇيسىنىڭ الداۋىنا تۇسىپ، بىر مەزگىل قىزىل ارمىياغا ئانباھانە - دىقتان جانە قىزىل ارمىياغا قاراما - قارسى بولغاندىقتان، بۇل جەرلەردى سوعىس مايدانى ەتۇ ۇيلەسىمسىز بولدى. (4) جاۋ ارمياسىنىڭ ليۇخىدىڭ شىسى شالعايدا - فۇجيان اق رايونىنداعى جياننىڭ اۋدانىندا تۇردى، ونىڭ جياڭشى ولكەسىنە وتۇى ناھايىتى بولدى. (5) جاۋ ارمياسىنىڭ 2 شىسى - ماۋ بىگۇن، شۇي كىشياڭ شىلارى گۇاڭچاڭ اۋدانى مەن نىگدۇ اۋدانى ارالىمىنداعى توۋبى، لوكوۋ، دۇڭشاۋ وگىرلەرىنە دەيسىن باردى. توۋبى اق رايون ەدى دە، لوكوۋ پارتىزان رايونى بولاتىن، ال دۇڭشاۋدا $A B$ ۇيسى بار ەدى، حابار وڭاي پاش بولپ قالاتىن. سونىمەن بىرگە، ماۋ بىگۇن، شۇي كىشياڭ بولىمدەرىنە سوققى بەرسىپ، ونان سوك باتسقا شابۇل جاساعاندا باتستاعى 3 شىنىڭ - جاڭ خۇيزان، تان داۋ -

يۈان، گۇڭبىڭقان شىلارنىڭ توپتالىپ الۋى مۇمكىن بولغاندىن تان شەشۋى جەڭسىكە جەتۋ وڭايغا تۇسىيەيتىن، مەسىلەننى ئېىر جولانا شەشۋ مۇمكىن مەس مەدى. (6) جاڭخۇيزان، تان داۋيۈان شىلارى «قورشاپ جويۇ» دىڭ نەگىزگى كۇش ارمىياسى، بۇلار «قورشاپ جويۇ» ارمىياسىنىڭ زۇڭسلىڭى، جياڭشى ولكەسىنىڭ جۇشېى لۇدېيىڭنىڭ مەنشىگىندەگى اسكەرى بولم بولاتىن، ونىڭ بىر جاعىندا جاڭخۇيزان الدىڭمى شەپتىڭ زۇڭجىجۇيى مەدى. وسى 2 شى جويىلاتىن بولسا، «قورشاپ جويۇ» نەگىزىنەن تالقاندالغان بولار مەدى. 2 شىنىڭ «ارقايسىسىندا 14 مىڭ شاماسىندا ادام بولدى، ونىڭ ۇستىنە جاڭخۇيزان شىسى مەكى جەرگە بولسىپ ورنالاستىرىلدى، ئېىر بىر جولى ئېىر شىعا شابۇل جاماساق مۇلدە باسپ بولاتىن مەدى. (7) جاڭخۇيزان، تان داۋيۈان شىلارنىڭ نەگىزگى كۇشتەرى تۇرغان لۇڭگاڭ، يۈانتوۋ وڭىرلەرى ئېىر توپتالغان جەرگە تايان مەدى، ونىڭ ۇستىنە خالىق دەگەن شارت جاقسى بولغاندىن تان جاۋما تاسالانا قىرىپ جاقىنداى مۇسۇمۇمكىن مەدى. (8) لۇڭگاڭدا تاماشا جىندى بار بولاتىن. يۈانتوۋعا شابۇل جاساۋ نىمايسىز مەدى. جاۋ مەگر شىياۋبۇدا بىزگە شابۇل جاسايتىن بولسا، مۇندا دا تاماشا جىندى بار بولاتىن. (9) ئېىر لۇڭگاڭ جاقىتا مەك كوپ اسكەر كۇشىمىزدى توپتاي الاتىن مەدى. لۇڭگاڭنىڭ باتىسى - وڭتۇشىگىندە ونداعان لى قاشقىقتاعى شىڭگو اۋدانىندا ئېىزدىڭ مىڭان اسام ادامى بار دۇلىشىمىز بولدى، جاۋدىڭ تۇسىرىمىنا اينالىپ وتۇگە دە بولاتىن مەدى. (10) ئېىزدىڭ ارىمىمىز ورتادان جارىپ وتىپ جاۋ شەبىندە ساڭلاۋاشاتىن بولسا، جاۋدىڭ شىعىس جانە باتىس جاقىتاعى زۇڭدۇبىلەرى ئېىر - بىرىنەن قاشق مەكى توپقا بولسىپ تاسالانىن

ەدى. جوعارىداغى سەبەپتەرگە بايلانستى، ئىز ئېرىشى ئۇرستى
 باستاۋدى ئۇيغاردىق جانە جاڭ خۇيزاننىڭ نەگىزگى كۈشى سەپتە-
 لەتن 2 لۈيى مەن ئىز شېۋىن تالغانداپ، شىجاڭمەن قوسا 9 مىڭ
 ادامىن تۈگەل تۇتقىنما الدىق، بىردە- ئىزى قۇتلا العان جوق.
 ئىزدىڭ ئىز جولى سوعىستاعى جەڭسىمىزدەن زارەسى ئۇشقان
 تان داۋيۋان شىسى دۇڭشاۋ جاققا، شۇي كىشياڭ شىسى نوۋپى جاققا
 قاراي قاشىپ كەتتى. ئىزدىڭ ارىيىمىز تاعى دا تان داۋيۋان
 شىسىنا قۇا سوققى بەرىپ، ونىڭ تەڭ جارىمىن جويىدى. 5 كۈن
 شىندە (1930- جىلى 12- ايدىڭ 27- كۈنىنەن 1931- جىلى
 1- ايدىڭ 1- كۈنىنە دەپىن) ەكى رەت سوعىس بولدى، سونىمەن
 فۇنيالىداغى، دۇڭگۇداغى، توۋپىدەگى جاۋ سوققىما ئۇشراۋدان
 قورقۇپ جاپا- تارماغاي شەگىندى دە، ئىزىشى رەتكى «قورشاپ
 جويۇ» اياقتالدى.

ەكىشى رەتكى «قورشاپ جويۇ» كەزىندەگى اخۋال مىناداي
 بولاتىن: (1) «شابۇل جاساپ جويۇ» ارىياسى 200 مىڭ ادام ەدى،
 حى يىڭچىن زۇڭسىلىڭ بولپ نانچاڭدا تۇردى. (2) ئىزىشى
 رەتكى «قورشاپ جويۇ» كەزىندەگى سىياقتى، بۇلار دا ئۇگەلمەن
 جياڭ جىەشنىڭ ئوز مەنشىگىندەگى اسكەرى بولمىدەر مەس ەدى.
 ساي ئىگكايىدىڭ 19- ارىياسى، سۇن لىيانجۇڭنىڭ 26- ارىياسى،
 خۇشاۋلىياڭنىڭ 8 ارىياسى ەڭ كۈشتى نەمەسە كۈشتىرەك بولاتىن،
 باسقالارى السىزىرەك ەدى. (3) AB ئۇيمى الاستالىپ، گىنجۇبىدەر-
 دەگى خالىق جاپاي قىزىل ارىيىنى قولدادى. (4) ۋاڭ جىنۇيدىڭ
 5- ارىياسى سولتۇستىكتەن جاڭادان كەلگەندىكتەن قورقافنىق
 كۆرسەتتى، ونىڭ سول قاناتىنداغى گوخۇازۇڭ، خاۋ مىڭلىڭ

شەلارنى دا، جالپىيىيىتىدە، سوغىنىڭ ۇقىسى بولىدى. (5) ۇبىزىنىڭ ارىيىمىز فۇنىيىنىن شاپۇل باسۇپ، شەسقا قاراي جاپايىيىتىلگەرد. مەگەن ەدى، فۇجىيان. جياڭشى شەكاراسىنداعى جىيىنىڭ، لىچۇان، تايىنىڭ ۇگىرلەرىندە گىنجۇيىدى كەڭەيتۈگە، زاتىتىق كەرەك. جارقا جىيىپ لىپ، كەلەسى جولى «قورشاپ جويۇ»دى تالقاندۇغا قولايلىق جاساۋغا بولاتىن ەدى. ەگەر شەسقا قاراي شاپۇل جاسايتىن بولسا، ۇندا گانجىياڭ وزەنىمەن شەكتەلەتىن ەدىك تە، سوغىنى اياقتاعان سوڭ ۇنان ۇرى ورستەۋىمىزگە جەر بولماي قالاتىن ەدى. ەگەر سوغىسى بولغان سوڭ شەسقا جوتكە. لەمىز دەسەك، ۇندا دا قوسىندى شارشاتىپ، ۇاقىتى زاپا كەتىرگەن بولار ەدىك. (6) ارىيىمىزنىڭ ادام سانى وتكەن جولى شاپقاس كەزىندە گىمەن ۇسال ازايغان بولسا (30 مىڭنان استام ادام قالغان ەدى)، ۇبىراق 4 اي تىنىپ، كۇش. قۇت جىيىپ لىغان بولاتىن، جوعارىداعى سەبەپتەرگە بايلانستى، فۇنىيان رايونىنداعى ۇاڭ جىنيۇي، گۇڭ بىيگىن بولمىدەرمەن (جىيىنى 11 تۇان) ۇبىرىشى سوغىنى جۇرگىزۋدى ۇيىمىزدىق. ولاردى جەڭىپ شىققانىن كەيىن، لى. شالا گوخۇزۇڭ، سۇن لىنجۇڭ، جۇشاۋلىياڭ، لىۋخىدىڭ بولمىدەرمەن سوغىتىق. 15 كۇن شىندە (1931. جىلى 5. ايدىڭ 16. كۇنىنەن 30. كۇنىنە دەيىن) 700 لى جول باسپ، بەس رەت سوغىنى جۇرگىزىپ، 20 مىڭنان استام مىلتىق ولجا لىپ، «قورشاپ جويۇ»دى كەلىستىرىپ وتىرىپ تالقاندادىق. ۇاڭ جىنيۇي ۇبولىمى شاپۇل جاساغان كەزدە، ۇبىزەكى جاۋدىڭ. ساي تىڭكاي ۇبولىمى مەن گوخۇزۇڭ ۇبولىمىنىڭ ارالىمىندا بولدىق، گوخۇزۇڭنان ۇنشاقتى لىلىستا، ساي تىڭكايىدان 40 لىدەن استام لىستا جۇر.

دىڭ، كەيسىرەۋلەر بىزدى «تۇيىققا تىرەلدى» دەسكەن ەدى،
 بىراق اقىرى شىعپ كەتتىڭ. بۇعان گىنجۇيدىلەردىڭ شارت -
 جاعىدايى، ونىڭ ۇستىنە جاۋ ارمياسى بولمىدەرىنىڭ بىرلىككە
 كەلمەگەندىكى باستى سەبەپ بولدى. گو جۇازۇڭ شىسى جەڭلىگەننەن
 كەيىن، جاۋ مىڭلىك شىسى تۇن قاتىپ يۇڭفىڭغا قاشىپ، امان قالدى.
 «ۇشنىشى رەتكى «قورشاپ جويۇ» كەزىندەكى احوال مىناداي
 بولاتىن: (1) جياڭ جىەشى ۇزى ورتاعا شىعپ زۇڭسلىك بولدى،
 قاراماعىندا ۇش باعىت - سول، وڭ جانە ورتا باعىت زۇڭسلىك -
 دەرى بولدى. ورتا باعىتتىڭ زۇڭسلىكى حى يىڭچىن بولدى، ول
 جياڭ جىەشمەن بىرگە نانچاڭدا تۇردى؛ وڭ باعىتتىڭ زۇڭسلىكى
 چىن مىڭشۇ بولدى، ول جى - اندا تۇردى؛ سول باعىتتىڭ زۇڭسلىكى
 جۇ شاۋلياڭ بولدى، ول نانفىڭدا تۇردى. (2) «شابۇل جاساپ
 جويۇ» ارمياسى 300 مىڭ ادام ەدى. نەگىزگى كۇش ارمياسى جياڭ
 جىەشىنىڭ ۇز مەنشىگىندەكى 5 شى - چىن چىڭ، لو جويىڭ، جاۋ
 گۇانتاۋ، ۋېي لىچۇڭ، جياڭ دىڭكۇن شىلارى ەدى، بۇل شىلاردىڭ
 «ارقايسىسىندا 9 تۇان، جىنى شامامەن 100 مىڭ ادام بار بولاتىن،
 ەكىنشى ورىندا تۇرائىنى 3 شى - جياڭ گۇاڭساي، ساي تىڭكاي،
 حان دىچىن شىلارى بولسى، بۇلاردا 40 مىڭ ادام بار ەدى. ونان
 قالسا، سۇن لىانجۇڭ بولمىسى بولسى، ونىدا 20 مىڭ ادام بار
 ەدى. قالماندارى جياڭ جىەشىنىڭ ۇز مەنشىگىندەگىلەر ەمەس
 ەدى، بۇلار السىزىرەك يولاتىن. (3) «شابۇل جاساپ جويۇ»
 جانلۇەسى «بوگەلمەي تلىگەرىلەۋ» بولدى دا، ەكىنشى رەتكى
 «قورشاپ جويۇ» داعى «قادام سايىن بەكىنىس سالۇ» دان اناغۇرلىم
 باسقاشا بولدى، جاۋ قىزىل ارمىيانى كانجىياڭ وزەنىندە قىسپاققا الۇ

ارقىلىق جويىپ جىبەرۋىدى كوزدەدى. (4) ەكىنچى رەتلىكى «قورشاپ جويۇ» اياقتاغاننان ئۇشنىشى رەتلىكى «قورشاپ جويۇ» باسقانغا دەيسىكى اراقلىقتا بىر-اق اي ۋاقت ئوتتى. قىزىل ارمىيا جاپالى سوغىستاردان سوك تىنما المادى، ئوزىن تولقۇتىرا دا المادى (30 مىڭ ادام شاماسىدا بولدى)، ونىڭ ئۈستىنە مىڭداغان لى جول باسسىپ وگتۇستىك جياڭشى گىنجۇيدىنىڭ باتىس بولەگىندەكى شىڭگو اۋدا-نىنا كەلىپ توپتالغان ەدى، بۇل كەزدە جاۋ بىرنەشە باغىتقا بولىنىپ تۇپ-تۇرا باسسىپ كەلىپ قالغان بولاتتىن. جوعارىدا باياندىغان احوالدا، بىزدىڭ بەلگىلەگەن بىرىنشى باغىتىمىز-شىڭگو اۋدانىنان شىعپ ۋان-اندى باسسىپ، فۇتيان بەكىنىسىن بۇزىپ وتۇ، ونان سوك باتىستان شىعسىقا قاراي بەت الىپ، جاۋ ارتقى شەبىندەكى بايلانىس جولدارىن كەسىپ وتۇ، سويىتىپ، جاۋدىڭ نەگىزگى كۈشتەرىن وگتۇستىك جياڭشى گىنجۇيدىنە كىرگىزىپ، جارامسىز كۈيگە تۇسىرۇ بولدى، مۇنى سوغىسى جۇرگىزۋىدىڭ بىرىنشى كەزدەگى ەقىپ بەلگە-لەدىك. جاۋ قايتا بۇرىلىپ سولتۇستىككە بەت السا، سوز جوق، قاتتى قالجىرار ەدى دە، ساڭلاۋدان پايدالانىپ شابۇل جاساۋ مۇمكىن بولار ەدى، بۇل ەكىنچى كەزدە بولار ەدى. بۇل باغىتتىڭ وزەگى-جاۋدىڭ نەگىزگى كۈشىنە كەزدەسۋەن ساقىتىنىپ، ونىڭ ئالسىز بولمىدەرنە شابۇل جاساۋ ەدى. بىراق ارمىامىز فۇتيانغا قاراي ئلگەرىلەپ بارا جاتقاندا جاۋ مۇنى سەزىپ قالدى دا، چىن چىڭ، لوجويىڭ شىلارى قۇپ كەلدى. سونىمەن بىز جوسپارد-مىزدى وزگەرتىپ شىڭگونىڭ باتىس بولەگىندەكى گاۋشىڭشۈي بازارىغا قايتا كەلۈگە مەجبۇر بولدىق، بۇل كەزدە تەڭ وسى بازاردا جانە وسىڭ ماڭىنداى بىرنەشە 10 شارشى لى كەلەتىن جەرلەردە

[illegible]

شەمستان باتىسقا ورالىپ شىڭگو اۋدانىنىڭ جەرىنە كەلىپ بوپتالدى. جاۋ مۇنى سەزىپ، قايتا باتىسقا ئىلگەرلەگەنگە دەيىن، "بىز جارتى اي تىنىپ الدىق، ال جاۋ اشتىقتان، شارشاۋدان سۇلكىسى "تۇسىپ، دارمەنسىزدەندى دە، شەگىنۋگە بەكىدى. "بىز تاغى دا ولاردىڭ شەگىنۋىنەن پايدالانىپ جياڭ گۇاڭناي، ساي تىڭكاي، جياڭ دېڭۇن، حان دىچىن اسكەرى بولمىدەرنە شاۋىل جاساپ، جياڭ دېڭۇننىڭ "بىر لۇيىن، حان دىچىننىڭ "بىر شىسىن جويدىق، جياڭ گۇاڭناي، ساي تىڭكاي شىلارمەن سوعىستا تىرەسىپ قالغانىدە. سىمىزدان، ولاردىڭ قاشىپ كەتۋىنە جول بەردىك.

"تۇرتىنشى رەتكى «قورشاپ جويۇ» كەزىندەگى احوال مىنداي بولاتتى: جاۋ "ۇش باعتقا "بولىنىپ گۇاڭچاڭغا قاراي ئىلگەرلەدى، نەگىزگى كۇشى شەمسى باعتتا بولدى، باتىس باعتتاغى 2 شىسى "بىزدىڭ الدىمىزدان شەكەلدى، ونىڭ ۇستىنە "بىز توپتالغان جەرگە باسىپ كەلىپ قالدى. مونىڭ "ۇش، "بىز الدىمەن يىچۇاڭ-نىڭ وڭتۇسىگىندەگى رايوندا جاۋدىڭ باتىس باعتتاغىسىنا شاۋىل جاساپ، "بىر جولدىڭ وزىندە - اق 2 شىنى - لي مىڭ، چىن شىجي شىلارنى جويما الدىق. جاۋ سول باعتتان 2 شى "بولىپ شىعارىپ، ورتا باعتتا ۇشتاسا وتىرىپ ونان "ارى ئىلگەرلەدى، "بىز يىچۇاڭ-نىڭ وڭتۇسىگىندەگى رايوندا ونىڭ تاغى "بىر شىسىن جويما الدىق. ەكى رەتكى شايقاستا 10 مىڭنان استام مىلتىق ولجا الدىق، سونمەن نۇل رەتكى «قورشاپ جويۇ» بۇكىلدەي تالقاندىلدى.

بەسىنشى رەتكى «قورشاپ جويۇ» دا جاۋ قاماللىق جاڭا جانلۇۋە بوپىنشا ئىلگەرلەپ، الدىمەن لىچۇاندى باسىپ الدى. ال "بىز لىچۇاننى قايتارىپ الۋدى، جاۋدى گىنجۇيدىڭ سىرتىن توسۋدى

كوردەپ، جاۋدىڭ لىچۋاننىڭ سولتۇستىگىندەكى بەرىك جىندىيى
 ۋارى اق رايون بولمى سەپتەلەتمىن شياۋشعا شابۇل جاسادىق.
 بۇل سوعىستا جەڭسىكە جەتە الماي قاعى دا لىچۋاننىڭ شىعەس
 وڭتۇستىگىندەكى زىشىچياۋغا شابۇل جاسادىق، بۇل دا جاۋدىڭ
 بەرىك جىندىيى ۋارى اق رايون ەدى، مۇندادا جەڭسىكە جەتە
 المادىق. بۇدان سوڭ جاۋدىڭ نەگىزكى كۇشتەرى مەن قامالدارى
 اراسىندا سوعىس جۇرگىزەمىز دەپ اينالىپ ۋىجۇرپ، مۇلدە بىيىدۇڭ
 ورنىغا تۇستىك. بەسىنشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»غا قارسى سوعىس
 ۋىر جىلغا سوزىلدى، بىزدە بىرقتىلىق پەن يىكەمدىلىك مۇلدە
 بولمادى. اقىرى جياڭشى گىنجۇيدىنەن شەگىنۋگە ۋاجبۇر بولدىق.
 جوعارىدا باياندىغان ۋىرىنشى رەتتەن بەسىنشى رەتكە دەيىنكى
 «قورشاپ جويۇ»لارغا قارسى تۇرۇ مەزگىلدەرىندەكى ارىياسىزدىڭ
 سوعىس جۇرگىزۋ تاجىرىبەلەرى مىنانى دالەلدەدى، قورعانىس
 ورنىدا تۇرغان قىزىل ارىيانىڭ كۇشتى «شابۇل جاساپ جويۇ»
 ارىياسىن تالقانداۋىندا قارسى شابۇلدىڭ ۋىرىنشى ۇرىسى ئوتەنە
 زور ماڭىز الادى. ۋىرىنشى ۇرىستىڭ جەڭسىكە جەتۋى نەمەسە
 جەڭلىسكە ۇشراۋى ۇبۇتنى جاعدايعا اسا زور نىپال جاسايدى،
 ۋىپتى ەڭ سوڭى ۋىر ۇرىسقا دەيىن نىپال جاسايدى. سونىڭ
 ۋىشىن، تومەندەگىدەي قورنىندى شىعادى:

ۋىرىنشى، العاشقى سوعىستا جەڭىپ شىعۇ كەرەك. جاۋ احوالى،
 جەر جاعدايى، خالىق، ت.ب. شارتتار تۇگەلمەن بىزگە ۋىپىمدى،
 جاۋغا ۋىپىمىز ەكەننە شىن مانىندە كوز جەتكەننەن كەيىن عانا
 سىكە كىرىسۇ قاچەت. بۇلاي بولماغاندا، شەگىنسەك شەگىنەيىك،
 سالماقتىلىقتىن وراي كۋتەيىك. وراي قاشان دا كەلەدى، جەڭلى-

تەكشۈرۈپ سوعىشقا شەۋعا بولمايدى. ئېرىنىشى رەنكى «قورشاپ جويۇ»غا قارسى تۇرۇ كەزىندە، ۋەلى تان داۋيۇان بولمىنە شايۋىل جاساماق بولغان ەدىك، ئېىراق جاۋ جەر ئۇزىلىسى قولايلى بولغان يۇانتوۋ جىندىنەن تاپچىلماغاندىمى سەبەپتى عانا، ارىيامىز ەكى رەت ىلگەرىلەپ بارىدادا، ەكى رەتىندە دە سابىر-تاعاىپەن ارتقا شەگىندى، بىرنەشە كۈنەن سوڭ شايۋىل جاساۋعا ئىغايلى بولغان جاڭ خۇيزان ئېولمىن تاۋىپ الدى. ەكىنىشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»غا قارسى تۇرۇ كەزىندە، ارىيامىز ىلگەرىلەپ دۇڭگۇعا باردى، بۇل ارادا ۋاڭ جىنيۇي ئېولمىنىڭ فۇتپانداعى بەرىك جىندىنەن شەۋىن كۈتكەندىكى سەبەپتى عانا، اشكەرەلەنىپ قالۇ حاۋىپنە قاراماي جانە ۇشقالاقتىقپەن تەز شايۋىل جاساۋ ۇسىنىستارىنىڭ بارىنەن باس تارتىپ، جاۋدى قىياققا الدى دا، 25 كۈن بويى ئوسىپ، اقىرىندا ئالاپتى ورنىدادى. ئۇشنىشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»غا قارسى تۇرۇدا، سونشاما قىن-قىستاۋ جاعداي بولپ وتىرعان، ارىيامىزعا مىڭداغان لى جول باسىپ قايتا وراۋعا تۇرا كەلگەن، ونىڭ ۇستىنە جاۋ ئىزدەڭ ئوزىنىڭ وكپە تۇسىنا جانە تۇ سىرتىنا اينالىپ بارىپ سوققى بەرۇ جوسپارىمىزدى ئېلىپ قويغان بولسادا، ئېىراق ئىز سونىدادا سابىر-تاعاىپەن قايتا ورالىپ، جوسپارىمىزدى ارادان جارىپ وتۇگە وزگەرتىپ، اقىرى لىانتاڭدا ئېرىنىشى سوعىستى جاقسى جۇرگىزدىك. ئورتىنىشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»غا قارسى تۇرۇ كەزىندە، نانفنگىغا شايۋىل جاساپ، ونى الا الماعاننان كەيىن، شەگىنۇ شاراسىن باتىل قولدانىپ، اقىرى جاۋدىڭ وڭ قاماتىنا وتىك تە، دۇڭشاۋ رايونىنا توپتالىپ، بىجۇاڭنىڭ وڭۇستىگىندە ئىرى جەڭسىتى سوعىس باستادىق. تەك بەسىنىشى

رەتلىكى «قورشاپ قويۇۋ» قا قارسى تۇرۇ كەزىندە عانا، باسايىقى
سوعىستىڭ ماڭزىنىڭ زور ەكەندىگىن مۇلدە بىلمەي، لىچۋان
فالاسىنىڭ قولىدان كەتۋىنەن ۇرەيلەنپ، جاعدامىدى جافىرانۇ
ماقسانىمەن سولتۇستىككە بارىپ جاۋدىڭ ۇستىنەن ئۇسىپ قالدىق،
شۇنكوۋدا كۈنپەگەن جەردەن بولغان كەزدە سۇ سوعىسىنىڭ جەڭسىنە
جەتكەننەن (جاۋدىڭ بىر شىسىن جويىغاننان) كەيىن، بۇل سوعىستى
بىرىنشى سوعىسى دەپ ەسەپتەمەي، بۇل سوعىسى ئسوزسىز تۇردە
تۇدىرعان وزگەرىستەردى كورمەي، جەڭسىكە جەتۇ ناغايىپىل بولپ
وتىرسا دا، شياۋشعا اڭمالدىقپەن شابۇل جاسادىق. ئسويىتىپ، العاش-
قى قادامان باسناپ - اق جۇدۇڭدىق ۇقققان ايرىلىپ قالدىق، بۇل،
شىنىندا دا، بارىپ تۇرعان دورەكى، بارىپ تۇرعان ناشار ۇرىس
ادىسى ەدى.

ەكىنشى، باستاپقى سوعىسى جوسپارى تۇتاس شايىقاستىق جوسپار-
دىڭ ورگانىكالىق باستاماسى بولۇ قاچەت، تۇتاس شايىقاستىق چاقسى
جوسپار بولمايىنشا، بىرىنشى سوعىستىڭ شىن مانىندە ئساتتى
جۇرگىزىلۇى استە مۇمكىن ەمەس. مۇنىڭ ۇزى، باستاپقى سوعىستا
جەڭسىتى سوعىسى جۇرگىزىلگەن كۇندە دە، ەگەر بۇل سوعىسى
تۇتاس شايىقاسقا پايداسىز بولپ قانا قويماي، ئتپتى زىياندى بولسا،
وندا بۇل سوعىسى جەڭسىكە جەتكەنمەن، باربىر، جەڭلىسكە ۇشە-
راغان بولپ ەسەپتەلەدى (مىسالى، بەسىنشى رەتلىكى «قورشاپ قويۇ»
كەزىرەگى شۇنكوۋ ۇرىسى) دەگەن ئسوز. سونىڭ ئۇشىن بىرىنشى
سوعىستى جۇرگىزۋدەن بۇرىن، ەكىنشى، ئۇشىنشى، ئتورتىنشى، ئتپتى
ەڭ سولگى سوعىستىڭ، جالپى العاندا، قالاي جۇرگىزىلەتىندىگىن،
ئىز ئار سوعىستا جەڭىپ وتىرساق، جاۋ ارمىياسىنىڭ ئبۇتىن حاعدا-

يىنىدا قانداي وزگەرىستەر بولاتتىدىن، ال ەگەر جەڭلىپ قالساق، ئاغى دا قانداي وزگەرىستەر بولاتتىدىن ويلاپ قويۇۋ قاجەت. ئاتىجەنىڭ يۇڭلىدى ەي ەيزىنىڭ كۈتكەنمىزدەي بولسىپ شەۋى باغايىل بولسا دا، ەتپىتى مۇلدە ولاي بولسىپ شەپاسا دا، ەراى ەكى جاقنىڭ ەبۇتىن جاعدايىنا نەگىزدەلە وتىرىپ، ولاردى زەيىن سالا، مۇقىيات وي جۇگىرتىپ ەتۇسىنۇ قاجەت. ەبۇتىن جاعدايىدى ەسەپكە الماعاندا شاحماقتا ەبر ەجۇرىستى دە، شىنىندا، ەتىمدى جۇرۇگە بولمايدى.

ەۋشىنى، كەلەسى جانلۇۋەلىك كەزەڭدە قالاي سىتەۋدى دە ويلانۇۋ قاجەت. ەگەر قارسى شاتۇلىغا عانا ەمان بەرىلىپ، قارسى شاتۇل جەڭسىكە جەتكەننەن سوغىسى نەمەسە قارسى شاتۇل الدا - جالدا جەڭلىسكە ەشوراغاننان سوغىسى سىتەردىڭ قالاي سىتەلە - تىنىدىگىنە ەمان بەرىلمەسە، وندا بۇل دا جانلۇۋەلىك جەتەكشىنىڭ ەوز مىندەتىن تولىق وتەي الماعاندىمى بولادى. جانلۇۋەلىك جەتەكشى جانلۇۋەلىك كەزەڭدە تۇرغان كەزدە الداعى جەردە بولاتىن كوپتەگەن كەزەڭدەردى ەسەپكە الۇ، ەڭ بولماعاندا، كەلەسى ەبر كەزەڭدى ەسەپكە الۇ ەيسى. الداعى وزگەرىستەر بولجاۋعا قىيىن بولغانىمەن، قانشالىق السقا قاراغان سايىن سونشالىق بۇلدىر كورىنەتىن بولغانىمەن، ەبراق جالپى ەسەپ جاساۋ مۇمكىن، بولاشاقتى مولشەرلەۋ قاجەتتى. ەبر قادام الما اتتاسا سول ەادامدى عانا كۆرەتىن جەتەكشىلىك ەتاسلى ساياسىيە ەتىمىسىز، سوغىسقا دا ەتىمىسىز بولادى. ەبر قادام الما اتتاعاندا سول قادامداعى ئاقتى وزگەرىستەرگە كۆز جىبەرۇ، وسىعان نەگىزدەلىپ ەوزنىڭ جانلۇۋەلىك ەنە شاقاسىنىق جوسپارىنا وزگەرىس ەنگىزۇ نەمەسە ونى دامىنۇ

قاجەت، ولايىستەمەگەندە تاۋەكەلشلىدىكىيەن كىيەلەۋ قاتەلىگى تۇپلادى. دەگەنمەن تۇتاس جانلۇەلىك كەزەڭدى، تىپتى بىرنەشە جانلۇەلىك كەزەڭدى قامىتىن، جالپى العاندا، پىسۋى جەنكەن، ۇزاق ۋاقىتتىق باعت كەم بولسا استە بولمايدى. ولايىستەمەگەندە، ەكى ۇداي بولپ، قىيىن حالگە تۇسۇ قاتەلىگى وتىلەدى، بۇل ئىس جۇزىندە جاۋدىڭ جانلۇەلىك تالابىنا ۇيلەسىپ، ۇزىمىزدى بىيدۇڭ ورنىغا تۇسىرگەندىك بولادى. جاۋ تۇڭشۋايبۇنىدا بەلگىلى جانلۇەلىك كۈرەگەندىك بار ەكەندىكىن بىلۇ قاجەت. ئىز ۇزىمىزدى جاۋدان ئىر دارەجە جوعارى ەتىپ شىنقىتىرغاندا عانا جانلۇەلىك جەڭسە ئىلىق مۇمكىندىكىنە يە بولامىز. جاۋدىڭ بەسىنىشى رەتكى «قورشاپ جويۇ» مەزگىلىندەگى «سول» شىل جىيەجۈيچۈيىلىك لۇشياننىڭ جانە جالڭ گوناۋ لۇشياننىڭ جانلۇەلىك جەتەكشىلىگىنىڭ قاتە بولۇى، كۈبىنەسە، ۇسى ئۇيىندى ورنىداماغاندىقتان بولدى، قىسقالسى، شەگىنۇ كەزەڭگى كەزىندە قارسى شابۇل كەزەڭىن ەسەپكە الۇ قاجەت، قارسى شابۇل كەزەڭگى كەزىندە شابۇل كەزەڭىن ەسەپكە الۇ قاجەت، سونداي-اق شابۇل كەزەڭگى كەزىندە شەگىنۇ كەزەڭىن ەسەپكە الۇ قاجەت. مۇنداي ەسەپ بولماي، كۈز الداعى پايدا-زىيانمەن شىرمالىپ قالۇ جەڭلىسى جولى بولپ تابىلادى.

الماشقى سوعىستا جەڭىپ شىعۇ كەرەك؛ تۇقاس شايقاستىق جوسپارعا مان بەرۇ قاجەت؛ كەلەسى جانلۇەلىك كەزەڭگە مان بەرۇ قاجەت؛ بۇلار- قارسى شابۇل باستاغاندا، ياعنى ئىرىنىشى سوعىستى جۇرگىزگەندە ۇمتۇغا بولمايتىن ۇش ئىرىنىسىپ.

التىنى ئېلىم اسكەر كۇشىن توپتاۋ ماسەلىسى

اسكەر كۇشىن توپتاۋ بىلاي قاراعاندا وڭاي بولغانىمەن، ونى سىكە اسىرۇ ەداۋىر قىىن. كوپپەن ازدى جەڭۇ تاماشا *ادىس ەكەنى بارلىق ادامعا ايان، *بىراق كوپتەگەن ادامدار وسىلاي ىستەي الماي، كەرسىنشە، كوپ رەتتەردە، اسكەر كۇشىن بىستراتىپ الادى، بۇعان جەتەكشىدە جانلۇلىك وي بولماي، ونىڭ كۇردەلى جاعدايىعا الدانىپ قالۋى، وسدان بارىپ جاعدايدىڭ بىلەۋىنىدە قالۋى، بىرقتىلىق قابىلەتتىن ايرىلىپ، ەپتەپ-سەپتەپ امالداۋ *ادىسىن قولدانۋى سەبەپ بولادى.

مەيلى قانشاما كۇردەلى، اۋىر، مۇشكىل جاعدايدا تۇرعاندا بولسىن، اسكەرى جەتەكشىگە ەڭ الدىمەن قاچەت بولاتىنى — *وزىنىڭ كۇشىن دەربەس، *وز-وزىنە قوجا بولا وتىرىپ ۇيىمداستىرۇ جانە ىستەتۇ. جاۋدىڭ ماجبۇرلەۋىمەن بىىدۇڭ ورنىغا *تۇسۇ *سى *اردايىم بولىپ وتىرادى، مۇنداي جاعدايدا، ماڭىزدىسى، جۇدۇڭدىق ورنىدى تەز قالپىنا كەلتىرۇ. ەگەر مۇنداي ورنىدى قالپىنا كەلتىرە الماعاندا، الداعى ىستەردە جەڭىلىسى قانا بولادى.

جۇدۇڭدىق ورنىن قۇر قىال ەمەس، قايتا ناقتى، زاتتىق بولادى. بۇل ارادا، ەڭ ماڭىزدىسى — مەيلىنشە مول *ارى بەلسەندى ارمانى ساقاپ قالۇ، توپتاۋ.

قورعانىس سوعىسى *اسىلى بىىدۇڭ ورنىغا وڭاي تۇسەدى، قور-عانىس سوعىسى جۇدۇڭدىق ۇقىقتى شايۋىل سوعىسىنداى تولىق *ورنىس الدىرا المايدى. *بىراق قورعانىس سوعىسى — بىىدۇڭدىق فورما ىشىندە جۇدۇڭدىق مازمۇنعا يە بولا الاتىن، فورما جاقىتاعى

بىدۇڭدىق كەزەڭمەن فورما جاقىتاي، مازمۇن جاقىتاي جۇدۇڭدىق
كەزەڭگە كۈشە الاتىن سوعىس. بۇكىلىدەي جوسپارلى بولاتىن
جانلۇەلىك شەكىلىنى فورما جاقىتا لاجىسىزدان جارقىقا شىعادى،
مازمۇن جاقىتا اسكەرى كۈشتى ساقىتاي وتىرىپ، ورايى كەلگەندە
جاۋدى تالقانداۋ، جاۋدى شىرعالاپ شىكەرى كىرگىزىپ، قارسى
شابۇلىغا ازىرلەنۋ بولادى. شەكىنۋگە كۈنەيى، سوعىقا اسپ-
ساسىپ كىرسىۋ (مىسالى، شياۋشى ۇرسى) كۈرىنىستە جۇدۇڭدىققا
كۈش سالا تالاسۋ سىياقتى بولغانىمەن، ئىس جۇزىنىدە بىدۇڭدىق
بولىپ شىعادى. جانلۇەلىك قارسى شابۇل مازمۇن جاقىتا جۇدۇڭدى
بولىپ قانا قويماي، فورما جاقىتا دا شەكىنۋ كەزىنىدەكى بىدۇڭدىق
كۈيدەن ارىلادى. جاۋ ارىياسى جونىنەن ايتقاندا، قارسى شابۇل
ئىزدىك ارىيامىزدىك ونى جۇدۇڭدىق ۇققىتان بەزۋگە ماجۇرلەۋى،
سونىمەن بىرگە ونى بىدۇڭ ورىشا تۇسىرۋگە تىرىسۋى بولادى.

بۇل ماقساتقا تولىق جەنۇدە اسكەر كۈشىن توپتاۋ، يۇلدۇڭدىق
سوعىس، ئەز شەشۋشى سوعىس، جويسپاز سوعىس — مۇنىڭ بارى
قاجەتتى شارتتار. ال اسكەر كۈشىن توپتاۋ — ماڭداي الدى جانە
باستى شارت.

اسكەر كۈشىن توپتاۋدىك قاجەت بولاتىن سەبەبى، ول جاۋ
مەن ئىزدىك ارامىزداعى جاعدايدى وزگەرتىۋ ۇشىن بولادى.
بىرىنشى، مىلگەرلەۋ جانە شەكىنۋ جاعدايىن وزگەرتىۋ ۇشىن
بولادى. وتكەندە جاۋ مىلگەرلەپ، ئىز شەكىندىك، ال مىدى ئىز
وزىمىز مىلگەرلەپ، جاۋدى شەكىندىرۋ ماقساتىنا جەنۇگە ۇمىلىپ
وتىرمىز. اسكەر كۈشىن توپىتاي وتىرىپ ئىز ۇرىشتا جەڭسكە
جەتسەك، بۇل ماقساتقا سول ۇرىستىك وزىندە — اق جەمكەن بولامىز.

تۇتاس شايقاسقا دا نىقال جاسايمىز.

«كەنىشى، شايۋىل جاساۋ جانە قورغانىس جاساۋ جاعدايىن وزگەرتۋ
 ۇشىن بولادى. شەگىنگە نەدە ەڭ اقىرى تۇيىنگە دەيىن شەگىنۋ
 قورغانىس سوغىسىندا، نەگىزىنەن العاندا، پاسسىپ كەزەڭگە، ياعنى
 «قورغانىس» كەزەڭگە جاتادى. ال قارسى شايۋىل اكنىپ كەزەڭگە،
 ياعنى «شايۋىل» كەزەڭگە جاتادى. قارسى شايۋىل تۇتاس جانلۇە-
 لىك قورغانىستا قورعانۋ سىپاتىنان اۋلاق بولا الماعانىمەن، ۇىراق
 شەگىنۋمەن سالىستىرعاندا، قورما جاعىندا عانا ەمەس، مازمۇن
 جاعىندا دا وزگەرگەن نارسە بولىپ ەسەپتەلەدى. قارسى شايۋىل —
 جانلۇەلىك قورغانىس پەن جانلۇەلىك شايۋىل اراسىندا عى وىپەلى
 نارسە، ول جانلۇەلىك شايۋىلدىڭ قارساڭى سىپاتىن الادى، اسكەر
 كۇشىن توپتاۋ وسى ماقساتقا جەتۋ ۇشىن بولادى.

ۇشىنى، شىكى شەپ پەن سىرتقى شەپ جاعدايىن وزگەرتۋ
 ۇشىن بولادى. جانلۇەلىك جاقىنا شىكى شەپتە سوغىس جۇرگىزىپ
 وتىرعان ارىيا، اسىرەسە «قورشاپ جويۋ» عا تاپ بولىپ وتىرعان
 قىزىل ارىيا تولىپ جاتقان ئىمىزدىكتەرگە ۇشراپ وتىرادى.
 ۇىراق شايقاستاردا نەمەسە ۇرىستاردا ونى وزگەرتۋىمىزگە بولادى
 جانە وزگەرتۋ ابدەن ئىستى. جاۋ ارىياسىنىڭ ۇىزدىڭ ارىيامىزعا
 قاراتقان كۈلەمدى «قورشاپ جويۋ» ىن ۇىزدىڭ ارىيامىزدىڭ جاۋ
 ارىياسىنا قاراتقان تولىپ جاتقان جەكە، شاعىن قورشاپ جويۋىنا
 ايدىلىرۋعا بولادى. جاۋ ارىياسىنىڭ ۇىزدىڭ ارىيامىزعا جانلۇەلىك
 حافىان بولسە ىلگەرىلەپ، بىرىگىپ سوققى بەرۋىن ۇىزدىڭ
 ارىيامىزدىڭ جاۋ ارىياسىنا شايقاستىق نەمەسە ۇرىستىق جافىان
 بولسە ىلگەرىلەپ، بىرىگىپ سوققى بەرۋىنە اينالىدىرۋعا بولادى.

جاۋ ارىياسىنىڭ جانلۇلەلىك جاققان ئېزىمنىڭ ارىيامىزدان باسىم-
دىلىمىن ئېزىمنىڭ ارىيامىزدىكى شايقاستىق نەمەسە ئۇرىستىق جاققان
جاۋ ارىياسىنان باسىمىدىلىمىنا اينالدىرۇعا بولادى. جانلۇلەلىك
جاققان كۈشتىلىك ورنىدا تۇرغان جاۋ ارىياسىن شايقاستىق نەمەسە
ئۇرىستىق جاققان السىزدىكى ورنىغا تۇسىرۇگە بولادى. سونىمەن
قابات، ئوزىمىزدىكى جانلۇلەلىك جاققاغى السىزدىكى ورنىمىزدى
شايقاستىق نەمەسە ئۇرىستىق جاققاغى كۈشتىلىك ورنىغا اينالدىرۇد-
مىزغا بولادى. شىكى شەپ سوعىسىنىداغى سىرتقى شەپ سوعىسى،
«قورشاپ جويۇ» شىنىدەكى قورشاپ جويۇ، فىگىسولاۋ شىنىدەكى
فىگىسولاۋ، قورغانىس شىنىدەكى شابۇل، وسالدىق شىنىدەكى باسىم-
دىلىق، السىزدىكى شىنىدەكى كۈشتىلىك، قىسىمىزدىكى شىنىدەكى
ئېسىمىدىلىك، بېيىدۇڭدىق شىنىدەكى جۇدۇڭدىق دەگەن، مەنە، وسى.
جانلۇلەلىك قورغانىس بارىسىدا جەڭسەكە قول جەتكىزۇ، نەگىزىنەن
العاندا، اسكەر كۈشەن توپتاۋ سىنىدى ئېىر جۇرىسكە بايلىنىستى.
جۇڭگو قىزىل ارىياسىنىڭ سوعىسى تارىخىندا، بۇل ماسەلە كۆپ
رەتتەردە ەلەۋلى تالاس-تارتىسقا اينالغان ماسەلە بولسى كەلەدى.
1930-جىلى 10-ايدىكى 4-كۈنگى جى-ان شايقاسىندا، اسكەر
كۈشەنىڭ بولۇق توپتالۇش كۈنپەي-اقىلىگەرسەلگەن جانە شابۇل
جاساغان ەدىك، ئېىر ئاۋىرى جاۋ (دىڭ يىڭ شىسى) ئوزى قاشىپ
كەنتى، ئېىزدىكى شابۇلىمىزدىكى ئوزى ئاتىجە بەرمەدى.

1932-جىلدىن باستاپ، «بۇكىل شەپ بويىنشا شابۇلىغا ئوتۇ»

دەيتىن ۇران پايدا بولدى دا، گىنجۇيدىدىكى ئورت جاعىنان.
شىعىسان، باقىسىنان، وڭتۇستىگىنەن جانە سولتۇستىگىنەن بىردەي
شابۇلىغا ئوتۇ تالاپ ەقىلدى. بۇل جانلۇلەلىك قورغانىس كەرسە

دۇرسى بولماۋى بىلاي تۇرسىن، قىتتى جانلۇۋەلىك شاپۇل كەزدە-
دە دە دۇرسى بولمايتىن ەدى. جاۋدىڭ كۇشى مەن ئېزىڭ
كۇشىمىز اراسىنداى سالىستىرمانىڭ تۇتاس جاعدايىندا ئۇبەگەيلى
وزگەرىستەر بولماي وتىرعان كەزدە، جانلۇۋە دە نەمەسە ئاكتىكا دا
بولسىن، قورغانىس جانە شاپۇل، قىسپاققا الۋ جانە ئۇقىيل سوققى
سىندى ەكى جاق بولادى، «بۇكىل شەپ بوينشا شاپۇلغا ئوتۇ»
دەيتىنى ئس جۇزىندە نەكەن- ساياق ۇشرايدى. بۇكىل شەپ
بوينشا شاپۇلغا ئوتۇ ۇرانى اسكەري ماۋشيانجۋيلىكىپەن قوسارلانا
كەلگەن اسكەري تەڭگەرمەشىلدىك بولپ تابىلادى.

اسكەري تەڭگەرمەشىلدەر 1933- جىلى «قوس جۇدىرىقپەن ۇرۇ»
دەيتىندى كوتەرىپ شىپ، قىزىل ارمانىڭ نەگىزگى كۇشتەرىن
ەكىگە ئبولدى دە، ەكى جانلۇۋەلىك بەتالىستا ئبر ۇاقت ىشىندە
جەڭسىكە جەتۋدى كوزدەدى. ناتىجەدە ئبر جۇدىرىق ىسكە قوسىلماي
قالدى دا، ەندى ئبر جۇدىرىق ۇرا- ۇرا ىدەن قالجىرادى، ونىڭ
ۇستىنە سول كەزدە قول جەتۋ مۇمكىن بولمان ەڭ ئىرى جەڭسىكە قول
جەتپەدى. مەنىڭ پىكىرىمىشە، كۇشتى جاۋ ارمىياسى ئومىر ئسۇرىپ
وتىرعان شارت- جاعدايدا، وزىمىزدە قانشا ارما بولسا دا مەيلى،
ئبر ۇاقت ىشىندە ولاردى ىستەتۋدىڭ باستى بەتالىسى ەكەۋ
بولماي، بىرەۋ- اق بولۇغا ئىيس. مەن سوعىس جۇرگىزۋ بەتالىس-
ىڭ ەكەۋ نەمەسە ودان دا كوپ بولۇنا قارسى ەمەسپىن، ئىراق
باستى بەتالىس ئبر ۇاقت ىشىندە بىرەۋ- اق بولۇغا ئىيس.
خۇڭگو قىزىل ارمىياسى ئالسز ارما كۇيىندە شكى سوعىس مايدانىنا
شىقتى، ول كۇشتى جاۋدى ارت- ارتىنان جەڭىپ دۇنيەنى دۇرسىل-
كىدىرگەن سوعىس ناتىجەلەرىن، كوپىنەسە، اسكەر كۇشىن ئوتىتاپ

سەنەۋى ارقىلى قولغا كەلتىردى. مەيلى قانداي دا بىر ئىرى
 جەڭگىسى سوعىسى بولسىن وسىنى دالەلدەيدى. «بىرمەن ونعا
 قارسى نۇرۇ، ونەن جۇزگە قارسى نۇرۇ» — جانلۇەلىك سوز، ول
 تۇتاس سوعىسقا، جاۋدىڭ كۇشى مەن بىزدىڭ كۇشىمىزدىڭ تۇتاس
 سالىنىرماسىنا بايلانىستى ايتىلعان؛ وسى ماعنادا العاندا، بىز،
 شىنىندا دا، سولاي سىتەدىك. ول شايقاس پەن تاكتىكاغا بايلانىستى
 ايتىلعان مەس؛ وسى ماعنادا العاندا، بىز استە ولاي سىتەمەۋگە
 ئىسپىز، بىز قارسى شابۇلدا نەمەسە شابۇلدا بولسىن اردايم
 كوپ كۇشتى توپتاپ جاۋدىڭ بىر بولەگىنە شابۇل جاسايمىز.
 1931 - جىلى 1 - ايدا جياڭشى ولكەسىنىڭ ئىگىدۇ اۋدانىندا
 دۇڭشاۋ رايونىندا تان داۋيۋان بولمىنە شابۇل جاساۋ سوعىسىندا،
 1931 - جىلى 8 - ايدا جياڭشى ولكەسىنىڭ شىنگو اۋدانىندا
 گاۋشېڭشۋي رايونىندا 19 - ارمىاغا شابۇل جاساۋ سوعىسىندا،
 1932 - جىلى 7 - ايدا گۇاڭدۇڭ ولكەسىنىڭ نانشىۋىڭ اۋدانىندا
 شۈيكوۋشۋي رايونىندا چىن جىتاڭ بولمىنە شابۇل جاساۋ
 سوعىسىندا، 1934 - جىلى 3 - ايدا جياڭشى ولكەسىنىڭ لىچۋان
 اۋدانىندا تۋانسۇن رايونىندا چىن چىڭ بولمىنە شابۇل جاساۋ
 سوعىسىندا، — وسىلاردىڭ بارىندە، اسكەر كۇشىن توپناماۋدىڭ
 زاردابىن تارتتىق. مىسالى، شۈيكوۋشۋي مەن مۋانسۇنداغى سوعىسى
 ئاسلى ادەتتە جەڭگىسى سوعىسى دەپ سەپتەۋگە، ئىپتى ئىرى
 جەڭگىسى سوعىسى دەپ سەپتەۋگە بولاتىن ەدى (الدىگىسىدا چىن
 جياڭنىڭ 20 نۋانى كۇيرەتلىدى، سوكىسىندا چىن چىڭنىڭ 12 نۋانى
 كۇيرەتلىدى)، ئىراق بىز مۇنداي جەڭگىسى سوعىسى شىقاشان دا
 قۇپاعان مەسپىز، بەلگىلى ماعنادا العاندا، مۇنى ئىپتى جەڭد.

لىستى سوغىسى دەۋىگە دە بولادى، ويتكەننى ولجا نۇسپەسە ئەمەسە تۈسكەن ولجا شىمىننان ارنياسا، بىز شە، مۇنىڭ ماڭىزى تىم مار- دىمىز بولادى. 'بىزدىڭ جانلۇەمىز — «بىرمەن ونعا فارسى تۇرۇ»، 'بىزدىڭ تاكتىكامىز — «ونمەن بىرگە قارسى تۇرۇ»، بۇل — 'بىز- دىڭ جاۋدى جەڭۋەگى نەگىزگى زاڭدارىمىزدىڭ 'ىرى.

اسكەرى تەڭگەرمەشىلىدىن 1934 - جىلى بېسىنى رەتكى «قورشاپ جويۇ»غا فارسى تۇرۇ كەزىندە 'ورشىپ شەگىنە جەتتى. «اسكەردى التى باعتقا 'بولۇ»، «بۇكىل شەپ بويىنشا قارسىلىق كورسەتۇ» ارقىلى جاۋدى جەڭۋەگە بولادى دەپ سەپتەلدى، ناتىجەدە جاۋدان جەڭلىدىك، بۇعان جەردەن ايرىلىپ قالار ما كەنبىز دەپ قورقۇ سەبەپ بولدى. نەگىزگى كۈشتەردى 'بىر بەتالىسقا ئويىتاپ، باسقا بەتالىستاردا قىپاققا الۇشى كۈشتەر قالدورعاندا، جەردەن ايرىلىپ قالۇدان، البەتتە، ساقتانۇعا بولمايدى. 'بىراق بۇل ۋاقىتتىق، 'شىنارا ايرىلۇ، ونىڭ سەسەنە تۇتقىل سوققى بەرۇ بەتالىسىندا جەڭسكە جەڭۋەگە بولادى. تۇتقىل سوققى بەرۇ بەتالى- سىندا جەڭسكە جەتكەنەن سولۇ، قىپاققا الۇ بەتالىسىندا عى ايرىلغان جەرلەردى قايتارپ الۇعا بولادى. جاۋدىڭ 'ىرىشى، كەنىشى، 'ۇشىنى جانە 'نورتىشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»لارنىڭ 'بارى 'ىزدى جەردەن ايرىدى، اسرەسە جاۋدىڭ 'ۇشىشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»ى كەزىندە جياڭشىدەگى قىزىل ارىيا گىمجۇيدىنەن تۈگەل دەرلىك ايرىلدىق، 'بىراق ناتىجەدە 'بىز جەرلەرىمىزدى قايتارپ الپ قانا قويماي، 'تپتى ونان 'ارى كەڭەشتىك.

گىمجۇيدىلەردەگى حالىقتىڭ كۇش قۋاتىن كورمەۋ سالىدارسان قىزىل ارىيانىڭ گىمجۇيدىلەردەن السقا كەتۈنەن قورقۇ سىدى ۋەتە

ويلار ۋىسى - ھىجى تۇلىپ وتىردى. بۇل ويلار 1932 - ھىلى جياڭسى ولەكەسىندەكى قىزىل ارىيا السقا اتتاسى، فۇجيان ولەكەسىندەكى جياڭجۇۋ قالاسىنا شابۇل جاساغان كەزدە، 1933 - ھىلى تورتىنشى رەتتىكى «قورشاپ جويۇ»غا قارسى شايىقاس جەڭسىكە جەتكەننەن كەينى، قىزىل ارىيا بۇرىلىپ فۇجيان ولەكەسىنە شابۇل جاساغان كەزدە تۇلغان بولاتتىن. الدىڭسىندا تۇتاس گىنجۇيدى باسپىلار ما ەكەن دەپ، سولسىندا گىنجۇيدىدىڭ بىر بولەگى باسپىلار ما ەكەن دەپ قورقىپ، اسكەر كۇشىن توپتاۋغا قارسى تۇرىپ، اسكەر كۇشىن بولپ گىنجۇيدىدى ۇستاپ تۇرۇ قۇتاتالدى، ناتىجەدە ەكەۋىنىڭ دە دۇرىس ەمەستىكى دالەلدەندى. جاۋدىڭ قاراۋىنشا، بىر جاقتان، گىنجۇيدى ولاردىڭ ىلگەرلىك ۇنە ھاۋىپ تۇدىرادى، ەندى بىر جاقتان، شابۇل جاساي وتىرىپ اق رايوندارغا بارغان قىزىل ارىيا ولارغا باستى ھاۋىپ بولادى. جاۋ ارىياسىنىڭ نازارى قاشان دا ەگىزگى كۇش قىزىل ارىيا تۇرغان جەرلەرگە اۋادى، ەگىزگى كۇش قىزىل ارىياغا نازار اۋدارماي، گىنجۇيدىلەر ەن ەانا اينلىسۇ ىسى وتە از ۇشرايدى. قىزىل ارىيا قورعانسىتا تۇرغان كەزدە دە جاۋدىڭ نازارى قىزىل ارىياغا شوعىرلانادى. گىنجۇيدىلەردى تارايتۇ جوسپارى - جاۋدىڭ تۇتاس جوسپارىنىڭ بىر بولەگى؛ بىراق، ەگەر قىزىل ارىيا ۇزىنىڭ ەگىزگى كۇشتە - رىن توپتاي وتىرىپ، بىر باعىتتاى جاۋدى جوياتتىن بولسا، وندا جاۋ ارىياسىنىڭ تۇڭشۇايۋى ۇزىنىڭ نازارىن جانە اسكەرى كۇشىن قىزىل ارىياغا بۇرىنسىدان ارى قاراتپاي تۇرا المايدى. سوندىقتان، جاۋدىڭ گىنجۇيدىلەردى تارايتۇ جوسپارىن دا تالقانداۋغا بولادى. «قامالشىلىق ەگىزىندەگى بەسىنشى رەتتىكى «قورشاپ جويۇ»

مەزگىلىدە، اسكەر كۇشىن توپتاي وتىرىپ سوغىس جۇرگىزە المايمىز، تەك اسكەر كۇشىن بولۇپ قورغانىس جاساپ، جاقىننان ئاپ بەرىپ، تۇتقىل سوقى بەرۋەن عانا شۇغىلدا ناامىز» دەۋ دە دۇرس مەس. جاۋدىڭ 4-5 لى جەردە «بىر ئىلگەرىلەۋ، 9-10 لى جەردە «بىر جىلجۇ سىندى قاماللىدىق سوغىس» ادىسى بۇكىلىدەي قىزىل ارماننىڭ قادام سايىن قورغانىس جاساۋى ناامىجەسىندە بۇعان. «گەر» بىزدىڭ ارمانىز ئىشكى شەپتە قادام سايىن قورغانىس جاساۋ سىندى سوغىس ادىسىنەن بەرسە، ونىڭ ۇستىنە قاچەت تابىلعان جانە مۇمكىن بولغان كەزدە جاۋدىڭ ئىشكى شەپتە بەت الپ شىبۇل جاساسا، وندا جاعدايدىڭ باسقاشا بولاتتىدىى داۋسىز. اسكەر كۇشىن توپتاۋ زاڭى — قاماللىدىقتى جەڭ قۇرالىنىڭ ئاق ۇزى. «بىز قۇتتاپ وتىرعان اسكەر كۇشىن توپتاۋ حالقتىق پارتىزان» دىق سوغىستان بەزۋدى قامتىمايدى. لىسان لۇشيانى شاعىن پارتى- زاندىق سوغىستاردى كۇشىنەن قالدىرىپ، «بىر مىللىقتى بولسا دا قىزىل ارماننىڭ قولىنا توپتاۋ» دى قۇتتاعان «دى، مۇنىڭ دۇرسى مەس. «كەندىكى الدەقاشان دالەلدەندى. تۇتاس گىمىنىڭ سوغىس تۇرىسىنان قاراغاندا، حالقتىق پارتىزاندىق سوغىس پەن نەگىزگى كۇش قىزىل ارمانى «وزارا وڭ، سول قول، نەگىزگى كۇش قىزىل ارمانى عانا بولۇپ، حالقتىق پارتىزاندىق سوغىس بولماسا، ول جالغىز قول جياڭجۇن سىياقتى بولادى. گىنجۇيدىلەردەگى خالىق دەگەن شارى، ئاقىتلاپ ايتقاندا، وتە- مۇتە سوغىس جۇرگىزۋ جۈننەن الماندا، قارۋلانغان حالقتىڭ بولۇپ وتىرعاندىى. جاۋدىڭ قورقنىشىنى ساناپ وتىرعانى دا، كۈبىنەسە، وسى. قىزىل ارماننىڭ بولمىدەرمىن. «كىشى ورنىدا تۇراتىن سوغىس

جۇرگىزۋەنەنالىستارىنا ورنالاستىرۋەنەنە قاجەتتى، بارى تۈگەل
نوپىيەنەنەنە قاجەتسىز. بىز قۇتتاپ وتىرعان اسكەر كۈشىن توپتاۋ
سوعىس مايدانىندا سوعىس جۇرگىزۋەنەنە جۈەدۋىلى نەمەسە شياڭ-
دۋىلى باسىمىدىنەنەنە قاتاماسىز. تۋ پىرىنسىپى نەگىزىنە قۇرىلغان.
كۈشتى جاۋعا قارسى سوعىس جۇرگىزگەندە نەمەسە ماگىزدى سوعىس
مايدانىندا سوعىس جۇرگىزگەندە جۈەدۋىلى باسىم اسكەر كۈشىن
سكە قوسۋ ئىسى: مىسالى، 1930 - جىلى 12 - ايدىڭ 30 - كۈنى
"بىرىنشى رەتكى «قورشاپ جويۋ» عا قارسى جۇرگىزىلگەن "بىرىنشى
سوعىستا 40 مىڭ ادام توپتالىپ، جاڭ حۇيزانىڭ 9 مىڭ ادامىنا
شاۋىل جاساعانىمىز سىياقتى. "السىز جاۋعا قارسى سوعىس جۇر-
گىزگەندە نەمەسە ونشاما ماگىزدى بولماغان سوعىس مايدانىندا
سوعىس جۇرگىزگەندە، شياڭدۋىلى باسىم اسكەر كۈشىن سكە
قوسۋدىڭ "وزى-اق جەتكىلىكتى: مىسالى، 1931 - جىلى 5 - ايدىڭ
29 - كۈنى ەكىنشى رەتكى «قورشاپ جويۋ» عا قارسى جۇرگىزىلگەن
ەڭ سوڭى ۇرىستا، جىيانىڭدەگى 7 مىڭ ادامى بار ليۋخىدىڭ
شىسنا شاۋىل جاساعاندا قىزىل ارمانىڭ نەبارى 10 مىڭنان استام
ادامى سوعىسقا قاتناستىرعاندىمى سىياقتى.

بۇل "ار جولى باسىم اسكەر كۈشى بولۋ كەرەك دەگەن "سوز
نەمەس. بەلگىلى جاعدايدا، شياڭدۋىلى وسال نەمەسە جۈەدۋىلى
وسال اسكەر كۈشىمەن دە سوعىس مايدانىنا شىعۋعا بولادى. شياڭ-
دۋىلى وسالدىقتا، مىسالى، بەلگىلى "بىر رايوندا قىزىل ارمانىڭ
ونشا ۇلكەن بولماغان "بولمى عانا بولماندا (اسكەر بولا نۇرىپ
توپتاماعاندىق نەمەس)، بەلگىلى باسىم جاۋدىڭ شاۋىلىن تالقانداۋ
ۇشىن، خالىق، جەر جاعدايى نەمەسە اۋا رايى، ت. ب. شارت -

جاعدايىلار بىزگە زور جاردەم بەرە الاتىن بولسا، پارتىزان دۇيەردى-
مەن نەمەسە شاعىن بولمىدەرمەن جاۋدى قارسى الدىنان جانە ئېر
قانائىنان قىسپاققا الۇ، قىزىل ارىيا بار كۇشىن توپىي وتىرىپ،
ەكىنشى قاناتىنىڭ ئېر بولەگىنەن تۇتقىل شاپۇل جاساۋ، ارىنە،
قاجەنتى، سونداي-اق مۇندا جەڭسكە جەتۈگە دە بولادى، ئېز
جاۋدىڭ ئېر قاناتىنىڭ ئېر بولەگىنە كەنەت شاپۇل جاساعان
كەزدە، اسكەر كۇشىنىڭ سالىستىرماسىندا باسىمىدىلىقپەن وسالدىققا
ئوتەپ بەرۇ، كوپپەن ازدى جەڭۇ ئېرىنسىپى ۇيلەسىمدى بولا
بەردى، جۇەدۇيلى وسالدىقتا تۇرغاندا، مىسالى، پارتىزان دۇيەلرى
اق ارىيانىڭ قالىڭ قولىنا كەنەت شاپۇل جاساعاندا، ونىڭ شاعىن
ئېر بولەگىنە عانا كەنەت شاپۇل جاسايدى، مۇندا دا جوعارىدا
باياندالغان ئېرىنسىپى قولىدانۇ ۇيلەسىمدى بولادى.

زور اسكەرى ئېولىمدى ئېر سوعىسى مايدانىندا سوعىس جۇرگە-
زۇگە توپتاغاندا، ول جەر خاىدايى، جول، ازىق-ئۇلىك، تۇراتىن
ورىن، ت. ب. جاقىتاردا شەكىستەۋگە ۇشرايدى دەگەن سوزگە دە
اخۋالعا ساي پارىقتى قاراۋ قاجەت. بۇل شەكىستەۋلەر قىزىل ارىيا مەن
اق ارىيا ۇشىن دارەجە جاقىتان پارىقتى كەلەدى، ويتكەنى اى ارىياغا
قاراعاندا قىزىل ارىيا اناغۇرلىم زور قىنىشلىقتارعا توزە الادى.

ئىز ازىمەن كوپتى جەڭەمىز- بۇكىل جۇڭگو بىىلەپ. توسىتەۋشە-
لەرىسە ئېز وسىلاي دەيمىز. ئېز ارى كوپپەن ازدى جەڭەمىز-
سوعىس مايدانىندا سوعىس جۇرگىزىپ جاتقان ارىر ئىشىدا حاۋعا
ئىز وسىلاي دەيمىز. بۇل ئىس ەندى پالەندەي قۇپيا مەس، جاۋ،
خالىسى العاندا، ئىزدىڭ مەنەزىمىزگە قانىق بولىپ وىر. ئىراق
حاۋ ئىزدىڭ جەڭىپ شىعۇمىزغا بوگەت بولا المايدى، وزدەرسىڭ

ربان تارتۇنسان دا اۋلاق بولا المايدى، ويتكەنى "بىزدىڭ قاي ۋاقىتتا، قاي جەردە وسىلاي سىتەيتىندىگىمىزدى ولار بىلمەيدى. مۇندا "بىز قۇبىيالىقتى ساقتايمىز. قىزىل ارمانىڭ سوعىسى، جالپى العاندا، توسىنان شابۇل بولپ تابىلادى.

جەتىشى "بولم يۇندۇڭدىق سوعىس

يۇندۇڭدىق سوعىس پا الدە جىندىلىك سوعىس پا؟ "بىزدىڭ جاۋابىمىز: يۇندۇڭدىق سوعىس. قالىڭ اسكەر كۇشى بولماغان، تولقىتىرىپ تۇراتىن وق - "دارى بولماغان، "اربىر گىنجۇيدىدە سوعىس جۇرگىزىپ جاتقان "بىر عانا قىزىل ارميا بولغان شارت - جاعدايدا، جىندىلىك سوعىس بىزگە، نەگىزىنەن العاندا، قاجەتسىز. جىندىلىك سوعىستى، "بىز "ۇشىن العاندا، قورعانىس كەزىندە مۇلدە قولدانۇعا بولمايتىندىمى بىلاي تۇرسىن، "تىپتى شابۇل كەزىندە دە قولدانۇعا بولمايدى.

جاۋدىڭ كۇشتىلىگى جانە قىزىل ارمانىڭ تەحنىكالىق جاقتاعى السىزدىكى سالدانىن قىزىل ارمانىڭ سوعىس جۇرگىزۋىندە تۇلغان ەلەۋلى ەرەكشەلىكتىڭ "بىرى - ونىڭ تۇراقتى سوعىس شەبىنىڭ جوقىتى.

قىزىل ارمانىڭ سوعىس شەبى قىزىل ارمانىڭ سوعىس جۇرگىزۋى بەتالىسىنا بويسۇنادى. سوعىس جۇرگىزۋى بەتالىسىنىڭ تۇراقتى بولماۋى سوعىس شەبىنىڭ تۇراقتى بولماۋىنا تىپال جاسايدى. ۇلكەن بەتالىس "بىر مەزگىل شىندە وزگەرمەگەنمەن، "بىراق ۇلكەن بەتالىس شىندەگى كىشى بەتالىستار "اردايمى وزگەرىپ وتىرادى، "بىر بەتالىستا شەكتەۋگە ۇشراغاندا، ەندى "بىر بەتالىسقا

كوشۇكە تۇرا كەلەدى. ئىبر مەزگىلدەن كەينى ۇلكەن بەتالىس تا شەكتەۋگە ۇشرايتىن بولسا، ئىپتىتى وسى ۇلكەن بەتالىستى دا ورگەرتۇگە تۇرا كەلەدى.

گېمپىڭدىك شكى سوعىس داۋىرىنىدە، سوعىس شەبى تۇراقتى بولمايدى، سوۋەت وداعىندا دا وسىنداي جاعداي بولعان ەدى. سوۋەت وداعى ارىياسىنىڭ ئىزدىك ارىيامىزغا ۇقسامايتىن جەرى مىنادا، ونىڭ سوعىس شەبىنىڭ تۇراقسىزدىق دارىجەسى بىزدىكىدەي اۋىر ەمەس بولاتىن. بارلىق سوعىستاردا جۇەدۇيلى تۇراقتى سوعىس شەبىنىڭ بولۇى مۇمكىن ەمەس، جەڭس پەن جەڭلىس، نلگەرىلەۋ مەن شەگىنۇ سىندى وزگەرىس مۇنداي بولۇن جول بەرمەيدى. ئىراق شياڭدۇيلى تۇراقتى سوعىس شەبى، ەكىنىڭ بىرىندە، ادەتتەگى سوعىستاردا بايقالىپ وتىرادى. مۇنداي احوال، جاۋ مەن ئىزدىك ارامىزداعى كۇشتىلىك - السىزدىك ايرىماسلىقى قازىرگى كەزەگدەگى جۇڭگو قىزىل ارىياسىنىكىنە ۇقسايتىن ارىيادا عانا بولمايدى.

سوعىس شەبىنىڭ تۇراقتى بولماۋى گىنجۇيدىلەر لىڭتۇنىنىڭ تۇراقتى بولماۋىنا نىقال جاسايدى. كەيدە ۇلكەيىپ، كەيدە كىشە رەيۋ، كەيدە تارايىىپ، كەيدە كەڭەيۋ ۇنەمى بولپ تۇرادى، ئىر جەر قولغا كەلسە، ەندى ئىر جەر قولدان كەتۋ دە ۇنەمى بولپ تۇرادى. لىڭتۇدىك مۇنداي تۇراقسىزدىقى بۇكىلدەي سوعىسىنىڭ تۇراقسىزدىغىنان كەلىپ شىعادى.

سوعىسىنىڭ جانە لىڭتۇدىك تۇراقسىزدىقى گىنجۇيدىلەردەگى ارتۇرلى قۇربىلىس قىزمەتتەرىندە تۇراقسىزدىقتىڭ تۇلۇسا دا نىقال جاسايدى. بىرنەشە جىلدىق قۇربىلىس جوسپارىن ويىالۇ مۇمكىن

مەس. جوسپاردا وزگەرىستىڭ ءجىي - ءجىي بولسىپ نۇراتىندىمى
 ءبىز ءۇشىن ادەتتەگى ءىس.

مۇنداي ەرەكشەلىكتى مويىنداۋ بىزگە پايدالى. وسى ەرەكشە -
 لىكىنى بەگىزگە الا وتىرىپ، ءوزىمىزدىڭ كۇندەلىكتى جۇمىسارىمىزدى
 بەلگىلەۋىمىز، شابۋىلى بار، شەگىنۋى جوق سوعىس جولىندا بوس
 قىالما سالىنىۋىمىز، لىكۋىدىڭ جانە اسكەرى ارىقى شەپتىڭ ۋاقتى -
 شىق نۇراقسىزدىغان شوشىپ كەتپەۋىمىز، ۇزاق ۋاقىتتىق ناقتى
 جوسپار جاساۋدى كوزدەمەۋىمىز كەرەك. ءوزىمىزدىڭ ويىمىزدى،
 قىزمەتىمىزدى احوالعا ۇيلەستىرىپ، وتىرۋعا دا ءازىر تۇرۋىمىز، جول
 جۇرۇگە دە ءازىر تۇرۋىمىز، ازىق دوربامىزدى جاننان تاستاماۋىمىز
 كەرەك. تەك قازىرگى نۇراقسىز تۇرمىس بارىسىندا كۇش سالعاندا
 عانا بولاشاقتاعى ءبىرشاما تۇراقتىلىققا قول جەتكىزۋگە، ەڭ سوڭى
 تۇراقتىلىققا قول جەتكىزۋگە بولادى.

بەسىنشى رەتكى «قورساپ جويۋ» عا قارىسى تۇرۇ كەزىندە ۇستەم
 بولمان «شىڭگۈيلىك سوعىس» دەيتىن جانلۇەلىك باعت مۇنداي
 نۇراقسىزدىقتى جوققا شىعاردى، «پارنىزانىلىق» دەيتىنگە قارىسى
 تۇردى. تۇراقسىزدىققا قارىسى تۇرغان جولداستار ءبىرى مەملەكەتنىڭ
 بىبەۋشىسى بەبەسىنە ەنىپ ءىس جۇرگىزبەك بولدى، ناقيجەدە
 تونەنشە زور نۇراقسىزدىققا - 25 مىڭ لىلىك ۇزاق ساپارعا قول
 جەتكىزدى.

ءبىزدىڭ جۇمىشى - دىحان دەموكراتىيالىق رەسىپۋبلىكامىز -
 مەملەكەت، ءبىراق بۇگىنگى تاڭدا ءالى تولىق ءبىر مەملەكەت مەس.
 بۇگىنگى تاڭدا ءبىز ءالى شىكى سوعىستىڭ جانلۇەلىك قورعانىس
 داۋىرىدە بۇرمىز، ءبىزدىڭ اكىمىاتىمىز تولىق مەملەكەت شىڭتاپ

قۇربلادى. "بىراق "بىزدىڭ الدىمىزدا شايۋىل جاساۋغا يىنىشلىق تۇدىراسىن بىرنەشە "تۇرلى احوال يار: "بىرىنشى، قارىسى الداعى جاۋ كوپ بولسا شايۋىل جاساۋ قىنغا سوعادى؛ "كىنشى، قارىسى الداعى جاۋ كوپ بولسا سوعانمەن، ول وزىنە قاناستاس جاسقان جاۋمەن توتەنشە تەىز ۇشتاسىپ وتىرعان بولسا، كەيدە بۇعان شايۋىل جاساۋ دا قىنغا سوعادى؛ "ۇشىنشى، جالپى العاندا، وقشاۋ قالماھان، توتەنشە بەرىك جىندىلەرگە يە بولپ وتىرعان جاۋغا شايۋىل جاساۋ قىنغا سوعادى؛ "تورتىنشى، شايۋىل جاسالغانمەن، ۇرىستى شەشە الماعان كەزدە شايۋىلدى ونان "ارى جالاستىرا بەرۋ قىنغا سوعادى. جوعارىداىمداي ۇاقتتاردا "بىز كەتىپ قالۇعا "ازىر تۇرا-مىز. مۇنداي كەتىپ قالۇلارعا جول بەرىلەدى، بۇل قاجەتتى، ويتكەنى "بىزدىڭ قاجەتتى كەتىپ قالۋدى مويىنداۋىمىز ەڭ اۋەلى قاجەتتى شايۋىل جاساۋدى مويىنداۋ شارقى نەگىزىندە بولادى. قىزىل ارىيا-لىك يۇندۇڭدىق سوعىسىنىڭ نەگىزگى ەرمەكشەلىگى، مىنە، وسىندا، نەگىزىنەن يۇندۇڭدىق سوعىس دەۋ قاجەتتى جانە مۇمكىن بولغان جىندىلىك سوعىستان باس تارتۋ دەگەن "سور مەس. جانلۇەلىك قورعانىس كەزىندە "وزىمىز قىياققا العان جاقىتارداعى كەيىبىر تىرەكتى ورىنداردى بەرىك ساقتاۋدا، جانلۇەلىك شايۋىل كەزىندە وقشاۋلانىپ، جاردەمىز قالعان جاۋغا تاپ بولعانىدا جىندىلىك سوعىس جۇرگىزۋ ارقىلى توتەپ بەرۋدى مويىنداۋ قاجەت. وسىنداي جىندىلىك سوعىستار جۇرگىزۋ ارقىلى جاۋدى جەڭۋ قاجىيەلەرى بىزدە از بولعان جوق؛ كوپتەگەن قالالاردى، قامالداردى، بەكىنىس-تەردى "بىز شايۋىلمەن الدىق، جاۋدىڭ بەلىگىلى دارەجەدەگى دالا سوعىسى جىندىلەرىن تالقانداىق. الداعى جەردە وسى جاقىناعى

تىرىشساڭدىقتى ارتتىرا *تۇسىپ، وسى جاقتاعى السىزدىكىنەرمىزدى جويما بەرۋىمىز كەرەك. *بىز جاعداي قاجەت ەتكەن، ونىڭ ۇستىنە جول بەرگەن جىندىلىك شابۋىل مەن جىندىلىك قورعانىستى دارىپ- تەۋگە ابدەن *تىستىمىز. *بىز تەك بۇگىنگى تاڭدا ادەتتەگى جىندىلىك سوعىستى قولدانۋعا نەمەسە جىندىلىك سوعىستى يۇلدۇڭ- دىق سوعىسپەن بىردەي كورۋگە قارسى تۇرامىز، مىنە بۇلارعا جول بەرۋگە بولمايدى.

قىزىل ارمىيانىڭ پارتىزاندىق سىپاتىندا، تۇراقلىق سوعىس شەپتەرىنىڭ جوقىتىلىنىدا، گىنجۇيدىلەردىڭ تۇراقسىزدىلىنىدا، گىنجۇيدىلەردەگى قۇربلىق قىزمەتتىڭ تۇراقسىزدىلىنىدا 10 جىلدىق سوعىس بارىسىندا تىتتەي دە وزگەرىس بولمايدى ما؟ وزگەرىس بولدى. جىڭگاڭشان مەزگىلىنەن باستاپ جياڭشىدە *بىرىنشى رەتكى «قورشاپ جويۋ»عا قارسى تۇرۇ قارساڭىز دەينىڭى ارالىق *بىرىنشى كەزەڭ بولدى، بۇل كەزەڭدە پارتىزاندىق سىپات جانە تۇراقسىزدىق اسا كۈشتى بولدى، قىزىل ارمىيا *الى بالالىق داۋىرىندە بولاتىن، گىنجۇيدىلەر *الى پارتىزان رايوندارى ەدى. *بىرىنشى رەتكى «قورشاپ جويۋ»عا قارسى تۇرۇدان باستاپ *ۇشىنشى رەتكى «قورشاپ جويۋ»عا قارسى تۇرعانغا دەينىڭى ارالىق ەكىنشى كەزەڭ بولدى، بۇل كەزەڭدە پارتىزاندىق سىپات پەن تۇراقسىزدىق *بىر تالاي ازايىدى، فاڭمىيانجۇندەر قۇرىلدى، بىرنەشە مىليون ادامى بار گىنجۇيدىلەر بولدى. *ۇشىنشى رەتكى «قورشاپ جويۋ»عا قارسى تۇرۇدىڭ سوڭى كەزىنەن باستاپ بەسىنشى رەتكى «قورشاپ جويۋ»عا قارسى تۇرعانغا دەينىڭى ارالىق *ۇشىنشى كەزەڭ بولدى، پارتى- زاندىق سىپات پەن تۇراقسىزدىق ونان *ارى ازايىدى. ورتالىق

ۈكىمەت جانە گىمىگىدىك اسكەرى سىتەر ۋىيۋانجۇيى فۇرىلدى.
 ۇزاق ساپار تۇرتىنىشى كەزەڭ بولدى. شاعىن پارتىزاسدىق پەن
 شاعىن تۇراقسىزدىقتى قاتە تۇردە تەرسكە شىعارۋ سالداسان ۇلكەن
 پارتىزاندىق پەن ۇلكەن تۇراقسىزدىق تۇلدى. ال قازىر - بەسىنىشى
 كەزەڭ. بەسىنىشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»دى جەڭە الماۋ جانە
 ۇلكەن تۇراقسىزدىق بولۇ سالداسان قىزىل ارىيا جانە گىنجۇبىدىلەر
 اندۇرلىم ازايىدى، ئىراق سونىڭ وزىندە دە ئىز باتىس - سولتۇس -
 سىكتە تابىن تىرەپ تۇرا الدىق، شانىشى - گانسۇ - نىڭشيا شەكارا
 رايون گىنجۇبىدىن ئىپتىتىق جانە دامىتىق. قىزىل ارىيانىڭ
 نەگىزگى كۈشى بولغان ۇش فاڭمىيانجۇنگە ئىرتۇتاس قولباسشلىق
 ەتىلىپ وتىر، مۇنداي ئىس بۇدان بۇرىن بولماغان.

جانلۇەلىك سىپاتى بويىنشا ايتقاندا، جىڭگاڭشان مەزگىلىنەن
 باستاپ تۇرتىنىشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»عا قارسى تۇرۇ مەزگىلىنە
 دەينىڭى ارالىقتى ئىرىنىشى كەزەڭ، بەسىنىشى رەتكى «قورشاپ
 جويۇ»عا قارسى تۇرۇ مەزگىلىنە كىشى كەزەڭ، ۇزاق ساپاردان
 قازىرگە دەينىڭى ارالىقتى ئۇشنىشى كەزەڭ دەۋگە دە بولادى.
 بەسىنىشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»عا قارسى تۇرۇ كەزىندە، بىرەۋلەر
 بۇرىنان دۇرسى بولپ كەلە جاتقان باغىتى قاتە تۇردە تەرسكە
 شىعارغان ەدى، ئىز بۇگىن ەندى ولاردىڭ بەسىنىشى رەتكى
 «قورشاپ جويۇ»عا قارسى تۇرۇ كەزىندەگى قاتە باغىتىن دۇرسى
 تۇردە تەرسكە شىعارپ، بۇرىنقى دۇرسى باغىتى قالپىنا كەلتىر -
 دىك. ئىراق بۇل بەسىنىشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»عا قارسى نۇرۇ
 كەزىندەگىنىڭ بارلىعىن تەرسكە شىعارغاندىق ەمەس، سونداي اق
 نۇرىمىنىڭ بارلىعىن قالپىنا كەلتىرگەندىك تە ەمەس. قالپىنا

كەلتىرىلگەنى — بۇرنى جاقسى نارسەلەر، تەرسىكە شىعارىلماسى — بەسىشى رەنكى «قورشاپ جويۇ»غا قارسى تۇرۇ كەزىندەگى فائە نارسەلەر.

پارتىزانلىقنىڭ ەكى جاعى بار. *بىر جاعى — جىڭگۇيلىك سىپنىڭ بولماۋى، باغنى ورتالىقتانباۋ، بىرلىككە كەلمەۋ، *تارتىپ قاتاڭ بولماۋ، قىزمەت *ادىسى قاراپايىم بولۇ، تاغى باسقارلار. بۇل نارسەلەر قىزىل ارماننىڭ بالالىق *داۋىرىنىڭ وزىنەن كەلگەن، ال كەيىرەۋلەرى سول كەزدە قاچەتتى دە ەدى. *بىراق قىزىل ارماننىڭ جوعارغى كەزەڭنە جەتكەن كەزدە، ول نارسەلەردى بىرتە — بىرتە، سانالى تۇردە تاستاپ، قىزىل ارماننى بۇرنىدىن دا ورتالىقتاندىرۇ، بۇرنىدىن دا بىرلىككە كەلتىرۇ، بۇرنىدىن دا *تارتىپتى ەتۇ، قىزمەتتى بۇرنىدىن دا مۇقيات ەستەۋ، ياغنى قىزىل ارماننى بۇرنىدىن دا جىڭگۇيلىك سىپات الاتىن ەتۇ قاچەت. سوعىسقا قولباسشلىق ەتۇ جاعىندا دا جوعارغى كەزەڭدە قاچەتتى بولمايتىن پارتىزانلىق سىپاتى بىرتە — بىرتە، سانالى تۇردە ازايىتۇ قاچەت. بۇل جاقىتا الغا باسۇدان باس تارتىپ، ەسكى كەزەڭدە قاسارسىپ تۇرىپ الۇغا جول بەرىلمەيدى، بۇل زىياندى، كەڭ كۆلەمدە سوعىس جۇرگىزۇگە *ئېمىسىز.

ەندى *بىر جاعى — بۇندۇڭدىق سوعىس باغىتى، قارىر *الى دە بولسا قاچەت بولپ وتىرعان جانلۇەلىك جانە شايقاستىق سوعىستىڭ پارتىراسىدىق سىپاتى، گىنجۇيدىلەردىڭ بولماي قويمايتىن نۇراۋ — سىزدىمى، گىنجۇيدىلەردەگى قۇرىلىس جوسپارىنىڭ يەكەمدى وركەزگىشتىكى، قىزىل ارمان قۇرىلىسىندا جاعدايغا ۇيلەسپەيتىن جىڭگۇيلەندىرۇدىڭ كەرەكسىز بولپ وتىرعاندىمى. بۇل - قىتا

تارىخىي فاكىتلەردەن كۆز جۈمۈۋا، كەرەكتى نارسەلەردى ساقناپ
قالۇغا قارسى شىمۇغا، قازىرگى كەزەڭنەن الباتى الشاقتاۋغا، قول
جەتپەيتىن، قازىرگى كەزدە رىيالىدىق ماڭىزى بولماي وتىرعان «چاڭا
كەزەڭ» دەلىنەتىنكە كۆزىڭىزنىڭ كېيىن ۇمتىلۇغا — بۇلارغا دا جول
بەرىلمەيدى، بۇلار زىياندى، قازىرگى كەزدە سوعىس جۇرگىزۋگە
ئىيىمىز.

بىز قازىر قىزىل ارىيانىڭ تەخنىكىلىق جانە ۇيىمىدىق جاقىتاي
كەلەسى چاڭا كەزەڭنى قارساڭىندا تۇرىمىز. بىز چاڭا كەزەڭگە
كۆشۈگە ازىرلىك جاساۋغا ئىيىمىز. مۇنداي ازىرلىكتى جاساماۋ
دۇرىس بولمايدى، كەلەشەكتەكى سوعىستارغا ئىيىمىز بولادى.
كەلەشەكتە، قىزىل ارىيانىڭ تەخنىكىلىق جانە ۇيىمىدىق شارىتتارى
وزگەرگەندە، قىزىل ارىيانىڭ قۇربلىسى چاڭا كەزەڭگە ۇتكەندە،
قىزىل ارىيانىڭ سوعىس جۇرگىزۋ بەتالىستارى مەن سوعىس شەپتە-
رىنىڭ بىر شاما تۇراقسىزلىقى جارىققا شىعادى؛ جىندىلىك سوعىس
كۆپەيە تۇسەدى؛ سوعىستىڭ تۇراقسىزدىقى، لىڭتۇ مەن قۇربلىستىڭ
تۇراقسىزدىقى اناعۇرلىم ازايادى، ەڭ سوڭىندا جويىلاتىن بولادى؛
قازىر بىزدى شەكتەپ وتىرعان نارسەلەرسە باسىم جاۋ جانە ول
ۇستاپ وتىرعان بەرىك جىندىلەر بىزدى شەكتەۋدەن قالادى.

بىز قازىر، بىر جاعىستان، «سول» شىل جىجۇيىجۇيى ۇستەمدىك
ەتكەن مەرگىلدەگى قاتە ادستەرگە قارسى تۇرامىز، ەندى بىر
جاعىستان، قىزىل ارىيانىڭ بالالىق داۋىرىنە تان بولغان، ال
قازىرگى كەزدە قاجەتتى بولماغان بىرسىمىرا جىڭگۇيسىزدىكتەردىڭ
قالىپنا كەلتىرىلۋىنە دە قارسى تۇرامىز. بىراق بىز قىزىل ارىيانىڭ
جەڭىستى سوعىستار جۇرگىزۋدە جەلدەن قولدانىپ كەلگەن بىر-

سىپىرا باعالى ارىيا قۇرۇ پىرىنسىپىتەرى مەن جانلۇەلىك، تاكتىكالىق پىرىنسىپىتەرىن باتىل تۇردە قالپىنا كەلتىرۈمىز كەرەك. بۇگىنكى تاڭدا جاۋدى جەڭگۈگە قول جەتكىزۈ، سونىمەن بىرگە بولاشاقتا جاڭا كەزەڭگە وتۈگە ازىرلەنۈ "ۇشنى، "بىز وتكەندەگى تاڭداۋلى نارسەلەردىڭ بارلىقىن قورتىندىلاپ، جۇيەلى، اناغۇرلىم دامتىلعان، اناغۇرلىم بايتىلعان اسكەرى لۇشىانغا اينالدىرۋىمىز كەرەك.

يۇلدۇڭدىق سوعىمىنىڭ جۇرگىزىلىۋى جاعىندا ماسەلە وتە كوپ، مىسالى، بارلاۋ، تۇجىرىم جاساۋ، شەشم جاساۋ، ۇرىستى ورنالاستىرۋ، قولباسشلىق ەتۈ، ئاسالانۋ، توپتالۋ، ىلگەرىلەۋ، سەپ جايۋ، شابۋىل جاساۋ، وكشەلەي قۇپ سوققى بەرۋ، كەنەت شابۋىل جاساۋ، جىندى-لىك شابۋىل، جىندىلىك قورغانسى، كەزدەسۋ سوعىسى، شەگىنۋ، تۇنگى سوعىسى، ەرەكشە ۇرىسى، كۇشتىمىسەن ئايسى تۇرىپ، السىزىنە شابۋىل جاساۋ، قالانى قورشاپ الىپ، كۈمەككە كەلە جاتقان جاۋغا شابۋىل جاساۋ، جالغان شابۋىل، اۋە شابۋىلىنان قورعانۋ، بىرنەشە جاۋدىڭ ارالىسىندا تۇرۋ، جاۋدىڭ كۇشتى بولىمە-دەرىنەن اينالىپ ۇتىپ، باسقا بولىمدەرىمەن سوعىسۋ، تولاسسىز سوعىس جۇرگىزۋ، ارتقى شەپسىز سوعىس جۇرگىزۋ، كۇش توپتاۋ قاجەتتىلىگى، تاغى-تاغلار. بۇل ماسەلەلەر قىزىل ارىيانىڭ سوعىس ئارىيىسىدا ۇزىنىڭ تولىپ جاتقان ەرەكشەلىكتەرىن كۆرسەتتى، بۇلار شايقاس عىلىمىندا جۇيەلى تۇردە باياندالۋى، قورتىندىلانۋى كەرەك، مەن بۇل ارادا وعان توقتالىپ وتىرمايمىن.

سەگىزىنشى "بولىم تەز شەشۋىشى سوعىس

جانلۇەلىك ۇزاققا سوزىلاتىن سوعىس، شايقاستىق جانە ۇرىستىق

تەر شەشۋىشى سوعىس — ئېر ئىستىك ەكى جاعى، شىكى سوعىستىك
تەك ئمان بەرىلەتتىن ەكى ئېرىنىسىيى، بۇلاردى جيانگەرلىككە قارسى
سوعىستا دا قولدانۇغا بولادى.

كەرتارنىيا كۇشەردىك مىم بولۇي سەبەپتى گىمىگىدىك كۇشەر
بىرتە - بىرتە وسەدى، مۇنىك ئوزى سوعىستىك ۇزاققا سورىلاننىدە -
مىن بەلگىلەگەن. بۇل جاققا ۇشقالاقتى سەۋ زيانغا ۇشراتادى،
بۇل جاققا «تەز شەشۋ» دى دارپتەۋ دۇرس بولمايدى. 10 جىل
بويىنا گىمىگىدىك سوعىس جۇرگىزۋ باسقا مەملەكەتتەرگە عاجاپ
بولىپ كورىنىۋى مۇمكىن، ال ئېز ئۇشنى بۇل بەينە باگۇلىك
ماقالانىك ئاقىرىپىنا كىرسىۋ، ئاقىرىپىن ئۇسىندىرۋ جانە قىسقاشا
مازمۇنى²⁷ دەگەن بولمىدەرىن عانا جازعاندىق، ونىك كوپتەگەن
قىزىقتى بولمىدەرى ئالى الدا. بۇدان بىلايى دىماۋ بارلىق شىكى -
سىرىقى شارت - جاعدايلاردىك ئىقالى ئاتىجەسىندە، ئوز جوق،
بۇرىنىما قاراعاندا اناغۇرلىم تەز قارقىنمەن جوعارىلاۋ مۇمكىن -
دىگەننە يە بولادى. وىتكەنى خالىقارالىق جاعداي مەن شىكى
جاعدايدا وزگەرس بولدى، ئىپتى بۇرىنىمدان دا زور وزگەرس
بولادى، بۇرىنىمداي باياۋ دىماۋ، جالىمىز سوعىس جۇرگىزۋ جاعدايىنان
ارىلدىن دەۋىمىزگە بولادى. ئىراق ەرتەك - اق تابىسقا جەتۋ مۇمكىن
دەپ ويلاماۋ ئىيسى. «الدىمەن جاۋدى جويىپ، ونان سوك ئاگەر -
تەگكى استى ئىشۋ» دەگەن جىگەر جاقسى، «الدىمەن جاۋدى
جويىپ، ونان سوك ئاگەر تەگكى استى ئىشۋ» دەگەن ئاقتى جوسپار
جاقسى مەس. وىتكەنى جۇگوداى كەرتارنىيا كۇشەردى ئېر
سىپىرا جيانگەرلەر قولداپ وتىر، ەل ئىشىندەگى گىمىگىدىك كۇشەر
شىكى - سىرىقى جاۋلاردىك نەگىزگى جىندىن جارىپ ونە الارلىق

دارەجەدە ئوپىناسقانغا دەيىن، خالىقارالىق گېمىڭدىك كۇشەنەر خالىقارالىق كەرتارتپا كۇشتەردىك كوپ بولەگىن تالغانداغانا جانە قىسپاقا العانغا دەيىن، بىزدىك گېمىڭدىك سوعىسىمىز بۇرىنىسىنىشا ۇراققا سوزىلا بەرەدى. وسى تۇيىن نەگىزگە الينا وتىرىپ بىزدىك ۇراق ۇاقىت بويىنا سوعىس جۇرگىزۋ سىندى جانلۇەلىك باعىتىمىز بەلگىلەنەدى، بۇل جانلۇەلىك جەتەكشىلىكتىك ماڭىزدى باعىتتاردىنىڭ بىرى بولادى.

شايقاس جانە ۇرىس پىرىنسىپتەرى مۇنىڭ كەرىسىنشە، باغىنى ۇزاققا سوزۋ مەەس، تەز شەشۋ بولادى. شايقاس پەن ۇرىس چاقە تارىندا تەز شەشۋگە قول جەتكىزۋ بۇرىن دا، قازىر دە، جۇڭگودا دا، شەتەلدە دە ۇقساس بولپ كەلەدى. سوعىس ماسەلەسىندە، بۇرىن دا، قازىر دە، جۇڭگودا دا، شەتەلدە دە تەز شەشۋدى تالاپ ەتپەۋ بولغان مەەس، ارتىشقا ۇزاققا سوزۋ اردايمىمىز دەپ مەسەپە تەلپ كەلدى. تەك جۇڭگوداعى سوعىسقا عانا اسا زور سانىرلىلىقىپەن مامىلە جاساماي بولمايدى، ۇزاققا سوزىلانن سوعىسپەن مامىلە جاساماي بولمايدى. بىرەۋلەر لىسان لۇشىانى مەزگىلىندە بىزدىك ادىسىمىزدى «جۋانباشى تاكتىكاسى» (ولاي دا، بۇلاي دا سوعىسقاندەن كەيىن عانا ۇلكەز قالالاردى الۋعا بولادى دەيدى دەمەككى) دەپ مازاق ەتكەن، بىزدى شاشتارى اعارعان سولۋ عانا گىمىڭ جەڭىس كورمەك دەپ مازاق ەتكەن ەدى. ۇشقالاتساق ۇرۇس كورسەتەنن مۇنداي نىسايدىك دۇرىس مەەس ەكەندىكى الدەقاشان دالەلدەندى. بىراق، ەگەر ولاردىڭ سىن پىكىرى جانلۇە ماسەلەسىنە ىرانىلماي، شايقاس جانە ۇرىس ماسەلەسىنە قاراتىلسا، وندا ول توتەششە دۇرىس بولار ەدى. بۇلاي بولاتىن سەبەبى: بىرىنشى،

قىزىل ارىيادا قارۋ - جارقىتىش، اسرەسە وق - دارىنىڭ كەلەر
 قاينارى جوق؛ ەكىنشى، اق ارىيانىڭ تولىپ جاتقان اسكەرى
 بولمىدەرى بار. ال قىزىل ارىيا "بىر عانا اسكەرى" بولمى، "بىر
 رەتكى «قورشاپ جويۇ» دى تالقانىداۋ "ۇشىن تەز جانە ۇزدىكىسىز
 تۇردە سوعىس جۇرگىزۋگە ازىرلەنۋ قاجەت بولادى؛ "ۇشىنى، اق
 ارىيانىڭ "ار" بولمى "بولىنىپ ىلگەرىلەيتىن بولغانىمەن، "بىراق
 كوپىنىڭ اراسى "بىرشاما جاقىن بولادى، ولاردىڭ اراسىنداى
 بىرەۋىنە شابۋىل جاساغاندا، ەگەر ۇرىس تەز شەشلىمەسە، قالعان
 بولمىدەرى كەلىپ قالادى. وسى سەبەپتەرگە بايلانىستى، تەز
 شەشۋى سوعىس جۇرگىزبەي بولمايدى. "بىز "ۇشىن "بىر ۇرىستى
 بىرنەشە ساءاتتا، "بىر كۇندە نەمەسە ەكى كۇندە اياقتانۋ ادەتتەگى
 "ىس، تەك "قالانى قورشاپ الپ، كۈمەككە كەلە جاتقان جاۋعا
 شابۋىل جاساۋ» باعىتى استىندا، ماقسات قورشاۋداى جاۋعا شابۋىل
 جاساۋ ەمەس، كۈمەككە كەلە جاتقان جاۋعا شابۋىل جاساۋ بولادى،
 قورشاۋداى جاۋعا شابۋىل جاساۋدى ەداۋىر ۇزاققا سوزۋعا ازىرلەنۋ
 قاجەت بولادى، "بىراق كۈمەككە كەلە جاتقان جاۋمەن بولعان
 سوعىستى سوندا دا تەز شەشۋ كەرەك. جانلۇەلىك قورغانىس كەزىندە
 قىسپاققا العان جاقتارداعى جۇيدىانداردى بەرىك ۇستاپ تۇرۋدا،
 جانلۇەلىك شابۋىل كەزىندە وقشاۋلانىپ جاردەمسىز قالعان جاۋعا
 شابۋىل جاساۋدا، گىنجۇيدىلەردەگى اق جۇيدىانداردى جويۇدا -
 منە وسى كەزدەردە دە شايقاستا نەمەسە ۇرىستا "اردايم ۇراققا
 سوزۋ باعىتى قولدانىلادى. دەگەنمەن ۇزاققا سوزىلاتىن بۇل
 سوعىستار نەگىزگى كۇش قىزىل ارىيانىڭ تەز شەشۋى سوعىسىنا
 تەك كۈمەگىن قىگىزەدى، بوگىت جاسامايدى.

تەز شەشۋىشى سوعىسى قالاي سىتەگىسى كەلسە سولاي سىتەۋ
ارقىلى تابىسقا جەتەتىن ئىس مەس، بۇل ئۇشنى ئاعى كوپتەگەن
ناقىتى شارتتار بولۇ قاجەت. باستى شارتتار — ازىرلىك تولۇق بولۇ،
ورايدان ايرىلىپ قالماۋ، باسىم اسكەر كۇشىن توپتاۋ، قورشاۋ
جانە اينالىپ جۇرۇ ئاكتىكاسى، جاقسى جىندى بولۇ، ارەكەت
ۇستىندەگى جاۋعا سوققى بەرۇ نەمەسە ورنالاسىپ العان، بىراق
جىندىي ئالى بەرىك مەس جاۋعا سوققى بەرۇ. وسى شارتتاردى
ازىرلەمەي تۇرىپ، شاپقاستا نەمەسە ۇرىستا تەز شەشۋگە ۇمتىلۇعا
بولمايدى.

بىر رەتكى «قورشاپ جويۇ»دى ئالغانداۋ بىر ئىرى شاپقاس
بولىپ مەسەپتەلەدى، مۇندا دا ۇزاققا سوزۇ پىرىنسىپىن مەس، تەز
شەشۋ پىرىنسىپىن قولدانۇ ۇيلەسىمدى بولادى. ويتكەنى گىنجۇيى-
دىلەردىڭ ادام كۇشى، مالبا كۇشى، اسكەرى كۇشى، ئاعى باسقا
شارتتارى ۇزاققا سوزۇعا جول بەرمەيدى.

بىراق ادەتتەگى تەز شەشۋ پىرىنسىپى نەگىزىندە، ورنىسىز
ۇشقالاقتىققا قارسى تۇرۇ قاجەتتى. گمىڭدىك گىنجۇيىدەگى ەڭ
جوعارى اسكەرى-ساياسى باسشى ورگاننىڭ گىنجۇيىدىڭ
وسى شارتتارىن مولشەرلەپ، جاۋ جاقنىڭ احۋالىن مولشەرلەپ،
جاۋدىڭ ايباتىنان شوشىپ كەتپەي، توزۇگە بولاتىن قىشلىقئارعا
ناپ بولعاندا رۇخسىزدانباي، كەيىر ساتسىزدىككە ئاپ بولعاندا
تورنىقاي، ئىستى سابىرلىلىق جانە شىدامدىلىق كورسەتۋى ابدەن
قاجەتتى. جياڭشىدە بىرىنشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»دى ئالغان-
داۋعا، باستاپقى سوعىستان سوعىس اياقتالغانغا دەيىن بىر-اق
اپنا ۇاقىت كەتتى، ەكىنشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»دى ئالغانداۋعا

جارتى - اق اي ۋاقت كەتتى، ئۇشنىشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»دى
تالقانداۋدا 3 ايما دەپىن شىدامدىلىق كورسەتتىك؛ ئورتىنىشى رەتكە -
سەن 3 اپتا ۋاقت كەتتى، بەسنىشى رەتكىسىندە تابان ئېر جىل
شىدامدىلىق كورسەتتىك. ئېراق بەسنىشى رەتتە «قورشاپ جويۇ»دى
تالقانداي الماي، قورشاۋدى بۇزىپ شىۋعا ئاجبۇر بولغان كەزدە،
ورنىسىز اسسىستىق بولدى. احوالغا قاراعاندا، ئاغى دا 2 - 3 اي
شىدامدىلىق كورسەتتىپ، ارمانى دەم الدىرۇ - رەتتەۋ مۇمكىن ەدى.
ەگەر وسىلاي سىتەلگەن بولسا، سونداي - اق قورشاۋدى بۇزىپ
شىققانىنان كەپىنگى باسشىلىق ئال زەرەكتىك سىتەگەن بولسا،
احوال زور دارەجەدە باسقاشا بولغان بولار ەدى.

وسىلاي بولغانسەن دە ئېز ايتىپ وتكەن بۇكىل شايىقاس ۋاقتىن
قىسقارتۇعا تىرسۇ ئېرىنىسى سوندا دا بۇزىلمايدى. شايىقاستىق جانە
ۇرىستىق جوسپارلاردا اسكەر كۇشنى توپتاۋ جانە يۇندۇگدىق سوعىس
سياقتى شارىتتارعا قول جەتكىزۋگە كۇش سالۇدا، شىكى شەپتە
(گىنجۇيدىلەردە) جاۋدىڭ جاندى كۇشنى بەلگىلى ۋاقتىنىشە
جويۇدان، «قورشاپ جويۇ»دى تەز شەشۋەن تىس، «قورشاپ جويۇ»
دى شىكى شەپتە شەشۋگە لاج جوق ەكەندىكى دالەلدەنگەن كەزدە،
قىزىل ارماننىڭ نەگىزگى كۇشنى جاۋدىڭ قورشاي شابۇل جاساۋ
شەپىن بۇزۇعا جۇمساپ، ئوزىمىزدىڭ سىرتقى شەبىمىزگە، ياعنى
جاۋدىڭ شىكى شەبىمىنە ئوتىپ بۇل ماسەلەنى شەشۋىمىز ئىيسى.
قامائىشلىدىق ئورشىپ وتىرعان بۇگىنگى كۈنى بۇل ئاسىل سوعىس
جۇرگىزۋدىڭ ۇدايلىق تاسىلىنە اينالاتىن بولادى. بەسنىشى رەتكى
«قورشاپ جويۇ»عا قارسى تۇرۇ باستالىپ 2 اي وتكەنەنەن كەپىن،
فۇجيان وقىماسى تۇلغان كەزدە، قىزىل ارماننىڭ نەگىزگى كۇش -

تەرى، كۇمان جوق، جىجياڭ ولكەسىن ورتالىق ەتكەن جياڭسۇ-
جىجياڭ-انخۇي-جياڭشى رايونىنا جارىپ كىرىپ، خاڭجوۋ، سۇجوۋ،
نانجىڭ، ۋۇخۇ، نانچاڭ، فۇجوۋ ارالقتارىندا بەلسەنە ارەكەت
جاساپ، جانلۇەلىك قورمانىستى جانلۇەلىك شابۇلىغا اينالدىرۋعا،
جاۋدىڭ باستى ماڭىزدى جەرلەرىنە حاۋىپ توندىرىۋگە، قامالسىز
ۇلان-بايتاق وڭىرلەردە سوعىس جۇرگىزۋ ۇشىن ۇمىتلۇعا ئىس
ەدى. وسى ۋادىستى قولدانعاندا جياڭشى ولكەسىنىڭ وڭىستىك
بۆلەگىندەگى جانە فۇجيان ولكەسىنىڭ باتىس بۆلەگىندەگى رايون-
دارا شاۋىل جاساعان جاۋدى ۇزىنىڭ باستى ماڭىزدى جەرلەرىنە
جاردەم بەرۋ ۇشىن قايتۇعا ماجبۇرلەپ، ونىڭ جياڭشى گىنجۇيدىنە
جاساعان شاۋىلدىن تالقانداۋ، سونداي-اق فۇجيان حالقى ۇكىمەتنە
جاردەمدەسۋ مۇمكىن ەدى،- بۇل ۋادىس ەعان، ۇسوز جوق،
جاردەم بەرە الاتىن ەدى. وسى شارا قولدانىلماھاندىقتان، بەسىنشى
رەتكى «قورشاپ جويۇ»دى تالقانداۋ مۇمكىن بولمايدى، فۇجيان
حالقى ۇكىمەتى دە قۇلادى. سوعىستىڭ جۇرگىزىلگەنسە ۇىر جىل
بولعان كەزدە، جىجياڭما بارۋ ئىمسىز بولعانىمەن، ۇىراق باسقا
ۇىر بەتالىسقا قاراي جانلۇەلىك شابۇلىما وتۇگە، ياغىي نەگىزگى
كۇشپەن خۇنان ولكەسىنە قاراي ىلگەرلەۋگە، خۇنان ولكەسىن باسىپ
ۇتىپ گۇبجوۋ ولكەسىنە قاراي ىلگەرلەمەي، خۇنان ولكەسىنىڭ
ورتا بۆلەگىنە قاراي ىلگەرلەپ، جياڭشى ولكەسىندەگى جاۋدى
خۇنان ولكەسىنە كەلتىرىپ الپ قۇرتۇعا يولاتىن ەدى. بۇل شارا دا
قولدانىلماھاندىقتان، بەسىنشى رەتكى «قورشاپ جويۇ»دى تالقانداۋ
ۇمىتى ۇىرجولاتا ۇزىلدى، ۇزاق ساپار جولى عانا قالدى.

توغرىنىشى بولمى جويىمپاز سوعىس

«شىمىن تارتىسىپ بايقاسۇ» قۇتناماسى، جۇڭگو قىزىل ارھىياسى جونىنەن ايتقاندا، جاعدايعا ۇيلەسمىسىز. «بايلىق سالىستىرۇ» دا لۇڭۋاڭ مەن لۇڭۋاڭ سالىستىرماي، قايرىشى مەن لۇڭۋاڭ سالىستىر- سا، ارينە، كۈلكىلى بولارەدى. بارلىق نارسەنى دەرلىك جاۋ جاققان الپ كەلە جاتقان قىزىل ارھىا جونىنەن العاندا، نەگىزگى باعىت — جويىمپاز سوعىس جۇرگىزۇ. جاۋدىڭ جاندى كۈشتەرىن جويىعاندا عانا «قورشاپ جويۇ» دى تالقانداۋا جانە گىمىگىدىڭ گىنجۇيدىلەردى دامتۇعا بولادى. جاۋدى ۇلتىرۇ — جارالاۋ جاۋدى جويۇدىڭ ۇناسىلى رەتىندە قولدانىلادى، بۇلاي بولماسا ونىڭ ماڭىزى بولمايدى. جاۋدى ۇلتىرۇ — جارالاۋدا ۇزىمىز دە شىمىن تارتامىز، سونداي — اق جاۋدى جويۇمەن ۇزىمىزدى تولقتىرامىز، ۇسپىتىپ، ارھىامىزدا بولعان شىمىننىڭ ورىنىن تولتىرىپ قانا قويماي، ونىڭ ۇستىنە ارھىامىزدىڭ كۇشىن ارتىرامىز. كۇيرەنۇ سوعىسى، كۇشى مەم جاۋ جونىنەن العاندا، جەڭۋ مەن جەڭىلۋدى نەگىزگى جاققان بەلگىلەيتىن نارسە مەمەس. ال جويىمپاز سوعىس قانداي جاۋعا بولسادا دەرەۋ ۇلكەن سىقيال جاسايدى. ادام جونىنەن ايتقاندا، ونىڭ 10 ساۋساعىن بىردەي جارالاھاننىان كورى ۇبر ساۋساعىن ۇزىپ تاستاعان ابزال؛ جاۋ جونىنەن ايتقاندا، ونىڭ 10 شىسى كۇيرەنۇدەن كورى ۇبر شىسىن جويىپ جىبەرۇ ابزال. ۇبرىنىشى، مەكىنىشى، ۇشىنىشى جانە ۇتورتىنىشى رەتكى «قورشاپ جويۇ» لارعا قولدانعان باعىتىمىز جويىمپاز سوعىس بولدى. ار جولى جويىلعان جاۋ بۇكىل جاۋدىڭ ۇبر بولەگى عانا بولدى، دەگەنمەن

«قورشاپ جويۇ»لار ئالغاندا ئېلىپ وتىرىلدى. بەسىنىشى رەتلىكى «قور-
شاپ جويۇ»غا قارىسى تۇرۇ كەزىندە كەرسىنىشە باغىت قولدانىلدى،
بۇل ئىس جۇزىندە جاۋدىڭ ئوز ماقساتىنا جەتۈنە كۈمەكتەسكەندىڭ
بولدى.

جويىمپاز سوعىس باسىم اسكەر كۇشىن توپتاۋمەن، قورشاپ جانە
اينالىپ «جۇرۇ تاكتىكىسىن قولدانۇمەن» بىر ماعىنادا. سوڭىلارى
بولماسا الدىڭمىسى دا بولمايدى. خالىقنىڭ قولداپ - قۇتتاۋى،
تاماشا جىندى، شاپۇل جاساۋعا ئىگىلى جاپ، ويدا جوقتا ئىيسۇ،
تاغى باسقا شارتتاردىڭ بارى جويۇ ماقساتىنا جەتۈدە كەم بولسا
بولمايتىن شارتتار.

كۇيۈەتۈدىڭ ماڭزى بار، ئىپتى جاۋدىڭ قاشىپ كەتۈنە جول
بەرۋدىڭ دە ماڭزى بار، بۇل تەك بۇكىل ۇرىس بارىسىندا نەمەسە
بۇكىل شايقاس بارىسىندا ارىامىزدىڭ نەگىزگى كۇشتەرىنىڭ
ايقىن بەلگىلەپ العان جاۋىنا قارىسى جويىمپاز سىياتى سوعىس
جۇرگىزۈنە بايلانستى ايتىلعان، بۇلاي بولماسا ونىڭ ەشقانداي
ماڭزى بولماس ەدى. بۇل ەرى ايرىلىپ قالۋدىڭ قولما كەلتىرۋ
ۇشىن ماڭزى بار ەكەنن بىلىدەرەتنىن «جايت».

«بىز اسكەرى ونەركاسىپ قۇرۇدا، ەغان يەك سۇيەۋشلىكتىڭ
ورشۇنە مۇمكىندىك بەرمەۋىمىز قاجەت. «بىزدىڭ نەگىزگى باغىتىمىز -
مىز - جيانگەرلەردىڭ جانە ەل نىشىدەكى جاۋدىڭ اسكەرى ونەر -
كاسىبىنە سۇيەتۋ. لوندوننىڭ جانە خانياڭنىڭ اسكەرى زاۋونىرىندا
«بىزدىڭ اقىمىز بار، سونداي - اق ولاردىڭ ونىمىدەرى جاۋدىڭ
تاسسىمال دۇيەلەرى ارقىلى بىزگە جەتكىزىلىپ تۇرادى. بۇل - قالجىڭ
ەمەس، اقىقات».

ەسكەرتۈلەر

- ① «شىندىق» (实际—شىجى) — بۇل ۋىسىم جانزۇشادا ەكى تۈرلى ماعىنى قامتىدى: «بىرى—شىنايى احوال، ەندى «بىرى—ادامدارنىڭ «سى—ارەكەتى (ادامدار ايتىپ جۇرگەن «اماليات). ماۋزىدۇڭ جولداس «وز شىعارمالارىندا بۇل ۋىسىمدى ۋىسىمى ەكى ماعىنادا قولدانادى.
- ② سۇن ۋۇزى، يىغىنى سۇن ۋۇ جاڭا ەرادان 5 عاسىر بۇرىن جاسامان جۇڭگونىڭ اتاقتى اسكەرى ستەر عالىمى، ونىڭ 13 تاراۋعا بولىنگەن «سۇنۋى» اتتى كىتابى بار. بۇل ارادا الشىعان «ۋىسىندى جونىندە «سۇنۋى»، 3-توم، «شاپۇلغا ازىرلەنۋ» دەگەن تاراۋىنا قاراڭىز.
- ③ جۇڭگو گۇڭچانداڭى 1921-جىلى 7-ايدا قۇرىلغان بولاتىن، 1936-جىلى ماۋزىدۇڭ جولداس ۋىسى ماقالانى جازعان كەزدە ونىڭ قۇرىلغاندىن تۈپ-تۈرا 15 جىل تولغان ەدى.
- ④ چىن دۇشيۋ تەگىندە بىيجىڭ داشۋەنىڭ جياۋشۋى بولغان، ونىڭ «شىنچىڭنيان» جۇربالىن شىعارۋەن اتى شىققان. چىن دۇشيۋ—جۇڭگو گۇڭچانداڭىن قۇرۇشىلاردىڭ «بىرى، ول 4-ماي قوزعالىسى داۋىرىندە انامى شىققاندىمى جانە پارتىيالىق العاش قۇرىلغان كەزدە بالالىق شاقىا بولغاندىمى سەبەبىتى پارتىيالىق زۇڭشۋىجى بولغان. 1924-جىلدىن 1927-جىلغا دەيىنگى كىمىڭنىڭ ەڭ سۈڭمى «بىر كەزىندە پارتىيالىق شىندە چىن دۇشيۋ وكىلىدىك ەتكەن وڭشىل يەدىيا تىزە بۇگۇشلىك لۇشىياسىن قالىپتاستىردى. سول كەزدەگى «تىزە بۇگۇشلىك دىيىماندار نۇقاراسىيا، قالا ۋىساق بۇرچۇازىياسى مەن ورتا بۇرچۇازىياغا باسىملىق ەتۋ ۋىقىمىنان وزدىگىنەن بەزىپ، ونە—موتە قارۋىلى كۇشكە باسىملىق ەتۋ ۋىقىمىنان بەزىپ، سول جولعى كىمىڭدى چەڭلىسكە ۋىشراتى» (ماۋزىدۇڭ: «قازىرگى چاعىداي جانە «بىزدىڭ مىنىدە تىمىز».)
- 1927 جىلى كىمىڭ چەڭلىسكە ۋىشراعاتنان كەيىن، چىن دۇشيۋ مەن

ئاسقادات تۈبەللىدە تىزە بۇككىشتەر گمپىگىنىڭ بولاشاغان تورىپ، كۈدەر ئۆزىپ چۈشپاۋۇچىلىرىگە اينالدى، تروتسكىشلىك كەرتارتپا مايداندى قولداندى جانە تروتسكىشلىك ەلەمەتتەرمەن ۇشتاسىپ، پارتياغا قارسى شاعىن ۇيىم قۇردى. سونىمەن 1929-جىلى 11-ايدا پارتىيادان قۇلىدى. چىن دۇشۇ 1942-جىلى ۇلدى. چىن دۇشۇ ۇگىشلى جىجۇيچۇيى تۇرالى «جۇڭگو قومامىنداعى ئاپتاردى ئالداۋ»، «خۇنان دىيىھاندار قوزغالىسىن زەرتتەۋدەن بايانداما» دەگەن شىعارمالاردىڭ ئاقىرىپىنا بەرىلگەن تۇسىندىرمەدەن، ۇسى ئاڭدامالى شىعارمالاردىڭ 2-تومىندامى «گۇڭچانداڭرىن» جۇرنالىنىڭ شىغۇى بايلانسىمەن» دەگەن شىعارمادان پايدالانىڭىز.

⑤ لى لىسان «سول» شىل جىجۇيچۇيى دەپ 1930-جىلى 6-ايدان كەيىن شامامەن 4 اي ئاقارىلغان، جۇڭگو گۇڭچانداڭى جۇڭگياڭىنىڭ سول كەزدەگى باستى باشىسى لى لىسان جولداس وكىلىدىك ەتكەن «سول» شىل جىجۇيچۇيىلىك لۇشيان ايتىلىپ وتىر، بۇل ادەتتە «لىسان لۇشيانى» دەپ ئاتالدى. لىسان لۇشياننىڭ ەركەشەلىگى سول، ول پارتىيانىڭ بۇكىل مەملەكەتتىك 6-قۇرۇلتاينىڭ باعىتىنا قايشى كەلدى، گمپىگىنىڭ بۇقارانىڭ كۇشىن ازىرلەۋگە مۇقتاج ەكەندىگىن جانە گمپىگىنىڭ دامۇى ۇير كەلكى بولمايتىندىمەن مويىندامادى، ماۋزىدۇلۇ جولداسنىڭ ۇزاق ۇاقىت بويىنا ناستى نازاردى اۋىل-قىستاق گىلچۇدە دىيەرىمىن قۇرۇعا اۋدارۇ، اۋىل-قىستاق ارقىلى قالالاردى قورشاشقا الۇ، گىجۇيىدىلەر ارقىلى بۇكىل مەملەكەت بويىنشا گمپىگىنىڭ ورلەۋىنە قوزغاشلىق ەتۇيدەياسىن ۇشنا شىققان قاتەلىك»، «دىيىھاندار ساناسىنا ۇنان خەرىشلىدىك كوزقاراس يەن كەرباقپالىق كوزقاراس» دەپ ەسەپ-تەپ، بۇكىل مەملەكەتنىڭ بارلىق جەرىندە ەرەۋ كوتەرىلىس ازىرلەۋدى قۇتاتىدى. لى لىسان جولداس ۇسى قاتە لۇشياننى باشىلىققا الا وتىرىپ، بۇكىل مەملەكەتنىڭ ورتالىق قالالارىندا ەرەۋ قارۇلى كوتەرىلىس ۇيىمداستىرۇدى كوزدەگەن تاۋەكەلشىلىدىك جوسپارىمىن جاساپ شىقتى.

لىسان لۇشىيانى، سونىمەن قابات، دۇنيە جۇزى گىمىگىنىڭ ئىسكەلىكى بولمايتىندىمەن مويىنداماي، جۇڭگو گىمىگىنىڭ چاپپاي بۇرۇق مەتۋى، سوز جوق، دۇنيە جۇزى گىمىگىنىڭ چاپپاي بۇرۇق مەتۋىن تۇدۇرادى، ال جۇڭگو گىمىگى دە دۇنيە جۇزىلىك گىمىگى چاپپاي بۇرۇق مەتكەندە مانا جەڭگىسىكە جەنەدى دەپ تانىدى؛ جۇڭگونىڭ بۇرۇچۇزىلىق - دەموكراتىيالىق گىمىگىنىڭ ۇزاق ۋاقىتتىلىمەن دا مويىنداماي، جەڭگىسىنىڭ الدىمەن ئىسكەلىكى دە نەمەسە بىرنەشە ولكەدە باستالۇى سوتىيالىزىمگە بۇرىلىس جاساۋدىڭ باستالۇى بولادى دەپ تانىدى جانە وسىلارما بايلانستى جاعدايما ۇيلەسپەيتىن بىرنەشە «سول» شىل تاۋەكەلشىلىك ساياساتى بەلگىلەدى. ماۋزىدۇلۇڭ جولداس بۇل قاتە لۇشىيانغا قارسى تۇردى، بۇكىل پارتىيادامى قاللىك كادىرلار مەن پارتىيا مۇشەلەرى دە بۇل لۇشىياندى تۇزەتۋدى تالاپ مەتتى. لى لىسان جولداسنىڭ ۇزى 1930 - جىلى 9 - ايدا پارتىيانىڭ 6 - كەزەكتى جۇڭيالىڭ ۋىيۋانخۇيىنىڭ ۇشىنى جالپى ماجىلىسىندە سول كەزدە كۆرسەتىلگەن قاتەلىكەردىن مويىندادى، ول سونان سولۇ جۇڭيالىڭدامى باسشىلىق ورنىنان اۋستى. لىسان جولداس ۇزاق ۋاقىت بويىنا ۇزىنىڭ قاتە كوزقاراستارىن تۇزەتكەندىكىندە، پارتىيانىڭ بۇكىل مەملەكەتتىك 7 - قۇرىلىنىپ ونى تامى دا جۇڭيالىڭ ۋىيۋاندىققا سايلادى.

⑤ 1930 - جىلى 9 - ايدامى پارتىيانىڭ 6 - كەزەكتى جۇڭيالىڭ ۋىيۋانخۇيىنىڭ ۇشىنى جالپى ماجىلىسى جانە ودان كەينىكى ئىسكەلىكى مەزگىل شىندە بولغان دالە جۇڭيالىڭ لىسان لۇشىياننىڭ جۇرگىزىلىۋىن توقتاتۇدا نەلىسەندى رولى بار تولىپ جاتقان شارالار قولداندى. ئىسراى، 6 - كەزەكتى جۇڭيالىڭ ۋىيۋانخۇيىنىڭ ۇشىنى جالپى ماجىلىسىدە كەينى پارتىيا شىندە ئىس جۇزىتىلىك گىمىگىدىك كۇرەس تاجىربەسى جوق ئىس «بولسەم جولداس تار جىن شاۋيۇي (ۋالە مىڭ)، جىن باڭفياى (نوگۇ) جولداساردىڭ باستاۋىمەن جۇڭيالىڭ شارالارنا قارسىلىق كۆرسەتتى. ولار سول كەزدە جارىيالاىغان «ەكى لۇشىيان»، ياعنى «جۇڭگو گۇڭچان»

داڭسىن وىار "ارى بولشەۋىكەندىرۇ جولىندا كۇرمەيىك" دەگەن كىياشاسىندا سول كەزدەگى پارتيا شىندەگى باستى جاۋىپ «سول» شىل جىجۇيىچۇيى مەس، قايتا «وگىشل جىجۇيىچۇيى» دەپ تونەنشە ياسا دارىنەپ، لىيان لۇشيانىن «ولە» دەپ «سناۋدى» ۋز ارەكەتەرسىڭ كىيالى مەتتى. ولار لىيان لۇشيانىن، باسقادا «سول» شىل يەدەپا. لار مەر «سول» شىل ساياساتىاردى جاڭا شىڭتايدا جالغاسىنرۇدىك، قالپىدا كەلتىرۇدىك نەمەسە ۋرشتۇدىك جاڭا ساياسى گانگلىگىن ورتاما قويىپ، مۇنى ماۋزىدۇڭ جولداسىڭ دۇرس لۇشيانسا قاراما - قارسى قويدى. ماۋزىدۇڭ جولداسىڭ «جۇڭگو گېمىڭدىك سوعىسىنىڭ جانلۇە - لىك ماسەلەسى» دەگەن كىتابى كوپىنەسە وسى جاڭا «سول» شىل جىجۇيىچۇيىلىك لۇشيانىڭ اسكەرى ستەر جاعىندا وتكىزگەن قاتەلىك. تەرىن پىپان قىلۇ ۋشىن جازىلغان. بۇل جاڭا «سول» شىل قاتە لۇشيانىڭ پارتيا شىندەگى ۋستەمدىگى 1931 - جىلى 1 - ايدامى پارتيا - نىڭ 6 - كەزەكتى جۇڭيالا ۋىيۇاچۇيىنىڭ ۋورتىنىقى جالپى ماجىلىسىنەن باستالىپ، دالە جۇڭياڭسىڭ 1935 - جىلى 1 - ايدامى گۇيجوۋ ولكەسىنىڭ رۇنىي فلاسىندا شاقىرعار جىڭجىجۇيى ۋماجىلىسى وسى قاتە لۇشيانىڭ باستىلىغىن اياقتاتىپ، ماۋزىدۇڭ جولداس باستاعان جۇڭياڭسىڭ جاڭا باستىلىقى جۇرگىزىلە باسا مانا دەيىن سوزىلىدى. بۇل جولمى «سول» شىل قاتە لۇشيانىڭ پارتيا شىندە ۋستەم بولغان ۋاقتى توتەنشە ۋزاق (4 جىل) بولدى. پارتيا مەن گېمىڭكە جەتكىزگەن زىيانى تونەنشە رور سولدى، مۇنىڭ زاردابى جۇڭگو گۇڭچانداڭى ۋىمدارىن، جۇڭگو قىزىل ارمىيىسىن جانە قىزىل ارميا گىنجۇيدىلەرىن 90 يىروتسەنت شاماسىندا رىباغا ۋشىراتتى، گېمىڭدىك گىنجۇيدىلەردەگى 10 مىليونداغان حالقتى گومىنداڭ نەپكسىنە ۋتۇسىرىپ، جۇڭگو گېمىڭنىڭ مىڭەرىلەۋىن كەشە - ۋىلدەسى. بۇل «سول» شىل لۇشيان قاتەلىگىن وتكىزگەن جولداسىڭ تارىدىڭ اسم كوپىلىمىگى ۋزاق ۋاقتىق ۋمالىيات بارىسىندا ۋزدەرسىڭ قاتە - لىكەرىن تاغدى جانە نۇزەقتى، سونمەن بىرگە پارتياغا جانە خالىققا

پايدالى كۈپتەگەن قىزمەتتەر سىتەدى. بۇل جولداسىتار باسقا كۈپىشىك جولداسىتارمەن بىرگە، ورتاق ساياسىي تائىم نەگىزىدە، ماۋزىدۇلۇڭ جولداسىنىڭ باسشىلىقىنىدا «وزارا ئىقتىمائىياتى».

⑦ «جاپون جيانگەرلىكىگە قارشى تۇرۇشنىڭ سىلۋەسى تۋرالى» سىڭ ②، ③. «سكەرتۈلەرنىنەن پايدالانىڭىز».

⑧ لۇشان جۇڭگۇلار ئالىم - تارىيە كۇرسى - جياڭ جىيەشىنىڭ گۇڭچانداڭغا قارشى اسكەرىي كادىرلار تارىيەلەيتىن ۋېسى، ول 1933 - جىلى 7 - ايدا جياڭشى ولگەسىنىڭ چيۇجياڭ اۋدانىدا مى لۇشان تاۋىندا اشىلعان بولاتىن. بۇل كۇرسى جياڭ جىيەشى ارىياسىنىڭ جۇن - گۇاندارسىن كەزەكپەن جىيىپ الىپ، گەرمانىيانىڭ، يتالىيانىڭ جانە امەرىكانىڭ اسكەرىي جياۋگۇاندارى ارقىلى ولارغا قاچىسىنىڭ اسكەرىي جانە ساياسىي تارىيە بەرەتىن.

⑨ بۇل ارادا بەسىنىشى رەتكى «قورشاپ جويۇ» كەزىندەگى جاڭا اسكەرىي ۋېرىنىسىپ دەپ، كۈبىنەسە، جياڭ جىيەشى باندىلارنىڭ پاۋتاي قۇرسىپ مىلگەرىلەۋ، قادام سايىن بەكىنىس سالۋ سىندى «قامالشىلىق ساياساتى» ايتىلىپ وتىر.

⑩ «لەنىن شىعارمالار» 25 - توم، «كوممۇنىزىم» دەگەن شىعارماعا قاراڭىز. لەنىن وندا ۋەنگرىيا گۇڭچانداڭلىك مۇشەسى بىلاكوندى سىنداي كەلىپ: «ول ماركىزىمنىڭ ئاغىز مانىسىنە، جان جۇيەسىنە، ئاقىتى جامدايلارما ئاقىتى تالداۋ جاساۋما سوقپاي وتەدى»، - دەدى.

⑪ خۇنان - جياڭشى شەكارا رايونىنىڭ 1 - رەتكى پارتىيا قورلىنايى دەپ 1928 - جىلى 5 - ايدىڭ 20 - كۈنى خۇنان - جياڭشى شەكارا رايونى - داعى گۇڭچانداڭ ۋېمىنىڭ نىڭگاڭ اۋدانىنىڭ ماۋپىڭ دەگەن جەرىدە شاقىرىلعان 1 - قۇرىلتايى ايتىلىپ وتىر.

⑫ «پارتىيا شىندەگى قاتە يەدىلاردى تۈزەتۈ تۋرالى» سىڭ ②، ③. «سكەرتۈلەرنەنە قاراڭىز».

⑬ «باندىلىق» دەپ «تارتىپسىز، ۋېمىسىز، ايقىن ساياسىي نىساناسى

حوق تالان - تاراجلىق جۇرگىزەتتىن ارەكەت ايتىلىپ وتىر.

⑭ قىزىل ارماننىڭ جياڭشى ولكەسىنەن سولتۇستىك شانشىگە بارۇداعى 25 مىڭ لىلىك ۇزاق ساپارى ايتىلىپ وتىر. «جاپون جيان - كەرلىكىگە قارسى تۇرۇدىڭ سىلۋەسى تۇرالىسى» نىڭ ⑮ «سكەرەتۋىنە فاراڭىز.

⑯ «قوسالقى اسكەر» - نەگىزگى كۇش مەس، ارماننىڭ «بىر جاق قاناتىندا ارەكەت جاساۋدى ۇستىنە العان بولەگى.

⑰ روسىيادا 1905 - جىلى دەكا بىر كوتەرىلىسى جەڭىلىككە ۇشە - راعاننان كەيىن، گېمپىڭنىڭ ورلەۋ داۋىرىنەن بىرتە - بىرتە باسەڭدەۋ داۋىرىنە كوشكەندىگى ايتىلىپ وتىر. «سوۋەت وداعى گۇڭچانداڭى (بولشەۋىكتەر پارتىياسى) تاريىعى قىسقاشا كۇرسى» نىڭ 3 - تاراۋ، 5، 6 - بولىمدەرىنەن پايدالانىڭىز.

⑱ بىرەست شارتى - سوۋەتتىك روسىيانىڭ 1918 - جىلى 3 - ايدا گەرمانيامەن جاساسقان «بىتىم شارتى. بۇل سول كەزدە جاۋدىڭ كۇشى گېمپىڭدىك كۇشتەن مەۋلى دارەجەدە اسىپ «مۇسىپ وتىرعان احۋالدا، مەندى مانا قۇرىلعان، «وز ارمياسى جوق سوۋەتتىك رەسپۇبلىكانى گەرمانيا جيانگەرلىگىنىڭ سوققىسا ۇشيراتپاۋ «ۇهن جاسالغان ۋاقىتتىق شەگىنىس دەدى. بۇل «بىتىم شارتىنىڭ جاسالۋى سوۋەتتىك رەسپۇب - لىيكاسىڭ ۋاقىتتى ۇتا وتىرىپ بىرولەتاريات اكىمىياتىن نعايتۇنا، شارۋاھىلىقنى رەتتەۋىنە، قىزىل ارميا قۇرۇنا مۇمكىندىك اپەردى، بىرولەتارياتتىڭ دىحاندارعا بولغان باسقىلىعىن ساقتاۋىنا، كۇش توپماۋسا، «سوۋىتىپ، 1918 - جىلدىن 1920 - جىلعا دەيىن ان گۇاردىياشە - لاردى جانە انگلىيا، امەرىكا، فرانسىيا، جاپونىيا، پولشا قارۋلى كىلىگۇشە - لەرىن تالقانداۋنا مۇمكىندىك اپەردى.

⑲ 1927 - جىلى 10 - ايدىڭ 30 - كۇنى گۇاڭدۇڭ ولكەسىنىڭ حايفىڭ، لۇڭلىڭ اۋداندارىنداى دىحاندار جۇڭگو گۇڭچانداڭسىڭ باسقىلىعىندا «ۇشنىعى رەت كوتەرىلىس جاساپ، حايفىڭ، لۇڭلىڭ

اۋداندارمىن جانە بۇلاردىڭ ماڭىنداعى رايونداردى ناسىپ الىپ، قىزىل
ارمىيا ۇيىمداستىردى، حۇمىشى- دىيەن دەموكراتىيالىق اكىميانىن
قۇردى. كەيىن كەلە جاۋما ەلەۋسىز قاراۋ قانەلىگى وتكىزىلگەندىكتەن
جەڭلىككە ۇىىرادى.

⑩ 1936 - جىلى كۇزدە قىزىل ارمىيانىڭ 4 - فاڭميانجۇنى مەن
قىزىل ارمىيانىڭ 2 - فاڭميانجۇنى قوسىلىپ، شىكاڭا ولكەسىنىڭ شىمىس-
سولتۇشىگىنەن اتتانىپ، سولتۇستىككە چوئەكەلدى. بۇل كەزدە جالڭ
گوناۋ بۇرىنقىنىڭ پارتىياعا قاسارسا قارسى تۇردى، ۇزىنىڭ بۇرىنىان
كەلە جاتقان شەگىنىۋىلىدىكى مەن چۇيشياۋجۇيىن قاسارسا جۇرگىزدى.
سول جىلى 10 - ايدا قىزىل ارمىيانىڭ 2 - 4 - فاڭميانجۇندەرى گانسۇ
ولكەسىنە جەتكەننەن كەيىن، جالڭ گوناۋدىڭ نۇپرىسى بويىنىڭ قىزىل
ارمىيانىڭ 4 - فاڭميانجۇنى الدىڭعى بولىنىدەگى 20 مىڭنان استام ادام
باتىس باعىت ارمىياسى بولىپ ۇيىمداسىپ، حۇاڭخىدان ۇتىپ چىڭخاي
ولكەسىنىڭ باتىسقا قاراي ىلگەرىلەدى. باتىس باعىت ارمىياسى
1936 - جىلى 12 - ايدا سومىستا سوققىغا ۇىىراپ نەگىزگى جاققان
جەڭلىدى، 1937 - جىلى 3 - ايدا تۇگەلدەي جەڭلىدى.

⑪ ماركىستىڭ پارىيى كۇڭمىسى تۇرالى كۇگەلىنەنە جازغان خاتىنا
قاراڭىز.

⑫ «شۇيىچۇان» - جۇڭگونىڭ دىيەندار سومىسى سۇرەتتەلگەن
ئافاقى رومان، اڭىزدارغا قاراماندا مۇنى جاڭا ەرانىڭ 14 - ەسىرىندە،
يۋان خاندەنىنىڭ سوڭى كەزى مەن مىڭ خاندەنىنىڭ باس كەزىدە
خاساعان شى ناي - ان دەگەن ادام جازمان. لىن چۇر مەن چاي حىن -
وسى روماننىڭ قاھارمان كەيىپكەرلەرى. حۇلە جياۋتوۋ چاي جىيىنىڭ
ۇيىندە تۇراتىن چۇانباشى ۇستازى.

⑬ لۇبەكتىڭى مەن چى بەكتىڭى - جۇڭگونىڭ چۇنچىۋ دا
ۇمىرىدەگى (جاڭا ەرادان 722 - 481 جىلدار بۇرىن) ەكى ەودالدىق
ەكتىك. چى بەكتىڭى ۇمىر ەل بولاتىن، ونىڭ ورنى قازىرگى شانۇلە

ولكەسىنىڭ ورتا بولەگىدە ەدى؛ ال لۇ بەكتىگى كىشەك ەل بولاتىن،
وسىڭ ورىى قازىركى شاندۇڭ ولكەسىنىڭ وڭتۇستىگىدە ەدى. لۇ خۇاڭ-
گۇڭ جاڭا مرادان 693—662 جىلدار بۇرىن لۇ بەكتىگىنىڭ بەگى
بولعان.

② زو چىۋىڭ — جۇڭگونىڭ جوۋ خاندەي كەزىدەگى ايگىلى
جىلاماسى «زىچۇان» نىڭ اپتورى. بۇل شىعارمادا «ۈزىندى» تىلىپ
النعان سوزەردى «زىچۇان» نىڭ جوڭگۇنىڭ 10 — جىلى دەگەن
بولسىنە قاراڭىز.

③ چىڭگاۋ — ەرتەدەگى قالا، قازىركى خىنان ولكەسىدەگى چىڭگاۋ
اۋدانىنىڭ باتىس — سولتۇستىگىدە بولغان، ەرتە زاماندا اسكەرى
جاقتا ماڭىزدى جەر ەدى. جاڭا مرادان 203 جىل بۇرىن خان بەكتىگى-
نىڭ بەگى ليۇ باڭ مەن چۇ بەكتىگىنىڭ بەگى شياڭ بۇي وسى ارادا
سوعسقان. سول كەزدە شياڭ بۇي شىڭيالا مەن چىڭگاۋدى ارت — ارتىنان
الىپ، ليۇ باڭدى ويسراتا جەڭگەدى. «بىراق كەيىن ليۇ باڭ چۇ بەكتىگى-
نىڭ اسكەرلەرى سىشۇي وزەتىنەن ۇتىپ جاتقان ورايدى پايدالانىپ،
چۇ بەكتىگىنىڭ ارىياسىن تالمانداپ، چىڭگاۋدى قايتارىپ الادى.

④ كۇنيالا — ەرتەدەگى قالا، قازىركى خىنان ولكەسىنىڭ يەشيان
اۋدانىدا بولغان. جاڭا مراننىڭ 23 — جىلى، ليۇ شيۇ (شىمىس خان خان-
دەيسىنىڭ پاتشاسى گۇاڭ ۇدى) وسى جەردە ۋاڭ ماڭنىڭ اسكەرلەرىن
تالغاندايدى. بۇل جولعى سومىتا مكى جاقىنىڭ اسكەرى كۇشتەرى
كۇشنىلىك — السىزدىك جاعىنان زور پارىقتى بولادى؛ ليۇ شيۇدە نەبارى
8—9 مىڭ ادام بولادى دا، ۋاڭ ماڭدا 400 مىڭنان استام ادام بولادى.
«سرو يۇشۇ ۋاڭ ماڭنىڭ جياڭجۇندەرى ۋاڭ شۇ مەن ۋاڭ يىدىڭ
خۇدى ەلەمەي جايباراقاتتىق سەۋىيەن پايدالانىپ، ۇرىشنىڭ ەڭ-
داۋلى 3 مىڭ اسكەرىمەن ۋاڭ ماڭ اسكەرلەرىنىڭ بەرىك بەكتىسى
جارىپ وتەدى. وسى جەڭسىنەن پايدالانا وتىرىپ شابۇىل حاساپ،
جاۋ اسكەرلەرىنىڭ تاسى — تالقانىن شىعارادى.

②۵ گۇاندۇ — قازىمىڭى خىنان ۈلكەسىندەگى جۇڭمۇ ئۇدانسىڭ شىسى — سولتۇستىگىندە. جاڭا ەرانىڭ 200 — جىلى ساۋساۋ اسكەرلەرى مەن يۋان شاۋ اسكەرلەرى ۈسى ارادا سوعىشقان. سول كەزدە يۋان شاۋدا 100 مىڭ اسكەر بولادى، ال ساۋساۋدىڭ اسكەرلەرى از بولادى جانە ازىق — تۈلىگى تاۋسىلىپ قالادى. مېىراق ساۋساۋ يۋان شاۋ اسكەرلەرسىڭ لەرسىڭ جاۋدى ەلەمەي ازىرلىكىز جاتقاندىننان پايدالانىپ، از اسكەرمەن تۇتقىلىدان شاۋىل جاساپ، يۋان شاۋ اسكەرلەرسىڭ اسكەرى كەرەك — جاراتقارمىن ۈرتەپ جىبەرەدى. يۋان شاۋ اسكەرلەرى الاسامىراندىققا تۇسكەندە ساۋساۋ اسكەرلەرى شاۋىل جاسايدى دا، يۋان شاۋ اسكەرلەرسىڭ نەگىزگى كۇشتەرمىن جويادى.

②۶ ۋۇ بەكتىگى دەپ سۇن چۋان جاق، ۋىي بەكتىگى دەپ ساۋساۋ جاق ايتىلىپ ۈتىر. چىيى — خۇيى ۈلكەسىندەگى جيايۋى ئۇدانىنىڭ شىسى — سولتۇستىگىن كەسىپ ۈتەنن چاڭجياڭنىڭ ۈگۇستىك جاعاسىندە دا. جاڭا ەرانىڭ 208 — جىلى ساۋساۋ 500 مىڭنان استام اسكەر باستاپ بارىپ، مۇنى 800 مىڭ اسكەر دەپ قاۋەست تاراتىسىپ، سۇن چۋانغا شاۋىل جاسايدى. سۇن چۋان ساۋساۋدىڭ جاۋى ليۋ يىمەن بىرلەسىپ 30 مىڭ اسكەر اتقاندىرادى دا، ساۋساۋ اسكەرلەرىندە جۇقبالى اۋرۇدىڭ تارالۋىنان، ۈنىڭ ۋستىنە ۈلاردىڭ سۇدا سوعىۋا داعدىلانباھاندەننان پايدالانىپ، ساۋساۋدىڭ سوعىسى كەمەلەرمىن ۈرتەپ جىبەرىپ، ساۋساۋ اسكەرلەرمىن تالقاندايدى.

②۷ يىلىڭ — قازىمىڭى خۇيى ۈلكەسىندەگى يىچاڭ ئۇدانىنىڭ شىسىندا. جاڭا ەراسىڭ 222 — جىلى ۋۇ بەكتىگىڭ قولىباشىسى لۇشۈن ۈسى ارادا شۇ خان بەكتىگىڭنىڭ قولىباشىسى ليۋ يىدى ۈسىرانا جەڭەدى. بۇل جولعى سوعىسى باستالغان كەزدە، ليۋ يىي اسكەرلەرى سوعىسى سايمىن جەڭىپ، ەلگەرلەپ يىلىڭگە كەلەدى دە، ۋۇ بەكتىگىڭنىڭ جەرىنە 5 — 6 جۇز لى ئشكەرلەپ كىرەدى. لۇشۈن 7 — 8 اي بويىسا سوعىسى جۇرگىزبەي، ليۋ يىدىڭ ەاسكەرلەرى غارشاپ — شالىدىىپ،

كەلە، جۇدى، چىن يى، لىن يىياۋ قانارلى جولداسلاردىڭ باساۋىمەر سوعىسا وسىرىپ جىڭگاڭشانغا بارىپ، ماۋ زېدۇڭ جولداسىنىڭ دىشىلىد. مىنداي جۇمىشى - دىحان گىمىڭدىك ارىياسى 1 - جۇنىنىڭ 1 - شىسىنا قوسىلدى.

② «جۇڭگودا قىزىل اكىمىيات نەلىكەن مۇمىر سۇرە الادى؟» نىڭ ③ ەسكەرتۈنە قاراڭىز.

④ 1927 - جىلى 9 - ايدا خۇنان - جياڭشى شەكارا رايونىنىڭ شىۋشۋى، پىڭشياڭ، پىڭجىياڭ، لىۋياڭ اۋداندارىندامى خالىقنىق قارۋلى كۇشتەر ماۋ زېدۇڭ جولداسىنىڭ باسقىلىمىندا اتاقتى كۇزگى جىپىن - تەرىن كەزىندەگى كونەرىلىستى قوزغاپ، جۇمىشى - دىحان گىمىڭدىك ارىياسى 1 - جۇنىنىڭ 1 - شىسىن قۇردى. ماۋ زېدۇڭ جولداس وسى اسكەرى بولىمدى باستاپ جىڭگاڭشانغا بارىپ، ول ارادا خۇنان - جياڭشى شەكارا رايون گىمىڭدىك گىنجۇيدىن قۇردى.

⑤ A B ۋىمى - سول كەزدە گومىنداڭنىڭ قىزىل رايوندارغا جاسىرىپ قويغان فانگىمىڭدىك نىڭشلىق ۋىمى. A B ەنگىلىز شە Anti - Bolshevik (بولشەۋىكتەرگە قارسى تۇرۇ) دەگەن شۇردىڭ قىسقارتىپ جازىلۇى.

⑥ جياڭشى ولكەسىنىڭ ورتا بولەگىندەگى گاسىياڭ وزەنى مەن شىعىس بولەگىندەگى فۇشۋى وزەنى ارالىمىنداي رايوندار بىتلىپ وىر.

⑦ لەنىنىڭ «دەرەۋ جەكە كەلسوز جۇرگىزۋ حانە خەر بولسپ نەرۋ شىمىن جاساۋ ماسەلىسى جوتىندە تىگال»، «عاحايىپ خەنە سۇم - دىو»، «لەۋلى ساناق جانە لەۋلى جاۋاپكەرشىلىك»، «سوعىس بەن پىشىنىك ماسەلىسى جوتىندە بايانداما»، ت. ب. ەكەكەرسەن حانە «سوۋەت وداعى كۇڭچانداڭى (بولشەۋىكتەر پارتىياسى) نارىجى قىسقاشا كۇرسى» نىڭ 7 - تاراۋ، 7 - بولىمىنەن پايدالانىڭىز.

⑧ نۇل ارادا زاڭزۇلار دەپ شىكالا، گانۋە، چىڭجاي ولكەلە -

رىندەكى راڭزۇلار ايتىلىپ وتىر، جۇيزۇلار دەپ گانسۇ، چىڭخې، شېجياڭ ولكەلەرىندەكى جۇيزۇلار ايتىلىپ وتىر.

④ باڭۇ ادەبىيەتى — 15 — 19 عاسىرلاردا جۇڭگونىڭ فەودالدىق پاتشالىقتارنىڭ مىھنەتلىك ئۆزىمىندە بەلگىلەنگەن ماقالا جارىدىكى "بىر تۈرلى مەركەزىيلىك". باڭۇ ادەبىيەتىدىكى "ارىز ماقالا ئاقىرىغا كىرسۇ، ئاقىرىپىتى ئۇسىندىرۇ، قىسقا مازمۇنى، بايانداۋ، العاشى "بولم، ورتا "بولم، سوڭى "بولم، قورتىندى "بولم سىياقى سەگىر بولمىنەن قۇرالادى. «ئاقىرىغا كىرسۇ» ەكى سويلەمەن قۇرالىپ، ئاقىرىپىتى نەگىزگى ماڭىزىن ئۇسىندىرەدى. «ئاقىرىپىتى ئۇسىندىرۇ» ئۇش نەمەسە "تورت سويلەمەن قۇرالىپ، ئاقىرىپىتى مازمۇنىن ئۇسىندىرەدى. «قىسقا مازمۇنى» ندا بۇكىل شىعارما قىسقا بايانداۋ، دالادى، بۇل ئالقىلىق باستانالاندىعى بولادى. «بايانداۋ» قىسقا مازمۇن بەلگىلەنگەن ەكىسكى بايانداۋ "بولمى بولادى. العاشى "بولم، ورتا "بولم، سوڭى "بولم، قورتىندى "بولم — ۋسى "تورت "بولم مانا رەسمىي ئالقى بولپ مەپتەلەدى، ورتا "بولم — بۇكىر ماقالانىڭ وزەگى بولادى. بۇل "تورت "بولمىڭ "ارقايسىندا "بىر-بىرىنە سالىستىرىلاتىن ەكى بولەك، جىنى سەگىر بولەك بولاتىندىقتان، ول باڭۇ ادەبىيەتى دەپ اتالادى، سەگىز سالىستىرما دەپ نە اتالادى. ماۋزىدۇڭ حولىداس بۇل ارادا باڭۇ ادەبىيەتىنىڭ جازىنىندا "بىر بولمىنەن ەندى "بىر بولمىنەن ۇلاساتىن ورستەۋ بارىن گىمىڭ دامىۋىلىك ئارتۇرلى كەزەگىمىنە تامامىل ەتىپ ايتىپ وتىر. "سراق ادەتتەگى احوالداردا، ماۋزىدۇڭ حولىداس باڭۇ ادەبىيەتىن جياۋتساۋ-جۇمىگە تامامىل ەتىپ قولدانادى جانە ول ارقىلى جياۋساۋجۇيىدى سىماق ەتەدى.

جياڭ جيه شىنىڭ مالىمدەمەسى جونىدە مالىمدەمە

(1936 - جىلى 12 - ايدىڭ 28 - كۈنى)

جياڭ جيه شى مىرزا شى - اندا جاڭ شۈەلياڭ، ياكى خۇچىڭ جياڭ -
جۇندەردىڭ جانە باتىس - سولتۇستىك خالقىنىڭ جاپون باسقۇنىلا -
رىنا قارىسى تۇرۇتالايتارىن قايىل الپ، ەڭ الدىمەن، شىكى سوعىس
جۇرگىزىپ جاتقان ارىياسىنا شانشى، گانسۇ ولكەلەرىمەن شەگىنىپ
شەمۇغا بۇيرىق بەردى، مۇنىڭ ئۆزى جياڭ جيه شى مىرزانىڭ 10 جىل
بويىنا جۇرگىزىپ كەلگەن قاتە ساياساتىدا بۇرمىلىس جاساعاندى -
مىنىڭ باستاماسى بولپ تابىلادى ①. مۇنىڭ ئۆزى شىكى سوعىسقا
قولباشلىق بىستەگەن، بولشەكتەۋىشلىك تۇدىرعان جانە وسى جولعى
وقىمادا جياڭ جيه شى مىرزانى ولتىرمەكشى بولعان جاپون جياڭگەر -
لىگىنىڭ جانە جۇڭگوداعى جازالاۋ جورىمىن قۇتتاۋشىلاردىڭ ②
قاسكۇنەمدىگىنە سوققى بولپ ئىدى. جاپون جياڭگەرلىگىنىڭ جانە
جۇڭگوداعى جازالاۋ جورىمىن قۇتتاۋشىلاردىڭ ئۇمىتى سەلگە

كەمكەندىكى ايقىن بايقالپ وتىر. جياڭ جىەشى مىرزاىىڭ مۇنداي ويانۇ بەيەسىن گومىنداڭنىڭ ۋوزى 10 جىل بويىسا جۇرگىزىپ كەلگەن قاتە ساياساتىن اياقتانۇعا رازى بولعاندىمىنىڭ بەينەسى دەپ قاراۋعا بولادى.

جياڭ جىەشى مىرزا 12-ايدىڭ 26-كۈنى لوياڭدا ۋىر مالىمدەمە، ياعنى «جاڭ شۈەلياڭ مەن ياڭ خۇچىڭغا ناسىحات» دەيتىنىن جاريالا-دى، مازمۇنى كۈڭگۈرت ۋارى شىرما-شاتۇ بۇل مالىمدەمە، شىنىندا، جۇڭگونىڭ ساياسى خۇجاتتارى شىندە قىزىق ۋىر خۇجات بولدى. جياڭ جىەشى مىرزا بۇل جولىمى وقىعادان تەرەڭ ساباق الپ، گومىنداڭنىڭ جاڭا ۋىمىرىن ورناتۇ جولىندا تىرىسىپ، ۋوزىنىڭ سىرتقا قاراتا مىرالاىۇ، شىكە قاراتا اسكەر كۇشىن جۇمساۋ، خالىققا قاراتا ەزۇسىندى ۋداستۇرلى قاتە ساياساتىن اياقتاتىپ، گومىنداڭدى خالىق تىلەگىنە قايشى كەلمەيتىن ورنىغا باستاعىسى كەلسە، وندا ول، ساياسى جاقتا وتكەندەگىنىنە قاتتى وكىنىپ، بولاشاعىنا جول اشاتىن اناعۇرلىم جاقىسراق خۇجات پەن ماقالا جازىپ، ۋوزىنىڭ ادال نىيەتىن كورسەتۋگە ئىيتى ەدى. 12-ايدىڭ 26-كۈنى مالىمدەمە جۇڭگونىڭ خالىق بۇقاراسىنىڭ تالابىن قاناعات-تاندىرا المايدى.

جياڭ جىەشى مىرزانىڭ مالىمدەمەسىندەگى ۋىر ۋوزىندى، ياعنى «سوزىمە وپا قىلىپ، ۋىس-ارەكەتىمدە ناتىجە كورسەتمەس» دەگەن ۋوزىندى ماداقتاۋعا تاتيدى. مۇنىڭ مانىسى شى-اندا جاڭ شۈەلياڭ، ياڭ خۇچىڭدار ورتاعا قويغان شارتتارعا قول قويماغانىمەن دە، ۋىراق مەملەكەتكە، ۇلىققا پايدالى بولغان سول تالاپتاردى قابىل الۇعا رازىمىن، قول قويماغاندىمىمما بولا سوزىمەن قايتىپايمىن دەگەن

سوز. بىز ەندى جياڭ جيه شى مىرزانىڭ اسكەرلەرىن شەگىندىرىپ
 اكەتكەننەن كەينى، ئوز سوزىدە شىن مانىدە تۇراتىن - ئورمانىدە -
 مېا، ئوزى ۋادە قىلغان شارتتاردى ورىندايىتىن. ورىندامىتىدىن مېا
 قاراپ كۆرەمىز. بۇل شارتتار: (1) گومىنداڭ مەن گومىن جىڭمۇدى
 قايتا ۋېمىداستىرىپ، جاپونىشىلداردى قۇپ شىمۇ، وعان جاپون
 باسقنىشلارنى قارسى تۇراتىنداردى قاتناستىرۇ؛ (2) شاڭخايداعى
 وتانىل باسقنىشلاردى^③ بوساتۇ، بارلىق ساياسى تۇتىقىنداردى بوساتۇ،
 حالقىنىڭ بوستاندىق ۇقىمىن قاتناماسىز ەتۇ؛ (3) «گۇڭچانداڭدى
 جويۇ» ساياساتىنىڭ اتقارىلۇىن توقتاتىپ، قىزىل ارىيامەن بىرلەسىپ
 جاپون باسقنىشلارنى قارسى تۇرۇ؛ (4) پارتيالاردىڭ، نوپتاردىڭ،
 ەر سالاداعىلاردىڭ جانە اسكەرى بولىمىدەردىڭ وتاندى قۇتقارۇ
 كەڭەسىن شاقىرىپ، جاپون باسقنىشلارنى قارسى تۇرىپ، وتاندى
 جويىلۇدان قۇتقارۇدىڭ باعىتىن بەلگىلەۇ؛ (5) جۇڭگونىڭ جاپون
 باسقنىشلارنى قارسى تۇرۇىنا قىلەكتەس مەملەكەتتەرمەن سىتەسىنىڭ
 قارىم - قاتناى ورناتۇ؛ (6) وتاندى قۇتقارۇدىڭ باسقا دا ناقتى
 شارالارى. بۇل شارتتاردىڭ سىكە اسىرىلۇى ۇشىن، ەڭ اۋەلى
 ايتقان سوزىدە شىن مانىدە تۇرۇعا جانە ازىم - اۋلاق قايرات -
 جىگەر كۆرسەتۇگە تۇرا كەلەدى. مۇنى بىز جياڭ جيه شى مىرزانىڭ
 نۇدان مىللىمى جەردەگى ئىس - ارەكەتىنەن قاراستىرامىز.

دەگەنمەن، جياڭ جيه شى مىرزانىڭ مالىمەتەسىنىدە شى - ان
 ۋىيەمىسى «كەرتارتىپاشلار» دىڭ قورشاۋى سالدارىنان بولدى دەگەن
 سوز دە بار. امال قانشا، جياڭ جيه شى مىرزا «كەرتارتىپاشلار»
 دەپ، تەگى، كىمىدەردى ايتىپ وتىرعاندىن تۇسىندىرمەدى، خىڭ
 جيه شى مىرزانىڭ سوزدىگىندەگى «كەرتارتىپاشلار» دەگەن سوزدىڭ

قالاي تۇسىندىرىلسە تىنىدىگىن دە بىلۈگە بولمايدى. ال شي - ان
 وقىعاسى، شىنىندا، مىناداي بىرنەشە ئۇرلى كۇشتىڭ ئىپالىمەن
 تۇلىمەن ەدى؛ (1) جاڭ شۇەلىياڭ، ياڭ خۇچىڭداردىڭ اسكەرى
 بولمىدەرى مەن باتىس - سولتۇستىكتەكى گىمىڭشىل حالقتىڭ جاپون
 باسقىنشىلارىنا قارسى كەك تولقىنىنىڭ ورلەۋى؛ (2) بۇكىل ەل
 حالقنىڭ جاپون باسقىنشىلارىنا قارسى كەك تولقىنىنىڭ ورلەۋى؛
 (3) گومىنداڭنىڭ سولشىل كۇشتەرىنىڭ دامۋى؛ (4) ئارپىر ولكەدەكى
 ئافى كۇشى بار توپتاردىڭ جاپون باسقىنشىلارىنا قارسى تۇرىپ،
 وتاندى قۇتقارۋدى تالاپ قىلۋى؛ (5) گۇڭچانداڭنىڭ جاپون باسقىن-
 شىلارىنا قارسى ۇلتتىق بىرلىكسپىتى قۇتتاۋى؛ (6) دۇنيە جۇزىلىك
 بەيىتشىلىك شەبىنىڭ دامۋى. بۇلاردىڭ بارلىقى بۇركەمەلەۋگە
 بولمايتىن فاكتىلەر. جياڭجىەشى مىرزا ايتقان «كەرتارتپاشىلار»
 باسقا ەمەس، ئال وسى كۇشتەر، بۇل كۇشتەردى جۇرت گىمىڭشىل-
 ەدەر دەپ اتاپ وتىرسا، جياڭجىەشى مىرزا «كەرتارتپاشىلار» دەپ
 اتاپ وتىر. جياڭجىەشى مىرزا شي - اندا جاپون باسقىنشىلارىنا
 شىنىمەن قارسى تۇرامىن دەگەنىمەن كەيىن شي - اننان شىعا سالا
 گىمىڭدىك كۇشتەرگە ورشەلەنە شابۇل جاساماۋ كەرەك ەدى، ويتە-
 كەنى ايتقان سوزىندە تۇرۇ ماسەلەسى جياڭجىەشى مىرزانىڭ جانە
 ونىڭ ئوبىنىڭ ساياسي ومىرنە قاتىستى، ونىڭ ۇستىنە ئىس جۇزىنە-
 دىك ساياسي جولنىندا، جياڭجىەشى مىرزانىڭ جانە ونىڭ ئوبىنىڭ
 الدىندا ۇسىپ كەلە جاتقان ئارى وزدەرى ۇشنى تىيمىسىز بولپ
 وتىرعان ئىر ئۇرلى كۇش، ياعنى شي - ان وقىعاسىندا جياڭجىەشى
 مىرزانى ولتىرمەكشى بولغان جازالاۋ جورىمىن قۇتتاۋىشلار دەلىلنە-
 تىندەر كەسە - كولدەنەڭ تۇر. سوندىقتان، ئىز جياڭجىەشى مىرزاغا

«وزنىڭ ساياسى موزدىكىنە وزگەرسى ەنگىزىپ، «كەرتارتپاشلار» دەگەن «سوزدى گىمىگىشلىدەر دەپ وزگەرتۈگە كەڭەس بەرمەمىز، اتىن زاتىنا ساي ەتىپ وزگەرتۈ ورنىدىراق بولادى.

جياڭ جيەشى مرزا مىنانى ەستە ۇستاۋعا ەتىس، ونىڭ شي -
 اننان امان - ەسەن كەتە الۋىنا شي - ان وقىعاسىنىڭ باسشىلارى جاڭ
 شۈەلياڭ، ياكى خۇچىڭ جياڭجۇندەر سەبەپكەر بولۇدان ئىس،
 گۇڭچانداڭنىڭ جاراستىرۋىنىڭ، شىنىندا، پارمەندى اسەرى بولدى.
 گۇڭچانداڭ شي - ان وقىعاسىن بەيىت جولمەن شەشۋدى قۇتاتتالدا
 جانە بۇل ۇشىن ۇتۇرلى تىرىسشاڭدىق كورسەتكەندە تۈگەلدەي ۇلت
 قاعدىرىن كوزدە ۇستاعان ەدى. ۇبادا، شىكى سوعىس كەڭەي -
 تىلىپ، جاڭ شۈەلياڭ مەن ياكى خۇچىڭ جياڭ جيەشى مىرزانى ۇزاق
 ۋاقىت قاماپ قويغان بولسا، وندا وقىعاننىڭ دامۋى بوستان - بوسقا
 جاپون جيانگەرلىگىنە جانە جۇڭگوداعى جازالاۋ جورىمىن قۇتتاۋشە -
 لارعا پايدالى بولغان بولار ەدى. مۇنداي احوالدا، گۇڭچانداڭ
 جاپون جيانگەرلىگىنىڭ جانە جۇڭگوداعى جازالاۋ جورىمىن قۇتتاۋ -
 شىلار بولپ وتىرعان ۋاڭ جيىڭۋى ④، حى يىڭچىن ⑤ قاتارلىلاردىڭ
 قاسكۈنەمدىگىن باتىل اشكەرەلەپ، بۇل جولمى وقىعانى بەيىت
 جولمەن شەشۋدى باتىل قۇتتادى، مۇنى جاڭ شۈەلياڭ، ياكى خۇچىڭ
 جياڭجۇندەردىڭ جانە سۇڭ زىۋىن مىرزا ⑥ قاتارلى گومىنداڭدىقتار -
 دىڭ قۇتتاماسىمەن ۇير جەردەن شىققاندىق دەۋگە بولادى. بۇل -
 بۇكىل ەل حالقىنىڭ قۇتتاماسى، ويتكەنى قازىرگى شىكى سوعىسى
 خالىق وتە جەڭ كورەدى.

جياڭ جيەشى مىرزا شي - اندا قويىلعان شارتتاردى قابىل العان -
 دىقتان، ونىڭ بوستاندىمى قالپىنا كەلتىرىلدى. ەندىكى ماسەلە

جياڭجىيەشى مىرزىنىڭ «سۆزىمە ويا قىلىپ، ئىس - ارەكەتسىدە نايىچە كۆرسەتمەن» دەگەن ۋادەسىن بۇلجىتپاي ورنىداپ، وتان - دى جويىلۇدان قۇتقارۇدنىڭ بارلىق شارىتاتىدىن شىن مانىدە ئىسكە اسىرۇ - اسىرماۋىنىدا بولۇپ وتىر. بۇكىل ەل ھالقى جياڭجىيەشى مىرزىنىڭ ەندىگارى^{۱۰} - ارى - سارى بولۇشنىڭ جانە بۇلتاققا سالۇشنىڭ قانداپىنا بولسا دا جۈل بەرمەيدى. جياڭجىيەشى مىرزا ەگەر چاپون باسقۇشچىلارنى قارسى تۇرۇ ماسەلەسىدە ەل - سال بولۇپ، ئۆز ۋادەسىن ئىسكە اسىرۇدى كەشەۋىلىدە تەتىن بولسا، وندا بۇكىل ەل ھالقىنىڭ گىمىڭىدىك تولقىنى، سۆز جوق، جياڭجىيەشى مىرزىنى بائىرىپ كەتەدى. «سەنىمى جوق ادامدى ادام دەۋگە بولما» دەگەن سۆز بار، جياڭجىيەشى مىرزا جانە ونىڭ توبى بۇعان مۇقىيات كۆڭىل بولۇگە ئىيس.

جياڭجىيەشى مىرزا ەگەر گومىنداڭنىڭ 10 جىل بويىنا جۇرگىزىپ كەلگەن كەرتارىپا ساياسانى سىندى كىرىن تازارتىپ، ئۆزىنىڭ سىرتقا قاراتا جۈل بەرۇ، ئىشكە قاراتا ئىسكەر كۈشنى جۇمساۋ، ھالقىقا قاراتا ەزۇ سىندى نەگىزگى قاتەلىكتەرىن ئۆزىلىدى - كەسلىدى تۈزەتىپ، پارتىيالارمەن، توپتارمەن بىرلەسە وتىرىپ ئىبر اۋىزدىلىقپەن چاپون باسقۇشچىلارنى قارسى تۇرۇ شەبىنە ەمرەۋ اتاناتىن، وتاندى قۇتقارۇ - دنىڭ شارالارىن ئىسكەرى جاقىتان، ساياسى جاقىتان ئىس جۇرىندە قولداناتىن بولسا، وندا گۇڭچانداڭ، ارىنە، ونى قولدايدى. گۇڭچانداڭ سوناۋ 8 - ايدىڭ 25 - كۈنى گومىنداڭغا جولداعان ھاتىندا مۇنداي قولداۋ تۇرالى جياڭجىيەشى مىرزا مەن گومىنداڭغا ۋادە بەرگەن بولاتىن^{۱۱}. گۇڭچانداڭنىڭ «سۆزىمە ويا قىلىپ، ئىس - ارە - كەتسىدە نايىچە كۆرسەتمەن» دىگەن 15 جىلدىن بەرى بۇكىل ەل

خالىنى مويىنىداپ كەلەدى. بۇكىل ەل خالقىنىڭ گۇڭچانداڭنىڭ سوزى مەن سىنە دەگەن سەنمى، شىنداء، ەل شىندەگى ئارقانداي پارتيا - توپتاردىڭ سوزى مەن سىنە دەگەن سەنمىنەن اسىپ تۇسەدى.

ەسكەرتۈلەر

① جياڭ شۇەلياڭ باستاغان گومىنداڭ دۇڭبىي ارمىياسى مەن يالڭ خۇچىڭ باستاغان گومىنداڭ 17 - ارمىياسى جۇڭگو قىزىل ارمىياسىنىڭ جانە خالىقنىڭ جاپون باسقۇنچىلارنا قارسى قوزغالىسىنىڭ نىقابىمەن، جۇڭگو گۇڭچانداڭلى الما قويغان جاپون باسقۇنچىلارنا قارسى ۇلىتىق بىرلىك - سايتى قۇپنادى دا، جياڭجىيە شىدەن گۇڭچانداڭمەن بىرلەسىپ جاپون باسقۇنچىلارنا قارسى تۇرۇدى تالاپ ەتتى. جياڭجىيە شى بۇدان باس تارتتى، ونىڭ ۇستىنە بۇرىنمىدان ئارى كەرى باغىپ، «گۇڭچانداڭدى جويۇ» دىڭ اسكەرى ازىرلىك ستەرىن بەلسەنە ورنالاستىردى، سونداي - اق شي - اندا جاپون باسقۇنچىلارنا قارسى شىققان جاستاردى قىرغىندادى. سوندىقتان جالڭ شۇەلياڭ مەن يالڭ خۇچىڭ بىرىگىپ ارەكەت جاساپ جياڭجىيە شىنى تۇتقىندادى. بۇل - 1936 - جىلى 12 - ايدىڭ 12 - كۇنىڭى ايجىلى شي - ان وقىعاسى. سول كەزدە جياڭجىيە شى گۇڭچانداڭمەن بىرلەسىپ جاپون باسقۇنچىلارنا قارسى تۇرۇ شارتىن ەرىكىمىز قاسلىدادى، سونمەن بوساتىلىپ نانچىڭگە قايتتى.

② شي - ان وقىعاسى كەزىندە نانچىڭ گومىنداڭ ۇكىمەتسىنىڭ شىكى جاعىدا جالڭ شۇەلياڭ مەن يالڭ خۇچىڭغا قارسى «جازالاۋ جورى - مى» ن جاساۋدى قۇتاتقان، جياڭجىيە شىمەن ۇقىق تالاسقان ئىر ئولىم جاپونىشلدار ايتىلىپ وتىر، بۇلارغا ۋاڭجىڭۋىي، جى يىڭچىندەر بىس - شىلو ەتكەن ەدى، ولار شي - ان وقىعاسىن سىلتاۋ ەتە وتىرىپ، ئىرى

كۈلەمدى شىكى سوعىس قوزغاپ، جاپون قاراقىلارنىڭ شايۋىل جاسا-
ۋسا تىيىملىك تۇدۇرماقشى جانە ورايدان پايدالانىپ جياڭجىەشنىڭ
ۋسەمدىك ورتىن تارتىپ الماقشى بولدى.

③ شاڭخايداعى وتانشىل باشىلار دەپ شاڭخايدا جاپور باسقۇش-
لارنا قارسى جۇرگىزىلگەن وتانشىلدىق قوزغالىستىڭ جەتى باسشىسى،
يەنى شىن جۇنرۇ، جالڭ نايچى، زوۋ تاۋفىن، لى گۇڭپۇ، شا چيانلى، شى
لياڭ، ۋالڭ زاۋشى ايتىلىپ وتىر. ولار 1936-جىلى 11-ايدا جياڭ
جىەشى ۋكىمەتى جاسان تۇتىندالىپ، 1937-جىلى 7-ايدا بوساتىلدى.

④ ۋالڭ جىڭيۇنى سول كەزدە گومىنداڭ شىندەگى جاپونىشىلداردىڭ
باسشىسى بولاتتىن. ول 1931-جىلدا باستاپ، جاپون چيانگەرلىگىنىڭ
شاپقىنىشلىقى جونىدە سىيرالاسۇدى قۇتاتاپ كەلدى. 1938-جىلى
12-ايدا جۇڭچىڭگەن كەتپ، اشىقتان-اشىق جاپون قاراقىلارنا تىزە
بۇكتى دە، نانجىڭ قۇمرشاق ۋكىمەتىن ۋىيىمداستىردى.

⑤ مى يىڭچىن — گومىنداڭ جۇنفاسى، گومىنداڭ شىندەگى تامى
بىر توپ جاپونىشىلداردىڭ باستىمى، شى-ان وقىعاسى بارىسىندا، ول
شىكى سوعىس قوزغالما جانىن سالا ازىرلىك جاساپ، گومىنداڭ ارىياسىن
لۇڭ—حاي تەمىر جولنى بويلاي شانغىيگە شايۋىل جاساۋعا ورنالاسىرمان
جانە شى-اندى بومبىلاپ جياڭجىەشنى ۋلىتىرۋدى جوسپارلاغان،
سۈيىتىپ، جياڭجىەشنىڭ ورتىن باسپاقشى بولغان.

⑥ سۇڭ زىۋىن — امەرىكاشىل ەلەمەنت. سول كەزدە امەرىكا
جيانگەرلىكى مەن جاپون جيانگەرلىكى اراسىندا قىس شەغىسقا قوجا بولۇما
تالاسۇ قايشىلىقى بولغاندىقتان، ول دا امەرىكا جيانگەرلىكىنىڭ مۇددە-
سىنە بولا شى-ان وقىعاسىن يەيىت جولمەن شەشۋدى قۇتاتادى.

⑦ بۇل خاتتا گومىنداڭنىڭ كەرتارتىپا ۋستەمدىگى جانە سول
كەزدەگى گومىنداڭ جۇڭياڭنىڭ ەكىنشى جالپى ماجىلىسى قاتالڭ پىيان
قىلىنغان، سونمەن قاتار جۇڭگو گۇڭچانداڭنىڭ جاپون باسقىنىشلارنا
درسى ۇلىتىق بىرلىكسەپ قۇرۇ جانە گومىنداڭ-گۇڭچانداڭ سەستىگىن

قايتادان ورناتۇغا ازىرلىك كورۇ جوتىندەگى ساياساتى تۇسىندىرىلگەن بولاتتى. بۇل ھاقتىڭ نەگىزگى بولەگى مەناۋ: «پارتياڭىز جۇڭياڭنىڭ مەكىشى جالپى مەجلىسىنىڭ «ورتالىقتاندىرۇ» بىرلىككە كەلتىرۇ» دەگەن «سوزى، شىنىندا، مەسەلەنى شاقاستىرمايدىق. مىنانى «بىلۇ كەرەك، 10 جىلدان بەرگى شىكى سوعىس جانە بىرلىككە كەلمەۋىلىك بۇكىلدەي پارتياڭىزدىڭ، پارتياڭىز ۇكىمەتنىڭ جيانگەرلىككە ارقا سۇيەۋ سىندى مەملەكەتتى ويرانداۋ ساياساتى سالدارىنان، ونە - مۈتە «18 - سەنتەبىر» دەن بەرى جۇرگىزىپ كەلگەن قارسىلاساۋ ساياساتى سالدارىنان تۇدى. پارتياڭىزدىڭ جانە پارتياڭىز ۇكىمەتنىڭ «سىرتقى جاۋا قارسى تۇرۇ «ۋەن الدىدىن شىكى چاقتى تىنىشتاندىرىپ الۇ كەرەك» دەگەن ۇرانى استىندا، جىل سايىن تولاسىز شىكى سوعىس جۇرگىزدىڭىزدەر، قىزىل ارىيا ما سانسىز رەت قورعاي شاپۇل جاسادىڭىزدار، بۇكىل ەل حالقە - نىڭ وتانىلىدىق قوزعالىسى مەن دەموكراتىيالىق قوزعالىسىن كۇشتەردە - ڭىزدى سارقا جۇمىساي وتىرىپ جانىشتادىڭىزدار. «تىپتى كۇنى بۇگىنگە دەيىن دۇڭبىي مەن جۇابىيدى تاستاپ قويىپ، ونىمەن جۇمىستارىڭىز بولماي وتىر، جاپون جيانگەرلىكىنىڭ جۇڭگونىڭ قاس جاۋى ەكەنىن ۇمىتىپ، بارلىق كۇشتەرىڭىزدى جۇمىساپ قىزىل ارىيا ما قارسى تۇردە - ڭىزدار جانە پارتياڭىزدىڭ ۇز لاگەرى شىندەگى تالاس - تارتىسپەن ايمالىسىپ كەتىڭىزدەر، قىزىل ارىيانىڭ جاپون باسقىنشىلارنا قارسى تۇرۇ «ۋەن باراتىن جولدارىن بارلىق كۇشتەرىڭىزبەن بوگەدىڭىزدەر، قىزىل ارىيانىڭ جاپون باسقىنشىلارنا قارسى تۇرۇدامى ارتقى شەبىستە بۇلىك سالدىڭىزدار، بۇكىل ەل حالقنىڭ جاپون باسقىنشىلارنا قارسى تۇرۇ تالاسىن ەلەك قۇرلى كورمەدىڭىزدەر، بۇكىل ەل حالقن بوستان - دىق ۇقىسەن ماحرۇم ەتتىڭىزدەر. وتاتدى «سۇيۇ قىلمىس بولپ مەپ - تەلدى، حازىقىز قاماۋلار بۇكىل ەل بويىنشا مەكەلدى؛ وناندى ساۋدالاۋ سىلانارلىق «س يولىپ مەپتەلدى، ساقىندار الەن اسپ مەسايىپ كەتتى. وسىنداى قانە ساياسات جۇرگىزە وتىرىپ، ورتالىقتا -

دېرۇ مەن بىرلىككە كەلتىرۈگە ۈمىتلەۋە شىنىندا، توغايىدان ئالىق مۇدەۋ.
 دىڭ دال ۈۈزى، بۇدان مۇلدە كەرسىنىشە ئاتىچە شىعادى، ۈمىز مەندى
 ۈمىز مۇرزالارغا مەتەنى مەكەرتەمىز، ەگەر سىزدەر ۈزدەرىڭىزدىڭ قانە
 باغىستارىڭىزدى تۇپسىنەن ۈزگەرتىپەيتىن بولساڭىزدار، ەگەر جاپون
 جىيانگەلىگىنە ۈشكىپەي، بۇرىنغىلارڭىزدا ۈز تۇسقاندارڭىزغا ۈشگە.
 تىن بولساڭىزدار، ۈندا سىزدەر قاناشما زورلانغاندارڭىزبەن دە قازىرگى
 قالىپتى ساقىتاپ قالا المايسىزدار، ۈرتالىقتاندىرۇ، بىرلىككە كەلتىرۇ،
 سونداي-اق «ۈسزىمانى مەملەكەت» دەلىنەن سىزدەر بارىپ تۇرغان
 بوس مىلچىك بولپ شىعادى. قازىر بۇكىل ەل حالقىغا قاجەت بولپ
 ۈتىرغانى، شەتەلگە جاعىمپازدانىپ، حالقتى ۈيراندايتىن ۈرتالىقتان-
 دېرۇ مەن بىرلىككە كەلتىرۇ مەمەس، قايتا جاپون باقىنىشىلارغا قارىسى
 تۇرىپ، ۈناندى قۇتقاراتىن ۈرتالىقتاندىرۇ مەن بىرلىككە كەلتىرۇ، قازىر
 بۇكىل ەل حالقى ۈناندى، حالقتى شىن مانىندە قۇتقاراتىن ۈكىمەتتى،
 ناعىز دەموكراتىيالىق رەسپۇبلىكانى قىزۇ قالاپ ەتىپ ۈتىر. بۇكىل ەل
 حالقى حالق مۇددەسىن كۈزدەيتىن دەموكراتىيالىق رەسپۇبلىكالىق
 ۈكىمەتتى تالاپ ەتۈدە. بۇل ۈكىمەتتىڭ باشى گاڭلىڭى مىناداي
 بولۇ كەرەك: ۈبىرىشى، سىرتقى شايقىنىشلىققا قارىسلىق كۈرسەتە الاتىن
 بولۇ. ەكىنشى، حالققا دەموكراتىيالىق ۇقىق بەرە الاتىن بولۇ. ۈشەن-
 شى، حالق شارۋاشلىقىن دامىتىپ، حالق تۇرمىسىندا ۈرتىپاللىقتى
 ەتەلىدەتە الاتىن، ەتپتى جويالاتىن بولۇ. ەگەر «ۈسزىمانى مەملە-
 كەت» ۈسۈز ەتەلىتىن بولسا، ۈندا ۈسى گاڭلىك ەانا ۈتار، جارىنلاي
 ۈتار جۇڭگو قازىرگى كەزدە شىنايى تالاپ ەتىپ ۈتىرەن گاڭلىك
 بولپ تابىلادى. بۇكىل ەل حالقى قازىر ۈسى نىسانىنى سىكە اسىرۇ
 جولىدا قىزۇ ۈمىتپەن جانە بەرىك سەنىمەن كۈرەس جۈرگۈزۈدە. ال
 پارنىياڭىزدىڭ جانە پارتياڭىز ۈكىمەتتىڭ ساياساتى بۇكىل ەل حالق-
 سىڭ بۇل ۈمىتىنە مۇلدە قايشى بولپ ۈتىر، مۇنىمەن حالقتىڭ سەنىمە
 يە بولۇ استە مۇمكىن مەمەس. جۇڭگو گۇڭچانداڭى مەن جۇڭگو قىرس

ارمىياسى مىنانى مەركەسە سالتاناتىيەن جاريالايدى: "بىز بۇكىل جۇڭگو بويىنشا بىرلىككە كەلگەن دەموكراتىيالىق رەسپۇبلىكا قۇرۇدى قولداي-مىز، خالىمىسا بىردەي سايلاۋ ۋەقەنى ساي سايلاپان گۇجۇي شاقىرۇدى قولدايمىز، بۇكىل ەل ھالقىنىڭ جانە جاپون باسقۇنچىلارغا قارسى ارمىيالاردىڭ جاپون باسقۇنچىلارغا قارسى تۇرۇپ، وتاندى قۇتقارۇ قۇرىلتايىن قورعايمىز. بۇكىل مەملەكەت بويىنشا بىرلىككە كەلگەن مەملەكەت قورغانىسىندىق ۋەكىلەتتى قورعايمىز. "بىز مىنانى جاريالايمىز: بۇكىل جۇڭگو بويىنشا بىرلىككە كەلگەن دەموكراتىيالىق رەسپۇبلىكا قۇرىلغان كەزدە، قىزىل رايوندار بۇكىل جۇڭگو بويىنشا بىرلىككە كەلگەن دەموكراتىيالىق رەسپۇبلىكانىڭ قۇرامىداس بولەگى بولادى دا، قىزىل رايوندارداق ھالقىنىڭ ۋەكىلدەرى بۇكىل جۇڭگو بويىنشا شاقىرىلتىن گۇجۇيما قاتناسادى، سونداي-اق قىزىل رايونداردا بۇكىل جۇڭگودا ھەم ۋەقەسى دەموكراتىيالىق تۈزۈم جولغا قويىلادى. "بىز پارتياڭىز جۇڭگىانىڭ ەكىنى جالپى "ماچىلىسى ۋەكىلەتلىرى ۋەقەر-ھان مەملەكەت قورغانىسىندىق كەڭەس، سونداي-اق پارتياڭىز بەن پارتياڭىز ۋەكىلەتلىرى شاقىرىپ وتىرغان گومىن داخۇي ورتالىقتا بىرۇ، بىرلىككە كەلتىرۇ، جاپون باسقۇنچىلارغا قارسى تۇرۇپ، وتاندى جويى-لۇدان قۇتقارۇ مىندەتن ورنىداي المايدى دەپ تانىمىز. پارتياڭىز جۇڭگىانىڭ ەكىنى جالپى "ماچىلىسى قابىلداغان مەملەكەت قورغانىسىندىق كەڭەسنىڭ ئاۋلىيىنە قاراعاندا، مەملەكەت قورغانىسىندىق كەڭەسنىڭ ۋەكىلى پارتياڭىزدىڭ جانە پارتياڭىز ۋەكىلەتلىرىنىڭ اكىمىيات ياستىدا وتىر-عار از ساندى ماناپتالارمەن عانا شەكىلەلگەن؛ مەملەكەت قورغانىسى-دىق كەڭەستىڭ مىندەتلىرى پارتياڭىز ۋەكىلەتلىرىنىڭ ماسلىھات بەرۇ ورگاسى عانا بولس قالغان. مۇنداي كەڭەستىڭ شىقانداي تابىقا جەمە المايتى-دىمى ھەم ھالقىنىڭ شىقانداي سەنمىنە يە بولا المايتىندىمى اپ انىس-ال "سىر مىرزالار شاقىرغالى وتىرغان گومىن داخۇي دا، پارتياڭىز ۋەكىلەتلىرى قارىلداغان "جۇڭخۇا مىنگو شىانغاسىنىڭ جوباسى" مەن "گومىن

داخۇيدىڭ ۋىسىدىق زاڭى جانە وكىلدەرىن سايلاۋ زاڭى» بويىنشا قارا-
 عاندا، مەشقانداي تابىستى بولا المايدى جانە خالىقتىڭ سەنىمىنە يە بولا
 المايدى، ويتكەنى، مۇنداي گومىن داخۇي پارتياڭىز بەن پارتياڭىز
 ۈكىمەتلىككە ئاز ساندى «مانسايتىلارنى شەڭگەلىنە ئالىپ وتىرغان ورگان
 عىدا، وسى «مانسايتىلاردىڭ قولجاۋلىقى جانە اشەكەي بۇيىمى عانا، مۇن-
 داي مەملەكەت قورعانىسىندىق كەڭەس پەن گومىن داخۇيدىڭ «پىزدىڭ
 پارتيامىز قۇتاتاپ وتىرغان جاپون باسقىنشىلارنى قارسى تۇرىپ، وتاندى
 قۇتقارۋىدىڭ بۇكىل مەملەكەتتىك قۇرلىتىمىنا (يەنى مەملەكەت قورعانى-
 سىندىق كەڭەسكە)، جۇڭخۇا دەموكراتىيالىق رەسپۇبليكاسىنا جانە ونىڭ
 گوخۇيىنا تىتتەي دە ۇقسايتىن جەرى جوق. يىزىشە، جاپون باسقىنشىلارنى
 قارسى تۇرىپ، وتاندى قۇتقاراتىن مەملەكەت قورعانىسىندىق كەڭەس
 پارتىيالاردىڭ، توپتاردىڭ، «ار سالاداعىلاردىڭ، قارۋىلى بولىمدەردىڭ
 وكىلدەرىن قاتناستىرا وتىرىپ، جاپون باسقىنشىلارنى قارسى تۇرىپ،
 وتاندى قۇتقارۋىدىڭ كەلەلى شارالارىن شىن مانىندە بەلگىلەي الاتىن
 بىلىك ورگانى بولپ قۇرلۇى جانە وسى كەڭەستەن بۇكىل ەل بويىنشا
 بىرلىككە كەلگەن مەملەكەت قورعانىسىندىق ۈكىمەت چارىققا شىعۋى
 كەرەك. ال گومىن داخۇي دا بۇكىل ەل خالىقتىڭ جاپپاي سايلاۋىمەن
 چارىققا شىققان گوخۇي بولۇما، جۇڭخۇا دەموكراتىيالىق رەسپۇبليكاسى-
 نىڭ ەل جوعارى بىلىك ورگانى بولۇما «تىسى، وسىنداي مەملەكەت
 قورعانىسىندىق كەڭەس پەن بۇكىل مەملەكەتتىك گوخۇيدى مانا بۇكىل
 ەل خالىقى قارسى الادى، قورعايدى جانە وعان قاتناسادى، سوندا عانا
 وتاندى قۇتقارۋ، خالىقتى قۇتقارۋ سىندى ۇلى «ستى مىزىماس مەرىك
 نەگىرگە قويۇعا بولادى. اپتىگەندە تۇلاققا جامعىدى اناۋلاردىڭ
 قانداي بولسا دا «س چۈزىندىك سىتەرگە مۇلدە سەپتىكىن تىگىرە
 المىدى. ولاردى بۇكىل ەل خالىقى مۇلدە قۇتقارمايدى. پارتياڭىز بەن
 پارتياڭىز ۈكىمەتى شاقىرعان «نۇرلى ماجىلىستەردىڭ جەڭىسكە ۇشراپ
 كەلگەندىكى مۇنىڭ ەل جاقسى دالەلى. پارتياڭىز جۇڭياڭنىڭ ەكىنشى

جالپى ماجىلىسىنىڭ شۋانىيىتىدا تاعى دا بىلاي دەلىنگەن: «خاۋىپ - قاتەر مەن ئوگەتتەردىڭ بولاتتىدەي ئېزۇش كۈتلىمەگەن ئىس مەسەدى، مەملەكەت ئىسىنىڭ قىيىندىغا بولسا، وتەۋگە ئېسى جاۋاپ-كەرىشلىكسىزدى شىقاشان بولسا ئىستاپىمىز» «پارتىيىمىز مەملەكەتنىڭ كۈلدەنۋىسە نەمەسە جويىلۇنغا قاتتىق سىتەردە، ئوز جوق، ئوزىنىڭ بارلىق اقل-ويى مەن كۈش-قۋاتىن باشان-اياق دايدەكتى جۇمىيىدى» «راس، پارتىيىگىز - جۇڭگو توپىراغىنىڭ ەڭ زور بولەگىندە ئۈستەمدىك جۇرگىزىپ وتىرغان ساياسى پارتىيە، بۇرمن سىتەلگەن بارلىق سىتەردىڭ ساياسى جاۋاپكەرىشلىگىن پارتىيىگىز ئوز ئۈستىنە ئالسا بولمايدى. ئېر پارتىيە دىكتاتۇراسىدىق گومىنداڭ ۈكىمەتى جاعدايىندا، گومىنداڭ ئوز جاۋاپكەرىشلىگىنەن شىقاشان قاشىپ قۇتىلا المايدى. وتە - مۈتە 18 - سەنتاير وقىماسنان بەرى، پارتىيىگىز بۇكىل ەل خالقىنىڭ ەركىنە قايشىلىق سىتەپ، بۇكىل ۇلتىنىڭ مۇددەسىنە قايشىلىق سىتەپ، مۈلدە قاتە ساياسات اتقارپ كەلدى. اقىر ايامىندا جۇڭگونىڭ جارتىسىنا تاپاۋىتان ايرىلدى، بۇل جاۋاپكەرىشلىكتى باسقا شىقاندەي ادامغا تەڭمە استە بولمايدى. ئېزىڭىز قاراۋىمىزدا جانە بۇكىل ەل خالقىنىڭ قاراۋىنشا، جۇڭگونىڭ جارتىسىنىڭ قولدان كەتۈنە پارتىيىگىز سەبەبى بولغان سولە، لىڭنۇي مەن جۇچۋاننىڭ قالپىنا كەلتىرۋ جاۋاپكەرىشلىگىن دە پارتىيىگىزما جۈكەنمەي استە بولمايدى. سونىمەن قاتار، پارتىيىگىزدامى ئېرسىپرا ۇجداندى ادامداردا، قارىم مەملەكەتنىڭ جويىلۇ خاۋىپ جانە خالىق ەركىنە قايشىلىق سىتەۋگە بولمايتىندىسىن شىن سەزىپ، جاڭا نۇرىلىس جاساي باستادى، ئوز پارتىيىسى شىندەگى پارتىيە مەن مەملە - كەتكە كەسرىن تىگىزىپ وتىرغان ەلەمەتتەرگە كەكتەنە، نارازى بولا دستادى. جۇڭگو كۇڭچانداڭگى بۇل جاڭا بۇرىلىسقا بۇكىلدەي تىلەكە - تىك بىلدۈردى، جۇڭگو گومىنداڭنىڭ بۇل وىاتقىل، ۇجداندى مۇتەلە - رىنىڭ جىگەرى مەن وياتۇمن قىزۇ قارسى الادى، ولاردىڭ ۇلتا تونگەن خاۋىپ الدىندا، جانقىارلىقپەن كۇرەسكىسى كەلەتىن جادە ەركىكپەن

خاتالىق جاراتقىسى كەلەتتىن رۇخسەت قىزۇ قارىسى الايدى. بىرگە ايان،
 پارتىياڭىردىڭ جۇڭياڭى مەن ولكەلىك داڭبۇلارنىدا، ورتالىق ۇكىمەت
 بەن ولكەلىك ۇكىمەتتەردە، وقۇ-اعارتۇ سالاسنىدا، عىلىم سالاسنىدا،
 كوركەمۇنەر سالاسنىدا، اخبارات سالاسنىدا، ساۋدا-ونەر كاسىپ سالا-
 سنىدا، ايەلدەر اراسىنىدا، مەن سالاسنىدا، دارىگەرلىك سالاسنىدا،
 ساقى سالاسنىدا، "ارتۇرلى بۇقارالىق ۇيىمداردا، ونە-موتە قالىڭ
 ارمىيادا، گومىنداڭنىڭ جاڭا جانە كۈنە مۇشەلەرى مەن "ار دارەجەلى
 باشقىلارى اراسىنىدا، شىنىندا، ويانغان جانە وتاندى سۇيەتتىن ادامدار
 وتە كۆپ، وسىڭ ۇستىنە، مۇنداي ادامدار كۈننەن-كۈنگە كۈيەيىپ
 كەلەدى، بۇل-توتەنشە قۇانارلىق "جايت، جۇڭگو گۇڭچانداڭى وسى
 گومىنداڭ مۇشەلەرىمەن قول ۇستاسا وتىرىپ، بەرىك ۇلتتىق بىرلىكسەپ
 ۇيىمداستىرىپ، بۇكىل ۇلتتىڭ قاس جاۋىنا-جاپون جيانگەرلىگىنە
 قارىسى تۇرۇما قاي-قاشان مايىن. "بىز بۇل گومىنداڭ مۇشەلەرىنىڭ
 گومىنداڭ شىندە "بىر تۇرلى ۇستەم كۇش بولسى تەز قالىپتاسىپ، ۇلت
 مۇددەسىمەن سەيپەتسەيىن، "مىس جۇزىنىدە جاپون جيانگەرلىگىنىڭ
 دايلىرىنىدەرىنە اينالىپ كەتكەن، "مىس جۇزىنىدە جاپونشىل ساتقىندار
 اينالىپ كەتكەن ەڭ بۇزىق، ەڭ ارسىز گومىنداڭ مۇشەلەرىن-سۇن
 جۇڭشان مىرزانى قورلاغان گومىنداڭ مۇشەلەرىن باسىپ تۈسە الۇن،
 سۇن جۇڭشان مىرزانىڭ گىمىڭدىك سانمىنجۇيىنىڭ رۇخسەت قالىپنا
 كەلتىرە الۇن، سۇن جۇڭشان مىرزانىڭ روسىيەمەن بىرلەسۇ، گۇڭچان-
 داڭمەن بىرلەسۇ جانە دىيەندار مەن جۇمىشقىلارغا كۈمەكىدەسۇ سىندى
 "ۇش "بىرى ساياساتىن قايتادان جانداندىرا الۇن، وزدەرىنىڭ "اقل-
 ونى مەن كۇش-قۋاسى" ارقىلى گىمىڭدىك سانمىنجۇيى مەن "ۇش "بىرى
 ساياساتى "باستان-اياق دايەكتىلەندىرە الۇن، سۇن جۇڭشان مىر-
 زانىڭ گىمىڭدىك وسىيەتتىن "باستان اياق دايەكتىلەندىرە الۇن
 "ۇمىت ەنەمىز. "بىز ولاردىڭ بۇكىل ەلدەگى پارتىيالاردىڭ، توپتاردىڭ،
 "ار سالاداعىلاردىڭ وتانشىل باشقىلارمەن جانە وتانشىل خالىقپەر بىرگە

ئولا بولۇپ، سۇن جۇڭشان مىرزانىڭ گىمىنىڭدىكى سىنە مۇراگەرلىك ەتۇ جاۋايىكەرىشلىكىن ئاتىلىدىغىن ئۆز ۇستىلەرىنە ئۇنى، باتىل ئۆردە جاپون جيانگەرلىكىن قۇپ شىيىپ، جۇڭگونى جاۋىپتەن قۇتقارۇ جولىدا كۆرەسۇن، ئۇكىل ەل خالقىنىڭ دەموكراتىيالىق ۇقىي جولىدا كۆرە- سۇن، جۇڭگونىڭ خالىق شارۋاشلىغىن دامىتىپ، ەڭ كۈپىشلىك خالىقنى ئۇمر ازاپتان قۇتقارۇ جولىدا كۆرەسۇن، جۇڭخۇا دەموكراتىيالىق رە- پۇبلىكاسىن جانە ونىڭ دەموكراتىيالىق گوچۇيى مەن دەموكراتىيالىق ۇكىمەتنىن سىكە اسرۇ جولىدا كۆرەسۇن "ۇمىت ەتەمىز. جۇڭگو گۇڭچانداڭلى جۇڭگو گومىنداڭنىڭ بارلىق مۇشەلەرىنە مىنانى جارىا- لايىدى: ەگەر سىزدەر شىنداپ وسلاي سىتەيتىن بولساڭىزدار، "بىز سىزدەردى باتىل قولدايمىز، "بىز سىزدەرمەن جۇڭگونىڭ 1924- جىلدىن 1927- جىلغا دەيتىڭى ۇلى گىمىنىڭى داۋەرىندە ەكى پارتىيالىق ۇلىتىق ەزگىگە جانە فەودالدىق ەزگىگە قارسى قۇرمان ۇلى بىرلىكسابىنداي بەرىك گىمىنىڭدىك بىرلىكساپ قۇرۇدى قالايىمىز، ويتكەنى بۇل- بۇگىنگى كۈنى وتاندى جويىلۇدان قۇتقارىپ، امان ساقىتاپ قالۇدىڭ بىردەن- "بىر دۇرىس جولى»

جۇڭگو گۇڭچانداڭنىڭ جاپون باشقىنىشلارنا قارسى سوعىسى داۋىرىندەكى مىندەتى*

(1937 - جىلى 5 - ايدىڭ 3 - كۈنى)

ۇلتتىق قايشىلىق پەن شكى قايشىلىقتىڭ قازىرگى دامۇ كەزەڭى

(1) جۇڭگو مەن جاپونىا اراسىنداغى قايشىلىق باستى قايشىلىققا ايسالغاندىمى، شكى قايشىلىق ەكىنشى ورنىغا جانە باعىنىشتى ورنىغا نۇمكەندىگى سەبەپتى حالىقارالىق قارىم - قاتناستار مەن شكى ناپىتىق قارىم - قاتناستاردا تۇلغان وزگەرىستەر قازىرگى جاعدايدىڭ جاڭا دامۇ كەزەڭىن فالىپتاستىردى.

(2) جۇڭگو كوپىتەن بەرى ەكى تۇرلى ۇشقان، نەگىزگى قايشىلىق شىندە — جيانگەرلىك پەن جۇڭگو اراسىنداغى قايشىلىق،

ھەۋالەلىق تۈزۈم مەن خالىق بۇقاراسى اراسىنداعى قايشىق شىندە بولپ كەلدى. 1927 - جىلى گوۋىنداڭ وكىلىك ەكەن بۇرخۇازيا گىمىنگە وپاسزدىق جاساپ، ۇلت مۇددەسىن جيانگەرلىككە ساتىپ، جۇمىشى - دىحان اكىمىياتى مەن گوۋىنداڭ اكىمىياتى اراسىندا شىەلەنسكەن قاراما - قارسىلىق بولغان، سونداي - اق ۇلتتىق جانە دەموكراتىيالىق گىمىڭ شىندەنتەرىن جۇڭگو گۇڭچان - دالڭى جەكە ۇزى ۇستىنە الماي بولمايتىن جاعدايدى تۇدردى.

(3) 1931 - جىلى 18 - سەنتابىر وقىعاسىنان، اسرەسە 1935 - جىل - مى خۇابىي وقىعاسىنان^① بەرگى جاعداي بۇل قايشىلىقتاردا مىناداي وزگەرىستەر تۇدردى:

1) جالپى جيانگەرلىك پەن جۇڭگو اراسىنداعى قايشىلىق جاپون جيانگەرلىگى مەن جۇڭگو اراسىنداعى توتەنشە كوزگە تۇسەتىن، توتەنشە شىەلەنسكەن قايشىلىققا اينالدى. جاپون جيانگەرلىگى جۇڭگونى بۇكىلدەي باغىندىرۋ ساياساتىن جۇرگىزدى. سونىڭ ۇشىن، باسقا بىرنەشە جيانگەرلەر مەن جۇڭگو اراسىنداعى قايشىلىق ەكىنشى ورنىغا تۇسىپ قالدى، ال بۇل جيانگەرلەر مەن جاپون جيانگەرى اراسىنداعى قايشىلىقتىڭ جارنىقاشقارى ۇلعايا تۇستى. سونىڭ ۇشىن، جۇڭگو گۇڭچانداڭى مەن جۇڭگو خالىقىنىڭ الدىنا جۇڭگونىڭ جاپون باسقىنشىلارنا قارسى ۇلتتىق بىرلىكسابىن دۇنيە جۇزىلىك بەيىتشىلىك شەبىمەن ۇشتاستىرۋ مىندەتى قويىلدى. مۇنىڭ مانىسى - جۇڭگو تەك جۇڭگو خالىقىنىڭ باستان - اياق جاقسى

* بۇل - ماۋزىدۇلۇڭ چولداى جۇڭگو گۇڭچانداڭىنىڭ 1937 - جىلى

5 - ايدا يان اندا شاقىرىلغان بۇكىل مەملەكەتتىك وكىلدەر ماجىلد -

شىندە جاساعان بايانداما.

دوسى بولسپ كەلە جاتقان سوۋەت وداعىمەن عانا بىرلەسۈگە ئىيسى بولسپ قويماي، ونىڭ ۇستىنە مۇمكىندىككە قاراي، قازىرگى كەزدە بەيىتشىلىكتى ساقىاپ جاڭا شاپقىنشلىق سوعىسقا قارسى تۇرۇدى قالايىن خىياڭەر مەملەكەتتەرمەن دە بىرىگىپ جاپون جيانگەرلىگىنە قارسى تۇرۇ قارىم-قاناسىن ورناتۇعا ئىيسى دەگەن سوز. بىزدىڭ بىرلىكسابىمىز بارلىق جيانگەرلەرگە بىر ۋاقىتتا قارسى تۇرۇدى مەس، جاپون باسقىنشىلارنا قارسى تۇرۇدى ماقسات ەتۈگە ئىيسى، ب) جۇڭگو مەن جاپونىا اراسىنداى قايشلىق شىكى تاپتىق قارىم-قاناسى وزگەرتتى، بۇرچۇازيانى، ئىپتى جۇنفالاردى "ومر مەن" ۇلىم ماسەلەسىنە كىرىپتار ەتتى، ولاردىڭ جانە ولاردىڭ ساياسى پارتىيالارىنىڭ شىكى بولەگىندە ساياسى پوزىتسىيانى وزگەرتۋ بارسىن بىرتىندەپ تۇدىردى. مۇنىڭ ۇزى جۇڭگو گۇڭچانداڭى مەن جۇڭگو خالىقنىڭ الدىنا جاپون باسقىنشىلارنا قارسى ۇلتىق بىرلىكساپ قۇرۇ مىندەتن قويدى. بىزدىڭ بىرلىكسابىمىز — بۇرچۇازيانى قامىتىن جانە وتاندى قورعاۋدى قۇپنايتىن بارلىق ادامدى قامىتىن، مەملەكەت بويىنشا بىرلىككە كەلە وتىرىپ، سىرتقى جاۋعا قارسى تۇراتى بىرلىكساپ، بۇل مىندەتتى ورنىداۋ فاجەت بولسپ قانا قويماي، ونىڭ ۇستىنە ورنىداۋ مۇمكىن دە.

س) جۇڭگو مەن جاپونىا اراسىنداى قايشلىق بۇكىل ەلىدەگى خالىق رۇقاراسىنىڭ (پىرولەتارىياتنىڭ، دىحانداردىڭ، قالا ۇساق بۇرچۇازىاسىنىڭ) احوالى مەن گۇڭچانداڭنىڭ ساياساتىن ورگەر، ئى. خالىق ونان ەرى كەڭ كۆلەمدە انتانسىقا كەلىپ، وناندى حوبىلۇدان قۇمقارۇ جولىندا كۆرەسۋدە. گۇڭچانداڭ «18 سەنابىر» دەن كەيىر ۇش شارى (گىمىڭدىك گىنجۇيدىلەرگە شابۇىل جاساۋ

دى ئوقتاۋ، خالىقلىق بوستانىدىق ۇقىمىن قامتاماسىز مەۋ، خالىقتى قارۋالاندېرۇ) نەگىزىندە گوھىنداڭنىڭ بىزىمەن سىتەس بولپ، جاپون باسقىنشىلارغا قارسى تۇرۇدى قالايىتىن بولەگىمەن جاپون باسقىنشىلارغا قارسى تۇرۇ جۈنىندە كەلىسىم جاساۋ ساياساتىن دامىتىپ، ونى بۈكىل ۇلتىنىڭ جاپون باسقىنشىلارغا قارسى بىرلىكسابىن قۇرۇ ساياساتىنا اينالدىردى. بۇدان پارتيامىزدىڭ 1935 - جىلى 5 - ايدا «جياڭ شۋانىيىنى» ③، دەكابر قارارى ④، 1936 - جىلى 5 - ايدا «جياڭ جىيەشىگە قارسى تۇرۇ» ۇرانىنان كەشكەندىكى ④، 8 - ايدا گوھىنداڭغا جولداعان حانى ⑥، 9 - ايداعى دەموكراتىيالىق رەسپۇبلىكا جۈنىندە دەگى قارارى ④، 12 - ايدا شى - ان وقىعاسىن بەيىت جۈلىمەن شەشۋە بەرىك تۇرغاندىمى، 1937 - جىلى 2 - ايدا گوھىنداڭ جۇڭياڭنىڭ ۇشىنىشى جالپى مەجلىسىنە جولداعان دىيانباۋى ⑦، تاغى باسقا شارالارى تۇدى.

(د) جيانگەرلەردىڭ نىقال كۈلەمى مەۋ ساياساتىنا جانە جۇڭگو - نىڭ جارتىلاي وتارلىق نىقتىسادىي خالىنە بايلانىستى تۇعان جۇڭگو - داغى جۇنڧاللىق گىجۈيلەر مەن جۇنڧاللىق شىكى سوعىستاردا دا، جۇڭگو مەن جاپونىيا اراسىنداغى قايشىلىق الدىندا وزگەرىستەر بولدى. جاپون جيانگەرلىكى جۇڭگونى جەكە ۇزى باسپ الۇنا قولايلىق تۇدىرۇ ۇشىن، بۇل گىجۈيلەر مەن شىكى سوعىستاردى قولداپ - قۇتاتاپ وتىر. باسقادا كەيىر جيانگەرلەر ۇز مۇددەلەرنە بولا جۇڭگونىڭ بىرلىكى مەن بەيىتشىلىگىن ۇاقىتشا قولداپ - قۇتاتاپ وتىر. ال جۇڭگو گۇڭچانداڭى مەن جۇڭگو خالىق شىكى سوعىسقا، بولشەكتەۋگە بار كۇشىن سالا قارسى تۇرىپ، مەيىتشىلىككە جانە بىرلىككە ۇمتىلۇدا.

ى) جۇڭگو مەن جاپونىيا اراسىنداى ۇلتىق قايشىلىقتىڭ دامۋى ساياسى سالماى جاعنان، ەل شىندەگى تاپتار اراسىنداى قايشىلىقتار مەن ساياسى توپتار اراسىنداى قايشىلىقتاردىڭ ورنى نومەندەتپ، ولاردى ەكىشى ورنىدا تۇراتىن، باعىشى نارسەگە اينالدىردى. دەگەنمەن ەل شىندەگى تاپتار اراسىنداى قايشىلىقتار مەن ساياسى توپتار اراسىنداى قايشىلىقتاردىڭ *ورى بۇرىنمە- سىنشا *ومىر *سۇرىپ وتىر، ولار ازايغان دا جوق نەمەسە جويىلعان دا جوق. جۇڭگو مەن جاپونىيا اراسىنداى قايشىلىقتان تىس، جۇڭگو مەن وزگە جيانگەر مەملەكەتتەر اراسىنداى قايشىلىقتار دا سولاي بولپ وتىر. سونىڭ *ۇشىن، جۇڭگو گۇڭچانداڭى مەن جۇڭگو خالىقنىڭ الدىنا مىناداي مىندەت قويىلدى: ەل شىندەگى جانە خالىقاراداعى قازىر رەتتەۋ مۇمكىن *ارى قاجەت بولپ وتىرمان قايشىلىقتاردى ۇيلەسىمدى رەتتەپ، ونى شىنماقتاسا وتىرىپ جاپون باسقىنىشىلارنا قارسى تۇرۇ سىندى باس مىندەتكە ۇيلەستىرۋ. بۇدان جۇڭگو گۇڭچانداڭنىڭ بەيتىشلىك پەن بىرلىكتى، دەمو- كىرائىالىق ساياسىدى، تۇرمىستى جاقسارتىۋدى جانە جاپون جيانگەر- لىگىنە قارسى تۇراتىن شەتەلدەرمەن كەلسوزدەر جۇرگىزۋدى ئالاپ ەتۋ سەكىلدى *ارتۇرلى باعىتتارى تۇدى.

(4) جۇڭگو گىمىڭى جاڭا *داۋىرىنىڭ 1935- جىلى 12- ايدىڭ 9- كۈنى باستالغان *بىرىنشى كەزەگى گومىنداڭ جۇڭياڭنىڭ 1937- جىلى 2- ايدا ونكىزىلگەن *ۇشىنشى جالىپى *ماجىلىسى كەزىندە اياقئالدى. بۇل كەزەگدە مىناداي ەلەۋلى وقىعالار بولدى: وقۇش- لاردىڭ، مادەنيەت سالاسىنداىلاردىڭ، جۇرتشىلىق پىكىرى سالاسىنداىلاردىڭ وتاندى جويىلۋدان قۇتقارۋ قوزعالىستارى. قىزىل

ارمىيانىڭ باتىس سولتۇستىككە نىۋى، گۇڭچانداڭنىڭ جاپون باسقىنىشلارنى قارسى ۇلتىق بىرلىكساپ ساياساتى جونىندەكى ۇگىت جانە ۇيىمداستىرۇ جۇمىستارى، شاڭخايدا جانە چىڭداۋدا بولغان جاپون خىيانىگەرلىكىگە قارسى جۇمىس تاستاۋلار⁽⁹⁾، انگليانىڭ جاپونىياعا قاراتقان ساياساتىنىڭ بىرشاما قاتايۇغا بەت الۋى⁽⁸⁾، گۇاڭدۇڭ-گۇاڭشى وقىعاسى⁽¹⁰⁾، سۇيۋان سوعىسى جانە سۇيۋان سوعىسىنا كۈمەك بەرۋ قوزغالىسى⁽¹¹⁾، نانچىڭنىڭ جۇڭگو-جاپون كەلىسىۋىزىندە بىرشاما قاتاك پوزىتسىيا ۇستاۋى⁽¹²⁾، شى-ان وقىعاسى، ەڭ سوڭىندا نانچىڭ كومىنىداڭ جۇڭياڭنىڭ ۇشنىشى جالىپى ماجىلىسى⁽¹³⁾، بۇل وقىعالاردىڭ بارى جۇڭگو مەن جاپونىيا اراسىندا داعى قاراما-قارسىلىق سىندى نەگىزگى قايشىلىق توڭىرەگىندە بولدى، جاپون باسقىنىشلارنى قارسى ۇلتىق بىرلىكساپ ورنانۇ سىندى تارىخىي تالاپتىڭ تىكەلەي توڭىرەگىندە بولدى. گىمىڭنىڭ وسى كەزەڭدەگى نەگىزگى مىندەتى-بىرلىك-ئىتتىپاققا كەلە وتىرىپ، بىرىگىپ جاپون باسقىنىشلارنى قارسى تۇرۇ ۇشنى ەل شىندە بەيىتتىلىككە قول جەتكىزۇ، شىكى قارۋلى قاقىتسىستاردى توقتانۇ بولدى، گۇڭچانداڭ بۇل كەزەڭدە «شىكى سوعىستى توفتا-ئىپ، بىرىگىپ جاپون باسقىنىشلارنى قارسى تۇرۇ» ۇرانىن العا قويدى. بۇل ۇران نەگىزگى چاقىتان مىكە استى، مۇنىڭ ۇرى جاپون باسقىنىشلارنى قارسى ۇلتىق بىرلىكساپتى نافتى ۇيىمداستىرۇدىڭ بىرىنشى قاجەتتى شارقتىن ازىرلەدى.

(5) كومىنىداڭ جۇڭياڭنىڭ ۇشنىشى جالىپى ماجىلىسى ۇزىنىڭ شىكى بولەگىندە جاپونىشلىلاردىڭ بولۋى سالداتىنان، ۇز ساياسا-تىندا ايقىن ۇرى ۇزىلدى-كەسىلدى بۇرىلىس جاسالماندىسى

كورسەنپەدى، ماسەلەلەردى ناقتى شەشپەدى. دەگەنمەن خالىقنىڭ قىسمى مەن گومىنداڭنىڭ شىكى بولەگىندەكى وزگەرسىنەرگە باي- لاسىتى، گومىنداڭ ئۆزىنىڭ وتكەن 10 جىلغا سوزىلعان قاتە سايا- ساتىندا بۇرىلىس جاساۋغا كىرسىيەي تۇرا المادى، ياعنى شىكى سوعىس، دۇسايلق جانە جاپون باسقنىشلارنى فارىسى تۇرماۋ ساياساتىن بەيىتىشلىك، دەموكراتىيا جانە جاپون باسقنىشلارنى قارىسى نۇرۇ جاعىنا بۇرىلىس جاساپ، جاپون باسقنىشلارنى قارىسى ۇلتىق بىرلىكسپ ساياساتىن قابىلداي باستادى، بۇل باستاپقى بۇرىلىس گومىنداڭ جۇڭياڭنىڭ ئۇشنىشى جالپى ماجىلىسىندە بەينەلەندى. بۇدان بىلايى جەردە گومىنداڭنىڭ ئۆز ساياساتىندا ئۆزىلىدى- كەسىلدى بۇرىلىس جاساۋى تالاپ ەتىلەدى. بۇل ئۇشنى بىزگە جانە بۇكىل ەل خالىقنا جاپون باسقنىشلارنى قارىسى تۇرۇ جانە دەموكراتىيالىق قوزغالىستاردى مەتاپ دامتۇ، گومىنداڭغا ونان ئارى سىن ايتۇ، تۇرتكى بولۇ، قۇزاۋىشلىق ەتۇ، گومىنداڭ شىن- دەگى بەيىتىشلىكتى، دەموكراتىيالىق جانە جاپون باسقنىشلارنى قارىسى نۇرۇدى قۇتاتتىن ەلەمەتتەرمەن شىماقتاسۇ، ئارى- سارى بولسپ وتىرعان سولقىلداق ەلەمەتتەرگە تۇرتكى بولۇ، جاپونشىل ەلەمەتتەردى بىسىتىرىپ قاستاۋ قاجەت بولادى، سوندا عانا مافسانقا چەتۇكە بولادى.

(6) فارىرگى كەزەڭ- جاڭا داۋىردىڭ ەكىنشى كەرەڭسى. الدىڭكى كەرەڭ دە، وسى كەزەڭ دە- جاپون باسقنىشلارنى قارىسى بۇكىل مەملەكەتتىك سىياتىلغان قارۋلى سوعىسقا قادام قويىلعان وتپەلى كەرەڭ. ەگەر الدىڭكى كەزەڭنىڭ مىندەتى كوپىنەسە بەيىت- شىكىكە قول جەتكىزۇ بولعان بولسا، بۇل كەزەڭنىڭ مىندەتى

كوبىنەسە دەموكراتىيەغا قول جەتكىزۈ بولادى. مىنانى بىلىۋ تېسى،
جاپون باسقۇنچىلارنى قارسى ئاغىز ئارى بىرىك ۇلتىق بىرلىكسې
قۇرۇ ئۇشىن، ارىنە، ەل شىندە بەيىتشىلىك بولماسا بولمايدى،
ەل شىندە دەموكراتىيە بولماسا دا بولمايدى. سوندىقتان دەموكراتىيە
نىيەغا قول جەتكىزۈ — قازىرگى دامۇ كەزەڭىندەگى گىمىنىڭ مىنە-
دەتلىك وزەكتى ئۆيىنى. دەموكراتىيەغا قول جەتكىزۈ مىندەتلىك
ماڭىزدىلىقنى ايقىن كۆرمەي، دەموكراتىيەغا قول جەتكىزۈ جولىنداعى
تىرىسشاڭدىقتى تومەندەتسەك، جاپون باسقۇنچىلارنى قارسى ئاغىز
ئارى بىرىك ۇلتىق بىرلىكسېنىڭ قۇرىلۇنا جەتە المايمىز.

دەموكراتىيە مەن بوستاندىق ئۇشىن كۈرەس

(7) جاپون جيانگەزلىكى جۇڭگونىڭ شىكى بولەگىنە شاپقىن-
شىلىق جاساۋغا جەدەل ازىرلەنۋدە. گىتلىرىدىك، مۇسسولىنىدىك
باتىستا جەدەل ازىرلەپ جاتقان قاراقشلىق سوعىستارىنا ئۇن
قوسىپ، جاپونىيە شىمىتتا ئوزى ايقىن بەلگىلەگەن ئاسىلدەرى
نەگىزىدە جۇڭگونى بىر سوققىمەن قۇرتۇدىك شارىتارنى بارلىق
كۇشىن جۇمىپ ازىرلەۋدە — ئوزەلىدە اسكەرى، ساباسى، ئىقتىسا-
دى، يەدىالىق شارىتار، خالىقارادا ۋايىچياۋلىق شارىتار ازىرلەۋدە،
جۇڭگوداعى جاپونىيەلىك كۇشتەردى سۇيەمەلدەۋدە. جاپونىيەلىك
«جۇڭگو — جاپون سىتەستىكى» دەيتىندى ۇگىتتەۋى جانە كەسىر
ۋايىچياۋلىق ئاسىلدەرىن جۇمىسارتۇى ئال ونىڭ سوعىس ئارشاڭىد-
داعى شاپقىنشىلىق ساياساتىنىڭ ئاكتىكا جاقىتاعى قاجەتتىنەن ئۇپ
وتىر. جۇڭگو ئوزىنىڭ ئومىرىن نە ئولمىن بەلگىلەيتىن كەرەگە

حاقىدداپ كەلەدى، جۇڭگونىڭ وتاندى جويىلۇدان قۇتقارۇ - جاپون باسقۇنچىلارغا قارىسى تۇرۇ سوعىسىنا وتە تەز قارقىمەن ارىرلەنۇ كەرەك. "بىز ازىرلەنۇگە قارىسى مەسپىز، "بىراق ازىرلىك حاساۋدى ۇزاققا سوزۇ "ئارارياسىنا قارىسىمىز، "مانساپتىلاردىڭ نامدىن ئوي- مەزىپ الپ ساۋىق - سايرانا سالىنۇى، كۇن وتكىزۋەن بولۇى سىياقتى وتاندى جويىلۇغا اپارىپ سوقتىراتىن قۇبىلىستارغا قارىسىمىز، بۇلاردىڭ "بارى، "س جۈزىندە، جاۋغا كۈمەكتەسكەندىك بولادى، بۇلاردى تەز "ارى تىپ - تىپىللاستاپ تاستاۋ كەرەك.

(8) ساياسىي، اسكەرىي، ئىقتىسادىي، وقۇ - امارتۇ جاقتارداعى مەملەكەت قورمانسىندىق ازىرلىكتەردىڭ "بارى وتاندى جويىلۇدان قۇتقارۇ - جاپون باسقۇنچىلارغا قارىسى تۇرۇ سوعىسىنىڭ قاچەتتى شارتتارى بولپ تابىلادى، ولاردى "بىر مىنۇت تا كەشەۋىلدە تۇگە بولمايدى. ال ساياسىي جاقتاعى دەموكراتىيە مەن بوستانلىققا قول جەتكىزۇ - جاپون باسقۇنچىلارغا قارىسى سوعىستىڭ جەڭسىن قامتا - ماسىزەنۇدىڭ وزەكتى "نۇيىنى. جاپون باسقۇنچىلارغا قارىسى سوعىسى بۇكىل ەلدە بەيىتتىشلىك پەن نىستىماقتىلىقتىڭ بولۇپن قاچەتەتەدى، دەموكراتىيە مەن بوستانلىق بولماسا، قول جەتكەن بەيىتتىشلىكتى باياندى ەتۇگە بولمايدى، شكى نىستىماقتىلىقتى كۇشەنۇگە بولمايدى. جاپون باسقۇنچىلارغا قارىسى سوعىس ھالىقتى اتاناسقا كەلتىرۇدى قاچەتەتەدى، دەموكراتىيە مەن بوستانلىق بولماسا اتاناسقا كەلتىرۇگە بولمايدى. بەرىك بەيىتتىشلىك پەن نىستىماقتىلىق بولماسا، ھالىق اتاناسقا كەلتىرىلمەسە، جاپون باسقۇنچىلارغا قارىسى سوعىس تۇبىندە ابىسسىيانىڭ جەڭلىگەنى سىياقتى جەڭلىككە ۇشرايدى. ابىسسىيانى كۈبىنەسە قەۋالدىق "نۇرىمنىڭ

ۋستەمدىگىندە بولغاندىمۇ، شىكىنىتىماقتىلىقتى ئىنسانىيەتتە بولغاندىمۇ،
 خالىقنىڭ بەلسەندىلىگىن قوزغاي الماعاندىمۇ سالدارىمان جەڭلىدى.
 جۇڭگودا جاپون باسقۇنچىلارنى قارسى ئاغزى ئارى بەرىك ۇلىنىق
 بىرلىكسەپ قۇرۇ جانە ونىڭ مىندەتتەرىن ورنىداۋ ۇشش دەموكراتىيا
 بولماسا بولمايدى.

(9) جۇڭگودا مىساداي ەكى جاقىستاعى دەموكراتىيالىق گايگى
 دەرەۋ جۇرگىزىلە باستاۋ كەرەك. ئىرىنىسى جاپقان، ساياسىي ئۆزىم
 جاپقان گومىنداڭنىڭ ئىرى پارتىيالىق، ئىرى تاپنىق كەرتەرتىيا دۇسايلىق
 اكىمىيات ئىچىسىن پارتىيا-توپتاردىڭ، ئاپتاردىڭ سەستىگى ئەگە-
 زىنىدەگى دەموكراتىيالىق اكىمىيات ئىچىسىنا وزگەرتىۋ. بۇل جاپقان
 ئىستى گومىن داخۇيدى سايللاۋ جانە شاقىرۇ جاقىتارىندا دەموكراتىيا-
 تىياعا قايشى كەلەتتىن شارالاردى وزگەرتىۋەن، دەموكراتىيالىق سايللاۋ
 جۇرگىزىۋەن جانە قۇربلىتايدىڭ ەركىن اشلىۋىن قامتاماسىز ەۋدەن
 باستاپ، ئاغىز دەموكراتىيالىق شىانفا جاساۋعا، ئاغىز دەموكراتىيالىق
 گوخۇي شاقىرۇعا، ئاغىز دەموكراتىيالىق ۇكىمەت سايللاۋعا، ئاغىز
 دەموكراتىيالىق ساياسات اتقارۇعا دەيىن جۇرگىزىۋ كەرەك. وسىلاي
 ەتكەندە ئانا شىكى بەيىستىشلىكتى شىنداپ ئىنسانىيەت، شىكى فارۋلى
 جاۋلاسىۋدى ئوقىناتىپ، شىكىنىتىماقتىلىقتى كۈشەيتىپ، مەملەكەت
 بويىشسا بىرلىككە كەلە وتىرىپ سىرتقى جاۋعا قارسى تۇرۇعا بولادى.
 مىساداي احوالىدىڭ تۇلىۋى، ياعنى ئىز گايگىنى ورنىداپ بولماسا
 جاپون جيانگەزلىگىنىڭ شىبۇلى باستانىپ قالۋى مۇمكىن. سوندىن-
 تان، ئارقاشان جاپون جيانگەزلىگىنىڭ شىبۇلىنى قارسى تۇرۇالانىز
 جانە وسى ەرىنە جەتە جەگە الاتىن بولۇ ۇشش ئىز گايگى
 تەز جۇرگىزىۋەن جانە جاپون باسقۇنچىلارنى قارسى سوعىس ارنىسىدا

گاينىڭنى ئۇرىلدى - كەسىلدى جۇرگىزۈ دارمەسەنە جەنۇگە ئازىر تۇرۇغا ئىمىسىز. بۈكىل ەل ھالىقى جانە پارتىيا توپىنارداعى وتاشىل ەلەمەنتىتەر گومىن داخۇيغا، شيانغا جاساۋ ماسەلەسىنە بۇرىمىداي سەلقوس قاراۋدى قويىپ، بارلىق كۇشىن مەملەكەت قورعاسىنىدىق ماڭىز ەلەن وسى ئىبر ناقتى گومىن داخۇي قوزعالىسى مەن شيانغا قوزعالىسا شوغرلاندىرۇي، اكىمىيات باسىندا وتىرعان گومىنداڭدى قاتاڭ پىيان قىلىپ، گومىنداڭنىڭ ئىبر پارتىيالىق، ئىبر تاپتىق دۇسايلىقتان كەشىپ، ھالىق پىكىرىن اتقارۇنا قوزعاۋشى جانە قۇزاۋشى بولۇي كەرەك. ئۇستىمىزدەگى جىلدىڭ بىرنەشە ايبى شىندە بۈكىل ەلدە كەڭ دەموكراتىيالىق قوزعالىستى ئورس الدىرۇ كەرەك، بۇل قوزعالىستىڭ قازىرگى نىساناسى گومىن داخۇي مەن شيانغانى دەموكراتىيالاڭدىرۇدى ورنىداۋ بولۇغا ئىمىس. ەكىنشى چاقە - تان، ھالىقتا سوز سويلەۋ، جىين اشۇ، ئۇسىمدارغا ئۇيسۇ بوستاندىقتارى بولۇ. بۇل بوستاندىقتار بولماسا، ساياسىي ئۇزۇم چاقتاغى دەموك - راتىيالىق گاينىڭنى جۇزەگە اسرۇغا بولمايدى، ھالىقتى اتتاسىقا كەل - تىرىپ جاپون باسقنىشلارنا قارسى سوعىسقا قانناستىرۇغا بولمايدى، وتاندى قورعاۋدىڭ، قولدان كەتكەن جەرلەردى قايارىپ الۋدىڭ جەڭستەرىن قولغا كەلتىرۇگە بولمايدى. الداعى بىرنەشە ايبى شىندە بۈكىل ەل ھالىقىنىڭ دەموكراتىيالىق قوزعالىسى بۇل مىندەتتىڭ نەلىگىلى دارمەدە ەڭ تومەن شەكتە ورنىداۋنا، سونىڭ شىندە ساياسىي تۇتىقىنداردىڭ بوساتىلۇنا، پارتىيا - توپىتاردىڭ ئىس - ارەكەتسە ئىمى سالۋدى كۇشىنەن قالدىرۇغا، تاغى وسىندايلارغا قول جەنكەرەتن بولۇ كەرەك. ساياسىي ئۇزۇمگە دەموكراتىيالىق گاينىڭى ھاساۋ جانە ھالىقتىڭ بوستاندىق ۇقىى - جاپون باسقنىشىلارنا

قارسى ۇلتىق بىرلىكساپ گاڭلىگىنىڭ ماڭىزدى بولەگى، سونىمەن بىرگە جاپون باسقىنىشلارنا قارسى ئاغىز ۋارى بەرىك ۇلتىق بىرلىكساپ قۇرۇدىڭ دا قاجەتتى شارتى.

(10) ۋېزىدىڭ جاۋلارمىز — جاپون جيانگەرلىگى، جۇڭگوداعى ساقىندار، جاپونىشلار، تروتسكىشىلدەر جۇڭگونىڭ بەپىنىشلىگى مەن بىرلىگىنىڭ، دەموكراتىيا مەن بوستاندىقتىڭ جانە جاپون باس-قىنىشلارنا قارسى سوعىستىڭ ۋارېر قادامىن بار كۇشىن جۇمساپ بۇلدىرۇدە. ۋېزى بۇرىن بەپىنىشلىك پەن بىرلىككە قول جەتكىزۋ ۇشىن كۇش سالغان كەزىمىزدە ولار بار كۇشىن سالا شكى سوعىس قوزغاعان جانە بولشەكتەۋ جۇرگىزگەن ەدى. ۋېزى قازىر، الداعى جۇتق ۋاقىتتا دەموكراتىيا مەن بوستاندىق ۇشىن كۇش سالىپ وتىر. عان جانە كۇش سالاتىن كەزدە ولاردىڭ ۋېلدىرۋ ارەكەتىن جۇرگىزە بەرەتىندىگى كۇمانسىز. ولاردىڭ باس ئىساناسى — جاپون باسقىنىشلارنا قارسى تۇرىپ، وتاندى قورغاۋ سوعىستىڭ مىندەتىن ورىنداۋىمىزغا مۇمكىندىك بەرمەي، وزدەرىنىڭ جۇڭگونى جويۇدى كوزدەگەن شاپقىنىشلىق جوسپارىن جۇزەگە اسىرۋ. بۇدان بىلاي دەموكراتىيا مەن بوستاندىققا قول جەتكىزۋ جولىنداعى كۇرەستەردە گومىنداڭ توگمىويندارنا جانە خالىق اراسىنداعى مەشەۋ ەلەمەنت-تەرگە ۇگىت-ناسىحات، سىن ايتۋ جۇمىستارىن كۇش سالا جۇرگىزىپ فانا قويماي، سونىمەن بىرگە، جاپون جيانگەرلىگىنىڭ جانە ونىڭ جۇڭگوغا شاپقىنىشلىق جاساۋداعى يتارشىسى بولپ وتىرعان جاپون-شىلداردىڭ، تروتسكىشىلدەردىڭ قاسكۇنەمدىكتەرىن دە مۇمكىندىك-نىڭ ئارىنشا اشكەرەلەۋ جانە وعان قارسى باتىل كۇرەس جۇرگىزۋ كەرەك.

(11) بەيىتتىلىك پەن دەموكراتىيا "ۇشنى جانە جاپون باسقۇچىدا شىلارنى قارسى سوعىس جۇرگىزۋ "ۇشنى، جاپون باسقۇچىلارنى قارسى ۇلتىنى بىرلىكسەپ قۇرۇ "ۇشنى جۇڭگو گۇڭچانداڭى گومىنداڭ خۇگياڭنىڭ "ۇشنىشى جالىي ماجىلىسىنە جولداعان دىياناۋىندا ولارغا تومەندەگىدەي "تورت جاققان كەپىلىدىك بەردى: 1) گۇڭچانداڭ باسشىلىقىنداعى شانشى- گانسۇ- نىڭشيا گىمىڭدىك گىنجۇيدى ۇكىمەتنىڭ اتىن جۇڭخۇا مىنگو ەركەشە رايون ۇكىمەتى دەپ وزگەرتىپ، قىزىل ارماننىڭ اتىن گومىن گىمىڭجۇن دەپ وزگەرتىپ ولاردى نانچىڭ ورتالىق ۇكىمەتى مەن اسكەرى سىتەر ۇيىۋانخۇ- يىنىڭ جەتەكشىلىگىندە بولاتىن ەتۇ: 2) ەركەشە رايون ۇكىمەتنىڭ قاراۋىنداعى جەرلەردە دايەكتى دەموكراتىيالىق "تۇزىمدى جۇزەگە اسرۇ: 3) گومىنداڭدى قارۋلى كۇشپەن قۇلاتۋ باعىتىن جۇرگىزۋدى توقتاتۇ: 4) دىجۇلاردىڭ جەرىن مۇسادىرالاۋدى توقتاتۇ. مۇنداي كەپىلىدىكتەر بەرۋ "ارى قاجەت، "ارى وعان جول بەرىلەدى. وپىكەنى وسلاي ەتكەندە عانا ۇلتىق قايشىلىق پەن شىكى قايشە- لىقتىڭ ساياسي سالماعى جاعىنداعى وزگەرىستەرىنە نەگىزدەلە وتىرىپ، ەل شىندەگى ەكى اكسىيات جاۋلاسىپ وتىرعان اخۋالدى وزگەرتىپ، بىرلىك- شىماققا كەلە وتىرىپ، بىرلىككەپ جاۋعا قارسى نۇرۇعا بولادى. بۇل — بىر "تۇرلى "پىرىنسىپتى، شارتتى جول بەرۋ، مۇنداي جول بەرۋ بۇكىل ۇلت قاجەت ەتىپ وتىرعان بەيىت- شىلىككە، دەموكراتىياعا جانە جاپون باسقۇچىلارنى قارسى تۇرۇعا قول جەتكىزۋ "ۇشنى بولادى. دەگەنمەن جول بەرۋدىڭ شەگى بار. ەركەشە رايون مەن قىزىل ارماندا گۇڭچانداڭنىڭ باسشى- لىقىن ساقىتاتۇ. گومىنداڭ مەن گۇڭچانداڭنىڭ قارىم- قاتناستىدا

گۇڭچانداڭنىڭ دەربەستىگىن جانە سىن ايتۇ ەركىندىگىن ساقتاۋ
بۇلار جول بەرۋىنىڭ شەگى، بۇل شەكتەن شىعۇغا جول بەرىلمەيدى.
جول بەرۋەكى پارتىياعا بىردەي: گومىنداڭ نىڭكى سوعىس،
دۇسابىق جانە سىرتقى جاۋغا قارسى تۇرماۋ ساياساتىن ئاسايدى،
گۇڭچانداڭ ەكى اكىمىيات جاۋلاساتىن ساياساتىن ئاستايدى. ۇبىز
سوغىنىڭ ەسەبىنەن الدىڭمىغا قول جەتكىزىپ، گومىنداڭمەن قايتا
ستەستىك ورناتىپ، وتاندى جويىلۇدان قۇتقارۋ جولىندا كۈرەسە-
مىز. ەگەر بۇل گۇڭچانداڭنىڭ قىزە بۈككەندىكى دەلىلەتتىن بولسا،
وندا بۇل تەك ۱۱ شىلدىك ۱۱ جانە ارام نىيەتپەن جابىلىغان جالا
بولىپ تابىلادى.

(12) گۇڭچانداڭ سانىنجۇيىدى ماقۇلداي ما؟ ۇبىز: ماقۇلداي-
دى ۱۱ دەپ جاۋاپ بەرمىز. سانىنجۇيىدىنىڭ وزىندىك تارىخىي
وزگەرىستەرى بولدى. سۇن جۇڭشان مىرزانىڭ گىمىڭدىك سانىنى
جۇيىي سۇن جۇڭشان مىرزا گۇڭچانداڭمەن ستەس بولا وتىرىپ
تاباندىلىقپەن انقارغاندىقتان حالقىنىڭ سەنىمىنە بولەنسىپ،
1924 - جىلدىن 1927 - جىلغا دەيىنگى جەڭنىڭ، گىمىڭنىڭ ئۇيا
اينالىدى. ۇبىراق 1927 - جىلى گومىنداڭ گۇڭچانداڭدى قاقپايلاپ
(پارتىيانى تازالاۋ قوزغالىسى ۱۱) جانە گۇڭچانداڭغا قارسى سوعىس)،
كەرسىنشى ساياسات قولداندى دا، گىمىڭدى جەڭلىسكە اكەپ
سوقتىردى، ۇلتتى حاۋىپتى ورنىغا تۇسىردى، سونمەن سانىنجۇيى
دە حالقىنىڭ سەنىمىنەن ايرىلدى. قازىر ۇلتتىق داعدارس توتەشە
اۋىر بولپ وتىر، گومىنداڭ ەندى بۇرىنقىداي ۇستەمدىك جۇرگىزە
بەرە المەيتىن بولدى، سول سەبەبتى بۈكىل ەل حالقى جانە گومى-
داڭدايى وئانشىل ەلەمەنتتەر ەكى پارتىيانىڭ ستەستىك ورناتۇس

ناعى دا شۇغىل تالاپ ەتىپ وتىر. سوندىقتان، سانمىجۋىيىدىڭ رۇخس قايىتا قالسا كەلتىرۈ، سىرتقى جاقتا تاۋەلسىزدىك پەر اراند- شىققا جەسكەنەنن ۇلتىق مۇرات، شىكى جاقتا دەموكراتىيا مەن بوساندىقتى جۈرەگە اسىراتىن حالق ۇقىمى مۇراتى جانە حالقىنىڭ باقتى بولۇن بىلگەرى باستىراتىن حالق تۇرمىسى مۇراتى نەگىزىندە ەكى پارىيانىڭ قايتا سىنەستىك ورناتۋى جانە حالققا باسشىلىق ەتە وتىرىپ، ونى تاباندىلىقپەن جۈزەگە اسىرۋى جۇڭگو گىمىنىڭ تارىخى تالابىنا ابىدەن ساي كەلەدى، *اربرر گۇڭچانداڭ مۇشەسى مۇنى ايقىن ئانۋعا *ئىس. كوممۇنىستەر وزدەرىنىڭ سوتسىيالىزىم جانە كوممۇنىزىم سىندى مۇراتتارىنان استە بەزبەيدى، ولار بۇرجۋا- زىيالىق- دەموكراتىيالىق گىمىنىڭ كەزەگى ارقىلى سوتسىيالىزىم جانە كوممۇنىزىم كەزەگىنە جەتەدى. جۇڭگو گۇڭچانداڭلىقنىڭ ۇزىنىڭ ساياسى- ئىقتىسادى گائىلىكى بار. ونىڭ ەڭ جوعارى گائىلىكى- سوتسىيالىزىم مەن كوممۇنىزىم، مۇنىڭ سانمىجۋىيىدەن ايرىماشلىقى بار. گۇڭچانداڭلىق دەموكراتىيالىق گىمىنىڭ كەزىندەگى گائىلىكى دە ەل شىندەگى *ارقانداي پارتىيا- توپتاردىكىنەن دايەكتى. الايدا گۇڭچانداڭلىق دەموكراتىيالىق گىمىنىڭ گائىلىكى گومىنداڭلىقنىڭ *بىرىنشى رەتكى بۇكىل مەملەكەتتىڭ قۇرىلتايىندا جاريالانغان سانمىجۋىيىلىك گائىلىگەن نەگىزگى جاقتان قاقىمىسپايدى، سوسىڭ ۇشەن، *بىز سانمىجۋىيىدەن باس ئارتۇدى بىلاي قويىپ، ونىڭ ۇسىنە، سانمىجۋىيىدى تاباندىلىقپەن جۈزەگە اسىرۋدى قالايمىز، ونىڭ ۇستىنە گومىنداڭلىقنىڭ سانمىجۋىيىدى بىزبەن بىرگە جۈرەگە اسىرۋىس تالاپ ەتەمىز، ونىڭ ۇستىنە بۇكىل ەلىمىزدەگى حالقتى سانمىجۋىيىدى جۈزەگە اسىرۋعا شاقىرامىز. *بىز بىلاي دەپ سەيى-

مىز: گۇڭچايدىڭ، گومىنداڭ جانە بۇكىل ەل ھالقى ۇلت تاۋەلسىز-
دىكى. ھالقى ۇقىى بوستاندىى، ھالقى تۇرمىستىڭ باقىستى بولۇى
سىندى ۇش ۇلى نسانا ۇشىن بەرەكە-بىرلىكپەن كۆرەسۈگە ئىسى.
(13) ۇبىزدىڭ بۇرىنىى جۇمىشى-دىىان دەموكراتىيالىق رە-
پۇبلىكاسى ۇرانىمىز قاتە بولدى ما؟ قاتە بولعان جوق. بۇرجۇاريا،
اسرەسە ۇرى بۇرجۇازيا گمىگىنەن شەگىنگەن ەكەن، ونىڭ ۇستىنە
جيانگەرلىك پەن فەودالدىق كۇشتەر جاعىنا ۇتىپ، ھالىقىنىڭ
جاۋىنا اينالغان ەكەن، ەندەشە، گمىگىنىڭ قوزعاۋشى كۇشتەرىنەن
تەك پىرولەتارىيات، دىىاندار جانە قالا ۇساق بۇرجۇازياسى عانا
قالغان بولادى؛ گمىگىدىك ساياسى پارتىيالاردان تەك گۇڭچايدىڭ
عانا قالغان بولادى؛ گمىگىدى ۇيىمداستىرۋ مىندەتى بىردەن-ۇبر
گمىگىدىك ساياسى پارتىيا بولپ ئايلاقتىن گۇڭچايدىڭنىڭ ۇستىنە
جۇكتەلمەي قويمايدى. تەك گۇڭچايدىڭ عانا گمىگىڭ تۋىن ۇزدىكىسىز
جوعارى ۇستاپ كەلدى، گمىگىدىك ۇداستۇردى ساقىتاپ وتىردى،
جۇمىشى-دىىان دەموكراتىيالىق رەسپۇبلىكاسى ۇرانىن العا قويدى،
سونىمەن بىرگە وسى ۇران ۇشىن ئالاي جىل بويىنا جاپا-ماشاقاىپەن
كۇرەس جۇرگىزدى. جۇمىشى-دىىان دەموكراتىيالىق رەسپۇبلى-
كاسى ۇرانى بۇرجۇازىيالىق-دەموكراتىيالىق گمىگىنىڭ مىندەتىنە
قايشى كەلمەيدى، قايتا بۇرجۇازىيالىق-دەموكراتىيالىق گمىگىنىڭ
مىندەتىن تىل اتقارادى. ۇس جۇزىندىك كۇرەستەردە ۇبىزدىڭ
بۇل مىندەتكە ساي كەلمەگەن بىردە ۇبر ساياساتىمىز بولغان جوق.
دەخۇلاردىڭ جەرىن مۇسادىرالاۋدى، 8 ساعاتتىق جۇمىس ۇتۇزىمىن
جۇرگىزۋدى قامىتىان ۇبىزدىڭ ساياساتىمىز كاپىتالىزىم فانچوۋىد-
داعى جەكە مەنشكىتىك ۇتۇزىم شەگبەرىنەن شىىپ كەتكەن جوق،

سوتسىيالىزىمىدى جۈزەگە اسىرعان جوق. جاڭا، دەموكراتىيالىق رەسپۇبلىكا قانداي قۇرامداردى قامتىدى؟ ول پىرولەنارىيالىق، دىخانداردى، قالا ۇساق بۇرجۇازياسىن، بۇرجۇازيانى، سونداي-اق ۇلتىق جانە دەموكراتىيالىق گىمىڭدى قۇيتايتىن ەل ىشىندەگى بارلىق ەلەمەنتەردى قامتىدى، ول وسى تاپتاردىڭ ۇلتىق جانە دەموكراتىيالىق گىمىڭدەگى وداعى بولپ تابىلادى. مۇنداعى ەرەك-شەلىك - ونىڭ بۇرجۇازيانى قامتىغاندىعى، بۇعان بۇگىنگى جاء-دايدا بۇرجۇازيادا جاپون باسقىنشىلارنا قارىسى سوعىسا قايتىلاي قاتناسۇ مۇمكىندىگىنىڭ بار ەكەندىگى سەبەپ بولدى، سولدىقتان جۇڭگو گىمىڭنىڭ العا باسۇنا تىسىدى بولۇ ۇش ىرولەنارىياتىڭ ساياسي پارتىياسى ولاردان ۇزىن اۋلاق ۇستاماي، قايتا ولاردى ۇز جاعىنا تارتىپ، ولارمەن بىرگە بولا وتىرىپ كۇرەس جۇرگىزۋ وداعىن قالپىنا كەلتىرۋگە تىيس. شكى قارۋلى قاقىسىستى توقتاتۇ ۇش، گۇڭچانداڭ دىجۇلاردىڭ جەرىن زورلىق كۇشپەن مۇسا-دىرالاۋ ساياساتىن جۇرگىزۋدى توقتاتىپ، جەر ماسەلەسىن جاڭا، دەموكراتىيالىق رەسپۇبلىكا قۇرۇ بارىنىندا زاڭ شىعارۇ جولمەن جانە باسقاداي ۇيلەسىمدى ادستەرمەن شەشۋدى قالايدى. جۇڭگو جەرى جاپوندىقتارعا تىە مە الدە جۇڭگولۇقتارعا تىە مە، بۇل - الدىمەن شەشلىۋگە تىيستى ماسەلە. دىخانداردىڭ جەر ماسەلەسى جۇڭگونى قورعاۋ سىندى زور العى شارت نەگىزىندە شەشلىدى ەكەن، ەندەشە، زورلىق كۇشپەن مۇسادىرالاۋ ادسىنەن جاڭا، ۇيلەسىمدى ادسكە كوشۇ ابدەن قاجەتتى.

جۇمىشى - دىخان دەموكراتىيالىق رەسپۇبلىكاسى ۇرانىنىڭ ونكەندە العا قويىلۋى دا، قازىرگى كۇندە تاستالۋى دا دۇرىس.

(14) ۇلتىنىق بىرلىكساپ قۇرۇپ، بىرلىگىپ جاۋعا قارسى تۇرۇ
 ۇشىن ەل ىشىندەگى كەيىر قايشىلىقتاردى ۇيلەسىمدى شەشۋ كەرەك،
 مۇنداعى ئېرىنىپ جاپون باسقىنشىلارنا قارسى ۇلتىنىق بىرلىكساپتى
 السىرەتۋ جانە تارايتۋ ەمەس، قايتا ونى كۈشەيتۋگە جانە كەڭەيتۋگە
 كۈمەكتەسۋ بولۇعا ئىيس. دەموكراتىيالىق گىمىك كەزەگىندە ەل
 ىشىندەگى قايتار اراسىنداعى، پارتيا-توپتار اراسىنداعى، ساياسي
 توپتار اراسىنداعى قايشىلىقتار مەن كۈرەستەردەن ساقىتاتۇعا بولماي-
 دى، دەگەنمەن نىتىماقتاسا وتىرىپ جاپون باسقىنشىلارنا قارسى
 تۇرۇعا ئىيمىسز كۈرەستەردى (شىكى سوعىس، پارتيا-توپتاردىڭ
 جاۋلاسۋى، جەرلەردىڭ گىجۋى ەتىلۋى، ئېر جاقىتاعى فەودالدىق
 ساياسي مەزگى مەن نقتىسادى مەزگى، ەندى ئېر جاقىتاعى قوزعالاڭ
 تۇدىرۋ ساياساتى جانە جاپون باسقىنشىلارنا قارسى تۇرۇعا ئىيمىسز،
 شەكتەن اسقان نقتىسادى تالاپتار، تاغى باسقىلار) توقىتاتۇعا، ال
 نىتىماقتاسا وتىرىپ جاپون باسقىنشىلارنا قارسى تۇرۇعا ئىيمىدى
 كۈرەستەردى (سەن بوستاندىمى، پارتيا-توپتاردىڭ دەربەستىگى،
 خالىقتىڭ ساياسي شارت-جاعدايلارنىڭ، نقتىسادى شارت-جاعداي-
 لارنىڭ جاقىسارنىلۋى، تاغى باسقىلار) جۇرگىزە بەرۋگە بولادى
 جانە سولاي ەتۋ ئىيس.

(15) جاپون باسقىنشىلارنا قارسى ۇلتىنىق بىرلىكساپ پەن ىر-
 لىككە كەلگەن دەموكراتىيالىق رەسىۋىلىكا ۇشىن كۈرەسۋ سىندى
 جالىپى مىدەت نەگىزىندە قىزىل ارماننىڭ جانە جاپون باسقىنشىلارنا
 قارسى گىنجۋيدىلەردىڭ مىندەتى مىنالار: 1) قىزىل ارماننى جاپون
 باسقىنشىلارنا قارسى سوعىستىڭ اخۋالىنا ۇيلەستىرىپ، دەرەۋ
 گومىن گىمىكچۈن ەتىپ قايتا قۇرۇ، سونداي-اق اسكەرى، ساياسي

جاڭخەي مادەنىيەتنىڭ تارىيەنى "بىر قانچە جەھەتلەردە، جاپون باسقۇچىدا شىمالىي قارىسى سوغىنىڭ ۇلگىلى يىڭنۇنىڭ جەھەتلىرىدە (2) گىجۇيدىلەردى بۇكىل ەلنىڭ قۇرامىدا بولەگىگە ئايالدىرىپ، جاڭخەي جەھەتلىرىدە دەموكراتىيالىق تۈزۈمنىڭ جۈزەگە ئايرىپ، بۇدۇيلەردىن قايتا قۇرۇپ، سانقىندىر مەن بۇلىنىشلىق تۈدۈرۈشلەردى ئالسا، جاپون باسقۇچىدا قارىسى تۈرۈمنىڭ جەھەتلىرىدە دەموكراتىيالىق جۈزەگە ئايرىپ ۇلگىلى رايونى جەھەتلىرىدە (3) بۇل رايوندا قەجەتلى نقتىسىدى قۇرىلىستاردى جۇرگىزىپ، ھالقىنىڭ تۈرمىسى كۈيىن جاقسارتۇپ (4) قەجەتلى مادەنىيەت قۇرىلىستارىن جۇرگىزۇپ.

بىزنىڭ باسقۇچلىق ەتۈ جاۋاپكەرشلىكىمىز

(16) بەلگىلى تارىخىي جەھەتلىرىدە جاپونغا قارىسى تۈرۈم، فەدالىق تۈزۈمگە قارىسى تۈرۈمغا قانداقلا تۈرۈم جۇڭگو بۇرچۇزىيا-سى، "وزنىڭ نقتىسىدى جەھەتلىرى، ساياسى جەھەتلىرىنى بايلىنىشى، ەكىنچى "بىر تۈرۈملى تارىخىي جەھەتلىرىدە ئۇشقىدى، ازىندىدى، بۇل زاڭ جۇڭگو تارىخىدا دالەتلىدى. سونىڭ "ۇشنى، جۇڭگونىڭ جاپونغا قارىسى، فەدالىزىمگە قارىسى بۇرچۇزىيالىق-دەموكراتىيالىق گىمىنىڭ ەندەتتىن بۇرچۇزىيالىق باسقۇچلىق ارىقلى ورنىداۋغا بولمايتتىنەن، قايتا پىرولەنارىنىڭ باسقۇچلىق ارىقلى عانا ورنىداۋغا بولمايتتىنەن تارىخىي ەدەتلىدى كەسىملىنى. ونىڭ بىر جەھەتلىرى پىرولەتارىياتلىق دەموكراتىيالىق گىمىنگە ئايرىپ تاپاندىلىقى مەن دايمەگىلىگىن تولۇق كۆرسەتكەندە غانا بۇرچۇزىيالىق تۈرۈم تۈرۈملى مەن دايمەگىلىگىن جەڭگىپ،

گېمىڭدى نۇسك بولپ قالۋدان ساقىتاپ قالۇغا بولادى. پىرولە-
تارىياتى بۇرچۇازىغا مەرتىن مەنۇ كەرەك پەلدە بۇرچۇاربانى
پىرولەتارىياغا مەرتىن مەنۇ كەرەك پە؟ جۇڭگو گېمىڭنىە ساشىلىق مەنۇ
جاۋاپكەرشلىكى سىندى بۇل ماسەلە-گېمىڭنىڭ جەڭ-جەڭلىۋىنىڭ
كىلى. 1924-جىلدىن 1927-جىلغا دەپىنگى تاحرىمەلەر بۇرچۇازىا
پىرولەتارىيىنىڭ ساياسى باسشىلىغىنا ئىلەسكەن كەزدە گېمىڭنىڭ
قاناشلىقتى ويداىداي ئىلگەرىلەگەندىگىن؛ ال پىرولەتارىيات (گۇڭ-
چانداڭ جاۋاپتى) ساياسى جاققان بۇرچۇازىيانىڭ قۇيرىغىنا اينالغان
كەزدە ⑦ گېمىڭنىڭ قاناشلىقتى جەڭلىسكە ۇشراغاندىغىن ايقىن
كورسەتتى. مۇنداي تارىخ فايتالانباۋغا ئىيس. قازىرگى احوالدىن
ايتقاندا، پىرولەتارىياتنىڭ جانە ونىڭ ساياسى پارتىياسىنىڭ ساياسى
باسشىلىغىنان قول ۇزگەندە جاپون باسقىنىشىلارنى قارسى ۇلتىق
بىرلىكسايىتى قۇرۇغا بولمايدى، بەيىتشىلىك، دەموكراتىيا، جاپون
باسقىنىشىلارنى قارسى سوعىس جۇرگىزۇ ماقسانتارىن جۇزەگە اسرۇغا
بولمايدى، وتاندى قورغاۋغا بولمايدى، بىرلىككە كەلگەن دەموكە-
راتىيالىق رەسپۇبلىكا قۇرۇغا بولمايدى. بۇگىنگى تاڭدا گومىنداڭ
وكىلىدىك مەكەن نۇرچۇازىا ۇلى دە تولپ جاتقان بىدۇڭدىق،
كەرباقىيالىق سيات الپ وتىر، ونىڭ گۇڭچانداڭ باستاپ الما قويغان
جاپون باسقىنىشىلارنى قارسى ۇلتىق بىرلىكسايىتى قابىلداۋغا ۇزاق
ۋاقىت بويىسا باتىلى بارماۋى مۇنىڭ دالەلى بولپ تابىلادى. بۇل
احوال پىرولەتارىياتنىڭ جانە ونىڭ ساياسى پارتىياسىنىڭ ساياسى
باسشىلىق مەنۇ جاۋاپكەرشلىگىن اۋىرلاتا ئۇستى. جاپون باسقىنىش-
لارنى قارسى تۇرىپ، وتاندى قۇتقارۋدىڭ زۇڭسانموۋى بولۇ
مىدەس ۇز ۇستىنە الۋدان گۇڭچانداڭ باس تارتىپايدى جانە باس

تارنۇغا چول بەرىلمەيدى.

(17) پىرولەتارىيات ئوزىنىڭ بۇكىل ەلدەگى گىمىڭدىك تاپنارغا دەگەن ساباسى باشلىمىن ئوز ساياسى پارتىياسى ارقىلى قالاي جۇزەگە اسرادى؟ بىرىنىشەن، تارىخى دامۇدىڭ بارىسنا ساي نەگىزگى ساياسى ۇرانداردى العا قويادى جانە بۇل ۇرانداردى جۇزەگە اسىرۇ ئۇشىن ئاربىر دامۇ كەزەگى مەن ئاربىر ەلەۋلى وقىما تۇرالى جۇملىدىرۇ ۇراندارىن العا قويادى. ماسەلەن، ئبىز بۇكىل ەل حالقىنىڭ ئبىر اۋىزدى قىمىلىنىڭ ناقتى نساناسى رەتىندە «جاپون باسقىنىشلارنا قارسى ۇلتىق بىرلىكساپ» جانە «بىرلىككە كەلگەن دەموكراتىيالىق رەسىۋبلىكا» دەگەن نەگىزگى ۇرانداردى العا قويدىق، سونداي-اق «بىشىكى سوعىستى توقتانۇ»، «دەموكرا- بىياعا قول جەتكىزۇ»، «جاپون باسقىنىشلارنا قارسى سوعىستى جۇزەگە اسىرۇ» ۇراندارىن العا قويدىق، مۇنداي ناقتى نسانا بولمايىنشا، ساياسى باشلىق تۇرالى ئسوز بولۇى دا مۇمكىن ەمەس. ەكىنىشەن، وسى ناقتى نسانا بويىنشا بۇكىل ەل ارەكەتكە كەلگەن كەزدە پىرولەتارىيات، اسىرەسە ونىڭ شيانغىڭدۇيى — گۇڭچانداڭ ئوزىنىڭ شەكىسز بەلسەندىلىگى مەن ادالدىمىن كورسەتىپ، وسى ناقتى نسانالاردى جۇزەگە اسىرۇدىڭ ۇلىگىسى بولۇغا ئبىس. جاپون باسقىنىشلارنا قارسى ۇلتىق بىرلىكساپتىڭ جانە دەموكرا- تىيالىق رەسىۋبلىكانىڭ بارلىق مىندەتتەرى ئۇشىن كۇرەسكەن كەزدە گۇڭچانداڭ مۇشەلەرى بارىنشا كورەگەندىك ىستەۋى، بارىنشا جانقىارلىق رۇختا بولۇى، بارىنشا تاباندىلىق كورسەتۋى، سونداي- اق احوالدى ئىقلاسىپەن ۇعنا الاتىن، بۇقارانىڭ كوپشىنىگىنە سۇ- مەنە الاتىن، بۇقارانىڭ قولداۋىنا يە بولا الاتىن بولۇى ئبىس.

ۋەششىدەن، ايىقن بەلگىلەنگەن ساياسى نىساندان كۆز جازىۋ
 ئېرىنىسى بەگىزىندە وداقتاستارمەن ۋىلەسىمدى قارىم - قاساس
 ورناتادى. بۇل وداقتى دامىتادى جانە نىعايتادى. ئورتىشىدەن،
 كۈڭچايداڭ قاتارىنىڭ دامۋى، يەنە يالىق بىرلىكى، ئارتىسىنىڭ
 قاتارىدىمى. كۈڭچايداڭنىڭ بۈگۈنكى ھەل ھالىقىمىز ساياسى باشلىقى
 جوعارىدا باياندىغان شارىتاردى اققارۋ ارقىلى جۈزەگە اسىرىلادى.
 بۇل شارىتتار - ونىڭ ساياسى باشلىقىنى قامتاماسىز ەتۋدىڭ
 نەگىزى، سونداي - اق گىمىڭدى وداقتاستاردىڭ تۇرلاۋسىزلىقى
 سالدارىنان بۇلدىرىپ الماي، بىر جولدا جەڭگىسىگە جەتكىزۋدىڭ
 دە نەگىزى.

(18) بەيىتلىك سىكە اسىرىلغاننان جانە ەكى پارتىيە ستەس -
 تىكى ورناتىلغاننان كەيىن، بۇرىن ەكى اكىمىيات جاۋلاستۇ لۇشىيانى
 ئۇسىنداعى كۈرەس تاسلىنى، ۋىمىداستىرۋ تاسلىنى، جۇمىس
 تاسلىنى وزگەرتىستەر ەنگىزىلۋگە ئىسى. بۇل وزگەرتىستەر، نەگىزى -
 نەن العاندا، كۈرەستىڭ قارۋىلى تۇرىنىن بەيىت تۇرىنى، قۇپيا
 تۇرىنىن جارىيا تۇرىنى كوشۇ بولادى. مۇنداي بۇرىلىس جاساۋ وڭاي
 ەمەس، بۇل ئۇشش قاتىئادان ۋىرەنۋگە تۇرا كەلەدى. كادىرلاردى
 قاتىئادان تارىپىلەۋ باستى تۇيىن بولادى.

(19) دەموكراتىيالىق رەسىپۋبلىكانىڭ سىيائى مەن بولاشى
 ئۇرالى ماسەلەنى بىرسىپىرا جولداسىتار ورتاغا قويىدى. بىزدىڭ
 جاۋابىمىز مىساداي: ول ئۆزىنىڭ تاپتىق سىيائى جاعىمان بارلىق
 گىمىڭدىك ناپىتاردىڭ وداعى، ال ونىڭ بولاشى سوتسىيالىزىمگە
 قاراي بەت ئالۇ بولۇۋ مۇمكىن. بىزدىڭ دەموكراتىيالىق رەسىپىمىز -
 كىمىز جاپون باسقىنىشلارنى قارسى ۇلتتىق سوعىس ەندەتى ورنىداۋ

بارىنىدا قۇرىلدى، پىرولەتارىياتلىق باسشىلىقىدا قۇرىلدى،
 خالىقارالىق جاڭا جاعدايدا (سوۋەت وداعىدا سوتسىيالىزىم جەڭىسكە
 جەتكەن جاعدايدا، دۇنيە جۇزىلىك گىمىنلىك جاڭا داۋىرگە ايانى
 باسقان قارىساڭدا) قۇرىلدى. سونىڭ ئۇشىن، الەۋمەتلىك نىفسادى
 شارىتاتى بويىنشا ول *الى دە بۇرجۇازىيالىق - دەموكراتىيالىق سىپات -
 تاغى مەملەكەت بولسا دا، *بىراق ناقتى ساياسى شارىتاتى بويىنشا ول
 جۇمىشى، دىخان، ۇساق بۇرجۇازىيا جانە بۇرجۇازىيا وداعىندىق
 مەملەكەت بولۇعا، ادەتتەكى بۇرجۇازىيالىق رەسىۋىلىكادان پارىقتى
 بولۇعا ئىسى. سوندىقتان، ونىڭ بولاشاغىنىڭ *الى دە كاپىتالىزىم
 جاققا قاراي بەت الۋىنىڭ بولاشاقتى بولسا دا، *بىراق، سونىمەن
 بىرگە، سوتسىيالىزىم جاققا بۇرىلۋىنىڭ بولاشاقتى بولسا دا، جۇڭگو پىرولە -
 تارىياتىنىڭ ساياسى پارتىياسى ۇسى سونى بولاشاقتى قول جەتكىزۋ
 ئۇشىن كۇش سالۇعا ئىسى.

(20) گۇاڭشىنچۇيىگە جانە ماۋشىانچۇيىگە قارىسى كۇرەس
 جۇرگىزۋ، سونداي - اق قۇيرىقىلىدىققا دا قارىسى كۇرەس جۇرگىزۋ
 پارتىيا مىندەتتەرىن انقارۋدىڭ قاجەتتى شارتى بولپ تابىلدى.
 بۇقارالىق قوزعالىستار بارىنىدا پارتىيىمىزدا اۋىر گۇاڭشىنچۇيىلىك،
 تاكاپپار جىكشىلىك جانە ماۋشىانچۇيىلىك چىڭشياڭ كوپىنەن
 بەرى بولپ كەلدى، مۇنىڭ ۇزى پارتىيانىڭ جاپون باسقۇ -
 شىلارىغا قارىسى ۇلتىق بىرلىكسەپ قۇرۇلنا، كوپىشلىك بۇقارالىق
 ۇز جاعىنا ئارتۇلنا كەسە كولىدەنەڭ بولاتىن جامان چىڭشياڭ.
 *ارنىر مافى قىزمەتتە بۇل چىڭشياڭدى الاستاپ وتىرۋ ابدەن
 قاجەت. ئىزدىڭ تالانىمىز - كوپىشلىككە سۇيەنۋ، ئۇتىن جاعدا -
 مەن سەپتەسىپ وتىرۋ. چىن دۇشۇ قۇيرىقىلىدىغىنىڭ قاپتا بولۇسا

حول بەرۋگە بولمايدى، ۋەل — بۇرجۇازىيالىق گايلىياڭجۇيىدىنڭ پىرولەتارىيات قاتارىنداعى بەينەسى. پارتىيانىڭ مايداننى تۈمەندەنۈ، پارتىيانىڭ بەت — بەينەسىنى كۆڭگۈرتەندۈرۈ، جۇمىشى. دىيىدىن مۇددەسىن فۇربان «تۈ جولىمەن بۇرجۇازىيالىق گايلىياڭجۇيىدىنڭ تالابىنا ۋىلەسۇ گىمىڭدى، سوز جوق، جەڭلىسكە اپارىپ سوق — تىرادى. ئېزىدىڭ تالابىمىز — باتىل گىمىڭدىك ساياسات جۇرگىزىپ، بۇرجۇازىيالىق — دەموكراتىيالىق گىمىڭنىڭ تۈبەگەيلى جەڭسىنە قول جەتكىزۈ. جوعارىدا باياندىالمان ناستار چىڭشياڭداردى جوبۇ ماقساتىنا جەتۈ ئۇشنى بۈكىل پارتىيادا ماركىستىك — لەنىندىك ئىنازارىيالىق ئىساۋيانى ئوسىرۈ ابدەن قاجەتتى، ۋىتكەنى ۋىسنىداي ئىنازارىيانا جۇڭگو گىمىڭنى جەڭلىسكە باستايتىن قىبىلانىما بولپى ئابىلادى.

سكەرتۈلەر

① «خۇايبى ۋىقەمىسى» دەپ 1935 — جىلى جاپون قاراقشىلارىنىڭ خۇايبىغا شاپۇل جاساغاندىمى، جىيالى جىيەشى باستاغان گومىنداڭ ۋەك — مەتنى خۇايبىدا جۇجۇانتان ايرىلىپ، ەلدىڭ ارىسا كىر كەلتىرگەندىكى سىقىندى ئېرقانار ۋىقەلار ايتلىپ ۋىتر. سول جىلى 5 — ايدا جاپون قاراقشىلارى گومىنداڭ ۋەكەمەتىنەن خۇايبىغا ۋستەمدىك خۇرگىزۈ ۋىقىن ئالاپ ەتنى، 6 ايدا گومىنداڭ ۋەكەمەتىنىڭ خۇايبىداعى ۋەكىلى جى بىڭچىن جاپون قاراقشىلارىنىڭ خۇايبىدا مۇراتىن ارمانىنىڭ سىلىڭ. گۇاى مىجىن مىجىلاڭمەن كەلىسىم جاساسىپ، بۇل تالاپتى فاسىدادى، بۇل «جى بىڭچىن مىجىن مىجىلاڭ كەلىسىمى» دەپ اتالدى. ۋسى كەلىسىمنىڭ سالىدارىنان جۇڭگو جىيى مەن چاچارىداعى (قازىر ساشى، جىيى ۋىلكەلەرى مەن شكى موڭغۇل ايتونومىيالى رايونىنا قوسىلدى،

جۇجۋانسىڭ دەسەن ايرىلىدى. 10 ايدا جاپون قاراقشالارىسىڭ قوسرىۋىمەن ساتقىندار حبىي ولكەسىنىڭ شىباڭجى اۋداسىدا قوزغالاڭ كۆتۈرۈپ، اۋداندىق قالانى باسپ الدى. 11-ايدا ئامى دا جاپون قاراقشالارىنىڭ قوتىرتۋىمەن ساتقىندار «خۋاسى پەس ولكەنىڭ پىنومىيە قوزغالىسى» دەپىندى جۇرگىزدى جانە شەخس جىسىدا ساتقىنداردىڭ «گۇڭچانداڭگان قوزغالۋ اپتونومىيالى ۋكىمەتى» ن قۇردى. گومىنداڭ ۋكىمەتى سۇڭ جىبۇان سياقتىلاردى جىبەرىپ، «خىي-چاچار اكىمى» لىك سىتەر ۋىيۋانخۇيى ن قۇردى دا، جاپون قاراقشالارىنىڭ «خۋاسى اكىمى» تىن ەرەكشەلەندىرۋ جۈملىدەگى ئالابىنا ۋىلەستى.

⑧ خۇڭگو گۇڭچانداڭسىڭ 1935-جىلى 8-ايدىڭ 1-كۈنى جاپونلار شۋابىي ايتىلىپ وتىر. ونىڭ باستى تۈپىندەرى مىناداي، «ونانسىزدى جويىپ، ئۇقسىمىزدى قۇرتاتىن زور اپات قاس پەن كىرىك ارالىسىدا تۇرغان قازىرگى كەزدە، گۇڭچانداڭ بارلىق تۇسقاندارغا تاغى ۋىر رەت بىلاي دەپ ۋىلدەۋ شىعارادى، پارتىيا-توپتار اراسىندا ساياسى كوزقاراستار مەن پايدا-زىيانداردىڭ قانداي دا ۋىر ۋىساماستىقتارى بۇرىن بولغاندىنجانە قازىر بولپ وتىرغاندىنجانە قاراماستان، ار سالاداعى تۇسقاندار اراسىندا پىكىر جاقىتان نەمەسە مۇددە جاقىتان قانداي دا ۋىر ايرىماسلىقناردىڭ بولۇنما قاراماستان، تۈرلى ارىملار اراسىندا قانداي دا ۋىر جاۋلاساۋ ارەكەتتەرىنىڭ بۇرىن بولغاندىنجانە قازىر بولپ وتىرغاندىنجانە قاراماستان، بارلىقىمىزدا «تۇسقامىدار ۋوزارا جاڭچالدىاسادا، سىرتتان بولاتىن شاپقىشىلىقىغا سىرىگىپ قارسى تۇرادى» دەگەن ادال سەزىم بولۇعا ۋىيىسى، ەڭ الدىمەن ۋىر بىزنىڭ شىكى سوعىستى توقتاتىپ، مەنەكەتتىڭ بىرلىك كۈشى (ادام كۈشى، زات كۈشى، مالىا كۈشى، قارۋ كۈشى، تاغى دەسلەپ) توپاي وتىرىپ، جاپون باسقىنشىلارغا قارسى تۇرىپ، ۋىر قۇربان سىرى قاسىيەتتى ۋىر ۋىش كۈرەسۋىمىز كەرەك. گۇڭچانداڭ تاغى دا ەرەكشە سالتاتىپەن بىلاي دەپ مالىمەتەيدى: تەڭ گومىنداڭ

ارمىسى قىزىل ارىياعا شاۋۇل جاساۋ ارەكەتىن توقتاتسا، *ارقانداي
 *سىر اسكەري *يولم جايون باسقىنشىلارنا قارسى سوعىمىس جۇرگىزىسە
 بولمايى، وندا ولار مەن قىزىل ارىيا اراسىندا قانداي دا *سىر وشپەندى.
 سىكىردىڭ نۇرىن بولعاندىعىنا جانە قازىر بولپ وتىرعاندىعىنا قارا.
 ماسنان، ولار مەن قىزىل ارىيا اراسىندا شىكى ماسەلەلەردە *ارقانداي
 لاۋىزدىقاردىڭ بولپ وتىرعاندىعىنا قاراماستان، قىزىل ارىيا ولار مەن
 جاۋلاسۇ ارەكەتىن دەرەۋ توقتاتىپ قانا قويماي، وىڭ ۇستىسە ولار مەن
 بەرىك قول ۇستاسىپ، بىرىگىپ وتاندى قۇتقارۋدى قالايدى. *گۇگۇ.
 چانداڭ وسىندا مەملەكەت قورعانسىنىدىق ۇكىمەت قۇرۋدىڭ باسا-
 ماشىسى بولۋدى قالايدى. گۇگۇچانداڭ جايون باسقىنشىلارنا قارسى
 تۇرىپ، وتاندى قۇتقارۋ مىنە قاتناسۋدى قالايتىن جۇگۇدامى بارلىق
 پارتىيا- نوپتار مەن، قوعامدىق ۇيىمدار مەن (جۇمىشىلار ۇيىمى، دىيەندار
 قوعامى، وقۇشلار ۇيىمى، ساۋداگەرلەر قوعامى، وقۇ- اعارتۇشىلار
 قوعامى، اخباراتشىلار بىرلەستىگى، وقتۇشى- قىزمەتكەرلەر بىرلەستىگى،
 جەرلەستەر ۇيىمى، جىگۇگىناڭ، ۇلىتىق قارۋلى ۇزىن ۇزى قورعاۋ
 قوعامى، جايون حيانىگەرلىگىنە قارسى تۇرۋ قوعامى، وتاندى قۇتقارۋ
 قوعامى، تەمى باسقارلار)، اناقتى عالمىدار مەن، ساياسي فايراتكەرلەر-
 مەن، سونداي- اق بارلىق جەرگىلىكى اسكەري- اكىمشىلىك ورگاندار-
 مەن بىرىگىپ، مەملەكەت قورعانسىنىدىق ۇكىمەت قۇرۋ ماسەلىسى تۋرالى
 دەرەۋ كەلسوز جۇرگىزۋدى قالايدى. كەلسوز ناتىجەسىدە قورلىغان
 مەملەكەت قورعانسىنىدىق ۇكىمەت وماندى جويىلۋدان قۇتقارىپ، امان
 سادىپ قالۋدىڭ ۋاقتىشا باسقى ورگانى بولۋعا *تىسى. نۇل مەملەكەت
 قورعانسىنىدىق ۇكىمەت جايون باسقىنشىلارنا قارسى تۇرىپ، وتاندى
 قۇتقارۋدىڭ *ار الۋان ماسەلەلەرىن نەعۇرلىم ناقتى مالىملاۋ *ۇتىس،
 لاجىر ناۋىپ، جالپى تۇشقاندارعا شىن مانىندە وكىلىك مەتىن
 وكىلدەر (جۇمىشىلاردىڭ، دىيەنداردىڭ، اسكەرىلەردىڭ، ۇكىمەت
 قىزمەتكەرلەرىنىڭ، ساۋدا- ونەركاسىپشىلەردىڭ، زىيالىلاردىڭ، جايون

باسقىنچىلارغا قارىسى تۇرۇپ، وتاندى قۇتقارۋىدى قالايىس بىرلىق يارتيا- توپار مەن ۋىمىداردىڭ، سونداي- اق شەتەلدەردەگى جېۋىمىز نۇسقانداردىڭ جانە خۇڭگوداى بارلىق ۇلتتاردىڭ دەموكرىما شىرتى مەگىزىندە سايلانغان وكىلدەرى) كەڭەسىن شاقىرۇغا ئىيس. گۇڭچانداڭ مۇنداي خالىي خالىقتىق وكىلدەر كەڭەسىنىڭ شاقىرىلۇمىن كۇشىنىڭ بارىنشا سۆزىسز قولداپ- قۇتتايدى جانە بۇل كەڭەستىڭ قارارلارىن سۆزىسز اتقارادى. «جاپون باسقىنچىلارغا قارىسى بىرلەسكەن ارىيا جاپون باسقىنچىلارغا قارىسى تۇرۇدى قالايىن بارلىق اسكەرى بولمى- دەردەن بىرىكتىرىلىپ قۇرىلۇغا ئىيس. مەملەكەت قورعانىسىدىق ۇكىمەتتىڭ باسقىنچىلارغا جاپون باسقىنچىلارغا قارىسى بىرلەسكەن ارىيىنىڭ بىر تۇتاس زۇڭسلىڭبۇي قۇرىلۇ كەرەك. بۇل زۇڭسلىڭبۇ نە ارقايسى ارىيالاردىڭ جاپون باسقىنچىلارغا قارىسى جاڭگۇندارى مەن جاۋىنگەرلەرى سايلانغان وكىلدەردەن قۇرىلما، نە باسقا جولدارمەن قۇرىلما، بۇل دا بارلىق جاقىشلىق وكىلدەرى مەن خالىي خالىقتىڭ ورنىق ەركىنە سايكەس بەلگىلەنۇگە ئىيس. قىزىل ارىيا بۇل بىرلەسكەن ارىياغا سۆزىسز بىرىنشى بولپ كىرىپ، جاپون باسقىنچىلارغا قارىسى تۇرۇپ، وتاندى قۇتقارۇ سىندى قاسىيەتتى بورىشىن وتەيدى. مەملەكەت قورعانىسىدىق ۇكىمەتتىڭ مەملەكەت قورعانىسى سىندى اۋىر مىندەتنى شىداپ ئوزۇستىنە الا الۋى مۇش، جاپون باسقىنچىلارغا قارىسى بىرلەسكەن ارىيانىڭ جاپون باسقىنچىلارغا قارىسى تۇرۇ سىندى اۋىر مىندەتنى شىداپ وتەي الۋى مۇش گۇڭچانداڭ بارلىق نۇسقاندارغا ئىلاي دەپ ۇندەۋ جارىيالايدى: اقشاسى بارلار اقشا شىعارسىن، قىرۋى بارلار قارۋ شىعارسىن، استىمى بارلار استىق شىعارسىن، كۇشى بارلار كوشىن شىعارسىن، ونەرى بارلار ونەرىن تارتۇ. ئىس، سويىتىپ، نارلىق نۇسقاندارىمىز جاپايى اتاناسقا كەلەتىن بولسىن، بارلىق ەسكى- جاڭا تۇرپاتىمىز قارۋلارمەن مىليونداغان خالىق بۇقاراسى قارۋلانىس بولسىن.»

(4) 1935 - يىلى 12 - ئاينىڭ 25 - كۈنى جۇڭگوڭۇڭ جۇڭگۇڭ سوتىنىڭ شائىدەگى ۋاياۋباۋ دەگەن جەردە ونىزىلىكەر جىڭجىجىي ۋە جىڭجىي ماۋلىداغان قازىرگى ساياسى جاعداي جانە پارتىيانىڭ مىدەسى تۈزىلىسى قارار ۋە ئىشلىتىلىپ وتىر. بۇل قاراردا سول كەزدەگى جۇڭگوسىڭ شىكى - سىرتقى جاعدايلارنا، ئاپتار اراسىداي ۋەگە - رىستەرگە نولىق ئالداۋلار جاسالىدى جانە پارتىيا ساياساتى بەلگىلەندى. تومەندەگىلەر وسى قاراردىڭ ۋەزىر بولەگى: «جاپون جيانگەرلىگىنىڭ جۇڭگونى جۇتۇ ارەكەتى بۇكىل جۇڭگونى جانە بۇكىل دۇنيانى ۋەزىر سىلكىندىرگەندىگىن بىرگە قازىرگى جاعداي كۆرسەتىپ وتىر. جۇڭگوسىڭ ساياسى ۋەزىرىندەگى تاپىار، جىكەر، ساياسى پارتىيالار، سونداي - اق قارۋىلى كۇشتەر ۋەزىر ارالارىداي قارىم - قاتناستاردى قايتا ۋەزىرگەرتى جانە ۋەزىرگەرتۈدە. ۋەزىرگەرتى - گىمىنىڭ شەپ يەن ۋەزىرگەرتى - گىمىنىڭ شەپ قايتا ۋەزىرگەرتىلۋىدا. سونىڭ ۋەزىرگەرتى، پارتىيانىڭ سىلۋەلىك لۇ - شىيانى - بۇكىل جۇڭگونىڭ، بۇكىل ۋەزىرگەرتى نولىق گىمىنىڭ كۇشتەرىن اتىنىڭ كەلتىرىپ، سىمىقتاستىرا جانە ۋەزىرگەرتىرا وتىرىپ، قازىرگى بىستى جاۋا - جاپون جيانگەرلىگىنە جانە وتاندى ساۋدالاۋشىلاردىڭ اتامى جىيەلىككە قارسى تۇرۇ. قانداي ادام، قانداي ئوپ، قانداي قارۋىلى قوسىن، قانداي تاپ بولسىن، ئەك ولار جاپون جيانگەرلىگى مەن وتاندى ساۋدالاۋشى جىيەلىككە قارسى تۇرادى ەكەن، ۋەزىرگەرتى دە بىرلەسە وتىرىپ قاسىيەتتى ۋەزىرگەرتى - گىمىنىڭ سىمىقتى ۋەزىرگەرتى، جاپون جيانگەرلىگىن جۇڭگودان قۇپ شىمىپ، جاپون جيانگەرلىگىنىڭ ۋەزىرگەرتىلارنىڭ جۇڭگودا ۋەزىرگەرتى قولا تىپ، سۇڭخۇا ۋەزىرگەرتى تۈبەگەلىلى ازاتىمىزغا قول جەتكىزۋەگە، جۇڭگو - نىڭ ماۋەلىزدىكىن، لىڭتۇنىڭ تۇتاستىعىن ساقتاۋعا شىمىس. اسا كەك كۈلەمدى جاپون باسقىنىشلارنا قارسى ۋەزىرگەرتى بىرلىككەپ (تومەنگى قاتنامىلار مەن جوعارى قاتنامىلاردى قاتماقار) بولمىدا عانا جاپون جيانگەرلىگى مەن ونىڭ ۋەزىرگەرتى جىيەلىكىنى ەكەۋگە

بولدى. ارىنە، تۇرلى ادامداردىڭ، تۇرلى قوعامدىق ۋىيىمداردىڭ، تۇرلى قوعامدىق نايتار مەن جىكتەردىڭ، تۇرلى قارۋلى قوسىنداردىڭ جاپون باسقىنشىلارغا قارسى ۇلتىق گىمىڭگە قاتناستۇدا وزىدىنك نۇرلە- شە نەتى جانە مايدانى بولادى. كەيىرەۋلەرى وزدەرسىنىڭ مايرىمى ورسىدارىن ساقىتاپ قالۋدى كوزدەيدى، كەيىرەۋلەرى قوزعالىسا پەسىلىق تۇ ۇقىمىن قولغا السى، قوزعالىستى وزدەرى جول بەرەتىن كۈلەمىنەن اسىرىپ جىبەرمەۋدى كوزدەيدى، كەيىرەۋلەرى شىنىندا جۇڭخۇا ۇلتىنىڭ تۇبەگەيلى ازاتىمىن كوزدەيدى. ولاردىڭ نەتى مەن مايدانى تۇرلىشە بولغاندىقتان، كەيىرەۋلەرى كۇرەس باستالىسىمەن - اق اۋىتقىپ، وپاسسىزدىق جاسايدى، كەيىرەۋلەرى جول ورتىدا كەرە - ناۋلىق سالىسادى نەمەسە ساپان شەگىنىپ شىعادى، كەيىرەۋلەرى اقىرىنا دەيىن كۇرەسۋدى قالايدى. الايدا مىردىڭ مىندەتىمىز - جاپون باسقىنشىلارغا قارسى سىماقتاسۇغا بولاتىن بارلىق نەگىزگى كۇشەرمەن عانا نىتسماقتاسىپ قويماي، جاپون باسقىنشىلارنى قارسى نىتسماقتاسۇغا بولاتىن نارلىق وداقتارمەن دە نىتسماقتاسۇ، بۇكىل ەل خالقىن كۇشى بارلار كۇشى شىعاراتىن، اقشاسى بارلار اقشاسى شىعاراتىن، قارۋى بارلار قارۋى شىعاراتىن، ئېلىمى بارلار ئېلىمى شىعاراتىن ەتۇ، وناندى سۇيەتىن جۇڭگوللىقاردىڭ سىردە - ئېرىس جاپون باسقىنشىلارغا قارسى شەپىتىق سىرتىندا قالدىرماۋ. بۇل - پارتىيىنىڭ اسا كەڭ كۈلەمدى ۇلتىق بىرلىككەپ سىلۋەسىنىڭ زۇڭلۇشىمى. تەڭ وسى لۇشىان بويىنشا نىتەگەندە عانا ئېزى بۇكىل ەل خالقىنىڭ كۇشىن اتتاسىغا كەلتىرە وتىرىپ، بۇكىل ەل خالقىنىڭ قاسى جاۋنا: جاپون جىيانگەرلىگى مەن وناسىدى ساۋدالاۋشى جىياڭ جىەشىگە توتەپ بەرە الامىز. جۇڭگوللىق جۇمىشى ئابى مەن دىيىپاندارى بۇرىنقىسىنشا جۇڭگو گىمىڭسىڭ نەگىزگى قوزعاۋشى كۇشى بولا بەرمەدى. ۇساق بۇرجۇازيانىڭ قاللىق موراسى، گىمىڭسىل زىيالىلار - ۇلتىق گىمىڭدەگى ەڭ سەتىمدى وداقسانار. جۇمىشىلاردىڭ، دىيىپانداردىڭ. ۇساق بۇرجۇازيانىڭ بەرىك وداقى -

چاپون جيانگەرلىگىن جانە وتاندى ساۋدالاۋشى ساتقىنداردى جەڭگۈدەگى
 نەگىزگى كۈش. ۇلتتىق بۇرجۇازيانلىق، جۇنئالاردىڭ ئېر بولەگى،
 ھەر گىمىگى مەن قىزىل اكىمىياتتى قانشالىقتى قۇيتامايىنىنا قارامىسان،
 چاپون باسقىشىلارنا قارىسى، وتاندى ساۋدالاۋشى ساتقىندارنا قارىسى
 كۈرەسكە تىلەكتەستىك بىلىدىرسە، نەمەسە نىگى نىيەتەر بەيتاراپ
 تۇرسا، باكى بۇل كۈرەسكە تىكەلەي قاتناسما، وندا بۇل چاپون باس-
 قىنىشلارنا قارىسى شەپتىڭ كەڭەيۈنە پايدالى بولادى. وىنكەسى بۇل
 ولاردى جالپى فانگىمىڭدىك كۈشتەن قول ئۇزدىرىپ، جالپى گىمىڭدىك
 كۈشتى ۇلعايتادى. بۇل ماقساتقا جەتۋ ئۇشىن پارتيا ئارالۋان ۇبلەسمە-
 دى ادستەر مەن تاسىلدەردى قولداپ، وسى كۈشتەردى چاپون
 باسقىشىلارنا قارىسى شەپكە مارتۇعا ئىيس. ول-ول ما، دىجۇ تابى
 مەن مايپاندار تابى لاگەرسىدە تولىق بىرلىك بولماي وتىر، جۇڭگو
 نۇرىن ئېرسىپىرا جيانگەرلەردىڭ ئوزارا ئالاسىندا فالۋى سالىدارسان
 جۇڭگودا ئارەل جيانگەرلەرىنە باغىنىشتى بولغان، ئوزارا تالاسىپ
 وتىراتىن ساتقىندار توبى تۋدى، بۇلاردىڭ اراسىندا قايشىلىقتار مەن
 قاتتىقتار بولپ وتىر، مۇندا دا پارتيا ئېرسىپىرا ادستەردى فولدانا
 وتىرىپ، كەيىر فانگىمىڭدىك كۈشتەردى ۇاقىشتا بولسا دا چاپون
 باسقىشىلارنا قارىسى شەپكە اكنىپ قارىسى نۇرمايتىن جاعدايغا ئۇسىرۋ
 ئىيس. چاپون جيانگەرلىگىنەن باسقا جيانگەرلەرگە ناعىتالغان سىلۋە دە
 وسىداي بولادى. پارتيا بۇكىل جۇڭگو خالىقلىق كۈشىن بۇكىل جۇڭگو
 خالىقلىق قاس جاۋنا قارىسى نۇرۇعا جۇمىلدىرعان، تويتاستىرعان ەسە
 ۇيمىداستىرعان كەزدە چاپون باسقىشىلارنا قارىسى بىرلىكپا شىدەگى
 ۇتتەۋشىلىق، سىمراشلىدىق، تىزەبۇگۇشىلىك جانە وپاسۇزدىق چىڭشىلا
 اماۋلىلىق نارىمەن تاباندى تۇردە باتىل كۈرەسۋگە ئىيس. جۇڭگو
 خالىقلىق چاپون باسقىشىلارنا قارىسى قوزعالسىن بۇلدىرۋىشلەردە
 ئامارى وتاندى ساۋدالاۋشى ساتقىندار بولپ مايىلادى، كوپ بولپ
 ولارعا قارىسى تۇرۇ كەرەك. جۇڭچانداڭ چاپون باسقىشىلارنا قارىسى،

ۋاندى ساۋدالاۋشى ساتقىندارغا قارسى ۋوزمنىڭ داىەكتى، دۇرسى ۋوزى مەن ارەكەتى ارقىلى جاپون باسقىنشىلارغا قارسى شەيەگى باسقىشلىق ۋقتىن قولغا الۋما ۋتېس. جاپون باسقىنشىلارغا قارسى قوزغالىس گۇڭچانداڭلىق باسقىشلىرىدا مانا تۈبەگەيلى جەڭسكە جەتە الادى. جاپون باسقىنشىلارغا قارسى سوعىس جۇرگىزىپ جاتقار قالىق بۇقارانىڭ نەگىزگى مۇددەستە بايلانستى تالاپتارس (دېيىنداردىڭ جەر تالاپىن، جۇمىشىلاردىڭ، اسكەرلەردىڭ، كەدەيلەردىڭ، زىيالىلاردىڭ تۇرمىس كۈيىن جاقارتۇ تالاپتارىن) قاماغاتتا ئىدۇرۇ كەرەك. ولاردىڭ تالاپتارىن قاماغاتتا ئىدۇرغاندا مانا بۇرىنچىدان دا كوپ بۇ-قارانى جاپون باسقىنشىلارغا قارسى جىندىگە بارۇ ۋۇشىن جۇمىلدىرۇما بولادى، سوندا مانا جاپون باسقىنشىلارغا قارسى قوزغالىستى بايىندى مەتۈگە بولادى، قوزغالىستى تۈبەگەيلى جەڭسكە جەتكىزۈگە بولادى، تەك وسلاي ىستەگەندە مانا پارتىيانىڭ جاپون باسقىنشىلارغا قارسى سوعىستامى باسقىشلىق ۋقتىن قول جەتكىزۈگە بولادى. «جاپون جيانگەرلىكىگە قارسى تۇرۇدىڭ سىلۋەسى تۇرالى» دەگەن شىعارمادان پايدالانىڭىز.

④ 1936-جىلى 5-ايدىڭ 5-كۈنى قىزىل ارمىيانىڭ نانجىڭ ۋكىمەتىنەن سوعىستى توقتاتىپ، بىتىگە كەلۋدى جانە بىرىگىپ جاپون باسقىنشىلارغا قارسى تۇرۇدى تالاپ ەتكەن جالپى دىيانباۋىنان پايدا-لانىڭىز. دىيانباۋدىڭ تولىق تەكىستى مىناداي: «نانجىڭ گومېن جىڭفۇنىڭ اسكەرى سىتەر ۋىيۋانخۇينا، بارلىق تەڭىز، قۇرلىق، اۋە ارمىيالارغا، ەلىمىزدەگى پارتىيالارغا، توپتارغا، قوعامدىق ۋىمىدارغا، گازەتچانلارغا، وتانى جويىلغان قۇلغا اينالغىسى كەلمەيتىن نارلىق تۇسقاندارغا؛ جۇڭگو قىزىل ارمىياسىنىڭ گىمىگىدىك اسكەرى سىتەر ۋىيۋانخۇيى ۋىمىداسىنرغان جۇڭگو خالىق قىزىل ارمىياسىنىڭ جاپون باسقىنشىلارغا قارسى شيانفۇڭجۇنى جۇاڭجىدان ۋوتىپ، شىعىغا جورىق جاساماندىر بەرى بارغان جەردىڭ بارىندە جەڭسكە جەتىپ، نۇكىل

ھەل ھالىسىڭ قولىداۋىنا يە بولدى. الايدا جاپون باسقۇنچىلارنىڭ قارىسى
 شىيانفۇڭجۇن دانتۇڭ — يۇڭجۇن نەمىر ھولنىڭ ئالپ، شىيىنىڭ ھىسى ۈلكەسى
 بارىپ جاپون جيانگەرلەرىمەن تىكەلەي سوعىسۇغا بەلسەمە ارىرلەنىپ
 ھىيەن كەزدە، جىيەنچىيەن سانشى ۈلكەسى 10 شىدان اسنام اسكەر
 كۇشىن كىرگىزىپ، يان شىيەنمەن بىرلەشمە ۈتمىپ، قىزىل ارىيەنىڭ
 جاپون باسقۇنچىلارنىڭ قارىسى تۇرۇغا باراتىن جولىدارىن بۆگەدى، سۇن-
 داي. اق چالغۇ شۇەلىيە مەن يالغۇچىڭغا جانە سولۇستىك شانىيەدىكى
 اسكەرى بولمىدەرىنە سانشى. گانسۇ قىزىل رايونىنىڭ باسپ كىرىپ،
 *بىزدىڭ جاپون باسقۇنچىلارنىڭ قارىسى ارىقى شەبىمىزگە لاڭ سالۇغا
 بۇيرىق بەردى. جۇڭگو ھالىق قىزىل ارىيەسىنىڭ جاپون باسقۇنچىلارنىڭ
 قارىسى شىيانفۇڭجۇننى اسلىنىدە بۇكىل كۇشىن توپتاپ، ۈزدەرىنىڭ جاپون
 باسقۇنچىلارنىڭ قارىسى تۇرۇغا بارا جاتقان جولىدارىن بۆگەن جىيەن
 جىيەننىڭ اسكەرى بولمىدەرىن جويىپ، جاپون باسقۇنچىلارنىڭ قارىسى
 تىكەلەي سوعىس جۇرگىزۇ ماقساتىنا جەتۇگە ئىيىس ەدى. الايدا قىزىل
 ارىيەنىڭ گىمىڭدىك اسكەرى سىتەر ۋىيۇانخۇيى قايتا. قايتا ۈيلانا
 كەلىپ، بىلاي دەپ تاپتى: ھەل باسنا ۋىر كۇن تۇپ ۈتمەن قازىمىڭ
 كەزدە ەكى جاق سوعىسا، مەيلى كىم جەڭگىن، كىم جەڭگىلىن، مۇنىڭ
 *بارى جۇڭگونىڭ مەملەكەت قورغانسىنىڭ كۇشىن زىيانغا ۋىشرايدى،
 ال بۇل جاپون جيانگەرلىگىن قۇتقازدى. ۈنىڭ بەر جاعىندا جىيەنچىيەن
 مەن يان شىيەننىڭ اسكەرى بولمىدەرىندە ۈشكى سوعىستى توقتاتىپ،
 سىرىگىپ جاپون باسقۇنچىلارنىڭ قارىسى تۇرۇدى قالاتىن ۈتائىل اسكەر-
 رىلەر از ەمەس، ۈلاردىڭ قازىمىڭ كەزدە جىيەنچىيەن مەن يان شىيەن-
 شاسىڭ سۇرىمەن قابىل ئالپ، قىزىل ارىيەنىڭ جاپون باسقۇنچىلارنىڭ
 قارىسى تۇرۇغا بارا جاتقان جولىدارىن بۆگەندىگى، شىيەندا، ۈلاردىڭ
 ۈزدەرىنىڭ ۋىدانىنا قايشى كەلەتىن *س. سۇندىقتان، قىزىل ارىيەنىڭ
 گىمىڭدىك اسكەرى سىتەر ۋىيۇانخۇيى مەملەكەتنىڭ قورغانىس كۇشىن
 ساقىتاپ، جاپون باسقۇنچىلارنىڭ قارىسى سوعىستى جەدەل جۇرگىزۇگە

تېمىدىلىك خاساۋ ئۇشەن، وئانداستارغا ئۇدايى جارىلاپ كەلگەن، شىكى سوعىستى توقتاتىپ، بىرىگىپ جاپون ياسىقىنىشلاردا قارسى ئۇرۇ قۇتاسماسىز باتىل سىكە اسىرۇ ئۇشەن، جىيائۇجىيەشنىڭ جانە وندۇ قول استىنداعى وتانىشل اسكەرىلەردىڭ بىر جولانا ويانىۋىسا جەڭىل-دىكتەر تۇدۇرۇ ئۇشەن، سانىي ولگەسىندە بىرسىپىرا جەڭسىتەرگە جەتىپ وتىرعاندىمىسا قاراماي، خالىقنىڭ جاپون باسقىنىشلاردا قارسى شىيىنىڭ-جۇنىن خۇاڭخەننىڭ باتىس جاعالاۋىنا شەگىندىرىپ اكەتتى. وسى ارەكەتى ارىقلى نانچىڭ ۇكىمەتىنە، بۇكىل ەلدەگى ەڭىز، قۇرىلىق، اۋە ارىيالارنا، بۇكىل ەل خالىقنا ادال نىيەتنى بىلىدىردى، بىز جاپون باسقىنىشلارنا قارسى قىزىل ارىياعا شابۇل جاساپ وتىرعان بىرلىق قارۋىلى قوسىندارمەن بىر اي شىندە سوعىستى توقتاتىپ بىشىمگە كەلۋىدى، سويتىپ، سوعىستى توقتانا وتىرىپ، جاپون باسقىنى-شيلارنا قارسى تۇرۇ ماقساتنا جەتۋىدى قالايمىز. قىزىل ارىيىنىڭ گىمىڭىدىك اسكەرى ستەر ۇيىۋانغۇيى نانچىڭ ۇكىمەتىنىڭ قۇرامىدا دامى مىرزالارغا مىنانى ەرەكشە بايىالدىلىقپەن ۇسىنادى؛ وتانىمىز جويىلىپ، تۇقىمىمىز قۇربالى تۇرمان قىلىتايىك كەزەڭدە رايىلارنىڭ-دان تەز قايتىپ، «تۇسغاندار ۇزارا جاڭجالدىاسادا، سىرتتان بولاتىن شاپقىنىشىلىققا بىرىگىپ قارسى تۇرادى» دەگەن رۇج بويىنىمىز بۇكىل مەملەكەت كۈلەمىندە، الدىمەن شانىي، گائۇ، سانىي ولگەلەرىندە شىكى سوعىستى توقتاتۇلارمىڭىز كەرەك، ەكى جاق وكىل جىبەرىپ، جاپون باسقىنىشلارنا قارسى تۇرىپ، وتاندى جويىلۇدان قۇتقارۋىدىڭىز ناقتى شارالارى جايلى كەڭەسۋ كەرەك. بۇل ئىسىز مىرزالار ئۇشەن ئاقتى بولپ قانا قويماي، شىنىندا، ۇلت پەن مەملەكەت ئۇشەن دە ئاقت. ەگەر ستەرمىڭىزدى جىماي، اداسقان كۇيى كەتە بەرىپ، وتاندى ساۋدالاۋىشى ساتقىن بولا بەرگىلەرمىڭىز كەلسە، وندا سىزدەر-دىڭ ۇستەمدىكتەرمىڭىز، سوز جوق، بىر جولانا كۇيرەيدى، سوز جوق، بۇكىل ەل خالىقى جاعىنان لاقتىرىلىپ تاستالادى جانە قىراتىلادى.

«كۈپتىڭ كارىنە جولىققان ئاۋىرماي ولەدى» دەگەن «سوز بار» «خەندەب فاندى قانچارەن تاستاسا تاباندا اۋليە بولادى» دەگەن «سوز دە بار» «بىز وسىنىڭ يارىنى سىزدەر نەرەڭ وي جىبەرسە ەكەن دەيمىز» قىزىل ارەميانىڭ گىمىگىدىكى اسكەرىي نىستەر ۋىيېۋانجۇيى نۇكىل ەلدەگى وتانسان ايرىلغان قۇل بولۇدى قالامايىتىن قوعامدىق ۇيىمداردى، پارتيا-توپتاردى، خالىقتى «بىزدىڭ سوعىستى توقتاتىپ، بىتىمگە كەلۋ، بىرىگىپ جاپون باسقۇنىشلارنا قارسى تۇرۇ قۇتتاماىزدى قول-داۋعا، شىكى سوعىستى توقتاتۇدى تەزدەتۇ قوعامدارىن ۇيىمداستىرىپ، وكىلدەر جىبەرىپ، ەكى جاقتىڭ سوعىس وتىن توقتاتۇعا، بۇل قۇت-تامانىڭ بولىق سىكە اسىرىلۇنا قۇزاۋشىلىق ەتۇگە جانە ونى بىقىلاپ وتىرۇعا شاقىرادى».

⑥ «جياڭ جىيەشىنىڭ مالىمدەمەسى جۈنىنىدە مالىمدەمە» نىڭ ⑦ ەسكەرتۈنە قاراڭىز.

⑧ 1935-جىلى 12-ايدا جۇڭگۇڭ جۇڭياڭ جىڭجىجۇيىنىڭ «ماجدە-لىسى ماقۇلداغان» قازىرگى ساياسي جاعداي جانە پارتىيانىڭ مىندەتىي تۇرالى قارار»دا جانە ماۋ زىدۇلۇڭ جولىداستىڭ «جاپون جىيانگەرلىمگىنە قارسى تۇرۇدىڭ سىلۇمى تۇرالى» دەگەن بايانداماسىندا خالىق رەسپۇبلىكاسى ۇرانى العا قويىلدى. كەيىن، جاعدايدىڭ قاجەتتە نەگىزدەلە وتىرىپ، پارتىيائىز جىيەشىنى جاپون باسقۇنىشلارنا قارسى تۇرۇعا ماجبۇرلەۋ ساياساتىن قولداندى، خالىق رەسپۇبلىكاسى ۇرانىنىڭ جىيەشى تويى جاعىنان قاسىلدانىلىمايتىندىمەن ەسەيتە-سىپ، 1936-جىلى 8-ايدا گومىنداڭعا جولداغان خاتىندا وبى دەموكە-راتالىق رەسپۇبلىكا ۇرانىنا وزگەرتىپ قولداندى. سونىڭ بىرىنشە ماغى سول جىلى 9-ايدا داڭ جۇڭياڭ شىعارغان «جاپون باسقۇنىشلارنا قارسى تۇرىپ، وتاندى جويىنۇدان ۇتقارۇ قوزمالىسىنىڭ جاڭا جاعدايى جەدە دەموكسىراتىيالىق رەسپۇبلىكا تۇرالى قارار»دا دەموكسىراتىيالىق رەسپۇبلىكا ۇرانى ناقتى «تۇسىندىرىلدى» بۇل ەكى ۇران فورما جاعىنان

تۇرلىشە بولغانىمەن، "مانى جاعىنان بىردەي مىدى. تۈمەندە دالە جۇڭ-
 ماڭلىق 1936-جىلىدىكى 9-ايمىنداعى قارارىنىڭ دەموكراتىيالىق
 رەسپۇبلىكا ماسەلىسى جۈملىسىدەكى "بىرلىككە كەلتۈرۈلۈپ وتىر:
 «جۇڭياڭ قازىمىكى جاعدايدا دەموكراتىيالىق رەسپۇبلىكا تۇرۇ ۋارنىم
 العا قويۇ قاجەت دەپ سانايدى، ۋىتكەنى بۇل — جاپون باسقۇنچىلارنى
 قارىسى بارلىق كۈشپەن تىنماقتاسا وتىرىپ، جۇڭگو لىڭنىڭ تۇتاشتە
 مىن قاتناماسىز تۇردىكى جانە جۇڭگو خالىقنىڭ ۋاتنى جويىلىپ، ئۇقىمى
 قۇرىتىن اۋىر اپاتقا ۋىشراۋىنىڭ الدىن اۋۇدىڭ ەلە تاماشا "ادىسى،
 سونداي-اق قالىڭ خالىقتىڭ دەموكراتىيالىق تۇمان، اسا
 ۋىدەسىمدى بىرلىكسەپتىق ۋران. دەموكراتىيالىق رەسپۇبلىكا "بىر
 بولەك لىڭتۇداعى جۇمىسىمى. دىيەن دەموكراتىيالىق دىكتاتۇراسى
 تۇزىمىنە قاراعاندا، جەر كۈلەمى جاعىنان العاندا، انامۇرلىم
 جاپىلاسقان دەموكراتىيالىق بۇكىل جۇڭگونىڭ نەگىزى رايونىنداعى
 گومىنداڭنىڭ "بىر پارتىيالىق دىكتاتۇراسىنا قاراعاندا انامۇرلىم العاباسار
 ساياسي "تۇزىم، سوندىقتان ول جاپون باسقۇنچىلارنى قارىسى سوعىستىڭ
 جاپپاي بىستالۋىن جانە تۈبەگەيلى جەڭسەن بۇرىندىن "ارى قاتناما-
 سىز ەتە الادى. سونىمەن بىرگە، دەموكراتىيالىق رەسپۇبلىكا بۇكىل
 جۇڭگونىڭ اسا قالىڭ خالىق بۇقاراسىن ساياسي ۋىرگە قاتناستىرىپ،
 ولاردىڭ سابالىق دارمەجەسى مەن ۋىمىدىق كۈشنى ارتتىرىپ قانا
 قويماي، ۋىنىڭ ۋىستىنە جۇڭگو پىرولەتارىياتى مەن ۋىنىڭ تاسىشى
 گۇڭچاڭداڭدى بولاشاقتاعى سوتىيالىزىمنىڭ جەڭىسى "ۋىشنى كۈرەستە
 ەركىن قىمىل جاساۋ ساحتاسىمەن دە قاعدايدى. سوندىقتان، جۇڭگو
 گۇڭچاڭداڭى دەموكراتىيالىق رەسپۇبلىكا قوزغالىسىن نەلسەنە قولداي-
 تىندىمىن جاريالايدى. سونىمەن بىرگە، دەموكراتىيالىق رەسپۇبلىكا
 جۇڭگو بويىنشا قۇرىلىپ، جاپپا بىردەي سايلان ەگىزىندەكى گۇچۇي
 شاقىرىلغان كەزدە قىزىل رايوندار ۋىنىڭ قۇرامداس "بىر بولەگى
 بولادى، قىزىل رايون خالىق ۋىكىل سايلان گۇچۇي قاتناستىرادى جانە

قىزىل رايوندا دا سونداي دەموكراتىيالىق مۇزىمىدى ورناندى دەپ
 خارمالايدى. «جۇڭياڭ مىنانى باسا كۆرسەتەدى: بۇكىل جۇڭگو خالڧ-
 سىڭ جاپون باسقىنشىلارنا قارسى تۇرىپ، وتاندى جويىنۇدار قۇتقارۇ
 فوزمالىسىن ۇزدىكىسىز مورسى الدىرعاندا، يارتىلاردىڭ، نوپىلاردىڭ،
 ار سالاداعىلاردىڭ، ارىيالاردىڭ جاپون باسقىنشىلارنا قارسى ۇلتىق
 بىرلىكسابىن كەڭەيتكەندە، جۇڭگو گۇڭچانداڭسىنىڭ ۇلتىق بىرلىكسابى-
 تامى ساياسي باسشىلىق رولىن كۈشەيتكەندە، قىزىل اكسىمات پەن
 قىزىل ارىيانى بارىشا نىعايتقاندا، جۇڭچاننان ايرىپ، وتانىڭ ارىنا
 كىر كەلتىرەتىن، ۇلتىق بىرلىكسابىنىڭ كۈشىن السىرەتەتىن بارلىق
 سوز- ارەكەتكە قارسى تاباندىلىقپەن كۈرەس جۇرگىزگەندە، مانا، سىز
 گومىنداڭ نانچىڭ ۇكىمەتىن جاپون باسقىنشىلارنا قارسى تۇرۇ جولىنا
 اياق باسۇعا قۇزاي الامىز، سوندا مانا دەموكراتىيالىق رەسپۇبلىكانىڭ
 جۇزەگە اسىرىلۇمنا العى شارت ازىرلەي الامىز. قاجىرلىقپەن جۇرگىز-
 لەتىن، ۇزاققا سوزىلاتىن كۈرەس بولمايىنشا، بۇكىل جۇڭگو خالقى
 اتتاناسىق كەلتىرىلمەيىنشە، مانە گىمىڭ، ورلەۋى بولمايىنشا دەموكراتىيالىق
 رەسپۇبلىكانىڭ جۇزەگە اسىرىلۇى مۇمكىن مەس. جۇڭگو گۇڭچانداڭى
 دەموكراتىيالىق رەسپۇبلىكا شۇنى كۈرەسۋ بارمىسندا بۇل دەموكراتىيالىق
 رەسپۇبلىكانىڭ پارتىامىز العا قويغان جاپون باسقىنشىلارنا قارسى تۇرىپ،
 وتاندى قۇتقارۇدىڭ ون تارماقتى گانگلىگىن جۇزەگە اسىرۇدار باستاپ
 جۇڭگونىڭ بۇرۇنزالىق- دەموكراتىيالىق گىمىڭىنىڭ نەگىزكى مىندەت-
 تەرمىن تولىق ورنىداۋعا دەيىن جەتۈشە مۇمكىندىك جاساۋعا اتىسى.»

⑦ بۇل دىيانباۋ 1937- جىلى 2- ايدىڭ 10- كۈنى جولدىنمان
 بولاتىن، ونىڭ نەكىستى تومەندەگىندەي: «جۇڭگو گومىنداڭ خوڭگىسىنىڭ
 شۇشى جالبى ماجىلىسىنە قاتناشۇشى مىرزالارعا: شى- ان وقىماسىنىڭ
 نەيىمىت جولمەن شەشىلگەندىگىنە بۇكىل ەل قۇانىشى مىلدىردى،
 وسىدان ناساپ بەيىتشىلىك، بىرلىك، نىتقاق، سىرتتان بولاتىن
 شاپقىشلىققا قارسى تۇرۇ باعىتىن جۇزەگە اسىرۇدىڭ مۇمكىندىگى

تۇردى، بۇل، شىنداء، مەملەكەت پەن ۇلت ءۇشىن ياقىت، خېۋر قاراقشىلارى الاسۇرپ وتىرعان، جۇڭخۇا ۇلتىنىڭ تاعدىرى قىل ۇستىدە تۇرعان وسى ءىر كەزدە پارتىيىمىز پارتياڭىز جۇڭياڭنىڭ ءۇشىنى جالپى ماجىلىسىنەن وسى باعىتقا نەگىزدەلە وتىرىپ، تومەندەگىلەردى مەملەكەت ساياساتى ءتىپ بەلگىلەۋدى قاتتى ءۇمت ەتەدى؛ (1) بارلىق مىكى سوعىستى توقتاتىپ، مەملەكەتتىڭ كۇشىن توپتاپ، بىرىگىپ سىرتقى جاۋما قارسى تۇرۇ؛ (2) ءسوز سويلەۋ، جىين اشۋ، ۇيىمدارعا ۇيسۇ بوستاندىن قامتاماسىز ەتۋ، بارلىق ساياسي تۇتىنداردى بوساتۇ؛ (3) پارتىلاردىڭ، توپتاردىڭ، ءار سالاداعىلاردىڭ، ارىيالاردىڭ وكىلدەر ءماجىلىسىن شاقىرىپ، بۇكىل ەلدىڭ ناڭداۋلى ادامدارىن توپتاپ، بىرىگىپ وتاندى قۇتقارۇ؛ (4) جاپون باسقىشىلارنا قارسى سوعىستىڭ بارلىق ازىرلىك جۇمىستارىن نەز ورنىداۋ؛ (5) خالىقنىڭ تۇرمىسىن جاقسارتۇ. ەگەر پارتياڭىز جۇڭياڭنىڭ ءۇشىنى جالپى ءماجىلىسى بۇلاردى مەملەكەت ساياساتى ءتىپ ءۇزىلدى - كەسىلدى بەلگىدەي الاتىن بولسا، وندا پارتىيىمىز نىستماقتاسا وتىرىپ سىرتتان بولاتىن شاپقىنشىلىققا قارسى تۇرۇما دەگەن ادال نىدەن ءىلدىرۇ ءۇشىن پارتياڭىز جۇڭياڭنىڭ ءۇشىنى جالپى ماجىلىسىنە مىناداي كەپىلدىكتەر بەردەدى؛ (1) گومىن جىڭفۇدى قۇلاتاتىن قارۋلى قوزمالانك باعىستىن جۇرگىزۇدى بۇكىل ەل كۈلەمىندە توقتاتۇ؛ (2) جۇمىشى - دىحان دەموكراتىيالىق ۇكىمەتلىك اتىن جۇڭخۇا مىنگو ەركەشە رايون ۇكىمەتى دەپ وزگەرتىپ، قىزىل ارىيانىڭ اتىن گومىن گىمىڭجۇن دەپ وزگەر - تىپ، ولاردى نانچىڭ ورتالىق ۇكىمەتى مەن اسكەرى سىتەر ۇيسۋان - جۇيىنىڭ تىكەلەي جەتەكشىلىگىندە بولاتىن ەتۇ؛ (3) ەركەشە رايون ۇكىمەتلىك قاراۋىنداعى جەرلەردە جالپىا بىردەي سايلان نەگىزىندەگى دامەكتى دەموكراتىيالىق ءنۈزۈمدى جۇزەگە اسىرۇ؛ (4) دىحۇلاردىڭ خەدىم مۇسادىرالاۋ ساياساتىن اتقارۋدى توقتاتىپ، جاپون باسقىشىلارنا قارسى ۇلتتىق بىرلىكسايتىڭ ورتاق گاڭلىگىن ياتىل اتقارۇ. »

⑤ 1936-جىلى 11. ، 12-ايلاردا شاڭخايدامى جاپونىيىمىز جىمىز زىۋوتىمان جانە جۇڭگو جىمىز زىۋوتىمان يولپى جىمىز 26 رازۇوتى. تىلىق 45 مىڭىنان اسىنام جۇمىشىسى كەلەك كۈلەمدە جۇمىسى تاسىدى. 12-ايدا چىڭداۋدامى جاپونىيىمىز جىمىز زىۋوتىماننىڭ جۇمىشىلارى دا شاڭخايدى. جۇمىشىلارنى ئۇن قوسىپ، جاپپاي جۇمىسى تاستادى. شاڭخايدى جۇمىشىلارى جەڭسىكە جەتتى، 11-ايدان باستاپ جالاقى 5 پىروتسەنت ارتىتىرىلدى، زىۋوت يەلەرنىڭ جۇمىشىلاردى جۇمىستان سەبەپسىز بوساۋىنا جول بەرلىمەيتىن بولدى، ولار جۇمىشىلاردى ۇرىپ-ياناقتاي المايتىن بولدى. چىڭداۋ جۇمىشىلارى جاپونىيىمىز تەڭىز ارىمىياسى لۇچاڭ-دۇيىلىق جانىشناۋىنا ۇشرايدى.

⑥ 1933-جىلى جاپون قاراقشىلارى شانجاڭىۋاندى بىسىپ المىپ، خۇايبىغا كىرگەنەن كەيىن، اسرەسە 1935-جىلى «خى يىڭچىن-مىچىن مىچىللا كەلىسىمى» نەن كەيىن انگىلىيە، امەرىكا جيانگەرلەرنىڭ خۇايبى مەن خۇاڭجۇڭدامى مۇددەسى جاپون جيانگەرلىگىنىڭ سوققىسىنا تىكلەي ۇشرايدى، سوندىقتان انگىلىيە مەن امەرىكا جاپونىيىمىز جۇمىشىلاردى بوزىتىپسىن وزگەرنە باستادى جانە جىيالىق جىيەشى ۇكىمەتسىنىڭ جا-پونىيىغا باعىتتاغان ساياساتىنا قىپال جاسادى. 1936-جىلى شى-ان وقىعاسى كەزىندە انگىلىيەمىزنىڭ جۇڭگودامى مۇددەسىمىز تىمىسىز بولغان جاپونىيىلىق تالاپتارمان جىيالىق جىيەشنىڭ باس تارتۇپ قۇتاتىتىندىن «ئىلدىردى، ئىپتى جىيالىق جىيەشى ۇكىمەتى جۇڭگو خالىقنى بىلەپ تۇرا الارلىقاي بولادى مەن، جاپونىيىلىق شايقىنىشلىق ساباساتىمىز سوققى نەزۇ «گۇڭچانداڭمەن بەلگىلى فورمادا بىرلەشۈ»گە بولاتىندىن «ئىلدىردى».

⑦ گۇاڭشى جۇنقالارى لى زۇڭمىن، باي چۇڭشى، گۇاڭدۇلۇ خۇمىسى چىن جىتاف سىياقتىلار 1936-جىلى 6-ايدا «جاپون ناسقىنىش-لارنى قارسى تۇرىپ، وتاندى قۇتقارۇ» ۇرانىن جەلەۋەتىپ، بىرلەشپ جىيانەشسىگە قارسى شىقتى. سول جىلى 8-ايدا بۇل وقىعاسى جىيە

جەنشى جىك تۇدىرۇ، الداپ-ارباۋ تاسلىدەرىن قولدانۇ ارقىسى بىت شىت ەتتى.

⑩ 1936 جىلى 8-ايدا جاپونىا ارمىياسى مەن قۇدىشاق ارمىيا سۇي-يۋان ولكەسىبە سۇعاناقتىق جاساي باستادى. 11-ايدا سۇيۋاندا نۇرعان جۇڭگو ارمىياسى قارسىلىق كورسەتتى دە، بۇكىل ەل حالسى سويۋان سومىسنا كومەكەسۇ قوزعالىسن جۇرگىزدى.

⑪ 1935-جىلى «جى يىڭچىن-مىيچىن مىيچىلاڭ كەلىسىمى» نەن كەيىن جۇڭگو خالقلىق جاپون باستىشلارنا قارسى تۇرۇ تولقىلىق قىسىمىنەن، انگلىيا، امەرىكا جيانگەرلەرنىڭ جاپونىا جونىندەگى ساياساتىنىڭ «بىرشاما قاتال بولۇشنىڭ قىيالىمەن نانچىڭ گومىنداڭ ۇكىمەتى جاپونىاغا «بىرشاما قاتال پوزىتسىيا ۇستادى. 1936-جىلىدىڭ 9-ايسان 12-ايسا دەيىنگى كەلىسوزدە گومىنداڭ ۇكىمەتىنىڭ كەشەۋىلىدە تۇ «ادىسن قولدانۇ سالىدارنان كەلىسوز ناتىجەسىز توقتاپ قالدى.

⑫ شى-ان وقىعاسى بەيىت جولمەن شەشلىگەننەن كەيىن، 1937-جىلى 2-ايدىڭ 15-كۈنى گومىنداڭ جۇڭياڭلىق نانچىڭدە وتكىزگەن «ماجلىسى ايتىلىپ وتىر.

⑬ Q1-جۇڭگونىڭ ۇلى جازۇشى لۇشۇنىڭ «Q1 دىڭ ۇمىر بايانى» دەگەن اتاقتى انگىمەسىندەگى باس كەيىپكەر، لۇشۇن وسى كەيىپكەر ارقىلى «وزىن ۇزى جۇياتۇ تاسلىنە داغدېلانار، قانداي خايدا بولسا دا ۇزىن جەڭمىپاز، ياعنى «رۇخسى جاققان خەڭمىپار» دەپ ساناۋىشلىق تىيىن سۇرەتتەيدى.

⑭ بۇل ارادا سۇن جۇڭشانلىق سانمىنچۇيى دەپ ونىڭ دۇبەگە كوزقاراسى نەمەسە «نازارىيالىق تىشىى مەس، قايتا ۇلى، خالىق ۇيى، خالىق تۇرمىسى سىندى ۇش مەسەلە جونىندە ول العا قويىغان «پرىنسىپ يەن گاڭلىڭ ايتىلىپ وتىر. كوممۇنىستەر بۇرجۇازىيالىق-دەموكراتىيالىق گىمىڭ كەزەڭىندە سۇن جۇڭشان گاڭلىڭلىق نەگىرگى

جاسىس قۇيتادى جانە ونىمەن سىتەستىك جاسادى، «بىراق ول وكىلىدىك ەتكەن دۇنيەگە بۇرجۇازىالىق جانە ۇساق بۇرجۇازىالىق كوزقاراسى نەمەسە نازارىالىق تىشىدى قۇيتامادى. دۇنيەگە كوزقاراس نەمەسە نازارىالىق تىشى جاعىنان العاندا، ۇلت ماسەلىسى نەمەسە نامى بىسقا ماسەلەلەر جونىندەگى نازارىالىق كوزقاراس جاعىنان العاندا، جۇڭگو پىرولدتارىاتىنىڭ شىانغىڭدۇيسى بولپ وتىرعان كوممۇنىستەر سۇن جۇڭشاننان مۇلدە باسقاشا بولدى. ماۋزىدۇڭ جولداستىڭ «جاڭا دەمو- كىراتىزىم جونىندە» دەگەن ەگبەگىنەن پايدالانىڭىز.

⑩ 1924-جىلى سۇن جۇڭشان تاراپىنان قايتا قۇرىلعان گومىنداڭ بارلىق ئايتىڭ گىمىڭدىك وداعىنا اينالدى، سول كەزدە جۇڭگو كوممۇنىستەرى وزدەرىنىڭ جەكە نولىمدىلىغىمەن گومىنداڭغا كىردى. گومىنداڭ 1927-جىلى گىمىڭگە وباسىزدىق جاساعانىنان كەيىن، بۇكىل ەلدىڭ بارلىق جەرىندە گۇڭچانداڭ مۇشەلەرمەن جانە گومىنداڭ ىشەن- دەگى سۇن جۇڭشاننىڭ «ۇش ىرى ساياساتىن ىشەن ماڭىندە قولىداپ - قۇتاتقان» پىرسىپىرا سولشىلداردى قىردى، گومىنداڭ مۇنىسەن «پارتىيانى تازالاۋ قوزعالىسى» دەپ اتادى. سونان باستاپ گومىنداڭ ىرى دىچۇ- لار مەن ىرى بۇرجۇازيانىڭ فانگىمىڭدىك ساياسى پارتىياسىنا اينالدى. ⑪ بۇل ارادا 1927-جىلدىڭ العاشقى جارتىسىدا دالە جۇڭياڭ- نىڭ چىچۇبۇيىلىك باشىلىمى تۇمىزغان احوال ايتىلىپ وتىر.

مليونداغان بۇقارانى جاپون باسقۇد- شىلارنى قارسى ۇلتتىق بىرلىكساپقا قاتناستىرۇ جولىندا كۇرەسەيىك

(1937- جىلى 5- ايدىڭ 7- كۈنى)

جولداستار! مەنىڭ بابانداما — «جۇڭگو گۇڭچالداڭىنىڭ جاپون باسقۇشچىلارنى قارسى سوعىش داۋىرىندەگى مىندەتى» نە وسى بىرنەشە كۈنگى تالقى ارقىلى، ءىشئارا جولداستار ايتقان باسقاشا پىكىرلەردى قوياعاندا، كوپشىلىك تۇگەل قوسىلاتىندىقتا- رىن ءىلىدىردى. ولاردىڭ بۇل باسقاشا پىكىرلەرى داۋىر ماڭىزدى بولعاندىقتان، مەن قورقىندىمدا ەڭ الدىمەن وسى پىكىرلەردى ئالقىلاپ، سونان سوڭ باسقا ماسەلەلەرگە كوشەمىن.

بەيىتشىلىك ماسەلەسى

ءىزدىڭ پارتىيىمىزدىڭ ەل مىندەتى بەيىتشىلىك جولىندا

كۆرەسپ كەلە جانقاننا 2 جىلداي ۋاقىت بولپ قالدى. گوۋىنداڭ جۇڭياڭنىڭ ئۇشنىشى جالىي ماجىلىسىنەن كەينى بىز بەيىتشىلىك قولغا كەلدى. «بەيىتشىلىككە قول جەتكىزۋ» كەزەڭگى ئوتىپ كەتتى، جاڭا مىندەت — «بەيىتشىلىكتى ئىعايتۋ» دەگەن ەدىك، مۇنىڭ «دەموكراتىياعا قول جەتكىزۋ» مەن ۋازارا بايلانستى ەكەنن — بەيىتشىلىك دەموكراتىياعا قول جەتكىزۋ ارقىلى ئىعاياتىندىن كورسەتىپ وتكەن ەدىك. بىزدىڭ بۇل پىكىرىمىز، بىرنەشە جۈلدە داستانىڭ ايتۋىنشا، تابان تىرەپ تۇرا المايتىن كورنەدى. ولاردىڭ قورتىندىسى مۇنىڭ كەرسىنشە بولغان نەمەسە ەكى ارادا قالغان تۇرلاۋىسىز قورتىندى بولپ تابىلادى. ويتكەنى ولار بىلاي دەيدى: «جاپونىيا شەگىندى^①، نانچىڭ بۇرىنغىدان بەتەر سولقىلداقتىققا سالىندى، ۇلتتىق قايشىلىق باسەگدەپ، شىكى قايشىلىق ورشۋەدە.» مۇنداي مولشەر بويىنشا بولغاندا، ارينە، جاڭا كەزەڭ مەن جاڭا مىندەت دەگەن جوق بولپ شىعادى، احوال كونە كەزەڭگە قايتادى نەمەسە ونان بەتەر ئاشارلايدى. مۇنداي پىكىرلەر، مەنىڭشە، دۇرىس ەمەس.

بىزدىڭ بەيىتشىلىك قولغا كەلدى دەگەنىمىز بەيىتشىلىك ئىعايدى دەگەن ئىوز ەمەس، كەرسىنشە، بىز ونى ئىمابىغان جوق دەپ وتىرمىز. بەيىتشىلىكتىڭ مىكە اسۋى مەن بەيىتشىلىكتىڭ ئىعايتۋى ەكى باسقا ئىس. تارىختىڭ ۋاقتىشا ارقا قاينۋى مۇمكىن، بەيىتشىلىككە بوگەتەردىڭ بولۋى مۇمكىن، مۇنىڭ مەبەبى —

* نۇل ماۋزېدۇڭ جولداس چۇڭگو گۇڭچانداڭنىڭ 1937 - جىلى

5 ايدا شاقىرىلغان بۇكىل مەملەكەتتىك وكىلدەر ماجىلىسىدە خاسا.

عار ئورتىدى.

جاپون جيانگەرلىگى مەن ساتقىنداردىڭ جانە جاپونىشلاردىڭ
 ۋەسىر سۇرىپ وتىرعاندىمى. ايتكەنمەن شي-ان وقيعاسىنان
 كەيىن بەيىتشىلىكتىڭ بىكە اسقاندىمى فاكت، بۇل احوالدىڭ
 فالىپاسۇسا كوپ جاقتار (جاپونيانىڭ شابۇل جاساۋداعى نەگىزگى
 باعىتى، سوۋەت وداعى مەن انگلييا، امەريكا، فرانسىيالاردىڭ بەيىت-
 شىلىكتى قولداپ-قۇتاتۋى، جۇڭگو حالقىنىڭ ماجبۇرلەۋى،
 گۇڭچانداڭنىڭ شي-ان وقيعاسىنداعى بەيىتشىلىك باعىتى جانە
 ەكى اكىمىياتنىڭ جاۋلاسۋىن توقتاتۋ ساياساتى، بۇرجۇازيانىڭ
 بولشەكتەنۋى، گومىنداڭنىڭ بولشەكتەنۋى، ئاعى باسقارار) سەبەپ
 بولدى، بۇل جياڭجىيەشى جالغىز ۋىزى بەلگىلەي سالاتىن جانە
 اۋدارىپ تاستاي سالاتىن نارسە ەمەس. بەيىتشىلىكتى اۋدارىپ
 تاستاۋ ۇشەن، وعان كوپ جاقتارداعى كۇشتەرگە قارسى سوعىس
 جۇرگىزۋگە تۇرا كەلەدى، ونىڭ ۇستىنە جاپون جيانگەرلىگى مەن
 جاپونىشلاردى جاغاتتاۋعا تۇرا كەلەدى، سويتكەندە عانا ول
 ويلاعانىنا جەتە الادى. جاپون جيانگەرلىگى مەن جاپونىشلاردىڭ
 جۇڭگونى شىكى سوعىتى جالماستىرا بەرەتىن ەتۋدى ەلى دە كوز-
 دەپ وتىرعاندىمى داۋىس. بەيىتشىلىكتىڭ نىعايماي وتىرۋىنىڭ
 سەبەبى ەدال وىنىدا. مۇنداي احوالدا، ۇبىزدىڭ قورتىندىمىز
 «شىكى سوعىستى توقتاتۋ» نەمەسە «بەيىتشىلىككە قول جەتكىزۋ»
 دەگەن كونە ۇرانعا ورالۋ ەمەس، قايتا ونان ەرى بىلگەرلەي
 ۇسۇپ، «دەموكراتىياعا قول جەتكىزۋ» دەگەن جاڭا ۇراندى
 كوتەرۋ بولپ ئايىلادى، تەك وسىلاي ەتكەندە عانا بەيىتشىلىكتى
 نىعايتۋعا بولادى، سونداي-اق تەك وسىلاي ەتكەندە عانا جاپون
 باسقنىشلارمىنا قارسى سوعىستى جۇزەگە اسىرۋعا بولادى. «بەپ-

شىئەنلىكتىكى ئىنسانلار، «دەمەككىرىيەتقا قول جەتكىزۈ»، «چاپور باسقۇنچىلارغا قارشى سوغىسى جۈزەگە كىرىۋەتەن» دېگەن — ۋەشەۋى بىر ئۇلغا بولغان ۋىراندى نەلىكتەن ورتاقا قويامىز؟ كىمكىمىزدىكى تەكەرىشكىن ونان ئارىلىككەرىلەتە تۇسۇۋۇشىن، ئاۋالدىكى ۋىراندى بىزدىكى ونان ئارىلىككەرىلەتە تۇسۇۋىمىزگە قول بەرگەندىكى ۋەشەۋى ورتاقا قويىپ وتىرىمىز. كەڭ جاڭا كەزەڭ مەن جاڭا مىندەت تەرىپىگە شىعارمىسا، كۆمىندىگىنىڭ «بۇرۇلۇش جاساي باستاغانى» تەرىپىگە شىعارمىسا، ونىڭ ۋەشەۋى، لوگىكىلىق قورقۇندىدا بىر چارىم جىلدىن بەرى بەيىتلىككە قول جەتكىزۈ جولىدا كۆرەسپ كەلگەن ئۇرۇش توپتاقى كۈشتەردىكى تىرىشچانلىقنىڭ بارلىق تابىستارى تەرىپىگە شىعارمىلا تېپىلسا، ونىڭ ۋەشەۋى بىزدىكى كۈنە ورنىمىزدا تاپانداپ تۇرۇپ قالغاندىمىز، بىر قانداق ئالما باسپاندىمىز بولۇپ شىعادى.

بۇل جۇلداس تار نەلىكتەن ونىداي ورنىمىز مۇشەرىپ جاسايدى؟ مۇنىڭ سەبەبى، ولار قازىمىڭى ئۇقۇمغا كۆز جىبەرگەندە ئۇرۇشلىق تۇپىندى نەگىزگە ئالماي، بىر سىپىرا ئىشئارا جانە بىر مەزەتتىك قۇبۇلىستاردى (زوتىنىڭ ۋايجىياۋى، سۇجۇۋ تەركەۋى^②، جۇمىس ئاستاۋدىڭ جانىشتالۋى، دۇڭبىي ارىياسىنىڭ شىعشقا جۈنكەلۋى^③، ياڭ خۇچىڭنىڭ شەتەلگە كەتۋى^④، ئاقى-تاسىلار) غانا نەگىزگە ئالغان، سونىمەن ولاردىڭ كۆز الدىدا كۇڭگرت سۈرەت قالىپتاس. قان. بىر كۆمىندىڭ بۇرۇلۇش جاساي باستادى دېمىمىز، بىراق بىز، سونىمەن بىرگە، كۆمىندىڭ تۈبەگەيلى بۇرۇلۇش جاساغان جوق دەپ تەيىتمىز. بىز جانە خالىق جاڭادان نەغۇرلىم كۆپ، نەغۇرلىم زور كۇش جۇمىسامى تۇرۇپ، كۆمىندىڭ 10 جىل بويىسا

جۇرگىزىپ كەلگەن كەرتارنىپا ساياساتى تۈبەگەيلى وزگەرىپ كەتەدى دەپ ويلاۋغا بولمايدى. «سول» شىل دەپ اتالاتىن ئىرقىدىرۇ ادامدار جايىشلىقتا گومىنداڭدى قاتتى تىلدەيدى، ولار شى. ان وقباسى كەزىندە جياڭ جىەشنى ئولتىرۇدى جانە «ئۇگۇاندى جارىپ ئۇنۇ»دى ③ قۇتتادى، ال بەيىتتىلىك ەندى عانا سىكە اسقان، ونىڭ ۇستىنە سۇجوۋ تەرگەۋى قاتارلى سىتەر تۇلىعان كەزدە، ولار: «جياڭ جىەشنىڭ تاغى دا بۇلاي سىتەپ وتىرعانى نەسى؟» دەپ تاڭىرقاستى. بۇل ادامدار مىنانى ئېسۇ كەرەك: گۇڭچانداڭ مۇشەلەرى دە، جياڭ جىەشى دە ئۇلىە مەس، ونىڭ ۇستىنە ولار وقشاۋ جاساپ وتىرعان جەكە ادامدار دا مەس، قايتا بەلگىلىىر پارتىعا، بەلگىلىىر تاپقا ئان ادامدار. گۇڭچانداڭ گىمىڭدى العا قاراي بىرتە-بىرتە ئىلگەرىلەنۇگە قابىلەتتى، ئېىراق بۇكىل ەلدەگى جامان سىتەردى ئېىر تاڭدا-اق ادا-كۇدە الاساپ تاستاۋغا قابىلەتتى مەس. جياڭ جىەشى نەمەسە گومىنداڭ ئوزىنىڭ بۇرىلىس جاساۋىن باستادى، ئېىراق بۇكىل ەل حالقىنىڭ نەغۇرلىم زور كۇش جۇمساۋىنىىز، ولار وزدەرىنىڭ 10 جىلدىق كىر-قوقسى-تارىن استە ئېىر تاڭدا-اق جۇپ تازارتىپ جىبەرە المايدى. ئېىز قورعالىنىڭ باعدارى بەيىتتىلىككە، دەموكراتىياعا جانە جاپون باسقىنىشلارنى قارسى سوعىسقا بەت الدى دەيمىز، ئېىراق بۇل شكى سوعىس، دۇسايلىق جانە جاپون باسقىنىشلارنى قارسى تۇرماۋ سىندى كۈنە زاھارلاردى كۇش جۇمساى-اق ادا-كۇدە جويىپ جىبەرۇگە بولادى دەگەن ئسوز مەس. كۈنە زاھارلاردى، كىر-قوقستاردى، گىمىڭ بارىسىنداغى كەيىىر بوگەتتەردى، سونداي-اق ئىتىمالى بولعان ارتقا قايتۇدى تەك كۇرمەس جانە كۇش جۇمساۋ ارقىلى عانا

ارىستۇغا بولادى، ونىڭ ۇستىنە بۇل ۇشىن ۇزاق ۋاقىت كۇرەسۇگە جانە كۇش جۇمساۋغا تۇرا كەلەدى.

«ولاردىڭ ەسى - دەرتى ۇبىزدى ۇبۇلدىرۇ.» با، ولار فاشان دا ۇبىزدى بۇلدىرۇگە تىرىسىپ باعادى، مەن بۇل مولشەردىڭ دۇرىستىعىن ابدەن موپىندايمىن، وسلايشا مولشەرلەي بىلمەۋدىڭ ۇوزى ۇيىقتاپ قالۇمەن تەڭ. ايتكەنمەن، ماسەلە ۇبۇلدىرۇدىڭ فورماسىندا وزگەرسى بولغان - بولماغاندىعىندا. مەنىڭشە، وزگەرسى بولدى. سوعىس جانە قىرعىنداۋ ساياساتىنان گايلىاڭدىق جانە الدامشلىق ساياساتىنا وزگەرۇ، قاتاڭ ساياساتتان جۇمىساق سايا - ساتقا وزگەرۇ، اسكەري ساياساتتان ساياسي ساياساتقا وزگەرۇ بولدى. نەلىكەن مۇنداي وزگەرسى بولدى؟ ۇبىزدىڭ بۇرجۇازىدان وداقتاس نىزدەگەنمىز سىياقتى، بۇرجۇازىا مەن گومىنداڭ دا جاپون جيانگەرلىگىنىڭ الدىندا، پىرولەتارىياتتان ۋاقتىشا وداقتاس نىزدەمەي تۇرا المادى. ماسەلەگە كوز جىبەرگەندە وسى ۇتۇيىندى نەگىزگە الۇ كەرەك. حالقارالىق جاقتا، فرانسيا ۇكىمەتىنىڭ سوۋەت وداعىنا ۇش بولۇدان سوۋەت وداعىسەن بىرلەسۇگە ① وزگەرگەندىگىنىڭ داۋلىي دە وسىنداى. ۇبىزدىڭ ەل شىندەگى مىندەتىمىز دە اسكەري حاقتان ساياسي جاققا وزگەردى. ۇبىز قاسكۇنەمدىك جانە قۇلىق - سۇمدىق جاساۋغا مۇقتاج ەمەسىز، ۇبىزدىڭ ماقساتىمىز - بۇرجۇا - زيانلىق جانە گومىنداڭنىڭ شىندەگى جاپون باسقىنشىلارنا قارسى تۇرۇعا تىلەكتەس بولپ وتىرعان بارلىق ادامدارمەن نىتىماقناسپ، بىرىگىپ جاپون جيانگەرلىگىن جەڭىپ شىعۇ.

دەموكراتىيا ماسەلەسى

«دەموكراتىيانى دارىپتەۋ قاتە، تەك جاپون باسقىنشىلارنى قارسى تۇرۇدى عانا دارىپتەۋ كەرەك؛ جاپون باسقىنشىلارنى قارسى تىكەلەي قىمىل بولماي تۇرىپ، دەموكراتىيالىق قوزعالمىس تا بولا المايدى؛ كوپشىلىك ادامدار دەموكراتىيانى مەس، جاپون باسقىنشىلارنى قارسى تۇرۇدى عانا تالاپ ەتىپ وتىر، تاغى دا «بىر 9- دەكا بىر» بولسا، دۇرىس بولار ەدى.»

مەن ەك اۋەلى مىناداي بىرنەشە سۇراق قويايىن: وتىكەن كەزەڭدە (1935- جىلى 9- دەكابىر قوزعالمىسىنان 1937- جىلى گومىنداڭ جۇڭياڭنىڭ 2- ايداعى «ۇشنىشى جالبى ماجىلىسىنە دەيىن)، كوپشىلىك ادامدار جاپون باسقىنشىلارنى قارسى تۇرۇدى عانا تالاپ ەتىپ، بەيىتتىلىكتى تالاپ ەتپەدى دەۋگە بولا ما؟ وتىكەندە بەيىتتىلىكتى دارىپتەگەنىمىز قاتە بولدى ما؟ جاپون باسقىنشىلارنى قارسى تىكەلەي قىمىل بولماي تۇرىپ، بەيىتتىلىك قوزعالمىسى بولماي ما (شى- ان وقىعاسى مەن گومىنداڭ جۇڭياڭنىڭ «ۇشنىشى جالبى ماجىلىسى» دال سۇيىۋاندا جاپون باسقىنشىلارنى قارسى سوعىس اياقتاعاننان كەيىن بولدى، قازىر سۇيىۋاندا جاپون باسقىنشىلارنى قارسى سوعىس تا جوق، «9- دەكابىر» دە حق؟) جۇرتقا ايان: جاپون باسقىنشىلارنى قارسى تۇرۇ «ۇشنى بەيىتتىلىك كەرەك، بەيىتتىلىك بولماي تۇرىپ، جاپون باسقىنشىلارنى قارسى تۇرۇعا بولمايدى، بەيىتتىلىك — جاپون باسقىنشىلارنى قارسى تۇرۇدىڭ شارتى. الدىڭعى كەزەڭدە جاپون باسقىنشىلارنى قارسى

تىكلەي، جانامالاي جۇرگىزىلگەن قىمىلداردىڭ («9- دەكاسر» دەن باستاپ گومىنداڭ جۇڭياڭنىڭ «ۋىشى جالپى ماجىلىسىنە دەيىن») بارى دە بەيىتشىلىككە قول جەتكىزۋ توڭرىغىندە بولدى، بەيىت- شىلىك- الدىڭكى كەزەڭنىڭ وزەكتى تۇيىنى، جاپون باسقىنشىلارنا قارسى قوزغالىستىڭ الدىڭكى كەزەڭدەگى ەڭ ماندى نارسەسى.

جاپون باسقىنشىلارنا قارسى تۇرۇ مىندەتى جونىنەن العاندا، دەموكراتىيا دا جاڭا كەزەڭدەگى ەڭ ماندى نارسە، دەموكراتىيا «ۋىشىن دەۋ جاپون باسقىنشىلارنا قارسى تۇرۇ «ۋىشىن دەگەن سوز. جاپون باسقىنشىلارنا قارسى تۇرۇ مەن بەيىتشىلىك، دەموكراتىيا مەن بەيىتشىلىك «بىرىن شارت» تەتىنى سىياقتى، جاپون باسقىنشىلارنا قارسى تۇرۇ مەن دەموكراتىيا دا «بىرىن شارت» تەدى. دەموكراتىيا- جاپون باسقىنشىلارنا قارسى تۇرۇدىڭ كەپىلى، جاپون باسقىنشىلارنا قارسى تۇرۇ دەموكراتىيالىق قوزعا- لىستىڭ دامۋى «ۋىشىن» تىمىدى شارت ازىرلەپ بەرە الادى.

«بىز جاڭا كەزەڭدە جاپون باسقىنشىلارنا قارسى تولىپ جاتقان تىكلەي جانە جانامالاي كۇرەستەردىڭ يولۋىن «ۋىشىن» تەمىز، مۇنداي كۇرەستەر بولادى دا، بۇلار جاپون باسقىنشىلارنا قارسى سوعىستى نىڭرىلەتە تۇسىدى، دەموكراتىيالىق قوزغالىسقا دا ۇلكەن سەپتىك نىڭىزەدى. الايدا تارىيىم بىزگە جۇكتەپ وتىرعان گىمىڭدىك مىندەت، وزەكتى جانە ماندى نارسە- دەموكراتىياعا قول جەتكىزۋ. «دەموكراتىيا»، «دەموكراتىيا» دەي بەرۋ قاتە مە؟ مەنىڭشە، قاتە ەمەس.

«جاپونىيا شەگىندى، انگلىيا مەن جاپونىيا مىراسىغا بەت الدى، نانچىڭ بۇرىنمىدان بەتەر سولقىلداقتىققا سالىندى.» مۇنىڭ «وزى

تارىختىڭ دامۇ زاڭىن تۇسىنبەۋدەن تۇعان ورنىسىز ۋايىم. جاپونىيا
 ەگەر ۇز ەلى ئىشىندەگى گىمىڭ سەبەبىنەن ۇمىر جولاتا شەگىنەتىن
 بولسا، مۇنىڭ جۇڭگو گىمىڭىنە سەپتىكى تىگەن بولار ەدى، ۇمىز
 ۇمىت ەتىپ وتىرعان نارسە بولار ەدى، دۇنيە جۇزىلىك شاپقىنسى
 شەپتىڭ كۇيرەۋىنىڭ باستالۋى بولار ەدى، مۇندا ۋايىمغا سالىناتىن
 نە تۇر؟ ۇمىراق. سايىپ كەلگەندە، جاعداي ۇلى وسىلاي بولماي
 وتىر؛ زوتىڭ ۋايجياۋى—زور سوعىستىڭ ازىرلىگى، زور سوعىس
 ۇمىزدىڭ قارىسى الدىمىزدا تۇر. انگليانىڭ سولقىلداقتىق ساياساتى
 ناتىجەسىز بولپ شىعۇمەن عانا تىسادى، مۇنى انگليا مەن جاپونىيانىڭ
 ۇمىر—بىرىنە ۇقسامايتىن پايدا—زىيانى بەلگىلەگەن. ەگەر نانجىڭ
 ۇزاق ۋاقىت بويسا سولقىلداقتىققا سالىناتىن بولسا، وندا ول بۇكىل
 ەل حالقىنىڭ جاۋىنا اينالادى، بۇعان نانجىڭنىڭ مۇددەسى دە
 جول بەرمەيدى. ۇمىر مەزەتتىك شەگىنۋ قۇبىلىسى جالپى تارىخ
 زاڭىنىڭ ورنىن باسا المايدى. سونىڭ ۇشىن جاڭا كەزەڭدى
 تەرىسكە شىعارۋعا بولمايدى، دەموكراتىيا مىندەتىنىڭ ورتاعا
 قويىلۋىن دا تەرىسكە شىعارۋعا بولمايدى. ونىڭ ۇستىنە، قانداي
 احوالدا دا دەموكراتىيا ۇرانى ۇيلەسىمدى بولپ وتىرادى، دەمو-
 كراتىيا جۇڭگولۇقتار ۇشىن ارتىق مەمس، قايتا كەم بولپ وتىر،
 نۇل كىمگە بولسا دا ايان. سونىڭ وزىنىدە دە، جاڭا كەزەڭدى
 اتاپ كورسەتۋ مەن دەموكراتىيا مىندەتىن ورتاعا قويۋ جاپون
 باسقىنشىلارىغا قارىسى سوعىسقا ۇمىر قادام جاقىنداسا تۇسۋ بولپ
 تاسىلاتىندىن ۇس جۇزىندىك احوال ايىقن كورسەتى. اۋقىم
 العا قاراي ىلگەرلەدى، ونى ارتقا سۇيرەمەۋ كەرەك.
 «گومىن داخۇي نەلىكتەن دارىپتەلەدى؟» ويتكەنى ول — نۇتىن

ۋىرگە قاتىستى بولۇۋى تىتىمال نارسە، ۋىتىكەنى ۋى — كەرتارتىپا
دۇسايلىقتان دەموكراتىيەغا ئۆتۈڭ كوپىرى، ۋىتىكەنى ۋى — مەملە.
كەت قورغانسىنىدىق سىپات السىپ ۋىتىر، ۋىتىكەنى ۋى — زائىدى
نارسە. شەمس جىيىدى جانە سولتۇستىك چاچاردى قايتارىپ الۇ،
كونىراپاندالىققا قارسى تۇرۇ، «ئىقتىسادى سىتەستىك» كە قارسى
تۇرۇ سىپاتلىقلارنىڭ بارى، جولداسلارنىڭ ۋىرتاغا قويغانلىداي،
ۋىتە دۇرسىس، ئىپراق بۇلار دەموكراتىيە مىندەتلىنە جانە گومىن
داخۇيە تىتەتەي دە قايشى كەلمەيدى، كەۋى ئىبرىن ئىبرى تولىق.
تايدى، دەگەنمەن ۋىزەكتى نارسە — گومىن داخۇي مەن خالىق
بوستاندىي.

جاپون باسقنىشلارنى قارسى كۈندەلىكتى كۈرەس پەن خالىق
تۇرمىسى جولىنداى كۈندەلىكتى كۈرەس دەموكراتىيالىق قوزغالىسقا
ۇشتاسۇ كەرەك، بۇل بۈكىلدەي دۇرسى، مۇندا ەشقانداي تالاس —
تارتىس جوق. ئىپراق قازىرگى كەزەڭدە ۋىزەكتى جانە ئمالدى
نارسە — دەموكراتىيە مەن بوستاندىق.

گىمىڭنىڭ بولاشاعى ماسەلىسى

بىرنەشە جولىداس ۋىسى ماسەلىنى كۈتەردى، مەن بۇغان قىسقا
ئانا خاۋاپ بەرمەن.

ەگەر ماقالا ەكى بولىمەن — الدىڭمى ئىولم مەن سوڭمى بولىمەن
قۇرالاتىن بولسا، تەك الدىڭمى ئىولمى جازىلىپ بىتكەنەن كەيىن
ئانا سوڭمى ئىولمىن جازىپ بىتىرۈگە بولادى. دەموكراتىيالىق
گىمىڭگە تاباندى تۇردە باسشلىق ەتۇ — سوتسىيالىزىم جەڭسىنە قول

خەتكىزۋىدىڭ شارتى. "بىز سوتسىيالىزم ۇشىن كۇرەسىپ حاتىرىمىز، بۇل—بىزدىڭ گىمىڭنىڭ سانىمىنچۇيىشلەردىڭ قاندايسا بولسا دا ۇقسامايتىن خەرىمىز. قازىرگى تىرىشساڭدىق بولاشاقتاعى ۇلى نىسا. ناعا خەتتۇ ۇشىن بولسۇ وتىر، بۇل ۇلى نىسانىدان ايسىرىلغاندار گۇڭچانداڭ مۇشەسى بولسۇ سەپتەلمەيدى. الايدا بۇگىنگى تىرىس—شاڭدىقتى بوساڭسىپ قويغاندار دا گۇڭچانداڭ مۇشەسى بولسۇ سەپتەلمەيدى.

"بىز—گىمىڭنىڭ بۇرىلىس جاساۋ نازارىسىن ⑦ جاقتاۋىشلارمىز، "بىز دەموكراتىيالىق گىمىڭنىڭ سوتسىيالىستىك باعتقا قاراي بۇرىلىس جاساۋىن قۇتاتىمىز. دەموكراتىيالىق گىمىڭدە بىرنەشە دامۇ كەزەڭى بولادى، بۇلار دەموكراتىيالىق رەسىۋبلىكا ۇرانى استىندا بولادى. بۇرجۇازيانىڭ باسىمدىلىغىنان پىرولەتارىياتنىڭ باسىمدىلىغىنا ۇتۇ—ۇزاق "بىر كۇرەس بارىسى، باسشىلىق ۇقىغىنا قول جەتكىزۋ بارىسى، ول گۇڭچانداڭنىڭ پىرولەتارىياتنىڭ سانالىق دارەجەسى مەن ۇيمىشىلىق دارەجەسىن وسىرۋىنە، دىحانداردىڭ، قالا ۇساق بۇرجۇازياسىنىڭ سانالىق دارەجەسى مەن ۇيمىشىلىق دارەجەسىن وسىرۋىنە سۇيەنەدى.

پىرولەتارىياتنىڭ بەرىك وداقتاسى—دىحاندار، ونان قالسا، قالا ۇساق بۇرجۇازياسى، بىزبەن باسشىلىق ۇققا تالاسۋشى—بۇرجۇازيا. بۇرجۇازيانىڭ سولقىلداقتىعى مەن دايەكسىزدىگىن حويۋدا بۇ. قاراسىڭ كۇشە جانە دۇرىسى ساياساتقا سۇيەنۋ كەرەك، وپتەگەندە بۇرجۇازيا پىرولەتارىياتتى جەگەدى.

قان تۈگىلەيتىن بۇرىلىس—"بىز ۇمت سەتىپ وتىرعان بۇرىلىس، "بىز وعان جەنۇ جولىندا كۇش جۇمساۋعا ۇتسىپىز، ال مۇسلىك ناتى-

جەسى بۇفارا كۈش - قۋاتنىڭ قانداي بولۇنغا قاراي بەلگىلەنەدى .
 "ئىز - گىمىڭنىڭ بۇرىلىس جاساۋ ئازارياسىن جاقىتاۋشلارمىز ،
 تىروتىكىشىلىدىك «ئۆزدىكىسىز گىمىڭ» ئازارياسىن جاقىتاۋشلار ①
 ەمەسىپىز . "ئىز دەموكراتىيالىق رەسپۇبلىكانىڭ بارلىق قاجەستى
 كەزەڭدەرىنى باسىپ وتە وتىرىپ سوتسىيالىزىمگە جەتۋىدى فۇئاتتايمىز .
 "ئىز قۇيرىقىشلىققا قارسى تۇرامىز ، "بىراق ماۋشىانجۋيىگە دە ، ۇشقا -
 لاقتىق اۋرۇنغا دا قارسى تۇرامىز .

بۇرجۇازىيانىڭ گىمىڭگە قاتناىشۇنىڭ ۋاقىتتىق بولانئىدىمى سەبەپ -
 تى ، بۇرجۇازىيانى كەرەك ەتپەۋ ، بۇرجۇازىيانىڭ جاپون باسقىنشىلارنا
 قارسى توبىمەن بىرلەىۋىدى (جارتىلاي وتار ەلدە) تىزەبۇگۇشلىك
 دەۋ - تىروتىكىشىلىدىك پىكىر ، "ئىز بۇعان قوسىلا المايمىز . بۇگىنگى
 كۈنىدە بۇرجۇازىيانىڭ جاپون باسقىنشىلارنا قارسى توبىمەن بىرلە -
 سۇ - سوتسىيالىزىمگە بارۋدا "سوزسىز وتەتىن كوپىر .

كادىرلار ماسەلەسى

ۋلى گىمىڭگە جەتەكشىلىك ەتۋدە ۋلى پارتىيا بولۇ كەرەك ،
 كوپتەگەن ەڭ جاقسى كادىرلار بولۇ كەرەك . 450 مىليون خالىقى
 بار خۇڭگودا ، تارىختا بولساغان ۋلى گىمىڭدى جۇرگىزۋدە ، ەگەر
 باسىملىق ەتۋشلىر تارۋرىستى شاعىن توپ قانا بولپ قالسا ، نۇل
 بولمايدى ، پارتىيا شىندە ۇساقشىل ، جالىپى جاعدايدى تانمايتىس ،
 السىقا كوز حىبەرە بىلمەيتىن قابىلەتسىز باىشىلار مەن كادىرلار
 عانا بولاتىن بولسا ، بۇل دا بولمايدى . جۇڭگو گۇڭچانداڭى كوپتەن
 بەرى - اق ۋلى ساياسىي پارتىيا ەدى ، كەرتارتىپالىق داۋىردە زىيانغا

ۇشراغاسىمەن، ول ەلى دە ۇلى ساياسي پارتيا بولسې وتىر، وندا كوپىنەگەن جاقسى باسشىلار مەن جاقسى كادىرلار بار، ۇىراق بۇلار ەلى جەتكىلىكسىزدىك مەدەدى. ەبىزدىڭ پارتيا ۇيىمدارىمىز بۇكىل ەل كولەمىدە دامۇ كەرەك، سانالى تۇردە 10 مىڭداغان كادىر جەتستىرۇ كەرەك، بۇقارانىڭ بىرنەشە جۇزدەگەن ەڭ جاقسى باسشىلارى بولۇ كەرەك. بۇل كادىرلار مەن باسشىلار ماركىسىزم - لەنىنىزىمدى بىلەتىن، ساياسي جاقتان كورەگەن، سىكەر - قابىلەتتى، جانقىبارلىق رۇحقا باي، ماسەلەنى دەربەس شەشە الاتىن، قىيىن جاءايدا اۋىتقىمايتىن، ۇلتقا، تاپقا، پارتياغا ادال قىزمەت سستەيتىن بولۇ كەرەك. پارتيا وسى ادامدارغا سۇيەنە وتىرىپ، پارتيا مۇشەلەرىمەن جانە بۇقارامەن بايلانس جاسايدى، وسى ادامداردىڭ بۇقاراما سستەگەن بەرىك باسشىلىعىنا سۇيەنە وتىرىپ، جاۋدى جويۇ ماقسا - تىنا جەتەدى. بۇل ادامدار باس پايدا شىلدىققا سالىنباۋ، جەكە قاھارماندىققا جانە ۇزىن كورسەتۋشىلىككە سالىنباۋ، جالقاۋلىقتان، بويكۇيەزدىكتەن اۋلاق بولۇ، تاكاپپار جىكشىلدىكتەن اۋلاق بولۇ كەرەك، ولار قالتقىسىز، ۇلتتىق، تاپتىق قاھارمان بولۇ كەرەك، بۇلار - گۇڭچانداڭ مۇشەلەرىندە، پارتيا كادىرلارىندا، پارتيا باسشىلارىندا بولۇعا ەيسىتى مىنەز بەن ەستىل. ەبىزدىڭ قازا تاپقان 10 مىڭداغان پارتيا مۇشەلەرىمىز، مىڭداغان كادىرلارىمىز حانە ونداغان ەڭ جاقسى باسشىلارىمىز بىزگە قالدىرعان رۇحتىڭ ۇرى دە وسى نارسەلەر. ەبىز، ەسوز جوق، بۇل نارسەلەردى ۇيرە - نىپ، ۇزىمىزدى اناغۇرلىم جاقسىراق وزگەرتۋگە، ۇزىمىزدى اناغۇر - لىم جوعارى گمىگىدىڭ ەساۋياغا كوتەرۋگە ەيسىپىز. ەبىراق بۇل ەا جەتكىلىكسىزدىك مەدەدى، بۇكىل پارتيا كولەمىنەن، بۇكىل ەل

كۈلەنمەن كۈپتەگەن جاڭا كادىرلار مەن جاڭا باسشىلاردى تاپۋدى
 "بىر مىندەت رەتتىدە كۈرۈپ ورنىداۋىمىز كەرەك. ستالىننىڭ
 «كادىرلار بارلىق ئىستىڭ تەقلىگىن شەشەدى»^③ دەگەنىدەي، ئىز-
 دىڭ گىمىڭىمىز دە كادىرغا سۈيەنەدى.

پارتيا ئىشىدەكى دەموكراتىيا ماسەلىسى

وسى ماقساتقا جەتۋ ئۇشىن پارتيا ئىشىدەكى دەموكراتىيا قاجەتتى.
 پارتىيانىڭ قۇتتى بولۋى ئۇشىن پارتىيانىڭ دەموكراتىيالىق ورتا-
 لىقتاندىرۋ ئۇزىمىن جۈزەگە اسىرۋ ارقىلى بۈكىل پارتىيانىڭ
 بەلسەندىلىگىن جۈملىدىرۋ كەرەك. كەرتارتىپالىق داۋىردە جانە
 شىكى سوعىس داۋىرىدە ورتالىقتاندىرۋ ئۇزىمى كۈبىرەك بەينەلەن-
 دى. جاڭا داۋىردە ورتالىقتاندىرۋ ئۇزىمى دەموكراتىيالىق ئۇزىم-
 مەن تىغىز بايلانسۇغا ئىسىس. دەموكراتىيالىق ئۇزىمدى جۈزەگە
 اسىرۋ ارقىلى بۈكىل پارتىيانىڭ بەلسەندىلىگىن ئوسىرۋ كەرەك.
 بۈكىل پارتىيانىڭ بەلسەندىلىگىن ئوسىرۋ ارقىلى قىرۋار كادىرلاردى
 شىنقىتىرىپ شىعارۋ، چىكىلىدىڭ ىدەيانىڭ سارقىنشاقتارىن قۇرتۋ،
 بۈكىل پارتىيانى بولاتتاي بەرىڭ ئىشماقتاستىرۋ كەرەك.

جىيالىستىڭ ئىتتىماقتىلىقى جانە بۈكىل پارتىيانىڭ ئىتتىماقتىلىقى

جىيالىستى ساياسى ماسەلەلەر جونىدەكى تۈرلىشە پىكىرلەر ئۇ-
 مۇ.

سندىرۋ ارقىلى بىرلىككە كەلدى؛ جۇگياڭنىڭ لۇشيانى مەن ئۇششارا جولداسلاردىڭ باشلىغىنىداغى شەگىنۋ لۇشيانى اراسىنداغى نۇرنىنى الاۋىزدىق نا شەشلىدى^⑩، مۇنىڭ ۇزى ىزدىڭ پارتيامىزدىڭ مەيلىشە بەرىك نىتىماقتاسىپ وتىرعاندىمىن كۆرسەتەدى. بۇل نىتىماقتىلىق — قازىرگى ۇلتتىق جانە دەموكراتىيالىق گىمىنىڭ ەڭ ماڭىزدى نەگىزى؛ ويتكەنى گۇڭچانداڭنىڭ نىتىماقتىلىقى ارقىلى عانا بۇكىل ئاپتىڭ، بۇكىل ۇلتنىڭ نىتىماقتىلىغىنا جەنۇگە بولادى، بۇكىل ئاپتىڭ، بۇكىل ۇلتنىڭ نىتىماقتىلىقى ارقىلى عانا جاۋدى جەڭىپ شەۋعا، ۇلتتىق جانە دەموكراتىيالىق گىمىنىڭ مىندەتىن ورنىداۋما بولادى.

مىليونداغان بۇقارانى جاپون باسقىنىشلارىنا قارىسى ۇلتتىق بىرلىكساپقا قاتناستىرۋ جولىندا كۇرەسەيىك

ىزدىڭ دۇرس ساياسي باغىتىمىز جانە بەرىك نىتىماقتىلىغىمىز مىليونداغان بۇقارانى جاپون باسقىنىشلارىنا قارىسى ۇلتتىق بىرلىكساپقا قاتناستىرۋ ماقساتى ۇشىن بولسىپ وتىر. پىرولەئارىيات، دىيخاند، دار، قالا ۇساق بۇرجىۋازياسى سىنىدى قالسىڭ بۇقارا اراسىندا ىزدىڭ ۇگىت — ناسىحات جانە ۇيىمداستىرۋ قىزمەتتەرىن جۇرگىزۋىمىزگە تۇرا كەلەدى. بۇرجىۋازيانىڭ جاپون باسقىنىشلارىنا قارىسى نوبىسىڭ بىزىمەن وداق قۇرۋى ۇشىن دە ىزدىڭ ونان ارى حومىس جۇرگىزۋىمىزگە تۇرا كەلەدى. پارتىيانىڭ باغىتىن بۇقارانىڭ باغىتىنا اسالدىرۋ ۇشىن ىزدىڭ الى دە ۇزاق ۋاقىت بويىنا تابادى

بولىپ، قابىسپاي-قايتپاي، اسقان قاجىرلىق كورسەتپ، اۋىرە-
سارساڭان قورىقپاي، سابىرلىقپەن كۇش سالۋىمىزغا تۇرا كەلەدى.
مۇنداي كۇش سالۋىمىز شىقانداي ئىس قابىستى بولمايدى. جاپون
باسقىنىشلارنا قارسى ۇلتىق بىرلىكساپتىڭ ۇيسىمداستىرىلۋى،
ئىسايىلىۋى جانە ونىڭ مىندەتتەرىنىڭ ورنىدالۋى، دەموكراتىيالىق
دەسىۋىلىكانىڭ جۇڭگودا ئىسكە اسىرىلۋى بۇقارانى ۇوز جاعىمىزغا
تارتىۋ جولىنداعى وسى ۇبىر كۇش سالۋدان تىيىتەي دە قول ۇزە
المايدى، ەگەر ۇبىز وسىنداي كۇش سالۋ ارقىلى مىليونداغان بۇ-
قارانى ۇوز باسقىلىمىمىزغا قاراتىپ الساق، وندا گىمىڭ مىندەتتەرىن
تەز ورنىداي الامىز. ۇبىز كۇش جۇمساۋ ارقىلى جاپون جيانگەرلە-
گىن ۇسوزسىز جويامىز، تولق ۇلت ازاتىمى مەن قوعام ازاتىمىن
ۇسوزسىز ئىسكە اسىرامىز.

ەسكەرتۋلەر

① شي-ان وقىعاسىنان كەيىن جاپون جيانگەرلەرى گومىنداڭ
داڭجۇيىن سول كەزدە جۇڭگودا ئىسكە اسىرىلا باستاغان ئىشكى بەيىششە-
لىكتى جانە بىرتىمدەپ قالىپتاسىپ كەلە جاتقان جاپون باسقىنىشلارنا
قارسى ۇلتىق بىرلىكساپتى بۇلدىرۋىگە قۇزاي ۇتۇسۇ ۇشىن، كورنىستە
ۋاقىتشا جايدارى بوزىتيا قولداندى. 1936-جىلى 12-ايدا جانە
1937-جىلى 3-ايدا جاپون قاراقشىلارى قۇرشاق ئىشكى موڭغۇل
اپتونومىيالى ۇكىمەتنى ايتاقتاپ، وعان نانجىڭ گومىنداڭ ۇكىمەتىن
قولدايمىز دەگىزىپ ەكى رەت جالپى ديانياۋ ماراتقىزدى. جاپونىياسىڭ
سىرتقى ئىستەر شياڭگى زوتىڭ ۇتپىتى ورتاعا شىعىپ جياڭجىيەنىنى ۇوز
جاعىن ئارتىپ، جاپونىيانىڭ جۇڭگومەن بولغان بۇرىنقى قارىم-قاتناسىن

ورگەرتەمىز، جۇڭگونىڭ بىرلىككە كەلۈنە جانە گۈلدەنۈمە كومەكە - سەمىز دەپ مایموڭكەلەدى. مەكتىشى جاقتان، جاپونى تاعى دا سايقا - بىرۈي چىانسى قاتارلى ادامداردان قۇرالغان «ئىقتىسادى زەرتىنە ۋ ۋىرمەسى» دەيتىن جۇڭگوغا جىبەرىپ، جۇڭگونىڭ «وسزاماننى مە - لىكەت ۋىمىن فۇرۇ» سىنا كومەكتەسەمىز دەپ مایموڭكەلەدى. «زوتىڭ ۋايجىياۋى» جانە جاپون جىيانگەرلىگىنىڭ مۇنداي جالغان بەينەسىنە الدانغان كەيپىر ادامدار ايتقان «جاپونى شەگىندى» دەگەن سوزدەر مىنە وسى ئىپوتۇتاس شاپقىنىشلىق قاسكۇنەمدىكتى كورسەتەدى.

② 1936 - جىلى 11 - ايدا گومىنداڭ ۇكىمەتى سول كەزدە شاڭخايدا جاپون باسقىنىشلارنا قارسى تۇرىپ، وتاندى قۇتقارۋ قوزغالسىنا باشى - لىق، مەكەن باسشىلاردان شىن جۇنرۇ قاتارلى 7 ادامدى ۇستادى، 1937 - جىلى 4 - ايدا گومىنداڭنىڭ سۇجۇۋدامى جومارى فايۋاننىڭ جىيانچاڭگۋانى شىن جۇنرۇلاردىڭ ۇستىنەن «شامى» ايتتى. گومىنداڭ داڭجۇيى بارلىق وتانىشلىق قوزغالستاردى «مىنگوما زىيانكەستىك ستەدى» دەپ اتايتىن كادىمگى كەرتارتىپالىق اۋمانى تاعى دا باسىپ، شىن جۇنرۇلارغا دا «مىنگوما زىيانكەستىك ستەدى» دەگەن «قىلمىس» تاڭدى.

③ شى - ان وقىعاسىنان بۇرىن دۇڭبىي ارىياسى شانشى - گەنسۇ شەكاراسىندا تۇراتىن، ولار سولتۇستىك شانشىدەگى قىزىل ارىيامەن نىكەي بايلانسى جاسايتىن، سوندىقتان قىزىل ارىيادان ۇلكەن اسىر الپ، اقىر اپامىندا شى - ان وقىعاسىن ئۇعەزدى. 1937 - جىلى 3 - ايدا گومىنداڭ كەرتارتىپاشىلارى قىزىل ارىيا مەن دۇڭبىي ارىياسىنىڭ قىرىم - قاتاسىن ۇزۇ جانە ورايدان پايدالانىپ دۇڭبىي ارىياسىن ىشكى جاقتان بولشەكتەۋ ۇشەن، دۇڭبىي ارىياسىنا شەمسىقا جوبىكەلىپ حىسار مەن انخۇي ولكەلەرىنە بارۋ تۇرالى قاتال بۇيرىق بەردى.

④ ياكۋ چۈچىڭ شى - ان وقىعاسىن قوزعاغان باتىس - سولوسىك - تەڭگى اسكەرى باسشىلاردىڭ ئىپىرى ەدى، ونىڭ مىسمى چاڭ شۈەلياڭمەن

ئەڭ ئاتىلىپ چۈرەتتىن، سول كەزدە ولار «چالغۇ-يالاڭ» دەپ تە ائالاتتىن. چالغۇ شۇملىلاڭ جىيالاڭ جىيەشنى بوساتقانن كەيىن، ونى ئايىڭلىگە اپارىپ سالغان جولىندا ۇستاپ ئالغىدى. 1937-جىلى 4-ايدا ئالغۇچىڭ دا گومىيىداڭ كەرتارتىپاشىلارنىڭ قىممەتتىن قىزمەتتىن تاستاپ شەتەلگە شىغىپ كەتتى. چاپون باقىنىشىلارنى قارسى سوعىس باستالغانن كەيىن يالاڭچىڭ ەلگە قايتا ورنالسىپ، چاپون باقىنىشىلارنى قارسى تۇرۇ جۇمىسنا قاتناشپاق بولغان ەدى، ول دا جىيالاڭ جىيەشى ئاراپشان ۇزاق ۋاقىت قاماۋدا ۇستالدى. اقىرى 1949-جىلى 9-ايدا ئالغۇ ازاتلىق ارمىياسى چۇڭچىڭگە ئاپاپ قالغان كەزدە، ئۇنىڭىندار لاگەرىنىدە ئولتىرىلدى.

⑤ تۇڭگۇۋان-شانىي، حىنان، شانىي ولگەلەرنىڭ ئۇيلىسىكەن ەدىرىندەگى ماڭىزدى اسكەرى ورنىن. شى-ان وقىعاسى كەزىندە گومىن-داڭنىڭ اسكەرى بولمىدەرى كوپىنەسە تۇڭگۇۋاننىڭ شىغىس چامىنىدا تۇرغان ەدى، سول شاقىتا «سول» شىل دەپ ائالاتتىن كەيىرەۋلەر (چالغۇ گوناۋ دا سولاردىڭ مىرى) «تۇڭگۇۋاندى چارپىپ ئوتتۇرىدى، يەنى گومىنداڭنىڭ اسكەرى بولمىدەرىنى شاپۇل چاساۋدى قۇتاتىدى. بۇل قۇتناما ئالغۇچىڭنىڭ شى-ان وقىعاسىن بەيىت چولمىن شەشۇ باغىتتا قاراما-قارسى ەدى.

⑥ فرانىيا جىيانگەرلىگى روسىيا وكتاىر گىمىڭىنەن كەيىن، سوۋەت وداعىنا وشپەندىلىك ساياساتىن ۇزاق ۋاقىت بويسا چۇرگىزىپ كەلدى. وكتاىر گىمىڭىنەن كەيىن كوپ وتپەي-اق، فرانىسا ۇكىمەتى 14 مەمەكەتتىڭ 1918-جىلدىن 1920-جىلغا دەيىن سوۋەت وداعىنا چاساىر قارۋلى كېلىڭۋىسە بەلسەنە قاتناستى، سونداي-اق بۇل چولغى كىلىڭۋ جەڭلىسىكە ۇششراعاتقان كەيىن دە، سوۋەت وداعىس وفاۋ ولىرىۋىنىدى كەرتارتىپا ساياساتىن ۇزدەكسىز چۇرگىردى. سونان 1935-جىلدىڭ 5-ايسا كەلگەندە، سوۋەت وداعى بەيىت ۋايجىاۋ-نىڭ فرانىيا چالغۇ اراسىنداى ئىقالى، فاشىستىك گەرمانىيانىڭ وراى

ساما بولدىرىگەن جاۋىپ - قاتەرى ناتىجەسىندە عانا فرانسىيا سوۋەت وداعىمەن ۇزارا كۈمەكتەسۇ كەلىسەن جاساستى. مېراى فرانسىيىنى كەرتارتىا ۇكىمەتى كەيسىگى جەردە بۇل شارتتى اдалدىقپەن اتقارمەدى. ⑦ ماركس، نىگەلس. «گۇگچاندال شۋانىي» نىڭ 4 - بولىمىن، لەين. «شچوي - مىجۇداگىلىك دەموكراتىيالىق گىمىنىدەگى ەكى سىلۋەسى» نىڭ 12 - ، 13 - بولىمدەرىنەن، «سوۋەت وداعى گۇگچاندالغى (بولشەۋىكىلەر پارتىيىسى) تارىخى قىقاشا كۇرسى» نىڭ 3 - تاراۋ، 3 - بولىمىنەن پايدالانغىز.

⑧ ستالين. «لەينىزىم نەگىزدەرى تۇرالى» نىڭ 3 - بولىمىنەن، «وكتابر گىمىنى مەن روسىيا كوممۇنىستىرىنىڭ سىلۋەسى» نىڭ 2 - بولىمىنەن، «لەينىزىم ماسەلەلەرى تۇرالى» نىڭ 3 - بولىمىنەن پايدالانغىز. ⑨ 1935 - جىلى 5 - ايدا ستاليننىڭ قىزىل ارمىيا شۋەبۋانى وقۇش - لارىنىڭ وقۇ مېتىرۇ مۇراسىمىندا سويلەگەن سوزىنە قاراڭىز. مۇتۇپ بۇسقادا بىلاي دەلىنگەن: «ادامدار، كادىرلار - دۇنيە جۇزىندەگى بار باعالى كاپىتالىداردىڭ مىنىدەگى ەل باھالى، ەل شەشۋىشى مۇگىزى نار كاپىتال. مىناي مۇسۇ كەرەك: مېزدىڭ قازىرگى جاعدايمىزدا «كەدىرلار بارلىق مېتىڭ نەتىگىن شەشەدى».

⑩ 1935 - جىلدىن 1936 - جىلغا دەيىن دالە جۇگىياڭ لۇشىيانى مەن جالە گوناۋدىڭ شەگىنىۋ لۇشىيانى اراسىندا بولغان الاۋىردىق ايتىلىپ وتىر. «جايون جيانگەرلىگىنە قارسى تۇرۇدىڭ سىلۋەسى تۇرالى» نىڭ ⑪ ەسكەرتۈشەن پايدالانغىز. ماۋزىدۇڭ جولداس بۇل ارادا «الاۋىزدىق... شەشەلدى» دەگەندە، قىزىل ارمىيانىڭ 4 - فاگمىيانچۇنىنىڭ جۇگىيەلە قىزىل ارمىيانا قوسىلۇمىن ايتىپ وتىر. ال كەينىگى جەردە جالە گوناۋدىڭ پارتىياعا اشىقتان - اشىق وپاسىزدىق مىنەپ، ازىعتىداپ فانگىمىگىشىل بولپ كەتۈسە كەلسە، بۇل باشىلىق لۇشىيانى جاعىداي ماسەلە ەمەس، نەكە جەكە ادامنىڭ وپاسىزدىق ارەكەتى عانا.

مالیات جونىدە*

تائىم مەن *مالىياتنىڭ قاتناسى—*بىلۇ مەن
ستەۋدىڭ قاتناسى تۇرالى

(1937 - جىل 7 - ئاي)

ماركسكە دەيىنكى ۋىسۋۇلۇن تائىم ماسەلەسىن ئادامنىڭ قوعامدىق
سىپاتىنان، ئادامنىڭ تارىخىي دامۇشان قول ۈزە وتىرىپ زەرتتەدى،
سوندىقتان تائىمنىڭ قوعامدىق *مالىياتقا باغىشتىلىق قاتناسىن،
ياغنى تائىمنىڭ *وندىرىس پەن تاپتىق كۆرەمكە باغىشتىلىق
قاتناسىن تۇسىنە المادى.

ماركسشىلەر، الدىمەن، ئادامزاتنىڭ وندىرىستىك ارەكەتى —
ەڭ نەگىزگى *مالىياتتىق ارەكەت، باسقا بارلىق ارەكەتتى بەلگىلەيدى.
تىن نارسە دەپ قارايدى. ئادامنىڭ تائىمى، كۆپىنچە، ماتەريالىق
وندىرىستىك ارەكەتكە باغىشتى بولا وتىرىپ، تابىعاتنىڭ قۇبىلە-
سىن، تابىعاتنىڭ سىر - سىياتىن، تابىعاتنىڭ زاڭدىلىقىن، ئادامنىڭ
تابىعاتىن قاتناسىن بىرتىندەپ تۇسىنىۋارقىلىق قالىپتاسادى؛ سوسىمەن

قاتار وندىرىستىك ارەكەت ارىقلى ادام مەن ادام ارانىنداعى بەلگىلى ۇزارا قاتناستاردى دا تۇرلىشە دارەجەدە بىرتىندەپ تانۋ ارىقلى قالىپتاسادى. وندىرىستىك ارەكەتتەن قول ۇزگەندە بۇل بىلىمدەردى الۋ مۇمكىن ەمەس. تاپسىز قوعامدا ارىس ادام قوعام. نىڭ ۇبر مۇشەسى رەتىندە قوعامنىڭ باسقا مۇشەلەرىمەن سەلبەسىپ، بەلگىلى وندىرىستىك قاتناس ورناتىپ، وندىرىستىك ارەكەتتەن شۇغىلدانىپ، ادامزاتنىڭ ماتەريالىق تۇرمىس ماسەلەسىن شەشپ وتىرادى. ال تۇرلىشە تاپتىق قوعامدا تۇرلىشە تاپتارعا جاتاتىن قوعام مۇشەلەرى دە تۇرلىشە تاسىلدەرمەن بەلگىلى وندىرىستىك قاتناس ورناتىپ، وندىرىستىك ارەكەتتەن شۇغىلدانىپ، ادامزاتنىڭ ماتەريالىق تۇرمىس ماسەلەسىن شەشپ وتىرادى. مۇنداي وندىرىستىك ارەكەت — ادام قانىسى دامۋىنىڭ نەگىزگى قاينارى.

ادامنىڭ قوعامدىق امالياتى وندىرىستىك ارەكەتتەن — ۇبر عانا

* ۇبىزدىڭ پارتىيىمىزدا ۇبر بولم جياۋتياۋجۈيىشل جولداسار ۇزاق ۋاقىت بويىنا جۇڭگو گىمىنىڭ تاجىرىمىنەن باس تارتىپ، «ماركىزىم — جياۋتياۋ ەمەس، ۇس — ارەكەتنىڭ قىبلاناماسى» دەگەن اقباتتى مويىنداماي، ماركىزىم كىتاپتارنان ئالغاۋسىز — ئالداۋسىز السنان جەكە ۇسوز — سويلەمدەر ارىقلى جۇرتتى ۇرەيلەندىرۋەن عانا بولدى. تاجىرىيەشلىدىكىككە سالسنان قاعى ۇبر بولم جولداسار ۇزاق ۋاقىت بويىنا جەكە باستارىنىڭ ماردىمىز تاجىرىيەلەرىنە جابىسىپ الپ، «نازارياسىڭ گىمىڭدىك» امالياتقاعى ماڭىزدىلىعىن تۈسسەدى، گىمىڭنىڭ ۇتتىن جاعدايىن كۆرمەدى، قىزمەتتى جاپا شەگىپ ستە. سەدە، كۆزىزدىكىپەن ستەدى. بۇل ەكى تۇرلى جولداسناردىڭ قاتە ىدەيالارى، اسرەسە جياۋتياۋجۈيىلىك ىدەيا 1931 — 1934 - جىلد. دارى جۇڭگو گىمىڭنى اسا ۇلكەن زىيانغا ۇشراتتى، ال جياۋتياۋجۈيى.

فورمانەن شەكىللىپ قالمايدى، ونىڭ تاپتىق كۆرەس، ساياسىي
 ۋە، ئىلىم جانە كۆركەمۈنەر ارەكەتتەرى سياقتىي الۋان تۇرلى
 ياساۋدا فورمالارى بولادى، قىسقىسى، قوعامداغى ئىس جۇزىندىك
 ۋە مۇددىك بارلىق سالاسىنا قوعامدىق ادامدار قاتناسىپ وتىرادى.
 سۈندىقتان، ادامنىڭ تانمىي ادام مەن ادامنىڭ ارتۇرلى قارىم -
 قاتناسىن ماتەريالىق تۇرمۇستان عانا ەمەس، ساياسىي ۋە مۇددەن دە،
 مادەنىي ۋە مۇددەن دە (ماتەريالىق تۇرمۇسپەن تەمز بايلانستى) تۇرلىشە
 دارەجەدە بىلىۋ ارقىلى قالپىتاسادى. ولاردىڭ بىشىدە اسىرەسە
 تۇرلىشە فورماداعى تاپتىق كۆرەس ادام تانىمىنىڭ دامۇنا تەرەك
 ئىپال جاسايدى. تاپتىق قوعامدا ارىر ادام بەلگىلى تاپتىق ورىندا
 تۇرىپ ۋە مۇس سۈرەدى، ارتۇرلى يدەيالاردىڭ تاپتىق ئاڭبا باسلى -
 جايتىنى بولمايدى.

ماركىشىلىدەر ادامزات قوعامىنىڭ ۋەندىرىستىك ارەكەتى بىردەن -
 بىرگە، تۈمەنگى ساندىان جوعارغى ساتما قاراي دامىپ وتىرادى،

شىدەر ماركىزىم تۈنن جامىلىپ الپ، كۈيىتەگەن جولداسداردى
 اداسىردى. ماۋزىدۇك جولداسنىڭ «مالىيات جونىندە» دەگەن
 ەگبەگى ماركىنىك تانىم «نازارياسنىڭ كوزقاراسىن فولدانا وتىرىپ،
 پارتىيا بىشىدەگى جۇڭۋانجۇيىلىك قاتەلىكتەردى - جياۋتياۋجۇيىلىكتى
 جانە ئاجرىيەشلىدىكتى. اسىرەسە جياۋتياۋجۇيىلىكتى اشكەرەلەۋ ۋەش
 جازىلعان بولاتىن. بۇل ەگبەكتە «مالىياتقا جەڭىل - جەلپى قارايتىن
 جياۋتياۋجۇيىدى - جۇڭۋانجۇيىدى اشكەرەلەۋ باستى تۈيىن ەتلىگەن -
 دىكەن، بۇعان «مالىيات جونىندە» دەپ ئاقىرىپ قويىلعان. ماۋزىدۇك
 جولداس ۋسى ەگبەكتە بايانداغان كوزقاراسى نەگىزىندە يان - انداعى
 جاپون باسقىنىشلارنا قارسى اسكەرى - ساياسىي داشۇمدە لەكىيا وقىعار
 بولاتىن.

سۈنىدىغان ادامداردىڭ تانىمى دا — مەيلى تابيعات جۈنىدە بولسۇن، مەيلى قوعام جۈنىدە بولسۇن — بىردەن — بىرگە، بۈمەنگى سائىدان جوعارغى ساتما قاراي دامپ وقرادى، ياعنى تايازدان تەرەگدەيدى، بىر جاقىلىقتان كۈپ جاقىلىققا جەتەدى دەپ قارايدى. وتە ۇزاق تاريحي داۋىر بارىسىندا جۇرت قوعام تاريحى تەك بىر جاقىلى تۇسىنۋەن عانا شەكتەلپ كەلگەن ەدى، بۇل، بىر جاعىنان، قاناۋشى تاپتاردىڭ بىر جاقىلى كورقاراستارى قوعامنىڭ تاريحى ۇدايى بۇرمالاپ كەلگەندىكتەن بولسا، ەندى بىر جاعىنان، ۇندىرس كۈلەمنىڭ تار بولعاندىعى ادامداردىڭ وي — ۇرىسىن شەكتەپ وتىرعاندىقتان بولدى. تەك الپ ۋندىرگىش كۇشپەن — ۇرى ۋنەركاسپپەن قوسا تايۋ زامانى پىرۈلەتاريات پايدا بولغان كەزدە عانا ادامدار قوعام تاريحىنىڭ دامۋى جۈنىدە جان — جاقىلى، تاريحي تۇسىنىڭ الپ، قوعام تۇرالى تانىمىن عىلىمعا اينالدىرا الدى، مىنە بۇل — ماركىتىك عىلىم.

ماركىتىلدەر تەك ادامداردىڭ قوعامدىق مالىياتى عانا ادامدار — دىڭ سىرتقى دۇنيە تۇرالى تانىمنىڭ اقيقاتىلىمىنىڭ ۋلشەمى بولا الادى دەپ قارايدى. ۇس جۇزىندىك احوال مىناداي: تەك قوعام — دىق مالىيات بارىسىندا (ماتەريالىق ۇندىرس بارىسىندا، تاپش كۇرەس بارىسىندا، عىلمى تاجىرىيە بارىسىندا) ادامدار ۇز يىدەيا — سىندا الدىن الا ۋىلاعان ناتىجەگە جەتكەن كەزدە عانا ادامدار تانىمنىڭ شىندىعى دالەلدەنەدى. ادامدار قىزمەتتە تاپسقا، ياعى الدىن الا ۋىلاعان ناتىجەگە جەتەمىز دەسە، ۋزدەرىنىڭ يىدەيالارىن كىگۋاندىق سىرتقى دۇنيەنىڭ زاڭدىلىقتارىنا سۈزىس ۇيلەسىنىرۋ كەرەك، ەگەر ۇيلەستىرمەسە مالىياتتا جەڭلىسكە ۇشرايدى. ادامدار

جەڭلىستى باستان كەشەرگەننەن كەين، جەڭلىستەن ساباق الادى دا، وردەرىلىق ىدەياسى تۇزەتسپ، سىرتقى دۇنيەنىڭ زاڭدىلىق تارمىنا ۇيلەسىنىرىپ، جەڭلىستى جەڭلىسكە اينالدىراتىن بولادى، «جەڭلىس — جەڭلىستىڭ اناسى» جانە «بىر سانسىزدىك — بىر ساباق» دەۋدىڭ ۇزى وسى داۋلىدى كۆرسەتەدى. بيانچىڭدىق ۇيۇلۇننىڭ تانىم ۇنازارياسى ۇمالياتتى بىرىشى ورنىنا قويادى دا، ادامداردىڭ تانىمى ۇمالياتتان تىتەي دە قول ۇزە المايدى دەپ قارايدى، ۇمالياتنىڭ ماڭىزدىلىعىن مويىندايتىن جانە تانىمدى ۇمالياتتان بولە قارايتىن بارلىق قاتە ۇنازاريالاردى قاعىپ تاستاپ وىرادى. لەين بىلاي دەيدى: «ۇماليات (ۇنازارىالىق) تانىمىنان جوعارى، وىتكەنى وندا تەك جالپىلىق قاسىيەت قانا مەس، سونىمەن قاتار تىكەلەي رىالىدىق قاسىيەت تە بار.»^① ماركىستىك فىلوسوفىيا- نىڭ — بيانچىڭدىق ۇيۇلۇننىڭ وتە ايقىن مكى مەكشەلىگى بار: بىرى — ونىڭ تاپتىق سىيات الاتىندىمى، بيانچىڭدىق ۇيۇلۇننىڭ پىرولەتارىانقا قىزمەت مەتىندىگىن اشىقتان — اشىق جارىيالايتىندىمى؛ ەندى بىرى — ونىڭ ۇمالياتتىق سىيات الاتىندىمى، ۇنازارىيانىڭ ۇمالىيانقا باعىنىشتىلىق قاتنىسىن، ۇنازارىيانىڭ نەگىزى ۇمالىيات مەكەندىگىن، ال ۇنازارىيانىڭ قايتا ورنالىپ كەلىپ ۇمالىيانقا قىزمەت مەتىندىگىن باسا كۆرسەتەتىندىگى. قانىمنىڭ ئەمەسە ۇنازارىيانىڭ ايقىنىتىمى باكى ايقىات مەستىگى جۇڭگۇاندىق سەزىمنىڭ قالاي بولۇسا قاراي بەلگىلەنەيدى، قايتا كىگۇاندىق — قوعامدىق ۇمالىيات- نىڭ ناتىجەسىنىڭ قالاي بولۇنسا قاراي بەلگىلەنەدى. تەك قوعامدىق ۇمالىيات قانا ايقىاتنىڭ ولىشىمى بولا الادى. ۇمالىياتتىق كورقاراس بيانچىڭدىق ۇيۇلۇننىڭ تانىم ۇنازارىياسىنىڭ بىرىشى جانە

نەگىرگى كوزقاراسى ②.

ەندەشە، ادامنىڭ تانىمى، زاتىندا، *امالياقتان قالاي تۇيىلدى،
*امالياقتا قالاي قىزمەت ەتەدى؟ مۇنى تەڭ تانىمنىڭ دامۇ بارىسىنا
كوز جىبەرگەندە عانا ايىقنى تۇسىنۋگە بولىدى.

*اسلى ادام *اماليات بارىسىندا، العاشىندا بارىستاعى زاتتار-
دىڭ قۇبىلىس جاقتارىن، زاتتاردىڭ جەكە جاقتارىن، زاتتاردىڭ
اراسىنداعى سىرتقى بايلانىستاردى عانا كۆرەدى. مىسالى، تەكسەرۋ
قىزمەتمەن يان-انعا سىرتتان كەلگەن ادامدار العاشقى *بىر-ەكى
كۈن ىشىندە يان-اننىڭ جەر جاعدايىن، كۈشەلەرىن، ۇيلەرىن
كۆرەدى، كۆپتەگەن ادامدارمەن كەزدەسەدى، قوناقاسلارعا، ساۋىق
كەشتەرگە جانە بۇقارالىق جىيىندارعا قاتناسادى، *تۇرلى سۆزدەردى
ەستىدى، *تۇرلى جۇجاتتاردى وقىدى، مىنە بۇلار-زاتتاردىڭ
قۇبىلىستارى، زاتتاردىڭ جەكە جاقتارى جانە وسى زاتتاردىڭ
سىرتقى بايلانىستارى. بۇل تانىمنىڭ سەزىمدىك سانىسى، ياعنى
*تۇيىنىۋ جانە اسەرلەنۋ سانىسى دەپ اتىلادى. اتاپ ايتقاندا،
يان-انداعى وسى ايرىم-ايرىم زاتتار تەكسەرۋ ۇيىرمەسىندەگى
سىرتتاردىڭ سەزىم مۇشەلەرىنە اسەر ەتىپ، ولاردى تۇيىنىدىرەدى،
ولاردىڭ ساناسىندا *بىرىسپىرا اسەرلەر تۇدىرادى، سونداي-اق
بۇل اسەرلەر اراسىنداعى جالپىلاما سىرتقى بايلانىستى تۇدىرادى،
بۇل-تانىمنىڭ *بىرىنشى سانىسى. بۇل سانىدا ادامدار تەرەڭ
ۇنىمعا يە بولا قويمايدى، لوگىكاغا ساي كەلەتتىن (ياغنى وي قىس-
نىنا ساي كەلەتتىن) قورقنىدى جاساي المايدى.

قوعامدىق *امالياقتىڭ ۇلاسا بەرۋى ادامدارعا *امالياقتا تۇيىنىد-
گەن جانە اسەر العان زاتتارىن قالاي رەت قايتالاتادى، سونىمەن

ادامداردىڭ ساناسىندا قانم بارىسىنداعى كەنەت وزگەرسى (سەكرۇ) پايدا بولادى، ۋەم تۇىلادى. ۋەمىنىڭ ۋوزى زائىداردىڭ قۇبىلىستارىن، زائىتاردىڭ جەكە جاقتارىن، ولاردىڭ سىرنقى بايلا- نىستارىن عانا مەس، زائىتاردىڭ مانىن، زائىتاردىڭ جالىپى تۇلعا- سىن، زائىتاردىڭ شىكى بايلىنىستارىن يگەرەدى. ۋەم مەن تۇيسىك سان جاعىنان عانا پارىقتالماي، ساپا جاعىنان دا پارىقتالادى. وسلايشا ئىلگەرىلەي بەرگەندە، تۇجرىمداۋ مەن بايىمداۋ تاسلىدەرى ارقىلى لوگىكاغا ۋىلەسەننىن قورقنىدى شىعارۋعا بولادى. «ۋۇش پائىشالىق تۇرالى اڭگىمە» دەگى «قاباغىڭدى تۇيسەڭ- اق وي تۋادى» دەگەن ۋسوز، «بىزدىڭ ادەتتە ايتا بەرەننى «ويلانىپ كورەينشى» دەيتىنىمىز ادامنىڭ ۋەم ارقىلى تۇجرىم جاسايتىندىن جانە بايىمداۋ جاسايتىندىن كورسەتەدى. بۇل - تانىمنىڭ ەكىنشى سانىسى، سىرتتان كەلگەن تەكەرۋ ۋىرمەسىندەگى مىرزىلار *ار- تۇرلى ماتەرىيالداردى جىناپ الپ، ونىڭ ۋستىنە وزدەرى «ويلانىپ كورگەننەن» كەين، ولار: «گۇڭچانداڭنىڭ جاپون باسقىنشىلارىنا قارسى ۇلتتىق بىرلىكساپ ساياساتى دايدەكتى، ادال جانە شىنايى سايا- سات ەكەن»، - دەگەن تۇجرىمعا كەلە الادى. ولار ۋسى تۇجرىمعا كەلگەننەن كەين، ەگەر وزدەرى دە نىتىماقتاسىپ وتاندى قۇتقارۋ سىنە ادال بولاتىن بولسا، وندا ونان *ارى ئىلگەرىلەي تۇسىپ: «جا- پون باسقىنشىلارنا قارسى ۇلتتىق بىرلىكساپ تابىسقا جەتەدى»، - دەگەن قورقنىدى جاساي الادى. ۋەمىنىڭ، تۇجرىمداۋدىڭ جانە بايىمداۋدىڭ بۇل ساتىسى ادامداردىڭ بىر زاتتى تۇتاس تانۋى بىرىسىنداعى ەڭ ماڭزىدى ساتى، ياغنى اقلدىق قانم ساتىسى بولپ نىبلادى. تانىمنىڭ ناعىز مىندەتى - تۇيسىنۋ ارقىلى ويلاۋعا جەۋ،

بىر تە - بىر تە كىڭۋاندىق زاتتاردىڭ شىكى قايشىلىقتارىن ئۇسىنىۋىگە،
ولاردىڭ زاڭدىلىقتارىن ئۇسىنىۋىگە جانە ئىبر بارس پەن ەكىنىشى
ئىبر بارىستىڭ اراسىنداغى شىكى بايلانستاردى ئۇسىنىۋىگە جەتۋ،
ياغنى لوگىكالىق ئاننىما جەتۋ. قايتالاپ ايتقاندا، لوگىكالىق ئاننىما -
نىڭ سەزىمىدىك ئاننىمان وزگەشە بولاتىندىغى مىنادا: سەزىمىدىك
ئاننىمان زاتتاردىڭ جەكە جاققارنىنا، قۇبىلىستارنىنا، سىرتقى بايلاننىما -
تارىنىنا ئان نارسە، ال لوگىكالىق ئاننىما ئاناغۇرلىم ئىلگەرىلىغى
ئۇسىنىپ، زاتتاردىڭ جالىپى تۇلەسىنا، ماننىما، شىكى بايلانستارنىنا
دەيىن جەتكەن نارسە، ول اينالاداغى دۇنيەنىڭ شىكى قايشىلىقتارىن
اشۇغا دەيىن بارادى، سوندىقتان اينالاداغى دۇنيەنىڭ ئۇقتاس
تۇلەسىنان، اينالاداغى دۇنيەنىڭ بارلىق جاققارداغى شىكى بايلا -
لىسىنان اينالاداغى دۇنيەنىڭ دامۇىن يىگەرەدى.

ئامالىياتنى نەگىزەتكەن، تاياندىن تەرەڭگە جەتەتتىن ئاننىمنىڭ
دامۇ بارسى جۈملىسىدەگى بيانجىڭدىق - ئۇيۇلۇندىك مۇنداي ئازاريا -
نى ماركسىزىمگە دەيىن ەشكىم وىنىداي شەشكەن ەمەس. ماركسىستىڭ
ئۇيۇلۇن بۇل ماسەلەنى تۇڭمىشى رەت دۇرىس شەشتى، ئاننىمنىڭ
تەرەڭدەي بەرەتتىن قوزغالىسىن، قوعامداغى ادامداردىڭ ئۇندىرىس
پەن تاپشۇق كۈرەستىڭ كۈردەلى جانە ئۇنىما قايتالاپ وتىراتتىن
ئامالىياتىدا سەزىمىدىك ئاننىمان لوگىكالىق ئاننىما وتەتتىن قوزغالىمە -
سىن ئۇيۇلۇندىك جانە بيانجىڭدىق تۇرعدان كورسەتتى. لەس
سلاي دەيدى: «مائەريانىڭ، تايىعات زاڭنىڭ ابىستىراكتسىياسى،
فۇسنىڭ ابىستىراكتسىياسى، تاغى - تاغلار، ئىبر موزىبەن ايتقاندا،
بارلىق عىلمى (ساندىراق ەمەس، دۇرىس، تىناقتى) ابىستىراكتسىيالار
تايىعاتتى وىنان ئارى تەرەڭ، وىنان ئارى دۇرىس، وىنان ئارى

بولۇپ بەينەلەيدى. ③ ماركىزىم - لەنىنىزىم بىلاي دەپ قارايدى:
 ئانىم بارسىنداعى ەكى ساتىنىڭ ەرەكشەلىگى مەناۋ، تومەنگى ساتىدا
 ئانىم سەزىمىدىك بولۇپ بەينەلەنەدى، ال جوعارغى ساتىدا ئانىم
 لوگىكالىق بولۇپ بەينەلەنەدى، ۇبىراق بۇل ساتىلاردىڭ فاي -
 قايسىسى دا ۇبىرتۇتاس ئانىم بارسىنداعى ساتى بولۇپ تابىلادى.
 سەزىمىدىك ئانىم مەن اقىلدىق ئانىم سىپاتى جاعىنان وزگەشە
 بولغانىمەن، ۇبىراق ۇبىر - بىرىنەن ايرىلىمايدى، ولار ۇاماليات
 نەگىزىندە بىرلىككە كەلەدى. ۇبىزدىڭ ۇامالياتىمىز مەنانى دالەلە
 دەيدى، ۇبىز سەزگەن نارسەلەرىمىزدى ەرەۋۇغىنا قويمايمىز، تەك
 ۇغىنمان نارسەلەرىمىزدى عانا ونان ۇارى تەرەڭ سەزە الامىز.
 تۇپسىك قۇبىلىس ماسەلەسىن عانا شەشەدى، ۇمان ماسەلەسىن
 ۇنازارىيا عانا شەشەدى. بۇل ماسەلەلەردى شەشۇدە ۇامالياتتان ئىتتەي
 دە قول ۇزۇگە بولمايدى. ۇارقانداي ادام قانداي ۇبىر زاتتى ئانىمىن
 دەسە سول زاتپەن ارالاسۇى، ياغنى ونىڭ ۇومىرى (ۇامالياتى) سول
 زاتنىڭ ورتاسىندا ۇوتۇى كەرەك، بۇدان باسقا شارا جوق. فەودالە
 دىق قوعامدا تۇرۇپ كاپىتالىستىك قوعامنىڭ زاڭدىلىقىن الدىن الا
 ۇىلۇ مۇمكىن ەمەس ەدى، ويتكەنى كاپىتالىزىم ۇالى پايدا بولماغان
 ەدى، مۇنداى ۇاماليات ۇالى جوق ەدى. ماركىزىم كاپىتالىستىك
 قوعامنىڭ عانا تۇنىدىسى بولا الدى. ماركىستىڭ ەركىن كاپىتالىزىم
 داۋىرىندە تۇرۇپ جيانگەرلىك ۇداۋىردىڭ كەيپىر ەرەكشە زاڭدىلىقى -
 تارىن كۇبى بۇرىن، ناقتى ۇىلۇى مۇمكىن ەمەس ەدى، ويتكەنى
 كاپىتالىزىمنىڭ موڭغى ساتىسى بولۇپ تابىلاتىن جيانگەرلىك ۇالى
 جەتپ كەلمەگەن، مۇنداى ۇاماليات ۇالى جوق ەدى، بۇل مىندەتتى
 تەك لەنىن مەن ستالىن عانا وتەي الدى. ماركىس، ەنگەلس،

لەين، ستالېن وزدەرىنىڭ "نازارىيالارىن دانىشپاندىقارنىڭ بولۇشان تىس، كۈبىنەسە، وزدەرى سول كەزدەگى تاپتىق كۈرەس پەن علمى تاجرىبە" امالياتىنا تىكەلەي قاتناسىپ وتىرعاندىقتارىن جاساي الدى، وسى "بىر سوڭى شارى بولمايىنشا، دانىشپاندىقتىڭ قانداي بولسا دا تابىسقا جەتكىزە الماعان بولار ەدى. «شىۋساي ۇيدەن شىقپاي- اق الەمدەگى ىستەردىڭ "بارىن بىلەدى» دەۋ تەخنىكا دامىماعان ەرتە زاماندا بوس "سوز ەدى، ال تەخنىكا دامىعان قازىرگى زاماندا بۇل "سوزدى جۈزەگە اسىرۋ مۇمكىن بولسا دا، "بىراق ناعىز تىكەلەي بىلەتىندەر الەمدە "امالياتتى باسسان كەشىرگەن ادامدار عانا، مۇنداي ادامدار وزدەرىنىڭ "اماليانى بارىسىندا «بىلىم» گە يە بولادى، ال بۇل "بىلىم جازۋ- سىزۋ جانە تەخنىكا ارقىلى تارالىپ «شىۋساي» دىڭ قولىنا تۈسەدى دە، شىۋساي جاناما تۈردە «الەمدەگى ىستەردى بىلە الادى». بەلگىلىر زاتتى نەمەسە كەيىر زاتتاردى تىكەلەي تانۋ "ۇشىن رىالدىقتى وزگەرتەتىن، بەلگىلىر زاتتى نەمەسە كەيىر زاتتاردى وزگەرتەتىن "امالياتتىق كۈرەسكە تىكەلەي قاناسۋ قاجەت، سوندا عانا سول زاتنىڭ نەمەسە سول زاتتاردىڭ قۇبىلىستارىمەن ارالاسۋعا بولادى، سونداي- اق رىالدىقتى وزگەرتەتىن "امالياتتىق كۈرەسكە تىكەلەي قاناسقاندا عانا سول زاتنىڭ نەمەسە سول زاتتاردىڭ "مانىن اشىپ، ولاردى تۇسىنۋگە بولادى. كەيىرەۋلەر مۇنى قاساقانا بۇرمالاپ قارسى "سوز ايتقانمەن، "امالياتتا "ارقانداي ادامنىڭ جۈرەتىن تانىم جولى، مىنە، وسى. دۇنيەدە ەڭ كۈلكىگە قالاتىن «بىلگىشتەر» "جۈردىم- باردىم نىڭداۋدان العان شالا- شارپى بىلىمدەرىمەن وزدەرىن «الەمدەگى "ىرىنىشى اداممىن» دەپ ەسەپتەيدى، بۇل "النى بىسمە-

گەن الەك بولادىنىڭ "وزى. "بىلىم ماسەلەسى — بىلىم ماسەلەسى،
 ول تېنەي دە جالغاندى جانە داندايسۇدى كوتەرمەيدى، قايتا
 ونىڭ كەرى جاعىن — ادال جانە كىشىپەيل پوزىتسىيادا بولۇدى
 مىندەتتى تۈردە قاجەت ەتەدى. "بىلىم الامىن دەسەڭ، رىيالىدىڭى
 وزگەرتەتىن "امالياتقا قاتناسۇنىڭ كەرەك. "ناشپۇتلىڭ "دامىن بىلە.
 مىن دەسەڭ، ونى وزگەرتۈنىڭ — جەپ كورۇنىڭ كەرەك. "يۈانزىنىڭ
 "نۇزىلىسى مەن سىياتىن بىلەمىن دەسەڭ، فېزىكالىق جانە جىمىيالىق
 تاجىرىبە جاساپ، يۈانزىنىڭ "مان — جايىن وزگەرتۈنىڭ كەرەك.
 گىمپىڭىنىڭ "نازارياسى مەن "ادىسىن بىلەمىن دەسەڭ، گىمپىڭىگە
 قاتناسۇنىڭ كەرەك. بارلىق ئاغىز "بىلىم تىكەلەي تاجىرىبەدەن تۋادى.
 "بىراق ادام بارلىق ئستەردى تىكەلەي تاجىرىبەدەن وتكىزە المايدى،
 "مىس جۇزىندە "بىلىمنىڭ دەنى جاناما تاجىرىبەدەن تۇعان ئارسەلەر،
 ەرتە زامانىان قالغان جانە شەتتەن كەلگەن بىلىمدەردىڭ "بارى،
 مىنە، وسىنداي. بۇل بىلىمدەر بۇرىنقى ادامدار مەن بوگدە ادام.
 دىاردىڭ تىكەلەي تاجىرىبەلەرسىنەن تۇعان ئارسەلەر، ەگەر ول
 بۇرىنقى ادامدار مەن بوگدە ادامداردىڭ تىكەلەي تاجىرىبەلەرسىنەن
 وتكەن كەزدە، لەين ايتقان شارتقا ساي كەلەتىن بولسا، «بىلىمى
 ابىستىراكتىيا» بولسا، كىگۋاندىق زاتتاردى بىلىمى تۈردە بەينەلەگەن
 بولسا، ونىدا بۇل بىلىمدەر سەنىمدى بولادى، ايتپەسە سەنىمدى
 بولمايدى. سوندىقتان، "بىر ادامنىڭ "بىلىمى ەكى بولمىنەن —
 تىكەلەي تاجىرىبە مەن جاناما تاجىرىبەدەن قىسقارى بولا المايدى.
 دەمەك، مەن "ۇشىن جاناما تاجىرىبە بولاتىن ئارسە باسقۇلار "ۇشىن،
 "بارىسىر، تىكەلەي تاجىرىبە. سوندىقتان، بىلىمدەردى تۇتاس العان.
 دا، ەشقانداي "بىلىم تىكەلەي تاجىرىبەدەن قول ۇزە المايدى.

«ارقانداي» بىلىمنىڭ قاينارى كىگۈندىق سىرتقى دۇنيەدەن ادامنىڭ سەزىم مۇشەلەرى الاتىن تۇيسىكتەردە، كىمدە - كىم بۇل تۇيسىكتى مويىنداماسا، تىكەلەي تاجرىيەنى مويىنداماسا، رىئالىدىقتى وزگەرتەتىن «مالىياتقا تىكەلەي قاتناساۋدى مويىنداماسا، ول ۋىيۇلۇشى مەس. «بىلىگىشتە» دىڭ كۈلكىگە قالاتىن سەبەبى، مەنە، وسىندا. جۇڭگو - لىقتاردىڭ: «جولبارستىڭ اپانىنا كىرمەسەڭ، ونىڭ بالاسىن ۇستاي المايسىڭ»، - دەگەن كۈنە ۇسوزى بار. بۇل ۇسوز ادامدار - دىڭ «مالىياتى ۇشىن اقيقات، سول سياقتى تانىم ۇنازارياسى ۇشىن دە اقيقات بولپ تابىلادى. «مالىياتتان قول ۇزگەن تانىمنىڭ بولۋى مۇمكىن مەس.

ريئالىدىقتى وزگەرتەتىن «مالىيات نەگىزىندە تۇاتىن بيانجىڭدىق ۇبىۋۇلۇنىڭ تانىم قوزعالسىن - تانىمنىڭ بىرتىندەپ تەرەڭىدى تۇسەتىن قوزعالسىن ايقىنداۋ ۇشىن تۈمەندە تاعى بىرنەشە ئاقتى مىسالدار كەلتىرەيىن.

پىرولەتارىيات كاپىتالىستىك قوعامدى تانىۋدا ۇز «مالىياتىنىڭ باستاپقى داۋىرىندە - ماشىنالاردى قىراتۋ جانە زىفالىق كۇرەس داۋىرىندە تەڭ سەزىمدىك تانىم ساتىسىندا عانا بولدى. كاپىتال - لىزىمنىڭ ۇنۇرلى قۇبىلىستارىنىڭ جەكە جافتارى مەن سىرتقى بايلانىستارىن عانا قاندى. ول كەزدە پىرولەتارىيات ۇلى «وزىندە دىك تاپ» ەدى. الايدا پىرولەتارىيات ۇز «مالىياتىنىڭ ەكىشى داۋىرىنە - سانالى، ۇيمىداسقان ئقتىسادى كۇرەس پەن ساياسى كۇرەس داۋىرىنە جەتكەندە، «مالىياتى باستان كەشۋى نائىجە. سىدە، ۇراق ۋاقىتتىق كۇرەس تاجرىيەلەرىنە قول جەنكىزۋى نائىجەسىدە، ھاركىس پەن ەنگەلىستىك وسى «ار الۋان تاجرىيە.

لەردى علمىي ادەبىيەن قورنىندىلاپ، ماركسىزىم نازارىيەسىنى چارنىققا شىعارۋى، مۇنىمەن پىرولەتارىياتنىڭ تارىيەلەنۋى ناسىجەسىدە پىرولەتارىيات كاپىتالىستىك قوعامنىڭ مانىنى تۇسىنىدى، قوعامداغى تاپتاردىڭ قانائەتلىك قانائەتلىرىنى تۇسىنىدى، پىرولەتارىياتنىڭ تارىخىي مىندەتلىرىنى تۇسىنىدى، وسى كەزدە پىرولەتارىيات «ئۆزى ۇشىنىدىك تاپ» قا اينالدى.

جۇڭگو خالىقنىڭ جىيانگەرلەردى تانۋىدا وسىنداي بولدى. بىرىنشى سانى «ئۇستىرت، سەزىمىدىك تانىم ساتقىسى بولدى، ول تاپنىڭ تىيانگو قوزغالىسىنداعى جانە يىيىختۋان قوزغالىسىنداعى سىپىرا پايۋايچۈيلىك كۆرەستەردە بەينەلەندى. ەكىنشى ساتىدا مانا اقلدىق تانىم ساتقىسىنا «ئوتى دە، جىيانگەرلەردىڭ شىكى جانە سىرتقى «تۇرلى قايشىلىقتارنى كوردى، سونىمەن بىرگە جىيانگەرلەردىڭ جۇڭگونىڭ مايباندار تاپىمەن جانە فەودال تاپىمەن بىرلەسىپ، جۇڭگونىڭ خالىق بۇقاراسىن ەزىپ-قانائەتلىك مانىن دە كوردى، بۇل تانىم 1919-جىلى 4-ماي قوزغالىسىنىڭ الدى-ارتىدا مانا باستالدى.

ەندى سوعىسقا كۆز جىبەرەيىك. سوعىسقا باستىلىق ەتۋىشلەر، ەگەر سوعىس تاجىرىيەسى جوق ادامدار بولسا، ولار ناقتى سوعىستىڭ («ئىزدىڭ وتكەندەگى 10 جىلىدىق جەر گىمىگى سوعىسىمىز سىياقتى) نەرسەگە كەتەكشى زاڭىن باستاپقى ساتىدا تۇسىنەيىدى. ولار باستاپقى ساتىدا تەك كۆپتەگەن سوعىستارغا تىكەلەي قانائەتلىك ناخىرىيە الادى، سونداي-اق سوعىستاردا كۆپىرەك جەڭلىسكە ۇشرايدى. سولاي بولغانىمەن دە بۇل تاجىرىيەلەردىڭ (جەڭلىس، اسىرەسە جەڭلىس تاجىرىيەلەرنىڭ) ناتىجەسىندە، ولار ئۈكىل

سوعىستىڭ شىكى بولەگىن تۇتاس قامتىغان نارسەلەردى، ياعنى سول نافتى سوعىستىڭ زاڭدىلىغىن تۇسىنەتتىن بولادى، جانلۇۋ مەن تاكتىكالىي ۇعىماتىن بولادى، سويتىپ، سوعىسقا سەنىمدى تۇردە جەتەكشىلىك ەتەتتىن بولادى. وسى كەزدە ەگەر ونىڭ ورنىنا تاجىرىيەسى جوق ادام جەتەكشىلىك ەتۈگە قويىلاتتىن بولسا، وندا ول دا بىرقىدىرۋ جەڭىلىستەرگە ۇشراعاتىنان كەيىن عانا (تاجىرىيە العانىنان كەيىن عانا) سوعىستىڭ دۇرىس زاڭدارىن تۇسىنەتتىن بولادى.

كەيىنر حولداستاردىڭ بىر قىزمەت مىندەتتىن قابىلداۋعا باتىلى بارماعانىدا، انقاراپ كەتۈسە سەنە المايمىن دەيتىنىن جىيى - جىيى ەستىمىز. نەگە سەنە المايدى؟ ويتكەنى ولار بۇل قىزمەتتىڭ ماز - مۇنى مەن شارت - جاعدايى تۇرالىي زاڭدىلىقتى تۇسىنىككە يە ەمەس، نە ولار مۇنداي قىزمەتكە ەشۋاقتتا ارالاسىپ كورمەگەن، نە كوپ ارالاسپاعان، سوندىقتان ولار بۇل قىزمەتتىڭ زاڭدىلىقتارى تۇرالىي ەشئارسە ايتا المايدى. ال قىزمەتتىڭ احوالىن جانە شارت - جاعدايىدايدى مۇقيات تالداپ بەرگەننەن كەيىن، ولار بىرشاما سەنىمگە يە بولادى دا، بۇل قىزمەتتى سىتەۋگە رىۋاللىق بىلىدىرەدى. ەگەر وسى ادامدار بۇل قىزمەتتى بىر مەزگىل سىتەپ، سول قىزمەتتە تاجىرىيەگە يە بولسا، ونىڭ ۇستىنە ولار ماسەلەگە جۇڭگواندى، بىر - جاقىتى، ۇستىرت قارايتىن ادامدار بولماي، قايتا احوالدى كىشىدە - سىندىلىكپەن زەر سالا زەرىنتەيتىن ادامدار بولسا، وندا ولار قىزمەتتى قالايي حۇرگىزۋ قاجەت ەكەندىگى جونىندە وزدەرى قورتىندى جاساي الادى، ولاردىڭ قىزمەتتەگى باتىلدىعى دا اناعۇرلىم ارتادى. ماسە - لەگە سۇڭگواندى، بىر جاقىتى جانە ۇستىرت قارايتىن ادامدار عانا

ئىر جەرگە بارا قالسا، سول ورتانىڭ اخۋالىمەن جۇمىسى بولماي،
ئىستىڭ خالىي تۇلغاسىنا (ئىستىڭ تارىخىنا جانە ونىڭ قازىرگى
خالىي جاعدايىنا) كوز جىبەرمەي، ئىستىڭ مانىنە (ئىستىڭ سىپاتىنا
جانە بۇل ئىستىڭ باسقا سىتەرمەن بولغان شىكى بايلانىستارىنا)
جەنپەي تۇرىپ، وزىمدىكى ئىچون دەپ جارلىق شاشىپ، بۇيرىق
تۇسىرۋگە سالىنادى، مۇنداي ادامدار سۇرىنپەي قالمايدى.

بۇغان قاراعاندا، ئانىم بارىسىنىڭ ئېرىنىشى قادامى سىرتقى
دۇنيەگە ارالاسا باستاغاندىق بولادى، بۇل ئۇيسىنۇ ساتىسىنا
جاتادى. ەكىنشى قادامى تۇيسىنۇلەردەن النىغان مالىمەتتەردى
چىنقتاپ رەتكە سالۇ جانە وگىدەۋ بولادى، بۇل ۇغىنۇ، ئۇچىرىمداۋ
جانە بايىمداۋ ساتىسىنا جاتادى. تۇيسىنۇلەردەن النىغان مالىمەتتەر
وتە مول (ۇساق-تۇيەك ەمەس) ئارى شىندىققا ۇيلەسىمدى (جاڭ-
ساق سەزىم ەمەس) بولغاندا عانا وسىنداي مالىمەتتەرگە نەگىزدەلە
وتىرىپ، دۇرىس ۇغم مەن دۇرىس لوگىكا جاساپ شىعۇعا بولادى.
مۇندا باسا كورسەتۋگە ئىستى ماگىزدى ەكى ئۇيىن بار.
ئېرىنىشى جوعارىدا ايتىلدى، بۇل ارادا تاغى دا قايتالاپ ايتامىن،
ول - اقىلدىق ئانىنىڭ سەزىمىدىك ئانىغا باغىنىشىلىقى تۇرالى
ماسەلە. كىمدە - كىم اقىلدىق ئانىم سەزىمىدىك ئانىمان نۇمايدى
دەپ ساناسا، ول سەۋىشىنىلۇشى. فىلوسوفيا تارىخىندا «ۋىيلىلۇن»
دەپ اتالاتىن اغم بولدى، ول تەك اقىلدىڭ راستىمىن عانا موينىدە-
دادى، تاجىرىبەنىڭ راستىمىن موينىدامادى، تەك اقىل عانا سەنىمدى،
سەزىمىدىك تاجىرىبە سەنىمسىز دەپ سەپتەدى، بۇل اغمىنىڭ
قاتەلىگى شىندىقتى شاتاستىرعاندىندا بولدى. اقىلدىق ئارسەنىڭ
سەنىمدى بولاتىندىنىڭ سەپىبى ئال ونىڭ سەزىمىدىك ئارسەنى

وزىسە قاينار مەتەندىگىندە، ولاي بولماغاندا اقلدىق نارسەنىڭ
 ۋوزى قاينارسىز سۇ، تامىرسىز اعاش سياقتى بولسۇ قالادى، ئەك
 جۇڭۋاندى تۇردە ۋوز-وزىنەن پايدا بولغان سەنمىسىز نارسە بولسۇ
 قالادى. تانىم بارىسىنىڭ تارتىپى بويىنىشا ايتقاندا، سەزىمىدىك
 تاجىرىبە الماشقى نارسە، ال ۋىزدىك قوعامدىق ۋامالىياتنىڭ تانىم
 بارىسىنداعى ماڭىزىن دارىپتەيتىندىگىمىزدىك سەبەبى، قوعامدىق
 ۋاماليات قانا ادام تانىمىنىڭ تۇپلا باستاۋىنا، كىڭۋاندىق سىرتقى
 دۇنيەدەن سەزىمىدىك تاجىرىبە الا باستاۋىنا مۇمكىندىك اپەرەدى.
 كوزىن جۇمىپ، قۇلاعىن بىتەپ كىڭۋاندىق سىرتقى دۇنيەدەن مۇلدەم
 قول ۇزگەن ادامدا تانىم بولۇى مۇمكىن مەس. تانىم تاجىرىبەدەن
 باستالادى- مۇنىڭ ۋوزى تانىم ۋازارىياسىنىڭ ۋىيۇلۇنى.

كىشىسى، تانىم تەرەڭدەي بەرەدى، تانىم سەزىمىدىك ساتىدان
 دامىپ اقلدىق ساتىغا وتەدى- مۇنىڭ ۋوزى تانىم ۋازارىياسىنىڭ
 پىيانجىڭفاسى^④. ەگەر تانىم تۆمەنگى سەزىمىدىك ساتىدا تۇرىپ قالا-
 دى، ئەك سەزىمىدىك تانىم غانا سەنمىدى بولادى، اقلدىق تانىم
 سەنمىسىز بولادى دەپ مەسپەتەلىنە، بۇل تارىختاعى «تاجىرىبە شىل-
 دىك»نىڭ قاتەلىكتەرىن قايتالاعاندىق بولادى. بۇل ۋازارىيانىڭ
 قاتەلىگى- تۇپسىنۇلەردەن النىعان ھالىمەتتەر، ارىنە، كىڭۋاندىق
 سىرتقى دۇنيەنىڭ كەيىر رىالدىق بەينەسى بولغانىمەن دە (مەن مۇندا
 تاجىرىبەنى تەك شىتەي بايقاۋ دەيتىن ۋىشىندىك تاجىرىبە شىلدىككە
 بوقالمايمىن)، ۋىراق ولاردىڭ ۋىرجاقتىلى جانە ۋۇسىرت نارسە
 ەكەندىگىن، مۇنداي بەينەنىڭ تولىق بولمايتىندىغىن، زانىنىڭ ۋانبر
 نەسەلەي المايتىندىغىن تۇسىنبەۋىندە. بۇكىل زانتاردى، زانتاردىڭ
 ۋانبر، زانتاردىڭ شىكى زاڭدىلىقتارىن تولىق بەينەلەۋ ۋۇسىر،

نۇپۇسئۇلەردەن النىعان مول مالىمەتتەردى وي رولى ارقىلى فاۋىزىس تاستاپ ئدانىن الو، جالغانىن تاستاپ اقيقاتىن ساقتاۋ، بىرىنشى خاقان ەكنشى جاققا ۇتۇ، سىرتقى جاققان شىكى جاققا ۇتۇ جولىمەن قايا وگدەپ شىعپ، ۇسىمدار مەن ئازارايالار جۇيەسىن جاساۋ كەرەك، سەزىمدىك تانىمىنان اقلدىق تانىمىغا سەكرۇ كەرەك. وسلاي قايتا وگدەلگەن تانىم سىلدىر دا، سەنىمىز دە تانىم بولپ شىقپايدى، كەرسىنشە، تەك تانىم بارىسىندا مالىياتتىق نەگىزگە ساي علمى جولىمەن قايتا وگدەلگەن نارسەلەر بولسا بولغانى، لەنىن ايتقانداي، كىگۋاندىق زاتتاردى ونان ارى تەرەك، ونان ارى دۇرسىس، ونان ارى تولىق بەينەلەيتىن نارسەلەر بولپ شىعادى. توپاس ۇساقشىلدار بۇلاي سەنمەيدى، ولار تاجىرىبەنى قۇرمەتتەيدى، ال ئازاراياعا جەگل-جەلپى قارايدى، سونىك سالدارىنان كىگۋاندىق بارىستىك جالپى ئۇلەسىن كورە المايدى، ولاردا ايقىن باعت بولمايدى، ۇزاق بولاشاق جوق، ولار كەزدەپ-سوق تابىستار مەن ماردىمىز تۇسىكتەرگە ۇماز-مايرام بولادى. مۇنداي ادامدار كىمىگە جەتەكشىلىك ەتسە، كىمىگىدى تۇيىققا اپارپ تىرەيدى.

اقلدىق تانىم سەزىمدىك تانىمىغا باغىنىشتى بولادى، سەزىمدىك تانىم دامىپ اقلدىق تانىمىغا وتەدى، مۇنىك ۇزى بيانجىگىدىق ۇسۇلۇننىك تانىم ئازارياسى. فىلوسوفىاداعى «ۇسۇلىلۇن» مەن «تاجىرىبەشلىدىك» تانىمنىك تارىجىلىغىن نەمەسە بيانجىگىدىمىس بۇسنىبەيدى، بۇلاردىك ارقايسىسىندا بىر جاقىلى اقيقات (سور ۇسىنىدىك ۇسۇلىلۇن مەن تاجىرىبەشلىدىك تۇرالى مەس، ۇسۇلۇق ۇسۇلىلۇن مەن تاجىرىبەشلىدىك تۇرالى بولپ وتىر) بولغانىمەن،

ئېراق ئانىم ئازارىيىسىنىڭ جالبى تۇلەسىنىڭ قاراعاندا، ولاردىڭ كەڭى دە قاتە. سەزىمىدىكى تەن اقلدىققا وتەتىن بىيانجىڭدىق ۋىيۇۋ-لۇنىڭ ئانىم قوزغالىسى كىشى ئانۇ بارىسىدا (مىسالى، ئېر زانىنى نەمەسە ئېر جۇمىستى ئانۇدا) وسىلاي بولادى، ۇلكەن ئانۇ بارى-سىندا دا (مىسالى، ئېر قوعامدى نەمەسە ئېر گىمىڭدى ئانۇدا) وسىلاي بولادى.

الايدا ئانىم قوزغالىسى مۇنىمەن اياقتالا قويمايدى. بىيانجىڭدىق ۋىيۇۋلۇنىڭ ئانىم قوزغالىسى كەڭ تەك اقلدىق ئانىمدا توقىناپ قالاتىن بولسا، وندا ماسەلەنىڭ جارتىسى عانا باياندىالغان بولار ەدى. ونىڭ ۇستىنە ماركىستىڭ فىلوسوفىا جونىنەن العاندا، ونشا ماڭزدى بولماغان جارتىسى عانا باياندىالغان بولار ەدى. ماركىستىڭ فىلوسوفىا توتەنشە ماڭزدى ماسەلە كىگۋاندىق دۇنيەنىڭ زاڭدىلىق-ئارىن ۇعىپ، سونىمەن دۇنيەنى تۇسىندىرە بىلۇدە مەس، قايتا كىگۋاندىق زاڭدىلىقتار جونىندەگى مۇنداي ئانىمەن دۇنيەنى بەلسەنە وزگەرتە بىلۇدە دەپ مەسپتەيدى. ماركىزىم ئازاريا ماڭزدى دەپ قارايدى، ونىڭ ماڭزدىلىقى، لەنىنىڭ: «گىمىڭدىڭ ئازاريا بولماسا، گىمىڭدىڭ قوزغالىسى قا بولماق مەس»^⑤ دەگەن ئېر اۋىز سوزىنەن تولق بەينەلەندى. ئازاريا ئىس-ارەكەتكە جەتەكشىلىك ەتە الاتىن بولمايدىقتان، ئال وسىلاي بولمايدىقتان عانا ماركىزىم ئازارياغا باسا مان بەرەدى. كەڭ دۇرس ئازاريا بولغانمەن، ول تەك سىلدىر سوزگە اينالدىرىپ قويىلسا، بۇىپ-ئۇىپ ئىلىپ قويىلسا، جۇزەگە اسرىلماسا، وندا مۇنداي ئازاريانىڭ قاندا جاقى بولغانمەن دە ماڭزى بولمايدى. ئانىم ئامالياتىن باستالادى، ئاماليات ارقىلى ئازارياغا جەتكەن ئانىم ئامالياتقا

قايتا وراۋى كەرەك. ئانىمىنىڭ بەلسەندىلىك رولى سەزىمىدىن تانىمىنن اقلدىق تانىمىغا بەلسەندىلىككەن مەكسەپ ونۇنىنن عانا بەينىلەنپ قويماي، سونىمەن بىرگە، ەڭ ماڭزىدىسى، اقلدىق تانىمىنن گىمىگىدىك “امالياتقا سەكسۇنننن دە بەينىلەنۇگە “تېس. دۇنيەنىڭ زاڭدىلىقنن يگەرگەن تانىم دۇنيەنى وزگەرتۇ “امالياتىنا قايتا وراۋى، “وندىرىس “امالياتىندا، گىمىگىدىك تاپتىق كۇرەس پەن ۇلتىق كۇرەس “امالياتىندا، سونداي-اق عىلمى تاجىرىبە جاساۋ “امالياتىندا قايتادان قولدانىلۇى “تېس. مەن بۇل “نازارىيانى سىننن وتكىزۇدىك جانە “نازارىيانى دامىتۇدىك بارىسى، تۇتاس تانىم بارىسىنىڭ جالغاسى بولپ قابىلادى. “نازارىالىق نارسەلەردىڭ كىگۇاندىق اقيقاتلىققا ۇيلەسۇ- ۇيلەسپەۋ ماسەلەسى جوعارىدا ايتىلغان سەزىمىدىك تانىمىنن اقلدىق تانىمىغا وتەتىن تانىم قوزعال- سىندا تولق شەشلىمەيدى، تولق شەشلىۋى مۇمكىن دە ەمەس. بۇل ماسەلەنى تولق شەشۇ “ۇش، اقلدىق تانىمىدى قوعامدىق “امالياتقا قايتا قايتارپ، “نازارىيانى “امالياتىنا قولدانىپ، ونىڭ كوزدەگەن ماقساتقا جەتكىزە الاتىن- جەتكىزە المايتىندىن سىننن وتكىزۇ كەرەك. جاراتىلىس عىلمىنداعى كوپتەگەن “نازارىيالاردىڭ اقيقات دەپ اتالۇى بۇل بىلىمدەردى جاراتىلىس عالمىدارى اشقان كەزدە عانا ەمەس، سونىمەن بىرگە كەينىڭى عىلم “امالياتى دالەل- دەگەن كەزدە بولدى. ماركسىزم- لەنىنىزىمنىڭ اقيقات دەپ اتالۇى دا بۇل بىلىمدى ماركس، ەنگەلىس، لەنىن، ستالىن عىلمى جولمەن قالىپتاستىرعان كەزدە عانا ەمەس، سونىمەن بىرگە كەينىڭى گىمىگىدىك تاپتىق كۇرەس پەن ۇلتىق كۇرەستىڭ “امالياتى دالەل- دەگەن كەزدە بولدى. بيانجىڭدىق ۇيۇلۇننىڭ جالپىغا بىردەي

ايفات بولۇشنىڭ سەبەبى "ارقانداي ادامنىڭ" امالياتى ۋەنىڭ كۈلەنمەن شىپ كەتە المايتىندىن. ادامزات تاسمىنىڭ تارىخى بىزگە مىنانى ۇيرەتتى: كۈپتەگەن "نازارىيالاردىڭ" ايفاتىلىمى تولۇق بولماي، "بىراق" امالياتىنىڭ سىنىنان "وتۇ" ارقىلى ۋلاردىڭ ۋقلىقتارى تولۇقتاندى. كۈپتەگەن "نازارىيالار" قاتە بولغان ەدى، "امالياتىنىڭ سىنىنان" "وتۇ" ارقىلى ۋلاردىڭ قاتەلىكتەرى تۈزەتىلدى. "اماليات" — ايفاتىنىڭ ۋشەمى دەۋدىڭ، "ۋمىردىڭ"، "امالياتىنىڭ" كوزقاراسى تانىم "نازارىياسىنىڭ" ەڭ "بىرىنشى" جانە نەگىزگى كوز-قاراسى بولۇى كەرەك" ⑥ دەۋدىڭ سەبەبى، مەنە، ۋسىندا. سىنالىن: «"نازارىيا" ەگەر گىمىڭدىڭ "امالياتقا" ۇشتامىتىرىلماسا، ۋندا دۇشپانگىسىز "نازارىيا" بولادى، سول سىياقتى "اماليات" ەگەر گىمىڭدىڭ "نازارىيانى" قىلاناما ەتپەسە، سۇقىر "اماليات بولادى" ⑦، — دەپ تاماشا ايتقان.

ەندەشە، تانىم قوزعالىسى ۋسىمەن اماقتالادى دەۋگە بولام؟ "مىز بۇعان" ايفاتالادى "ارى" اياقتالمايدى دەپ جاۋاپ بەرمەز، قوعامداى ادامدار بەلگىلىر دامۇ ساتسىنداى بەلگىلىر كىڭۋان-دىق بارىستى ۋزگەرنۇگە قاتناسقان "امالياتى" (بەلگىلىر تابىعات بارىسىن ۋزگەرنۇ "امالياتى" بولسىن نەمەسە بەلگىلىر قوعامدىق بارىستى ۋزگەرنۇ "امالياتى" بولسىن) بارىسىندا، كىڭۋاندىق بارى-نىڭ ساۋلەسى جانە جۇڭۋاندىق بەلسەندىلىكتىڭ رولى ارقاسىندا ۋزدەرىنىڭ تانىمىن سەزىمدىك تانىمىنان اقلدىق تانىمغا ۋىكىزۇگە مۇمكىندىك الپ، ۋسى كىڭۋاندىق بارىستىڭ زاڭدىلىمىغا، جالىپى السامىدا، ساي كەلەتىن ىدىيالار، "نازارىيالار"، جوسپارلار نەمەسە ەڭ-اندار جاسايدى، سونان سۇڭ مۇنداي ىدىيالاردى، "نازارىيالار".

دى، جوسپارلاردى نەمەسە فاڭ-ئانداردى سول كىڭۋاندىق بارىستىڭ مالياتىنا فولدانادى، مەگر كوزدەگەن ماقساتقا جەتە الاتىن بولسا، ياعنى الدىن الا بەلگىلەنگەن يىدەيالاردى، نازارايالاردى، جوسپار-لاردى، فاڭ-ئانداردى سول بارىستىڭ مالياتىدا شىندىققا اينالدىرا الاتىن بولسا نەمەسە، جالىپى العاندا، شىندىققا اينالدىرا الاتىن بولسا، وندا بۇل ناقتى بارىستىڭ تانىم قوزعالىسى اياقتالدى دەپ ساناۋعا بولادى. مىسالى، تابىعاتتى وزگەرتۋ بارىسىندا بەلگىلىرى قۇرىلىس جوسپارىنىڭ سىكە اسۋى، بەلگىلىرى عىلمى بولجاۋدىڭ دالەلدەنۋى، بەلگىلىرى جابدىقتىڭ جاسالۋى، بەلگىلىرى اۋىل شارۋاشلىقى ونىمنىڭ النۋى، ال قوعامدى وزگەرتۋ بارىسىندا بەلگىلىرى جۇمىس تاستاۋدىڭ جەڭىسكە جەتۋى، بەلگىلىرى سوعىستىڭ جەڭىسكە جەتۋى، بەلگىلىرى وفۇ جوسپارىنىڭ سىكە اسۋى، — مىنە وسىنىڭ بارى كوزدەگەن ماقساتقا جەتكەندىك بولپ سانالادى. الايدا، جالىپى العاندا، تابىعاتتى وزگەرتۋ مالياتىدا بولسىن نەمەسە قوعامدى وزگەرتۋ مالياتىدا بولسىن، ادامداردىڭ العاش بەلگىلەنگەن يىدەيالارىنىڭ، نازارايالارىنىڭ، جوسپارلارىنىڭ، فاڭ-اندارنىڭ نىتتەي دە وزگەرىسىز جۇزەگە اسۋى سىرەك كەزدەسەدى. مۇنىڭ سەبەبى، رىئالدىقتى وزگەرتۋمەن شۇغىلدانغان ادامدار ۇنەمى كوپتەگەن شەكتەۋلەرگە ۇشراپ وتىرادى، ۇنەمى عىمىي شارتتار مەن تەحنىكالىق شارتتاردىڭ شەكتەۋىنە ۇشراپ قانا قويماي، سونىمەن قاتار كىڭۋاندىق بارىستىڭ دامۋ دارەجەسە. سىڭ جامە ونىڭ بەينەلەنۋ دارەجەسىنىڭ شەكتەۋىنە دە ۇشرايدى (كىڭۋاندىق بارىستىڭ جاقتارى مەن مانى الى دە تولىق اشىلماغان بولادى). مۇنداي جاعدايدا، كۇتىلمەگەن احۋالداردىڭ ماليات

بارسىندا بايقالۋى نايىجەسىنىدە يىدەيالاردىڭ،^۱ نازاربالاردىڭ،
جوسپارلاردىڭ، فاڭ. انداردىڭ ئىشئارا وزگەرۋى^۲ ئىشى كەز-
دەسەدى، تۈگەلدەي وزگەرەتتىن كەزدەرى دە بولادى. مۇنىڭ
ئانىسى- العاش بەلگىلەنگەن يىدەيالار،^۳ نازاربالار، جوسپارلار،
فاڭ. اندار شىندىققا^۴ ئىشئارا نەمەسە تۈگەلدەي ساي كەلمەيتتىن،
ئىشئارا قاتە بولاتتىن نەمەسە تۈگەلدەي قاتە بولاتتىن سىتەر دە
بولادى دەگەن^۵ سوز. بىرسىپىرا كەزدەردە ساتسىزدىكتەر كۆپ رەت
قايتالانغاننان كەيىن عانا قاتە تانىمداردى تۈزەتپ^۶ الۋعا بولادى،
ولاردى سوندا عانا كىگۋاندىق بارىستىڭ زاڭدىلىمىنا^۷ ۋىلەستىرۋگە
بولادى،^۸ سۈيىتپ، جۈگۋاندىق نارسەنى كىگۋاندىق نارسەگە اينال-
دىرۋعا، ياغنى^۹ اماليات بارىسىندا كوزدەگەن نايىجەگە جەتۋگە
بولادى. بىراق قايتىكەنمەن دە،^{۱۰} وسى كەزگە جەتكەندە، ادامدار-
دىڭ بەلگىلىرى دامۋ ساتسىندا^{۱۱} بەلگىلىرى كىگۋاندىق بارىستى
تانۋ قوزعالىسى ايفتالادى دەپ^{۱۲} سەپتەۋگە بولادى.

سۈيىتسەدە، بارىستىڭ^{۱۳} نلگەرىلەي بەرۋى جونىنەن العاندا،
ادامداردىڭ تانىم قوزعالىسى مۇنىمەن اياقتالمايدى. ارقانداي
بارىس- مەيلى تابىعات سالاسنا^{۱۴} تان بولسىن نەمەسە قوعامعا^{۱۵} تان
بولسىن- شكى قايشىلىقتار مەن كۈرەستەر^{۱۶} ارقىلى نلگەرى باسادى
جانە دامى بەرەدى، ادامداردىڭ تانىم قوزعالىسى دا^{۱۷} بۇھان نلەسىپ
نلگەرى باسۋعا جانە دامۋعا^{۱۸} ئىيس. قوعامدىق قوزعالىسى جونىنەن
ايتقاندا، ناعىز گىمىگىشىل جەتەكشىلەر^{۱۹} وزدەرىنىڭ يىدەيالارىدا،
نازاربالارىدا، جوسپارلارىدا، فاڭ. اندارىدا قاتەلىكتەر بولغان
كۈندە، جوعارىدا ايتىلغانداي، تۈزەتە بىلۋمەن عانا تىنباي، سون-
مەن بىرگە بەلگىلى كىگۋاندىق بارىس بەلگىلىرى دامۋ ساتسىنان

ەكىنشى ئېىر دامۇ ساتىسىنا ئىلگەرىلەپ بۇرىلىسى جاساغان كەزدە، وردەرىن دە جانە گىمىگگە قاتناسقان يارلىق ادامداردى دا جۇگۇۋان-دىق قائىم خاھىستان سوعان ئىلەسە ئىلگەرىلەپ بۇرىلىسى جاسايتىن ەتە ئېىلۇ كەرەك، ياعنى جاڭا گىمىگىدىك مىندەتتەر مەن جاڭا قىزمەت فاڭ-اندارىن جاڭا احوالداعى وزگەرىستەرگە ساي العا قويۇ كەرەك. گىمىگ كەزىدە احوال وتە تەز وزگەرىپ وتىرادى، ەگەر گىمىگىلىدەردىڭ قائىمى وسىعان ئىلەسىپ تەز وزگەرمەسە، ولار گىمىگىدى جەڭسىكە باستاي المايدى.

الايدا يدەيانىڭ ئىس جۇزىنەن كەيىن قالاتىن جايتتەرى ئىجىي كەزدەسىپ وتىرادى، بۇل ادامدار تانىمىنىڭ كوپتەگەن قوعامدىق شارتتاردىڭ شەكتەۋىنە ئۇشراپ وتىراتىندىمىنان بولادى. ئېىز گىمىگىدىك قاتارداعى توگىمىسدارغا قارسى تۇرامىز، ولاردىڭ يدە-يالارى وزگەرىپ وتىرعان كىگۇاندىق احوالعا ئىلەسە المايدى، بۇل تارىختا وگىشل جىجۇيچۇي بولپ بەينەلەنىپ كەلدى. بۇل ادامدار قايشىلىقتار كۇرەسىنىڭ كىگۇاندىق بارسى العا ئىلگەرىلەتەتىندىگىن كورمەيدى، ولاردىڭ قائىمى ەسكى ساتىدا توقىراپ قالا بەرەدى. يارلىق توگىمىسداردىڭ يدەيالارىندا مۇنداي ەرەكشەلىك بار. ولاردىڭ يدەيالارى قوعامدىق مالىياتتان قول ۇزگەن، ولار قوعام تەگەرشىگىنىڭ الدىنىدا تۇرىپ، باستاۋشى بولپ قىزمەت وتەي المايدى، ولار تەك قوعام تەگەرشىگىنىڭ ارتىنان سالىپاقتاپ، تەگەرشىك تىم تەز كەتتى دەپ قىنجىلۇدى عانا بىلەدى دە، ونى كەيىن تارتىپ، كەرى اينالدىرۇدى كوزدەيدى.

ئىز «سول» قانات سوزۇارلارغا دا قارسى تۇرامىز. ولاردىڭ يدەيالارى كىگۇاندىق بارسىنىڭ بەلگىلىمىر دامۇ ساتىسىنان وراعتىپ

ۋەتەن كەتەدى، كەيىنرەۋلەرى بوس قىالدى اقيقات دەپ تانىدى، كەيىنرەۋلەرى تەك بولاشاقتا عانا رىيال بولۇى مۇمكىن بولغان مۇراتتى قارىردىڭ وزىندە - اق جۇزەگە اسرۇعا زورلاىپ، كويىش لىك ادامداردىڭ قازىرگى ءامالياتىنان قول ۇزەدى، قازىرگى رىالدىقتان قول ۇزەدى، ءسويتىپ، ءس - ارەكەتتە ماۋشيانجۋيى بولپ بەينەلەنەدى.

ۋېشېنلۇن مەن جىشەلىك ۋىيۇلۇنىڭ، جىيۇيىجۋيى مەن ماۋشيانجۋيىدىڭ ەرەكشە بەلگىلەرى - جۇگۋان مەن كىگۋاندى ءىر - بىرىنەن ءبولۇ، تانىم مەن ءامالياتتى ءىر - بىرىنەن اىرۇ. علمى، قوعامدىق ءامالياتتى وزىنە ەرەكشە بەلگى ەتكەن ماركىستىك - لەنىندىك تانىم ءنازارياسى مۇنداي قاتە يدەيالارعا باتىل قارسى شىقپاي تۇرا المايدى. ماركىستىلدەر بلایى دەپ تانىدى: الەمنىڭ جۇەدۇيلى جالپى دامۋى بارىسىندا ءاربىر ناقتى بارىستاردىڭ دامۋى شياڭدۇيلى بولادى، سوندىقتان جۇەدۇيلى اقيقاتنىڭ شەكسىز اعىسىدا ادامداردىڭ بەلگىلىر دامۋ ساتىسىنداى ءاربىر ناقتى بارىستار جونىندەگى تانىمى تەك شياڭدۇيلى اقيقاتتىق سىپات الادى. سانسىز شياڭدۇيلى اقيقاتنىڭ جىنىتىمى جۇەدۇيلى اقيقات بولادى ①. كىگۋاندىق بارىستىڭ دامۋى - قايشىلىقتار مەن كۈرەستەرگە تولى دامۋ، ادامنىڭ تانىم قوزعالىسىنىڭ دامۋى دا قايشىلىقتار مەن كۈرەستەرگە تولى دامۋ. كىگۋاندىق دۇنيەدەگى بيانجىڭقالىق فوز - عالىستاردىڭ ءبارى ادام تانىمىندا ەرتە مە ياكى كەش پە، ايتەۋىر، ساۋلەلەنەتىن بولادى. قوعامدىق ءامالياتتا تۋۇ، دامۋ جانە قۇرۇ بارىسى شەكسىز بولپ وتىرادى، ادام تانىمىنىڭ دا نۇۋ، دامۋ جانە قۇرۇ بارىسارى شەكسىز بولپ وتىرادى. بەلگىلى يدەيالارعا،

نارار يالارغا، جوسپارلارغا، فاڭ- اندارغا نەگىزدەلىپ كىگۈندىق رىئالىتى وزگەرتەتىن ماليات بارغان سايىن العا باسپ وتىرادى، ادامنىڭ كىگۈندىق رىئالىتى تانۋى دا بارغان سايىن تەرەڭدەي بەرەدى. كىگۈندىق- رىئال دۇنيەنىڭ وزگەرۈ قوزغالىسى ماڭگى اياقتالمايدى، ادامدارنىڭ ماليات بارىسىدا ايقاننى تانۋى دا ماڭگى اياقتالمايدى. ماركىزىم- لىنىنىزم ايقاننى اشۋدى اياقتاتا- قان جوق، ماليات بارىسىدا ايقاننى تانۋىنىڭ جولدارىن ۇزدىكىز اشا بەرەدى. بىزدىڭ قورتىندىمىز- جۇڭوان مەن كىگۈندىڭ، نازاريا مەن مالياتنىڭ، بىلۋ مەن سىستېمىنىڭ ناختى، تارىخى بىرلىگىن جاقىتاۋ، ناختى تارىختان قول ۇزگەن «سول» شىل نەمەسە وگىشل قاتە يدەيالاردىڭ بارلىمىنا قارسى تۇرۇ.

قوعامنىڭ دامۋى بۇگىنگى داۋىرگە جەتكەندە دۇنيەنى دۇرىس تانۋ جانە دۇنيەنى وزگەرتۈ مىندەتى تارىخى تۇردە پىرولەتارىئاقا جانە ونىڭ ساياسى پارتىياسىنا جۇكتەلىپ وتىر. علمىي ئاننىمما نەگىزدەلە وتىرىپ بەلگىلەنگەن، دۇنيەنى وزگەرتەتىن مۇنداي مالياتنىق نارسى دۇنيە جۇزىنىدە دە، جۇڭگودا دا بىر تارىخى كەزەڭگە- تارىختا بولىپ كۆرمەگەن اسا ماڭىزدى كەزەڭگە، ئاڭاپ ايتقاندا، دۇنيە جۇزىنىڭ جانە جۇڭگونىڭ قارا تۇنەك جاعىن بۇكىندەي حويىپ، ولاردى بۇرىن بولىپ كۆرمەگەن جارىق دۇنيەگە اسلدىرائى كەزەڭگە جەتتى. پىرولەتارىئاتنىڭ جانە گىمىڭشىل خالىقتىڭ دۇنيەنى وزگەرتۈ جولىنداى كۆرەسى مىا مىندەتتەردى حۇرەگە اسىرۋدى: كىگۈندىق دۇنيەنى وزگەرتۋدى، وزىنىڭ سۇگۈندىق دۇنيەسىن دە وزگەرتۋدى- وزىنىڭ تانىم قاسىلەتىن وگەرتۋدى، سۇگۈندىق دۇنيەنىڭ كىگۈندىق دۇنيەمەن قاسىسى

وزگەرتىۋىدى قامتىدى. جەر شارىنىڭ بىر بولەگىندە — سوۋەت
وداعىدا بۇل وزگەرىستەر جۈزەگە اسىرىلىپ وتىر. سوۋەت خالىقى
قازىرىدىڭ ەرىندە بۇل وزگەرىستەردىڭ بارىسىن تەزدەتۋدە. جۇڭگو
خالىقى جانە دۇنيە جۇزى خالىقتارى دا مۇنداي وزگەرىس بارىسىن
باستان وتكىزۋدە نەمەسە وتكىزەدى. وزگەرتىلەتىن كىگۋاندىق
دۇنيە دەگەنىمىز وزگەرتىۋىگە قارىسى تۇراتىن بارلىق ادامدى دا
قامتىدى، ولاردى وزگەرتىۋ زورلاۋ ساتىسىنان وتىۋىگە تىيس، تەك
سونان كەيىن عانا سانالىلىق ساتىسىنا وتە الادى. دۇنيە بۇكىل
ادامزات ۇزىن جانە دۇنيەنى سانالى تۇردە وزگەرتەتىن كەزگە
جەتكەندە دۇنيە جۇزىلىك كوممۇنىزىم زامانى بولادى.

امالىيات ارقىلى اقيقات اشىلادى، سونداي-اق امالىيات ارقىلى
اقيقات دالەلدەنەدى جانە دامىدى. سەزىمىدىك تانىمدىن دامىپ
بەلسەندىلىكپەن اقىلدىق تانىمعا ۇتۇ، ودان سولڭ اقىلدىق تانىمىنان
بەلسەندىلىكپەن گىمىگىدىك امالىياتقا جەتەكشىلىك ەتە وتىرىپ، جۇ-
گۋاندىق دۇنيەنى جانە كىگۋاندىق دۇنيەنى وزگەرتىۋىگە ۇتۇ بولادى.
امالىيات، تانىم، تاعى دا امالىيات، تاعى دا تانىم — بۇل فورمانىڭ
اينالمالى تۇردە قايتالانىۋى تىپتى شەكسىز بولادى، ال امالىيات پەن
تانىمىنىڭ ۇربىر اينالمىسىنىڭ مازمۇنى بىردەن-بىرگە ئىلگەرىلەپ،
جوعارى دارەجەگە كوتەرىلە بەرمەدى. مۇنىڭ ۇزى بيانچىڭدىق
ۋىيۋۇلۇنىنىڭ تۇتاس تانىم ۇنازارياسى، مۇنىڭ ۇزى بيانچىڭدىق
ۋىيۋۇلۇنىنىڭ بىلۋ مەن ىستەۋدىڭ بىرلىگى جۈنىندەگى كورفاراسى.

ەسكەرتۈلەر

- ① لەنن. «گەگەلدەك» لوگىكا مىلىمى دەگەن كىتابىن ۈزىندە.
دىلەر» دەن اللىدى.
- ② ماركس. «فەيدىراج تۇرالى تىگاڭدار» دان، لەنن. «ۋىيۇۋ-جۈيى جانە جىگىيان پىپانجۈيى» 2-تاراۋ، 6-بولىمىنەن پايدالانىڭىز.
- ③ لەنن. «گەگەلدەك» لوگىكا مىلىمى دەگەن كىتابىن ۈزىندەلەر» دەن اللىدى.
- ④ لەنن. «گەگەلدەك» لوگىكا مىلىمى دەگەن كىتابىن ۈزىندەلەر» دەن پايدالانىڭىز. وندا بىلاي دەلىنگەن: «ۋىيۇۋ-جۈيى، ۋىيۇۋدى، زەرتتەۋدى تاجىرىيەدەن باستاۋ كەرەك، تاجىرىيەدەن جالىپما كوتەرىلۋ كەرەك.»
- ⑤ لەنن. «نەستەۋ كەرەك؟» دەگەن شىعارمانىڭ 1-تاراۋ، 4-بولىمىنەن اللىدى.
- ⑥ لەنن. «ۋىيۇۋجۈيى جانە جىگىيان پىپانجۈيى» دەن اللىدى. ونىڭ 2-تاراۋ، 6-بولىمىنەن پايدالانىڭىز.
- ⑦ ستالىن. «لەنىنىزىم نەگىزدەرى تۇرالى» دان اللىدى. ونىڭ 3-بولىمىنەن پايدالانىڭىز.
- ⑧ لەنن. «ۋىيۇۋجۈيى جانە جىگىيان پىپانجۈيى» 2-تاراۋ، 5-بولىمىنەن پايدالانىڭىز.

قايشلىق جونىدە*

(1937 - جىل 8 - ئاي)

زاتتاردىڭ قايشلىق زاڭى، ياعنى قاراما - قارسىلىق بىرلىك
زاڭى ۋىيۋۇلىق بيانچىڭفانىڭ ەڭ نەگىزكى زاڭى بولپ تابىلادى.
لەين بىلاي دەيدى: «ۋوز ماعناسىندا العاندا، بيانچىڭفا دەگەنمىز
دۇشياڭدار ۋماننىڭ وزىندەگى قايشلىقتى زەرتتەۋ.»^① لەين بۇل
زاڭدى ۋنەمى بيانچىڭفانىڭ ۋمانى دەپ اتادى، بيانچىڭفانىڭ
وزەگى^② دەپ تە اتادى. سول سەبەبتى، ۋبىز بۇل زاڭدى زەرتتە -
گەندە ۋتۇرلى جاقنارعا سوقپاي وتە المايمىز، كوپتەگەن فيلوسوفيا -
لىق ماسەلەلەرگە سوقپاي وتە المايمىز. ەگەر ۋبىز بۇل ماسەلەلەردى
انقناپ الساق، وندا ۋبىز ۋىيۋۇلىق بيانچىڭفانى ۋتۇپ نەگىزىنەن
تۇسسە الامىز. بۇل ماسەلەلەر: دۇنيەگە ەكى ۋتۇرلى كورقاراس؛
فاشلىقنىڭ جالپىلىمى؛ قايشلىقنىڭ مەركەشلىگى؛ باسنى فاشلىق
جانە فاشلىقنىڭ باستى جاعى؛ قايشلىق جاقنارنىڭ ۋساسسىمى
جانە كۇرەسى؛ دۇيكاڭنىڭ قايشلىقتاعى ورنى.

سوۋەت وداغىنىڭ فىلوسوفتارى سوڭى جىلداردا دەبورىن اعد-
مىنىڭ ۋېشىنىلۇنىن پىيان قىلدى، بۇل *س* *بىزدى قاتتى قىزىقتىر-
دى. دەبورىننىڭ ۋېشىنىلۇنى جۇڭگو گۇڭچانداڭى شىندە تىم ناشار
ئىپال تۇدۇردى، پارتىيىمىزدىڭ شىندەكى جياۋتياۋجۈيىلىك ىدەيا-
نىڭ وسى اعمىنىڭ ويلاۋ ادىسمەن قاتىسى جوق دەۋگە بولمايدى.
سول سەبەبتى، *بىزدىڭ قازىرگى فىلوسوفىالىق زەرتتەۋ قىزمەتىمىز
جياۋتياۋجۈيىلىك ىدەيالاردى الاستاۋدى باستى نسانا ەتۈگە *تىس.

1. دۇنيەگە ەكى *تۇرلى كوزقاراس

ادامزاتنىڭ تانىم تارىخىندا دۇنيەنىڭ دامۇ زاڭدارى جۈنىندە
ەجەلدەن بەرى ەكى *تۇرلى كوزقاراس *ومىر *سۇرىپ كەلەدى،
ونىڭ *بىرى — شىڭىرشاڭشۈەلىك كوزقاراس، ەندى *بىرى —
بىيانجىڭفالىق كوزقاراس بولدى دا، دۇنيەگە *بىر — بىرىنە قاراما-
قارسى ەكى *تۇرلى كوزقاراس قالپىتاستى. لەنىن بىلاي دەيدى:
«دامۇ (جىنخۇا) جۈنىندە نەگىزگى ەكى (نەمەسە مۇمكىن ەكى؟
نەمەسە تارىخىنا بايىقالانن ەكى؟) كوزقاراس بار: (1) دامۇدى

---

* ماۋ زىدۇڭ خولداس بۇل فىلوسوفىالىق ەڭبەگىن «امالىيات جۈنىندە»
دەگەن ەڭبەگىنەن كەيسىن، ۇقساس *بىر ماقساتپەن، يامىنى پارتىيا
شىندە *ومىر *سۇرىپ وتىرعان اۋىر جياۋتياۋجۈيىلىك ىدەيانى جەڭۋ
ۇشىن جازعان جانە يان — انداعى جايون باسقىنىشلارما قارسى
اسكەرى — ساياسى داشۇەدە لەكىيا ەتىپ وقىعان بولانىن. وسى
تاڭدامالى شىعارمالارعا ەنگىزىلەردە اپتور *ئىشارا تولغىتىردى،
فسقارتتى جانە وزگەرىستەر ەنگىزدى.

ازايۇ مەن كوبەيۈ، قايتالاۋ دەپ تانيدى؛ (2) دامۇدى قاراما - قارسى - لىقىنىڭ بىرلىكى (بىرلىكنىڭ بىرىن بىرى شەككە قاعاتىن ەكى قاراما - قارسىلىققا بولسۇۋى ئارى ەكى قاراما - قارسىلىقنىڭ وزارا بايلانسى) دەپ تانيدى. ② لەين مۇندا دۇنيەگە ۇفساس بولماغان ەكى ئۇرلى كوزقاراس جونىدە ايتىپ وتىر.

شىگىرشاڭشۇە شۇانشۇە دەپ تە اتالادى. مۇنداي يدەيا مەيلى جۇڭگودا، مەيلى ەۋروپادا بولسىن، وتە ۇزاق بىر تارىخى داۋىر بولسا، دۇنيەگە ۇيىشىلۇندىك كوزقاراسقا ئان بولپ كەلدى جانە ادامداردىڭ وي - پىكىرىندە ۇستەم ورنىدا بولدى. ەۋروپادا بۇرجۇازيانىڭ باستاپقى داۋىرىندەكى ۇيىۋۇلۇن دە شىگىرشاڭشۇەلىك بولغان ەدى. ەۋروپاداعى كوپتەگەن مەملەكەتتەردىڭ ەلۋەتتىك ئقتسادىنىڭ كاپىتالىزىمنىڭ جوعارى دارەجەدە دامۇ ساتسىنا وتۇۋى، وندىرگىش كۇشتەردىڭ، تاپتىق كۇرەستىڭ جانە عىلىمنىڭ تارىختا بولپ كورمەگەن دارەجەگە دەيىن دامۇۋى، ونەركاسىپ پرولەتارىاتىنىڭ تارىخى دامۇدىڭ اسا ۇلى قوزعاۋشى كۇشىنە اينالۇۋى سەبەبتى دۇنيەگە ماركىستىك ۇيىۋۇلىق - بيانجىڭقالىق كوزقاراس كەلىپ شىقتى. سونىمەن بۇرجۇازيا مىنىدە اشىق، مۇلدە جالاڭاش، كەرتارنىيا ۇيىشىلۇندىن قىس، تۇرپايى جىنخۇالۇن دە پايدا بولپ، ۇيىۋۇلىق بيانجىڭقالىق قارسى شىقتى.

دۇنيەگە شىگىرشاڭشۇەلىك نەمەسە تۇرپايى جىنخۇالۇندىك كوزقاراس دەگەنىمىز - دۇنيەگە وقشاۋلانغان، قىپ - قىنىش جانە ئىزچاقىتى كوزقاراس تۇرىسىنان قاراۋىشلىق. دۇنيەگە مۇنداي كوزقاراس دۇنيەدەگى بارلىق زاتتاردى، بارلىق زاتتاردىڭ شىڭناي مەن تۇرلەرىن ماڭگى بىرىنەن بىرى وقشاۋ تۇرادى جانە ماڭگى

وزگەرمەيدى دەپ قارايدى. مەڭر وزگەرمەيدى دەگەن كۈننىڭ
 وزىندە دە، ئەك سانسىڭ كۈبەيۋى مەن ازايۋى جانە ورنىنىڭ
 اۋسۋى دەپ قارايدى. مۇنداي كۈبەيۋى مەن ازايۋىنىڭ جانە
 ورنىن اۋستىرۇدىڭ سەبەپتەرى زاتتاردىڭ شىندە مەس، قايتا
 زاتتاردىڭ سىرتىندا، يەنى سىرتقى كۈشتەردىڭ اسەرىمەن بولپ
 وتىرادى دەپ قارايدى. شىڭرشاڭشۈەشلەر دۇنيەدەكى تۇرلى
 زاتتار جانە ولاردىڭ ەركەشەلىكتەرى ولار العاش ۇمر سۇرە
 باستاعان كەزدەن-اق وسىنداي بولپ كەلەدى؛ كەينىكى وزگە-
 رىستەر ئەك سانسىڭ كۈبەيۋى نەمەسە ازايۋى ەانا دەپ تانىدى.
 ولار ۇبر زات ماڭگى ئەك سول زاتنىڭ ۇزى بولپ قانا قايتالاي
 تۇپ وتىرادى، ەكىنشى ۇبر تۇرلى زاتقا اينالا المايدى دەپ
 تانىدى. شىڭرشاڭشۈەشلەر شە، كاپىتالىستىك قاناۋدى، كاپىتالىس-
 تىك باسەكەنى، كاپىتالىستىك قوعامنىڭ گىرىنچۈيىلىك ىدەياسىن،
 ت. ب. ەرتە زامانداغى قۇلدىق قوعامىن، تىپتى العاشقى قوعام-
 نىن دا تابۇعا بولادى-مى، ونىڭ ۇستىنە ولار ماڭگى-باقى
 وزگەرمەي ۇمر سۇرە بەرەدى-مى. قوعام دامۋىنىڭ سەبەپتەرىنە
 توقتالغاندا، ولار ونى قوعامنان سىرتقى جاعراپىيالىق ورتامەن،
 كىلىماتىپەن، تاعى سول سياقتى جاعدايلارمەن تۇسىندىرەدى. ولار
 دامۋدىڭ سەبەپتەرىن جالاڭ تۇردە زاتتاردىڭ سىرتقى جاققارننان
 قاراستىرادى، ۇيىۋۇلىق بىيانچىڭغا دارىپتەپ وتىرعان زاتتار شكى
 قايشىلىقتاردىڭ سەبەبىمەن دامپ وتىرادى دەيتىن ىلىمدى مويىندا-
 مايدى. سول سەبەبتى، ولار زاتتاردىڭ ساپاسىنىڭ سان الۋان
 بولاتىندىمەن تۇسىندىرە المايدى، ۇبر تۇرلى ساپانىڭ باسقا ۇبر
 تۇرلى ساپاغا اينالۋ قۇبىلىسىن تۇسىندىرە المايدى. مۇنداي ىدەيا

۱۷ - ئاسىر مەن 18 - ئاسىردا جىشيەلىك ۋىيۇلۇن بولدى،
 ۱۹ - ئاسىردىن ئاخىرى مەن 20 - ئاسىردىن باشلاپ تۇرپايى
 جىنخۇالۇن بولدى. جۇڭگودا «ئاڭر دەۋرىگەرمەيدى، جۇڭدا
 ۋىيۇلۇن» ④ دەيتىن شىڭر شاڭشۇەلىك يەنە بولغان ۋىيۇلۇن، ۋىيۇلۇن
 ئېرىپ-شېرىگەن فەۋىدال ۋىيۇلۇن ئۇزاق ۋاقىت بويىچە قولىداپ-
 قۇتۇتۇپ كەلگەن بولاتتى. سۈمى 100 جىلدان بېرى ۋىيۇلۇننىڭ
 جىشيەلىك ۋىيۇلۇنى مەن تۇرپايى جىنخۇالۇنى كىردى، ۋىيۇلۇن
 بۇرچۇازىيا قولىداپ-قۇتۇتۇپ.

دۇنيەگە شىڭر شاڭشۇەلىك كوز قاراشنىڭ كەرسىنىشە، دۇنيەگە
 ۋىيۇلۇن-بىيانجىڭلىق كوز قاراش زاتىدىن ئاممىنى زاتىدىن
 شىڭر جەننەت، ئېرى زاتىنىڭ ۋىيۇلۇن قاتنىشىدىن زەرتىشەۋى
 قۇتۇتۇپ، يەنى زاتىدىن ئاممىنى زاتىدىن شىڭر، ئاممىنى،
 ۋىيۇلۇن قوزغىلىشى دەپ، ئاممىنى زاتىنىڭ قوزغىلىشى سول
 زاتىنىڭ ئۆزىنىڭ ئاممىنى باشقا زاتىدىن ئاممىنى ئاممىنى جەنە
 ۋىيۇلۇن-ئېرى-ئاممىنى جەنە ئاممىنى دەپ قارايدى. زاتىدىن
 ئاممىنىڭ نەزىرى ۋىيۇلۇن زاتىدىن ئاممىنى، قاتتىق زات-
 تارىخنىڭ ئاممىنى، زاتىدىن شىڭر قاتنىشىدا. ئاممىنى زاتىنىڭ
 ئاممىنى ۋىيۇلۇن قاتنىشىدا بولدى، ۋىيۇلۇن زاتىدىن
 قوزغىلىشى مەن ئاممىنى ئاممىنى. زاتىدىن ئاممىنى مۇنداق
 قاتنىشىدا زاتىدىن ئاممىنى نەزىرى ۋىيۇلۇن، ئاممىنى زاتىنىڭ
 ۋىيۇلۇن زاتىدىن ئاممىنى جەنە ۋىيۇلۇن-ئاممىنى ئاممىنى
 زاتىدىن ئاممىنى مەن ئاممىنى ۋىيۇلۇن زاتىدىن ئاممىنى
 ئاممىنى، ۋىيۇلۇن بىيانجىڭلىق شىڭر شاڭشۇەلىك-جىشيەلىك
 ۋىيۇلۇن مەن تۇرپايى جىنخۇالۇننىڭ سىرتقى سەۋەبى ئاممىنى

نەمەسە بىسۇڭدىق نازارىياسىنا پارمەندى تۇردە قارسى شىقتى.
 جالاڭ سىرتقى سەبەپتەر زاتتاردىڭ جىشيەلىك قوزغالىسىن عانا،
 ياعنى كولەمنىڭ ۇلكەيۋى مەن كىشەيۋىن، ساننىڭ كوبەيۋى
 مەن ازايۋىن عانا تۇدىرا الادى، زاتتاردىڭ ساپاسىندا نەلىكتەن
 الۋان تۇرلى ايرماشلىقتاردىڭ بولاتىندىن جانە ولاردىڭ بىر-
 بىرىنە وزگەرەتىندىگىن تۇسىندىرە المايدى، مۇنىڭ ۇزى تۇسىنىك-
 تى دە. شىنىندا، سىرتقى كۇشتىڭ اسەرىمەن بولاتىن جىشيەلىك
 قوزغالىستىڭ ۇزى دە زاتتاردىڭ شىكى قايشلىقتارى ارقىلى
 بولادى، وسىمدىكتەر مەن جانۋارلاردىڭ كىلەڭ ۇسۋى دە، ساننىڭ
 كوبەيۋى دە كوبىنەسە شىكى قايشلىقتاردىڭ سەبەبىمەن بولادى.
 سول سياقتى، قوعامنىڭ دامۋى دا كوبىنەسە سىرتقى سەبەپتەردەن
 ەمەس، شىكى سەبەپتەردەن بولادى. كوپتەگەن مەملەكەتتەر
 جاعراپىيالىق ورتا جانە كىلىمات جاقتارىنان ۇقساس دەرىلىك
 جاعدايدا تۇرسادا، ولاردىڭ دامۋىنىڭ ايرىماشلىقى جانە ار-
 كەلىكىگى وتە ۇلكەن بولادى. بىر مەملەكەتنىڭ ۇزىن الپ
 ايتساق، جاعراپىيالىق ورتاسى جانە كىلىماتى وزگەرمەگەن جاعدايدا
 دا، قوعامدىق وزگەرىسى وتە زور بولادى. جيانگەرلىك روسىيا
 سوتسيالىستىك سوۋەت وداعىنا اينالدى، فەودالدىق، توپىغا ئۇيىق
 جاپونىيا جيانگەرلىك جاپونىياعا اينالدى، ال بۇل مەملەكەتتەردىڭ
 جاعراپىيالىق ورتاسى مەن كىلىماتىندا وزگەرىس بولعان جوق. ۇزاق
 ۋاقىت بوسىنا فەودالدىق تۇزم ۇستەمدىك ەتكەن جۇڭگودا سوڭى
 100 جىلدىڭ شىندە وتە ۇلكەن وزگەرىستەر بولدى، قازىر ەركىن،
 ارات جاڭا جۇڭگوعا قاراي باعىت العان وزگەرىستەر بولپ جاتىر،
 ال جۇڭگونىڭ جاعراپىيالىق ورتاسى مەن كىلىماتى وزگەرگەن جوق.

ئۈكىل ھەر شارنىڭ جانە ونىڭ جەكە بولەكتەرنىڭ جاعراپىيالىق ورتاسى مەن كىلىماتى ۱۱ وزگەرىپ وتىرادى، ئىبراۋى ولاردىڭ وزگەرىسى قوعامنىڭ وزگەرۈشى قاراعاندا تىم بولماشى مانا، الدىڭغىسى بىرنەشە 10 مىڭ جىلدى بىرلىك ەتە وتىرىپ ئوزىنىڭ وزگەرىسى كۆرسەتەتىن بولسا، ال سوڭغىسى بىرنەشە مىڭ جىلدىڭ، بىرنەشە 100 جىلدىڭ، بىرنەشە 10 جىلدىڭ، ئىپتى بىرنەشە جىلدىڭ نەمەسە بىرنەشە ايدىڭ ئىشىدە - اق (گىمىڭ كەزىندە) ئوزىنىڭ وزگەرىسىن كۆرسەتەدى. ۋىيۇلۇق - بىيانجىڭلىق ئۇرۇعدان قاراعاندا، تابىعات دۇنيەسىنىڭ وزگەرىسى كۆپىنەسە تابىعات دۇنيەسىنىڭ ئىشكى قايشىلىقتارىنىڭ دامۋى سەبەبىنەن بولادى. قوعامنىڭ وزگەرىسى كۆپىنەسە قوعامنىڭ ئىشكى قايشىلىقتارىنىڭ دامۋى، ياعنى وندىرگىش كۈشتەر مەن وندىرىستىك قاتناستار قايشىلىقتارىنىڭ، تاپتار اراسىنداعى قايشىلىقتاردىڭ، جاڭا مەن ەسكىنىڭ اراسىنداعى قايشىلىقتاردىڭ دامۋى سەبەبىنەن بولادى، بۇل قايشىلىقتاردىڭ دامۋى قوعامنىڭ الما باسۇنا قوزغاۋشى بولادى، ەسكى قوعامنىڭ ورنىن جاڭا قوعامنىڭ باسۇنا قوزغاۋشى بولادى. ۋىيۇلۇق بىيانجىڭغا سىرتقى سەبەبىتى شەتكە قاعا ما؟ شەتكە قاپايدى. ۋىيۇلۇق لىق بىيانجىڭغا سىرتقى سەبەبى وزگەرىستىڭ شارىتى، ئىشكى سەبەبى وزگەرىستىڭ نەگىزى، ال سىرتقى سەبەبى ئىشكى سەبەبى ارقىلى رول اىقارادى دەپ سانايدى. جۇمىرتقا لايىقتى شامادا حىۋالمانان كەبىن بىلاپاما اينالادى، ئىبراۋى جىلۇ تاستى بالاپانغا اينالدىرالمادى، وىنكەنى ەكەۋىنىڭ نەگىزى ۇقسامايدى. ارەل حالقەنارسىڭ ئىس - بىرنەشە نىقال جاساۋى ۇنەمى بولپ ئۇرادى، كاپىتا - لىزىم زامانىدا، اسىرەسە جيانگەزلىك جانە پىرولەتارىيات گىمىڭى

ساياسىي لۇشىيانىڭ دۇرس بولۇش، ۋەقەنىڭ جاققان بەكمە بولۇش سۈيەنۈگە ئېسى.

دۇنيەگە بىيانجىڭلىق كوزقاراس جۇڭگودا بولسەن، مۇرۇپادا بولسەن مەن زاماندا - اق تۇلغان بولاتتى. بىراق مەن زاماندا بىيانجىڭلىق زىنالىق جانە قاراپىم سىپاتتا بولدى، سول كەزدەكى قوعامدىق - ئارىيى شارىتتارغا بايلانستى، ول ئالى كەمەلسە كەلگەن ئازاريا بولا الماعان مەن، سول سەبەبتى دۇنيەسى جان - جاقى تۇسىندىرە المادى، كەيس كەلە ونىڭ ورنىن شىگىر شاڭشۇە باستى. 18 - مەسىرىنىڭ ايامى مەن 19 - مەسىرىنىڭ باس كەزىندە جاساعان اتاقتى نەمىس فىلوسوفى گەگەل بىيانجىڭلىقا ۋە مەگىزدى ۋەس قوستى، بىراق ونىڭ بىيانجىڭلىسى ۋەششىندىك بىيانجىڭلى بولدى. بىر ۋەتەنلىك قوزغالىشىنىڭ ۋلى قارىاتكەرلەرى ماركس پەن نەنگەلس ادامزات ئانىمى تارىخىنىڭ بەلسەندى ئاقىجەلەرىن جىناقىتاعاننان كەيسەن، ۋە - مەن گەگەل بىيانجىڭلىسىنىڭ ۋەلەسىمدى جاقىتارىن پىپاندى تۇردە قابىلداي وتىرىپ، بىيانجىڭلىق ۋەشۋۇلۇن مەن تارىخى ۋەشۋۇلۇندى - ۋى ۋلى ئازارىانى جاساعاننان كەيسەن عانا ادامزات ئانىمىنىڭ تارىخىندا بۇرىن بولپ كۆرمەگەن ۋلى گەمىنىڭ جارىققا شىقتى. كەيسەن كەلە لەنىن مەن ستالىن بۇل ۋلى ئازارىانى ونان ئارى دامىتتى. بۇل ئازاريا جۇڭگوغا تارالىشىمەن - اق، جۇڭگونىڭ بىئالوگىي سالاسىندا اسا زور وزگەرىستەر تۇغىزدى.

دۇنيەگە ۋى بىر بىيانجىڭلىق كوزقاراس، كۆرسەتسە، ادامدارغا ئۇرلى زانناردىڭ قايىشلىقتى قوزغالىشتارىن بايقاي بىلۋدى جانە ئالداي بىلۋدى، سونداي - اق ۋى ئالداۋغا نەگىزدەلە وتىرىپ، قايىشلىقتاردى شەشۋىنىڭ ۋادىسىن كۆرسەتۋدى ۋەتەندى. سوندىق -

تان، زاتتاردىڭ قايشىلىق زاڭىن ناقتى قۇسنۇ ئىز ئۇشش توتەشە
ماڭىزدى.

2. قايشىلىقتىڭ جالپىلىمى

باپانداۋغا قولايلى بولۇ ئۇشش، مەن بۇل ارادا الدىمەن قايش-
لىقتىڭ جالپىلىمىنا توقتالامىن، سونان سوڭ قايشىلىقتىڭ ەرەكشەلى-
گىنە توقتالامىن. مۇنىڭ سەبەبى، ماركسىزىمنىڭ نەگىزىن قالاۋىشلار
جانە مۇراگەرلەرى ۇلى ماركس، ەنگەلس، لەنىن، ستالىن دۇنيەگە
ۇيۇۋۇلىق- بىيانجىڭقالىق كورقاراستى اشقاننان كەيىن، ۇيۇۋۇلىق
بىيانجىڭغا ادامزات تاريىحن تالداۋدىڭ جانە تابىعات تاريىحن
تالداۋدىڭ كوپتەگەن سالالارىندا قولدانىلىپ، قوعامدى وزگەرتۋدىڭ
جانە تابىعاتتى وزگەرتۋدىڭ كوپتەگەن سالالارىندا قولدانىلىپ
(مىسالى، سوۋەت وداعىندا)، اسا ۇلى ئاستارعا قول جەتكىزىلگەن-
دىكتەن، قايشىلىقتىڭ جالپىلىمىن كوپتەگەن ادامدار مويىنداپ وتىر،
سوندىقتان بۇل ماسەلەنى از موزىبەن عانا تۇسىندىرۋگە بولادى؛ ال
قايشىلىقتىڭ ەرەكشەلىگى تۇرالى ماسەلەنى كوپتەگەن جولداستار،
اسىرەسە حياۋتياۋجۇيىشىلدەر ۇلى تۇسىنە الماي جۇر، ولار
قايشىلىقتىڭ جالپىلىمى قايشىلىقتىڭ ەرەكشەلىگى شىندە ۇمىر
سۇرىپ وتىراتىدىمىن تۇسىنبەيدى. ولار قازىر ناقتى زاتتاردىڭ
قايشىلىقىنىڭ ەرەكشەلىگىن زەرتتەۋدىڭ گىمىڭدىڭ ەمالياتىنىڭ
دامۇسا ئىزدىڭ ۇجون سىلتەۋىمىز ئۇشش قانشاما كەلەلى ماڭىزى
بار ەكەندىگىن دە تۇسىنبەيدى. سوندىقتان، قايشىلىقتىڭ ەرەكشە
لىگى تۇرالى ماسەلەنى باسا زەرتتەۋ جانە جەتكىلىكتى ورىن بەرە

ۋىتىرپ ئۇسۇنىدىن بۇ قاجەت بولادى. سول سەبەبتى، زانتار قايشىلىق-
مىنىڭ زاڭىنى تالداغان كەزىمىزدە، ئىز الدىمەن قايشىلىقنىڭ
جالپىلىقى ماسەلەسىنى تالدايمىز، ونان سوڭ قايشىلىقنىڭ مەركەزى-
گى ماسەلەسىنى باسا تالدايمىز، اقىرىنىدا قايشىلىقنىڭ جالپىلىقى
ماسەلەسىنى قايتا ورايمىز.

قايشىلىقنىڭ جالپىلىقى نەمەسە جۈەدۇيلىقى دەگەن ماسەلەنىڭ
ەكى جاقىنى مەنەسى بار. ونىڭ ئىرىنىشى، قايشىلىق بارلىق
زانتاردىنڭ دامۇى بارىنىدا ئومىر سۈرۈپ ۋىتىرادى؛ ەكىنچىسى،
ئارىز زانتىڭ دامۇى بارىنىدا باسنان اياغىنا دەيىن قايشىلىق
قوزغالىسى ئومىر سۈرۈپ ۋىتىرادى.

ەنگەلىس بىلاي دەيدى: «قوزغالىنىڭ ئوزى قايشىلىق»^① لەين
قاراما- قارىلىق بىرلىك زاننى جۈمىندە بەرگەن ائىقتاماسىندا ونى
بىلاي دەگەن بولاتىن: «ئايىمات دۇنيەسىنىڭ (ونىڭ ئىشىندە رۇختىڭ
دا، قورامىنىڭ دا) بارلىق قۇبىلىستارى مەن بارىستارىندا ئىر- بىرىنە
قايشى، ئىرىن ئىرى شەتكە قاقاتىن، ئىر- بىرىنە قاراما- قارىسى
بەتالىستار بولاتىندىن موينداۋ (اشۇ)»^②. بۇل پىكىرلەر دۇرس
پا؟ يا، دۇرس. بارلىق زانتاردا بولپ ۋىتىراتىن قايشىلىق جاقنا-
رىنىڭ ئوزارا باغىنىشىلىقى مەن ئوزارا كۆرەسى بارلىق زانتاردىنڭ
ئومىرىن بەلگىلەيدى، بارلىق زانتاردىنڭ دامۇنى قوزغاۋشى بولادى.
قايشىلىقى بولمايتىن زانت جوق، قايشىلىق بولماسا، ەم دە بولماس
ەدى.

قايشىلىق - قاراپايم قوزغالىس فورماسىنىڭ (مەسالى، حىشەلىك
قوزغالىستىڭ) مەگىزى، ۋە - مۈتە كۆردەلى قوزغالىس فورماسىنىڭ
مەگىزى.

«ئەگەر قارايايىم، جىيەلىك ئاۋسۇدنىڭ وزىنىدە قايشىلىق بولاتتى بولسا، وندا قايشلىقتار ماتەريانىڭ جوعارى قوزغالمىسى فورمىسىدا، اسىرەسە ورگانىكالىق ۋە مەردە جانە ونىڭ دامۇنىدا ۋە ئان ئارى بولادى دەگەن ئىش... تىرىشلىك الدىمەن، مەنادا: ئىرى تەبىئەت ئىرى ۋاقىت ئىشىدە ئارى سونىڭ ئوزى، ئارى باسقۇچىدە. دەمەك، تىرىشلىك دەگەننىڭ ئوزى زاتتاردىن دەنەسىنىڭ جانە بارىسى. تارىدىن ئوز بويىدا ئومۇمىي سۇرپ، توقناۋسىز ئوزى ئوزى تۇدۇرپ، ئوزى ئوزى شەشپ وتىراتتىن قايشلىقتار؛ بۇل قايشلىقتار توقماسە. مەن. اق تىرىشلىك تە توقتايدى، ئولمى كەلەدى. ئاق سول سىياقتى، بىز ۋىلاۋ كەلەمىدە دە قايشلىقتاردان قۇتۇلماي تىنىدەمىز. كۆرۈپ وتىرىمىز، سونداي. اق، مىسالى، ئادامنىڭ شەكىلى شەكىلى تانىم قابىلىتىلىكى مەن بۇل تانىم قابىلىتىلىكىنىڭ سىرتقى چاقتان شەكىللەنگەن جانە تانىم چاقتان دا شەكىللەنگەن چەكە ئادامداردىن بويىدا ئانا ئىس جۇرىنىدە جۇزەگە ئىسرىلۇۋى ارادىسىدا قايشىلىق. تارىدىن ئادامزات ۇرپاقتارنىڭ ئىسرىنىڭ ئارقىدىن ئىرى كەلە چاقتان شەكىلى. ەڭ بولمىغاندا، بىز ئۇشش، ئىس جۇزىنىدە شەكىلى. چەكلىنىدە جانە شەكىلى ئالما باسۇ ارەكەتىدە شەكىلى تىنىدىگىن كۆرۈپ وتىرىمىز.»

«خلق»

«ياستاؤش ماتەماتىكا دا قايشلىققا تولى....»⁽ⁱ⁾

لەنن دە قايشلىقتاردىڭ جالپىلىقى بىلەن ئۆسۈپ بارغان بولانسىمۇ، «ماتەماتىكا دا پىلۇس پەن مېنىڭ، ۋېيىن مەن جىمىم».

ليشۇەدە اسەر مەن قارسى اسەر.
 فيزيكا دا وڭ مەكتەر مەن تەرس مەكتەر.
 جىمىدا يۇانزىنىڭ بىرىگۈى مەن بىدراۋى.
 قوعامدىق علمىدا تاپتىق كۈرەس. ⑧

سوعىستا شابۋىل مەن قورغانىس، ئىلگەرىلەۋ مەن شەگىنۇ،
 جەڭگىس پەن جەڭگىلىس — مۇنىڭ بارى قايشلىقتى قۇبىلىستار.
 بۇلاردىڭ بىر جاعى جوعالسا، ەكىنشى جاعى دا ۇمر سۇرۇدەن
 قالادى. ەكى جاقنىڭ كۈرەسىپ ارى بايلانسىپ وتىرۇى سوعىستىڭ
 جالپى تۇلعاسىن قۇرايدى، سوعىستىڭ دامۋىن ئىلگەرىلەتەدى، سوعىس
 ماسەلەسىن شەشەدى.

ادام ۇعىمىنداعى ايرىماسلىقتاردىڭ بارىن كىگۋاندىق قايشلىق.
 تىڭ ساۋلەسى دەپ قاراۋ كەرەك. كىگۋاندىق قايشلىق جۇگۋاندىق
 يدەيدا ساۋلەلەنىپ، ۇعىمنىڭ قايشلىقتى قوزعالسىن قالىپتاستە.
 رادى، يدەيانىڭ دامۋىن ئىلگەرىلەتەدى، ادامداردىڭ يدەيا ماسە.
 لەسىن ۇزدىكىسۇ شەشەدى.

پارتيا شىنىدە تۇرلى يدەيالاردىڭ قاراما-قارسىلىقى مەن
 كۈرەسى ۇنەمى تۇپ وتىرادى، بۇل — قوعامداى تاپتىق قايشلىق.
 تىڭ جانە جاڭا زات پەن ەسكى زات قايشلىقىنىڭ پارتيا شىنىدە
 ساۋلەلەنۋى. ەگەر پارتيا شىنىدە قايشلىقتار جانە سول قايشلىقتاردى
 شەشەتىن يدەيالىق كۈرەستەر بولماسا، وندا پارتيا ۇمر سۇرۇدەن
 قالادى.

دەمەك، مەيلى قاراپايم قوزعالس فورمالارىندا ئەمەسە كۈردەلى
 قوزعالس فورمالارىندا بولسىن، مەيلى كىگۋاندىق قۇبىلىستاردا
 ئەمەسە يدەيالىق قۇبىلىستاردا بولسىن، — قايشلىق حالپى ەسىڭ

ئومىر سۈرۈپ وتىرادى، قايشىلىق بارلىق بارىستاردا ئومىر سۈرەدى،
بۇل انىقتالدى. ئىراق ئارىسى بارىستىڭ باستالۇ كەزەڭنىدە دە
قايشىلىق ئومىر سۈرە مە، چوق پا؟ ئارىسى زاتتىڭ دامۋى بارىسىندا
باسىنابىغا دەيىن قايشىلىق قوزغالىسى بولما، چوق پا؟

سوۋەت وداعى فىلوسوفتارىنىڭ دەبورىن اعىمىن پىيان قىلغان
ماقالالارىغا قاراغاندا، دەبورىن اعىمىندا مىناداي ئىس ئۇرلى
كوزقاراس بار - ولار قايشىلىق بارىسى باستالسىمەن - اق جارىققا
شىققاپىدى، بارىسى دامىپ بەلگىلى كەزەڭگە جەتكەن كەزدە عانا
جارىققا شىعادى دەپ قارايدى. ولاي بولغاندا، بۇل كەزگە دەيىن
بارىسى دامۋىنىڭ سەبەبى ئىشكى سەبەپتەر مەس، سىرتقى سەبەپتەر
بولىپ شىعادى. سۈيىتىپ، دەبورىن شىكىرشاشۇۋەلىك سىرتقى
سەبەپ ئىزىنچىسى مەن چىشەلۈنگە قايتا ورالادى. ولار ئاقتى
ماسەلەلەرگە وسى كوزقاراس بويىنشا ئالداۋ جۇرگىزىپ، سوۋەت
وداعى جاعدايىندا باي دىيىغان مەن جاي دىيىغان ارانىندا ايرىماش-
لىق قانا بار، قايشىلىق چوق دەپ قاراپ، بۇخارىنىڭ پىكىرىنە
ئوللىق قوسىلدى. ولار فرانسىيىگىمىڭىن ئالداغان كەردە، جۇمىشى-
لاردان، دىيىغانلاردان، بۇرچۇزىيادان قۇرالغان ئۇشنىشى خىكە دە
گىمىڭگە دەيىس ايرىماشلىق قانا بولدى، قايشىلىق بولغان خوف دەپ
سەبەپتى. دەبورىن اعىمىنىڭ مۇنداي كوزقاراسى ماركسىزىمگە
قايشى. ولار دۇنيەدەگى ئارىسى ايرىماشلىقتا قايشىلىق قىمىتىلا-
تىدىمىز، ايرىماشلىقتىڭ ئۆزى قايشىلىق كەندىگىسى ئىلمەدى.
پىرولەتارىيات پەن بۇرچۇزىيا شىققان كەزدەن باستاپ - اق كەسكە
پەن كاپىتال ارانىندا قايشىلىق بار ەدى، تەك شەلەپسەپكەن
ەدى. ئىتتى سوۋەت وداعى قوعامىنىڭ جاعدايىندا جۇمىشىلار

مەن دىھاندار اراسىندا ايرماشلىق بار، بۇلاردىڭ ايرماشلىقى
 قايشلىق بولۇپ تابىلادى، تەڭ بۇل شىلەنسېپ دۇيكاڭغا ايبالماي-
 دى، تاپتىق كۆرۈس شىڭتايىن المايدى، ەڭبەك پەن كاپىتال
 اراسىنداى قايشلىققا ۇقسامايدى؛ جۇمشىشلار مەن دىھاندار
 سونسيالىستىك قۇرىلىس بارىسىندا بەرىك وداق قۇردى جانە بۇل
 قايشلىقتاردى سوتسياليزمەن كوممۇنىزىمگە قاراي دامۇ بارىسىندا
 بىرئە- بىرئە شەشە بەرەدى. مۇنىڭ ۇزى قايشلىقتاردىڭ بار-
 جوققىسى ماسەلەسى ەمەس، قايشلىقتاردىڭ ايرماشلىقى ماسەلەسى
 بولۇپ تابىلادى. قايشلىق جالپىلىق، جۇەدۇيلىك بولادى، زاتتار
 دامۇنىڭ بارلىق بارىسىندا ۇمىر ۇسۇرپ وتىرادى جانە بارلىق
 بارىستاردىڭ باسنان اياغنا دەپىن قامتىلىپ جاتادى.

جاڭا بارىستىڭ تۇلۇنىڭ ۇزى نە؟ بۇل - ەسكى بىرلىكتىڭ
 جانە بۇل بىرلىكتى قۇرايتىن قاراما- قارىسلىقتى قۇرامداردىڭ جاڭا
 بىرلىككە جانە بۇل بىرلىكتى قۇرايتىن قاراما- قارىسلىقتى قۇرامدارما
 ورنىن بەرۋى، ۇسويتىپ، ەسكى بارىستىڭ ورنىنا جاڭا بارىستىڭ
 تۇلۇى. ەسكى بارىس اياقتالادى، جاڭا بارىس پايدا بولادى. جاڭا
 بارىس نا جاڭا قايشلىقتاردى قامتى وتىرىپ، ۇزىنىڭ قايشلىقتى
 دامۇ تارىخىن باستايدى.

زاتتار دامۇى بارىسىنىڭ باسنان اياغنا دەپىنگى قايشلىقتار
 قوزغالىسا ئالداۋ جاساۋدىڭ ۇلگىسىن ماركىس «كاپىتال»دا كۆر-
 سەتىپ بەرگەندىگىن لەنىن اتاپ ايتقان ەدى. بۇل - ارقانداي
 رانتار دامۇىنىڭ بارىسىن زەرتتەۋدە قولدانۇعا ۇيسىنى ۇدس.
 لەينىنىڭ ۇزى دە بۇل ۇدىستى دۇرىس قولدانىپ، ۇزىنىڭ بارلىق
 شىعارمالارىندا داپەكتىلەندىرگەن بولاتىن.

«ماركس» كاپىتال» دا الدىمەن بۇرجۇازىالىق قوعامنىڭ (شاڭپىن قوعامىنىڭ) ەڭ قاراپايىم، ەڭ ادەتتەگى، ەڭ نەگىزگى، ەڭ كۆپ ۇشرايتىن، ەڭ ۇيرەنشكىتى، مىلىيەرت رەت كەزدەسىپ وتىراتىن قارىم - قاتناستىنا - شاڭپىن ايرىباسىنا تالداۋ جاسادى. بۇل تالداۋ وسى ەڭ قاراپايىم قۇبىلىستاردان (بۇرجۇازىالىق قوعامىنىڭ وسى «تيتتەي بولشەگى» نەن) قازىرگى قوعامنىڭ بارلىق قايشىلىقتارىن (سونداي - اق بارلىق قايشىلىقتاردىڭ ۇرىمىن) اشىپ تاستادى. بۇدان كەينىگى بايانداۋلار بىزگە وسى قايشىلىقتاردىڭ جانە وسى قوعامنىڭ جەكە جاقتارى قوسىندىسىنىڭ باستان - اياق دامۋىن (ۇسۇن دە، قوزعالسىن دا) كۆرسەتىپ بەردى.

لەينىن بۇدان سوڭ ئاعى بىلاي دەپ كۆرسەتەدى: «جالپى بىان - جىڭنانى... بايانداۋ (سونداي - اق زەرتتەۋ) ادسى دال وسىلاي بولۇما تىس». ③

جۇڭگو كوممۇنىستەرى وسى ادستى ۇيرەنسپ الۇعا تىس، سوندا مانا جۇڭگو گمىڭنىڭ تارىخى مەن قازىرگى جاعدايىن دۇرىس تالداي الادى جانە گمىڭنىڭ بولاشاعىنا تۇجىرىم جاساي الادى.

3. قايشىلىقتىڭ ەرەكشەلىگى

قابىشلىق بارلىق زاتتار دامۋىنىڭ بارىسىندا ۇمر ۇسۇرىپ وتىرادى، قايشىلىق ۇربىر زاتتىڭ دامۋ بارىسىنىڭ باسنان اياعى دەيىن قامتىلىپ جاتادى، بۇل - قايشىلىقتىڭ جالپىلىعى مەن جۈەدۋى - لىگى، مۇنى جوعارىدا ايتتىم. ەندى قايشىلىقتىڭ ەرەكشەلىگى مەن

شاڭدۇيلىكىگە توقتالامىن.

بۇل ماسەلەنى بىرنەشە ئۇرۇلى احوالدان الپ زەرىنەۋ كەردەك. بارىنەن يۇرىن، ماتەريانىڭ *ار الۋان قوزعالىس فورماسىنداعى قايشىلىقتاردىڭ بارىندە ەركەشەلىك بولادى. ادامنىڭ ماتەريانى تانۋى ماتەريانىڭ قوزعالىس فورماسىن تانغاندىعى بولپ تابىلادى، وبىكەنى دۇنيەدە قوزعالپ تۇراتىن ماتەريادان باسقا ەشتەگەدە جوق، ال ماتەريانىڭ قوزعالىسى *سوزسىز بەلگىلى فورما الپ وتىرادى. ماتەريانىڭ *اربىر قوزعالىس فورماسىنا توقتالغاندا، ونىڭ بىسقادا *ارتۇرلى قوزعالىس فورمالارىمەن ورتاق جەرلەرىن ەسكە الۋ كەردەك، *ئىراق وتە - موتە ماڭىزدى جانە *بىزدىڭ زاتتاردى تانۋىمىزدىڭ نەگىزى بولپ تابىلاتىن نارسە - قوزعالىس فورما - سىنىڭ ەركەشەلىكىگە كوڭىل *بولۇ، ياعنى ونىڭ باسقا قوزعالىس فورمالارىنان ساپالىق پارقىنا كوڭىل *بولۇ. مەنە وسىمان كوڭىل بولگەندە عانا زاتتاردى پارىقتاۋعا مۇمكىندىك بولادى. *ارقانداي *بىر قوزعالىس فورماسى *وز شىنە وزىنە *تان ەركەشە قايشىلىقتى قامشپ وتىرادى. مۇنداي ەركەشە قايشىلىق *بىر زاتتى باسقا زاتتان پارىقتاندىرىپ تۇراتىن ەركەشە *ماندى قالىپتاستىرادى. مەنە بۇل دۇنيەدەگى زاتتاردىڭ الۋان ئۇرۇلى ايرماشلىقلىقارى بولۋىنىڭ شىكى سەبەبى ەرى نەمەسە نەگىزى دەپ تە اتالادى. تامىعات دۇنيە - سىندە كوپتەگەن قوزعالىس فورمالارى بار: جىشپەلىك قوزعالىس، دىنىس شىعارۇ، جارىق *تۇسىرۇ، جىلۇ بەرۇ، ەلەكتىر اعىسى، ابىرلۇ، سىرىڭۇ، تاعىسىن تاعىلار. ماتەريانىڭ وسى قوزعالىس فورمالارىنىڭ *بارى *بىر - بىرىنە باعىشىتى *ارى *مانى جاعىنان *بىر - بىرىنەن پارىقتى بولادى. ماتەريانىڭ *اربىر قوزعالىس فورماسىدا بولاتىن

ەرەكشە ئماندى ۋىڭ وزىندەگى ەرەكشە قايشىلىقتارى بەلگىلەيدى.
بۇل احوال تەك تابىعات دۇنيەسىندە عانا ئومىر سۇرۇپ قويماي،
قوعامدىق قۇبىلىستار مەن ىدىيالوگىيالىق قۇبىلىستاردا دا ۇقساس
ئومىر سۇرەدى. قوعامدىق فورمالار مەن ىدىيالوگىيالىق فورمالاردىڭ
ئارقايسىسىنىڭ دا وزىنە ئتان ەرەكشە قايشىلىقى جانە ەرەكشە ئمانى
بولادى.

ىلمىي زەرتتەۋدىڭ كۈلەمى ىلىم دۇيىياڭدارىنىڭ ەرەكشە
قايشىلىقتارىنا قاراي ىيرىلادى. سوندىقتان، قۇبىلىستىڭ بەلگىلى
سالاسنا ئان بەلگىلى قايشىلىقتاردى زەرتتەۋ بەلگىلىبىر ىلىمنىڭ
دۇيىياڭىن قالىپتاستىرادى. مىسالى، مائەماتىكاداعى پىلۇس پەن
مىنۇس، جىشيە شۇەدەگى ىسەر مەن قارسى ىسەر، فىزىيكاداعى ۋڭ
ەلەكتىر مەن تەرىس ەلەكتىر، حىمىياداعى ىيرىلۇ مەن بىرىگۇ،
قوعامدىق ىلىمدارداعى ۋندىرگىش كۇشتەر مەن ۋندىرىستىك قاتە-
ناستار، تاپ پەن تاپتىڭ ئوزارا كۇرەسى، سوعىستىق ىلىمداعى
شابۇل مەن قورغانىس، فىلوسوفىياداعى ۋبىشىنلۇن مەن ۋىيۇلۇن،
شىڭگىر شاڭشۇەلىك كوزقاراس پەن بىانجىڭفالىق كوزقاراس، ت.
ب. — مىنە ۋسىنىڭ ئبارى ەرەكشە قايشىلىققا جانە ەرەكشە مانگە
پە بولغاندىمى سەبەپتى ىلمىي زەرتتەۋدىڭ تۇرلىشە دۇيىياڭدارىن
قالىپتاستىرادى. ارىنە، قايشىلىقتىڭ جالپىلىمىن بىلىمەي تۇرىپ،
زاتىبار قوزعالىسى دامۇنىنىڭ جالپى سەبەبىن نەمەسە جالپى نەگىزىن
اشۇ مۇمكىن مەس؛ الايدا قايشىلىقتاردىڭ ەرەكشەلىگى زەرتتەل-
مەسە، ۋندا ئبىر زاتنىڭ باسقا زاتقا ۇقساماۋىنداعى ەرەكشە ئماندى
انقناۋغا بولمايدى. زاتىبار قوزعالىسى دامۇنىنىڭ ەرەكشە سەبەپتەرىن
نەمەسە ەرەكشە نەگىزدەرىن اشۇغا بولمايدى، زاتتاردى پارىقتاي

بىلۈگە دە، عىلمىي زەرتتەۋ سالاسىنداعى كۈلەمدى ايرىۋعا دا بولمايدى.

ادامزات تانىمى قوزعالمىسىنىڭ تارتىمىي جۈمىنەن العابدا، ول قاشان دا جەكە جانە ەرەكشە زاتتاردى تانىۋدان بىرتە - بىرتە جالپى زاتتاردى تانىۋعا قاراي ۇلعايادى. ادامدار قاشان دا الدىمەن كۈپتەگەن تۇرلىشە زاتتاردىڭ ەرەكشە مەندەرىن تانىدى، سودان كەيىن، تاعى دا ىلگەرىلەي تۇسىپ جىناقتاۋ جۇمىسىن جۇرگىزىپ، تۇرلىشە زاتتاردىڭ ورتاق مانىن تانىۋعا مۇمكىندىك الادى. ادامدار بۇل ورتاق ماندى تانىعاننان كەيىن، بۇل ورتاق تانىمدى باسشىلىققا الا وتىرىپ، الى زەرتتەلمەگەن نەمەسە تەرەڭ زەرتتەلمەگەن تۇرلى ناقتى زاتتارعا ۇزدىكسىز زەرتتەۋ جۇرگىزەدى، ولاردىڭ ەرەكشە مانىن تابادى، سۈپەتكەندە عانا، بۇل ورتاق مان جۈمىسە دەگى تانىمدى قاتىپ - سەمگەن، ۇلى نارسەگە اينالدىرماي، قايتا سول ورتاق مان جونىدەگى تانىمدى تولىقتىرۋعا، بايىتۋعا جانە دامىتۋعا مۇمكىندىك الادى. مۇنىڭ ۇزى تانىمنىڭ ەكى بارىسى: بىرى ەرەكشەلىكتەن جالپىلىققا وتۋ، ەندى بىرى جالپىلىقتان ەرەكشەلىككە وتۋ بولپ تابىلادى. ادامزاتتىڭ تانىمى قاشان دا وسىنداي اينالمالى قايتالانىپ وتىرادى، ال ار رەتكى اينالم (تەك عىلمىي ادس قانائ ساقتالغان بولسا) ادامزاتتىڭ تانىمىن بىر بالداق جوعارى كۈتەرەدى، ادامزاتتىڭ تانىمى ۇزدىكسىز تەرەڭدەنىپ وتىرادى. بىزدەگى جياۋتىياۋجۈيشىلدەردىڭ بۇل ماسەلەدەگى قاتەلىگى مىنادا: ولار، بىر جانەنان، قايشىلىقتاردىڭ ەرەكشەلىگىن زەرتتەگەندە، جەكە زاتتاردىڭ ەرەكشە مانىن تانىعاندا عانا قايشىلىقتاردىڭ جالپىلىمىن تولىق تانىۋعا، تۇرلى

زاتىدىن ئورتاق مەنىنى تولۇق تانۇغا بولاتتىدىن ئۇنىڭ ئۈستىدىن؛
 مەنىدىكى بىر خەلق، زاتىدىن ئورتاق مەنىنى ئېلىپ العاسان
 كەينى دەلىل تەرەڭ زەرتتەلمەگەن نەمەسە جاڭا پايدا بولغان
 ئافىنى زاتىدىن ئۆزىدىكى زەرتتەلمەگەن قاجەت بولاتتىدىن
 ئۈستىدىن. بىزدەكى جياۋتياۋ جۈيىشىلدە — جالقاۋلار، ولار ئافىنى
 زاتىدىن جۈيىشەن ئارقىدىن قاجىلى زەرتتەلمەگەن جۈيىشەن جۈرگىزۈ-
 دەن باس تارتىدى، ولار جالپى ئاقىقاتتىكى نەگىزسىز پايدا بولا
 قالغان نەرسە دەپ قاراپ، ونى ئادەمدا بېيىنا بارا المايتتىن،
 جاللاڭ ئېستىراكت گۇڭشىگە ئېلىندىرىپ قويىدى، ئادەم زاتىدىن
 ئاقىقاتتىكى ئانۇنىڭ قالىپتىكى تارتىپ مۇلدەم جوققا شىعارىدى جانە
 شاتىستىرىپ جېيەردەدى. ولار ئادەم زاتىدىن ئانۇنىڭ مەنى بارسىنىڭ
 ئۆزىدا بايلىنىدىن دا — مەكشەلىكتەن جالپىلىققا ئارى جالپىلىقتان
 مەكشەلىكتە تەتتىدىكىن دە ئۈستىدىن، ولار مەكشەلىكتە تەتتىدىكىن
 تەتتىدىكىن ئازارپاسىن مۇلدە ئۈستىدىن.

ئەرەبى ۈلگەن جۈيەدەكى مەتەرىيەنىڭ قوزغالىشى فورمىسىنىڭ
 مەكشە قايىلىقتارنى جانە ۈل بەلگىلەگەن مەنىدى زەرتتەپ قان
 قويمى، سۈنمەن بىرگە مەتەرىيەنىڭ ئەرەبى قوزغالىشى فورمىلارنىڭ
 ئۇزاق ۋاقىت دامۇ جولىدىكى ئەرەبى بارسىنىڭ مەكشە قايىلىقى-
 تەرىپى جانە ونىڭ مەنىنى زەرتتەلمەگەن. بارلىق قوزغالىشى
 فورمىلارنى شىنايى، ويدان جاسالماغان ئەرەبى دامۇ بارسىدا شىنايى
 جاسالما تۇرلىشە بولادى. بىزدىن زەرتتەلمەگەن جۈيىشەن ۈسۈنىگە
 كۆرسەك قاراتىلۇغا، سۈندى — اق ۈسۈنى تۈپتىن باسالىۇغا ئېسى.
 شىنايى تۇرلىشە قايىلىقتار تەك شىنايى تۇرلىشە ئادەتتە مەن
 غانا شەكىلدە. مىسالى، پىرولەتارىيات پەن بۇرچۇزىيەنىڭ ئاراسىدا.

داعى قايىشلىق سوتسيالىستىك گىمىنك ادسىمەن شەشلىەدى؛ خالىق بۇقاراسى مەن فەودالدىق تۇزىم اراسىنداعى قايىشلىق دەموكراتىيا-لىق گىمىنك ادسىمەن شەشلىەدى؛ وتار ەلدەر مەن حىيانگەرلەر اراسىنداعى قايىشلىق ۇلتتىق-گىمىنگىدك سوعىس ادسىمەن شەشلىەدى؛ سوتسيالىستىك قوعامداعى جۇمىشى تابى مەن دىحاندار تابى اراسىنداعى قايىشلىق اۋىل شارۋاشلىعىن كوللەكتىپتەندىرۋ جانە اۋىل شارۋاشلىعىن ماشىنالاىدىرۋ ادسىمەن شەشلىەدى؛ گۇگچانداگىنىڭ شىندەگى قايىشلىق سىن جانە ۇز-وزىنە سىن ادسىمەن شەشلىەدى؛ قوعام مەن تابىعات اراسىنداعى قايىشلىق ەلدىرگىش كۇشتەردى دامىتۋ ادسىمەن شەشلىەدى. بارسى وزگە-رىپ وتىرادى، ەسكى بارىستار مەن ەسكى قايىشلىقتار حويىلىپ، جاڭا بارىستار مەن جاڭا قايىشلىقتار تۇىپ وتىرادى، سول سەبەبىتى قايىشلىقتاردى شەشۋدىڭ ادستەرى دە تۇرلىشە بولادى. روسىيادا فەبرال گىمىنگى مەن وكتابىر گىمىنگىنىڭ شەشكەن قايىشلىقتارى جانە ولاردىڭ بۇل قايىشلىقتاردى شەشۋدە قولدانعان ادستەرى تۇپ نەگىزىنەن ەكى باسقا بولدى. تۇرلىشە قايىشلىقتاردى تۇرلىشە ادستەرمەن شەشۋ-ماركشىل-لەنىشلىدەر قاتاڭ بويسۇنۇعا تىمىستى تىرىنىسىپ، جياۋتىياۋجۋىشلىدەر بۇل تىرىنىسپكە بويسۇنبايدى، ولار تۇرلى گىمىنگىدىك احۋالداردىڭ پارقىن تۇسىنىەيدى، سوندىقتان تۇرلىشە قايىشلىقتاردى تۇرلىشە ادسپەن شەشۋ قاجەت ەكەندىگىن دە تۇسىنىەيدى، وزدەرىنىشە وزگەرتۋگە بولمايدى دەيتىن تىرى تۇرلى گۇگشىنى كەز كەلگەن جەرگە بەتالدى ناڭادى، مۇسك ۇزى گىمىنگىدى ساتسىزدىككە ۇشىراتۋمەن نەمەسە جاقسى جۇرگىزىلىپ كەلە جاتقان تىستى بۇلدىرۋمەن عانا تىنادى.

زاتتار دامۋى بارىسىندا قايىشلىقتاردىڭ جالىپى تۇلەسىدە.
داعى، ۇزارا بايلانىسىندا مەكشەلىكتەردىن اشۇ ۇشنى، ياعنى
زاتتاردىڭ دامۋى بارىسىنىڭ مانىن اشۇ ۇشنى بۇل بارىستاعى
قايىشلىقتاردىڭ نۇرلى جاقتارىندا مەكشەلىكتەردىن اشۇ فاجەت،
ويتپەگەندە، بارىستىڭ مانىن اشۇ مۇمكىن بولماي قالادى، بۇل دا
زەرتتەۋ جۇمىسىن جۇرگىزگەن كەزدە توتەنشە نازار اۋدارۋعا
ئىستى ئىس.

اربرى زات ۇزىنىڭ دامۋى بارىسىندا ئىرسىپىرا قايىشلىقتى
قامتىپ جاتادى. مىسالى، جۇڭگونىڭ بۇرجۇازىالىق - دەموكراتىيالىق
گىمىنى بارىسىندا جۇڭگو قوعامىندا مەكشەلىكتەردىن اشۇ فاجەت مەن
جيانگەرلەر اراسىندا قايىشلىق، خالىق بۇقاراسى مەن فەودالدىق
ئۇزىم اراسىندا قايىشلىق، پىرولەتارىيات پەن بۇرجۇازىا اراسىدە
داعى قايىشلىق، دىخاندار جانە بالا ۇساق بۇرجۇازىاسى مەن
بۇرجۇازىا اراسىندا قايىشلىق، كەرتارپاشلىق ۇستەم ئوپتار
اراسىندا قايىشلىق، قاعى - قاعىلار بولدى، اخۋال توتەنشە
كۆردەلى مەدى. بۇل قايىشلىقتاردىڭ ۇزدى - ۇزىنىڭ مەكشەلىك -
تەرى بار، بۇلارعا بىردەي قاراۋعا بولمايدى، ونىڭ ۇستىنە اربرى
قايىشلىقتىڭ مەكى جاعىنىڭ دا ۇزدى - ۇزىنىڭ مەكشەلىكتەردى
بار، بۇلارعا دا بىردەي قاراۋعا بولمايدى. جۇڭگو گىمىنىمەن
شۇغىلدانىپ وتىرعان بىزدە قايىشلىقتاردىڭ مەكشەلىكتەردىن
جالىپى تۇلەسى جاعىنان، ياعنى قايىشلىقتاردىڭ ۇزارا بايلانىسى
جاعىنان تۇسىنۋەن عانا تىنباي، ونىڭ ۇستىنە قايىشلىقتىڭ ارقايسى
جاقتارىنان باستاپ زەرتتەۋگە كىرىسۋگە ئىستىپىز، سوندا عانا
ولاردىڭ خالىپى تۇلەسىن تۇسىنۋىمىزگە مۇمكىندىك تۇلادى.

عانا ئۇسنىپ، قىن جاعداي جاقىتى تۇسنىبەۋ، ونكەن جاقىتى عانا
 ئۇسنىپ، بولاشاق جاقىتى تۇسنىبەۋ، جەكە تۇلما جاقىتى عانا
 ئۇسنىپ، جالىپى تۇلما جاقىتى تۇسنىبەۋ، كەمشىلىك جاقىتى عانا
 ئۇسنىپ، جەقەستىك جاقىتى تۇسنىبەۋ، ئالاپكەر جاقىتى عانا
 ئۇسنىپ، جاۋاپكەر جاقىتى تۇسنىبەۋ، گىمىگىنىك قۇپيا قىزمەتى
 جاعىن عانا ئۇسنىپ، گىمىگىنىك جارىيا قىزمەتى جاعىن ئۇسنىبەۋ،
 ئاغى-ئاغىلار. ئىر اۋىز سوزبەن ايتقاندا، قايشلىقتاردىك ئۇرلى
 جاقىتارىنىك وزگەشەلىكتەرىن تۇسنىبەۋ. بۇل ماسەلەگە ئىر جاقىتلى
 قاراۋىشلىق دەپ اتالادى نەمەسە ئىشئارا جاقىتى عانا كورىپ،
 جالىپى جاقىتى كورمەۋ، اعاشتى عانا كورىپ، ورمانىدى كورمەۋ دەگەن
 سوز. مۇنداي بولماندا قايشلىقتاردى شەشۋىدىك ئادىسن تابۇعا
 بولمايدى، گىمىگىدىك مىندەتتەردى ورنىداۋعا بولمايدى، ئاپسىرىد-
 مان جۇمىستاردى ويداعىداي سەتەۋگە بولمايدى، پارتيا شىندەگى
 يدەيالىق كۇرەستەردى دۇرسى ورسەتەۋگە بولمايدى. سۇنرى
 اسكەرى سەتەر جونسىندە توقتالىپ: «وزگەنى دە، ئوزىگىدى دە
 بىلسەك، سوعىستا جەڭلىمەيتىن بولاسىك»^⑪، دەگەن بولاتىن.
 ول سوعىسىپ جاتقان مەكى جاق تۇرالى ايتىپ وتىر. تاك حاندىمى
 داۋىرىندە جاساعان ۋىيى حىك دەگەن ادام: «مەكى جاقىتى تىگىداساك
 انىمىن بىلە الاسىك، ئىر جاقىقا عانا سەنسەك ئۇدۇمال قالال-
 مىك»^⑫، دەگەن بولاتىن. ول دا ئىر جاقىتلىقتىك دۇرسى
 مەستىگىن بىلگەن. ال ئىزدىك جولداسارىمىز ماسەلەگە قاراۋدا
 كوپىنەسە ئىر جاقىتلىققا سالنادى، مۇنداي ادامداردىك تۇمىسى
 ۋەنەمى ناسقا ئىيىپ جۇرەدى. «شۇيىچۇجان» رومانىندا سۇك جياك
 ئۇس رەت جۇجىياجۋاك قىستاعىنا^⑬ شاپۋىل جاسايدى، اخۋالدى

اننى بىلمەگەندىكتەن، ئادىسى دۇرس بولماغاندىقتان ەكى رەتسىدە جەڭلىسكە ۇشرايدى. كەينى كەلە ئادىسىن وزگەرتەدى، اخۋالدى تەكسەرۋگە كىرسەدى، سونمەن شتىرمان جولدردى ئېلىپ الادى دا، لىجىياجۋاڭ، جۋىياجۋاڭ، جۋىياجۋاڭ قىسناقنارسىڭ اراسىدە. داعى وداقتى بۇزادى، جاۋدىڭ لاگەرىنە ئوز ادامدارىن جاسىرىن جىبەرىپ ورنالاستىرادى، شەتەلدىك انگىزداردا ايتىلاتىن اعاش ات ايلاسى سىياقتى ئادىسى قولدانادى، ئسويتىپ، ئۇشنىشى رەسىكى شاپۇلىدا جەڭىپ شىعادى. «شۋىيەجۋان» رومانىندا ئېىۋۇلىق - بىيانجىڭفالىق كوپتەگەن مىسالدار بار، جۋىياجۋاڭ قىستاعىنا جاسالغان وسى ئۇش رەتىكى شاپۇل ونىڭ ەڭ جافىسلارىنىڭ ئىرى. لەنىن بىلاي دەيدى: «دۇشياڭدى شىن مانىنىدە ئانۇ ئۇش ونىڭ بارلىق جاقىتارىن، بارلىق بايلانىستارى مەن «دانە - كەرى» ن يگەرۋ جانە زەرتتەۋ كەردەك. ئبىز مۇنى شواقىستا تولىق ورنىداي المايمىز، ئىراق بارلىق جاقىتارىن قامىۋدى تالاپ ەتۋ ئبىزدى قانەلەردەن، شالا - جانىار بولپ قالۋدان ساقىتاندىرادى، ە ئبىز لەنىننىڭ بۇل ئسوزىن ەستە ۇستاۋعا ئىسپىز. ئسنىرنىڭ دەگەنىمىز - قايىشلىقتاردىڭ جالپى تۇلەسىنا جانە قايىشلىقتاردىڭ ئار جاقىتارىنىڭ وزگەشەلىكتەرىنە كوز جىبەرمەي، زاتىاردىڭ شىكى حاغىنا شىكەرلەي ارالاسىپ، قايىشلىقتاردىڭ وزگەشەلىگىن مۇقىيات زەرتتەۋدىڭ قاجەنىگىن مويىنداماي، استان عانا بايقاپ، قايشلىقتاردىڭ قاراسىن شالا - شارپى كورە سالا قايىشلىقتاردى شەشۋگە (سۇراۋلارغا جاۋاپ بەرۋگە، تالاستاردى شەشۋگە، خۇمىستى ئىر جايلى ەتۋگە، سوعىقا قولباسشلىق ىستەۋگە) كىرسىۋ. بۇلاي سىنەۋدىڭ سىلىق ئۇدىرمايتىنى جوق. خۇگوداغى حىاۋىياۋخۇش.

جانە تاجرىيەشل جولداس تاردىڭ قاتەلەشۋىندە گى سەبەپ —
ولاردىڭ زاتتارعا قاراۋ *ادىسى جۇڭۋان، *بىر جاقىتلىق، *ۇستىرت
بولغاندىمىنان. *بىر جاقىتلىق تا، *ۇستىرتتىك تە جۇڭۋاندىق بولادى،
ويتكەنى بارلىق كىڭۋاندىق زاتتاردىڭ اسلىندە *وزارا بايلانسى
جانە شىكى زاڭدارى بولا تۇرا، ادامدار بۇل اخۋالداردى *وز
قالىپىدا ساۋلەلەندىرمەيدى، ولارعا تەك *بىر جاقىتى نەمەسە
*ۇستىرت قارايدى، زاتتاردىڭ *وزارا بايلانسىن تانىمايدى،
زاتتاردىڭ شىكى زاڭدارىن تانىمايدى، سوندىقتان مۇنداي *ادىس
جۇڭۋانچۇيلىك بولادى.

زاتتار دامۋىنىڭ بۇكىل بارىسىنداغى قايشىلىقتار قوزغالىسىنىڭ
*وزادا بايلانسىنداغى، ونىڭ *ار جاقىتارىنىڭ جاعداينىداغى
وزگەشەلىكتەرىنە نازار اۋدارۋىمىز قاجەت بولپ قانا قويماي،
ونىڭ ۇستىنە بارىس دامۋىنىڭ *اربىر كەزەڭدەرىنىڭ دە وزىنە
*تان وزگەشەلىكتەرىنە نازار اۋدارۋىمىز كەرەك.

زاتتاردىڭ دامۋى بارىسىنداغى *تۇبىرلى قايشىلىق جانە وسى
*تۇبىرلى قايشىلىق بەلگىلەگەن بارىستىڭ *مانى بارىس اياقتالمايىنا
دەيىن حويىلمايدى؛ *بىراق زاتتار دامۋىنىڭ ۇزاق بارىسىنىڭ
*اربىر دامۋ سانىلارىندا جاعداي، كوبىنەسە، *بىر - بىرىنەن پارىقتى
بولادى. مۇنىڭ سەبەبى زاتتاردىڭ دامۋى بارىسىندا *تۇبىرلى
قايشىلىقتىڭ سىيپاتى مەن بارىستىڭ *مانى وزگەرمەسە دە، *بىراق
*تۇبىرلى قايشىلىق ۇزاق بارىستىڭ *اربىر دامۋ سانىلارىندا بىرتە -
بىرتە شىەلەنسكەن تۇرگە كىرەدى. سونداي اق *تۇبىرلى قابىش
نىق بەلگىلەيتىن نەمەسە نىپال جاسايتىن *بىرقاتار ۇلكەندى - كىشى
قاتىستار دىڭ كەيىرەۋلەرى شىەلەنسەدى، كەيىرەۋلەرى ۋاقىتشا

نەمەسە ئىشئارا شەشلەدى نەمەسە باسەڭدەيدى، تاغى بىرەۋلەرى تۈلىپ جاتىدى، سوتىدىقتان بارىس ئۆزىنىڭ ساتىلىلىس كورسەتە-دى. ەگەر ادامدار زاتتار دامۋى بارىسنىڭ ساتىلىلىسا نازار اۋدارماسا زاتتار قايىشلىمىن لايىقتى تۇردە شەشە المايدى.

مىسالى، ەركىن باسەكە داۋىرىنىدەگى كاپىتالىزىمنىڭ دامىپ جيانگەرلىككە اينالۋىن الساق، ول كەزدە ئۆتۈپ نەگىزىنەن ئىبر-بىرىنە قايشى ەكى تاپتىڭ — پىرولەتارىيات پەن بۇرجۇازيانىڭ سىپاتى جانە بۇل قوعامنىڭ كاپىتالىستىك ئمانى وزگەرگەن جوق؛ الايدا بۇل ەكى تاپنىڭ اراسىنداعى قايىشلىق شىەلەنىستى، لۇڭدۇان كاپىتال مەن ەركىن كاپىتالدىڭ اراسىندا قايىشلىق بۇدى، زۇڭجۇگولار مەن وتار ەلدەردىڭ قايىشلىمى شىەلەنىستى، كاپىتال-لىستىك ەلدەر اراسىنداعى قايىشلىق، ياعنى ئار ەل دامۋىنىڭ ئىبر-كەلكىسىزدىك جاعدايى تۇدىرعان قايىشلىق وتە-موتە شىەلەنىسكەن تۇردە بەينەلەندى، سونىمەن كاپىتالىزىمنىڭ ەرەكشە ساتىسى — جيانگەرلىك ساتىسى قالىپتاستى. لەنىنىزىمنىڭ جيانگەرلىك جانە پىرولەتارىيات گىمىڭى زامانىنداعى ماركىسىزم بولۋىنىڭ سەبەبى — لەنىن مەن ستالىننىڭ بۇل قايىشلىقتاردى دۇرىس تۇسىندىرگەندە-گىندە، سونىمەن بىرگە بۇل قايىشلىقتاردى شەشەتىن پىرولەتارىيات گىمىڭىنىڭ ئازارىياسى مەن سىلۋەسىن دۇرىس جاساعاندىمىندا.

شىنجاى گىمىڭىنەن باستالغان جۇڭگونىڭ بۇرجۇازىيالىق دەمو-كراتىيالىق گىمىڭى بارىسىنىڭ اخۋالىنن قاراعاندا، مۇندا دا-بىرنەشە ەرەكشە ساتىلار بولدى. وتە-موتە بۇرجۇازىا ناسىشلىق ەتكەن داۋىردەگى گىمىڭ مەن پىرولەتارىيات ناسىشى ەتكەن داۋىردەگى گىمىڭ ئىبر بىرىنەن وراسان زور دارمىجەدە پارىقتالا-

ئىسەكى تارىخى سائى بولپ ايرىلدى. مۇنىڭ سەبەبى، پىرولە-
تارباتنىڭ ئاسشلىمى گىمىڭنىڭ بەينەسىن تۇدىرىنەن وزگەرتتى،
تاپتار قاتىساسنىڭ جاڭادان رەنتەلۈن، دىھاندار گىمىڭنىڭ كەڭ
ئورسنى الۋىن، جيانگەرلىككە قارسى جانە فەوداليزمگە قارسى
گىمىڭنىڭ داپەكتىلىگىن، دەموكراتىيالىق گىمىڭنەن سوتسىيالىستىك
گىمىڭگە بۇرىلىس جاساۋ مۇمكىندىگىن، ت. ب. نۇدېردى. بۇلاردىڭ
بارىنىڭ گىمىڭگە بۇرجۇازيا باسشلىق ەتكەن داۋىردە جارقىقا
شەۋى مۇمكىن ەمەس ەدى. تۇتاس بارىستاعى ئۇبىرلى قايشىلىقتىڭ
سىپاتى، بارىستىڭ جيانگەرلىككە قارسى، فەوداليزمگە قارسى دەمو-
كراتىيالىق گىمىڭنىڭ سىپاتى (مۇنىڭ ەكىشى جاعى — جارتىلاي
وتار جانە جارتىلاي فەودالدىق سىپات) وزگەرمەگەن بولسا دا،
ئىراق وسى ۇزاق ۋاقىت ئىشىندە شىنجاى گىمىڭنىڭ جەڭلۈى،
بىپىياڭ جۇنفالارنىڭ ۇستەمدىك ەتۋى، ئىرىنىشى رەتكى ۇلتىق
بىرلىكساپتىڭ قۇرىلۋى جانە 1924 — 1927 - جىلدارداى گىمىڭ،
بىرلىكساپتىڭ بۇزىلۋى جانە بۇرجۇازيانىڭ فانگىمىڭ جاققا ئوتۋى،
جاڭا جۇنفالاردىڭ ئوزارا سوعىستارى، جەر گىمىڭى سوعىسى،
ەكىشى رەتكى ۇلتىق بىرلىكساپتىڭ قۇرىلۋى جانە جاپون باسقنىش-
لارنا قارسى سوعىسى، تاغى سول سىياقتى ئىرى وقىمالار بولدى —
20 جىلدىن اسا ۋاقىتتىڭ ئىشىندە دامۇدىڭ بىرنەشە سانسىلارى
ئوتتى. بۇل ساتىلار ەركەشە جاعدايلاردى قامتىدى: كەيىر قابىش
لىقتار شىەلەنىستى (مسالى، جەر گىمىڭى سوعىسى بولدى جانە
جاپون باسقنىشلارى دۇڭسې ئورت ولكەگە باسپ كىردى)، كەيىر
قايشىلىقتار ئىشئارا نەمەسە ۋاقىتشا شەشلىدى (مسالى، بىپىياڭ
جۇنفالارى جويىلدى، دىچۇلاردىڭ جەرىن مۇسادىرالادىق)، كەيىر

قايىشلىقچىلار جاڭدان تۇپلىدى (مىسالى، جاڭ جۇنڧالار ئاراسىدا كۆرەستەر بولدى، وڭتۇستىكەكى گىمىڭدىك گىنجۇيدىلەر فولدان كەتكەنلەردىن كەينى دىچۇلار جەرلەردىن قايتادان قاسىرىپ الدى)، تاغى - تاغىلار.

زاتتار دامۇى بارىسىنىڭ *ئارېر دامۇ سانسىندى قايىشلىقتار. دىڭ ەرەكشەلىكىن زەرتتەگەندە، ولاردىڭ بايلانستىلىمىنان جانە جالىپى تۇلەسىنان عانا قاراماي، سونىمەن بىرگە ولارعا *ئارېر سانسىندى قايىشلىقتاردىڭ *ارقايسى جاقتارىنان دا قاراۋ كەرەك.

مىسالغا گومىنداڭ مەن گۇڭچانداڭدىن الايىق. گومىنداڭ جاقتى الساق، ول *بىرىنشى رەتكى بىرلىكسەپ كەزىندە سۇن جۇڭشاننىڭ روسسىيامەن بىرلەشۋ، گۇڭچانداڭمەن بىرلەشۋ، جۇمىششالار مەن دىچاندارعا كۆمەكتەشۋ سىندى *ۇش *بىرى ساياساتىن ئىسكە اسىردى، سولدىقتان ول گىمىڭدىك ەدى، جالىندى ەدى، ول *تۇرلى تاپپار. دىڭ دەموكراتىيالىق گىمىڭدەكى وداعى ەدى. 1927 - جىلدىن كەينى گومىنداڭ مۇنىڭ كەرى جاعىنا وزگەرىپ، دىچۇلار مەن *بىرى بۇر. خۇايزاننىڭ كەرتارتپا توبىسا اينالىپ كەتتى. 1936 - جىلى 12 - ايدىن شى - ان وقىعاسىنان كەيسىن، تاغى دا ئىشكى سوعىستى توقتاتۋ، گۇڭچانداڭمەن بىرلەشپ، بىرىگىپ جاپون جيانگەرلىكىنە قارسى نۇرۇ جاعىنا قاراي بۇرىلا باستادى. مەن بۇلار. گومىنداڭنىڭ *ۇش سانسىندى وزگەشەلىكتەرى. بۇل وزگەشەلىكتەردىڭ قالىپتاسۋىنىڭ، ارىنە، *تۇرلى *تۇرلى سەبەبتەرى بار. جۇڭگو گۇڭچانداڭنى جافتى الساق، ول *بىرىنشى رەتكى بىرلىكسەپ كەزىندە جاس پارتىا ەدى، ول 1924 - 1927 - جىلداردىن گىمىڭگە ەرلىكپەن باسشىلىق ەتكەن بولاتىن؛ *بىراق گىمىڭنىڭ سىپاتىن، مىندەتتىن جانە *ادىسى تانۇ

جاغىندا ئۆزىنىڭ بالالىقىنى كۆرسەتتى، سۈننىيەتتەن بۇل رەنكى گىمىننىڭ سوڭى كەزىنىدە تۇلغان چىن دۇشۇشلىق رول انقارۋغا مۇمكىنلىك بولسا، بۇل جولى گىمىننىڭ جەڭلىككە ئۇشراستى. 1927 - جىلدىن كەيىن جۇڭگو گۇڭچانداڭى تاعى دا جەر گىمىننى سوغىسىنا ەلىكىپەن باستىلىق ەتتى، گىمىننىڭ ارمانى جانە گىمىننىڭ گىنچۇيدىلەردى قۇردى، الايدا ول ماۋشيانچۇيىلىك قاتەلىك تە وتكىزىپ، ارمان مەن گىنچۇيدىلەردى وتە زور زىياندارغا ئۇشراستى. 1935 - جىلدىن كەيىن ول تاعى ماۋشيانچۇيىلىك قاتەلىكتەردى تۈزەتتى دە، جاپون باستىنىشلارنا قارسى جاڭا بىرلىكساپقا باس- شىلىق ەتتى، بۇل ۇلى كۇرەس قازىر دە دامۇ ۇستىندە. بۇل ساتىدا گۇڭچانداڭ ەكى رەتكى گىمىننىڭ سىناغىنان وتكەن، باي تاجوپ- بەگە يە پارتيا بولسۇپ وتىر. مەنە بۇلار - جۇڭگو گۇڭچانداڭىنىڭ ئۇش ساتىدا تاعى وزگەشەلىكتەرى. بۇل وزگەشەلىكتەردىڭ قالپىتا- سۇنىڭ دا ئۇرلى - ئۇرلى سەبەپتەرى بار. بۇل وزگەشەلىكتەردى زەرتتەمەگەندە، ەكى پارتىيانىڭ ئارقايسى دامۇ ساتىسىندا تاعى ئۇزارا ەرەكشە بايلىنىشتارىن؛ بىرلىكساپنىڭ قۇرۇلۇش، بىرلىكساپنىڭ بۇزۇلۇش، تاعى دا بىرلىكساپنىڭ قۇرۇلۇش تۇسۇنۇگە بولمايدى. ال ەكى پارتىيانىڭ ئۇرلى - ئۇرلى وزگەشەلىكتەرىن زەرتتەۋ ئۇش، ەڭ نەگىزگىسى، بۇل ەكى پارتىيانىڭ تاپتىق نەگىزدەرسى جانە سوغان بايلىنىستى ولاردىڭ ئارقايسى داۋىردە قالپىناسقان باسقا جافتارمەن قايشىلىقتارنىڭ قاراما- قارسىلىقىن زەرتتەۋ كەرەك. ماسەلەن، گومىنداڭ بىرىنشى رەت گۇڭچانداڭمەن بىرلەشكەن كەردە، ونىڭ، بىر جانىنان، شەتەل جيانگەرلەرمەن قايشىلىقى بولدى، سۈننىيەتتەن ول جيانگەرلەرگە قارسى تۇردى؛ ەندى بىر

جاسنان، ەل ئىشىدەكى خالىق بۇقاراسىمەن قايىشلىقى بولدى، ول
 اۋىز جۇزىنىدە مەنبەكشى خالىققا كۆپتەگەن يىگىلىكتى ئىستەر ئىستەۋگە
 ۋادەلەر بەردى، "بىراق،" ئىس جۇزىنىدە، ئىستەگەن يىگىلىكتى ئىستەرى
 وتە ماردىمىز بولدى نەمەسە مۇلدە بولمادى. ول گۇڭچانداڭغا
 قارسى سوعىس جۇرگىزگەن كەزدە جيانگەرلىكپەن، فەوداليزىمىمەن
 بىرلەشپ خالىق بۇقاراسىنا قارسى تۇردى، خالىق بۇقاراسىنىڭ
 بۇرىنى كىيىگدە قول جەتكىزگەن بارلىق مۇددەلەرىن بىردەن چوققا
 شىعاردى، "ۋى مەن خالىق بۇقاراسى ارانىنداعى قايىشلىقتى
 شىيەلەنستىردى. قازىرگى جاپون باسقۇنشىلارنا قارسى سوعىس
 داۋىرىندە گومىنداڭنىڭ جاپون جيانگەرلىكىمەن قايىشلىقى بار،
 ول، "بىر جاسنان، گۇڭچانداڭمەن بىرلەشپەك بولادى، سونىمەن
 بىرگە گۇڭچانداڭغا جانە ەل ئىشىدەكى خالىققا قارسى كۆرەسى مەن
 زۇلىمدىن باسەڭدە تىپىدى. ال گۇڭچانداڭ قاي-قاي كەزدە
 بولسىن، خالىق بۇقاراسىمەن بىرگە بولپ، جيانگەرلىككە جانە
 فەوداليزىمگە قارسى تۇردى؛ "بىراق قازىرگى جاپون باسقۇنشىلارنا
 قارسى سوعىس داۋىرىندە گومىنداڭ جاپون باسقۇنشىلارنا قارسى
 تۇراتىندىن بىلىدىرگەندىكتەن، گۇڭچانداڭ گومىنداڭغا جانە ەل
 ئىشىدەكى فەودالدىق كۈشتەرگە باسەڭ ساياسات قولدانپ وتىر.
 وسى خاعدايلا رعا بايلانستى نە ەكى پارتىيانىڭ بىرلەشۋى كەلىپ
 شىقتى، نە ەكى پارتىيانىڭ كۆرەسى كەلىپ شىقتى، وسىڭ ۇستىنە
 ەكى پارتىيا بىرلەشكەن "داۋىردىڭ وزىنىدە دە "ارى بىرلەشۋ،
 "ارى كۆرەشۋ سىندى كۆردەلى احوالدار بولپ وتىردى. ەگەر "بىز
 وسى قايىشلىق جاقتاردىڭ وزگەشەلىكتەرىن زەرتتەمەيتىن بولساق،
 وندا "بىز، بۇل ەكى پارتىيانىڭ "ارقايسىسىنىڭ باسقا جاستارمەن

قائىناسىن تۇسىنە الماعانىنىڭ ۇستىنە، ەكى پارتىا اراسىنداى ۇرارا
قائىناستى دا تۇسىنە المايمىز.

دەمەك، ۇرقانداى قايشىلىقتاردىڭ ەركەشەلىكتەرىن - ۇاربىر
مائەرىپا قوزعالىستارى فورمالارىنىڭ قايشىلىقتارىن، ۇاربىر قوزعالىس
فورمالارىنىڭ ۇاربىر دامۇ بارىستارىنداى قايشىلىقتارىن، ۇاربىر
دامۇ بارىستارىنداى قايشىلىقتاردىڭ ۇرقايسى جافتارىن، ۇاربىر
دامۇ بارىسىنىڭ ۇزىنىڭ ۇاربىر دامۇ ساتىلارىنداى قايشىلىقتارىن،
سولداى - اق ۇاربىر دامۇ ساتىسىنداى قايشىلىقتاردىڭ ۇرقايسى
جافتارىن - قايشىلىقتاردىڭ وسى ەركەشەلىكتەرىنىڭ ۇبارىن زەرتتە-
تەگەندە جۇڭۇاندىق ۇوز بەتمەن كەنۇشلىككە جول بەرۇگە بولماي-
دى، ولارعا ناقتى تالداۋ جاساۋ قاجەت. ناقتى تالداۋ جاساۋدان قول
ۇزگەندە، ۇرقانداى قايشىلىقتىڭ ەركەشەلىگىن تانۇعا بولمايدى.
ۇبىز لەينىنىڭ ناقتى زاتتارعا ناقتى تالداۋ جاساۋ قاجەت دەگەن
ۇسوزىن قاي - قاشان دا ەستە مىقتى ۇستاۋعا ۇتسىپىز.

مۇنداى ناقتى تالداۋ جاساۋدا بىزگە ەڭ الدىمەن ماركىس،
ەنگەلىس تاماشا ۇلگى كۆرسەتتى.

ماركىس، ەنگەلىس زانتار قايشىلىقىنىڭ مۇنداى زاڭىن قوعام
تارىخى بارىسىن زەرتتەۋگە قولدانعان كەزىندە، وندىرگىش كۇشەن
مەن وندىرىستىك قاتناستار اراسىنداى قايشىلىقتاردى، قاناۋشى
ناپتار مەن قاناۋشى تاپتار اراسىنداى قايشىلىقتاردى، سولداى - اق
وسى قايشىلىقنار نۇدىرىپ وتىراتىن نقتىسادى بارىس پەن ساياسى
جانە ىدىپالوگىيا سىياقتى قوندىرىمالار اراسىنداى قايشىلىقتاردى،
بۇل قايشىلىقتاردىڭ ۇرتۇرلى تاپتىق قوعامداردا ۇرتۇرلى قوعامدىق
گىمىنگەردى قايتىپ ۇسوزسىز تۇردە تۇدىراتىندىعىن كۆردى.

قايشىلىغىنىڭ جالپىلىغىن دا ونان *ارى ئىلگەرلىەي *تۇسىپ، نەغۇر-
 لىم نولىق، نەغۇرلىم جان- جاقى بايانداپ بەردى.
 ەرەكشە زات جالپى زاتپەن بايلانىستى بولاتتىدىقتان، *ارسىر
 زاتتىڭ ئىشىندە قايشىلىقتىڭ ەرەكشەلىكى عانا ەمەس. سونىمەن
 بىرگە قايشىلىقتىڭ جالپىلىغى دا قاتىلاتتىدىقتان، جالپىلىق ەرەك-
 شەلىكتىڭ ئىشىندە *وسىر سۇرەتىدىكتەن، *بىز بەلگىلىرى زاتتى
 زەرتتەگەن كەزىمىزدە بۇل ەكى جاقى جانە ولاردىڭ *وزارا
 بايلانىسىن اشۇعا، *بىر زاتتىڭ ئىشىندەگى ەرەكشەلىك پەن جالپى-
 لىق سىندى ەكى جاقى جانە ولاردىڭ *وزارا بايلانىسىن اشۇعا،
 *بىر زاتتىڭ وزىندەن باسقا كۆپتەگەن زاتتارمەن *وزارا بايلانىسىن
 اشۇعا *ئىسپىز. ستالىن *وزىنىڭ «لەنىنىزىم نەگىزدەرى تۋرالى»
 دەگەن اتاقتى كىتابىندا لەنىنىزىمنىڭ تارىخى نەگىزدەرىن تۇسىند-
 ىدىرگەن كەزدە، لەنىنىزىمىدى تۋدىرعان حالقارالىق جاعدايدى
 تالدادى، جيانگەرلىك جاعدايدا كاپىتالىزىمنىڭ دامىپ شەكسە
 جەتكەن قايشىلىقتارنى، بۇل قايشىلىقتاردىڭ پىرولەتارىيات گىمىڭىن
 ئىكەلىي *امالىياتىق ماسەلەگە اينالدىرعاندىمەن جانە كاپىتالىزىمگە
 ئىكەلىي شاپۋىل. جاساۋدىڭ تاماشا شارت- جاعدايىن جاساپ
 بەرگەندىگىن تالدادى. سونىمەن بىرگە ول قاعى دا روسسىيانىڭ
 نەلىكتەن لەنىنىزىمنىڭ ورداسىنا اينالغاندىمەن تالدادى، پائىشالىق
 روسسىيانىڭ جيانگەرلىكتىڭ بارلىق قايشىلىقتارى تۋىلىسكەن جەر
 بولغاندىمەن جانە روسسىيا پىرولەتارىياتىنىڭ حالقارالىق گىمىڭىش
 پىرولەتارىياتىنىڭ شىانغىڭدۇيىسە اينالا العاندىمەننىڭ سەبەپتەرىن
 تالدادى. *سوپىتىپ، ستالىن جيانگەرلىكتىڭ قايشىلىقتارىنىڭ
 جالپىلىغىنا تالداۋ جاساي كەلىپ، لەنىنىزىمنىڭ جيانگەرلىك جانە

پىرولەتارىيات گىمىنى زامانىۋى ماركىزىم مەنەن تۇتىنىدىرى؛
سۈنمەن بىرگە ياتشالىق روسىيا جيانگەرلىگىنىڭ بۇل جالىي
قايىشلىقتا مەن كەشەلىگىن ئالداي كەلىپ، پىرولەتارىيات گىمىنىڭ
ئازادىيە مەن سىلۇمىنىڭ تۇعان جەرى روسىيا بولغاندىن،
ال بۇل مەن كەشەلىگىنىڭ ئىشىدە قايىشلىقتىڭ جالىيلىقى قاتتىقلىغاندىن
تۇتىنىدىرى. ستالىننىڭ بۇل ئالداۋلارنى بىزگە قايىشلىقتىڭ
مەن كەشەلىگى مەن جالىيلىقىنى جانە ولاردىڭ ئوزارا بايلىسىن
ئانۇدىڭ ۇلگىسىن جاساپ بەردى.

ماركىس پەن مەنەلىس، سول سىياقتى لەين مەن ستالىن بىان-
جىڭفانى كىگۈندىق قۇبىلىستاردى زەرتتەۋگە قولدانۇ جونىدە
توقتالغاندا، ادامدارغا ئارقانداي جۇگۈندىق ئوز بەتمەن كەتۈش-
لىككە سالىنباي، قايتا كىگۈندىق ئىس جۇزىندىق قوزغالىس
قامتىغان ئاقتى شارت- جاعدايلاردان بۇل قۇبىلىستاردىق ئاقتى
قايىشلىقتاردى، قايىشلىقتاردىڭ ئارقايسى جاقتارىنىڭ ئاقتى ورنى-
دارىن جانە قايىشلىقتاردىڭ ئاقتى ئوزارا بايلىستارىن بايقاي ئۇ
كەرك دەپ ئىرەتەدى. بىزدەگى جىياۋئىياۋجۇيىشلىدەر مۇنداي
زەرتتەۋ پوزىتسىيەسىن قولدانباغاندىقتان ەشتەگە تىندىرا المادى.
بىز جىياۋئىياۋجۇيىدىڭ جەڭلىستەرىنەن ساباق الپ، جوعارىدا-
مى زەرتتەۋ پوزىتسىيەسىن ئىرەتۈمىز كەرك، بۇدان باسقا مەنشى
بىر ئۇرلى زەرتتەۋ ئادىسى جوق.

قايىشلىقتىڭ جالىيلىقى مەن قايىشلىقتىڭ مەن كەشەلىگىنىڭ قاناسى
قايىشلىقتىڭ ورتاقلىقى مەن دارالىقنىڭ قاتتىقلىقى بولپ تابىلادى.
قايىشلىقتىڭ ورتاقلىقى دەگەنمىز قايىشلىقتار بارلىق ئارىستاردا
ئومىر سۈرەدى، بارلىق ئارىستاردىڭ باسنان ايعنا دەيس قامىدە.

لىپ خاتادى دەگەن "سوز، قايشىلىق — قوزغالىس، زات، بارىس. سونداي — اق يەدەيا. زاتاردىك قايشىلىقتارنى موبىنداماۋ بارلىق نارسەنى موبىنداماعاندىق بولپ تابىلادى. بۇل بۇرىنچىدا، قارىرگىگە دە، جۇڭگوغا دا، شەتەلگە دە — بارىنە بىردەي ورتاق داۋلى. سوندىقتان ول ورتاقلىق، جۇەدۇيلىك بولادى. الايدا مۇنداي ورتاقلىق بارلىق دارالىقتا قامتىلادى، دارالىق بولمىسا ورتاقلىق تا بولمايدى. ەگەر دارالىق اتاۋلى شىعارىلىپ تاستالسا، ولدا نەندەي ورتاقلىق بولماق؟ قايشىلىقتاردىك "وزدى — "وزىنىڭ ەركەشەلىكتەرى بولماندىسى سەبەپتى دارالىق كەلىپ شىعادى. بارلىق دارالىق شارقتى تۇردە ۋاقتلىق "ومىر سۇرەدى، سوندىقتان ول شياڭدۇيلى بولادى.

ورتاقلىق پەن دارالىق، جۇەدۇيلىك پەن شياڭدۇيلىك جونىدە دەگى بۇل داۋلى زاتاردىك قايشىلىقتارى جونىدەگى ماسەلەنىڭ جاۋھارى بولپ تابىلادى، ونى تۇسىنەۋ بىانجىڭفادان بەزگەندىكەن بىردەي.

4. باستى قايشىلىق جانە قايشىلىقتىڭ

باستى جاعى

قايشىلىقتاردىك ەركەشەلىگى ماسەلەسىندە ايرىقتاشالما قويىپ تالداۋعا "ئىستى قاعى ەكى "جايت بار، اتاپ اينقاندا، باستى قايشىلىق جانە قايشىلىقتىڭ باستى جاعى.

كۆردەلى، زاتاردىك دامۋى بارىسىندا كۆپتەگەن قايشىلىقتار "ومىر سۇرەدى، سونىڭ ئىشىندە بىرەۋى "سوزسىز باستى قايشىلىق

بولادى، ونىڭ ئومىر سۇرۇشى مەن دامۇشى باسقاق قايشلىقنىڭ ئومىر سۇرۇشى مەن دامۇشى بەلگىلەيدى نە سولاي بولۇشقا ئىچال جاسايدى.

ماسەلەن، كاپىتالىستىك قوعامدا پىرولەتارىيات پەن بۇرجۇازىيا — وسى ەكى قايشى كۇش باستى قايشلىق بولپ تابىلادى؛ باسقاق قايشى كۇشتەردى، ماسەلەن، قالدق فەودال تاپ پەن بۇرجۇازىيانىڭ قايشىلىغىن، دىخانداز — ۇساق مۇلىك يەلەرى مەن بۇرجۇازىيانىڭ قايشىلىغىن، پىرولەتارىيات پەن دىخاندازدىڭ — ۇساق مۇلىك يەلەرىنىڭ قايشىلىغىن، زىيۇ بۇرجۇازىيا مەن لۇگىدۇان بۇرجۇازىيانىڭ قايشىلىغىن، بۇرجۇازىيا دەموكراتىزىمى مەن بۇرجۇازىيا فاشىزىمنىڭ قايشىلىغىن، كاپىتالىستىك ەلدەردىڭ ۇزارا قايشىلىغىن، جيانگەرلەر مەن وتار ەلدەردىڭ قايشىلىغىن جانە باسقاق قايشلىقتاردى — وسىلاردىڭ ئبارىن الگى باستى قايشى كۇش بەلگىلەيدى جانە ولارغا ئىچال ەتەدى.

جارتىلاي وتار ەلدەردە، ماسەلەن، جۇڭگودا باستى قايشلىق پەن باستى ەمەس قايشلىقتىڭ قاتناستىدا كۇردەلى احوال كوردىلىپ وتىر.

جيانگەرلەر مۇنداي ەلدەرگە شاپقىنشلىق سوعىسى جۇرگىزگەن كەزدە، مۇنداي ەلدەردىڭ ئىشىندەگى ئارقايسى ئاپتار — وتانغا وپاسىزدىق ەنكەندەردى قوسپاعاندا — ۋاقىتشا ئىتىماقناسا وتىرىپ، ۇلىنىق سوعىسى جۇرگىزۋارقىلى جيانگەرلەرگە قارىسى نۇرا الادى. بۇل كەزدە جيانگەرلەر مەن مۇنداي ەلدەر اراسىنداغى قايشلىق باستى قايشلىققا اينالادى، ال مۇنداي ەلدەردىڭ ئىشىندەگى ئاپتاردىڭ بارلىق قايشلىقتارى (فەودالدىق ئۆزىم مەن حالسى

بۇقاراسى اراسىنداغى باستى قايشىلىق تا وسىنىڭ شىسىدە) ۋاقتىشا
ەكىشى ورسىغا جانە باغىنىشتى ورسىغا تۇسەدى. جۇڭگودا 1840-جىلى
ايبىن سوعىسىندا، 1894-جىلى جۇڭگو-جاپون سوعىسىندا،
1900-جىلى يىجتۇان سوعىسىندا جانە قازىرگى جۇڭگو-جاپون
سوعىسىندا مەنە وسىنداى احوالدار بولدى.

بىراق باسقا بىر تۇرلى احوالدا قايشىلىقتاردىڭ ورنى
وزگەرەدى. جيانگەرلىك ەزۇدى سوعىس ارقىلى ەمەس، ساياسى،
ئىقتىسات، مادەنىيەت سياقتى بوساڭداۋ فورمالار ارقىلى جۇرگىزگەن
كەزدە، جارتىلاي وتار ەلدەردەگى ۇستەم تاپتار جيانگەرلىككە
ئىزە بۇگەدى، بۇل ەكەۋى وداقتاسىپ، خالىق بۇقاراسىن بىرگە
ەزەدى. مۇنداي كەزدە خالىق بۇقاراسى، كوبىنەسە، شكى سوعىس
فورماسىن قولدانىپ، جيانگەرلەر مەن فەودال تاپتاردىڭ وداعىنا
قارسى تۇرادى، ال جيانگەرلەر تىكەلەي قىمىل جاساماي، كوبىنەسە
جاناما ئاسىلدەر قولدانا وتىرىپ، جارتىلاي وتار ەلدەردەگى كەر-
تارتىپاشىلاردىڭ خالىقتى ەزۋىنە كومەك بەرمەدى، سويتىپ، شكى
قايشىلىق بوتەشە شىلەنسپ كورىنەدى. جۇڭگوداعى شىنجاى
گىمىڭى سوعىسىدا، 1924-1927-جىلدارداعى گىمىڭىڭىڭ سوعىستا،
1927-جىلدىن كەيىنگى 10 جىلغا سوزىلعان جەر گىمىڭى سوعىسىندا
مەنە وسىنداى احوالدار بولدى. جارتىلاي وتار ەلدەردەگى كەر-
تارتىپاشىلار ۇستەم ئوپتار اراسىنداى شكى سوعىستار دا، ماسەلەن،
جۇڭگوداعى جۇنعالار سوعىسى دا وسى تۇرگە جاتادى.

شكى گىمىڭىڭىڭ سوعىستار دامىپ جيانگەرلەردىڭ جانە ولار-
دىڭ سارشلارىنىڭ- شكى كەرتارتىپاشىلاردىڭ ۇمىر سۇرۋىنە
بۇىرىسەن حاۋىپ توندىرگەن كەزدە، جيانگەرلەر كوبىنەسە جوعارىدا

ايتىلغان ادستەردەن باسقا ادستەر قولدانىپ، ئۆز ئۈستىدىكى
 ساقىپ قالغۇغا تىرىسەدى؛ نە گىمىگىدىك شەيتىنىڭ ئىشكى بولەگىنە
 بىرتىكى سالادى، نە تىكەلەي اسكەر شىعارىپ ئىشكى كەرتارتىپاشلارغا
 كۈمەك بەرەدى. بۇل كەزدە، شەتەل جىيانگەرلىكى مەن ئىشكى كەر-
 تارتىپاشلار مۇلدەم ئاشىقتان-ئاشىق ئېسىر جاقىتا، خالىق بۇقاراسى
 ەكىنىشى ئېسىر جاقىتا تۇرادى دا، باستى قايىشلىق بولسۇپ قالىپتاسادى،
 بۇل باستى قايىشلىق باسقا قايىشلىقتاردىن دامۇ خالىن بەلگىلەيدى
 نەمەسە دامۇ خالىنە ئىپال جاسايدى. وكتاىر گىمىگىنەن كەپىن
 كاپىتالىستىك ەلدەردىن روسىيا كەرتارتىپاشلارنا كۈمەك بەرگەن-
 دىكى قارۇلى كىلىگۈدىن مەسالى. جياڭجىيەشنىڭ 1927-جىلى
 وپاسىزدىكى گىمىگىدىك شەپكە بىرتىكى سالۋدىن مەسالى.

ئېرىق، قايتىكەنمەن دە، بارىس دامۇشنىڭ ئارىسىر سانلارنىدا
 ئېسىر ئانا باستى قايىشلىقتىن جەتەكشى رول ئاتقارتىدىنىدا ەشقان-
 دىكى كۇمان جوق.

بۇدان مىنانى بىلۈگە بولادى، ئارقانداي بارىستا، ەگەر كۈپتە-
 گەن قايىشلىقتار ئومىر سۇرەتىن بولسا، ولاردىن بىرەۋى ئومىرسىز
 باستى قايىشلىق بولادى، جەتەكشى، شەشۋىشى رول ئاتقارادى،
 قالغانلار ەكىنىشى ورنىدا جانە باغىنىشى ورنىدا تۇرادى،
 سوندىقتان، قانداي دا ئېسىر بارىستى زەرتتەگەندە، ەگەر ەكىدەن
 جوعارى قايىشلىق ئومىر سۇرگەن كۈردەلى بارىسى بولسا، وندا
 بارلىق كۈشتى ونىڭ باستى قايىشلىقىن تابۇغا جۇمساۋ كەرەك. بۇل
 باستى قايىشلىق يىگەرەلسە بارلىق مەسەلە وڭاي شەشەلەيدى. بۇل —
 ماركىس كاپىتالىستىك قوعامدى زەرتتەگەندە بىزگە كۆرسەتكەن
 ئادىس. لەيىن مەن ستالىن دە جىيانگەرلىك پەن كاپىتالىزىمنىڭ

ھالىي داھدارسىن زەرتتەگەندە، سوۋەت وداعىنىڭ ئىقتىسادىن زەرىتەگەندە ۋەسى *ادىستى كۆرسەتتى. سان مىڭداغان وقىمىستىلار مەن انقارۋىشلار بۇل *ادىستى ۇقپايدى، ناتىجەدە ولار، بەينە تۈبەكتە قالغانىداي، ماسەلەنىڭ *تۈيىنىن تابا المايدى، سونىمەن قايشىلىقتاردى شەشۋىڭ ادىستەرىن دە تابا المايدى.

بارىستاعى قايشىلىقتاردىڭ بارلىغىنا بىردەي قاراۋعا بولمايدى، ولاردى باستى قايشىلىق جانە ەكىشى ورنىداي قايشىلىق دەپ ەكى تۈرگە *بولۇ، باستى قايشىلىقتى يگەرۋگە باسا نازار اۋدارۇ كەرەك، مۇنى جوعارىدا باياندادىم. الايدا *تۈرلى قايشىلىقتاردىڭ — مەيلى باستى قايشىلىقتىڭ بولسىن نەمەسە ەكىشى ورنىداي قايشىلىقتىڭ بولسىن — *بىر — بىرىنە قايشى ەكى جاعىنا بىردەي قاراۋعا بولا ما؟ بۇل دا بولمايدى. قانداي قايشىلىقتا بولسىن، قايشىلىق جاقتارىنىڭ دامۋى *بىر كەلگى بولمايدى. كەيدە ولاردىڭ اراسىندا تەپە — تەڭ — دىڭ بار سياقتى بولپ كۆرىنەدى، *بىراق بۇل تەڭ ۋاقتىشا جانە شياڭدۇيلى احوال، ال نەگىزگى شىڭتاي *بىر كەلگى ەمەس. قايشى بولپ وتىرعان ەكى جاقتىڭ *بىر جاعى باستى جاق، ەندى *بىر جاعى ەكىشى ورنىدا بولادى. مۇندا باستى جاق دەگەنىمىز قايشىلىقتا چەتەكشى رول اتقاراتىن جاق دەگەن *سوز. زاتتاردىڭ سىيپاتى نەگىزىنەن قايشىلىقتىڭ بىلەۋشى ورىن العان باستى جاعىمەن بەلگىلەنەدى.

ايتسەدە، مۇنداي احوال تۇراقتى بولمايدى، قايشىلىقتىڭ باستى جاعى مەن باستى ەمەس جاعى *بىرى بىرىنە اينالىپ وتىرادى، سوعان بايلانىستى زاتتاردىڭ سىيپاتى دا وزگەرىپ وتىرادى. قايشىلىق دامۋىنىڭ بەلگىلى بارىسىندا نەمەسە بەلگىلى ساتىسىندا باستى

جاق A جاق بولسا، باستى مەمەس جاق B جاق بولادى؛ ەكىنشى *بىر دامۇ ساتىسىنا نەمەسە ەكىنشى *بىر دامۇ بارىسىنا جەتكەندە، ولار *وزارا ورنىن اۋىستىرادى، بۇل زاتتاردىڭ دامۇنىداغى قايىشلىقتىڭ كۆرەسۋىشى ەكى جاعىنىڭ كۈشتەرىسىنىڭ ارتۇ نە كەمۇ دارەجەسىنە بايلانستى بولادى.

*بىز ۇندەمى «ەكىننىڭ ورنىن جاڭا باسادى» دەگەن *سوزدى ايتامىز. ەكىننىڭ ورنىن جاڭانىڭ باسۋى — قاي — قاشان دا قارسى تۇرۇعا بولمايتىن دۇنيە جۇزىلىك جالپىلىق زاڭ. زاتتاردىڭ *وز سىپاتى مەن شارت — جاعدايلارنا سايكەس، *تۇرلى فورمالاردا بولپىپ وتىراتىن سەكىرۋلەر ارقىلى *بىر زاتتىڭ باسقا *بىر زاتقا اينالۋى ەكىننىڭ ورنىن جاڭانىڭ باسۋ بارىسى بولپىپ تابىلادى. *ارقانداي زاتتىڭ شىندە جاڭا مەن ەكىننىڭ — ەكى جاقىنىڭ قايىشلىقى بولادى دا، بۇل *بىرقاتار، شىتىرمان كۆرەس بولپىپ قالپىتاسادى. كۆرەستىڭ نائىجەسىندە جاڭا جاق كىشكەنەدەن ۇلكەيەدى، بىلەۋشى نارسە بولپىپ كوتەرىلەدى؛ ەكى جاق ۇلكەننەن كىشىرەيەدى، بىر تە — بىر تە *وشپ — قۇرىتىن نارسەگە اينالادى. ال جاڭا جاق ەكى جاقىنى بىلەيتىن ورنىن العان كەزدە — اق، ەكى زاتتىڭ سىپاتى جاڭا زاتتىڭ سىپاتى بولپىپ وزگەرەدى. بۇدان مىنانى كورۋگە بولادى، زاتتاردىڭ سىپاتى نەگىزىنەن قايىشلىقتىڭ بىلەۋشى ورنىن العان باستى جاعىمەن بەلگىلەنەدى. قايىشلىقتىڭ بىلەۋشى ورنىن العان باستى جاعى وزگەرسە، سوعان بايلانستى زاتتىڭ سىپاتى دا وزگەرەدى.

كاپىتالىستىك قوعامدا كاپىتالىزىم ەكى، فەودالدىق قوعام داۋىرىندەكى تاۋەلدىلىك ورنىنان بىلەۋشى ورنىن العان كۈشكە

اينالسىمەن، قوعامنىڭ سىياتى دا فەوداليزىم قوعامىنان كاپىتالىزىم قوعامىغا اينالدى. ال جاڭا، كاپىتالىستىك قوعام داۋرىنىدە فەودال-دىق كۈش نۇرىنى بىللەۋشى ورنىداغى كۈشتەن تاۋەلدى كۈشكە اينالدى، سوعان بايلانستى بىر تە - بىر تە جويىلدى، مىسالى، انگىلىيە مەن فرانسىيادا وسىنداي بولدى. وندىرگىش كۈشتەردىڭ دامۇنى بايلانستى بۇرجۇازىيە العاباسارلىق رول اتقاراتتىن جاڭا ئاپتان كەرتارىيە رول اتقاراتتىن مىسكى تاپقا اينالدى، سونىمەن، ەڭ اقىرىندا پىرولەتارىيات جاعىنان قۇلاتىلىپ، جەكە مەنىشىكى ئۇندىرىس قۇرال - جابدىقتارى تارتىلىپ اللىنان جانە بىلىكتەن ايرىلىغان تاپقا اينالدى، بۇل تاپ تا بىر تە - بىر تە جويىلدى. بۇرجۇازىيەدان ادام سانى الدىقايىدا كوپ جانە بۇرجۇازىيەدىن بىر مەزگىلدە تۇپ وسكەن، بىراق بۇرجۇازىيەنىڭ ۇستەمدىگىندە بولپ وتىرغان پىرولەتارىيات جاڭا كۈش بولپ تابىلدى، ول بۇرجۇازىيەغا تاۋەلدى بولغان العاشقى داۋىردەگى ورنىنان بىر تە - بىر تە ۇسىپ، تاۋەلىسىز جانە تارىيىخنا جەتەكشى رول اتقاراتتىن تاپ بولدى، سونىمەن، ەڭ اقىرىندا اكسىياتتى تارتىپ الپ، ۇستەم تاپقا اينالدى. بۇل كەزدە قوعامنىڭ سىياتى وزگەرىپ، ول مىسكى، كاپىتالىستىك قوعامىنان جاڭا، سوتسىيالىستىك قوعامغا اينالدى. مۇنىڭ ۇزى سوۋەت وداعى باسىپ ونگەن جانە بارلىق باسقا ەلدەر سوزسىز باسىپ وتەتىن جول.

جۇڭگونىڭ احوالىنىان الپ ايتقاندا، ونىڭ جارىتىلاي وتارعا اينالۋىنىداغى قايشىلىقتا جيانگەرلەر باستى ورنىندا تۇردى دا، جۇڭگو حالقىن ەزدى، ال جۇڭگو تاۋەلىسىز ەلدەن جارىتىلاي وتار ەلگە اينالدى. بىراق ئىستىك جايى سوزسىز وزگەردى. مىكى

جاق كۈرەسپەن ۋە قىرغان جاعدايدا، جۇڭگو خالىقنىڭ پىرولە تارىياتىنىڭ باسشىلىقىدا ئۆسپ شىققان كۈشتەرى جۇڭگونى جارتىلاي ۋە قارەلدەن ئۆزىنىڭ ئاۋەلىسىزەلىگە اينالدىرەدى، ال خىيانىگەرلەر جۈپىلەدى، ەسكى جۇڭگو ئۆزىنىڭ جۇڭگوغا اينالەدى.

ەسكى جۇڭگونىڭ جاق جۇڭگوغا اينالۇى ەل ىشىندەگى ەسكى، فەودالدىق كۈشتەر مەن جاق، خالىقنىق كۈشتەر اراسىنداى احوالدىڭ وزگەرۈشى دە قامىتىدى. ەسكى، فەودال دىيچۇ تابى قۇلاتىلەدى، ۋستەمدىك ەتۈشىدەن ۋستەمدىك ەتلىۋىشكە اينالەدى، ئۆسۈپ، بۇل تاپ تا بىرە - بىرە قۇرىدى. ال خالىق پىرولە تارىياتىنىڭ باسشىلىقى مەن ۋستەمدىك ەتلىۋىشىدەن ۋستەمدىك ەتۈشكە اينالەدى. بۇل كەزدە جۇڭگو قوعامىنىڭ سىياتى دا وزگەرەپ، ەل ەسكى، جارتىلاي ۋە تارلىق جانە جارتىلاي فەودالدىق قوعامنان جاق، دەمە - كىراتىيالىق قوعامغا اينالەدى.

مۇنداي ئېرى بىرەنە اينالۇ احوالى بۇرىن دا بولەپ ەتكەن. جۇڭگودا 300 جىلغا تايانۇ ۋاقىت ۋستەمدىك ەتكەن چىڭ خاندەنى دىگۈسى شىنخاي گىمىڭى داۋرىندە قۇلاتىلدى؛ ال سۇن جۇڭشان باسشىلىق ەتكەن گىمىڭىدىك تۇڭمىڭخۇي ئېر مەزەت جەڭىسكە ەتتى. 1924 - 1927 - جىلدارداى گىمىڭىدىك سوغىتا گۇڭچانداڭ مەن گومىنداڭنىڭ ۋگتۈستىكتەگى بىرىككەن گىمىڭىدىك كۈشى ئۆزى كۈشتەن قۇدرەتتى كۈشكە اينالەپ، سولتۇستىككە جورنغا جەڭىسكە ەتتى؛ ال ئېر مەزەت ايتىندى كۈش بولغان بىياڭ جۇنەلارى قۇلاتىلدى. گۇڭچانداڭ باسشىلىق ەتكەن خالىقنىق كۈشتەر 1927 - جىلى گومىنداڭ كەرتارتيا كۈشتەرىنىڭ سوققىسىنا ۋىراپ، ئىم ازايەپ كەتكەن ەدى؛ الايدا ئۆز ىشىندەگى خىجۇبچۇبىدى

الاستاغاندىقتان بىرتىندەپ ۇلعايا ئۇستى. گۇڭچانداڭ باسشلىق
ەنكەن گىمىڭدىك گىنجۇيدىلەردە دىيخانداز ۇستەمدىك ەتلىۋىشەن
ۇستەمدىك ەتلىۋىشەن ەتلىۋىشەن ەتلىۋىشەن ەتلىۋىشەن ەتلىۋىشەن
دۇنيە جۇزىنىدە ۇنەمى مەنە وسىلايشا ەسكى مەن جاڭا اۋىسىپ
وتىرادى، ۇنەمى وسىلايشا ەسكىنىڭ ورنىن جاڭا باسىپ وتىرادى،
ەسكى قۇرىپ، جاڭا ورناپ وتىرادى نەمەسە ەسكىدەن جاڭا تۇپ
وتىرادى.

گىمىڭدىك كۇرەستىڭ كەيىپىر كەزىندە قىيىن جاعداي قولايلى
جاعدايدان اسىپ تۇسەدى، مۇنداي كەزدە قىيىنشىلىق قايشلىقنىڭ
باستى جاعى بولادى، قولايلىلىق ونىڭ ەكىشى ورنىنداعى جاعى
بولادى. الايدا گىمىڭشىلەردىڭ كۇش جۇمساۋىمەن قىيىنشىلىقتاردى
بىرتە-بىرتە جەڭىپ، قولايلى جاڭا جاعدايدى جارىققا شىعارۋا
بولادى، قىيىن جاعداي قولايلى جاعدايما ورنىن بەرەدى، 1927-جىلى
جۇڭگو گىمىڭى جەڭىلىسكە ۇشراغاننان كەيىنكى جاعداي دا،
جۇڭگو قىزىل ارمىياسى ۇزاق ساپاردا بولغان كەزدەگى جاعداي دا
مەنە وسىنداي بولدى. قازىرگى جۇڭگو-جاپون سوعىسىندا دا
جۇڭگو قىيىن جاعدايدا تۇر، ۇىراق ۇىز مۇنداي احوالدى وزگەرتىپ،
جۇڭگو جاق پەن جاپونىيا جاقنىڭ احوالىندا تۇبىرلى وزگەرىستەر
تۇدىرا الامىز. كەرسىنشە جاعدايدا، ەگەر گىمىڭشىلەردە قاتەلىك
جىبەرسە، قولايلىلىق تا قىيىنشىلىققا اينالىپ كەتەدى، 1924-
1927-جىلدارداعى گىمىڭنىڭ جەڭىسى جەڭىلىسكە اينالىپ كەتتى.
1927-جىلدىن كەيىن وڭتۇستىڭ ولكەلەردە وركەندەگەن گىمىڭدىك
گىنجۇيدىلەر 1934-جىلى بۇكىلدەي جەڭىلىسكە ۇشرايدى.
ۇىلىم الۋدا، بىلمەۋدەن بىلۋگە دەيىنكى قايشلىق تا وسىلاي

بولدى. بىز ماركسىزىمىدى ەندى عانا زەرتتەي باستاغان كەز. -
مىزدە، ماركسىزىمىدى بىلمەۋەنە از بىلۋەن مەن ماركستىك بىلىم
اراسىندا قايىشلىق بولدى. دەگەنەن ۇمتىلا ۇيرەنۋارقىلى بىلمەۋ-
دەن بىلۋەنە وتۋەنە، از بىلۋەنەن كۈپ بىلۋەنەن وتۋەنە بولدى،
ماركسىزىمىدى قولدانۋداعى كۈزىزدىكتەن ماركسىزىمىدى ەركىن
قولدانا الاتىن بولپ وزگەرۋەنە بولدى.

بىرەۋلەر كەيىر قايىشلىقتار مۇنداي ەمەس دەپ بىلەدى.
ماسەلەن، ەندىرگىش كۈشتەر مەن ەندىرستىك قانناستاردىك
قايىشلىقىندا ەندىرگىش كۈشتەر باستى جاق بولدى؛ نازاريا مەن
امالياتتىك قايىشلىقىندا اماليات باستى جاق بولدى؛ ئىقتىسادى
بازىس پەن قۈندىرمانىك قايىشلىقىندا ئىقتىسادى بازىس باستى جاق
بولدى؛ ولاردىك ۇرنى وزارا اۋىپايدى دەسەدى. بۇل - بىان -
جىگدىق - ۇيۋۇلۇندىك كۈزقاراس ەمەس، جىشەلىك - ۇيۋۇلۇندىك
كۈزقاراس. ەندىرگىش كۈشتەر، اماليات، ئىقتىسادى بازىس، جالىپى
الماندا، باستى، شەشۋى رول اتقارادى، بۇل راس، كىمدە - كىم
مۇنى مۈيىنداماسا، ول ۇيۋۇلۇنشى ەمەس. الايدا ەندىرستىك
قانناستار، نازاريا، قۈندىرما جاققار بەلگىلى شارت - جاعدايدا قايتا
ورالىپ، باستى، شەشۋى رول اتقارادى، مۇنى دا مۈيىنداۋ كەرەك.
ەندىرستىك قانناستاردى وزگەرتپەيىنشە ەندىرگىش كۈشتەر دامى
المايتىن بولپ قالعان كەزدە، ەندىرستىك قانناستاردىك وزگەر -
تىلۋى باستى، شەشۋى رول اتقارادى. دال لەينىنىك «گىمىگىدىك
نازاريا بولماسا، گىمىگىدىك قوزعالىس قا بولماق ەمەس»^⑤ دەگە -
نىندەي كەز بولا قالعاندا، گىمىگىدىك نازاريانىك جاسالۋى مەن
ۇسىنىلۋى باستى، شەشۋى رول اتقارادى. بەلگىلىر ۇستى(قانداي

دا ئېىر ئىس بولسىن) ئىستەۋگە ئۇرا كەلىپ، ئېىراق ئالى باعت،
 ئادىس، جوسپار نەمەسە ساياسات بولماي وتىرعان كەزدە، باعتىنىڭ،
 ئادىستىڭ، جوسپاردىڭ نەمەسە ساياساتىنىڭ بەلگىلەنۋى دە باستى،
 شەشۋى نارسە بولادى. ساياسى، مادەنىيەت، ت.ب. قوندىرما لار
 ئىقتىسادى بازىستىڭ دامۇنىنا كەدەرگى بولغان كەزدە، ساياسى جاقتا
 جانە مادەنىيەت جاقتا جاڭالىقتىڭ جاسالۋى باستى، شەشۋى
 نارسەگە اينالادى. ئېىزدىڭ بۇلای دەۋىمىز ۋىيۇلۇنگە قايشلىق
 جاساماندىق مەس پە؟ جوق. وىتكەنى ئېىز جالىپى تارىخى دامۇدا
 ماتەريالىق نارسەنىڭ رۋحانى نارسەنى بەلگىلەيتىندىگىن، قوعامدىق
 بولمىستىڭ قوعامدىق سانانى بەلگىلەيتىندىگىن مويىندايمىز؛ ئېىراق،
 سولمەن بىرگە، رۋحانى نارسەنىڭ قايتا اسەر ەتەتىندىگىن،
 قوعامدىق سانانىڭ قوعامدىق بولمىسقا قايتا اسەر ەتەتىندىگىن،
 قوندىرمانىڭ ئىقتىسادى بازىسكە قايتا اسەر ەتەتىندىگىن دە مويىن-
 دايمىز، مويىنداۋىمىز قاجەت تە. بۇل—ۋىيۇلۇنگە قايشى كەلگەندىك
 مەس، قايتا جىشيەلىك ۋىيۇلۇننەن ساقتاماندىق، بيانجىگىدىق
 ۋىيۇلۇندە بەرىك تۇرغاندىق.

قايشىلىقتىڭ ەرەكشەلىگى ماسەلەسىن زەرتتەۋدە، ەگەر ەكى
 اخۋال—بارسناغى باستى قايشلىق پەن باستى مەس قايشلىق
 جانە قايشلىقتىڭ باستى جاعى مەن باستى مەس جاعى زەرتتەل-
 مەسە، اتاپ اينقاندا، قايشلىقتاغى وسى ەكى ئۇرلى اخۋالدىڭ
 ايرماشلىقتارى زەرتتەلمەسە، وندا ابىستراكت زەرتتەۋگە سالنىۋ
 بولادى، قايشلىقتىڭ اخۋالىن ناقتىلى بىلۋگە بولمايدى، سونداي-
 اق قايشلىقتى شەشۋدىڭ دۇرسى ئادىس دە تابۇغا بولمايدى.
 قايشلىقتاغى وسى ەكى ئۇرلى اخۋالدىڭ ايرماشلىقى نەمەسە

ەركەشەلىگى قايىشى كۈشتەردىڭ بىر كەلكىسىزدىكى بولۇپ تاسىلادى. دۇنيەدە مۇلدە بىر كەلكى دامىتىن ئارسە جوق، بىز بىر كەلكىلىك ئازارياسىنا نەمەسە تەپە - تەڭدىك ئازارياسىنا قارسى تۇرۇما ئىسىپىز. سونىمەن بىرگە قايىشلىقتارداعى وسىنداي ئاقىلى احوال جانە قايىشلىقتىڭ باستى جاعى مەن باستى مەس جاعىنىڭ دامۇ بارىسىنداعى وزگەرىستەرى مەكى زاتتىڭ ورنىن جاڭا زاتتىڭ باسقاندىن بەينەلەيتىن كۈش بولۇپ تابىلادى. قايىشلىقتارداعى ئارتۇرلى بىر كەلكىسىزدىك احوالدى زەرتتەۋ، باستى قايىشلىق پەن باستى مەس قايىشلىقتى، قايىشلىقتىڭ باستى جاقىنارى مەن قايىشلىقتىڭ باستى مەس جاقىنارىن زەرتتەۋ گىيىگىدىك ساياسي پارتىيالاردىڭ وزدەرىنىڭ ساياسي جانە اسكەرى جاقىنارداعى جانلۇەلىك - تاكتىكالىق باعتتارىن دۇرىس بەلگىلەۋدەگى ماڭىزدى ادستەرىنىڭ بىرى بولۇپ وتىر، بۇعان بارلىق كوممۇنىستەر ئازار اۋدارۇعا ئىيس.

5. قايىشلىق جاقىنارىنىڭ ۇقساستىعى

جانە كۇرەسى

قايىشلىقتىڭ جالپىلىعى مەن ەركەشەلىگى ماسەلەسىن تۇسىنگەننەن كەيىن، بىز قايىشلىق جاقىنارىنىڭ ۇقساستىعى مەن كۇرەسى ماسە - لەسىن زەرتتەۋگە وتۇرمىز قاجەت.

ۇقساستىق، بىرلىك، بىردەيلىك، ۇزارا ئىگىسۇ، بىر - بىرىنە وتۇ، ئىر - بىرىنە باعىنىشتى بولۇ (نەمەسە تاۋەلدى بولۇ)، ۇزارا بايلاستى بولۇ نەمەسە ۇزارا يستەس بولۇ - مەنە وسى ئۇرلى

اتاۋلاردىڭ ئىبارى ئىبر ماغنا بىرەدى، بۇلار تومەندەكى ەكى تۇرلى
 احوالدى كۆرسەتەدى: ئىبرىنىشى، زاتتاردىڭ دامۋى بارىسىنداعى
 ئار بىر قايشىلىقنىڭ ەكى جاغىنىڭ ەكەۋى دە وزىنە قاراما - قارىسى
 جاقتى ئوزىنىڭ ئومىر سۇرۇنىڭ الى شارتى ەتەدى، ەكى جاق
 ئۇتاس ئىبر تۇلعا قاتار ئومىر سۇرەدى؛ ەكىنىشى، ئىبر - بىرىنە
 قايشى ەكى جاق بەلگىلى شارتتارغا بايلانىستى وزدەرىنىڭ قارىسى
 جاغنا اينالادى. ۇقاسستىق دەگەنىمىز، مەنە، وسى.

لەين بىلاي دەيدى: «بيانچىڭغا - قاراما - قارىسىلىقتاردىڭ
 قايتىپ ۇقاس بولا الاتىنىن، قالاي ۇقاس بولاتىنىن (قالايشا
 ۇقاسستىققا اينالاتىنىن) - قانداي شارتتاردا ئىبرى بىرىنە اينالىپ،
 ۇقاس بولاتىنىن - نە ئۇشىن ادام ساناسىندا بۇل قاراما - قارسە -
 لىقتاردى ئولى، قاتىپ قالغان نارسە دەپ قاراماي، جاندى، شارتتى،
 وزگەرەتىن، ئىبرى بىرىنە اينالىپ وتىراتىن نارسە دەپ ئۇسىنىۋ
 كەرەكتىگىن زەرتتەيتىن ئىلىم.»^⑩

لەينىڭ بۇل سوزدەرىنىڭ ماغناسى نە؟

بارلىق بارىستارداعى ئىبر - بىرىنە قايشى جاقتار، اسلىنىدە،
 ئىبرىن ئىبرى شەنكە قاعادى، ئىبرى مەن ئىبرى كۆرەسەدى، بىرىنە
 ئىبرى قاراما - قارىسى بولادى. دۇنيە جۇزىندەكى بارلىق زاتتاردىڭ
 بارىسى جانە ادامداردىڭ ىدەياسى مەنە وسىنداي قايشىلىقتى
 جاقتاردى قامتىدى، بۇدان سىرت قالاتىندارى بولمايدى. قاراپىم
 بارىستا ئىبر عانا قايشىلىق بولادى، كۆردەلى بارىستا بىردەن كۆپ
 قايشىلىق بولادى. ئارقايسى قايشىلىقتار اراسىندا دا ئوزارا قايشە -
 لىقتار بولىپ تۇرادى. كىگۋان دۇنيەدەكى بارلىق زاتتار جانە
 ادامداردىڭ ىدەياسى مەنە وسىلاي قۇرالادى جانە ولاردىڭ قوز -

عالىسى وسلايشا كەلىپ شىعادى.

بۇعان قاراغاندا، مۇلدە ۇقساسلىق، مۇلدە بىرلىك بولماي شىقتى، ولاي بولسا، ۇقساسلىق نەمەسە بىرلىك بولادى دەپ ايتاتە-
نىمىز قالاي؟

زاتىندا، قايشى بولپ وتىرعان جاقتاردىڭ قاي- قايسىسى وقشاۋ
”ومىر سۇرە المايدى. ەگەر قايشىلىقتىڭ قاراما- قارسى ەكى
جاعىنىڭ ”بىر جاعى بولماسا، وندا ەكىنشى جاعى ”وزىنىڭ ”ومىر
”سۇرۋ شارتىنان ايرىلادى. ويلاپ كورىڭىزدەرشى، بارلىق قايشى
بولپ وتىرعان زاتىلاردىڭ نەمەسە ادام وينىداھى قايشى بولپ
وتىرعان ۇسىمداردىڭ ”ارقانداي ”بىر جاعى دەرىجەس ”ومىر سۇرە
الا ما؟ ”ومىر بولماسا ”ولم بولمايدى؛ ”ولم بولماسا ”ومىر دە بول-
مايدى. جوعارى بولماسا تومەن بولمايدى؛ تومەن بولماسا جوعارى
دا بولمايدى. سور بولماسا باق بولمايدى؛ باق بولماسا سوردا
بولمايدى. قولايلىق بولماسا قىينىلىق بولمايدى؛ قىينىلىق
بولماسا قولايلىق تا بولمايدى. دىجۋ بولماسا جەر مايلاپ الۋشى
بولمايدى؛ جەر مايلاپ الۋشى بولماسا دىجۋ دا بولمايدى. بۇرجۋازيا
بولماسا پىرولەتارىيات بولمايدى؛ پىرولەتارىيات بولماسا بۇرجۋازيا
دا بولمايدى. جيانگەرلىكتىڭ ۇلتىق مەزگىسى بولماسا وتارلار مەن
جارتىلاي وتارلار بولمايدى؛ وتارلار مەن جارتىلاي وتارلار بولماسا
جيانگەرلىكتىڭ ۇلتىق مەزگىسى دە بولمايدى. بارلىق قاراما-
قارسى قۇرامدار مەنە وسىنداي بولادى، بەلگىلى شارتتار سەبەبىنەن،
”بىر جاعىنان، ”وزارا قاراما- قارسى بولادى، ەندى ”بىر جاعىنان،
جانە ”وزارا بايلانىستى، ”وزارا وتەتىن، ”وزارا سىڭىستەتىن، ”وزارا
باعىنىشتى بولادى، مۇنداي سىپات ۇقساسلىق دەپ اتالادى. بارلىق

قايشى بولسې وتىرعان جاقئاردا بەلگىلى شارتتار سەبەبىندەن ۇقساس-
ماستىق بولادى، سوندىقتان قايشلىق دەپ اتالادى. ۇىراق ۇقساس-
تىمى دا بولادى، سوندىقتان ۇزارا بايلانسىپ جاتادى. لەنن
يىانچىڭغا «قاراما-قارسىلىقتاردىڭ قايتىپ ۇقساس بولا الاتىن»
زەرتتەيدى دەگەندە، وسى احوالدى ايتقان بولاتىن. قايتىپ وسلاي
بولا الادى؟ ويتكەنى ولار ۇىرىن ۇىرى ۇمىر ۇسۇرۇدىڭ شارتى
ەتەدى. مىنە بۇل — ۇقساسلىقتىڭ ۇىرىنىشى ماغناسى.

الايدا قايشلىقتىڭ ەكى جاعى ۇىرىن ۇىرى ۇمىر ۇسۇرۇدىڭ
شارتى ەتەدى، ەكى جاقنىڭ اراسىندا ۇقساستىق بولادى، سوندىقتان
تۇتاس ۇىر تۇلعا دا قاتار ۇمىر سۇرەدى دەۋدىڭ ۇزى جەتكىلىكتى
بولا ما؟ جوق، جەتكىلىكتى بولمايدى. ۇس قايشلىقتىڭ ەكى
جاعىنىڭ ۇزارا تاۋەلدى بولۇىمەن اياقتامايدى، ەڭ ماڭىزدىسى،
قايشى بولسې وتىرعان زاتتاردىڭ ۇىرى بىرىنە اينالۇنىدا، بۇل
زاتتاردىڭ شىندەگى قايشى بولسې وتىرعان ەكى جاق بەلگىلى
شارتتار سەبەبىنەن ۇارقايسى ۇزىنىڭ كەرى جاعىدا اينالادى،
وزىنە قاراما-قارسى بولسې تۇرعان جاقنىڭ ورنىدا ۇسادى دەگەن
ۇسوز، مىنە بۇل — قايشلىقتىڭ ۇقاستىمىنىڭ ەكىنىشى ماغناسى.

نە ۇشۇن مۇنىدا دا ۇقساستىق بولادى؟ كورسې وتىرسىزدار،
ۇستەمدىك ەتىلۋشى پىروپىلەتارىيات گىمىنىڭ ارقىلى ۇستەمدىك ەتۋ-
شىگە اينالادى، اسلىنىدە ۇستەمدىك ەتۋشى يۇرچۇازيا ۇستەمدىك
ەتىلۋشىگە اينالادى، وزدەرىنىڭ قارسى جاعى تەگىندە يەلەپ
كەلگەن ورنىدا ەتەدى. سوۋەت وداعىندا وسلاي بولدى، نۇكىل
دۇنيە جۇزىنىدە دە وسلاي بولادى. ايتىڭىزدارشى، بۇلاردىڭ
اراسىندا بەلگىلى شارتتارداعى بايلانسى پەن ۇقساستىق بولماسا،

مۇنداي وزگەرىستەر قايتىپ چارققا شىما الادى؟

جۇڭگونىڭ تايانچ زامان تارىخىنىڭ بەلگىلى سانسىدا مالم دارمىدە بەلسەندى رول اتقارغان كومىنداڭ ئوزىنىڭ مەھەللىسى قايتىپ تەڭرىجانە جىيانىگەرلەردىڭ ازىمۇنى (بۇلار شارقتار) بايلانستى، 1927 - جىلدىن كەيىن فانگىمىڭدىڭ پارتىيەغا اينالدى، ال جۇڭگو مەن جاپونىيە اراسىنداعى قايشىلىقنىڭ شەھەنسۇنىە جانە گۇڭچانداڭنىڭ بىرلىكسەپ ساياساتىنا (بۇلار شارقتار) بايلانستى، جاپون باسقۇنشىلارنى قارسى تۇرۇدى لاجىسزدان قۇپتادى. قايشى بولپ وتىرعان نارسەلەردىڭ ئىرىنىڭ مەنشىسىنە وزگەرىشەندە ولاردىڭ اراسىندا بەلگىلى ۇقسانستىق بولادى.

ئىز جۇرگىزگەن جەر گىمىڭى وسىنداي بارىس بولدى جانە بولماق، جەرگە يە بولغان دىچۇ تابى جەردەن ايرىلغان تاپقا اينالدى، ال جەردەن ايرىلغان دىخاندار جەر العان ۇساق مەنشىك يەسىنە اينالدى. بارلىق پەن جوقتىق، الۇ مەن ايرىلۇ بەلگىلى شارقتار سەبەبىنەن ئوزارا بايلانسىپ جاتادى، مەھەللىنىڭ ۇقسانستىقى بولادى، سوتسىيالىزم جاعدايىندا دىخانداردىڭ جەكە مەنشىكى دە سوتسىيالىستىك اۋىل شارۋاشلىقىنىڭ قوعامدىق مەنشىگىنە اينالدى، سوۋەت وداعىندا وسلاي بولدى، بۇكىل دۇنيە جۇزىندە دە وسلاي بولادى. جەكەلىك مۇلىك پەن قوعامدىق مۇلىك اراسىندا ئىر جاعسان مەنشى جاعىنا وتەتىن كوپىر بولادى، ول فىلوسوفىيادا ۇقسانستىق نەمەسە ئىرى بىرىنە اينالۇ، ئىرى بىرىنە ئىگىسۇ دەپ اتالادى.

پىرولە تارىيات دىكتاتۇراسىن نەمەسە خالىق دىكتاتۇراسىن نەمەسە - ئۇ - وسى دىكتاتۇراسى كۇشەنەن قالدىرىپ، ارقانداي مەمەكەت

ئۆزىمىن جويۇدەڭ ەڭ جوعارعى ساتقىسنا ئوتۇ شارتىنارس ازىرلەۋ دەگەن سوز. كۇڭچانداڭدى قۇرۇ جانە ونى وركەندەتۋ. كۇڭچان داڭنىڭ جانە بارلىق ساياسىي پارتىيالىق ئۆزىمىدەردىڭ جويىسۇنا شارتتار ازىرلەۋ دەگەن سوز. كۇڭچانداڭ بامشىلىق ەتكەن گىمىڭ. دىڭ ارمانى قۇرۇ جانە گىمىڭدىڭ سوعىستار جۇرگىزۋ — سوعىستى ماڭگى جويۇدەڭ شارتتارىن ازىرلەۋ دەگەن سوز. بىرىن بىرى شەككە قاهاتىن بۇل كوپتەگەن نارسەلەر ارى بىرى بىرىمەن بايلانىستى نارسەلەر.

جۇرتقا مالىم، سوعىس پەن بەيىتشىلىك بىرى بىرىنە اينالىپ وتىرادى. سوعىس بەيىتشىلىككە اينالادى، مىسالى، دۇنيە جۇزىلىك بىرىنشى سوعىس سوعىستان كەينىكى بەيىتشىلىككە اينالدى، جۇڭگوداعى شىكى سوعىس تا قازىر توقتاپ، ەل شىندە بەيىتشىلىك جارىققا شىقتى. بەيىتشىلىك سوعىسقا اينالادى، مىسالى، 1927 - جىلى گومىنداڭ - كۇڭچانداڭ ئستەستىكى سوعىسقا اينالدى، قازىرگى دۇنيە جۇزى بەيىتشىلىكى جاعداينىڭ دا دۇنيە جۇزىلىك ەكىنشى سوعىسقا اينالىپ كەتۋى مۇمكىن. نەلىكتەن مۇنداي؟ وپتەكەنى ئاپتىق قوعامدا سوعىس پەن بەيىتشىلىك سياقتى قايشى بولپ وتىرعان مۇنداي زاتتاردىڭ بەلگىلى شارت - جاعدايدا ۇفاسىتىمى بولپ وتىرادى.

قايشى بولپ وتىرعان بارلىق نارسەلەر وزارا بايلانىستى بولادى، ولار بەلگىلى شارت - جاعدايدا تۇتاس بىر تۇلعا دا قاتار ۇمر سۇرىپ قانا قويماي، ونىڭ ۇستىنە بەلگىلى شارت - جاعدايدا بىرى بىرىنە اينالىپ وتىرادى، مىنە بۇل — قايشىلىقتىڭ ۇفاسىتىمە. نىڭ تولىق ماعناسى. لەنىنىڭ قاراما - قارسىلىقتاردىڭ قالاي

ۋىقاس بولاتتى (قالايشا ۋىقاسلىققا اينالاتتى) — قانداي شارىتاردا
 «بىرى بىرىنە اينالىپ، ۋىقاس بولاتتى» دەگەننىڭ ماعىساسى دا،
 مەنە، ۋىسى.

«نە ۋىشەن ادام ساناسىندا بۇل قاراما — قارىسلىقتاردى ۋىلى،
 قاتىپ قالغان نارسە دەپ قاراماي، جاندى، شارىتى، وزگەرەتتىن،
 «بىرى بىرىنە اينالىپ وتىراتىن نارسە دەپ ۋىسنىۋ» كەرەك؟ ۋىنكەنى
 كىگۋاندىق زاتتار اسلىنىدە ۋىسلاي بولادى. كىگۋاندىق زاتتارداعى
 قايىشى بولپ وتىرعان جاقتاردىڭ بىرلىگى نەمەسە ۋىقاسلىقى
 اسلىنىدە ۋىلى، قاتىپ قالغان نارسە مەس، قايتا جاندى، شارىتى،
 وزگەرەتتىن، ۋاقىتتىق، شاڭدۇيلى نارسە بولپ تابىلادى، قايىشلىق
 اتاۋلىنىڭ «بارى بەلگىلى شارىتارعا بايلىنىستى وزدەرىنىڭ كەرى
 جاعىنا اينالىپ وتىرادى. مۇنداي احوالىدىڭ ادامدار ىدەياسىندا
 بەينەلەنۋى دۇنيەگە ماركىستىك ۋىيۋۇلىق — بيانجىڭفالىق كوزقاراس
 بولپ تابىلادى. تەك قازىرگى جانە تارىختاعى كەرتارىپا ۋىستەم
 تاپتار مەن ولارعا قىزمەت مەتەن شىڭىرشاڭشۋە عانا قاراما — قارىسى
 زاتتاردى جاندى، شارىتى، وزگەرەتتىن، «بىرى بىرىنە اينالاتىن
 نارسە دەپ قاراماي، قايتا ۋىلى، قاتىپ قالغان نارسە دەپ قارايدى،
 ونىڭ ۋىستەنە بۇل قاتە كوزقاراسىن كورىنگەن جەردە ۋىگىتەپ،
 خالىق بۇقاراسىن اداسىتىپ، ۋىزدىكىز ۋىستەمدىك مەۋىقاساتىنا
 جەتپەك بولادى. كوممۇنىستەردىڭ مەندەتى — كەرتارىپاشىلاردىڭ
 جانە شىڭىرشاڭشۋەشەلەردىڭ قاتە ىدەيالارىن اشكەرەلەپ، زاتتارعا
 «ئان بيانجىڭفالىنى ۋىگىتەپ، زاتتاردىڭ اينالۋىن تەزدەتىپ،
 كىمىڭدىك ماقساتقا جەتۋ.

قايىشلىقتىڭ بەلگىلى شارىت — جاعدايداعى ۋىقاسلىقى دەگەندە،

ئىز ئېتىپ وتىرىغان قايشىلىق رىيال قايشىلىق، ناقتى قايشىلىق، ال قايشىلىقتىڭ ئىرى بىرىنە اينالۋى دا رىيال، ناقتى بولادى دەگەن سۆز. قىيالىي ئاڭگىمەلەردەگى كۆپتەگەن وزگەرىستەردى، ماسەلەن، «شانجايچىڭ» دە ايتىلاتىن «كۆافۇدىڭ كۈندى قۇالاۋى»^{①۷}، «خۇاينانزى» دە ايتىلاتىن «يىدىڭ توعىز كۈندى ئىپ ئۇسۇرۇي»^{①۸}، «شىيۋىجى» دە ايتىلاتىن سۇن ۋۇگۇنىڭ 72 قۇبۇلۇي^{①۹} جانە «لياۋجاي جىيى» دە^{②۰} ايتىلاتىن كۆپتەگەن جىن-شايتاندار مەن تۈلكىلەردىڭ ادامما اينالۋى جۈنىندەگى ئاڭگىمەلەردى جانە باسقۇلاردى الساق، بۇل قىيالىي ئاڭگىمەلەردە ايتىلغان قايشىلىقتاردىڭ ئىرى بىرىنە وزگەرۋى ناقتىلى قايشىلىقتار بەينەلەگەن ناقتىلى وزگەرىستەر مەس، قايتا سانسىز، كۈردەلى، رىيال قايشىلىقتاردىڭ ۇزارا وزگەرۋى ادامداردا تۇدىرىغان سايىلىك، ويچوتا، جۇگۇان قىيالىي وزگەرىستەر بولپ ئابىلادى. ماركسى بىلاي دەيدى: «ارقانداي قىيالىي ئاڭگىمەلەر بولسىن، ويچوتامەن جانە ويچوتانىڭ كۈمەگىمەن ئايىياتنىڭ كۈشەن جەگەدى، باغىندىرادى جانە وبراىزاندىرادى؛ دەمەك، ئايىياتنىڭ وسى كۈشتەرى شەن مانىندە باغىندىرىلعاندا عانا بۇل قىيالىي ئاڭگىمەلەردە جويىلادى.»^{②۱} مۇنداي قىيالىي ئاڭگىمەلەر-دەگى (ەرتەگىلەردە) سانسىز وزگەرىستەر جۈنىندەگى ئاڭگىمەلەر ادامدارنىڭ ئايىيات كۈشتەرىن بويىسۇندىرۋىسن، قاعى باسقۇلاردى ەلەستەپ، ادامداردى قىزىقتىرا العانىمەن، ونىڭ ۇستىنە ەڭ جاقسى قىيالىي ئاڭگىمەلەردە «ماڭگىلىك سىقىرلى كۈش» (ماركس) بولعانىمەن، ئىراق قىيالىي ئاڭگىمەلەر ناقتىلى قايشىلىقتاردىڭ بەلگىلى شارت-چاىدايىنا نەگىزدەلىپ قۇرىلعان مەس، سوندىقتان ولار رىالىدىقتىڭ ىلمى بەينەسى مەس. اتاپ ايتقاندا، قىيالىي ئاڭگىمە-

لەردەكى نەمەسە مەرتەگىلەردەكى قايىشلىقتاردى قۇرغان جافتاردا
 ئاقتىلى ۇقسانىق بولمايدى، تەك قىيالى ۇقسانىق قانا بولادى.
 رىيال وزگەرىستەردىڭ ۇقسانىتىن علمى تۇردە بەينەلەۋ ماركىستىك
 بىيانچىڭغا بولپ قايىلادى.

نەلىكتەن جۇمىرتقا بالاپانغا اينالا الادى، ال تاس بالاپانغا
 اينالا المايدى؟ نەلىكتەن سوعىس پەن بەيىتتىشلىككە ۇقسانىق
 بولادى، ال سوعىس پەن قاستا ۇقسانىق بولمايدى؟ نەلىكتەن
 ادام باسقا ۇبر نارسە تۇماي، تەك ادام عانا تۇادى؟ مۇنىڭ
 سەبەبى باسقادا مەس، قايىشلىقتاردىڭ ۇقسانىتى بەلگىلى قاجەتتى
 شارتتاردا عانا بولاتىندىمىندا. بەلگىلى قاجەتتى شارتتار بولماسا
 ەشقانداي ۇقسانىق بولمايدى.

نەلىكتەن روسىيانىڭ 1917 - جىلى فەبرالداي بۇرجۇازىيالىق -
 دەموكراتىيالىق گىمىڭى سول جىلى وكتابىردەكى پىرولەتارىلىق - سوت -
 سىيالىستىك گىمىڭكە تىكەلەي ۇلاستى، ال فرانىيانىڭ بۇرجۇازىيالىق
 گىمىڭى سوتسىيالىستىك گىمىڭكە تىكەلەي ۇلاستى، 1871 - جىلى
 پارىج گۇڭشىسى اقىر اياغى جەڭىلىككە ۇشرايدى؟ نەلىكتەن
 موڭغۇلىيا مەن ورتا ازيانىڭ كوشپەندىلىك ئۇزىمى سوتسىيالىزىمگە
 تىكەلەي ۇلاستى؟ نەلىكتەن جۇڭگو گىمىڭى باتىس ەلدەرىنىڭ
 ئارىيى ەسكى جولىمەن جۇرمەي، بۇرجۇازىيالىق دىكىناسۇرانىڭ
 ئاۋىرىن باستان كەشمەي، كاپىتالىستىك بولاشاققا سوقپاي سونىيا -
 لىزىمگە تىكەلەي ۇلاسا الادى؟ مۇنىڭ سەبەبى باسقادا مەس،
 ئوز كەرىندەكى ئاقتى شارتتارغا بايلانستى. بەلگىلى قاجەتتى
 شارتتار ازىرلەنسە، زاتتار دامۋى بارىمىندا بەلگىلى قايىشلىق
 تۇادى، ونىڭ ۇستىنە بۇل قايىشلىق نەمەسە بۇل قايىشلىقتار ئىر -

بىرىنە تاۋەلىدى بولادى جانە ئىبرى بىرىنە اينالىپ وتىرادى،
ويىپەگەندە مۇنىڭ بارلىقى مۇمكىن بولماس ەدى.

ۇقساسلىق ماسەلەسى وسىنداي. ولاي بولسا، كۇرەس دەگەن نە؟
ۇقساسلىق پەن كۇرەستىڭ قانناسى قانداي؟

لەين بىلاي دەيدى: «قاراما - قارسىلىقتىڭ بىرلىگى (بىردەيلىك،
ۇقساسلىق، بىرىڭۋىشلىك) شارتتى، ۋاقىتتىق، ويىپەلى، شياڭدۇيىلى
بولادى. ال ئىبرىن ئىبرى نەستىراتىن قاراما - قارسىلىقتاردىڭ
كۇرەسى دە، دامۇدىڭ، ارەكەتتىڭ جۇەدۇيىلى بولاتىنى سياقتى،
جۇەدۇيىلى بولادى.»

لەيننىڭ بۇل سوزدەرىنىڭ ماعناسى نە؟

بارلىق بارىستىڭ باستالۋى بولادى، اياقتالۋى بولادى، بارلىق
بارىس وزدەرىنىڭ قاراما - قارسى جانە اينالىپ وتىرادى. بارلىق
بارىستىڭ نۇزراقتىلىمى شياڭدۇيىلى بولادى، الايدا ئىبرى بارىستىڭ
ەكىشى بارىسقا اينالۋىنداعى وسى ئىبرى وزگەرۋىشلىك جۇەدۇيىلى
بولادى.

مەيلى نەندەي زاتتىڭ قوزعالسىندا بولسىن، بارىندە دەەكى
ئۇرلى كۇي - شياڭدۇيىلى تىنىشتىق كۇي جانە ايقىن وزگەرۋىشلىك
كۇي بولادى. بۇل ەكى ئۇرلى كۇيدەگى قوزعالىسى زاتتاردىڭ
تىنىدەگى قايشى بولپ وتىرعان ەكى يىنىۋدىڭ ئۇزارا كۇرەسىندەن
نۇادى. زاتنىڭ قوزعالىسى ئىبرىنىشى كۇيدە تۇرعان كەرىندە، وندا
تەك سان وزگەرمىسى عانا بولادى، ساپا وزگەرمىسى بولمايدى،
سوندىقتان ول تىپ - تىنىش بەينەدە سياقتى بولپ كورىنىدەدى.
زاتنىڭ قوزعالىسى ەكىشى كۇيدە تۇرعان كەزىندە، ول ئىبرىنىشى
كۇيدەگى سان وزگەرىسىنەن بەلگىلىپ ەك جوعارغى سانغا جەتۋ

نتىجەسىدە بىرلىك مەيدىرايدى، ساپا وزگەرىسى تۇيىلدى، سۈندىقتان
 ايقىن وزگەرۋ بەينەسىدە بولپ كۈرىنىدى. "بىز كۈندەلىكتى ۋە مەردە
 كۈرەتتىن بىرلىك، ئوپىتاسۇ، بىرلەسۇ، كەلسۇ، تەپە - تەگدىك،
 تىرەسۇ، ئوقراۋ، تىنىشتىق، تۇراقلىق، "بىر كەلىكىلىك، جىناقلىق،
 وزىنە ئارتۇ، تاغى باسقۇلاردىك "بارى زاتتاردىك سان وزگەرىسى
 كۈپىنىدە تۇرغاندا كۈرىنىدىن بەينەسى. ال بىرلىكتىك مەيدىراۋى،
 ياغنى ئوپىتاسۇ، بىرلەسۇ، كەلسۇ، تەپە - تەگدىك، تىرەسۇ، ئوقراۋ،
 تىنىشتىق، تۇراقلىق، "بىر كەلىكىلىك، جىناقلىق، وزىنە ئارتۇ،
 تاغى باسقا كۈپلەرنىك بۇزىلىپ كەرى كۈپىگە اينالۋى زاتتاردىك
 ساپا وزگەرىسى كۈپىنىدە، "بىر پارىستان ەكىنشى "بىر بارىسقا "ۋە
 سىندى وزگەرمىسىدە كۈرىنىدىن بەينەسى بولپ ئابىلادى. زاتتار
 قاي - قاشاندا "بىرىنشى كۈيدەن ەكىنشى كۈپىگە ۇزدىكىسىز اينالىپ
 وتىرادى، ال قايىشلىقتىك كۈرەسى ۋسى ەكى كۈيدە دە "ۋە
 سۈرەدى جانە ەكىنشى كۈي ارقىلى قايىشلىق شەشلىدى. سۈندىقتان
 قاراما - قارىسلىقتىك بىرلىكى شارتتى، ۋاقىتتىق، شياگدۇيلى بولادى،
 ال قاراما - قارىسلىقتىك "بىرىن "بىرى شەتكە قاغۇ كۈرەسى جۈە -
 دۇيلى بولادى دەيمىز.

"بىز جوعارىدا "بىر - بىرىنى كەرى ەكى نارسەنىك اراسىندا
 ۇقساسلىق بولادى، سۈندىقتان ەكەۋى تۇقاس "بىر تۇلىمادا قاتار
 "ۋە مەردە سۈرەدى، سۈنمەن بىرگە "بىرى بىرىنى اينالادى دەگەن
 ەدىك، بۇل شارتلىق دەگەن "سوز، اتاپ ايتقاندا، "بىر - بىرى
 قايىشى نارسەلەر بەلگىلى شارتتا بىرلىككە كەلە الادى، سۈنداي - اق
 "بىرى بىرىنى اينالا الادى؛ مۇنداي بەلگىلى شارتتارسىز قايىشلىقتار -
 دىك بولۋى مۇمكىن ەمەس، بىرگە تۇرۋى مۇمكىن ەمەس، "بىرى

بىرىدە ايانلۇى دا مۇمكىن ەمەس. بەلگىلى شارتىتار بولغاندا عانا قايشىلىقتىڭ ۇقسانىمى قۇرالادى، سوندىقتان ۇقاستىق شارتتى، شياڭدۇيلى بولادى دەيمىز. بۇل ارادا مىنانى دا اينا كەتەلىك: قايشىلىقتىڭ كۇرەسى بارىستى باسىنان اياغىنا دەيىن قامتىدى جانە ۇىر بارىستى باسقا بارىسقا اينالدىرادى، قايشىلىقتىڭ كۇرەسى بولمايتىن جەر جوق، سوندىقتان قايشىلىقتىڭ كۇرەسى شارتىسىز، جۇەدۇيلى بولادى دەيمىز.

شارتتى، شياڭدۇيلى ۇقاستىق پەن شارتىسىز، جۇەدۇيلى كۇرەسە-تىڭ ۇزارا ۇشتاسۇى بارلىق زاتتاردىڭ قايشىلىق قوزعالسىن قۇرايدى.

ۇىزدىڭ جۇڭگولىقتار ۇنەمى «ۇىرىن ۇىرى شەتكە قاعادى ۇرى ۇىرى بىرىمەن بايلانستى بولادى»^② دەگەندى ايتادى. بۇل ۇىرىن ۇىرى شەتكە قاعاتىن نارسەلەردە ۇقاستىق بار دەگەن ۇسوز. بۇل — بىيانجىڭقالىق ۇسوز، شىڭىرشاڭشۈەگە قايشى كەلەدى. «ۇىرىن ۇىرى شەتكە قاعۇ» — ۇىرى بىرىنە قايشى ەكى جاق ۇىرىن ۇىرى بىرىمەن نەمەسە ۇزارا كۇرەسەدى دەگەن ۇسوز. «ۇىرى بىرىمەن بايلانستى بولۇ» — بەلگىلى شارتتاردا قايشىلىقتىڭ ەكى جاعى ۇزارا بايلانسىپ، ۇقاستىققا كەلەدى دەگەن ۇسوز. ۇقاس-تىقتىڭ شىنىدە كۇرەس بولادى، كۇرەس بولماسا ۇقاستىق تا بولمايدى.

ۇقاسىنىقتىڭ شىنىدە كۇرەس ۇمىر سۇرەدى، ەرەكشەلىكتىڭ شىنىدە جالپىلىق ۇمىر سۇرەدى، دارالىقتىڭ شىنىدە ورتاقتىق ۇمىر سۇرەدى. لەينىنىڭ سوزىمەن ايتقاندا، «شياڭدۇيلىكتە جۇەدۇيلىك بولادى»^②.

6. دۇيكاڭنىڭ قايشىلىقتاى ورنى

قايشىلىقتار كۈرەسى ماسەلەسىندە دۇيكاڭ دەگەن نە دەيتىن سۇراۋ جاتادى. "بىز بۇعان بىلاي دەپ جاۋاپ بەرەمىز: دۇيكاڭ — قايشىلىقتار كۈرەسىنىڭ بارلىق فورمىسى ەمەس، قايشىلىقتار كۈرەسىنىڭ "بىر عانا فورمىسى.

ادامزات تارىخىندا تاپتىق دۇيكاڭ "ومىر" سۇرىپ كەلەدى، بۇل قايشىلىقتار كۈرەسىنىڭ "بىر" تۈرلى ەرەكشە بەينەسى بولپ تابە-لادى. قاناۋشى تاپ پەن قاناۋشى تاپ اراسىنداى قايشىلىقتار تۈرالى ايتاتىن بولساق، مەيلى قۇلدىق قوعامدا بولسىن، مەيلى فەودالدىق قوعامدا بولسىن، مەيلى كاپىتالىستىك قوعامدا بولسىن، — "بىر-بىرىنە قايشى بولپ وتىرعان ەكى قاپ ۇزاق ۋاقىت بويىنا "بىر قوعامدا قاتار "ومىر سۇرەدى، ولار "وزارا كۈرەسىپ وتىرادى، "بىراق ەكى تاپنىڭ قايشىلىقى دامپ بەلگىلى ساتىعا جەتىسمەن-اق، ەكى جاق سىرنى دۇيكاڭدىق فورما الادى دا، دامپ گىمپىڭ تۋادى. تاپتىق قوعامدا بەيىتتىلىكتىڭ سوعىسقا اينالۋى دا وسىناى بولادى.

نومبىسنىڭ جارلىماي تۇرعانداى كەزى قايشىلىقتى نارسەلەردىڭ بەلگىلى شارتتار سەبەبىمەن تۇتاس "بىر تۇلعا دا بىرگە تۇرعان كەزى بولپ تابىلادى. جاڭا شارت (وت الۋ) پايدا بولعاندا عانا حاربىلۋ پايدا بولادى. وسىعان ۇقساپ كەتەتىن احۋالدار قابىعات دۇنە-سىندەگى ەڭ اقىرىندا سىرتقى قاقىتىس فورمالارى ارقىلى ەسكى قايشىلىقمار شەشىلىپ، جاڭا زانتار تۈلىپ وتىراتىن قۇبىلىستاردىڭ

بارلىقىدا دا بولادى.

مۇنداي جاعدايدى تانۇ توتەنشە ماڭىزدى. ول بىزگە تاپنىق
قوعامدا گىمىڭ مەن گىمىڭدىك سوعىستاردىڭ بولماي قويمايتىن.
دىمىن، مۇنىز قوعام دامۇنىدا سەكىرۈلەردى سىكە اسرۇعا بولماي.
تىندىمىن، كەرتارتيا ۇستەم تاپتاردى قۇلاتىپ، حالىقتى اكىمىتقا يە
ەتۈگە بولمايتىندىمىن تۇسىندىرەدى. كوممۇنىستەر كەرتارتياشيلار.
دىڭ قوعامدىق گىمىڭنىڭ قاجەتى جوق جانە ونىڭ بولۇى مۇمكىن
ەمەس دەيتىن الدامكوستىك ۇگىتتەرىن اشىپ تاستاۋعا ءىيس،
ماركسىزىم - لەنىنىزىمنىڭ قوعامدىق گىمىڭ جوينىدەگى "نازاريا -
سىندا بەرىك تۇرىپ، حالىققا قوعامدىق گىمىڭنىڭ مۇلدە قاجەت
ەكەندىگىن عانا ەمەس، سونىمەن قاتار ونىڭ بولۇى ابدەن مۇمكىن
ەكەندىگىن، بۇكىل ادامزاتتىڭ تاريىحى جانە سوۋەت وداعىنىڭ
جەڭسى بۇل علمى اقبقاتتى دالەلدەگەنن تۇسىندىرۈگە ءىيس.
بىراق بىز قايشىلىقتار كۇرەسىندە بولاتىن ارتۇرلى احۋالدار -
دى ناقتىلى زەرتتەۋىسىز قاجەت، جوعارىدا ايتىلعان گۇڭشىلەردى
بارلىق زانتارعا ورنىسىز تاڭا بەرمەۋگە ءىيسىپىز. قايشىلىق پەن
كۇرەس جالپىلىق، جۇەدۇيلىك بولادى، بىراق قايشىلىقتى شەشۋ
ادىسى، ياعنى كۇرەستىڭ فورمالارى قايشىلىقتىڭ سىياتى ۇقساس
بولماعاندىعى سەبەپتى تۇرلىمىشە بولادى. كەيىر قايشىلىق اشكەرە
دۇيكىكاڭدىق سىيات الادى، ال كەيىر قايشىلىق ونداي ەمەس،
زانتاردىڭ ناقتىلى دامۇنىنا سايكەس، تەگىندە كەيىر دۇيكىكاڭدىق
ەمەس قايشىلىق دامىپ دۇيكىكاڭدىق قايشىلىققا اينالادى؛ تەگىندە
كەيىر دۇيكىكاڭدىق قايشىلىق تا دامىپ دۇيكىكاڭدىق ەمەس قايشىلىققا
اينالادى.

كۈچانداڭنىڭ ئىشىنىدەكى دۇرسى يىدەيالار مەن قاتە يىدەيالار-
 دىڭ قايىشلىمىنا كەلسەك، جوعارىدا ايتقانمىزداي، ئاپنار ۋەمىر
 سۈرۈپ وتىرعان كەزدە، مۇنىڭ ۋىزى تاپتىق قايىشلىقتاردىڭ پارتىيا
 ئىشىنىدە بەينەلەنۋى بولۇپ تابىلادى. بۇل قايىشلىقتار باستالغان
 كەزدە نەمەسە ئىشئارا ماسەلەلەردە بىردەن دۇيكاڭدىق بولۇپ
 بەينەلەنە قويۇۋى ەكتالاي. بىراق تاپتار كۈرەسىنىڭ دامۇنىنا
 بايلانستى، مۇنداي قايىشلىقتاردىڭ دامى كەلە دۇيكاڭدىققا اينالۇپ
 كەتۋى دە مۇمكىن. سوۋەت وداعى كۈچانداڭنىڭ تارىخى بىزگە
 مىنانى كۆرسەتتى: لەنىنىڭ، ستالىننىڭ دۇرسى يىدەياسى مەن
 تروتسكىدىڭ، بۇخارىننىڭ، ئاى سوندايلاردىڭ قاتە يىدەياسى ارا-
 سىنداعى قايىشلىق العاشقى كەزدەردە دۇيكاڭدىق فورمادا بەينەلەنە
 قويماغان ەدى، بىراق كەينى دامى كەلە دۇيكاڭدىق قايىشلىققا اينال-
 لىپ كەتتى. جۇڭگو كۈچانداڭنىڭ تارىخىنىدا دا وسىنداي احوال
 بولدى. پارتىيىمىزدىڭ ئىشىنىدەكى كۆپتەگەن جولداسىتاردىڭ دۇرسى
 يىدەياسى مەن چىن دۇشىۋىدىڭ، جاڭ گوناۋىدىڭ، ئاى سونداي-
 لاردىڭ قاتە يىدەياسى اراسىنداعى قايىشلىق تا العاشقى كەزدە
 دۇيكاڭدىق فورمادا بەينەلەنبەگەن ەدى، بىراق كەينى دامى كەلە
 دۇيكاڭدىق قايىشلىققا اينالۇپ كەتتى. قازىرگى ۋاقىتتا پارتىيىمىزدىڭ
 ئىشىنىدەكى دۇرسى يىدەيا مەن قاتە يىدەيا اراسىنداعى قايىشلىق
 دۇيكاڭدىق فورمادا بەينەلەنگەن جوق، ەگەر قاتەلەسكەن جولداسىتار
 ۋور قاتەلىكتەرىن تۈزۈمتە الاتىن بولسا، وندا بۇل دامىپ دۇيكاڭدىق
 قايىشلىققا اينالۇپ كەتپەيدى. سوندىقتان، پارتىيا، بىر جاعىنان،
 قاتە يىدەيالارغا قارسى قاتاڭ كۈرەستەر جۇرگىزۋەگە ئېيىس، ەندى
 بىر جاعىنان، قاتەلەسكەن جولداسىتارغا وزدىگىنەن وبانۇ ورايىن

تولۇق بەرۋگە ئىيس. مۇنداي احوالدا اسرا سىلتەيتىن كۈرەس،
ارىنە، ۋىيلەسىمىز. ئىراق، ەگەر قاتەلىك وتكىزگەن ادام ۋوز
قاتەلىكەرىندە قاسارسىپ تۇرىپ الاتىن جانە ونى ۇلعايتا بەرەتىن
بولسا، مۇنداي قايشىلىقتىڭ دامىپ دۇيكاڭدىق قايشىلىققا ايمالىپ
كەتۋ مۇمكىنشىلىگى دە بار.

ئىتىسادى جاقنا، قالا مەن اۋىل-قىستاق اراسىنداى قايشىلىق
كاپىتالىستىك قوعامدا (ول ارادا بۇرجۇازيانىڭ ۇستەمدىگىندەگى
قالالار اۋىل-قىسناقتاردى اياۋسىز توناپ وتىر)، جۇڭگونىڭ
گومىنداڭ ۇستەمدىگىندەگى رايوندارىندا (ول ارادا شەتەل جيان-
گەرلەرى مەن جۇڭگونىڭ مايپان ئىرى بۇرجۇازياسى ۇستەمدىك
ەتكەن قالالار اۋىل-قىسناقتاردى بارىپ تۇرغان تاعىلىقپەن توناپ
وتىر) بارىپ تۇرغان دۇيكاڭدىق قايشىلىق بولىپ وتىر. الايدا
سوتسيالىستىك ەلدەردە، ئىزدىڭ گىمىڭدىك گىنجۇيدىلەرىمىزدە
مۇنداي دۇيكاڭدىق قايشىلىقتار دۇيكاڭدىق ەمەس قايشىلىقتارعا
اينالادى، ال كوممۇنىزىم قوعامىنا جەتكەن كەزدە مۇنداي قايشىلىقتار
جويىلادى.

لەئىن بىلاي دەيدى: «دۇيكاڭ مەن قايشىلىق ئۇپ نەگىزىنەن
ۇقسانمايدى. سوتسيالىزىم تۇسىندا دۇيكاڭ جويىلادى، قايشىلىق ۇسىر
سۈرە بەرەدى.»^② دەمەك، دۇيكاڭ-قايشىلىقتار كۈرەسىنىڭ بارلىق
فورماسى ەمەس، ونىڭ ئىر عانا فورماسى، بۇل گۇڭشىنى كورىنگەن
جەردە الباتى قولدانا بەرۋگە بولمايدى.

7. قورتمىدى

سوز وسى ارعا جەتكەندە، بىرنەشە اۋىز سوزبەن قورتمىدى جاساۋىمىزغا بولادى. زاتتاردىڭ قايىلىق زاڭى، ياعنى قاراما-قارمىلىق بىرلىك زاڭى — تابيعات پەن قوعامنىڭ تۈبىرلى زاڭى، سوندىقتان ويلاۋدىڭ دا تۈبىرلى زاڭى بولپ تابىلادى. ول — دۇنيە-گە شىڭىر شاڭىشۇەلىك كوزقاراستىڭ كەرمىسى، ول ادامزات تانىمى تاريحىندا ۇلى گىمىڭ بولدى. بيانجىڭدىق — ۋىيۋۇلۇندىك كوزقاراس بويىنشا قاراعاندا، قايىلىق بارلىق كىڭاۋىندىق زاتنىڭ جانە جۈ-گۋاۋىندىق ويلاۋدىڭ بارىسىندا سۈرەدى، قايىلىق بارلىق بارىستىڭ باسىنان ايعانا دەيىن قامىلىپ جاتادى، بۇل — قايىلىق-تىڭ جالپىلىعى مەن جۈەدۇيلىگى. قايىشى بولپ وتىرعان زاتتاردىڭ جانە ونىڭ جاقتارىنىڭ ارقايسىسىندا وزگەشەلىك بولادى، بۇل — قايىلىقتىڭ ەرەكشەلىگى مەن شياڭدۇيلىگى. قايىشى بولپ وتىرعان زاتتاردىڭ بەلگىلى شارتتارعا بايلانىستى ۇقاستىسى بولادى، سوندىقتان تۇتاس بىر تۇلعادا بىرگە تۇرا الادى، سونداي-اق ارقايسىسى وزدەرىنىڭ كەرى جاعىنا اينالا الادى، بۇل دا قايىش-لىقنىڭ ەرەكشەلىگى مەن شياڭدۇيلىگى بولپ تابىلادى. بىراق قايىلىقتاردىڭ كۈرەسى ۇزدىكسىز بولپ وتىرادى، مەيلى ولار بىرگە تۇرعان كەزدە بولسىن نەمەسە ولار بىرى بىرىمە اينالغان كەزدە بولسىن، — كۈرەس سۈرپى وتىرادى، اسىرەسە ولار بىرى بىرىنە اينالغان كەزدە كۈرەس ونان ارى ايقىن كورىنىدى، بۇل دا قايىلىقتىڭ جالپىلىعى مەن جۈەدۇيلىگى بولپ تابىلادى. سىز

قايىشلىقنىڭ ھەركەتلىگى مەن شىياڭدۇيلىگىن زەرتتەگەن كەرمىزدە،
 باستى قايىشلىق پەن باستى ھەس قايىشلىقتى، قايىشلىقنىڭ باستى
 جاعى مەن باستى ھەس جاعىن پارىقتاۋعا نازار اۋدارۋىمىز كەرەك؛
 ۋىز قايىشلىقنىڭ جالپىلىقى مەن كۆرەسەن زەرتتەگەن كەرمىزدە،
 قايىشلىقنىڭ تۈرلىشە كۆرەس فورمالارىن پارىقتاۋعا نازار اۋدارۋىمىز
 كەرەك؛ ۋىتپەگەندە قاتەلەسەمىز. ەگەر ۋىز زەرتتەۋ ارقىلى جوعا-
 رىدا ايتىسەن باستى تۋىنىدەردى شىن ھانىندە تۋىسەنە الساق،
 وندا ماركىسىزم - لەنىنىزىمنىڭ نەگىزگى پىرىنسىپتەرىنە قايىشى جانە
 ۋىزدىڭ گىمىڭدىك سەنەرمىزگە ۋىمىسىز بولغان جياۋنياۋجۋىيلىك
 ىدەيالاردى قالقاندەي الامىز؛ سونداي - اق تاجىرىيەلى حولىداستاردى
 ۋىز تاجىرىيەلەرىن رەتتەپ، ۋىنى ۋىرىنسىپ دارەجەسىنە كۈتەرەتەن،
 تاجىرىيەشلىدىك قاتەلىگىن قايتالاۋدان ساققاناسەن ەتە الامىز.
 قايىشلىقتار زاڭىن زەرتتەۋدەن جاساعان قىسقاشا قورنىدىمىز، مەنە،
 وسىلار.

ەسكەرتۋلەر

- ① لەنىن. «فيلوسوفىيالىق داپتەرلەر»: «گەگەلدىڭ «فيلوسوفىي
 تارىخى» 1-توم، «ەلەيات اعمىنىڭ فيلوسوفىيالى» دەگەن بولىمەنەن
 ۋىزىندەردە دەن السىدى.
- ② قاراڭىز: لەنىن. «يىيانچىڭغا تۋرالى ماسەلە جۈنىندە»: «بىاز-
 جىڭفاسىڭ ۋىمانى - بىرلىكنىڭ ەكىگە ۋىولنىۋى جانە ۋىنىڭ قايىشلىقتى
 بولىكتەرىن ۋىزدىڭ نانۋىمىز» تاغى دا قاراڭىز: لەنىن. «گەگەلدىڭ
 «لوگىكا عىلمى» دەگەن كىتابىنان ۋىزىندەردە: «يىيانچىڭغا قاراما -
 فارسلىقناردىڭ بىرلىگى تۋرالى ۋىلم دەپ قىسقاشا انقىناما بەرۋىگە

بولادى. وسىلايشا بىيانچىڭفانىڭ وزەڭگى يىگەرىلەدى. "بىراق مۇنىڭ
"وزى" ئۇستىدېرۇدى جانە دامتا "تۇسۇدى كەرەك مەندى."

② لەينىن. «بىيانچىڭغا تۇرالى ماسەلە جونىدە» دەن الىدى.

④ كوڭزى اعىمنىڭ خان داۋىرىندەگى اتاقتى وكىلى دۇڭ جۇڭشۇ
(جاڭا ۱79 — 104 جىلدار بۇرمن) خان ھاندەمنىڭ پاتشاسى
ۋۇدىڭە بىلاي دەيدى: «جولىنىڭ توركىنى — "ئاڭسىر"، "ئاڭسىر" وزگەر-
مەيدى، جول دا وزگەرمەيدى. «جول» دەگەن "سوزدى جۇڭگونىڭ
ەرتە زامانداغى فېلوسوفتارى كەڭىنەن قولداپقان، ونىڭ ماھىناسى
«جول» نەمەسە «داۋلى»، ونى «زالق» نەمەسە «زاڭدىلىق» دەپ
ئۇستىدېرۇگە بولادى.

⑥ ەنگەلىس. «دېۋرىنىڭكە قارىسى» 1- تاراۋ، «بىيانچىڭغا. سان
مەن ساپا» دەگەن 12- بولىمىنە قاراڭىز.

⑧ لەينىن. «بىيانچىڭغا تۇرالى ماسەلە جونىدە» گە قاراڭىز.

⑦ ەنگەلىس. «دېۋرىنىڭكە قارىسى» 1- تاراۋ، «بىيانچىڭغا. سان
مەن ساپا» دەگەن 12- بولىمىنەن الىندى.

⑧ لەينىن. «بىيانچىڭغا تۇرالى ماسەلە جونىدە» دەن الىندى.

⑧ لەينىن. «بىيانچىڭغا تۇرالى ماسەلە جونىدە» دەن الىندى.

⑩ «لەينىن شىعارمالار» 25- توم، «كوممۇنىزم» دەگەن شىعارماغا
قاراڭىز. «جۇڭگو گېمىڭدىك سوعىنىڭ جانلۇەلىك ماسەلىسى» نىڭ ⑩
ەسكەرتۈنەن پايدالانىڭىز.

⑪ «سۆزى» 3- توم، «شاپۇلغا ازىرلەنۋ» دەگەن ناراۋىنا قاراڭىز.

⑫ ۋېي جىڭ (جاڭا ۵80 — 643- جىلدارى) — نىڭ "داۋىردى-

نىڭ باستاپقى كەزىندەگى ساياسى قايرانكەر جانە تارىخىسى. نۇل
"ۇرىدى "زىجى نۇڭجىيان" دەگەن كىتاپنىڭ 192- تومىنار الىدى.

⑬ شۇيچۇان — سولتۇستىك سۇڭ ھاندەمنىڭ سوغىسى جىلدارىد-

داغى دىيىپاندار سوعىسى سۇرەتتەلگەن رومان. سۇڭ جياڭ ۋسى رومانداغى
باس كەيىپكەر. جۇجياچۋاڭ قىستاعى دىيىپاندار سوعىسىنىڭ گىجۋېدىي

بولغان لياڭمانيونىڭ ماڭىندا ھەي، بۇل قىستاققا چۇ چاۋنىڭ اتى مۇرى
زورەكەر دىيىۋۇ ۋىستەمدىك مەنكەن.

⑭ لەنىن. «تاعى دا جۇمىشى ۋىسى تۇرالى، قازىرگى جاعداي
تۇرالى جانە تروتسكى مەن بۇخارىنىڭ قاتەلىگى تۇرالى» دان الىندى.

⑮ لەنىن. «نە مەنەۋ كەرەك؟» 1- تاراۋ، 4- بۆلىمىنە قاراڭىز.

⑯ لەنىن. «گەگەلدىڭ «لوگىكا مىلىي» دەگەن كىتابىنان ۋىزىت.

دىلەر» دەن الىندى.

⑰ «شانخايجىڭ» — جۇڭگونىڭ جانگو داۋىرىندەگى (جاڭا ھرادان

403 — 221 جىلدار بۇرىن) شىعارما. كۇافۇ — «شانخايجىڭ» دە ايتىلاتىن

اۋلىيە. وندا اينىلىۋىشا: «كۇافۇ كۇندى قۇيىتى. كۇن باتاتىن جەرگە

جەتكەندە شولەپ كەتىپ جۇاڭخى مەن ۋىيى ۋىزەندەرىنىڭ سۇن

مۇشېنى. جۇاڭخى مەن ۋىيى ۋىزەندەرىنىڭ سۇى جەتپەگەن سوك

نەگىزدەن مۇشولن قاندىرۇ مۇشۇن سولتۇستىككە تارتىپتى. مۇبراق جەنە

الھاي ورتا جولدا شولەپ مۇلپتى. ونىڭ قالغان اسا قاياعى كەيىن

ورمانغا اينالىپ كەتپتى.» («خايۋاي بىيجىڭ»)

⑱ يىي. — جۇڭگونىڭ مەنە زامان اڭىزىندامى باتىر. «كۇندى

اتۇ» — ونىڭ ساداق اتۇما ھەبەرلىگى جايلى ايگىلى مەتەگى. خان

خاندەي داۋىرىندەگى ليۇ-ان (جاڭا ھرادان 2 ھاسىر بۇرىنقى اقسۇ-

يەك) جازمان «خۇايناغۇى» دەگەن كىتاپتا بىلاي دەلىنەدى: «ياۋ زاما-

نىندا قاتارمان اسپانغا 10 كۇن شەپ، بارلىق ھگىن، ۋىسىدىك جانە

ورمان - توھابىلار كۇيىپ كەتتى، خالىققا ازىق - تۇلىك بولارلىق مەشئەسە

قالمايى. ادام جەيتىن جىرتقىش. ايداعار باستى جەل اياق ايۋاندار،

ازۋى سانانداي جالىماۋىزدار، مورت جىبەرىپ، توپان سۇ قاپتاتاتىن

قۇسحقىنار، سۇراپىل جەل سوقتىرىپ، مۇي - جايلاردى تالىقدايتىر

الىپ قاراقۇستار، جان تۇرشىكتىرەرلىك جىرتقىش مۇداۋ قاپاندار،

وراسان جۇان ۋلى جىلاندار خالىققا اپات كەلتىردى. ياۋ پاتشا يىي

بىنەر .. اسپاندايى 10 كۇندى اتىپ تۇسىرۋەگە جانە ھەردەگى قۇسجىق -

تاردى جويۇما بۇيرىق بەردى.... بۇكىل خالىق قۇانشقا بولەندى. شىعس خان داۋىرىدەگى ۋالىي (جاڭا ەرانىڭ 2- ەاسىرىداى جازۇشى) چۇي بۇانىنىڭ «تيانۋىن» دەگەن ولەگىسە جازعان ەسكەر- تۇدە «جۇايانزىدە ايتىلۇنشا، ياۋ زامانىدا قاتارشان اسپانغا 10 كۇن شىعپ، بارلىق وسىمدىكتەر جانە ورمان.. توعالار كۇيىپ كەتپتى. ياۋ پاتىي باتىرغا 10 كۇندى اتىپ تۇسرۇگە بۇيرىق بەرىپتى، ول 9 كۇندى اتىپ تۇسرپتى... ەبىر كۇندى قالدىرىپتى»، دەلىندى.

⑩ «شىيۋجي» — جۇڭگودا جاڭا ەرانىڭ 16- ەاسىرىندا جازىلعان قىالى رومان. «شىيۋجي» دىڭ باس كەيىپكەرى سۇن ۋۇلۇف — سىقىرشى مايىمىل، ول 72 تۇرلى قۇبىلۇدىڭ ايلاسىن بىلەدى ەكەن، سويتىپ، سوز تىلەگەننىشە قۇسقا، ايۋانغا، قۇرت — قۇمىسقاغا، بالىققا، تۇرلى شۇپكە، اماشقا، تۇرلى زاتقا نەمەسە ادامزاتقا ايالىپ كەتە الادى ەكەن. ⑪ «لياۋجاي جىيى» — جاڭا ەرانىڭ 17- ەاسىرىندا چىڭ خاندىمى داۋىرىدە جاساعان پۇسۇڭلىڭنىڭ خالىق اڭىزدارى نەگىزىدە جىناقتا- عان اڭگىسەلەر جىنامى، وندا 431 غامىن اڭگىسە بار، ولاردىڭ كوپسە- لىگى دىۋ- پەرى، سىقىرلى تۇلكى تۇرالى ەرتەگىلەر.

⑫ ماركسى. «ساياسى مىقات پىيانشا كىرسىپ» دەن الىندى.

⑬ لەنىن. «بىنانچىغا تۇرالى ماسەلە جونىدە» دەن الىندى.

⑭ بۇل سوز بانگۇ (جاڭا ەرانىڭ 1- ەاسىرىندا وتكەن جۇڭگو- نىڭ اتاقسى تارىخشى) جازعان «جىانخانشۇ» دەگەن كىتابىنىڭ 30- تومىدىمى «پىۋىنجى» دا تۇڭغىش كەزدەسەدى. كەيىننەن ول ەداۋىر تاراعان- بانگۇ جازغان نەگىزگى نۇسقادا بىلاي دەلىنگەن. «ەلىمداردىڭ ون اعىمىنىڭ توغىزى كوكىل اۋدارارلىق بولدى. بۇلاردىڭ ەبارى خاندىق تارتىپ قۇلدىراپ. جەرگىلىكتى بىلەۋىشلەر اكىميانقا مالاسىپ، سوزارا قىرقىسقان كەزدە پايدا بولدى، سول كەز- دەگى جەرگىلىكتى بىلەۋىشلەردىڭ تىلەك- ارماندارى تۇرلىشە بولدى. سونىمەن وسى توغىز اعىم تەگىس ورتاعا شىعپ قانار سومر سۇردى،

«ارقايسى وزدەرنىڭ ئىلىمدەرىن ئۇستىدا وتىرىپ، وزدەرنىڭكىن دۇرس دەپ ماداققاندى،» «ئۇ ئىلىمدەرىن جەزگىلىكتى بىلەۋىشلەر الدىندا ۋاعىز-داپ، ولارغا جاراماساقتاندى. بۇل ئىلىمدەر «بىر-بىرىنە ۋىساماسادا، وت يەن سۇداي قاراما-قارسى بولسا دا،» «بىرىن «بىرى نىستىردى جانە» «بىرىن «بىرى ئىلگەرى باستىردى. مەيىرىمدىلىك يەن ادەلتەتتىلىك، قۇرمەت يەن دوستىق چوئىندە ولار «بىرىن «بىرى شەتكە قاقتى» «ارى «بىرى بىرىمەن بايلانستى بولدى.»

②۹ لەينىن. «بىيانجىڭغا تۇرالى ماسەلە چوئىندە» گە قاراڭىز.

③۰ لەينىن. «بۇخارىنىڭ «وتپەلى «داۋىر نقتىسادى» دەگەن كىتاپىنا يېڭىلۇن» گە قاراڭىز.

بۇل كىتاپ 1959 - جىلى 8 - ايدا اۋدارىلىپ ياسىلىغان بولاتتىن، بۇل جولى قايتا ياسىلۇدا جۇڭگو گۇڭچاڭداڭى شىن-جياڭ ۋىيۇر اپتونومىيالى رايوندىق ۋىيۋانجۇيىنىڭ ماۋزىدۇڭ ئاڭدامالى شىعارمالارىن اۋدارىپ، باستىرىپ شىعارۇ ۋىيۋان-جۇيى ھالىق باسپاسى جاعىنان 1964 - جىلى 6 - ايدا بىيجىڭدە ياسىلىغان 29 - باسلىۋىنا نەگىزدەلىپ اۋدارماسىنا وزگەرىستەر ەنگىزدى.

本书于1959年8月翻译出版。这次再版时，由中国共产党新疆维吾尔自治区委员会毛泽东选集翻译出版委员会根据人民出版社1964年6月北京第29次印刷本对译文作了校订。

ماۋزىدۇڭ ئاڭدامالى شىعارمالارى

1 - توم

ۇلتتار باسپاسى باستىردى

شىنخۇا شۇەيافان ئاراتىلادى

1965 - جىلى 12 - اي، 2 - باسپاسىنا نەگىزدەلىپ قايتا ياسىلىدۇ

1967 - جىلى 10 - اي، بىيجىڭ، 2 - باسلىۋى

ياھاسى: 0.41 يۋان

毛泽东选集

第一卷

(哈萨克文)

民族出版社出版 新华书店发行
人民教育印刷厂印刷

根据1965年12月第二版重印

1967年10月北京第二次印刷

书号M1049(5)121 普及本每册0.44元

